BSB Bayerische StaatsBibliothek

MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Maimonides, Moses,

Êze halā□ôt miy-Yād ha-□azāqā

Bd.: □ēleq 4.

St. Petersburg 1850 = 610 [jüd. Zeit]

A.hebr. 2001.85-4
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10241023-0

Bd. 4.

איזה הלכות

מיד החזקה

לאדוננו מורנו ורבנו

הרמב״ם

נ״ע

נדפס

על פי שו״ת רבנינו וסופרינו

הרב ר׳ ישראל גארדאן, הרב ר׳ זלמן זאב מ״ץ ומ״מ, הרב ר׳ חיים נחמן פרנס, והרב ר׳ אברהם יודל שטראשון מק״ק ווילנא; הרב המנוח ר״י דוואלשכנא, הרב רי״ן ראפפאפארט, והרב רי״מ ישורון מק״ק מינסק, הרב ר׳ מנחם נ״י דליובאוויטש, הרב ר״י האלפערין דק״ק ברדיטשוב, הרב רי״ב לעווינזאהן, דק״ק קרעמעניץ, הרב רל״ה קאצענעללענבויגען מווילנא, והרב הדאקטאר ר׳ אברהם ניימאן מ״מ דק״ק ריגא:

פה פיטרבורג הבירה

בשנת יֹתֵֹר מֵרעהו צדיק לפ״ק

Hebräische [illegible] zu Lübeck 159/132.

83171765

יצא לאור

על פי פקודת הממשלה

Bayerische
Staatsbibliothek
München

ВЪ ТИПОГРАФІИ КАРЛА КРАЙЯ.

איזה הלכות

מיד החזקה

לאדמו"ר הרמב"ם נ"ע

חלק רביעי

והוא כולל

הלכות מאכלות אסורות, שחיטה ואבל

וספר קנין; וספר משפטים

ללמד בני ישראל תורה ודרך ארץ

מקחו עם התרגום—, 2 רו"כ 52 קאפי

פב פיטרבורג הבירה

נדפס בדפוס האדון קארל קראיי

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן שמונה ועשרים מצות . ארבע מצות עשה:
וארבע ועשרים מצות לא תעשה:

ו ז ה ו פ ר ט ן :

א לבדוק בסימני בהמה וחיה להבדיל בין טמאה לטהורה:
ב לבדוק בסימני העוף להבדיל בין הטמא לטהור:
ג לבדוק בסימני הגבים להבדיל בין טמא לטהור:
ד לבדוק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור:
ה שלא לאכול בהמה וחיה טמאה:
ו שלא לאכול עוף טמא:
ז שלא לאכול דגים טמאים:
ח שלא לאכול שרץ העוף:
ט שלא לאכול שרץ הארץ:
י שלא לאכול רמש הארץ:
יא שלא לאכול תולעת הפירות כשתצא לאויר:
יב שלא לאכול שרץ המים:
יג שלא לאכול נבלה:
יד שלא להנות בשור הנסקל:
טו שלא לאכול טרפה:
יו שלא לאכול אבר מן החי:

יח שלא לאכול דם :
יט שלא לאכול הלב בהמה טהורה :
יט שלא לאכול גיד הנשה :
כ שלא לאכול בשר והלב :
כא שלא לבשלו :
כב שלא לאכול להם תבואה חדשה :
כג שלא לאכול קלי מן החדש :
כד שלא לאכול כרמל מן החדש :
כה שלא לאכול ערלה :
כו שלא לאכול כלאי הכרם :
כז שלא לאכול טבל :
כח שלא לשתות יין נסך :

ובאור מצות אלו — בפרקים אלו :

פרק ראשון

א. מצות עשה לידע הסימנין, שמבדילין בהן בין בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים שמותר לאכלן, ובין שאין מותר לאכלן, שנאמר : [1] והבדלתם בין הבהמה

[1] ויקרא כ׳

מגדל עוז

פרק ראשון

מצות עשה לידע הסימנין, עד אשר לא תאכל, המצות מפורשות בתורה, וסדר דבריו על כך, ועל פירוש ההלכות השנויות פרק אלו טרפות (דף נ"ט), וכן פירש בספר

הטהורה לטמאה, ובין העוף הטמא לטהור; ונאמר: [י] להבדיל בין הטמא ובין הטהור, ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל:

ב. סימני בהמה וחיה - נתפרשו בתורה, והם שני סימנין: מפרסת פרסה, ומעלת גרה, עד שיהיו שניהם; וכל בהמה וחיה שהיא מעלת גרה — אין לה שינים בלחי העליון, וכל בהמה שהיא מעלת גרה - הרי היא מפרסת פרסה, חוץ מן הגמל: וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה — היא מעלת גרה, חוץ מן החזיר:

[י] ויקרא י״א

מגדל עז

המלות, והביא בו לשון ספרא: אותה תאכלו, — אותה באכילה, ואין בהמה טמאה באכילה; ואין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין? תלמוד לומר את זה לא תאכלו ממעלי הגרה; אין לי אלא זו בלבד, שאר בהמה טמאה מניין? דין הוא: ומה אלו שיש בהן סימן טהרה — הרי הן בלא תעשה על אכילתן, שאר בהמה טמאה, שאין בהן סימן טהרה — אינו דין שיהיה בלא תעשה על אכילתן; עד כאן לשונו; סימני בהמה וחיה כו׳, עד בלחי העליון, פרק אלו טרפות; כתב הראב״ד ז״ל: זה אינו נודק; והוא שקר, שהרי יש שפן וארנבת, עד כאן לשונו: ואני אומר: פליאה דעת ממני נשגבה, לא אוכל לה, כי ידעתי בודאי: קטנו עבה ממתני, ואיך אוכל להעיז פני לומר על השגת לשונו: כי חסר עיונו? אבל איני מאשים רק הקורא לפניו, שלא המשיך עיניו, והמתיק תנועת קריאת לשון ר״מ ז״ל, ועליו ערער, והיא קושית התלמוד על שער בת רבים, בעד האשנבים נשקפה ותיבב, סובב סובב, ואיש נבוב ילבב, והנני כותב לפניך הלשונות, ועיניך רואות: שהן שוות, אות באות, גרסינן פרק אלו טרפות (דף כ״ט), גמרא מתניתין דסימני בהמה וחיה: תנו רבנן אלו הן סימני בהמה: כל בהמה מפרסת פרסה, וכל בהמה שמעלת גרה — בידוע שאין להם שינים

ג. לפיכך המוצא בהמה במדבר, ואינו מכירה, ומצאה חתוכה הפרסות – בודק בפיה אם אין לה שינים למעלה – בידוע שהיא טהורה, והוא שיכיר גמל; מצא בהמה שפיה חתוך, – בודק בפרסותיה, אם היא שסועה – טהורה, והוא שיכיר חזיר; מצא פיה חתוך, ורגליה חתוכות, – בודק בה אחר ששחטה – בכנפי העוקץ, אם מצא בשרה שם מהלך שתי וערב – טהורה, והוא שיכיר ערוד, שכן הוא בשרו שתי וערב:

ד. בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה, אף על פי שאינו מפרים פרסה, ולא מעלה גרה, אלא כמין סוס או חמור לכל דבר, – הרי זה מותר באכילה; במה דברים

מגדל עוז

למעלה, וטהורה; ואקשינן: וכללא הוא! והרי גמל דמעלה גרה הוא, ואין לו שינים למעלה, וטמא! ופרקינן: גמל – ניבי אית ליה; ואקשינן תו: והרי בן גמל, דניבי נמי לית לי! ואקשינן תו: והרי שפן וארנבת, דמעלה גרה הן, ויש להם שינים למעלה וטמאים! ועוד. שינים מי כתיבי באורייתא? אלא הכי קאמר: כל בהמה שאין לה שינים למעלה, — בידוע שהיא מעלה גרה ומפרסת פרסה, וטהורה; ופרכינן: ולבדוק בפרסותיה! ופרקינן: כגון שהיו פרסותיה חתוכות, וכדרב חסדא כו'; ושקיל וטרי, ומפרש כל מאי דאצטריך, כלל ופרט, כמו שכתב ר"מ ז"ל בדינין הסמוכין לזה; למדנו מלשון הגמרא: שהברייתא היתה מפרשת סתם המשנה, ששנינו: סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה, ולא פירש מאיזה מקרא, ובאה הברייתא לפרשו מדכתיב כל בהמה מפרסת פרסה, ושוסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו, דשמעת מיניה: שאלו שני סימנין מתחברין, ואין מתפרדין לעולם, אלא כשנמצא מעלה גרה — ידענו שגם הוא מפריס פרסה, ואף על פי שרגליו חתוכין, חוץ מן הגמל, וכן כשהוא מפריס פרסה — ידוע שגם

אמורים? בשילדה לפניו, אבל אם הניח פרה מעוברת בעדרו, ובא ומצא כמין חזיר כרוך אחריה, אף על פי שהוא יונק ממנה, — הרי זה ספק, ואסור באכילה, שמא מן הטמאה נולד, ונכרך אחר הטהורה:

ה. בהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה, אף על פי שהוא מפרים פרסה ומעלה גרה, והרי הוא כמין שור לכל דבר, או כמין שה, — הרי זה אסור באכילה, שהגדל מן הטמאה — טמא, ומן הטהורה — טהור; לפיכך דג טמא שנמצא במעי דג טהור — אסור: ודג טהור הנמצא במעי דג טמא — מותר, לפי שאין גדוליו, אלא בלעו:

מגדל עוז

הוא מעלה גרה, ואף על פי שפיו חתיך, חוץ מחזיר, וכדמסיק ליה בגמרא בההיא שמעתא; ואסיקנא נמי פרק בהמה המקשה, ופרק אלו טרפות: דחיה בכלל בהמה לסימנין, ואחר כך באר הברייתא דרך כלל: כי כל שמעלת גרה — בידוע שאין לה שינים למעלה, כלומר: ואם מצאנו לחי העליון של בהמה, ואין בה שינים, — ידענו שהיא מעלת גרה, וטהורה היא, שבודאי היא מפרסת פרסה גם כן, מלבד הגמל, כדפריש לפי המסקנא; ומסדר התלמוד רצה לדקדק בלשון עצמו, עד שיברר כונתו, כדרך בעלי הלשון, והיינו דקא מסיק: אלא כל בהמה שאין לה שינים כו׳, וכדפרישית, שאלמלא זה הבאור — לא היתה מובנת יפה כונתו, ואף על פי שהיה מובן בפירוש שכתבתי, ובלשון וטהורה היא יותר כדפרישית, ור״מ ז״ל באר דברין פרט וכלל, כמו שפירשתי ממש, ולא הוצרך לשנות לשון הברייתא כלל, מן הטעם שכתבתי בהקדמה, ואחר כך כמה פעמים, שלוקח לשון העיקרי, ולגלות מקום מוצאו, וז״ל: סימני בהמה וחיה — נתפרשו מן התורה, עד כאן; וזהו לשון המשנה; עוד כתב ז״ל: והם שני סימנין, מפרסת פרסה, ומעלת גרה, עד כאן;

ו. בהמה טהורה שילדה , או שנמצא בה בריה שיש לה שתי גבין , ושתי שדרות , — אסורה באכילה ; וזו היא השסועה שנאסרה בתורה , שנאמר : [1] את זה לא תאכלו ממעלה הגרה וממפריסי הפרסה השסועה , כלומר : בריה שנולדה שסועה לשתי בהמות :

ז. וכן בהמה שנמצא בה דמות עוף , אף על פי שהוא עוף טהור , — הרי זה אסור באכילה ; לא הותר מן הנמצא בבהמה - אלא מה שיש לו פרסה :

ח. אין לך בכל בהמה וחיה שבעולם שמותר באכילה , חוץ מעשרת המינין המנויין בתורה , שלשה מיני בהמה , והם : שור , שה , ועז ; ושבעה מיני חיה : איל , וצבי , ויחמור , ואקו , ודישון , ותאו , וזמר , הם ומיניהן , כגון שור הבר והמרי , שהן ממין השור ; וכל העשרה מינין ומיניהם — מעלה גרה ומפריסים פרסה , לפיכך מי שהוא מכירן , — אינו צריך לבדוק — לא בפה ולא ברגלים :

[1] דברים י"ד

מגדל עוז

זהו לשון הברייתא והמקרא ; עוד כתב ז"ל : עד שיהיו שניהם , עד כאן ; זה הוא מסקנא דברייתא ממש , כי בא לומר מה שפירשתי , שאין מתפרדין בשום בהמה וחיה , חוץ מן הגמל והחזיר , וממילא יצאו שפן וארנבת מוסף על מה שכתבתי , שפרטן הכתוב לאיסור , ור"מ ז"ל גם כן פרטן לפנינו בזה הפרק , וזה לשונו : שאין לך טהורין , אלא עשרה מינין האמורין בתורה , וכמו שאין אתה יכול להקשות מהן לפי המסקנא בתלמוד , כך אין הראב"ד יכול להקשות לר"מ ז"ל ; עוד כתב ז"ל : וכל בהמה וחיה שהיא מעלת גרה — אין לה שינים בלחי העליון , עד כאן ; בא מעתה ליתן שלשה כללים , נמשכים זה אחר זה , כלומר : אחר הדברים האלה — כלל גדול יהיה בידך : שכל בהמה וחיה שהן טהורין , מחמת שני סימנין המפורשים בתורה שאמרנו , ודע כי סימן המעלה גרה — אין לו שינים , ולא יקשה לך משפן

ט. אף על פי שכולן מותרין באכילה – צריכין אנו להבדיל בין בהמה טהורה וחיה טהורה, שהחיה - חלבה מותר, ודמה טעון כסוי, והבהמה הטהורה – חלבה בכרת, ואין דמה טעון כסוי:

י. וסימני חיה – מפי השמועה הן : כל מין שהוא מפריס פרסה, ומעלת גרה, ויש לו קרנים מפוצלות, כגון האיל - הרי זה חיה טהורה בודאי, וכל שאין קרניו מפוצלות, אם היו קרניו כרוכות כקרני השור, וחרוקות כקרני העז, ויהיה החרק מובלע בהן, והדורות כקרני הצבי – הרי זו חיה טהורה, ובלבד שיהיה בקרנים שלשה סימנין אלו : כרוכות, חרוקות, והדורות:

יא. במה דברים אמורים ? במין שאינו מכירו ; אבל שבעה מיני חיה האמורין בתורה, אם היה מכיר אותם, אפילו לא מצא לו קרנים – הרי זה אוכל חלבו, וחייב לכסות דמו:

מגדל עוז

וארנבת, כי אותן — אין מפריסין פרסה, וטמאים הם, כמו שבארתי, ואין ר"מ ז"ל עוסק עתה אלא לפרש הטהורים, שסימניהן שנים, כי כן הוצרך לפרש על מסקנת הגמרא על כרחך, ונפקא ליה לר"מ ז"ל כסדור זה, למי שפרסותיו חלוקים כמו שפירשתי, שהוא עתיד לבאר, שכן דרך המחברים, ואילו היה כותב : וכל בהמה וחיה שיש לה שנים למעלה — אינה מעלת גרה, — היתה קושית הראב"ד קושיא חזקה, שהיה מובן מן הלשון, שהיה בא ליתן סימני טומאה, אבל עתה שבא ליתן סימני טהרה—אינה קושיא כלל, ואף על פי שהיא קושיא בגמרא-היינו בתחלה, שלא הודיענו סימני טהרה שהן ביחד, עד עתה, אבל ר"מ ז"ל שהודיענו סימני טהרה תחלה ; וכתב עד שיהו שניהם, ומפי המסקנא, כדכתיבנא, ובהם הוא עוסק – אין עליו קושיא כלל, וכמו שכתבתי למעלה, אלא שלשונו ותנועם

יב. שור הבר — מין בהמה הוא; והקרש, אף על פי שאין לו אלא קרן אחת, — הרי הוא חיה; וכל שיסתפק לך: אם הוא מין חיה? או מין בהמה? — חלבו אסור, ואין לוקין עליו, ומכסין את דמו:

יג. כלאים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה, הוא הנקרא כוי, — חלבו אסור, ואין לוקין עליו, ומכסין את דמו; ואין מין טמא מתעבר ממין טהור כלל; (כ"א בה"ך) סימני עוף טהור לא נתפרשו מן התורה, אלא מנה מינין טמאים בלבד, ושאר מיני העוף — מותרין; והמינין האסורין — ארבעה ועשרים הן, ואלו הן: א. נשר, ב. פרס, ג. עזניה, ד. דאה, והיא הראה האמורה במשנה תורה, ה. איה, והיא הדיה האמורה במשנה תורה, ו. מין האיה, שכן כתוב בה: למינה, — מכלל שהוא שני מינין, ז. עורב, ח. זרזיר, שכן נאמר

מגדל עוז

קריאתו — צריך עיון דק מאד, כעיון בעלי דקדוק הלשון, המעיינים בחביריהם, ולכך צריך להמשיך קריאתו עם הלשון הבא אחריו בסמוך, וז"ל: וכל בהמה שהיא מעלת ג"ה — היא מפרסת פרסה, חוץ מן הגמל, וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה — היא מעלת גרה, חוץ מן החזיר, לפיכך כו', כלומר: ומאחר שכלם אלו הכללים יהיו בידך, — דע לפיכך כו', ובזה עלו דברי ר"מ ז"ל על נכון: וכל בהמה שהיא מעלת גרה — הרי מפרסת פרסה חוץ מן הגמל: כתב הראב"ד ז"ל: אף זה מפורש בתורה עד כאן לשונו; ואני אומר: וכי מפני שהכלל הזה וחברו הבא אחריו: וכל בהמה מפרסת — מפורסמין בתורה, — לא היה לו להודיענו, והלא הברייתא גופא מוכחא מקרא, וכבר כתבתי שלכך קראו משנה תורה, ועוד שכבר כתב למעלה בסמוך: שכללים היא כולל בכאן, מפני הדברים שעתיד לומר, כמו שבארתי: וכל בהמה שהיא מפרסת, עד שכן היא בשרו שתי וערב, פרק אלו טרפות (דף נ"ט): בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה,

בעורב : למינו, — להביא את הזרזיר, ט. יענה, י. תחמס יא. שחף, יב. נץ, יג. ושרנקא, והוא מין הנץ, שכן כתוב בו : למינהו, יד. כוס, טו. שלך, טז. ינשוף, יז. תנשמת, יח. קאת, יט. רחמה, כ. חסידה, כא. האנפה, כב. מין האנפה, שכן נאמר בה : למינה, כג. הדוכיפת, כד. העטלף:

טו. כל מי שהוא בקי במינין אלו, ובשמותיהן, — הרי זה אוכל כל עוף שאינו מהם, ואינו צריך בדיקה; ועוף טהור — נאכל במסורת; והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור; ונאמן צייד לומר : עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיוחזק אותו צייד : שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן:

מגדל עוז

עד ונכרך אחר הטהורה : כתב הראב"ד ז"ל : והיא שיהא הטמא דעדרו, עד כאן לשונו : ואני אומר : סברא נכונה היא זו ואמתו, וכן משמע במסכת ע"ז (דף ל"ט), גבי שמעתין דחלב שחלבו עכו"ם. וגם ר"מ ז"ל רמז במתק לשונו שהוא דעתו, במה שכתב מן הבהמה טמאה, בה"א הידיעה, מכלל שהבהמה היתה שם שאם לא היתה שם-היה כותב «שמא מבהמה טמאה נולד»; ומיהו לפי שלא מצאו בתלמוד מבואר — לא בארו, ואף על פי שהיא סברא נכונה, כדרכו, כי יאריך החבור, ולכך קראו משנה תורה, ומכל מקום עיקר ההלכה — פרק קמא דמסכת בכורות, כרוך אחריו, — ילפינן לה מריש פרק אותו ואת בנו (דף פ), בשמעתין דחוששין לזרע האב : בהמה טמאה שילדה כו', עד הטהור טהור, פרק קמא דבכורות (דף ד'), ופרק מרובה דף ע' — מייתי לה גמרא מתניתין דגנב והקדיש ואחר כך טבח כו' : לפיכך דג טמא כו', עד אלא בלעו, פרק קמא דבכורות (דף ז) : בהמה טהורה שילדה, עד לשתי בהמות, פרק אלו טרפות, ופרק המפלת (דף כ"ד) : וכן בהמה שנמצא בה דמות, עד שיש לו פרסה, פרק בהמה המקשה : אין לך בכל בהמה כו', עד דמה טעון

יו. מי שאינו מכירן, ואינו יודע שמותיהן – בודק בסימנין אלו שנתנו חכמים: כל עוף שהוא דורס ואוכל, – בידוע שהוא מאלו המינין, וטמא; ושאינו דורס ואוכל, אם יש בו אחד משלשה סימנין אלו, הרי זה עוף טהור, ואלו הן: אצבע יתירה, או זפק, והיא המוראה, או שהיה קרקבנו נקלף ביד:

יז. לפי שאין בכל אלו המינין האסורין – מין שאינו דורס, ויש בו אחד משלשה סימנין אלו, חוץ מפרס ועזניה, ופרס ועזניה אינן מצוין בישוב, אלא במדברות ואיי הים, הרחוקות עד מאד, שהן סוף הישוב:

יח. היה הקרקבן נקלף בסכין, ואינו נקלף ביד, ואין בו סימן אחר, אף על פי שאינו דורס, – הרי זה ספק; היה חזק ודבק, והניחו בשמש ונתרפה, ונקלף ביד, – הרי זה מותר:

מגדל עוז

כבי, פרק אלו טרפות (דף כ"ג): וסימני חיה מפי השמועה הם כו', עד חרוקות והדורות: כתב הראב"ד ז"ל: זה הלשון כמה הוא משובש? והיה ראוי לומר אם אין מפוצלות, אם היו קרניו כרוכות, אף על פי שדומות לקרני השור, ומחורקות, אף על פי שדומות לקרני העז, אם יהיה החרק מובלע בהן, והדורות כקרני הצבי, — הרי זו חיה טהורה, כשיהיו בקרניה סימנים הללו: כרוכות חרוקות והדורות, לפי שאין לך חיה שאין לה ג' סימנים הללו, עד כאן לשונו: ואני אומר: שמעתא ברירה היא פרק אלו טרפות (דף כ"ט), גמרא מהניתין דסימני חיה, דתנו רבנן חיה בכלל בהמה לסימנין כו', עד דאסיקנא בתר שקלא וטריא: הלכך כל היכא דמפצלין לית דינא ולית דיינא, וכל היכא דלא מפצלין – בעינן כרוכות ומחורקות והדורות, ודמבלע חרקייהו, והיינו ספיקא דעיזא כרכיז, עד כאן; אמנם רבו הפירושים בהן ושמותיהן; והראב"ד ז"ל כתב והשיג לפי שיטתו,

יט. אמרו הגאונים: שמסורת היא בידיהם, שאין מורין להתיר עוף הבא בסימן אחד, אלא אם היה אותו סימן שקלף קרקבנו ביד, אבל אם אינו נקלף ביד, אף על פי שיש לו זפק, או אצבע יתירה, — מעולם לא התירוהו:

כ. כל עוף שחולק את רגליו כשמותחין לו חוט, שתים לכאן, ושתים לכאן, או שקולט מן האויר ואוכל באויר, — הרי זה דורס וטמא, וכל השוכן עם הטמאים, ונדמה להם — הרי זה טמא:

כא. ומיני חגבים שהתירה תורה — שמנה, ואלו הן: (א) חגב, (ב) מין חגב, והוא הרזבנית, (ג) חרגול, (ד) ומין חרגול, והוא ערצוביא, (ה) ארבה, (ו) ומין ארבה,

מגדל עז

אבל ר"מ ז"ל הלך לפי קבלתו, והנני מודיעך אותם למחלוקתם, רש"י ז"ל פירש: מפוללות, פורקדי"ש בלע"ז, ורבינו תם ז"ל פירש: שהן כפופין בראשן כקרני האיל, והסכים בזה ר"מ ז"ל כרבינו תם ז"ל, וכרוכות, כרש"י ז"ל: גילדי גילדי, שהן קליפה על קליפה, כקרני השור, ור"י בעל התוספות פירש: שהן עגולות, והסכים בזה ר"מ ז"ל כפרש"י ז"ל; הרוקית — לכל המפרשים רוצה לומר: מליאות פגימות וחריצים, ולכך פירש ר"מ ז"ל: כקרני העז מובלעות, והחדורות — היא גירסת רש"י ז"ל, ופירש לפי שטתו: שהן עגולות, ור"י בעל התוספות ז"ל גירס: חדודות, ופירש לפי שיטתו: שהן חדין בראשין כקרני הצבי; ויש גורסין: הדורות, ומפרשים אותן עקומות, כלשון הדורים אייסר, והן עקומות כקרני האיל, ובזה הסכים ר"מ ז"ל: במה דברים אמורים במין שאינו מכירו, עד מין בהמה היא, פרק אלו טרפות, ופרק אותו ואת בנו (דף פ'): והקרש אף על פי שאין לו אלא קרן אחד הרי זה ספק; — כתב הראב"ד ז"ל: ולמה כתב בקרש ספק? ובגמרא אסיק דמין חיה הוא, עד כאן לשון ההשגות, גם בלשון ר"ר

והיא צפורת כרמים , (ז) סלעם , (ח) ומין סלעם , והיא יוחנה ירושלמית :

כב. מי שהוא בקי בהן ובשמותיהן — אוכל ; והציד נאמן עליהן כעוף ; ומי שאינו בקי בהן — בודק בסימנין , וג' סימנין יש בהן : כל שיש בו ד' רגלים : וד' כנפים שחופות רוב אורך גופו , ורוב הקף גופו , ויש לו ב' כרעים לנתר בהם , — הרי זה מין טהור , ואף על פי שראשו ארוך , ויש לו זנב , אם היה שמו חגב — טהור :

כג. מי שאין לו עכשיו כנפים , או כרעים , או שאין לו כנפים החופין את רובו , ועתיד לגדל אותן אחר זמן כשיגדיל , הרי זה מותר מעתה :

כד. ובדגים — ב' סימנין : סנפיר , וקשקשת ; וסנפיר — הוא שפורח בו , וקשקשת — היא הדבוקה בכל גופו ; וכל שיש לו קשקשת — יש לו סנפיר ; אין לו עכשיו ,

מגדל עוז

ז"ל : ואני אומר , האמת יהא שכך היא המסקנא לשם : קרש אף על פי שאין לו אלא קרן אחת — מותר ; מאי קרש ? אמר רבי יהודה : טביא דבי עילאי , וגם ר"י אלפס כן פסק , ור"מ ז"ל כן כתב בזה הפרק , ובזאת הפיסקא וז"ל : והקרש אף על פי שאין לו אלא קרן אחת — הרי הוא חיה , עד כאן לשונו ; וכן מצאתי בספר שהגיה לפני ר"מ ז"ל , ובחתימת ידו , וגם בספרד ארץ מולדתי — היה כתוב כן בספר שבידי , אך הספר שהגיה עליו הראב"ד ז"ל — טעות סופר היה בו , ועל כן שניהם לא מעלו : וכל שיסתפק לך וכו' , עד ומכסין את דמו , פרק אותו ואת בנו (דף פ' דף ע"ט) , ורמינא פרק אלו טרפות: כלאים הבא , עד ממין טהור כלל , פרק שני דבכורים (דף פ"ח) ופרק א' דבכורות (דף י"ב) , ופרק ספק אכל המסכת כריתות : סימני עוף טמא וכו' , עד הרי זה מותר , פרק אלו טרפות (דף כ"ט) , ופרק קדשי קדשים (דף ס"א ס"ד) : אמרו הגאונים

וכשיגדיל יהיה לו, או שיש לו קשקשת כשהוא בים, וכשיעלה — ישיר קשקשיו, — הרי זה מותר; ומי שאין לו קשקשים החופין את כולו — מותר, אפילו אין בו אלא סנפיר אחת, וקשקשת אחת, — הרי זה מותר:

פרק שני

א. מכלל שנאמר: [1] וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה; — שומע אני: שכל שאינה מעלת גרה, ומפרסת פרסה, — אסורה, ולאו הבא מכלל עשה — עשה הוא; ובגמל, ובחזיר, ובארנבת, ובשפן, נאמר: [2] את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה וכולי, הרי למדת שהן בלא תעשה, ואף על פי שיש בהן סימן אחד, וכל שכן שאר בהמה טמאה וחיה טמאה, שאין בה סימן כלל, שאיסור אכילתה בלא תעשה, — יתר על עשה הבא מכלל: [3] אותה תאכלו:

[1] דברים י״ד [2] שם [3] שם

מגדל עוז

ז״ל, עד מעולם לא התירוהו, בתשובית הוא: כל עוף שחולק כו׳, עד הרי זה טמא, פרק אלו טרפות (דף ס״ה): ומיני חגבים שהתירה תורה כו׳, עד סוף הפרק, עיקרן פרק אלו טרפות (דף ס״ה), ומקלתן — מתאמרן פרק שני דמסכת ע״ז, וסוף עדיות:

פרק שני

מכלל שנאמר וכל בהמה מפרסת פרסה, עד בין בשרס לחלבס; הכל מפורש בסיפרא: האוכל כזית מבשר עוף

ג. לפיכך כל האוכל מבשר בהמה וחיה טמאה כזית — לוקה מן התורה, בין שאכל מן הבשר, בין שאכל מן החלב, לא חלק הכתוב בטמאים בין בשרם לחלבם:

ד. האוכל כזית מבשר עוף טמא — לוקה מן התורה, שנאמר: [1] ואת אלה תשקצו מן העוף, לא יאכלו; והרי עבר על עשה, שנאמר: [2] כל צפור טהורה תאכלו, הא טמאה — לא תאכלו; וכן האוכל כזית מדג טמא, — לוקה, שנאמר: [3] ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו; ועבר על עשה, שנאמר: [4] כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו, מכלל שמי שאין לו סנפיר וקשקשת — לא יאכל; הא למדת! שכל האוכל דג טמא, או בהמה וחיה טמאה, או עוף טמא, — בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה:

ה. חגב טמא — הרי הוא בכלל שרץ העוף, והאוכל כזית משרץ העוף — לוקה, שנאמר: [5] כל שרץ העוף טמא

[1] ויקרא י"א [2] דברים י"ד [3] ויקרא י"א [4] דברים י"ד [5] דברים י"ד

מגדל עוז

טמא כו', עד ודבורה וכיוצא בהן, הכל מפירש פרק אלו טרפות (דף ס"ו), בספרי דבי רב: האוכל כזית משרץ הארץ לוקה וכו', עד לא יאכל, פרק ד' דמסכת מעילה (דף י"ו): ואיזהו שרץ הארץ, עד והתנשמת, פרק אלו טרפות (דף ס"ז): האוכל מבשרן כעדשה, עד מחובר בבשר, פרק ד' דמעילה (דף י"ו): וכן דם הנחש כו', עד שרצים שאינן מטמאין, פרק קמא דכריתות (דף ד'): דם שרצים שפירש, עד על דם בהמה חיה ועוף, בכריתות פרק דם שחיטה (דף כ"א): וכל השעירין ומחלוקתן הלכה למשה מסיני, פרק קמא דערובין (דף ד'), ופרק קמא דסוכה, והרבה מקומות בתלמוד: האוכל כזית משרץ המים, עד כוא שפרה מזכר ונקבה, כל אלו הדינין והלאוין—מפורשין בספרא, ובספרי דבי רב: אלו המינין הנבראין בפירות כו', עד ואלו לוקין עליהם, הכל פרק ואלו טרפות (דף ס"ז): תולעת הנמצאת במעי הדגים כו', אבל דג מליח שהתליע, עד

הוא לכם לא יאכלו; ואי זהו שרץ העוף? כגון זבוב, או יתוש, וצרעה, ודבורה, וכיוצא בהן:

ו. האוכל כזית משרץ הארץ, — לוקה, שנאמר: י וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל; ואי זהו שרץ הארץ? כגון החולד, והצב, נחשים ועקרבים, וחפשית, ונדל, וכיוצא בהן:

ז. ושמנה שרצים האמורים בתורה, שהן: החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכח, והלטאה, והחומט, והתנשמת, האוכל מבשרם כעדשה — לוקה; שעור אכילתן — כשעור טומאתן, וכולם מצטרפין זה עם זה בכעדשה:

ח. במה דברים אמורים? כשאכל מהן אחר מיתתן; אבל החותך אבר מן החי מן אחד מהן, ואכלו, — אינו לוקה עליו, עד שיהיה בו כזית בשר; וכולן מצטרפין לכזית; אבל אבר שלם מן השרץ אחר שמת, — אינו לוקה עד שיהיה בו כעדשה:

י ויקרא י״א

מגדל עוז

בתולעת שבתוכן · כתב הראב״ד ז״ל: שבוש הוא זה, שאף בשר מליח — תולעתו מותרת, אבל מה שאמרו מורנא דבשרא — אסירי, דכוורי — שריין, — תולעת שהיו בו מחיים קאמר, ודכוורי שרי, דחיי הדגים כמיתתן דמו, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם ר״מ ז״ל כך דעתו, אבל הוא כתב כמנהגו הטוב, כדין המפורסם בתלמוד, ולא חדש להאריך בדרכי הסברות, וכן הוא לשון הגמרא סוף פרק אלו טרפות; והלכתא: קוקאני-אסירי, דמינא כיימי ועיילי ליה באוסייה; ויש ספרים גורסין: מורנא דבשרא, — אסירי, דכוורי — שריין כו׳, עד מאי שנא? ואסיקנא טעמא: דבהמה — בשחיטה היא דמשתריא, והני, מדלא מהניא להו שחיטה — באיסורייהו קיימי, דגים — באסיפה בעלמא הוא דמשתרו, והני כי גבלי — בהיתירא קא גבלי, עד

ט. דם שמנה שרצים ובשרן – מצטרף לכעדשה, והוא שיהיה הדם מחובר לבשר; וכן דם הנחש – מצטרף לבשרו לכזית, ולוקה עליו, לפי שאין בשרו חלוק מדמו, ואף על פי שאינו מטמא, וכן כל כיוצא בו משאר שרצים שאינן מטמאין:

י. דם שרצים שפרש וכנסו, ואכלו, – לוקה עליו בכזית, והוא שיתרו בו משום אוכל שרץ; אבל אם התרו בו משום אוכל דם – פטור, שאין חייבין אלא על דם בהמה חיה ועוף:

יא. כל השעורין ומחלקותם – הלכה למשה מסיני:

יב. האוכל כזית משרץ המים – לוקה מן התורה, שנאמר: [1] אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ, ולא תטמאו בהם, הרי כלל בלאו זה: שרץ הארץ, ושרץ העוף, ושרץ המים; אי זהו שרץ המים? אלו הבריות הקטנות, כמו התולעים, והעלוקה שבמים, והבריות הגדולות

[1] ויקרא י״א

מגדל עוז

כאן; וכן גורס ר״י אלפס ז״ל, ור״ח ור״ת, ורבותינו בעלי התוספות ז״ל; ואף על פי שרבו בו הפירושין, מ״מ ר״מ ז״ל הלך בשיטת רבותיו נשמתם עדן, שחייב אדם לומר כלשון רבו; ופירש קוקאני: שהן תולעים הנמצאים בין במעי הדגים, בין בראש הבהמה, ואסורין כולן, כדמפרש טעמא, דמעלמא קא אתי, ופי נייתי — עיילי בגופייה, כלומר: נכנסין בחוטמו, ומורנא מדשני בלישני, משמע שאינן לא קוקאני, ולא תולעים, ולכך פירש: תולעים הנמצאים בבשר בהמה וחיה ועוף, אך בבשר הדגים, שהן גדלין בין עור לבשר, ולא חלק בין שגדלו מחיים, בין שגדלו לאחר מיתה, ולפיכך דבשרא — אסירי, כדמסיק טעמא בגמרא, אבל בדגים מותרין, דכי קא גבלי — בהתירא קא גבלי; וכן פירש״י ז״ל; ומה שבאר ר״מ ז״ל בדג

ביותר , שהן חיות הים , כללו של דבר : כל שאינו בצורת הדגים — לא דג טמא , ולא דג טהור , כגון כלב המים , והדלפון , והצפרדע , וכיוצא בהן :

יג. אלו המינין שנבראין באשפות , ובגופי הנבלות , כגון רמה ותולעה , וכיוצא בהן , שאינן נבראין מזכר ונקבה , אלא מן הגללים שהסריחו , וכיוצא בהן , — הן הנקראין רומש על הארץ , והאוכל מהן כזית — לוקה , שנאמר : [1] לא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ , ואף על פי שאין פרין ורבין; אבל השרץ השורץ על הארץ, הוא שפרה ורבה מזכר ונקבה :

יד. אלו המינין הנבראין בפירות ובמאכלות , אם פרשו ויצאו לארץ, אף על פי שחזרו לתוך האוכל, מי שאכל מהן כזית — לוקה , שנאמר : [2] לכל השרץ השורץ על הארץ, — לאסור אלו שפרשו לארץ , אבל אם לא פרשו — מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו :

[1] ויקרא י"א [2] שם

מגדל עוז

מליח , — הוא הדין אפילו בלח , מיד שהעלוהו מן המים , אבל זה אינו נמצא לעולם , ור"מ ז"ל השמיענו בלשון קצרה : דפירוש כוורי — הדגים המלוחים, שדרכן להתליע , ולהמצא בהן תולעים, הגדלים בהן אחר מליחתן , ומותרין , כטעם התלמוד , לפי שגדלו בהיתר , ודמו לפירות שהתליעו כו' : וכן המים שבכלים שהשרינו , עד כמו שפירשנו , הכל אלו טריפות (דף ס"ו ס"ז) : זה שאמרו בפרק זה האוכל כזית וכו' , עד עד שיאכל כזית , פרק הלוקין (דף י"ז) : אבל האוכל, עד לוקה משום שרץ העוף פרק הלוקין : הרי שהיתה הבריה משרץ העוף וכו' , עד לפיכך האוכל נמלה הפורחת הגדילה במים לוקה חמש מלקיות : כתב הראב"ד ז"ל : המאסף הזה — אסף דברים שאינם בעולם , שלא שמענו מימינו , נמלה גדלה במים , ולא שרץ העוף גדל במים,

טו. במה דברים אמורים? שהתליע האוכל אחר שנעקר מן הארץ, אבל אם התליע והוא מחובר, אותה התולעת — אסורה, כאילו פרשה לארץ, שעל הארץ נבראת, ולוקין עליה; ואם ספק, — אסורה; לפיכך כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברין, — לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו, שמא יש בו תולעת; ואם שהה הפרי אחר שנעקר שנים עשר חדש, — אוכל בלא בדיקה, שאין תולעת שבו — מתקיימת שנים עשר חדש:

יז. פרשו לאויר, ולא נגעו לארץ, או שפרשו מקצתן לארץ, או שפרשו אחר שמתו, או שנמצאת תולעת על הגרעינה מבפנים, או שיצאו מתוך האוכל לתוך אוכל אחר, כל אלו — אסורין מספק, ואין לוקין עליהן:

יח. תולעת הנמצאת במעי הדגים, ובמוח שבראש הבהמה,

מגדל עוז

ואם בשביל שעולין לגים ואוכלין — טעות הוא בידו, ואילו מלאו חכמים מין זה — לא היו משנים מפוטיתא לנמלה, ומנמלה לצרעה, עד כאן לשונו; ואני אומר: כבר השיב ר״מ ז״ל תשובות נמרצות על זה, בספר המצות שלו, במנין קע״ט, במצות לא תעשה, והאריך בו, והקדים בו עיקרים ארוכים וקצרים, ואחר הדברים כתב: ולאלה הדברים — אמרו בגמרא מכות: אכל פוטיתא — לוקה ארבע, נמלה — לוקה חמש, צרעה — לוקה שש; וכתב בו פירושי הקדמונים, וסתרן כדין וכשורה, בגמרא וסברא, ופירשו על הדרך שכתב כאן, ואמר: שאל תרחיק התילד עוף מעיפוש הפרש, שאנחנו רואין זה תמיד, שיתילדו עופות מהלוחים המעופשים, ולא תרחיק היות מין אחד בעצמו עוף טמא, והיא שרץ העוף, שזה אינו רחוק, ויהיו לו עניני העוף ופעלותיו, ועניינו שרץ העוף; הלא תראה פירושי הקדמונים כלם — מנו בכלל השש מלקיות: דג טמא, ושרץ המים, וזה כמו כן אמת, ואינו מרחיקו, כי יתכן שיהיה דג,

והנמצאת בבשר, — אסורה; אבל דג מליח שהתליע, — הרי התולעת שבו מותרת, שהן כפירות שהתליעו אחר שנעקרו מן הארץ, שמותרות לאכלן כולן כאחת, בתולעת שבתוכן, וכן המים שבכלים שהשריצו — הרי אותן שרצים מותר לשתותן עם המים, שנאמר: ,וכל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו, כלומר: במים ובימים ובנחלים — הוא שאתה אוכל את שיש לו, ואין אתה אוכל את שאין לו, אבל בכלים, — בין שיש לו, בין שאין לו, — מותר:

יח. שרץ המים הנברא בבורות ובשיחין ובמערות, הואיל ואינן מים נובעין, והרי הן עצורים, — הרי הן כמים שבכלים, ומותר, ושוחה ושותה, ואינו נמנע, ואף על פי שבולע בשעת שתיה מאותן השרצים הדקים:

, ויקרא י"א

מגדל עוז

ויהיה שרץ המים, וכמו כן יהיה עוף, ושרץ העוף, ושרץ הארץ, ושרץ המים, ולפיכך חייבין עליה ד', והנמלה הואת הנזכרת, הנה הוא הנמלה בעלת כנפיים, המתילדת מעיפוש הפירות, שאינה פרה ורבה, חייב עליה משום שרץ שפירש מן האוכל, ואחת משום שורץ על הארץ, ואחת משום רומש על הארץ, ואחת משום שרץ העוף, ואחת משום שרץ המים; והגרעה המתילדת מן העפוש — הוסיפה על אלה, היות עוף, ושרץ העוף, ולא ימנע תולדת הגרעה, או הנמלה, או זולתם ממיני העוף, והשרץ, — מן העיפושים ובפירות, אלא אגל ההמון, שאין להם בחינה בחכמת הטבע, אבל יחשבו: שכל מין—לא יתכן שיתילד אים מאישיו, אלא מזכר ונקבה אחד, שהם רואים זה על הרוב, עד כאן לשונו שם; ועוד האריך שם בדברים נכוחים, והרוצה יעיין שם, ויראה כי הוא דבר דבור על אופניו, וגם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל הודה לו בו, וגם ראיתי אני פרק אלו הן הלוקין — ספרים גורסים להדיא קרוב לדבריו, והנני אובין לפניך, למען

יט. במה דברים אמורים? שלא פרשו ממקום ברייתן, אבל אם פרש השרץ, אף על פי שחזר לתוך הכלי או לתוך הבור — אסור; פרש לדפני החבית, וחזר ונפל לתוך המים, או לתוך השכר, — מותר; וכן אם פרש לדפני הבור, או המערה, וחזר למים, — מותר:

כ. המסנן את היין, או את החומץ, או את השכר, ואכל את היבחושים, או את היתושין והתולעות שסנן, — לוקה משום שרץ המים, או משום שרץ העוף ושרץ המים, אפילו חזר לכלי אחר שסנן, שהרי פרשו ממקום ברייתן; אבל אם לא סנן — שותה ואינו נמנע, כמו שפירשנו:

כא. זה שאמרנו בפרק זה: האוכל כזית, כשאכל כזית מבריה גדולה, או שצרף מעט מבריה זו, ומעט מבריה זו שבמינה, עד שיאכל כזית; אבל האוכל בריה טמאה בפני עצמה כולה, — הרי זה לוקה מן התורה, ואפילו

מגדל עוז

תשכיל, גרסינן התם (דף י"ו ע"ב), גמרא מתניתין דאכל נבלות ושקצים ורמשים כו': אמר רב יהודה אמר רב: האי מאן דאכיל בניתא דביה כרבא — מלקינן ליה משום (רמש האדמה) וכו', אכל פוטיתא — לוקה ארבע (משום לא תשקצו) נמלה — לוקה ה', משום השרץ השורץ על הארץ, צרעה — לוקה שש משום שרץ העוף, ויש שגורס: אמר אביי: אכל פוטיתא — לוקה ד' משום לא תשקצו, ומשום לא תטמאו, ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת, ומשום ושקץ יהיה לכם, נמלה — לוקה חמש, משום השרץ השורץ, ומשום כל הולך על גחון, ומשום לא תשקצו את נפשותיכם, ומשום ולא תטמאו את נפשותיכם, צרעה — לוקה שש, מוסף עליו משום שרץ העוף, עד כאן; וזו הגירסא מוכחת להדיא קרוב לדבריו, וגם הראשונה, אלא שזאת מפורשת ומבוארת יותר; וגם בפירוש ביניתא דאמר רב יהודה אמר רב נתמן-נחלקו המפרשים ז"ל, כי רש"י ז"ל פירש: שהם התולעים

היתה פחותה מן החרדל, בין שאכלה מתה, בין שאכלה חיה, ואפילו סרחה הבריה ונשתנית צורתה, הואיל ואכלה כולה — לוקה:

כב. נמלה שחסריה אחת מרגליה — אינה לוקה עליה, אלא בכזית; לפיכך האוכל זבוב שלם, או יתוש שלם בין חי ובין מת, — לוקה משום שרץ העוף:

כג. הרי שהיתה הבריה משרץ העוף, ומשרץ המים, ומשרץ הארץ, כגון שהיו לו כנפים, והיא מהלכת על בארץ כשאר שרצים, והיתה רבה במים, ואכלה — לוקה שלש מלקיות; ואם היתה יתר על זה מן המינין שנבראו בפירות, — לוקה עליה ארבעת מלקיות; ואם היתה מן המינין שפרין ורבין — לוקה חמש:

מגדל עוז

הנמצאים בכרוב, ורבותינו בעלי התוספות ז״ל פירשו: שזאת התולעת — הוא כמין דג, ויש לו סנפיר וקשקשת, ונמצא בין המחרישה, וחשיב ליה שרץ, משום דאי אפשר להתקיים, כיון שאינו גדל במים, עד כאן, וגם זה כדברי ר״מ ז״ל; שבתי וראיתי עוד לו ראיה פשוטה — ריש פרק בכל מערבין, כי מסיק אביי: דדגים — גדולי קרקע נינהו, ומקשה תלמודא מדידיה אדידיה, ומתמה: ומי אמר אביי דגים גדולי קרקע נינהו? והא אמר אביי: ואכל פוטיתא — לוקה ארבע, נמלה — לוקה חמש, צרעה — לוקה שש, ואם איתא, פוטיתא נמי ללקי (שש), עד כאן; ופרש״י ז״ל: דעל פוטיתא — לוקה ארבע, אחד משום שרץ המים, דכתיב בפרשת שמיני מבשרם לא תאכלו, ולאו שני במשנה תורה; וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו, ובפרשת השמיני: אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ולא תטמאו בהם, — כלל בזה, בין שרץ הארץ, בין שרץ המים, עד כאן; ועוד האריך בלאוי הנמלה והצרעה, מכל מקום למדנו

כד. ואם היתה מכלל עוף טמא, יתר על היותה משרץ העוף, – לוקה עליה שש מלקיות: משום עוף טמא, ומשום שרץ העוף, ומשום שרץ הארץ, ומשום שרץ המים, ומשום רומש על הארץ, ומשום תולע הפירות, בין שאכלה כולה, בין שאכל ממנה כזית, לפיכך האוכל נמלה הפורחת הגדילה במים – לוקה חמש מלקיות:

כה. רסק נמלות, והביא אחת שלמה וצרפה לאלו שנתרסקו, ונעשה הכל כזית, ואכלו, – לוקה שש מלקיות חמש משום הנמלה האחת, ואחת משום כזית מנבלת הטמאים:

מגדל עוז

מתוך לשונו: כי יש דגים הגדילים במים, שיש בהם נמי משום שרץ השורץ על הארץ, וגם פשוטות התלמוד, דמקשה מדגים אדגים, וכייל בהו שרץ השרץ על הארץ, — מורה ממש כדברי רמ״זל, וזו אינה צריכה לפנים; ומה שהקשה הראב״ד ז״ל: שאילו מצאו חכמים מין זה — לא היו משנים מפוטיתא לנמלה, ומנמלה לצרעה, — איני מבין קושיא זו, שהרי מצאו אלו הבריות שהיו מקובלים בהם! ושמא סבר הראב״ד ז״ל בפירש זאת המימרא, כדברי המפרש שהזכיר ר״מ ז״ל בספר המצות, וסתר דבריהם, או שמא לא ראה הראב״ד ספר המצות, שאם ראה לא היה משיג בזה: ריסק נמלות כו׳, עד סוף הפרק, פרק אלו הן הלוקין (דף ט״ז):

פרק שלישי

א. כל מאכל היוצא ממין מן המינין האסורין, שלוקין על אכילתן, — הרי אותו המאכל אסור באכילה מן התורה, כגון חלב בהמה וחיה הטמאים, וביצי עוף ודג הטמאים, שנאמר: [1] ואת בת היענה — זו ביצתה; והוא הדין לכל האסור ביענה, ולכל הדברים הדומין לביצה:

ג. דבש דבורים ודבש צרעין — מותר, מפני שאינו מתמצית גופן, אלא כונסין אותו מן העשבים בתוך פיהן, ומקיאין אותו בכורת, כדי שימצאו אותו לאכול ממנו בימות הגשמים:

ד. אף על פי שחלב האדם מותר באכילה — אסרו חכמים לגדול לינק אותו מן השדים, וגדול שינק מן השד — מכין אותו מכת מרדות:

ה. יונק תנוק והולך, אפילו ד' או ה' שנים; ואם גמלוהו ופרש שלשה ימים, או יותר, מחמת בוריו, לא מחמת חליו, — אינו חוזר ויונק, והוא שגמלוהו אחר כ"ד חדש; אבל בתוך זמן זה, אפילו גמלוהו חדש או שנים — מותר לחזור ולינק עד סוף כ"ד חדש:

[1] ויקרא י"א

מגדל עוז

פרק שלישי

כל מאכל היוצא כו', עד אסור באכילה מן התורה, פרק אלו טרפות (דף ס"ד): כגון חלב בהמה וחיה הטמאים, פרק א' דבכורות (דף ה'): ביצי עוף ודג הטמאים, עד הדומין לביצה, סוף פרק אלו טרפות: דבש דבורים ודבש וכו', עד בימות הגשמים, פרק קמא דבכורות, ופרק אף על פי (דף ס), ובסיפרא פרשת שמיני: אסרו חכמים לגדול לינק כו', עד מכת מרדות, כתב הראב"ד ז"ל: הא למדת! שאין בבשר האדם אפילו אסור עשה, ומה שאמר כיונק שקץ (לפי שאינו עומד

ו. אף על פי שחלב בהמה טמאה וביצי עוף טמא – אסורין מן התורה, – אין לוקין עליהם, שנאמר: [י] מבשרם לא תאכלו, על הבשר הוא לוקה, ואינו לוקה על הביצה ועל החלב; והרי האוכל אותן – כאוכל חצי שעור, שהוא אסור מן התורה, ואינו לוקה; אבל מכין אותו מכת מרדות:

ז. יראה לי: שהאוכל ביצי דגים טמאים הנמצאים במעיהם, – כאוכל קרבי דגים טמאים, ולוקה מן התורה; וכן ביצי העוף הטמא התלויות באשכול, שעדיין לא פרשו ונגמרו, האוכל אותן – לוקה, כאוכל בני מעים שלהן:

ח. ביצת עוף טמא שהתחיל האפרוח להתרקם בה, ואכלו, – לוקה משום אוכל שרץ העוף; אבל ביצת העוף טהור, שהתחיל האפרוח להתרקם בה, ואכלה, – מכין אותו מכת מרדות:

ט. נמצא עליה קורט דם, אם על החלבון – זורק את הדם, ואוכל את השאר; ואם על החלמון – אסורה כולה; ביצה המוזרת – הנפש היפה תאכלנה:

י. אפרוח שנולד, אף על פי שלא נתפתחו עיניו, – מותר לאוכלו; בהמה טהורה שנטרפה – חלבה אסור, כחלב

[י] ויקרא י״א

מגדל עוז

לאכילה, שאינו בר שחיטה, לפיכך לא אמרו: שהוא יונק שקץ, אלא: כיונק שקץ), בין תבין, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו ההלכה – עיקרה פרק אף על פי במסכת כתובות, ובאור איסור בשר האדם — כתבו פרק ב׳ של אלו ההלכות, והוא שביארתי גם אני, שמפורש בספרא פרשת שמיני, דגרסינן: יכול יהא חלב ובשר של מהלכי שתים בלא תעשה על אכילתן? תלמוד לומר: הוא טמא, למעט, עד כאן; וזו אינו צריכה לפנים, כי בתורת כהנים מאריך בה כל הצורך, בין בחלב בין בבשר: ורמז כיונק שקץ שכתב כראב״ד ז״ל - לא ירדתי לסוף דעתו, אבל עיקר ההלכה הזו — גם הוא פרק אף על פי (דף ס׳): יונק תנוק והולך כ״ד חדש,

בהמה טמאה; וכן ביצת עוף טהור שנטרף — כביצת עוף טמא, ואסור:

יא. אפרוח שנולד מביצת טרפה — מותר, שאין מינו טמא; היה העוף ספק טרפה, כל הבצים שתלד בערימה ראשונה — משהין אותן, אם טענה ערימה שניה, והתחילה לילד, — הותרו הראשונות, שאם היתה טרפה — לא היתה יולדת עוד, ואם לא ילדה — הרי הן אסורות:

יב. חלב בהמה טמאה — אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה, ואם נתערב חלב טמאה בחלב בהמה טהורה, כשתעמיד אותו, יעמיד חלב הטהורה, ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה:

יג. ומפני זה יתן הדין: שכל חלב הנמצא ביד גוים אסור, שמא ערב בו חלב בהמה טמאה, וגבינת הגוים מותרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן; אבל בימי חכמי המשנה — גזרו על גבינת הגוים, ואסרום, מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטתן, שהיא אסורה; ואם תאמר: והלא עור הקיבה — דבר קטן הוא עד מאד בחלב שעמד בו, ולמה לא יבטל במעוטו? מפני שהוא המעמיד הגבינה, והוא"ל

מגדל עוז

עד סוף כ"ד חדש, בכתובות פרק אף על פי (דף ס'): אף על פי שחלב בהמה טמאה וכו', עד נפש היפה תאכל אותה, פרק אלו טרפות (דף ס"ד): אפרוח שנולד אף על פי שלא נתפתחו עיניו מותר לאכלו, פרק קמא דביצה (דף ו'): בהמה טהורה שנטרפה כו', עד כביצת עוף טמא, פרק קמא דחולין (דף י"א), אפרוח שנולד מביצת עוף טרפה מותר שאין מינו טמא, בתמורה סוף פרק כל האסורין (דף ל"א): כתב הראב"ד ז"ל: מה ראה לשנות הטעמים שפירשו בו חכמים, שהם מתוקנין יותר מכלם, כי ביצת טריפה - אינה ממין טמא, ואסורה, והטעם שפירשו בו: לאימת קא גביל — לכי קא מסרחי, וכי מסרח — עפרא בעלמא

ודבר האסור הוא שהעמיד — הרי הכל אסור, כמו שיתבאר:

יד. גבינה שמעמידין אותה הגוים בעשבים, או במי פירות, כגון שרף התאנים, והרי הן נכרין בגבינה, — הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה, שכבר גזרו על כל גבינת הגוים, בין שהעמידו בדבר אסור, בין שהעמידו בדבר המותר, גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור:

טו. האוכל גבינת הגוים, או חלב שחלבו גוים ואין ישראל רואהו, — מכין אותו מכת מרדות; החמאה של גוי — מקצת הגאונים התירום, שהרי לא גזרו על החמאה, וחלב הטמאה אינו עומד; ומקצת הגאונים אסרום, מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי הקום שבחמאה — אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במעוטו, וכל חלב שלהן — חוששין לו שמא ערבו בו חלב בהמה טמאה:

יו. יראה לי: שאם לקח חמאה מן הגוי, ובשלה עד שהלכו להן צחצוחי חלב - הרי זו מותר, שאם תאמר: נתערבו עמן ונתבשלו כולן - בטלו במעוטם; אבל החמאה שבשלו אותה גוים - אסורה משום גיעולי עכו"ם כמו שיתבאר:

מגדל עוז

הוא, עד כאן לשונו: ואני אומר: יש לי שני טעמים, הטעם האחד: מה שפירש רש"י ז"ל על עיקר ההלכה, בתמורה סוף פרק כל האסורין, שלא נאמרו אותן הדברים אלא לגבי קרבן, והטעם השני: שאותו טעם לא נאמר בעיקר הסוגיא הקבועה בספרים שלנו, אלא לפום לישנא אחרינא, שהיא על רוב מסכת תמורה, ולדברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל לרבותא, ולא שהוא עיקר הטעם, ולכך חזר ר"מ ז"ל אל הכלל העיקרי שבפרק ה' מסכת בכורות, וכמו שכתב בפרק א' של אלו ההלכות, וכן כתב הר"מ ז"ל מקוצי: היה העוף ספק טרפה כו', עד הרי הן אסורות, פרק א"ט (דף כ"ז כ"ח): חלב בהמה טמאה אינו

יז. ישראל שישב בצד העדר של גוי, ובא הגוי והביא לו חלב
מן העדר, אף על פי שיש בעדר בהמה טמאה - הרי זו
מותר; ואף על פי שלא ראה אותו חולב, והוא שיכול
לראותו כשהוא חולב כשיעמוד, שהגוי מתירא לחלוב מן
הטמאה, שמא יעמוד ויראה אותו:
יח. ביצה ששני ראשיה כדין, או ששני ראשיה חדין, או
שהיה חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים, בידוע שהוא ביצת
עוף טמא; ראשה אחד כד, וראשה אחד חד, וחלבון
מבחוץ וחלבון מבפנים, אפשר שהיא ביצת עוף טמא, ואפשר
שהיא ביצת עוף טהור, לפיכך שואל לצייד ישראל שמוכרה
אם אמר לו: של עוף פלוני הוא, ועוף טהור הוא, — סומך עליו,
ואם אמר: של עוף טהור, ולא אמר לו שמו - אינו סומך
עליו:
יט. לפיכך אין לוקחין ביצים מן הגוים, אלא אם היה מכיר
אותם, ויש לו בהן טביעות עין שהן ביצי עוף פלוני הטהור;
ואין חוששין להן: שמא הן ביצי טריפה, או ביצי נבלה;
ואין לוקחין מן הגוים ביצי טרופה, כלל:

מגדל עוז

נקפה, עד כמו שיתבאר, פרק אין מעמידין (דף ל"ה), הוא עיקר אלו ההלכות, ומשם יצאו לראשונים, גם לו, ולאחרונים ז"ל, — אלו הסברות, ואחרים חלקו עליהם, וגם רבותינו בעלי התוספות ז"ל נחלקו בהם, אך ר"מ ז"ל הלך בשיטת רבותיו ז"ל, ויפה עשה, שחייב אדם לומר כלשון רבו, והמחמיר — תבא עליו ברכה: ישראל שישב בצד העדר, עד ויראה אותו, פרק אין מעמידין (דף ל"ט): ביצה ששני ראשיה כדין כו', לפיכך שואל כו', עד אינו סומך עליו: כתב הראב"ד ז"ל: דבריו אינם אלא בישראל שאינו מוחזק בנאמנות, אבל מוחזק בנאמנות, שאינו מככים עצמו על הספק, — לוקחין ממנו בסתם, עד כאן לשונו;

כ. ביצי דגים – סימניהם כסימני ביצי העוף; אם היו שני ראשיהן כדין או חדין–טמאה; אחד כד, ואחד חד–שואל לישראל המוכר, אם אמר לו אני מלחתים והוצאתים מדג טהור, – אוכל על פיו; ואם אמר לו: טהורין הם, – אינו נאמן, אלא אם כן היה אדם שהוחזק בכשרות:

כא. וכן אין לוקחין גבינה וחתיכת דג שאין בה סימן, אלא מישראלי שהוחזק בכשרות; אבל בארץ ישראל כשהיתה רובה ישראל – לוקחין מכל ישראלי שבה; והחלב – לוקחין אותו מכל ישראל מכל מקום:

כב. הכובש דגים טמאים – צירן אסור; אבל ציר חגבים טמאים – מותר, מפני שאין בהם לחלוחית; לפיכך אין לוקחין ציר מן הגוי, אלא אם כן היה בו דג טהור משוטט בו, אפילו דג אחד:

כג. גוי שהביא עריבה מלאה חביות פתוחות של ציר, ודג אחד טהור באחת מהם, –כולן מותרות; היו סתומות, פתח אחת ונמצא בה דג טהור באחת מהם, – כולן מותרות; היו סתומות, פתח אחת ונמצא בה דג טהור, שניה ונמצא בה דג טהור, – כולן מותרות; והוא שיהיה ראשו

מגדל עוז

ואני אומר: זו מחלוקת ישנה, ודעות חלוקות, על השמועה, פרק אלו טרפות (דף ק"ג), ופרק אין מעמידין (דף מ'), ור"מ ז"ל לא כיון בחבורו זה — אלא לעשות תלמוד ערוך קצר, ולא שם מגמתו לכתוב סברה: לפיכך אין לוקחין ביצים מן הגוי, עד מכל ישראל בכל מקום, פרק אלו טרפות, ופרק אין מעמידין: הכובש דגים טמאים וכו', עד לחלוחית: כתב הראב"ד ז"ל: ציר חגבים, טהור — בירושלמי, שאינו מכשיר, עד כאן לשונו; ואני אומר: מה שכתב ר"מ ז"ל — הוא מה שאמרו סוף פרק אין מעמידין (דף מ'), תלמוד ערוך: דמטבילין בצירן, ומה שאמר הראב"ד ז"ל — הוא משנה שלמה פרק ז' דמסכת עדיות

של דג ושדרו קיים, כדי שיהא ניכר שהוא דג טהור, לפיכך אין לוקחין דגים מרוצצין מלוחין מן הגוים והם הנקראין; טרית טרופה; ואם היה ראש הדג ושדרו ניכר, אף על פי שהוא מרוצץ, מותר לקחת אותו מן הגוי:

כד. גוי שהביא גרב של חתיכות דג, שחתוכן שוה והן ניכרין שכולן מדג אחד, ומצא בחתיכה אחת מהן קשקשין, — הרי כלן מותרות:

פרק רביעי

א **האוכל** כזית מבשר בהמה שמתה, — או חיה שמתה, או עוף שמת לוקה שנאמר: [1] לא תאכלו כל נבלה; וכל שלא נשחט כראוי — הרי זו מתה; ובהלכות שחיטה יתבאר השחיטה שהיא כראוי, ושאינה כראוי:

ב. אין אסור משום נבלה — אלא מינים טהורים בלבד, מפני שהן ראוין לשחיטה, ואם נשחטו שחיטה כשרה יהיו מותרין באכילה; אבל מיני טמאין שאין שחיטה מועלת

[1] דברים י״ד

מגדל עוז

(דף י״ב), ששנינו במשנה שניה: העיד ר״ל על ציר חגבים טמאים שהם טהור, עד כאן, וכתבה ר״מ ז״ל בפירוש פרק י״ו דהלכות טומאת אוכלין, שאינו מכשיר, וזה נכון: לפיכך אין לוקחין ציר כו׳, עד הרי כולן מותרות, פרק אין מעמידין (דף מ׳):

פרק רביעי

האוכל כזית מבשר בהמה שמתה, עד שהיא כראוי, בזבחים פרק חטאת העוף (דף ס״ט), ופרק שני דמסכת חולין (דף ל״ב), ופרק הלוקין (דף י״ז), וכ־בה מקומות:

בהן, בין שנשחטה כראוי, בין שמתה כדרכה, בין שחתך בשר מן החי ממנה, ואכלו, — אינו לוקה משום נבלה וטרפה, אלא משום אוכל בשר טמאה:

ג. האוכל עוף טהור חי כל שהוא, — לוקה משום אוכל נבלה, ואף על פי שאין בו כזית, הואיל ואכלו כולו; ואם אכלו אחר שמת, עד שיהיה בו כזית אף על פי שאין בכולו בשר כזית, הואיל ויש בכולו כזית — חייב עליו משום נבלה:

ד. האוכל כזית מבשר נפל בהמה טהורה — לוקה משום אוכל נבלה; ואסור לאכול מן הבהמה שנולדה, עד ליל ח׳, שכל שלא שהה ח׳ ימים בבהמה הרי זה כנפל, ואין לוקין עליו; ואם נודע לו שכלו חדשיו בבטן, ואחר כך נולד, שהן ט׳ חדשים לבהמה גסה, וחמשה לדקה, — הרי זה מותר ביום שנולד:

ה. השליה שיצאתה עם הולד — אסורה באכילה, והאוכלה — פטור, שאינו בשר:

ו. האוכל כזית מבשר בהמה או חיה או עוף טהורים שנטרפו, — לוקה, שנאמר: [י] ובשר בשדה טרפה לא

[י] שמות כ״ב

מגדל עוז

אין אסור משום נבלה כו׳, עד בשר טמאה. נבלה וטרפה, בתורת כהנים, ופרק העור והרוטב (דף קכ״ט): האוכל עוף טהור חי כו׳, עד חייב משום נבלה, סוף פרק גיד הנשה (דף ק״ב): האוכל כזית מבשר נפל וכו׳, עד אוכל נבלה, פרק רבי אליעזר דמילה (דף קל״ו): ואסור לאכול מן הבהמה שנולדה, עד ואחר כך נולד, שם, פרק קמא דראש השנה (דף ו׳ ז׳): שהן ט׳ חדשים כו׳, עד ביום שנולד, פרק ח׳ דבכורות (דף ח׳): האוכל כזית מבהמה, עד תשליכון אותו, בתורת כהנים, ובסוף פרק גיד הנשה (דף ק״ב): טרפה האמורה כו׳, עד הראויה לכלב, פרק אלו טרפות דף מ״ד: הא למדת שהטרפה האמורה

תאכלו לכלב תשליכון אותו; טרפה האמורה בתורה, זו שטרפה אותה חית היער, כגון ארי ונמר, וכיוצא בהן; וכן עוף שטורף אותו עוף הדורס, כגון נץ, וכיוצא בו; ואין אתה יכול לומר שטרפה אותה והמיתה אותה, שאם מתה— הרי היא נבלה, ומה לי מתה מחמת עצמה? או הכה בסייף והמיתה? או שברה ארי והמיתה? הא אינו מדבר — אלא כשנטרפה, ולא מתה:

ז. אם הטרפה שלא מתה אסורה, יכול אם בא זאב וגרר הגדי ברגלו, או בזנבו, או באזנו, ורדף אדם והצילו מפיו, יהיה אסור, שהרי נטרף? תלמוד לומר: [י] ובשר בשדה טרפה וכולי, לכלב תשליכון אותו — עד שיעשה אותה בשר הראויה לכלב; הא למדת: שהטרפה האמורה בתורה — היא שטרפה אותה חית היער ושברה אותה, ונטתה למות, ועדיין לא מתה, אף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות — הרי זו אסורה משום טרפה, הואיל ואי אפשר שתחיה ממכה הבאה עליה:

ח. נמצאת למד: שהתורה אסרה המתה והיא הנבלה, ואסרה הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף על פי שעדיין לא מתה, והיא הטרפה; וכשם שלא תחלוק במתה — בין

[י] שמות כ״ב

מגדל עוז

עד אותה טרפה, הכל פרק אלו טרפות, ובספרא: וכן החותך בשר מן החי כו׳, עד הרי הוא טרפה, סוף פרק גיד הנשה (דף ק״ב), ובספרא: בהמה שהיא חולה, עד הרי זה מעושת, פרק שני דמסכת חולין (דף ל״ו): השוחט בהמה חיה ועוף, עד הרי זה פירכוס, הכל פרק ב׳ דמסכת חולין (דף ל״ג), ובספרא פרק קמא דמסכתא ע״ז (דף י״ז): השוחט את המסוכנת כו׳, עד ספק נבלה אסורה, פרק ב׳ דמסכת חולין (דף ל״ח): כל איסורין שבתורה כו׳, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק ד׳ דמעילה (דף ט״ז), ופרק אלו עוברין (דף מ״ג), ובירושלמי פרק ג׳

מתה מחמת עצמה, בין שנפלה ומתה, בין שחנקה עד שמתה, בין שדרסתה חיה והרגתה, כך לא תחלוק בנוטה למות, בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה מן הגג ונשתברו רוב צלעותיה, בין שנפלה ונתרסקו אבריה, בין שזרק בה חץ ונקב לבה, או ריאתה, בין שבא לה חולי מחמת עצמה, ונקב לבה או ריאתה, או שבר רוב צלעותיה וכיוצא בהן, הואיל והיא נוטה למות מכל מקום, — הרי זו טרפה, בין שהיה הגורם בידי בשר ודם, בין שהיה בידי שמים; אם כן למה נאמר בתורה: טרפה? דבר הכתוב בהווה, שאם לא תאמר כן — לא תאסר אלא אותה שנטרפה בשדה; אבל אם נטרפה בחצר — לא תאסר; הא למדת! שאין הכתוב מדבר אלא בהווה:

ט. ועניין הכתוב: שהנוטה למות מחמת מכותיה, ואי אפשר לה לחיות מחמת מכה זו, — אסורה; מכאן אמרו חכמים: זה הכלל: כל שאין כמוה חיה — טרפה; ובהלכות שחיטה יתבאר: אי זה חולי עושה אותה טרפה, ואי זה חולי אין עושה אותה טרפה:

י. וכן החותך בשר מן החי מן הטהורים — הרי אותו הבשר טרפה, והאוכל ממנו כזית — לוקה משום אוכל טרפה,

מגדל עוז

מיניס: כתב הראב"ד ז"ל: פלוגתא הוא במעילה, ורב ורב אסי הוא דאמרי הכי, ולוי פליג עליהו, וברייתא מסייעא ללוי דמצטרפי, עד כאן לשונו; ואני אומר: דבר זה, או נשתקע ולא נאמר מפי ראב"ד, או מהופכת היתה גרסתו, אבל לפי הגרסא שלנו — יפה פסק ר"מ ז"ל כלוי, וכההיא ברייתא דמסייעא ליה, והנני כותב לשון הגמרא, לפניך, והאה בעיניך, שנינו במסכת מעילה (דף ט"ו) פרק קדשי מזבח מצטרפין: כל הנבלות מצטרפות זו עם זו; ואמרינן עלה בגמרא: אמר רב: לא שנו אלא לענין טומאה, אבל לענין אכילה — עבורין בפני עצמן, וטמאין בפני

שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה, ולא מתה, מה לי טרפה אותה חיה? מה לי חתכה בסכין? מה לי בכולה? מה לי במקצתה? הרי הוא אומר: י ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, כיון שנעשית הבהמה בשר בשדה – הרי הוא טרפה:

יא. בהמה שהיה חולה מחמת שתשש כחה ונטתה למות הואיל ולא אירע מכה באבר מאבריה הממיתים אותה – הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טרפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה:

יב. אף על פי שהיא מותרת, גדולי החכמים – לא היו אוכלין מבהמה שממהרין ושוחטין אותה, כדי שלא תמות, ואף על פי שפרכסה בסוף שחיטה; ודבר זה אין בו איסור, אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה – הרי זה משובח:

יג. השוחט בהמה חיה ועוף, ולא יצא מהן דם – הרי אלו מותרין, ואין אומרין: שמא מתים היו; וכן השוחט את הבריאה, ולא פרכסה, – הרי זה מותרת; אבל המסוכנת, והיא: כל שמעמידין אותה ואינה עומדת, אף על פי שהיא אוכלת מאכל בריאות, אם שחטה ולא פרכסה כלל, –

י שמות כ״ב

מגדל עוז

עצמן, ולוי אמר: אשלו לאכילה נמי מצטרפין, ורב אסי אמר: מטהרין לעצמן, ומטמאין לעצמן; איכא דאמרי: פליגי אדרב, ואיפא דאמרי: לא פליגי, מתיבי: מיתת פרה וחיי גמל – אין מצטרפים זה עם זה, הא מיתת שניהם, מצטרפים, וקשיא לרב! ויש״ג: ולרב אסי ליסנה בתרא; ודחי: אימא הא חיי שניהן מצטרפים, ומני? רבי יהודה היא, ויס״ג: ור״מ היא וכו׳, וסקלינן וטרינן בה עלה טובה, למידק דיוקא דההוא ברייתא, דאקשינן מינה לרב, ומיכו ברייתא גופא כלוי מיתנייא בפירוש, דהא מיתת פרה וחיי גמל, ר״ל פרה במיתה, דהיינו נבלתה, וחיי גמל, ר״ל בשר

הרי זו נבלה, ולוקין עליה; ואם פרכסה — הרי זו מותרת; וצריך שיהיה הפרכום בסוף השחיטה; אבל בתחלתה — אינו מועיל:

יד. כיצד הוא הפרכום? בבהמה דקה ובחיה גסה ודקה, בין שפשטה ידה והחזירה, או שפשטה רגלה אף על פי שלא החזירה, או שכפפה רגלה בלבד, — הרי זה פרכום, ומותר; אבל אם פשטה ידה ולא החזירתה, — הרי זו אסורה, שאין זו אלא הוצאות נפש בלבד; ובבהמה גסה, אחד היד ואחד הרגל, בין שפשטה ולא כפפה, בין כפפה ולא פשטה, — הרי זה פרכום, ומותרת; ואם לא פשטה — לא יד ולא רגל, ולא כפפה כלל, — הרי זו נבלה; ובעוף: אפילו לא רפרף אלא בעינו, ולא כשכש אלא בזנבו, — הרי זה פרכום:

טו. השוחט את המסוכנת בליכה, ולא ידע אם פרכסה, או לא פרכסה, — הרי זו ספק נבלה, ואסורה:

טז. כל איסורין שבתורה — אין מצטרפין זה עם זה, חוץ מאיסורי נזיר, כמו שיתבאר שם: לפיכך הלוקח מעט חלב, ומעט דם, ומעט בשר בהמה טמאה, ומעט בשר נבלה, ומעט בשר דג טמא, ומעט בשר עוף טמא, וכיוצא

מגדל עוז

גמל בחייו, - אין מצטרפין, והוא לשון ר״מ ז״ל, לא פחות ולא יותר, וזו אינה צריכה לפנים, ועיקר הדינין - פרק ג׳ מינין (דף ל״ח, ובירושלמי: רבי אבהו בשם ר״י, ודלא כר״י בשם רבי מאיר פרק בתרא דעכו״ם: וכן בהמה טמאה, עד תחלת נבלה היא, במסכת מעילה פרק קדשי מזבח (דף י״ו): האוכל מנבלה וטרפה, עד עם הבשר לכזית, במסכת מעילה פרק קדשי מזבח (דף ט״ז), ובירושלמי דפרק ג׳ מינין (דף כ״ד), ובמסכת חלין פרק כל הבשר (דף קי״ד), ובספרא: קבת הנבלה קבת כו׳, עד כאמר המעיס ואסור, פרק אין מעמידין (דף ל״ה):

באלו משאר האיסורין, וצרף מן הכל כזית, ואכלו, — אינו לוקה, ודינו כדין אוכל חצי שעור:

יז. כל הנבלות מצטרפות זו עם זו; ונבלה מצטרפת עם טרפה; וכן כל בהמה וחיה הטמאים — מצטרפין זה עם זה; אבל בשר נבלה עם בשר בהמה טמאה — אין מצטרפין; כיצד? הלוקח מנבלת השור, ונבלת הצבי, ונבלת התרנגול, וקבץ מן הכל כזית בשר, ואכלו, — לוקה: וכן אם קבץ חצי זית מנבלת בהמה טהורה, וחצי זית מן הטרפה, או חצי זית מבשר נבלה, וחצי זית מבשר מן החי מן הטהורה, ואכלו, — לוקה; וכן בשר הגמל, והחזיר, והארנבת, שקבץ מכולם כזית ואכלו, — לוקה; אבל אם צרף חצי זית מנבלת השור, וחצי זית מבשר הגמל, — אינן מצטרפין, וכן כל כיוצא בזה; וכן בהמה טמאה ועוף טמא, או דג טמא, — אין בשר שניהן מצטרף, לפי שהן ב' שמות, שהרי כל אחד מהן — בלאו בפני עצמו, כמו שבארנו; אבל כל העופות הטמאין — מצטרפין, כמו שמצטרפין כל בהמה וחיה הטמאין; זה הכלל: כל שאיסורן בלאו אחד — מצטרפין, בשני לאוין — אין מצטרפין; חוץ מנבלה וטרפה, הואיל והטרפה — תחלת נבלה הוא:

מגדל עוז

עור הבא כנגד פניו של חמור, עד שהן מותרין: כתב הראב"ד ז"ל: רב ששת פשט להו לאיסורא, במסכת בכורות, ממתניתין, עד כאן לשונו; ואני אומר: אם על העור אמר, נבהלתי אם יצא מפי רבינו הראב"ד ז"ל? כי אותה דפסק רב ששת בבכורות דף ז' ממתניתין - איתה אלא לגבי מי רגלים של חמור, גמרא מתניתין דהיוצא מן הטומאה כו', אבל זאת שכתב ר"מ ז"ל — נאמרה אחריה, והכי גרסינן לה התם: אמר רב הינא עור הבא כנגד פניו של חמור - מותר, מאי טעמא? פירשא בעלמא הוא, אמר ליה רב חסדא: תניא דמסייע לך כו', קיימא לן

יח. האוכל מנבלה וטרפה, או מבהמה וחיה הטמאים, מן העור, ומן העצמות, ומן הגידין, ומן הקרנים ומן הטלפים, ומן הצפרנים של עוף, — ממקומות שמצביעין משם הדם כשיחתכו, ומן השליא שלהן, אף על פי שהוא אסור — הרי זה פטור, מפני שאלו אינן ראוין לאכילה, ואין מצטרפין עם הבשר לכזית:

יט. קבת הנבלה, וקבת הטמאה, — מותרת, מפני שהיא כשאר טנופת שבגוף; ולפיכך מותר להעמיד הגבינה בקבת שחיטת העכו"ם, ובקבת בהמה וחיה טמאה; אבל עור הקבה - הרי הוא כשאר המעים, ואסור:

כ. עטי הבא כנגד פניו של חמור — מותר באכילה, מפני שהוא כמו הפרש ומי רגלים שהן מותרין, (ולא הם בעינינו כתועבה); יש עורות שהן כבשר, והאוכל מהן כזית - כאוכל מן הבשר; והוא כשיאכל אותן כשהן רכים:

כא. ואלו שעורותיהן כבשרן: עור החזיר של ישוב ועור החוטרת של גמל, שלא טענו עליו מעולם, ולא הגיע למשא שעורין היא רכה, ועור האנקה, והכח, והלטאה, והחומט; כל אלו העורות כשהן רכות - הרי הן כבשר לכל דבר, בין לאיסור אכילה, בין לטומאה;

כגדל עוז

כרב הונא, וכדמסייעא ליה רב חסדא, כדברי ר"מ ז"ל; ואם יעלה על דעת לבוא בספר, ולהתלות באילן גדול, ולומר: כי לפי שהקיש ר"מ ז"ל העור למי רגלים, — כתבו והשיגו, גם בזה יש להשיב מגמרא ומסברא, איבעית אימא גמרא, שהרי הוקשה רב ששת מברייתא: מפני מה אמרו דבש דבורים כו', ואף על גב דאוקמה רב יעקב, קיימא לן כרבנן, דרבים נינהו, וכן כתבו מקצת הגאונים ז"ל, ואם חלקו אחרים על דעת זה — דעת ר"מ ז"ל והעומדים בשטתו נכונים הם, ואיבעית אימא

כב. נאמר בשור הנסקל: [1] ולא יאכל את בשרו, והיאך היה אפשר לאכלו אחר שנסקל, והרי הוא נבלה? אלא לא בה דכתיב אלא להודיעך: שכיון שנגמר דינו לסקילה - נאסר, ונעשה כבהמה טמאה; ואם קדם ושחטו שחיטה כשירה - הרי זה אסור בהנאה, ואם אכל מבשרו כזית - לוקה; וכן כשיסקל - לא יקבר, ולא יתננו לכלבים, - לכך נאמר: [1] לא יאכל את בשרו; ופרש של שור הנסקל - מותר בהנאה; נודע שהוא פטור מסקילה, אחר שנגמר דינו, כגון שהוזמו עדים - יצא וירעה בעדר, ואם נודע אחר שנסקל - הרי זה מותר בהנאה:

פרק חמישי

א. מפי השמועה למדו: שזה שנאמר בתורה: [2] לא תאכל הנפש עם הבשר - לאסור אבר שנחתך מן החי; ועל אבר מן החי הוא אומר לנח: [3] אך בשר בנפשו דמו לא

[1] שמות כ"א [2] דברים י"ב [3] בראשית ט'

מגדל עוז

סברא: דהא ודאי לא עדיפי מי רגלים, מן הקיבה, דאסיקנא פירשא בעלמא היא, ובזה נכונו דברי ר"מ ז"ל, וסדרן: יש עורות שהן כבשר, עד בין לטומאה, פרק העור והרוטב (דף קכ"ב): נאמר בשור הנסקל כו', עד סוף הפרק, פרק שור שנגח ד' וה' (דף מ"א), ופרק האיש מקדש (דף נ"ו), ולשון מכילתא: שור שיצא ליסקל, וקדמו הבעלים ושחטוהו, בשרו אסור באכילה, לכך נאמר: ולא יאכל את בשרו, עד כאן:

פרק חמישי

מפי השמועה למדו, עד אבל לא בטמאים, בספרי פרשת ראה, ופרק גיד הנשה דף ק"א ק"ב: אחד אבר שיש

האכלו; ואיסור אבר מן החי – נוהג בבהמה חיה ועוף, בטהורים, אבל לא בטמאים:

ב. אחד אבר שיש בו בשר וגידים ועצמות, כגון היד והרגל ואחד אבר שאין בו עצם, כגון הלשון, והטחול, והכליות, והלב, וכיוצא בהן; אלא שהאבר שאין בו עצם, בין שחתך כולו, בין שחתך מקצתו – הרי זה אסור משום אבר מן החי; והאבר שיש בו עצם – אינו חייב עליו משום אבר מן החי, עד שיפרוש כברייתו – בשר וגידים ועצמות, אבל אם פירש מן החי הבשר בלבד – חייב עליו משום טרפה, כמו שבארנו, לא משום אבר מן החי:

ג. האוכל מאבר מן החי כזית – לוקה, ואפילו אכל אבר שלם, אם יש בו כזית – חייב, פחות מכזית – פטור; חתך מן האבר בשר כברייתו, וגידים ועצמות, כזית, ואכלו – לוקה,

מגדל עוז

בו בשר וגידין ועלמות וכו', עד משום אבר מן החי; כתב הראב"ד ז"ל: תימא היא זה, ומאי שנא זה מן הבשר החי, שאין בו אלא משום טרפה? עד כאן לשונו: ואני אומר: זה תלמוד ערוך, אלא שלריכה תלמיד, דגרסינן סוף פרק גיד הנשה (דף ק"ב): אמר רב: אבר מן החי לריך כזית, מאי טעמא? אכילה כתיב ביה, ופירש רש"י ז"ל: דאף על גב דתרי קראי כתיבי, (כדלקמן בהאי שמעתא), חד לאבר מן החי, (מדכתיב ולא תאכל הנפש עם הבשר) וחד לבשר מן החי (מדכתיב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו) לא תימא דאתרבי אבר אף על גב דאין בו שעור, אלא ודאי יש בו שעור בעינן, דאין אכילה פחותה מכזית, ואקשינן עליה מברייתא, דקתני בה: דמיחייב בכל שהוא, ומוקמינן לה במשהו בשר גידין ועלמות, ופירש רש"י ז"ל: דלהכי פלגינהו קרא לאבר מן החי ולבשר מן החי, דמיחייב אאבר אף על גב דאין בו שעור, ואבשר אף על פי שאינו אבר; ורבותינו בעלי התוספות ז"ל — נתנו טעם באבר: דכיון דנפיק לן מקרא דולא

אף על פי שאין בו בשר אלא כל שהוא; אבל אם הפריד האבר אחר שתלשו מן החי, והפריד הבשר מן הגידים ומן העצמות – אינו לוקה, עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו, ואין העצמות והגידים, מצטרפין בו לכזית, מאחר ששנה ברייתו:

ד. חלקו לאבר זה, ואכלו מעט מעט, אם יש במה שאכל כזית בשר - חייב, ואם לאו - פטור; לקח כזית מן האבר כברייתו בשר וגידים ועצמות, ואכלו, אף על פי שנחלק בפיו בפנים קודם שיבלענו - חייב:

ה. תלש אבר מן החי, ונטריפה בנטילתו ואכלו - חייב שתים, משום אבר מן החי, ומשום טרפה, שהרי שני האסורין – באין כאחת; וכן התולש חלב מן החי ואכלו - לוקה שתים, משום אבר מן החי, ומשום חלב; תלש חלב מן הטרפה ואכלו לוקה שלש:

מגדל עוז

האוכל הנפש עם הבשר, — בעינן דבר שלם, דומיא לנפש, שיהא בו בשר וגידין ועצמות, וזה תירוץ תימת הראב"ד ז"ל: וידוע גם כן ומקובל בידינו מרבותינו בעלי התוספות ז"ל, באבר שיש בו חמש זיתים, ואכל אחד מהם, שהוא חייב, כדאסיקנא בהאי פירקא לגבי גיד, ועל דרכים האלו כתב ר"מ ז"ל: שהאבר שאין בו עצם, בין שחתך כולו, בין שחתך מקצתו, — הרי זה אסור משום אבר מן החי, והיינו כדרב יהודה, ואחר כך כתב: שהאבר שיש בו עצם — אינו חייב עליו עד שיפרוש כברייתו, עד כאן לשונו דרך כלל; וחזר ופרטו, כדרך חכמי המחברים, וז"ל: שאם פרש מן החי הבשר בלבד — חייב עליו משום טרפה, כמו שבארנו, ולא משום אבר מן החי, עד כאן לשונו; והיינו כפירוש רש"י, וטעם רבותינו בעלי התוספות ז"ל — משום דילפינן ליה מבשר בשדה טרפה, וחזר עוד ובאר: האוכל אבר מן החי — לוקה עליו, ואפילו אכל אבר שלם, אם יש בו כזית - חייב.

ג. בשר המדולדל בבהמה, ואבר המדולדל בה, אם אינו יכול לחזור ולחיות, אף על פי שלא פירש אלא אחר שנשחטה, — אסור, ואין לוקין עליו; ואם מתה הבהמה — רואין אותו כאילו נפל מחיים, לפיכך לוקין עליו משום אבר מן החי; אבל היכול לחזור ולחיות, אם נשחטה הבהמה — הרי זה מותר:

ז. שמט אבר, או מעכו, או דכו, כגון הבצים שמעך אותן או נתקן, — הרי זה אינו אסור מן התורה, שהרי יש בו מקצת חיים, ולפיכך אין מסריח; ואף על פי כן אסור לאכלו מנהג שנהגו כל ישראל מקדם, שהרי הוא דומה לאבר מן החי:

ח. עצם שנשבר, אם היה הבשר או העור חופה רוב עוביו של עצם הנשבר, ורוב הקף השבר, — הרי זה מותר;

מגדל עוז

פחות מכזית - פטיר, עד כאן לשונו; והיינו כפירש רש"י ז"ל, מדפלגינהו בקראי, וכפי מה שידוע מדברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל, ומקובל לנו, וכדמשמע ממלתיה דרב יהודה: היכא דליכא באבר בשר גידין ועצמות, כמו הלשון וכיוצא בו; וחזר עוד ופרט באמור מפורסם: חתך מן האבר כברייתו כזית, ואכלו, — לוקה, אף על פי שאין לו בשר אלא כל שהוא, עד כאן לשונו; והיינו כדפריקנא לברייתא בגמרא, כמאמר דבריו פרוטים בכללים ופרטים נפרטים; בתלמוד ערוך, מקוצר מן הארוך, ותירוץ התמיה בלשון קצר: ואין העצמות והגידין מצטרפין בו לכזית, פרק אלו טרפות: כתב הראב"ד ז"ל: ולמה ליה למכתב הכי? ואפילו חלקו לאבר כמות שהוא לשנים מבחוץ, — פטור, אם אין עליו כזית בשר, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זה תימה במה שכתבתי, ותירוץ ואימא הכי: התם כי לא חלקו — לא שנהו מברייתו, ומתחייב משום אבר, וכיון דנתחלקו — נתבטל ממנו תורת אבר, ומ"ה מפטר, אבל הכא — שינהו מברייתו, שהפריש מן הבשר

ואם יצא העצם לחוץ – הרי האבר אסור, וכששחט הבהמה או העוף – יחתוך ממקום השבר, וישליכו, והשאר מותר; נשבר העצם, והבשר חופה את רובו, אבל היה אותו בשר מרוסס, או נתאכל, כבשר שהרופא גוררו: או שהיה מתלקט הרוב ממקומות הרבה, או שהיה הבשר שעליו נקבים נקבים, או שנסדק הבשר, או שנקדר כמין טבעת, או שנגרר הבשר מלמעלה, עד שלא נשאר מן הבשר אלא כקליפה, או שנתאכל הבשר מלמטה מעל העצם שנשבר, עד שנמצא הבשר החופה – אינו נוגע בעצם, בכל אלו – מורין כאסור, עד שיתרפא הבשר, ואם אכל מכל אלו – מכין אותו מכת מרדות:

מגדל עוז

מן העצמות הגידין, ושינהו מבריותו, ונשאר עליו תורת בשר, וסלקי דעתך אמינא: לנטרפו גידין ועצמות לכזית, קמשמע לן: דכזית בשר ממש בעינן כדרב יהודה, וכהנך פירוקי דברייתא דלעיל, וכן דקדק ר"מ ז"ל בלשונו, ובארו, הביטה וראה בעיניך, ציירו ציור אחד, באר בזה הפרק להחזיק הבדק, בשמעתא דפרק גיד הנשה בסופו, עיקרו ונופו: תלש אבר מן החי, עד ואכלו לוקה שלש, פרק גיד הנשה (דף ק"ב): בשר המדולדל בבהמה, עד שהוא בתוך מעיה, הכל פרק בהמה המקשה (דף ע"ג): אבל אם חתך כו', עד ולא יצא, פרק אלו טרפות (דף נ"ה): עובר שהוציא ידו וכו', עד ותותך מקום החתך, פרק בהמה המקשה (דף ס"ח), וסופו פרק כל הבשר. כל אבר עובר שיצא ואחתכו קודם שחיטה, עד אינו לוקה: כתב הראב"ד ז"ל: זה שבוש, שהרי אמר למעלה: אפילו החזירה והתכה אחר השחיטה — לוקה משום בשר בשדה טרפה, ובמשנה אמרו: החתך את אמו, ואחר כך חתכו, חכמים אומרים: מגע

ט. עובר שהוציא ידו או רגלו — נאסר אותו אבר לעולם, בין שחתכו קודם שתשחט אמו, בין שחתכו אחר שנשחטה אמו, ואפילו החזיר אותו אבר למעי אמו, ואחר כך נשחט, או נולד הולד, וחיה כמה שנים — הרי אותו האבר אסור משום טרפה; בשר שיצא חוץ למחיצתו — נאסר, כבשר שפירש מן החי, שנאמר: [1] ובשר בשדה טרפה, כיון שיצא למקום שהוא לו כשדה — נעשה טרפה, כמו שבארנו:

י. הוציא מקצת האבר, ונשאר מקצתו בפנים אפילו לא נשאר אלא מעוטו, היוצא — אסור, ושבפנים — מותר;

[1] שמות כ"ב

מגדל עוז

טרפה שחוטה; אלמא אית ביה אסור טרפה, והוי ליה למימר: אינו לוקה משום אבר מן החי, דאין שחיטה עושה ניפול, ועם כל זה מה נירד? הואיל ויש בו לאו דטרפה, עד כאן לשונו: ואני אומר: המקרא לא גמר זאת הפיסקא לפניו, שאילו גמר, והשמיע לאזניו, - לא כתב לשון שבוש עליו, וז"ל: אחר שחיטה, האוכלו אינו חייב, ואם מתה הבהמה, ואחר כך אכלו, האוכלו - לוקה משום אבר מן החי, עד כאן לשונו; הנך רואה בעיניך! כי לוקה, ואינו לוקה משום אבר מן החי, וכדברי ראב"ד ז"ל, וכולא פירקא בהכי כתביה ותבריה, אלא ודאי לאו כרוכלא לכתוב וליזול; ומה שהקשה מה נורד, היינו משום דסלקא דעתך אמינא: כיון דאיכא סרך לשון טרפה באסמכתא דקרא, דובשר בשדה טרפה, ליפקא מיניה איסור אבר מן החי? קמשמע לן, וכדאיתא פרק גיד הנשה להדיא, ודוק ותשכח: עובר שהוציא אבר, עד טהרה, פרק בהמה המקשה (דף ס"ט): השוחט בהמה מעוברת, ומצא בה שליל בין חי בין מת, הרי

ואם חתך היוצא מן האבר, אחר שהחזירו, ונשחטה—אותו שיצא בלבד אסור, ושאר האבר- מותר, ואם לא החזירו, וחתכו והוא בחוץ, בין שחתכו קודם שחיטה, או אחר שחיטה, מקום החתך- אסור, והוא המקום שנגד האויר אחר שיחתך היוצא- חוזר וחותך מקום החתך:

יא. כל אבר עובר שיצא, וחתכו קודם שחיטה והוא בחוץ,— הרי זה אבר מן החי, ולוקין עליו, ואפילו מת העובר קודם שחיטה, ואם נחתך אחר שחיטה, האוכלו- אינו לוקה, ואפילו מת; ואם מתה הבהמה, ואחר כך חתכו, האוכלו— לוקה משום אבר מן החי:

יב. עובר שהוציא אבר, ונאסר האבר, ואחר כך נולד והרי היא נקבה—החלב שלה אסור לשתותו מספק, הואיל והוא בא מכלל האברין, ויש בה אבר אחד אסור, והרי זה כחלב טרפה שנתערב בחלב טהורה:

מגדל עוז

זה מותר באכילה כו', עד כולה אסורה. פרק בהמה המקשה: כתב הראב"ד ז"ל: מכדי קיימא לן דשליא אינו אוכל, דפרשא בעלמא היא, וכי יש עמה ולד קשור, דליכא בה חשש ולד נימוח, אמאי אסורה? לא כולה, ולא מקצתה, עד כאן לשונו: ואני אומר: כבר פירשה ר"מ ז"ל, והטעם, למען ידע כל משכיל מאין היא הדין הזה, וז"ל: שמא שליא זו שיצתה מקצתה — הלך לו ולד שהיה בה, וולד זה שנמצא בבטן, הלכה השליא שלו, ואין צריך לומר, שאם לא נמצא בבטן ולד כלל, שהשליא כולה אסורה, עד כאן לשונו; ועתה פקח עיניך, ובין לפניך, שכל דבריו — תלמוד ערוך סיף בהמה המקשה (דף ע"ז), דתנן השוחט את הבהמה, ומצא בה שליא, — נפש יפה האוכל אותה, עד כאן; וזהו מה שכתב ר"מ ז"ל, והתחיל לתמוה הראב"ד ז"ל, ואין בזה חולק כלל, אלא שאתה צריך לדעת: דהכא משמע בשלא יצתה אפילו מקצתה לחוץ, אבל אם יצתה — אסורה, תדע:

יג. השוחט בהמה מעוברת, ומצא בה שליל, בין חי בין מת, - הרי זה מותר באכילה; ואפילו שליא - מותרת באכילה; ושליא שיצאת מקצתה, ושחט את הבהמה, אם היתה שליא זו קשורה בולד, מה שיצא ממנה - אסור, והשאר - מותר; ואם לא היתה קשורה בו - כולה אסורה, שמא שליא זו שיצאת מקצתה - הלך לו ולד שהיה בה, וולד זה שנמצא בבטן - הלכה שליא שלו, ואינו צריך לומר שאם לא נמצא בבטן ולד כלל, שהשליא כולה אסורה:

יד. מצא בה עובר חי, אף על פי שהוא בן ט׳ חדשים גמורין, ואפשר שיחיה, - אינו צריך שחיטה, אלא שחיטת אמו מטהרתו; ואם הפרים על גבי קרקע צריך שחיטה:

טו, קרע את הבהמה, או שחט בהמה טרפה, ומצא בה בן ט׳ חי, - צריך שחיטה להתירו, ואין שחיטת אמו

מגדל עוז

דאמרינן בגמרא עלה: מנא הני מילי? דתנו רבנן: כל בהמה תאכלו, לרבות את השליא; יכול אפילו יצתה מקצתה? תלמוד לומר: אותה, אותה, ולא שליתה, עד כאן; אלמא יצתה אפילו מקצתה — נאסרה יותר הכי תנן: שליא שיצתה מקצתה - אסורה באכילה, כסימן ולד באשה, כך סימן ולד בבהמה, עד כאן; למדנו: כי אפילו כשיש שם ולד — נאסרה ביציאתה, כמו הולד עצמו, כמו ששנינו: היוצא אסור, ומה שבפנים — מותר; וזה ממש כלשון ר״מ ז״ל, לא פחות ולא יתר, וממילא נסתלקה קושית הראב״ד ז״ל; ומה שכתב הוא מדאמרינן עלה בגמרא: אמר רבי אליעזר לא שנו כו׳, ושקלינן וטרינן עלה, עד דאסיקנא: דרבי אלעזר — לחומרא אמרה, והכי אתמר אמר רבי אלעזר: לא שנו אלא שאינה קשורה בולד, אבל קשורה בולד — אין חוששין לולד אחר כו׳, ותניא כותיה דרבי אלעזר: המפלת כמין בהמה וחיה ועוף, ושליא עמהן, בזמן שקשורה בהן — אין חוששין לולד אחר, אינה קשורה בהן - הריני מטיל עליהן חומר

מועלת לו; ואם לא גמרו לו חדשיו אף על פי שהוא חי
במעי הטרפה הרי זה אסור, מפני שהוא כאבר מאמו; כל
עובר שהוציא ראשו והחזירו, ואחר כך שחט את אמו, —
אין שחיטת אמו מועלת לו, והרי הוא כילוד, וצריך
שחיטה:

פרק ששי

א. האוכל כזית מן הדם, במזיד—חייב כרת, בשוגג —
מביא חטאת קבועה; ודבר מפורש בתורה
שאינו חייב אלא על כל דם בהמה חיה ועוף בלבד, בין
טמאין, בין טהורין שנאמר: [1] וכל דם לא תאכלו בכל

[1] ויקרא ז'

מגדל עוז

פי ולדות, שאני אומר: שמא נמוח שפיר של שליא, ונמוחה
ליא של שפיר, עד כאן; וקיימא לן כרבי אליעזר, דתניא
ומיה, ומעתה לטעמיה נמי הכי איתיה, כטעמא דברייתא,
עינך רואות: כי דברי ר"מ ז"ל ולשון הגמרא—אחד הוא:
אלא בה עובר חיה, עד סוף הפרק, פרק בהמה המקשה
(דף ע"ד):

פרק ששי

אוכל כזית מן הדם כו', עד לצבי ויחמור, במסכת כריתות
פרק דם שחיטה (דף כ'), ובתורת כהנים פרשת צו:
כל דם דגים וחגבים וכו', עד ושתה מותר, פרק דם שחיטה,
פרק ב' דבכורים; כתב הראב"ד ז"ל: אלא שאסרוהו במכונס,
מפני מראית העין, אלא אם כן יש בו קשקשים, עד כאן לשונו;
אני אומר: עיקר הלכה זו — במסכת כריתות פרק דם שחיטה

מושבותיכם לעוף ולבהמה; וחיה בכלל בהמה, שנאמר:
[1] זאת הבהמה אשר תאכלו שור וכו', איל וצבי וכו';
אבל דם דגים וחגבים, ושקצים ורמשים, אין חייבין עליו משום דם, לפיכך דם דגים וחגבים טהורים, — מותר לאוכלו, ואפילו כנסו בכלי ושתהו מותר, ודם חגבים ודגים טמאים — אסור, משום שהוא תמצית גופן, כחלב בהמה טמאה, ודם שקצים — כבשרן, כמו שבארנו:

[1] דברים י"ד

מגדל עוז

(דף כ"א ע"ב), דגרסינן התם: אמר רב: דם דגים שכנסו — אסור, מיתיבי: דם דגים דם חגבים — מותר, ואפילו לכתחלה! ופריק: ההוא בשלא כנסו, כי קאמר רב — בשכנסו: והדרינן על הדין פירקא: דכוותיה גבי מהלכי שתים, בשלא כנסו כמי מי אסור? והתניא: דם שעל גבי ככר — גוררו ואוכלו, ושל בין השינים — מוצצו ובולעו, ואינו חושש! ופריק: כי תניא ההיא מתנייתא, דאית ביה קשקשין; ויש ספרים גירסין: אלא כי תניא כו', וכן גורס ר"י אלפאס ז"ל, שהביאה פרק כל הבשר, וכזה דעת הראב"ד ז"ל, וגם הרמב"ס מקוצ"י ז"ל כן כתב, ולדעת — זה התירוץ היא עיקר, כסוגיין בכוליה תלמודא, דכי קאמר «אלא» — מהדר הדר מכולהי פירוקי ושנויי, ומקיים להאי בתרא; אמנם ר"מ ז"ל — רוח אחרת עמו, שאינו גורם «אלא», ולפיכך היה ליה שינויא בעלמא, ולאו דסמכא הוא, וכן בגירסאות המדוייקות שלנו בספרד ובצרפת, — אין גורסים «אלא» וכן משמע בכתובות פרק אף על פי, כי פריך מהא,
דמוקים לה כדפרישית, כדלקמן בהא שמעתא לרב ששת, עלמא ליתיה להאי שינויא, אלא דיחויא בעלמא, ולא דסמכא היא; ועוד יש לי ראיה: דתנן להדיא פרק ג' דמסכת בכורים: ודם השרץ — אין חייבין עליו, כלומר: כשהתרו בו משום דם — אין

ג. אין חייבין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה, או התזת הראש, כל זמן שיש בו אדמימות, ועל הדם הכנוס בתוך הלב, ועל דם הקזה כל זמן שהוא מקלח ויוצא; אבל דם השותת בתחלת הקזה, קודם שיתחיל לקלח, ודם השותת בסוף הקזה כשיתחיל הדם לפסוק - אין חייבין עליו, והרי הוא כדם האברים, שדם הקלוח הוא הדם שהנפש יוצא בו:

ד. דם התמצית, ודם האברין, כגון דם הטחול, ודם הכליות, דם ביצים, ודם המתכנס ללב בשעת שחיטה, ודם הנמצא בכבד - אין חייבין עליו כרת, אבל האוכל ממנו כזית - לוקה,

מגדל עוז

חייבין עליו כשאר דם בהמה וחיה, שהוא בכרת, אלא איסורא בלחוד, כמי שאוכל בשר הארץ, וכדאמרינן בתורת כהנים: וזה לכם הטמא — לרבות דם השרץ שיהיה כבשרו, וכן כתב רבינו משה בפירוש המשניות שלו, דוק מינה: שאם היו הדגים עצמן טהורין — מותר גם דמן לכתחלה; והכי נמי משמע מתניתין דפרק דם שחיטה, דקתני: דם דגים, דם חגבים, דם שרצים, דם התמצית—אין חייבין עליה, דמשמע: הא איסורא איכא, ומדקתני להו דומיא דטמאים, משמע: הא בטהורים—מותר לכתחלה; ועוד: דהא אפילו לדעת הראב״ד ז״ל, והעומדים בשיטתו, כי איכא קשקשים, מפני מראית העין—מותר לכתחלה בכל ענין, ואנן קיימא לן פרק במה אשה יוצאה, כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין—אפילו בחדרי חדרים אסור, ומכלל לאו, אתה שומע הן בכל התורה כלה, ומעתה הואיל ובחדרי חדרים מותר בלא קשקשין מעיקר דינא - למראית העין נמי לא חיישינן, ולא שבקינן מסקנא דכתובות פרק אף על פי, דסמכי עלה כולהו רבוותא, וגם רבינו הגר משנך וז״ל: ופשיטותא דמתניתין, וברייתא—משום שינויי דחיקי, וכי דייקת לשון ה״מ ז״ל—הכי משמע, שכתב: לפיכך, כלומר: לפי אלו הדברים שאמרנו - ילא לנו מה שנאמר לפנינו,

שנאמר: [1] וכל דם לא תאכלו; ובחיוב כרת הוא אומר: [2] כי נפש הבשר בדם היא, — אינו ח"ב כרת, אלא על הדם שהנפש יוצאת בו; השליל הנמצא במעי הבהמה — הרי דמו כדם הילוד; לפיכך הדם הנמצא כנוס בתוך לבו חייבין עליו כרת, אבל שאר דמו הרי הוא כדם האברין:

ו. הלב, בין לצלי בין לקדרה קורעו ומוציא את דמו, ואחר כך מולחו; ואם בשל הלב ולא קרעו — קורעו אחר שבשלו, ומותר; ואם לא קרעו ואכלו — אינו חייב עליו כרת; במה דברים אמורים? בלב העוף, שאין בו כזית דם, אבל אם היה לב בהמה, — חייב כרת, שהרי יש בו כזית מדם שבתוך הלב, שחייבין עליו כרת:

[1] ויקרא ז [2] שם י"ז

מגדל עוז

אלמא משם לקחו, כמו שפירשתי: ודם דגים וחגבים טמאים אסור וכו', עד כמו שבארנו, פרק קמא דכריתות (דף ד') ובת"כ: דם האדם אסור, עד כל זמן שיש בו אדמומית, בכריתות פרק דם שחיטה (דף כ"א), ופרק כסוי הדם, ומקצתו פרק כל הבשר: ועל הדם הכנוס וכו', עד הדם שהנפש יוצאה בו, פרק קמא דכריתות, ופרק דם שחיטה: דם התמצית ודם האברים, עד שהנפש יוצאה בו, פרק קמא דכריתות, (דף כ"ב), ופרק דם שחיטה: השליל שנמצא במעי הבהמה וכו', עד כדם האיברים: כתב הראב"ד ז"ל: וכן דם היוצא מבית שחיטתו, שהוא מן הריאה ומן הכבד, עכ"ל; ואני אומר: לא הבינותי השגה זו, כי דברי ה"מ ז"ל מפורשים במסכת בהמה המקשה, ובגמרא דילה, דתנן התם (דף ע"ד): השוחט את הבהמה, ומצא בה בן שמנה חי, או מת, או בן תשעה מת, — קורעו ומוציא את דמו; ואמרינן עלה בגמרא: אר"א אמר רבי הושעיא: לא הלכו בו, אלא על עסקי שחיטה בלבד; ושיילינן: למעוטי מאי? אילימא למעוטי חלבו וגידו, (והא) מפלג פליגי, דתניא: (ג"ה) נוהג בשליל, וחלבו אסור, דר"מ; רבי יהודה אומר: אינו נוהג בשליל, וחלבו מותר, פירש נוהג ואינו נוהג — דין גיד הנשה; ושקלינן

ז. הכבד, אם חתכה והשליכה לתוך החומץ, או לתוך מים רותחין, עד שתתלבן - הרי זו מותרת לבשל אותה אחר כן; וכבר נהגו כל ישראל: להבהבה על האור, ואחר כך מבשלין אותה, בין שבשלה לבדה, בין שבשלה עם בשר אחר; וכן מנהג פשוט, שאין מבשלין דמוח של ראש. ולא צולין אותו, עד שמהבהבין אותו באור:

ח. הכבד שבשלה ולא הבהבה על האור, ולא חלטה בחומץ, או ברותחין, — הרי הקדרה כולה - אסורה, הכבד וכל שנתבשל עמה; ומותר לצלות כבד עם הבשר בשפוד אחד, הוא שתהיה הכבד למטה; ואם עבר וצלאה למעלה מבשר-

מגדל עוז

וטרינן, עד דאמרינן: אמר ריש לקיש: לדברי המתיר בחלבו— מתיר בדמו, לדברי האוסר בחלבו — אוסר בדמו, ורבי יוחנן: אף לדברי המתיר בחלבו — אוסר בדמו, וקיימא לן כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש; והנה עיניך רואות לדברי הכל: שאין התלמוד מחלק בין דמו לדם הילוד כלל, כלשון ר"מ ז"ל, לא שנא לב, ולא שנא ריאה, ולא שנא כבד: הלב בין לצלי בין לקדרה וכו', עד ומותר; כתב הראב"ד ז"ל: לא נאמר אלא בצלי, דכבולעו כך פולטו, עד כאן לשונו: ואני אומר: זו מחלוקת ישנה, פרק כל הבשר (דף ק"ט), גמרא מתניתין דכחל, ולישנא דברייתא הכי קתני: הלב — קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו — קורעו לאחר בשולו, ומותר; ורש"י ז"ל ומקצת רבותינו בעלי התוספות ז"ל — פירשו המשנה והסוגיא לצלי, וכדכתיב ויבשלו את הבשר, והוא צלי, וטעמא: משום דשיעה, בשינויא דתלמודא פרק כיצד צולין, ומשום כבולע כך פולטו דסגיין דהתם, וגם הרמב"ן ז"ל כן הסכים; אמנם רבים חכמים נבונים, וגאונים קדמונים, — פירשו כר"מ ז"ל, וכשיטת רבותיו, שכתבו בסתם, וכלשון הברייתא דקתני: שבשלו, ולא אשכחן סתם בשולי בצלי בגמרא, ורישא דקתני: הכחל קורעו — לאו לצלי אוקמוה, אלא לקדירה, וממילא שמעינן: דסיפא נמי לקדרה, ובההיא סוגיא דפרק כיצד צולין

הרי זה אוכלו:

ט. הטחול מותר לבשלו אפילו עם הבשר, שאינו דם, אלא בשר הדומה לדם; השובר מפרקת בהמה קודם שתצא נפשה — הרי הדם נבלע באברים, ואסור לאכול ממנה בשר חי, ואפילו חלטו; אלא כיצד יעשה? יחתוך החתיכה, וימלח יפה יפה, ואחר כך יבשל או יצלה; וכבר בארנו: שהשוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהם דם, — שהן מותרין:

י. אין הבשר יוצא מידי דמו, אלא אם כן מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה; כיצד עושה? מדיח הבשר תחלה, ואחר כך מולחו יפה יפה, ומניחו במלחו כדי הלוך מיל, ואחר כך מדיחו יפה יפה, עד שיצאו המים זכים, ומשליכו מיד

מגדל עוז

דקיימא לן כרבא, דאמר האי מולייתא שריא, דהויא כמבושל, וכבר כתבתי: כי ר״מ ז״ל לעולם סומך על לשון הגמרא, וכן נכון: ואם לא קרעו כו', עד שחייבין עליו כרת, בכריתות פרק דם שחיטה (דף כ״ב), ובפסחים פרק כיצד צולין (דף ע״ד): הכבד אם חתכה כו', עד ולא יצא מהן דם שהן מותרין, פרק כל הבשר (דף קי״א, ותרומות פרק בצל): אין הבשר יוצא מידי דמו וכו', עד שיתלבן ולא יצא דם: כתב הראב״ד ז״ל: זה לא שמענו ולא ראינו מימינו, וכל האדמימות שיצא אחר מליחה ממנו — אינו אלא חמר בשר, והמחמיר יותר מכן — עליו להביא ראיה, עד כאן לשונו: ואני אומר: זו מחלוקת ישנה היא, גבי מימרא דשמואל פרק כל הבשר — בין הראשונים, וראשי הישיבות הקדמונים, וראיות המקילין: שלא הוזכרה חליטה ברותחין, אלא לגבי כבדא; ורוב הספרים והסופרים — מודים בזה, וכלשון הראב״ד ז״ל; מיהו בעל הלכות גדולות ור״מ ז״ל, ורבים וגדולים — מחמירים; ויש לי להורות כן, מפני שלא הוזכר חמר בשר אלא בצלי, וכדמשמע פרק צולין, משום דגומרי מישאבי שאיבי, ועוד: דהא דייקינן לישנא דדם האברים שלא פירש מותר, דמשמע הא פירש - אסור, וכן כתבו רבותינו בעלי התוספות ז״ל, ואם יטיל הבשר לתוך הקדרה, עד שלא תרתיח — אפשר שיפרוש, וכן

לתוך מים רותחין, אבל לא לפושרין, כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם:

יא. כשמולחין הבשר - אין מולחין אותו, אלא בכלי מנוקב, ואין מולחין אלא במלח עבה כחול הגס, שהמלח דק כקמח - יבלע בבשר, ולא יוציא דם; וצריך לנפץ הבשר מן המלח, ואחר כך ידיחנו:

יב. כל הדברים האלו - לבשר שצריך לבשלו, אבל לצלי - מולח וצולה מיד; והרוצה לאכול בשר חי - מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה, ואחר כך יאכל; ואם חלטו בחומץ, מותר לאכלו כשהוא חי; ומותר לשתות החומץ שחלטו בו,

מגדל עוז

משמע פרק כיצד חולין (דף ע״ד ע״ב), דגרסינן: אומצא דאסמיק, הוא וחלייה אסור כו׳, עד אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי: אבא האי חלא דחליט ביה חדא זימנא — לא חליט ביה זימנא אחריתי, אלא אורחא למיחלט כמי בישרא, ואם יש טעמים אחרים לר״מ ז״ל, וגם לראשונים וגם לאחרונים העומדים בשיטתו ז״ל, וגם גירסת מקצת הספרים, — אין לי צורך להאריך בכאן, והמתמיר — תבא עליו ברכה: כשמולחין הבשר אין מולחין כו, עד ואחר כך ידיחנו, פרק כל הבשר דף קי״ג, ובהלכות גדולות: כל הדברים האלו לבשר שצריך לבשלו, אבל לצלי מולחו וצולהו מיד, בפסחים פרק כיצד חולין דף ע״ד, ובמנחות פרק הקומץ רבה (דף כ״א), גבי תבוכהו במלח כו׳, עד דאמר אביי: וכן לצלי: והרוצה לאכול בשר חי וכו׳; כתב הראב״ד ז״ל: לבשר חי — אינו צריך מליחה, דדם האברים דלא פירש — מותר, וכן כתב רב אחא ז״ל, עד כאן לשונו: ואני אומר: גם זו מחלוקת ישנה היא, פרק השוחט (דף כ״ג), סוף גמרא מתניתין דשחט את השוחט כו׳, דתניא: הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה, — חותך כזית בשר מבית השחיטה, ומולחו יפה יפה, ומדיחו יפה כו׳, והכי סלקא כולא שמעתא, וכן הביאה ר״י אלפס ז״ל בהלכה, וזה מפורש פשוט בלשון ר״מ ז״ל, והעומדים

שאין החומץ מוציא הדם :

יג. חומץ שחלט בו בשר , לא יחלוט בו פעם שניה , והחתיכה שהאדימה בתוך החומץ - היא והחומץ אסורין , עד שימלח אותה יפה יפה , ויצלה ; בשר שהאדים , וכן ביצי בהמה וחיה בקליפה שעליהן , וכן העורף שבו המרקים שהן מלאים דם , אם חתכן ומלחן כדת - מותר לבשלן ; ואם לא חתכן , וצלאן בשפוד , וצלה העורף ופיו למטה , או שצלאן כולן על הגחלים - הרי אלו מותרין :

יד. ראש הבהמה שצלהו בתנור או בכבשן , אם תלהו ובית שחיטתו למטה - מותר , שהדם יוצא ושותת ; ואם היה בית

מגדל עוז

בשיטתו נשמתם עדן ; וכן משמע ריש פרק כיצד צולין (דף ע"ד) , גבי אומצא דאסמיק ; אבל הראב"ד ז"ל והעומדים בשיטתו נ"ע — דקדקו לומר : דוקא מבית השחיטה , משום דבלע דמא טפי , אי באומצא דאסמיק , כההיא דפרק כיצד צולין ; אבל בישרא אחריתא — לא ; ואלו ואלו — דברי אלהים חיים הם , וטוב להחמיר ; שוב מצאתי בתוספות הרב רבי אליעזר ממיץ שכתב כן : ואם חלטו בחומץ מותר לאוכלו וכו' , חומץ שחלטו בו בשר וכו' , חומץ שחלטו בו בשר וכו' , ביצי בהמה וחיה וכו' , ואם לא חתכן וצלאן וכו' , עד הרי אלו מותרין : כתב הראב"ד ז"ל : קבלת זה האיש , כמה היא זרה אלינו ? דאומצא דאסמיק — חתיכה שנצרר בה הדם מחמת מכה , ואותו הדם אינו יוצא אלא בחתוך ומליחה , כמו החוטין שהדם מוכנס בהן , ואין חליטה מועלת בה , דלאו דם האברים הוא , אלא דם הנפש נצרר בו , מ"ה אם חלטו — הוא וחלייה אסור ; ומה שאמר הוא — אינו כלום , שאחר שחלטו ולא הוכשר , שוב אין לו הכשר , כאלו נתבשל עם דמו , עד כאן לשונו ; ואני אומר : יפה עשה , שחייב אדם לומר כלשון רבו , שפירשו בפרק כיצד צולין (דף ע"ד) סוף שמעתין קמייתא , דגרסינן פרק גיד הנשה (דף צ"ו) , ומייתי לה התם : אומצא דאסמיק ומלחיה , - אפילו לקדרה נמי שפיר דמי , שפדיה בשפודא —

השחיטה מן הצד – מוחו אסור, שהדם מתקבץ לתוכו, ושאר הבשר שעל העצמות מבחוץ - מותר; הניח חוטמו למטה, אם הניח בו גמי או קנה, כדי שישאר פתוח ויצא דמו דרך חוטמו – מותר, ואם לאו – מוחו אסור:

טו. אין מניחין כלי תחת הצלי לקבל מימיו, עד שתכלה כל מראה אדמומית שבו; וכיצד עושין? משליכין לתוך הכלי מעט מלח, ומניח הכלי עד שיצלה, ולוקח השמנונית של מעלה, והמים של מטה שתחת השמנונית – אסורה:

טז. פת שחתך עליה בשר צלי - מותר לאכלה, שאינה אלא שמנונית; דגים ועופות שמלחן זה עם זה, אפילו בכלי

מגדל עוז

מידב דאיב, איתביה אגומרי — פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אסר, וחד שרי, מאן דאסר, מאמת נמת (ליה); ומאן דשרי, (גומרי) משאב שאיבי (ליה), והלכתא: משאב שאיבי ליה, וכן ביעי ומיזריקי וכו', אומצא דאסמיק — הוא וחלייה אסור; לא אסמיק - הוא וחלייה שרי, עד כאן; ובתר הכי גרסינן: אמר ליה מרימר לרב אשי: אבא האי מלא דחליט ביה חדא זימנא, – תו לא תאני חליט בה זימנא אחריתי, והביאה ר"י אלפס ז"ל, להשמיענו שכן הלכה, ופירשה רב שמעון גאון ז"ל בעל הלכות גדולות: אומצא דאסמיק, שהוא בשר חי, שנוהגים העולם ליתן אותו בחומץ, כי היכי דלנמת דמא, וכששוהה שם הרבה — נעקר הדם ממנו, וחוזר ונבלע בו, ומאדים מחמת כן, והוי אימצא דאסמיק, לפי שעל ידי החומץ נתאדם; וז"ל הלכות גדולות: אימלא דטמשיה בחלא, ואשקיה, למיכליה לאלתר - שרי, מטמש ושהיי על דאסמיק, — הוא וחלייה אסור, דכיון דאסמיק — פריש ליה דם מאבראי, מאי תקנתיה? שפדיה בשפודא — מידב דאיב, תתכיה ומלחיה — אפילו לקדירה שפיר דמי, עד כאן לשונו; וכן הסכימו רבותינו בעלי התוספות כזה הפירוש, המקובל איש מפי איש לגאונים ז"ל, ושאר הפירושים כי רבו, — אין הסלכה הילמתן על דעתי, וגם פירוש הראב"ד ז"ל - לא הזכירוהו, וגם

מנוקבת—הדגים אסורין, שהדג רפה ובולע דם היוצא מן העוף; ואין צריך לומר: אם מלח דג עם בשר בהמה או חיה:

יז. עופות שהניחן שלמים, ומלא חלל בשר וביצים, ובשלם— אסורות, שהרי דם יצא כתוכן, ואף על פי שמלחן יפה יפה; ואפילו היה הבשר שבתוכן שלוק, או צלוי; ואם צלאן— הרי אלו מותרות, אף על פי שהבשר שבתוכן חי, ואפילו פיהן למעלה:

יח. בני מעיים שמלאן על דרך זו בבשר צלוי, או שלוק, או שמלאן בבצים ושלקן או קלאן— הרי אלו מותרין, שאין מחזיקן דם בבני מעיים, וכן הורו הגאונים:

מגדל עוז

אכהנו לא שמענוהו ולא ראינוהו עד עתה: ראש הבהמה שללהו בתנור כו', עד מוחו אסור, פרק גיד הנשה (דף נ"ג); שוב מצאתי לר"מ מקולי, שהסכים כר"מ ז"ל מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: אין מניחין כלי תחת הצלי כו', עד בהמה וחיה, כל הבשר (דף קי"ב): עופות שהניחן שלמים ומילא חללה בשר וכו', עד ואפילו פיהם למעלה; כתב הראב"ד ז"ל: זה אין לו טעם, אם הוא מלוח כל צרכו, והבשר שבתוכו צלוי, איזה דם יאסור אותו? עד כאן לשונו; ואני אומר: דין זה פרק כיצד צולין (דף ע"ד), דגרסינן: אמר רבא: האי מולייתא— שריא; אמר ליה אביי: והא קא בלעה (דמא)! ופריק ליה: כבולעו כך פילטו; ואמרינן: לימא מסייע ליה וכו', (דכבולעו כך פילטו), הלב— קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו— קורעו לאחר בישולו ומיתר וכו', לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו! ופריק: שאני לב דשיע; ושקיל וטרי עלה, עד דמסיק ומפליג בין אסמיק ללא אסמיק; ובתר הכי פסיק ותניא והאי מולייתא, מאן דאסר, אפילו פומיה לתחת; ומאן דשרי— אפילו פומא לעיל; והלכתא שריא אפילו פומה לעיל, עד כאן לשונו; ופירש רש"י ורבותינו בעלי התוספות: מולייתא— כפירש ר"מ ז"ל, וכבר כתבתי למעלה ־ה הפרק, גבי בשר הלב- טעם ר"מ ז"ל, שהוא מפרש בשלו-

יט. עופית שטפלן בבצק, וצלאן, בין שלמים בין מחותכין, אם טפלן בסולת נסה, אפילו הסמיקה הטפלה אוכל את הטפלה, מפני שסלת גסה מתפררת, ויוצא הדם; ואם טפלן בקמח חטים שלתתן, אם היתה הטפלה לבנה כמו הכסף - מותר לאכול ממנה, ואם לאו - אסורה; טפלן בשאר קמחין, אם האדימו - אסורין, ואם לא האדימו - מותרין:

כ. סכין ששחט בה - אסור לחתוך בה רותח, עד שיתלבן הסכין באור, או ישחזנה במשחזת, או ינעצנה בקרקע קשה עשרה פעמים, ואם חתך בה רותח - מותר; וכן אינו חותך בה צונן, וכיוצא בו מדברים החריפים לכתחלה: ואם

מגדל עוז

שהיא בשיל ממש לקדרה, וכן משמע נמי הכא, דבשר דפסיק רינא דלב שיע, ודיני דשמעתא, ופליג בין אסמיק ללא אסמיק, דמיירי במבושל, — אהדר למפסק דינא דמולייתא, וסיגייא גופא משמע מינה: דאיכא לפליגי בין צלאן לבשלן, וכדברי ר״מ ז״ל, וכן משמע פרק כל הבשר להדיא, דגימרי — משאב שייבי, וכמו שכתבתי בסמיך; ומה שהקשה הראב״ד ז״ל, — יש לו לר״מ ז״ל טעם גדול, כי אם היינו חוששין מפני הדם היוצא מן המלוי לגוף העופות, היה הדין עמו להקשות קושיא זאת, ואולי דעתו לפרש כך כל ההלכה, ואנחנו לא נפרש, אלא שחוששים לדם היוצא מן העופות עצמן, ובולע המלוי, ולכך נאסר לנו בכל מקום שהוא דבק, הואיל והוא הדם האברים שפירש, וכמו שכתבתי למעלה; וכך פירשוה רבותינו בעלי התוספות נ״ע, גם לדעת רש״י ז״ל; ויש לי ראיה לזה, מהא דגרסינן פרק כל הבשר (דף קי״ג): אתמר: רב הונא אומר מולח ומדיח, במתניתא תנא: מדיח ומולח ומדיח כו׳; אלמא דלכולי עלמא בעי הדחה בסוף, משום דדמא דפריש וסריך ביה; ואפילו לרב דימי מנהרדעא, דמלח ליה במלחא גלניתא ומנפץ לה, — הוצרכו המפרשים ז״ל הדחה מהאי טעמא; וכן כתב מורי הרשב״א ז״ל; שוב מצאתי לר״מ מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות, שהסכים כדעת ר״מ ז״ל

הדיח הסכין, או שקנחה בכלי - מותר לחתוך בו צנון וכיוצא בו, אבל לא רותח:

כא. קערה שמלח בה בשר, אפילו היתה שועה באבר - אסור לאכול בה רותח לעולם, שכבר נבלע הדם בחרסיה:

פרק שביעי.

א. האוכל כזית חלב במזיד - חייב כרת, בשוגג - מביא חטאת קבועה; ובפירוש אמרה תורה: שאינו חייב אלא על שלשה מיני בהמה טהורה בלבד, שנאמר: *כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, בין שאכל מחלב שחוטה, בין שאכל מחלב נבלה וטרפה שלהן; אבל שאר בהמה וחיה בין טמאה, בין טהורה - חלבה כבשרה; וכן נפל של שלשה מיני בהמה טהורה - חלבו כבשרו, והאוכל מחלבו כזית - לוקה משום אוכל נבלה:

* ויקרא ג'

מגדל עוז

בני מעים, עד וכן הורו הגאונים, הסכמתם, מפרק כילד צולין (דף ע"ד), ופרק כל הבשר (דף קי"ג): עופות שטפלן, עד ואם לא הדיחו מותרין, פרק כילד צולין: סכין ששחט בה, עד עשרה פעמים, פרק קמא דחולין (דף א), ופרק כל הבשר (דף קי"א): ואם חתך בה רותח מותר וכן אינו חותך בה צנון, עד אבל רותח, פרק כל הבשר (דף קי"א): קערה שמלח בה, עד סוף הפרק, פרק כל הבשר:

פרק שביעי

האוכל כזית חלב כו', עד ולפיכך לוקה שתים, פרק קמא דכריתות (דף ד) ובת"כ: השוחט בהמה ומצא בה שליל כו', עד לאסור החלב; כתב הראב"ד ז"ל אין זה כדברי הרב ז"ל, אלא

ב. האוכל מחלב נבלה וטרפה — חייב משום אוכל חלב, ומשום אוכל נבלה וטרפה, מתוך שנוסף האסור בכשרה שהיה מותר, נוסף על החלב; ולפיכך לוקה שתים:

ג. השוחט בהמה, ומצא בה שליל — כל חלבו מותר, ואפילו מצאו חי מפני שהוא כאבר ממנה; ואם שלמו לו חדשיו, ומצאו חי, אף על פי שלא הפריש על הקרקע, ואינו צריך שחיטה, — חלבו אסור, וחייבין עליו כרת; ומוציאין ממנו כל החוטין והקרומות האסורין, כשאר הבהמות:

ה. שלשה חלבים הן שחייבין עליהן כרת: חלב שעל הקרב, ושעל שתי הכליות, ושעל הכסלים; אבל האליה — מותרת באכילה, לא נקראת חלב, אלא לענין קרבן בלבד, כמו שנקראו חלבים — כליות, ויותרת הכבד לענין קרבן, כמו שאתה אומר: [1] חלב הארץ, [2] וחלב כליות חטה, שהוא טובם; ולפי שמרימין דברים אלו מן הקרבן לשריפה לשם — נקראו חלב, שאין שם דבר טוב — אלא המורם לשם, ולכך נאמר בתרומת מעשר: [3] בהרימכם את חלבו ממנו:

ו. חלב שעל המסס ושעל בית הכוסות — הוא החלב שעל הקרב, וחלב שבעיקרי הירכות מבפנים - חייבין עליו כרת, והוא החלב שעל הכסלים; ויש שם חלב על הקבה, עקום

[1] בראשית מ"ה [2] דברים ל"ב [3] במדבר י"ח

מגדל עוז

כדברי הרב רבינו אפרים ז"ל עד כאן לשונו; ואני אומר: מה בכך? וכי בזה בלבד הוא שחולק על הרב? כהנה רבות עמו, ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, וגם נחלקו במחלוקת ישנה זו, וכאמת יורה דרכו פרק במה המקשה: שלשה חלבים הם ' עד בהרימכם את חלבו ממנו, פרק גיד הנשה (דף צ"ג), וסוף

כמו קשת, והוא האסור, וחוט משוך כמו יתר, והוא מותר; חוטין שבחלב — אסורין, ואין חייבין עליהן כרת:

ז. חלב שהבשר חופה אותו — מותר, שעל הכסלים אסר הכתוב, לא שבתוך הכסלים; וכן חלב שעל הכליות נאסר, ולא שבתוך הכליות, ואף על פי כן נוטל אדם לובן שבתוך הכוליא, ואחר כך אוכל אותה, ואינו צריך לחטט אחריו:

ח. יש כמו ב׳ פתילות של חלב בעיקרי המתנים, סמוך לראש הירך, כשהבהמה חיה - חלב זה נראה במעים, ומשתמות ידבק בשר בבשר, ויתכסה חלב זה, ואינו נראה עד שיתפרק הבשר מן הבשר, ואף על פי כן הרי זה אסור, שאין זה חלב שהבשר חופה אותו, וכל מקום שתמצא בו החלב תחת הבשר, והבשר מקיף אותו מכל סביביו, ולא יראה עד שיקרע הבשר — הרי זה מותר:

ט. חלב הלב, וחלב המעים, והן הדקין המקופפין — כולן מותרין, והרי הן כשומן שהוא מותר, חוץ מראש המעים שסמוך לקיבה, שהוא תחלת בני מעים, שצריך לגרור החלב שעליו, וזהו חלב שעל הדקין שאסור; ויש מן הגאונים שאומר: שראש המעי שצריך לגררו, הוא המעי שיצא בו הרעי שהוא סוף המעים:

י. יש בגוף הבהמה חוטין וקרומות שהן אסורין, מהן משום חלב, ומהן משום דם; וכל חוט או קרום שאסור משום כל דם לא תאכלו[1] - צריך לנטלו, ואחר כך ימלח, ויבשל

[1] ויקרא ז׳

מגדל עוז

פרק כל הבשר (דף קי״ו): חלב שעל המסס, עד שעל הכסלים, פרק גיד הנשה: ויש שם חלב כו׳, עד והוא יתר והוא מותר, פרק אלו טרפות (דף מ״ט): חוטין שבחלב כו׳, עד ואינו צריך לחטט אחריו, פרק גיד הנשה: יש כמו ב׳ פתילות חלב בעיקרי

הבשר, כמו שאמרנו; ואם חתכו ומלחו – אינו צריך לנטלו; וכן לצלי (אינו צריך לנטלו); וכל חוט או קרום שהוא אסור משום כל חלב, בין לצלי, בין לבשול – צריך לנטלו מן הבהמה:

יא. חמשה חוטין יש בכסלים, שלשה מן הימין, ושנים מן השמאל, השלשה שמן הימין – מתפצל כל אחד מהם לשנים שנים: והשנים שמן השמאל – מתפצלין לשלשה שלשה, וכולן משום חלב; וחוטי הטחול, וחוטי הכליות – משום חלב; וכן קרום שעל הטחול, וקרום שעל הכסלים, וקרום שעל הכליות – אסורין משום חלב; וקרום שעל דד הטחול – חייבין עליו כרת; ושאר הקרום – אסור, ואין חייבין עליו:

יב. ושני קרומות יש לכוליא, העליון – חייבין עליו כרת, כחלב שעל הכוליא, והתחתון – הרי הוא כשאר קרומות וחוטין, שהן אסורין, ואין בהן כרת:

יג. חוטי הלב, וחוטי היד, וחוטי העיקן, וחוטי הלחי התחתון שבצד הלשון מכאן ומכאן, וכן החוטין הדקין שהן בתוך הלב, הדקין כמו בית עכביש, מסובכין זה בזה, וקרום שעל המוח שבקדקד, וקרום שעל הביצים – הכל אסורין משום דם:

יד. ביצי גדי או טלה, שלא השלים שלשים יום – מותר לבשלן בלא קליפה; לאחר ל' יום, אם נראה בהן חוטין דקין אדומים, בידוע שהלך בהם הדם, ולא יבשל עד שיקלוף.

מגדל עוז

המתנים, עד שהוא סיף המעיים; כתב הראב"ד ז"ל: זהו עיקר, עד כאן לשונו: ואני אומר: אם זה עיקר לדעתו, אין בזה תפיסה, ודי לו לר"מ ז"ל שכתב השתי דעות, כדרך המחברים; ועיקר הלכות אלו — פרק גיד הנשה: יש בגיף בבהמה כו', עד ואין בהן כרת, פרק גיד הנשה, חוטי ה'

או עד שיחתך וימלח, כמו שבארנו; ואם עדיין לא נראו בהן חוטין האדומים – מותרין:

טו. וכל בני מעים שהמאכל סובב בחללן – אין מחזיקין בהן דם:

טז. יראה לי: שכל אלו החוטין והקרומות – איסורן מדברי סופרים; ואם תאמר: שהן אסורין מן התורה בכלל: ¹ כל חלב וכל דם – אין לוקין עליהן אלא מכת מרדות, ויהיו כחצי שעור – שהוא אסור מן התורה ואין לוקין עליו:

יז. אין מולחין חלבים עם הבשר, ולא מדיחין חלבים עם בשר, וסכין שחתך בה הלבים – לא יחתוך בה בשר; וכלי שהדיח בו חלבים – לא ידיח בו בשר; לפיכך צריך הטבח להתקין שלש סכינין, אחת ששוחט בה, ואחת שמחתך בה בשר, ואחת שמחתך בה חלבים:

יח. ואם דרך אותו מקום, שידיח הטבח הבשר בחנות – צריך להתקין לו שני כלים של מים, אחד שמדיח בו בשר, ואחד שמדיח בו חלבים:

יט. ואסור לטבח לפרוש הלב הכסלים על הבשר, כדי לנאותו שהקרום שעל החלב דק, ויתמעך ביד הטבח, ויזוב החלב, ויבלע בבשר; וכל הדברים האלו – אסור לעשותן, ואם נעשו – לא נאסר הבשר, ואין מכין את העושה, אלא מלמדין אותו שלא יעשה:

כ. וכן אין מולחין את הבשר, קודם שיסיר ממנו את הקרומות ואת החוטין האסורין; ואם מלח – מסירם אחר שנמלחו,

¹ ויקרא ג׳

מגדל עוז

וחוטי היד וכו׳, עד האדומין מותרים, הכל פרק גיד הנשה (דף צ״ג), וכל בני מעים שהמאכל סובב וכו׳, פרק כל הבשר (דף קי״ג). יראה לי שכל אלו החוטין והקרומות, עד ואין לוקין עליהן, כך משמע פרק גיד הנשה: אין מולחין חלבים, עד שלא

ואפילו היה בהן גיד הנשה — מסירו אחר שנמלח, ומבשל:
כא. וטבח שדרכו לנקות הבשר, ונמצא אחריו חוט או קרום - מלמדין אותו, ומזהירין אותו שלא יזלזל באיסורין; אבל אם נמצא אחריו חלב, אם היה כשעורה - מעבירין אותו; ואם נמצא אחריו כזית חלב, אפילו במקומות הרבה — מכין אותו מכת מרדות, ומעבירין אותו, מפני שהטבח נאמן על החלב:

פרק שמיני

א. גיד הנשה — נוהג בבהמה וחיה הטהורין, ואפילו בנבלות וטרפות שלהן; ונוהג בשליל, ובמוקדשין, בין קדשים הנאכלים, בין קדשים שאינן נאכלין: ונוהג בירך של ימין, וכירך שמאל; ואין אסור מן התורה — אלא שעל כף הירך בלבד, שנאמר: [1] אשר על כף הירך; אבל שאר הגיד שלמעלה מן הכף, ושלמטה עד סופו, וכן חלב שעל הגיד — אינו אסור אלא מדברי סופרים; ושני גידין הן: הפנימי הסמוך לעצם — אסור מן התורה, והעליון — כולו אסור מדבריהם:
ב. האוכל מגיד הנשה הפנימי, ממקום שעל הכף — לוקה;

[1] בראשית. ל"ב

מגדל עוז

יעשה, פרק קמא דחולין (דף ח'): וכן אין מולחין את הבשר, עד סוף הפרק, הכל פרק גיד הנשה (דף צ"ו):

פרק שמיני

גיד הנשה, עד מכין אותו מכת מרדות, במסכת חולין פרק גיד הנשה (דף פ"ט), ובתורת כהנים: וכמה שעור אכילה, עד לוקה על כל גיד וגיד, פרק אותו ואת בנו: העוף אין בו,

ואם אכל מחלבו או משאר הגיד הפנימי, או מכל החיצון— מכין אותו מכת מרדות; וכמה שעור אכילה? כזית, ואם אכל הגיד שעל הכף כולו, אף על פי שאין בו כזית - לוקה, מפני שהוא כבריה בפני עצמה:

ג. אכל כזית מגיד של ימין, וכזית מגיד של שמאל, או שאכל שני גידים כולן, אף על פי שאין בהן כזית - לוקה שמנים, (וכן הוא לוקה על כל גיד וגיד):

ד. העוף – אין בו משום גיד הנשה, מפני שאין לו כף ירך, אלא יריכו ארוך; ואם נמצא עוף שירכו כירך הבהמה, שיש לו כף, – גיד הנשה שלו אסור, ואין לוקין עליו; וכן בהמה שכף ירכה ארוך כשל עוף, גיד הנשה שלה – אסור, ואין לוקין עליו:

ה, האוכל גיד הנשה מבהמה וחיה הטמאים, – פטור, לפי שאינו נוהג בטמאה, אלא בבהמה שכולה מותרת, ואינו כאוכל משאר גופה, שאין הגידים מכלל הבשר, כמו שבארנו; ואם אכל מחלב שעל הגיד – הרי זה כאוכל מבשרם:

ו. האוכל גיד הנשה של נבלה, או של טרפה, או של עולה, – חיב שתים, מתוך שנכלל באסור – שאר גופה שהיה מותר, נכלל גם הגיד, ונוסף עליו אסור אחר:

ז. הנוטל גיד הנשה – צריך לחטט אחריו, עד שלא ישאר

מגדל עז

עד יריכו עגול, פרק גיד הנשה (דף פ״ג): ואם נמצא עוף, עד ואין לוקין עליו, פרק גיד הנשה, הסכימו כך כל הראשונים ז״ל, מדתלי תלמודא טעמא בכף: האוכל מגיד הנשה, עד האוכל מבשרה, פרק גיד הנשה (דף צ״ו): האוכל גיד הנשה של נבלה כו׳, עד ונוסף עליו איסור אחר, סוף פרק גיד הנשה (דף ק״ב): הנוטל גיד הנשה כו׳, עד החלב, פרק גיד הנשה (דף צ״ט):

ממנו כלום ; ונאמן הטבח על גיד הנשה , כשם שנאמנין על החלב ; ואין לוקחין בשר מכל טבח , אלא אם היה אדם כשר ומוחזק בכשירות – הוא ששוחט לעצמו , ומוכר ונאמן :

ח. במה דברים אמורים ? בחוצה לארץ , אבל בארץ ישראל , בזמן שכולה לישראל – לוקחין מכל אדם :

ט. טבח הנאמן למכור בשר , ונמצא בשר נבלה או בשר טרפה , יוצא מתחת ידו , – מחזיר את הדמים לבעלים , ומשמתין אותו , ומעבירין אותו , ואין לו תקנה לעולם ליקח ממנו בשר , עד שילך למקום שאין מכירין אותו , ויחזיר אבדה בדבר חשוב , או ישחוט לעצמו , ויוציא טרפה לעצמו בממון חשוב , שודאי עשה תשובה בלא הערמה :

י. הלוקח בשר , ושלחו ביד אחד מעמי הארץ , – הרי זה נאמן עליו ; ואף על פי שאינו מיחזק בכשרות – אין חוששין לו שמא יחליף ; ואפילו עבדי ישראל ואמהותיהן – נאמנין בדבר זה ; אבל לא לגוי , שמא יחליף :

יא. עשר חנויות , תשע מוכרות בשר שחוטה , ואחת מוכרת נבלות , ולקח בשר מאחת מהן , ואין ידוע ממי לקח , – הרי זה אסור , שכל קבוע – כמחצה על מחצה דמי ; אבל בשר הנמצא מושלך בשוק – הלך אחר הרוב , דכל דפריש מרובה פריש , אם היו רוב המוכרים גוים , – אסור ; ואם היו רוב המוכרין ישראל – מותר :

מגדל עוז

ואין לוקחין בשר מכל טבח , עד לוקחין מכל אדם , פרק אין מעמידין (דף ל"ט) , ובירושלמי , והתוספתא : טבח הנאמן , עד בלא הערמה , במסכת סנהדרין פרק זה בורר (דף כ"ה) : הלוקח בשר , עד שמא יחליף , בתוספתא דמסכת דמאי (דף ט"ו) פרק הלוקח פירות , ופרק אין מעמידין (דף ל"ט) , ופרק קמא דחולין (דף ז') , ובמסכת גטין פרק הנזקין מקלתי (דף ס"א) : עשר חנויות

יב. וכן בשר הנמצא ביד גוי, ואינו יודע ממי לקח, אם היו מוכרי הבשר ישראל – מותר; זה הוא דין תורה; וכבר אסרו חכמים: כל הבשר הנמצא, בין בשוק, בין ביד גוי, אף על פי שכל השוחטין וכל המוכרין ישראל; ולא עוד, אלא הלוקח בשר, והניחו בביתו, ונעלם מן העין, – אסור, אלא אם כן היה לו בו סימן, או שהיה לו בו טביעת עין, והוא מכירו ודאי שהוא זה, או שהיה צרור וחתום:

יג. תלה כלי מלא חתיכות בשר, נשבר הכלי, ונפלו חתיכות לארץ, ובא ומצא חתיכות, ואין לו בהן סימן ולא טביעות עין, – הרי זה אסור, שיש לומר: אותו בשר שהיה בכלי – גררתו חיה או שרץ, וזה – בשר אחר הוא:

יד. גיד הנשה – מותר בהנאה; לפיכך מותר לאדם לשלוח לגוי ירך שגיד הנשה בתוכה, ונותן לו הירך שלמה בפני ישראל; ואין חוששין שמא יאכל ממנה ישראל זה, קודם שינטל גיד, שהרי מקומו ניכר; לפיכך אם היתה הירך חתוכה – לא יתננה לגוי בפני ישראל, עד שיטול הגיד, שמא יאכל ממנה ישראל:

טו. כל מקום שנאמר בתורה: לא תאכל, לא תאכלו, לא יאכלו, לא יאכל, – אחד איסור אכילה, ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב, כדרך שפרט בנבלה, שנאמר: [י] לגר אשר בשעריך תתננה

[י] דברים י״ד

מגדל עוז

כו׳, עד וחתום, פרק קמא דפסחים (דף ט), ובחולין פרק גיד הנשה (דף צ״ה), ופרק ג׳ מסכת מכשירין, ובנדה פרק כל היד (דף י״ח): תלה כלי, עד וזה בשר אחר הוא, פרק גיד הנשה (דף צ״ה), הוא מעשה דקיותא, דאודיק רב בבזעא דדשא, והעמידוה המפרשים ז״ל: שהיתה תלויה בסל, וכן פרק קמא דפסחים (דף ט) בשמעתין דלגבורין, דקיישינן שמא גררוהו, ובפרק אלו מציאות

ואכלה; וכחלב, שנאמר בו: [1] יעשה לכל מלאכה; או עד שיתפרש בתורה שבעל פה, שהוא מותר בהנאה; כגון שקצים ורמשים, ודם, ואבר מן החי, וגיד הנשה, שכל אלו מותרין בהנאה מפי הקבלה, אף על פי שהן אסורין באכילה:

טז. כל מאכל שהוא אסור בהנאה, אם נהנה ולא אכל, כגון שמכר, או נתן לכלבים, — אינו לוקה, ומכין אותו מכת מרדות, והדמים מותרין; וכל דבר שאסור באכילה, ומותר בהנאה, אף על פי שהוא מותר בהנאה — אסור לעשות בו סחורה, ולכוין מלאכתו בדברים אסורים, חוץ מן החלב, שהרי נאמר בו: [2] יעשה לכל מלאכה; לפיכך אין עושין סחורה — לא בנבלות, ולא בטרפות, ולא בשקצים, ולא ברמשים:

יז. הציד שנזדמנו לו חיה או עוף ודג טמאים, וצדן, או שנצדו לו טמאים וטהורים, — מותר למוכרן, אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים; ומותר לעשות סחורה בחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, ובגבינות הגוים וכיוצא בהן:

יח. זה הכלל: כל שאסורו מן התורה — אסור לעשות בו סחורה, וכל שאסורו מדבריהם — מותר לעשות בו סחורה, בין בספיקו, בין בודאו:

[1] ויקרא ז׳ [2] שם

מגדל עוז

(דף כח), דאסיקנא מנין הני סימן: גיד הנשה מותר בהנאה, עד שמא יאכל ממנה ישראל, פרק גיד הנשה (דף ל״ו), וריש פרק כל שעה (דף כ״ב): כל מקום שנאמר בתורה לא תאכל כו׳, עד אף על פי שהן אסורין באכילה, ריש פרק כל שעה (דף כ״א): כל מאכל שהוא אסור בהנאה, עד סוף הפרק, פרק שביעי דמסכת שביעית (דף ל), ובירושלמי שם, ומקצת פרק אין מעמידין (דף ל״ה), ופרק כל שעה (דף כ״א):

פרק תשיעי

א. בשר בחלב – אסור לבשלו, ואסור לאכלו מן התורה, ואסור בהנאה, וקוברין אותו, ואפרו אסור כאפר כל הנקברין, ומי שבשל משניהם כזית כאחד – לוקה, שנאמר: [1] לא תבשל גדי בחלב אמו; וכן האוכל כזית משניהם, מהבשר והחלב שנתבשלו כאחד – לוקה, ואף על פי שלא בשל:

ב. לא שתק הכתוב מלאסור האכילה, אלא מפני שאסר הבשול, כלומר: ואפילו בשולו אסור, ואין צריך לומר אכילתו: כמו ששתק מלאסור הבת, מאחר שאסר בת הבת:

ג. אין אסור מן התורה – אלא בשר בהמה טהורה, בחלב בהמה טהורה, שנאמר: [2] לא תבשל גדי בחלב אמו; וגדי הוא כולם, וכד השור, ולד השה, ולד העז, עד שיפרוש ויאמר: גדי עזים; ולא נאמר: גדי בחלב אמו, – אלא שדבר הכתוב בהווה; אבל בשר בהמה טהורה, שבשלו

[1] שמות כ״ג [2] שם

מגדל עוז

פרק תשיעי

בשר בחלב אסור לבשלו, ואסור לאכלו מן התורה, ואסור בהנאה, פרק האיש מקדש, ופרק כל הבשר (דף קט״ו): ואסור בהנאה וכו׳, עד גדי בחלב אמו, סוף מסכת תמורה, ופרק כל שעה (דף כ״ה): וכן האוכל כזית משניהם, עד אלא שדבר הכתוב בהווה, פרק כל הבשר (דף ק״ח): אבל בשר בהמה טהורה, עד משום בשר בחלב, פרק כל הבשר (דף קי״ג), ופרק רבי אליעזר דהמביא (שבת דף ק״ל): וכן בשר חיה ועוף, עד מותר לאכלן בחלב, פרק כל הבשר (דף ק״ד): במעושן והמבושל וכו׳, כן משמע בנדרים בירושלמי, פרק הנודר

בחלב בהמה טמאה, או בשר בהמה טמאה, (שבשלו) בחלב בהמה טהורה, — מותר לבשל, ומותר בהנייה, ואין חייבין על אכילתו משום בשר בחלב :

ד. וכן בשר חיה ועוף — בין בחלב חיה, בין בחלב בהמה, — אינו אסור באכילה מן התורה ; לפיכך מותר לבשלו, ומותר בהנייה ; ואסור באכילה מדברי סופרים, כדי שלא יפשטו העם, ויבאו לידי איסור בשר בחלב של תורה : ויאכלו בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שהרי אין משמעות הכתוב, אלא גדי בחלב אמו ממש, — לפיכך אסרו כל בשר בחלב :

ה. דגים וחגבים — מותר לאכלן בחלב ; והשוחט עוף, ונמצא בו ביצים גמורות — מותר לאכלן בחלב :

ו. המעושן, והמבושל בחמי טבריה, וכיוצא בהן, — אין לוקין עליו ; וכן המבשל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או שבשל דם בחלב — פטור, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב ; אבל המבשל בשר מתה, או חלב וכיוצא בהן בחלב, — לוקה על בשולו, ואינו לוקה

מגדל עוז

מן המבושל (דף ל״ט) : וכן המבשל בשר בחלב, עד ונתערב עם שאר החלב, פרק כל הבשר (דף קי״ג קי״ד) : נפל חלב לתוך קדירה של בשר וכו׳, במה דברים אמורים בשלא נער את הקדרה וכו׳, וכן אם נפל חלב לתוך המרק וכו׳, עד ואם לאו מותרת, פרק כל הבשר (דף ק״ח) : כתב הרמב״ד ז״ל : אנו אומרים שלא שמענו כל החתיכה נעשית נבלה, אלא לדעת רבי יהודה דמחמיר מין במינו, אבל לרבנן — לא, ולדברי הכל : אם לא ניער כלל — אין שאר החתיכות נאסרות, ומתניתין הכי משמע : טיפת חלב שנפלה על גבי חתיכה, ויש בה בנותן טעם באותה חתיכה, — נוער את הקדרה — אם יש בנותן טעם בכל

על אכילתו משום בשר בחלב, שאין אסור בשר בחלב חל על איסור נבלה, או איסור חלב, שאין כאן — לא איסור כולל, ולא איסור מוסיף, ולא איסור בת אחת:

ז. המבשל שליל בחלב — חייב: וכן האוכלו. אבל המבשל שליה, או עור, וגידין ועצמות, ועיקרי קרנים וטלפים הרכים, בחלב — פטור, וכן האוכלן — פטור:

ח. בשר שנפל לתוך החלב, או חלב שנפל לתוך הבשר, ונתבשל עמו, — שעורו בנותן טעם; כיצד? חתיכה של בשר שנפלה לקדרה רותחת של חלב, — טועם הגוי את הקדרה, אם אמר שיש בה טעם בשר — אסורה, ואם לאו — מותרת, ואותה חתיכה אסורה; במה דברים אמורים? שקדם והוציא את החתיכה — קודם שתפלוט חלב שבלעה: אבל אם לא סלק — משערים אותה בששים, מפני שהחלב שנבלע בה, ונאסר, יצא ונתערב עם שאר החלב:

ט. נפל חלב לתוך קדרה של בשר, — טועמין את החתיכה שנפל עליה חלב, אם אין בה טעם חלב — הכל מותר; ואם יש בחתיכה טעם חלב, אף על פי שאם תסחט החתיכה — לא ישאר בה טעם, הואיל ויש בה עתה טעם חלב — נאסרה אותה חתיכה, ומשערין בכולה, אם היה בכל שיש בקדרה — מן החתיכות והירק והמרק והתבלין — כדי שתהיה החתיכה

מגדל עוז

הקדרה — כל הקדרה אסורה, למה לי נער את הקדרה? והלא החתיכה קבלה טעם חלב, ונעשית נבלה בלא נעור, הרי יוצאת מאותה חתיכה רוטב לשאר חתיכות, והוא רוטב נבלה! אלא שמע מינה: בעינן שיצא מן החלב האסור לחתיכות, והוא חלב נבלה שקבל טעם הבשר, ואם יש באותו חלב כדי ליתן טעם בכל החתיכות — אסורות לרבנן, ולרבי יהודה נמי, אף על גב דאמר: חתיכה עצמה נעשית נבלה, הא אמרינן בגמרא:

ג אחד מששים מן הכל, — החתיכה אסורה, והשאר מותר:

י. במה דברים אמורים? בשלא נער את הקדרה בתחלה כשנפל החלב, אלא לבסוף, ולא כסה, אבל אם נער מתחלה ועד סוף, או שכסה משעת נפילה עד סוף, — הרי זה בנותן טעם; וכן אם נפל חלב לתוך המרק, או לכל החתיכות, ולא נודע לאיזה חתיכה נפל, — נוער את הקדרה כולה עד שתשוב ויתערב הכל, אם יש בקדרה כולה טעם חלב — אסורה, ואם לאו — מותרת; אם לא נמצא גוי שיטעום ונסמוך עליו, — משערים בששים, בין בשר לתוך חלב, בין חלב לתוך בשר, אחד מששים — מותר, פחות בששים — אסור:

יא. קדרה שבשל בה בשר — לא יבשל בה חלב, ואם בשל — בנותן טעם:

יב. הכחל אסור מדברי סופרים, שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מן התורה, כמו שבארנו; לפיכך אם קרעו, ומירק החלב שבו — מותר לצלותו ולאכלו; ואם קרעו שתי וערב וטחו בכותל, עד שלא נשאר בו לחלוחית חלב - מותר לבשלו עם הבשר; וכחל שלא קרעו, בין של קטנה שלא הניקה, בין של גדולה, — אסור לבשלו;

מגדל עוז

נראין דברי רבי יהודה בשלא ניער, והוינן בה: מאי לא ניער? אי לימא לא ניער כלל, מבלע בלע, ולא פליט; אלמא אף על גב דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה, ואוסרות כל שאר החתיכות במשהו, — לא אמר אלא בשניער, והוא תימה! שהרי יצא מן החתיכה רוטב בלא שום ניער, ואם היא נבלה, מה צריך לניעור שיצא משם חלב? עד כאן לשונו; ואני אומר: כבר כתבתי כמה פעמים, שאין כונתו בזה החבור לסתור, אלא לבנות בעזרת השם, וכל שכן בדין הזה, שהוא מחלוקת

ואם עבר ובשלו בפני עצמו — מותר לאכלו; ואם בשלו עם בשר אחר, — משערין אותו בששים, וכחל מן המנין:

יג. כיצד? אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל, — הכחל אסור, והשאר מותר; ואם היה בפחות מששים — הכל אסור; ובין כך ובין כך, אם נפל לקדרה אחרת — אוסר אותם, ומשערים בו בששים כבראשונה, שהכחל עצמו שנתבשל — נעשה כחתיכה האסורה, ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל, לא כמו שהוה בשעה שנפל:

יד. אין צולין את הכחל שחתכו מן הבשר בשפוד, ואם צלהו — הכל מותר:

טו. קבה שבשלה בחלב שבה, — מותרת, שאינו חלב, אלא הרי הוא כטנופת, שהרי ישהנה במעים:

טז. אסור להעמיד הגבינה בעור הקבה של שחוטה, ואם העמיד — טועם את הגבינה, אם יש בה טעם בשר — אסורה, ואם לאו — מותרת, מפני שהמעמיד — דבר המותר הוא, שקבת שחוטה היה, ואין כאן אלא אסור בשר בחלב,

מגדל עוז

ישנה פרק כל הבשר, בין הרבנים — רש"י ורבינו אפרים הצרפתים, ור"י הזקן, ושאר רבותינו בעלי התוספות, יש אומרים בכה, ויש אומרים בכה, ולכולם יש פנים בהלכה, ואלו ואלו — דברי אלהים חיים, ואומר שאין תימה על רמז"ל מעל עצמו, אין לי עסק עתה בו, ואף שכבר הקשו ותרצו רבותינו בעלי התוספות ז"ל זה, ויותר מזה, ואומר בקצרה: דכי אסיקנא בגמרא דפליט ולא בלע — בקדרה רותחת, ואסקה קודם וסלק את האיסור, וכמו שכתוב ר"מ ז"ל בזה הפרק והוא נכון: אם לא כמנא גיי, עד וכחל מן המנין, פרק כל הבשר, ומקנתו עוד פרק גיד הנשה: כיצד אם היה הכל כו, עד לא כמו שהיה בשעה שנפל, פרק גיד הנשה (דף צ"ז). אין

ששעורו בנותן טעם; אבל המעמיד בעור קבת נבלה וטרפה, ובהמה טמאה, הואיל והמעמיד דבר האסור בפני עצמו — נאסרה הגבינה משום נבלה, לא משום בשר בחלב; ומפני חשש זה אסרו גבינת עכו"ם כמו שבארנו:

יז. הבשר לבדו מותר, והחלב לבדו מותר, ובהתערב שניהם על ידי בשול — יאסרו שניהם; במה דברים אמורים? שנתבשלו שניהם ביחד, או שנפל חם לתוך חם, או צונן לתוך חם; אבל אם נפל אחד משניהם והוא חם, לתוך השני והוא צונן, — קולף הבשר כולו שנגע בו החלב; ואוכל השאר; ואם נפל צונן לתוך צונן — מדיח החתיכה, ואוכלה; לפיכך מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת, והוא שלא יגעו זה בזה; ואם נגעו — מדיח הבשר, ומדיח הגבינה, ואוכל:

יח. מליח שאינו נאכל מחמת מלחו — הרי הוא כרותח, ואם נאכל כמו שהוא, כמו הכותח, — אינו כרותח:

יט. עוף שחט שנפל לחלב, או לכותח שיש בו חלב, אם חי הוא, — מדיחו ומותר; ואם צלי, — קולפו, ואם היו בו פלחים פלחים, או שהיה מתובל בתבלים, ונפל לחלב או לכותח — הרי זה אסור:

מגדל עוז

צלין את הכחל כו', עד מפני חשש זה אסרו גבינת העכו"ם כמו שבארנו, פרק כל הבשר דף קי"א: כתב הראב"ד ז"ל: דברי רבינו אבן מג"ש ז"ל הם, אבל אנו — אין צריכין לכך, שאין הקושיא צריכה תרוץ; ואני אומר: דברי רבינו אין צריכין חזוק, ודיו שהוא מודה לו שהסכים על דעת רבו, ואם הוא יש לי דרך אחרת — אין לנו עסק בזה החבור: הבשר לבדו מותר וכו', עד אינו כרותח; כתב הראב"ד ז"ל: לא כיון יפה: שלא נאמר בגמרא: נאכל מחמת מלחו על הכותח, אלא בר

כ. אסור להעלות עוף עם הגבינה על השלחן, שהוא אוכל עליו, גזירה משום הרגל עבירה, שמא יאכל זה עם זה, אף על פי שעוף בחלב אסור מדברי סופרים:

כא. שני אכסנאין שאינם מכירים זה את זה, — אוכלין על שלחן אחד, זה בשר בהמה, וזה גבינה, מפני שאין זה גם לבו בזה כדי שיאכל עמו:

כב. אין לשין העיסה בחלב, ואם לש — כל הפת אסור, מפני הרגל עברה, שמא יאכל בה בשר; ואין טשין את התנור באליה, ואם טש — כל הפת אסורה, עד שיסיק את התנור, שמא יאכל בה חלב; ואם שנה בצורת הפת, עד שתהיה נכרת, כדי שלא יאכל בה — לא בשר, ולא חלב — הרי זה מותר:

כג. פת שאפאה עם הצלי, ודגים שצלאן עם הבשר, — אסור לאכלן בחלב; קערה שאכלו בה בשר, ובשלו בה דגים, — אותן הדגים מותר לאכלן בכותח:

כד. סכין שחתך בה בשר צלי, וחזר וחתך בה צנון, וכיוצא בו מדברים חריפין, — אסור לאכלן בכותח;

מגדל עוז

יונה שנפל לתוך הכותח, ואף לא ירד לפרש אינו נאכל מחמת מלחו, וכך אנו מפרשים: הבשר מליח כל כך שאינו נאכל בעינו מחמת מלחו, אלא עם לפתן, והרי לפירושינו — אין כותח נאכל בעינו, כדאיתא בפסחים; ואני אומר: גם זו מחלוקת ישנה היא, פרק כל הבשר דף קי״ב, ופרק כיצד צולין (דף ע״ו), ולכדא דכמכא גרסינן, ולכולם יש פנים בהלכות, ואם לא ירד לפרש שאינו נאכל מחמת מלחו, יפה עשה, כי ממה שפירש בנאכל — תבין למי שאינו נאכל, וכן כל התורה כולה, מכלל הן — אתה שומע לאו: עוף שאוט כו׳, עד הרי זה אסור, פרק כיצד צולין (דף ע״ו), ופרק כל הבשר: אסור להעלות

אבל אם חתך — בה בשר, וחזר וחתך בה קשות, או אבטיח — גורד מקום החתך, ואוכל השאר בחלב:

כה. אין מניחין כד של מלח, בצד כד של כמך מפני ששואב ממנו, ונמצא מבשל הבשר במלח זה שיש בו טעם החלב: אבל מניח כד החומץ בצד כד הכמך, שאין החומץ שואב ממנו:

כו. מי שאכל גבינה או חלב תחלה — מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך שידיח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר; ובמה מקנח פיו? בפת או בפירות, שלועסן ובולען, או פלטן; ובכל מקנחין את הפה, חוץ מתמרים, או קמח, או ירקות, שאין אלו מקנחין יפה:

כז. במה דברים אמורים? בבשר בהמה או חיה; אבל אם אכל בשר עוף, אחר שאכל הגבינה או החלב, — אינו צריך — לא קנוח הפה, ולא נטילת ידים:

כח. מי שאכל בשר בתחלה, בין בשר בהמה, בין בשר עוף, — לא יאכל אחריו חלב, עד שיהיה ביניהן כדי

מגדל עוז

בעוף כו׳, עד כדי שיאכל עמו, פרק ה׳ דעדיות (דף ה׳), ופרק כל הבשר (דף ק"ד ק"ז): אין לשון את העיסה כו׳, עד הרי זה מותר, פרק דם חטאת (דף צ"ה), ופרק כל שעה (דף ל"ו), ובמציעא פרק השוכר את הפועלים דף צ"א: פת שאפאה כו׳, עד לאכלן בחלב, פרק כיצד צולין: קערה שאכלו בה בשר כו׳, עד אבל מניח כד החומץ בצד הכמך כתב הראב"ד ז"ל: גירסא אחרת יש אצלינו, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו אינה השגה, ואינו חדוש שנוי הגירסא, אבל ר"מ ז"ל יפה עשה, שחייב אדם לומר כלשון רבו, וגירסא טובה היא שלו, פרק כל הבשר, ורבים וגאונים — גורסים כן, וטעם

שעור סעודה אחרת , והוא כמו ששה שעות , מפני הבשר של בין השינים , שאינו סר בקינוח :

פרק עשירי

א. כל איסורין שאמרנו — הן במיני נפש חיה ; ויש אסורין אחרים של תורה בזרע הארץ, והן החדש, וכלאי הכרם , והטבל , והערלה :

ב. החדש כיצד? כל אחד מחמשה מיני תבואה בלבד,— אסור לאכול מהחדש שלו , קודם שיקרב העומר בט"ז בניסן , שנאמר : ׳ ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ; וכל האוכל כזית חדש קודם הקרבת העומר — לוקה מן התורה, בכל מקום , ובכל זמן , בין בארץ , בין בחוצה לארץ , בין בפני הבית , בין שלא בפני הבית ; אלא שבזמן שיש מקדש, משקריב העומר — הותר החדש בירושלים ; והמקומות

׳ ויקרא כ"ג

מגדל עוז

כגון נתן בו , שאין כל החומץ שואב ממנו , עד כאן לשונו ; מי שאכל כו', עד סוף הפרק, פרק כל הבשר (דף ק"ד):

פרק עשירי

כל אסורים שאמרנו, עד והערלה והטבל, פרק קמא דקדושין, ופרק האיש מקדש (דף כ"ז כ"ח) : החדש כיצד כו', עד עצם היום הזה , במסכת מנחות פרק רבי ישמעאל (דף ע') : וכל האוכל כזית חדש כו', עד המקדש קיים, פרק רבי ישמעאל (דף ס"ח) , וסוף ערלה : משקרב העומר , עד כל היום כלו אסור מן התורה , פרק רבי ישמעאל : ובזמן הזה כו', עד מדברי סופרים , פרק י"ט של ראש השנה (דף ל') : האוכל לחם וקלי וכו', עד בלאוין חלוקין זה מזה, פרק קמא דכריתות (דף ה'):

הרחוקין — מותרין אחר חצות, שאין בית דין מתעצלין בו עד אחר חצות; ובזמן שאין בית המקדש — כל היום כולו אסור מן התורה; ובזמן הזה במקומות שעושין שני ימים טובים, החדש אסור כל יום י״ז בניסן, עד לערב, מדברי סופרים:

ג. האוכל לחם וקלי וכרמל כזית מכל אחד ואחד — לוקה שלש מלקיות, שנאמר: י ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו; מפי השמועה למדו: ששלשתן בלאוין חלוקין זה מזה:

ד. כל תבואה שהשרישה קודם הקרבת העומר, אף על פי שלא נגמרה אלא אחר שקרב — מותרת באכילה משקרב העומר; ותבואה שהשרישה אחר שקרב העומר, אף על פי שהיתה זרועה קודם שקרב העומר — הרי זו אסורה, עד שיקרב העומר של שנה הבאה, ודין זה — בכל מקום, ובכל זמן, מן התורה:

ה. תבואה שהשרישה אחר העומר, וקצרה, וזרע מן החטים בקרקע, ואחר כך קרב העומר הבא, ועדין

י ויקרא כ״ג

מגדל עוז

כל תבואה שהשרישה וכו׳, עד מן התורה, פרק רבי ישמעאל במנחות (דף ע׳): תבואה שהשרישה אחר שקרב העומר, עד אבל מכין אותו מכת מרדות; כתב הראב״ד ז״ל: זה שבוש, ומי יתירס לאלו? אלא שהשרישו קודם לעומר, וחזר וזרע — היתה השאלה: אם התירן העומר שעבר? אם לאו? עד כאן לשונו; ואני אומר: חייב אני לדבר, ולהשיב על ענין זה, תחלה אודיע כי זאת הבעיא במסכת מנחות פרק רבי ישמעאל (דף ס״ט), גמרא מתניתין דהעומר מתיר במדינה וכו׳, דגרסינן: בעי רבא בר רב חנן: חטים שזרען בקרקע, עומר מתירן? או אין עומר מתירן? ושיילינן: היכי דמי? אי דאשרוש, תנינא אי דלא אשרוש, תנינא: אם השרישו קודם לעומר —

החטים בקרקע, — הרי אלו ספק, אם התירן העומר כאילו היו מונחין בכד ? או לא יתיר אותן, מפני שבטלו בקרקע? לפיכך אם לקט מהם ואכל — אינו לוקה, ומכין אותו מכת מרדות; וכן שיבולת שהביאה שליש מלפני העומר, ועקרה, ושתלה אחר שקרב העומר, והוסיפה, — הרי זה ספק, אם תהיה אסורה מפני התוספות, עד שיבא העומר הבא ? או לא תהיה אסורה ? שהרי השרישה קודם העומר:

ו. כלאי הכרם כיצד ? מין במיני תבואה, או מיני ירקות, שנזרעו עם הגפן, בין שזרע ישראל; בין שזרע גוי, בין שעלו מאליהן, בין שנטע הגפן בתוך הירק, — שניהם אסורים באכילה, ובהנאה, שנאמר: [י] פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם; כלומר: פן תתרחק ותאסור שניהם:

ז. והאוכל כזית מכלאי הכרם, בין מן הירק, בין מן הענבים, — לוקה מן התורה, ושניהם מצטרפין זה עם זה:

[י] דברים כ״ב

מגדל עוז

מתירן, ואם לאו — אסורין, עד שיבא עומר הבא! ומהדרינן: לא צריכא דהלדינהו, וזרעינהו קודם לעומר, ואתא עומר חליף עליהן, וקא מבעיא ליה: מהו לנקוטי ומיכל מיניה ? כמאן דשדיין בכדא דמו ושריינהו עומר ? או דילמא בטיל להו אגב קרקע? ופרש״י ז״ל: דהלדה וזרעינהו קודם לעומר, דלא שרנהו עומר דאשתקד, ולא השרישו בשעת עומר זה, מהו לנקוטי, ללקוט מהן קודם השרשתן ? כמאן דשדיין בכדא דמיין, דהא אמרן ואם לאו אסורין עד שיבא עומר להבא, ובגידולייהו קא מיירי? או דילמא בטלינהו אגב ארעא, וכי לקיט להו כגדולין דמו ? עד כאן לשונו; וסליקא בתיקו; הנה עינך רואות: שזה כדברי ר״מ ז״ל אות באות; ואדרבה לפירוש הראב״ד — יש לי להקשות: אי

ח. במה דברים אמורים? שנזרעו בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ — כלאי הכרם מדברי סופרים; ובהלכות כלאים יתבאר: אי זה מין אסור בכלאי הכרם, ואי זה מין אינו אסור, והיאך יאסור, ומתי יאסור, ואי זה הדבר מקדש, ואי זה אינו מקדש:

ט. הערלה כיצד? כל הנוטע אילן מאכל, כל פירות שעושה אותו אילן ג׳ שנים משנטע — הרי הן אסורין באכילה ובהנאה, שנאמר: [1] שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, וכל האוכל מהם כזית - לוקה מן התורה:

י. במה דברים אמורים? בנטע בארץ ישראל, שנאמר: [2] כי תבאו אל הארץ וכו׳; אבל איסור ערלה בחוצה לארץ — הלכה למשה מסיני, שודאי הערלה בחוצה לארץ אסורה, וספיקה מותר; ובהלכות מעשר שני יתבאר: דברים האסורים משום ערלה, ודברים המותרין:

[1] ויקרא י״ט [2] שם

מגדל עוז

דאשרוש קודם העומר, כי חזר וזרען, מאי הוי? תנינא אם השרישו קודם לעומר — עומר מתירן, אלמא בהשרשה תליא מלתא, ולא קא מפליג בין חזר וזרען, ללא חזר וזרען, כיון דמיירי למלקטינהו ולמייתינהו, מה לי טמנן בקרקע? מה לי טמנן בכד של חרס? ונימא עומר שעבר התירן! אלא ודאי דברי ר״מ ז״ל נכונים: וכן שבולת התבואה כו׳, עד קודם העומר, פרק רבי ישמעאל (דף ס״ח): כלאי הכרם, עד מדברי סופרים, בקדושין פרק קמא, ופרק האיש מקדש דף נ״ג, ופסחים פרק כל שעה דף כ״ו, ובמסכת כלאים, ובכמה מקומות: ובהלכות כלאים יתבאר כו׳, עד אינו מקדש, סוף מסכת ערלה (דף פ״ג), ופרק כל שעה, ובספרי: הערלה וכו׳, עד לוקה מן התורה, בתורת כהנים, ובסוף יבמות (דף קכ״ב), ופרק אין מעמידין (דף ל״ב): במה דברים אמורים בנטע בארץ ישראל כו׳, עד

יא. ספק ערלה וכלאי הכרם, בארץ ישראל אסור; בסוריא, והוא ארצות שכבש דוד, — מותר; כיצד? היה כרם וערלה, וענבים נמכרות חוצה לו; היה ירק זרוע בתוכו, וירק נמכר חוצה לו, שמא ממנו הוא זה, שמא מאחר, בסוריא — מותר, ובחוצה לארץ, אפילו ראה הענבים יוצאות מכרם ערלה, או ירק יוצא מן הכרם, — לוקח מהן; והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה, או לוקט הירק בידו:

יב. כרם שהוא ספק ערלה, או ספק כלאים, בארץ ישראל — אסור, ובסוריא — מותר, ואין צריך לומר בחוצה לארץ:

יג. חבית יין הנמצאת טמונה בפרדס של ערלה — אסור בשתיה, ומותרת בהנאה, שאין הגנב גונב ממקום וטומן בו; אבל ענבים הנמצאין טמונים שם — אסורים, שמא משם נלקטו והצניען שם:

מגדל עוז

ודברים המותרין, פרק קמא דקדושין (דף ל״ז), וסוף מסכת ערלה ובירושלמי: ספק ערלה וכלאי הכרם כו׳, עד ואין צריך לומר בחוצה לארץ, פרק קמא דקדושין (דף ל״א), וסוף מסכת ערלה (דף פ״ב): חבית יין הנמצאת טמונה כו׳, עד והצניעם שם, פרק ב׳ דבבא בתרא (דף כ״ד) גוי: וישראל שהיו משותפין בנטיעה, אם הם מתחלת השתוף, עד ובלבד שלא יבאו לחשבון: כתב הראב״ד ז״ל: אנו מפרשים באותו מעשה, שלא היו צריכין להתנות בתחלה, לפי שאין בשני ערלה אכילת איסור, אלא שומר העצים וזרע תחתיהן ירק, ואכל, שהיו האילנות קטנים, והיה השדה ראוי לזרוע שם, ולפיכך ישראל שאכל אחריו שני התירא, לא אכל דמי אסורא: ואני אומר: פירש ר״מ ז״ל שמענו וקבלנו, פרק לפני אידיהן (דף כ״ב), ואין אני רואה בו קושיא לפי הסוגיא, ואם הראב״ד ז״ל ראה

יד. גוי וישראל שהיו שותפין בנטיעה, אם התנו מתחלת השותפות: שיהיה הגוי אוכל שני ערלה, וישראל אוכל שלש שנים משני היתר, כנגד שני הערלה, — הרי זה מותר, ואם לא התנו מתחלה — אסור, ובלבד שלא יבאו לחשבון; כיצד? כגון שיחשוב כמה פירות אכל הגוי בשני ערלה, עד שיאכל ישראל כנגד אותן הפירות, אם התנו כזה — אסור, שהרי זה כמחליף פירות ערלה:

טו. יראה לי: שאין דין נטע רבעי נוהג בחוצה לארץ, אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל, שלא אמרו, אלא הערלה; וקל וחומר הדברים, ומה סוריא שהוא חייבת במעשרות ובשביעית מדבריהם — אינה חייבת בנטע רבעי, כמו שיתבאר בהלכות מעשר שני, חוצה לארץ — לא כל שכן שלא יהיה נטע רבעי נוהג בה; אבל בארץ ישראל — נוהג בה, בין בפני הבית, בין שלא בפני

מגדל עוז

לעצמו הפירוש ההוא — יישר כחו: יראה לי שאין דין נטע רבעי, עד ואין לדבר זה עיקר, וכן כתב רב אחא משבחא ז"ל, וכן השיב רבי יצחק בעל התוספות בתשובה, ונסתייע ממאי דאמרו: כל המקל בארץ — הלכה כמותו בחוצה לארץ, אלמא כיון דאיכא מאן דאמר: דאפילו בארץ אינו נוהג, אלא בכרם, מן הדין שלא ינהוג בחוצה לארץ, וקל וחומר הדברים, כמו שכתב ר"ת ז"ל: פירות שנה רביעית, עד נטע רבעי, פרק כיצד מברכין (דף ל"ז) עיקרה, ושאר הדברים כתב רב אחא משבחא, וגם רב יהודאי גאון ז"ל כן כתב, וכן השיב ר"י בעל התוספות בתשובה: ואחר כך פודה את כולן וכו', עד להוראה זו, בשאלות ותשובות רב יהודאי גאון ז"ל: כתב הראב"ד ז"ל: זהו תימה, דהא ילפינן קדש קדש ממעשר שני, ומה להלן כסף, אף כאן כסף: ואני אומר: שמועה זו — שמואל אמרה, והלכה

הבית ; והורו מקצת גאונים : שכרם רבעי לבדו – פודין אותו בחוצה לארץ , ואחר כך יהיה מותר באכילה , ואין לדבר זה עיקר :

טז. פירות שנה רביעית כולה אסורה לאכול מהן בארץ ישראל , עד שיפדו , ובהלכות מעשר שני יתבאר משפטי פדיונן, ודין אכילתן, ומאימתי מונין לערלה ולרבעי :

יז. כיצד פודין פירות נטע רבעי בזמן הזה ? אחר שאוסף אותן – מברך : ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון נטע רבעי ; ואחר כך פודה את כולן , ואפילו בפרוטה אחת , ואומר : הרי אלו פדוין בפרוטה זו , ומשליך אותה פרוטה לים המלח , או מחללן על שוה פרוטה מפירות אחרות : ואומר : הרי כל הפירות האלו מחוללין על חטים אלו , או על שעורים אלו , וכיוצא בהן , ושורף אותן , כדי שלא יהיו תקלה לאחרים , ואוכל כל הפירות :

מגדל עוז

רווחת היא במציעא , פרק הזהב (דף כ״ז) , ובכמה מקומות בתלמוד , דאמר שמואל ; הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה – מחולל , ולא פרוטה ממש , ואיכא למימר ; כי ילפי קודש קדש ממעשר שני , — היינו בזמן שבית המקדש קיים , בין לכסף , בין לשאר דקדוקים , אבל בזמן הזה — לא , וכן יש עושין מעשה בזמנינו , והוא הנכון , דהא שוה קאמר ולא פרוטה , והכי נמי מוקי לה להדיא במסכת ערכין (דף כ״ט) , בזמן הזה , ואפילו לכתחילה : הטבל כיצד כו׳ , עד ובתרומת מעשר , בתוספתא פרק קמא דזבחים (דף י״ב) , ופרק הנשרפין (דף פ״ג) , ופרק ב׳ דבכורים (דף פ״ג) ופרק הלוקח : כתב הראב״ד ז״ל : סברא היא זו , והיא יפה בעיני , דכתוב בהנך קראי קדש , ואני אומר : הלכה זו פרק קמא דזבחים (דף י״ב) עיקרה , דמוכח חיוב

יח. הורו מקצת הגאונים: שאף על פי שפדה פירות שנה רביעית, או חללן, – אסור לאכלן, עד שתכנס שנה חמישית, ודבר זה - אין לו עיקר: ויראה לי: שזו שגגת הוראה, והטעם: לפי שכתוב: ובשנה החמישית תאכלו פריו, ואין ענין הכתוב אלא שבשנה החמישית תאכלו פריו בלא פדיון, ככל חולין שבעולם, ואין ראוי לחוש להוראה זו:

יט. הטבל כיצד? כל אוכל שהוא חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו – נקרא: טבל, ואסור לאכול ממנו, שנאמר:[2] ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליי: כלומר: לא ינהגו בהן מנהג חולין, ועדיין קדשים שעתידין להתרים לא הורמו: והאוכל כזית מן הטבל קודם שיפריש ממנו תרומה גדולה, ותרומת מעשר, – חייב מיתה בידי שמים, שנאמר:[3] ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכו', והשיאו אותם עון אשמה:

[1] ויקרא י"ט [2] ויקרא כ"ב [3] שם

מגדל עוז

מיתה מולא יחללו את קדשי בני ישראל וכו', בעתיד לתרום הכתוב מדבר; ובספרי פרשת ראה, ובסנהדרין פרק אלו הנשרפין, דף י"ג; ומה שכתב הראב"ד ז"ל על חיוב מלקות שכתב ר"מ ז"ל שהיא סברא, -- תמה אני, במי שהכל לפניו מסודר כשולחן ערוך, איך יסלה תלמיד המסודר בגמרא — על דרך הסברא? וגם אני כתבתי: שכל מה שכתב — היא מסודר בגמרא, אלא אם כן פירשו, וגם זה מסודר במסכת מכות, דגרסינן פרק ואלו הן הלוקין (דף י"ז) גמרא מתניתין דאכל טבל כו', אמר רב: אכל טבל טביל למעשר עני — לוקה, כמאן? כי האי תנא, דתניא: רבי יוסי אומר: יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה גדולה, ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון, ולא מעשר שני, ואפילו מעשר

כ. אבל האוכל מדבר שנטלה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, ועדיין לא הפריש ממנו מעשרות, ואפילו לא נשאר בו אלא מעשר עני, — הרי זה לוקה משום אוכל טבל, ואין בה מיתה, שאין עון מיתה אלא בתרומה גדולה, ותרומת מעשר:

כא. אזהרה לאוכל טבל שלא הורמו מעשרות — בכלל שנאמר: ' לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו'; ובהלכות תרומות ומעשרות — יתבאר אי זה דבר חייב בתרומות ומעשרות, ואי זה דבר פטור; ואי זה דבר הוא חייב מן התורה, ואי זהו החייב מדברי סופרים; והאוכל כזית מטבל של דבריהם, או מכלאי הכרם וערלה של חוצה לארץ, — מכין אותו מכת מרדות:

כב. הטבל, והחדש, וההקדש, וספיחי שביעית, והכלאים, והערלה, משקין היוצאין מפירותיהן — אסורים כמותן, ואין לוקין עליהן; חוץ מיין ושמן של ערלה, ויין של כלאי הכרם, שלוקין עליהן, כדרך שלוקין על הזתים ועל הענבים שלהן:

' דברים י"ב

מגדל עוז

עני, מניין? תלמוד לומר: לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר: ואכלו בשעריך ושבעו, מה להלן מעשר עני, — אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא: לא תוכל, עד כאן; והכי נמי איתא בספרי פרשת ראה, דגרסינן: רבי יוסי הגלילי אומר: יכול לא יהיה חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה, ולא הורם ממנו מעשר כו', כלשון פרק הלוקין, וכיון דקתני תרומה סתם, — אחד תרומה גדולה, ואחד תרומת מעשר במשמע, דאיכון בחיוב מיתה, הגזרה שוה דחלול חלול, ותרווייהו מקרו קדש, ותרומה, ולא יחללו את את קדשי, תרווייהו משמע, ובפרק הלוקין — לא הוזכרה טבל

כג. ויש בקדשים אסורין אחרים במאכלות, וכולן של תורה הן; כגון אסורין שיש באכילות תרומות, ובכורים, וחלה, ומעשר שני, ואסורין שיש בקדשי מזבח י כגון פגול, ונותר, וטמא, וכל אחד מהן — יתבאר במקומו:

כד. ושעור כל אכילה מהן — כזית, בין למלקות, בין לכרת, וכבר בארנו אסור חמץ בפסח, ודיניו, בהלכות חמץ ומצה; אבל אסור אכילה ביום הכפורים - אסור מין בפני עצמו, וכן אסור יוצא מגפן על הנזיר, — אינו שוה בכל, ולפיכך יתבאר אסור כל אחד מהן, ושעורו, ודיניו, — במקומו הראוי לו:

מגדל עוז

תרומה כלל, משום דהוי במיתה, אלא טבל מעשר, דהוי במלקות, ובשיטפא דתלמודא אשכחן, דפריק הכא בשטבל טבל לתרומה גדולה ולתרומת מעשר עסקינן, אלמא כי הדדי נינהו, וזה פשוט: אזהרה לאוכל טבל, עד מכה מרדות, בסנהדרין פרק הנשרפין (דף פ״ג), ובמכות פרק הליקין (דף י״ו): הטבל והקדש כו׳, עד ועל הענבים שלהם, פרק העור והרוטב (דף ק״ב), ופרק בתרא דמסכת תרומות: יש בקדשים איסורין וכו׳, עד סוף הפרק, שנוין בכלל במסכת מכות פרק אלו הלוקין (דף פ״ג), ומקלתן במסכת סנהדרין פרק אלו הנשרפין (דף פ״ג):

פרק ארבעה עשר

א. כל אסורי מאכלות שבתורה – שעורין בכזית בינוני, בין למלקות, בין לכרת, בין למיתה בידי שמים; וכבר בארנו: שכל המחייב כרת או מיתה בידי שמים על מאכל – לוקה:

ב. ושעור זה עם כל השעורין – הלכה למשה מסיני הם; ואסור מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האסור; אבל אינו לוקה אלא על כזית; ואם אכל כל שהוא פחות מכשעור – מכין אותו מכת מרדות:

ג. כזית שאמרנו, – חוץ משל בין השינים; אבל מה שבבין החניכים – מצטרף למה שבלע, שהרי נהנה גרונו מכזית:

ד. כזית חלב, או נבלה, או פגול, או נותר, וכיוצא בהן, שהניחו בחמה ונתמעט, האוכל – פטור; חזר והניחו

מגדל עוז

פרק ארבעה עשר

כל איסורי מאכלות שבתורה, עד למיתה בידי שמים, פרק שבועות תניין (דף כ"ב): וכבר בארנו, עד הלכה למשה מסיני הם, פרק קמא דערובין (דף ד'), ופרק קמא דסוכה (דף ה'), ופרק בתרא דיומא: ואסור מן התורה, עד מכת מרדות, פרק שבועת תניין; כזית שאמרו חוץ, עד בכזית מדבר האסור, סוף פרק גיד הנשה (דף צ"ד): כזית חלב או נבלה וכו', חזר והניחו בגשמים וכו', היה פחות מכזית כו', עד ואין לוקין עליו, פרק כל המנחות באות מצה (דף נ"ג), מסיק לה רבה ותלמודא ככי מברייתא ומתניתין, פרק ג' דמסכת טהרות

בנשמים, ונתפח - חייבין עליו כרת או מלקות; היה פרות מבוית מבתחלה, ונתפח ועמד על כזית - אסור ואין לוקין עליו:

ה. כבר בארנו: שכל איסורין שבתורה - אין מצטרפין זה עם זה לכזית, חוץ מבשר נבלה עם בשר טרפה, ואסורי נזיר, שיתבארו במקומן; וחמשה מיני תבואה, וקמחין שלהן, והבצקות שלהן, הכל מצטרפים לכזית, בין לאיסור חמץ בפסח, בין לאיסור חדש מלפני העומר, בין לאיסורי מעשר שני ותרומות:

ו. יראה לי: שכל החייב בתרומה ומעשרות - מצטרף לכזית בטבל, מפני שהוא שם אחד, והא למה זה דומה לנבלת השור, ונבלת השה, ונבלת הצבי, שהן מצטרפין לכזית, כמו שבארנו:

ז. האוכל אכילה גדולה מדבר אסור - אין מחייבין אותו מלקות או כרת על כל כזית וכזית, אלא חיוב אחת לכל האכילה, ואם היו העדים מתרים בו בשעת אכילה, על כל כזית וכזית - חייב על כל התראה והתראה: ואף על פי

מגדל עוז

(דף ב'), במשנה שלמה: כבר בארנו שכל אסורין, עד שיתבאר במקומן, הבאור — הוא פרק ד' של אלו ההלכות, ופרק ג' דהלכות נזירות, ועיקרן של הלכית — בתלמוד פרק ג' מינין (דף ל"ז), בבלי וירושלמי, ודלא כרבי יוחנן בשם ר"מ בפרק בתרא דע"ז, ופרק אלו עוברין (דף מ"ד), ופרק ד' דמעילה (דף ט"ז): חמשה מיני תבואה כו', עד מעשר שני ותרומות, בספרא, ופרק כל שעה (דף ל"ה): יראה לי שכל החייב בתרומות ומעשרות וכו', עד כמו שבארנו: כתב הראב"ד ז"ל, בעינן טעמן שוה, כדאמרינן בעלמא: ג' שמות יהם מין אחד, ג' מינין והם שם אחד, אסור ומצטרפין, ובירושלמי ניחא ג' שמות והן מין אחד, ג' מינין והם שם אחד, אמר חזקיה: במיני מתיקה, אלמא אפילו

שהיא אכילה אחת ולא הפסיק:

ח. האוכל כשעורה, או כחרדל, מאחד מכל מאכלות האסורים, ושהה מעט, וחזר ואכל כחרדל, וכן עד שהשלים כזית, בין בשוגג, בין במזיד, אם שהה מתחלה ועד סוף כדי אכילת ג׳ בצים – יצטרף הכל, והרי הוא חייב כרת או מלקות, או קרבן, כמו שאכל כזית בבת אחת; ואם שהה יתר מזה מתחלה ועד סוף, אף על פי שלא שהה בינֵיהן, אלא אכל כחרדל אחר כחרדל, הואיל ולא השלים כזית, אלא ביתר מכדי אכילת פרס, — אינן מצטרפין, ופטור:

ט. וכן השותה רביעית של סתם יינם מעט, או שהמחה את החמץ בפסח, או את החלב וגמאו מעט מעט, או ששתה מן הדם מעט מעט, אם שתה מתחלה ועד סוף. כדי שתיית רביעית - מצטרפין, ואם לאו – אין מצטרפין:

י. כל האוכלין האסורין - אינו חייב עליהם, עד שיאכל אותן דרך הנאה, חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם, לפי

מגדל עוז

באיסור אחד, דהיינו שם אחד, — בעינן טעם אחד, והכי נ׳ טבל מיני — לאו חד טעמא נינהו; ואני אומר: סגנון שהעלים הראב״ד ז״ל — מפורש פרק בתרא דע״ז, וקשה על הירושלמי האמור בפרק ב׳ דמסכת ערלה, ורצה לסמוך זה, ולקבוע הלכה כחזקיה, ומשום דמקשה מינה שלהי פרק רבי עקיבא; אבל האמת יורה דרכו, וכך היא שנויה פרק ב׳ דמסכת ערלה: תבלין שנים וג׳ שמות ממין אחד, או משלשה, - אסור ומצטרפין, ורבי שמעון אומר: שני שמות ממין אחד, או שני מינין: משם אחד, — אינן מצטרפין, עד כאן; ירושלמי ניחא שני שמות ממין אחד, שני מינין משם אחד, רבי אבוהו בשם רבי אלעזר:

שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא איסור אכילתן בלשון אחרת, בלשון בשול, ובלשון הקדש, לאסור אותן ואפילו שלא בדרך הנייה:

יא. כיצד? הרי שהמחה את החלב, וגמעו כשהוא חם, עד שנכוה גרונו ממנו, או שאכל חלב חי, או שערב דברים מרים כגון ראש ולענה, לתוך יין נסך, או לתוך קדרה של נבלה, ואכלן כשהן מרין; או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש, ובטל מאוכל אדם, — הרי זה פטור; ואם ערב דבר מר בתוך קדרה של בשר בחלב, או ביין כלאי הכרם, ואכלו, — חייב:

יב. האוכל מאכל ממאכלות האסורות דרך שחוק, או כמתעסק, אף על פי שלא נתכוין לגוף האכילה, הואיל ונהנה — חייב, כמי שנתכוין לעצמה של אכילה; והנייה הבאה לו לאדם בעל כרחו באסור מכל האסורין, אם נתכוין - אסור, ואם לא נתכוין — מותר:

יג. האוכל מאכל אסור לתיאבון, או מפני הרעב, — חייב; ואם היה תועה במדבר, ואין לו מה יאכל אלא דבר

מגדל עוז

במינו מתיקה שנו, רבי אביהו בשם רבי יוחנן ג' ניתני טעמים כם כו', ושקיל וטרי עלה טפי, עד דמסיק לה בבצל וקפלוט, וכדאיתא פרק גיד הנשה, ובברייתא מיתנייא נמי התם, ביין וערלה ותבואה, וכלאי הכרם, ושאר דברים, וכדרבי זירא, ועל כן פירש ר"מ ז"ל בפירוש המשניות פירוש מקובל באורך, כאשר כתבה לפנינו פרק ט"ז של אלו ההלכות, וכן פירש רש"י ז"ל שילהי פרק רבי עקיבא, וסוף ע"ז: תבלין שנים שלשה שמות ממין אחד, כגון פלפל שיש ממנו ארוך ושחור ולבן, ושלשתן ממין אחד, או ג' מינין משם אחד, כמיני הכרפס שיש בהן מינין משונין, והנה להן שם אחד, כל מה שיהיה על זה הדרך מכלאי

איסור, — הרי זה מותר, מפני סכנת נפשות:

יד. עוברה שהריחה מאכל אסור, כגון בשר קדש, או בשר חזיר, — מאכילין אותה מן המרק, אם נתישבה דעתה — מוטב, ואם לאו — מאכילין אותה פחות מכשעור; אם לא נתישבה דעתה — מאכילין אותה עד שתתישב דעתה:

טו. וכן החולה שהריח דבר שיש בו חומץ, וביוצא בו, מדברים שמערערין את הנפש, — דינו כעוברה:

טז. מי שאחזו בולמוס - מאכילין אותו דברים האסורים מיד, עד שיאורו עיניו: ואין מחזירין על דבר המותר, אלא ממהרין בנמצא, ומאכילין אותו הקל הקל תחלה, אם האירו עיניו — דיו; ואם לאו - מאכילין אותו החמור:

יז. כיצד? היו לפנינו טבל ונבלה — מאכילין אותו נבלה תחלה, שהטבל במיתה; נבלה וספיחי שביעית — מאכילין אותו ספיחי שביעית, שאסורין מדברי סופרים, כמו שיתבאר בהלכות שמטה; טבל ושביעית — מאכילין

מגדל עוז

הכרם, או ערלה, או תרומה, — אסור ומצטרפין, כלומר: נאסר אותו דבר שנתבל בהן, אף על פי שאין באחד מהן לבדו כדי לתבל, הואיל ויש בכולן שעור — מצטרפין לאיסור, דהלכה כתנא קמא, ולא כרבי שמעון, והוא פירוש נכון מאד, דמדברי שמעון נשמע לתנא קמא, שכשהם או המין אחד — מצטרפין, ושלא כדברי ר"ת ז"ל שם; וכתב עוד: שמא יעלה על דעתך, שאין נקראין תבלין אלא המרקחות, והדברים שריחן טוב, כגון הזנגביל והפלפל ודומיהם, אינו כן, אלא כל דבר שמתבלין בו התבשיל, כגון השומים, והבצלים, והשמן, והחומץ והיין, — כלם נקראים תבלין, כשהאדם מתכוין לתבל בהן, או בזולתם — קדרתו או תבשילו, עד כאן לשונו; והיא על פי הירושלמי, ובזה עלתה סברתו על נכון, וכפי האמור פרק ד' דמסכת

אותו שביעית: טבל ותרומה, אם אי אפשר לתקן הטבל — מאכילין אותו טבל, שאינו קדוש כתרומה, וכן כל כיוצא בזה:

יח. כבר בארנו: שאין איסור חל על איסור: אלא אם היו ב' האיסורין באין כאחת, או שהיה איסור מוסיף, או איסור כולל: לפיכך יש אוכל כזית אחד, ולוקה עליו חמש מלקיות; והוא שהתירו בו בחמשה אסורין שנתקבצו בו: כיצד? כגון טמא שאכל כזית חלב, שנותר מן המוקדשים, ביום הכפורים, — לוקה משום אוכל חלב, ומשום אוכל נותר, ומשום אוכל ביום הכפורים, ומשום טמא שאכל קדש, ומשום שנהנה מן הקדש ומעל:

יט. ולמה חל כאן איסור על איסור? שבהמה זו היה חלבה אסור באכילה ומותר בהנייה, הקדישה — נאסר חלבה בהנייה, ומתוך שנוסף בו איסור הנייה — נוסף עליו איסור קדשים; ועדיין היה חלב זה מותר לגבוה, ואסור להדיוט; נעשה נותר, מתוך שנוסף בו איסור לגבוה — נאסר להדיוט, והאוכל הזה היה מותר בבשר הבהמה, ואסור בחלבה,

מגדל עוז

מעילה, והלך אחר הטעם בכברתו, אך עיקר ההלכה - כתבה לפנינו פרק ט"ו, והיא דרך ישר: האוכל אכילה גדולה, עד ולא הפסיק, פרק בתרא דיומא (דף פ"א): האוכל כשעורה, עד אין מצטרפין ופטור, בזבחים פרק חטאת העוף (דף ע), ובכריתות פרק אמרו לו (דף י"ב י"ג): וכן השותה, עד אין מצטרפין, פרק בתרא דיומא (דף פ'), ופרק העור והרוטב (דף ק"כ): כל האוכלין אסורין כו', עד מפני סכנת נפשות, פרק כל שעה (דף כ"ד כ"ה), ופרק כל הבשר (קט"ו): עוברה שהריחה כו', עד וכן כל כיוצא בזה, פרק בתרא דיומא (דף פ"ב), וקצתה בכריתות פרק אמרו לו (דף י"ג): כבר בארנו כו', איסור כולל, הביאו פרק י"ז דהלכות אסורי ביאה, ובזבחים פרק

נטמא — נאסר אף בבשרה, נוסף לו איסור על החלב; בא יום הכפורים — כלל כל האוכלין, ומתוך שנאסר אף בחולין, — נוסף איסורו בחלב זה, וכן כל כיוצא בזה:

פרק חמשה עשר

א. דבר אסור שנתערב בדבר מותר, מין בשאינו מינו — בנותן טעם; ומין במינו שאי אפשר לעמוד על טעמו — יבטל ברוב:

ב. כיצד? חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין, ונמוח הכל — טועמין את הגריסין, אם לא נמצא בהן טעם חלב — הרי אלו מותרין; ואם נמצא בהם טעם חלב והיה בהן ממשו, — הרי אלו אסורין מן התורה; נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו, — הרי אלו אסורין מדברי סופרים:

מגדל עוז

חטאת העוף (דף ע'): לפיכך יש אוכל כו', עד סוף הפרק, שבועות חניין (דף כ"ד), והרבה מקומות:

פרק חמשה עשר

דבר אסור שנתערב כו', עד מדברי סופרים, פרק התערובות (דף ע"ט): כילד הוא ממשו כו', עד ששעורו כוא בנותנים, פרק בתרא דמסכת ע"ז (דף ס"ז), ומקלתו מכלל דברי המחבר: נמצאת למד שכל איסורין שבתורה כו', עד בנותן טעם בשאר האיסורין, פרק בתרא דמסכת ע"ז (דף ע"ג): כילד טיפת יין כו', על כמו שיתבאר במקומו, סוף פרק ג' דחלה (דף מ"ב):

ג. כיצד הוא ממשו? — כגון שהיה מן החלב כזית בכל ג׳ בצים מן התערובות, אם אכל מן הגריסין האלו כג׳ בצים, הואיל ויש בהן כזית מן החלב — לוקה, שהרי טעם האיסור וממשו קיים; אבל פחות מג׳ בצים — מכין אותו מכת מרדות מדבריהם; וכן אם לא היה בתערובות כזית בכל ג׳ בצים, אף על פי שיש בהן טעם חלב, ואכל כל הקדירה, — אינו לוקה אלא מכת מרדות:

ד. נפל חלב כליות לחלב האליה, ונמוח הכל, אם היה חלב האליה כב׳ בחלב הכליות, — הרי הכל מותר מן התורה, אפילו חתיכה נבלה שנתערבה בב׳ חתיכות של שחוטה — הכל מותר מן התורה; אבל מדברי סופרים — הכל אסור, עד שיאבד דבר האסור מעוצם מעוטו, ולא יהיה דבר חשוב שעינו עומדת, כמו שיתבאר:

ה. ובכמה יתערב דבר האסור ויאבד בעוצם מעוטו? — כשעור שנתנו חכמים, יש דבר ששעורו בס׳, ויש ששעורו בק׳, ויש ששעורו במאתים:

ו. נמצאת למד: שכל אסורין שבתורה, בין אסורי מלקות, בין אסורי כרת, בין אסורי הנייה, שנתערבו במאכל

מגדל עוז

פירות שביעית אף על פי שאם נתערבו כו׳, עד איסורי תורה, סוף פרק ז׳ דשביעית: שאין אותה התערובת אסורה וכו׳, עד כמו שיתבאר במקומו, פרק הנודר מן הירק במסכת נדרים (דף ע״ו); כתב הראב״ד ז״ל: ויש בעור אחר בפירות שביעית שהוא לשרפה או לקבורה, והוא שיכלה המין האחרון שבאותה הארץ, מג׳ ארצות החלוקות לבעור, ואותו זמן, בין במינו בין שלא במינו — בנותן טעם; ואני אומר: איני מבין השגה זאת, כי מה שכתב ר״מ ז״ל — תלמוד ערוך הוא במסכת נדרים, פרק הנודר מן הירק (דף נ״ז) גמרא מתניתין דקונם פירות האלו עלי כו׳, גבי גדולין דגדיד

המותר מין בשאינו מינו - בנותן טעם, מין במינו שאי אפשר לעמוד על הטעם - שעורו בששים, או במאה, או במאתים, חוץ מיין נסך, מפני חומרת עבודת עכו״ם, וחוץ מטבל, שהרי אפשר לתקנו, ומפני זה אוסרין במינן בכל שהן, ושלא במינן בנותן טעם, כשאר כל האסורין:

ז. כיצד? טיפת יין נסך שנפלה עליה כמה חביות של יין - הכל אסור, כמו שיתבאר; וכן כוס של יין טבל שנתערב בחביות - הכל טבל, עד שיפריש תרומות ומעשרות הראוין לתערובתם, כמו שיתבאר במקומו:

ח. פירות שביעית, אף על פי שאם נתערבו במינן בכל שהוא, ושלא במינן בנותן טעם - אינן בכלל אסורי תורה, שאין אותה התערובת אסורה, אלא חייב לאכול כל התערובת בקדושת שביעית, כמו שיתבאר במקומו:

ט. חמץ בפסח, אף על פי שהוא מאסורי תורה - אינו בכללות אלו, לפי שאין התערובת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, כמו שבארנו; לפיכך אוסר בכל שהוא, בין במינו בין שלא במינו:

י. והוא הדין לתבואה חדשה שנתערבה בישנה מלפני

מגדל עוז

מתניתין פ״ו דמסכת שביעית, דתנן השביעית אוסרת כל שהוא במינה, אמר להן: שביעית אינה אוסרת בכל שהוא - אלא לבעור, אבל לאכילה - אינה אוסרת אלא בנותן טעם, עד כאן; ובסוף פרק ו' דמסכת שביעית - היא שנויה בלשון זה: זה הכלל כל שהוא בנותן טעם - חייב לבער, מין בשאינו מינו, ומין במינו, כל שהוא, שביעית אוסרת בכל שהוא במינה, ושלא במינה בנותן טעם, עד כאן; ופירש השר משנ״ץ ז״ל: כל שהוא במינה, כגון לאחר הבעור, אבל קודם הבעור - אין בו קדושת שביעית, עד שיהיה בו בנותן טעם, ושלא במינה אפילו לאחר הבעור - בנותן טעם, עד כאן

העומר – אוסרת בכל שהוא , שהרי יש לה מתירין , שלאחר
העומר יותר הכל ; וכן כל דבר שיש לו מתירין , ואפילו היה
איסורו מדבריהם , כגון איסור מוקצה , ונולד ביום טוב – לא
נתנו בו חכמים שעור , אלא אפילו אחד בכמה אלפים אינו
בטל , שהרי יש דרך שיותר בה , כגון הקדש ומעשר שני
וכיוצא בהן :

יא. אבל הערלה , וכלאי הכרם , וחלב ודם , וכיוצא בהן , וכן
תרומות נתנו חכמים בהן שעור , שאין בהן דרך התר
לכל אדם :

יב. יראה לי שאפילו דבר שיש לו מתירין , אם נתערב בשאינו
מינו , ולא נתן טעם – מותר , לא יהיה זה שיש לו מתירין
חמור מטבל , שהרי אפשר לתקנו , ואף על פי כן שלא
במינו – בנותן טעם , כמו שבארנו , ואל תתמה על חמץ
בפסח , שהתורה אמרה : י כל מחמצת לא תאכלו , לפיכך
החמירו בו , כמו שבארנו :

יג. ואלו הן השעורין שנתנו חכמים , התרומה , ותרומת
מעשר , והחלה , והבכורים – עולין באחד ומאה , וצריך
להרים , ומצטרפין זה עם זה ; וכן פרוסה של לחם הפנים ,

י שמות י"ב

מגדל עוז

לשונו ; וכבר כתבתי כמה פעמים : שחבור ר"מ ז"ל משנה תורה
הוא , ולא עשה אלא שקצר אורך התלמוד , ולא קבע מקום לסברות
בחבור זה : חמץ בפסח כו' , עד דרך היתר לכל אדם , פרק הנודר
מן הירק (דף נ"ז נ"ח) , ופרק בתרא דע"ז , ופרק הערל (דף ע"ג)
ופרק קמא דביצה (דף ג) וכמה מקומות בתלמוד : יראה לי שאפילו
דבר שיש לו מתירין כו' , עד כמו שבארנו : כתב הראב"ד ז"ל משנה
שלמה היא , עד כאן לשונו ; ואני אומר : אין לי מקום להכניס
בלשוני , פן יחשדני השומע כמתגדר בכתבי מחשבת הראב"ד ,
וטענת ר"מ ז"ל עלי , ויאמר לי : וכי נביא אתה לדעת דעת משנת

לתוך פרוסית של חולין — עולין באחת ומאה; כיצד? סאה קמח מאחד מאלו, או סאה מכולם שנפלה למאה סאה קמח של חולין, ונתערב הכל - מרים מן הכל סאה אחת, כנגד סאה שנפלה, והשאר מותר לכל אדם; נפלה לפחות ממאה — נעשה הכל מדומע:

יד. הערלה וכלאי הכרם - עולין באחד ומאתים, ומצטרפין זה עם זה, ואינו צריך להרים: כיצד? רביעית של יין ערלה, או כלאי הכרם, או שהיתה הרביעית מצטרפת משניהם, שנפלה לתוך מאתים רביעיות של יין — הכל מותר, ואינו צריך להרים כלום; נפלה לפחות ממאתים - הכל אסור בהנייה:

טו. ולמה צריך להרים התרומה, ולא ירים ערלה וכלאי הכרם? שהתרומה — ממון כהנים; לפיכך כל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה, כגון תרומת הבליסין והחרובין ושעורין שבאדום - אינו צריך להרים:

טז. ולמה כפלו שעור ערלה וכלאי הכרם? מפני שהן אסורין בהנייה; ולמה סמכו על שעור מאה בתרומות? שהרי שהרי תרומות מעשר - אחד ממאה, ומקדש הכל, שנאמר:

מגדל עוז

הראב"ד ז"ל השלמה? שמא דעת משנה אחרת עמו! ואולי אם היה מזכיר המשנה שחשב-הייתי טוען עליה דעתי, כמו שטענתי בשאר הטענות המצויינות לו; אלו הן השעורין שנתנו כו', עד ומצטרפין זה עם זה, פרק ב' דערלה דף (ע"ט): וכן פרוסה של לחם הפנים כו', עד נעשה הכל מדומע, בירושלמי לפרק ב' דערלה (דף מ"ב) גמרא משנה ראשונה; כתב הראב"ד ז"ל: אינו כן, שאין לך דבר שאסור ערובו בהנאה, אא"כ הוא דבר שבמנין, חוץ מאיסורי עבודת אלילים ויין נסך, דוק ותשכח; ואני אומר: במקצת יש לי לדקדק פרק התערובות, ואינו ברור, אמנם המלאכה

י את מקדשו ממנו, אמ״ו חכמים: דבר שאתה מרים ממנו אם חזר לתוכו – מקדשו:

יז. שאר אסורין שבתורה כולן, כגון בשר שקצים ורמשים, וחלב ודם, וכיוצא בהן – שעורן בששים; כיצד? כזית חלב כליות שנפל לתוך ס׳ כזית מחלב האליה – הכל מותר, נפל לפחות מס׳ הכל אסור; וכן אם נפל כ׳שעורה חלב – צריך שיהא שם כמו ס׳ שעורות, וכן בשאר איסורין; וכן שומן של גיד הנשה, שנפל לקדרה של בשר – משערין אותו בס׳, ואין שומן הגיד מן המנין, ואף על פי ששומן גיד הנשה מדבריהם, כמו שבארנו, הואיל וגיד הנשה בריה בפני עצמו החמירו בו כאיסורי תורה; והגיד עצמו אין משערין בו, ואינו אוסר, שאין בגידים בנותן טעם:

יח. אבל כחל שנתבשל עם הבשר – בס׳, וכחל מן המנין, הואיל והכחל מדבריהם, כמו שבארנו – הקלו בשעורו:

יט. ביצה שנמצא בה אפרוח שנשלקה עם בצים המותרות, אם היתה עם ס׳ ואחת והיא – הרי הן מותרות; היתה עם ס׳ בלבד נאסרו הכל, מפני שהיא בריה בפני עצמה – עשו הכר בה, והוסיפו בשעורה:

ו במדבר י״ח

מגדל עוז

כבורה אשר הלך לבו – לפי דעתי הוא פרק בתרא דע״ז (דף ע״ד) גמרא מתניתין דאלו אסורין ואוסרין בכל שהן, דסייلינן עלה בגמרא: תנא מאי קא חשיב? אי דבר שבמנין קא חשיב, לתני נמי חתיכת נבלה, אי איסורי הנאה קא חשיב, לתני נמי חמץ בפסח! ומהדרינן: א״ר חייא בר אבא ואי תימא רבי יצחק נפחא: האי תנא – תרתי אית ליה, אית ליה דבר שבמנין, ואית ליה איסורי הנאה! ואקשינן: ולתני אגוזי פרך ורימוני בדן, דדבר שבמנין ואיסורי הנאה הן! ופרקינן: הא תני לה התם: הרמוני לערלה – ערלה, והרמוני לכלאי הכרם – כלאי הכרם, ושקלינן וטרינן עלה, עד דאסיקנא: הרי אלו

כ. אבל ביצת עוף טמא, שנשלקה עם ביצי עוף טהור - לא אס־ה אותם; ואם טרף אלו עם אלו, או שנתערבה ביצת עוף טמא, או ביצה טרפה, עם ביצים אח־ים — שעורן בששים:

כא. ומנין סמכו הכמים על שעור ששים? שהרי המורם מאיל נזיר, והיא הזרוע - אחד מס׳ משאר האיל, והיא מתבשלת עמו, וא־נה אוסרת אותו, שנאמר: י ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל:

כב. מין במינו ודבר אחר שנתערבו, כגון קדרה שהיה בה החלב אליה וגריסין, ונפל לתוכה חלב הכליות, ונמחה הכל ונעשה גוף אחד - רואין את חלב האליה ואת הגריסין, כאילו הן גוף אחד, ומשערין חלב הכליות כגריסין וכאליה, אם היה אחד מס׳ - מותר, שהרי אי אפשר כאן לעמוד על הטעם:

כג. והוא הדין לתרומות שנתערבו, לשערן במאה, וכלאי הכרם, או ערלה - לשער אותן במאתים:

כד. כשמשערין בכל האיסורין, בין בששים, בין במאה, בין במאתים - משערין במרק, ובתבלין, ובכל שיש

י במדבר ו׳

מגדל עוז

אסורין, ואוסרין בכל שהן - דקתני בסיפא דמתניתין, למעוטי מאי? ונהדרינן: למעיטי דבר שבמנין, ולאו איסורי הנאה, אי נמי איסורי הנאה, ולאו דבר שבמנין, עד כאן; ועלה על דעתן לפרש: דאתא למעוטי דלא יהו אוסרין ערובן בכל שהן, אלא אם כן יהיה דבר שבמנין ואיסורי הנאה, וכדמשמע מדרבי חייא בר אבא כו׳, ולכאורה כך היה נראה לפרש לפני רבותינו בעלי התוספות ז״ל: אך לבסוף העמיקו, שאם יפרשו כך—קשיא לן טובא, דאם כן הות פליגא הא, אההיא דפרק ג״ה דתתיכת נבלה אינה בטלה משום דבר שבמנין, אף על גב דלא הוי איסורי הנאה, וכדמשמע נמי פרק אין מעמידין.

בקדרה, ובמה שבלעה קדרה, מאחר שנפל האיסור לפי אומד הדעת, שהרי אי אפשר לעמוד על מה שבלעה בצמצום:

כה. אסור לבטל איסורין של תורה לכתחלה, ואם בטל - הרי זה מותר; ואף על פי כן קנסו אותו חכמים, ואסרו הכל; ויראה לי: שכיון שהוא קנס - אין אוסרין תערובת זו, אלא על זה העובר שבטל האסור. אבל לאחרים - הכל מותר:

כו. כיצד? הרי שנפלה סאה של ערלה, לתוך מאה סאה, שהרי נאסר הכל - לא יביא ק׳ סאה אחרת ויצרף, כדי שתעלה באחד ומאתים; ואם עבר ועשה כן - הכל מותר; אבל באיסור של דבריהם - מבטלין האיסור לכתחלה:

כז. כיצד? חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף, ונתן טעם בקדרה - מרבה עליו בשר עוף אחר, עד שיבטל הטעם, וכן כיוצא בזה:

כח. כבר בארנו: שאם נתן דבר האסור טעמו, בדבר המותר - נאסר הכל, במה דברים אמורים בשהשביחו, אבל אם פגם זה האסור למותר, והפסיד טעמו - הרי זה

מגדל עוז

והוה ליה לתלמודא למפרכינהו אהדדי, והוצרכו לפרש למעוטי דלא חשיב—אלא דבר שבמנין ואיסורי הנאה, ולא ירד במשנה לשנותן ואף על גב דאוסרין בכל שהן, ודכוותה פרק קמא דבבא קמא אמרינן: למעוטי מסור מפגל, דמפרשינן ליה נמי הכי, דלא ירד לשנותה, ואף על גב דמחייב עליהו, ובזה נתרצו כמה קושיות חזקות על שיטותינו מרבותינו נ״ע, ולזה הפירוש העתיק והסכים ר״מ ז״ל, וכן פירש השר משנ״ץ ז״ל פרק ב׳ דמסכת ערלה, אשר שם שנוי עיקר זה הדין, ומייתי לה נמי במסכת מעילה פרק קדשי קדשים, ופרק בתרא דמסכת ע״ז ובירושלמי, וכמה מקומות; ושוב מצאתי למורי

Bayerische Staatsbibliothek München

מותר, והוא שיהיה פוגם מתחלה ועד סוף, אבל אם פגם בתחלה, וסופו להשביח, או השביח בתחלה, אף על פי שסופו לפגום, — הרי זה אסור:

כט. ומי יטעום את התערובות? אם היה המעורב תרומות עם החולין, — טועם אותן הכהן, אם היה טעם התרומה נכר — הכל מדומע; ובהלכות תרומה יתבאר דין המדומע:

ל. ואם היה בשר בחלב, או יין נסך, ויין ערלה, וכלאי הכרם, שנפלו לדבש, או בשר שקצים ורמשים שנתבשל עם הירק, וכיוצא בהן — טועם אותן הגוי, סומכין על פיו, אם אמר: אין בו טעם, או שאמר יש בו טעם ומטעם רע הוא, והרי פגמו, — הכל מותר, והוא שלא יהיה סופו להשביח, כמו שבארנו; ואם אין שם גוי לטעום — משערין אותו בשעורו בס׳, או בק׳, או במאתים:

לא. עכבר שנפל לשכר, או לחומץ, — משערין אותו בס׳, שאנו חוששין שמא טעמו בשכר ובחומץ — משביח; אבל אם נפל ליין או לשמן, או לדבש, — מותר, ואפילו נתן טעם, מפני שטעמו פוגם, שכל אלו צריכין להיותן

מגדל עוז

הרשב״א ז״ל בתורת הבית שער א׳ בבית התערובת שהסכים כדבריו: ולמה צריך להקדים תרומה, על חזר לתוכו מקדשו, בירושלמי פרק ב׳ דערלה (דף פ׳) ובספרי פרשת קרח, ופרק בתרא דע״ז (דף ע״ג): שאר איסורין שבתורה כו׳, עד הקלו בשיעורן; כתב הראב״ד ז״ל: ויש נותן טעם טוב מזה, מפני שהוא היתר כשהוא בעצמו; ואני אומר על טעמו, שאיסר והטעים הוא דעת רבינו אפרים ז״ל, ויש להקשות, שהרי הכחל עצמו בשר בחלב הוא, דאם לא כן למה לא התירוהו לבשל עם דבר אחר, וגם בפני עצמה הצריכוה קריעת שתי וערב וטיחה בכותל, אבל טעם ר״מ ז״ל-הוא דעת רש״י ז״ל פרק גיד הנשה, מקובל מפי הגאונים והקדמונים, והוא טעם זך

Bayerische Staatsbibliothek München

מבושמים , וזה מסריחן , ומפסיד טעמן :

לב. גדי שצלאו בחלבו – אסור לאכול אפילו מקצת אזנו , שהחלב נבלע באבריו , והוא משביחו , ונותן בו טעם ; לפיכך אם היה כחוש , ולא היה בו חלב כליות , ולא חלב קרב , אלא מעט כאחד מס׳ , – קולף ואוכל , עד שמגיע לחלב : וכן ירך שצלאה בגיד הנשה שבה , – קולף ואוכל עד שהוא מגיע לגיד , ומשליכו ; וכן בהמה שצלאה שלמה , ולא הסיר – לא חוטין ולא קרומות האסורות , – קולף ואוכל , וכיון שיגיע לדבר אסור – חותכו ומשליכו , שאין בגידים בנותן טעם , כדי לשער בהן :

לג. אין צולין בשר שחוטה עם בשר נבלה או בהמה טמאה בתנור אחד , ואף על פי שאין נוגעין זה בזה ; ואם צלאן – הרי זה מותר , ואפילו היתה האסורה שמנה הרבה , והמותרת רזה , שהריח אינו אוסר , ואין אוסר אלא טעמו של איסור :

לד. בשר נבלה מליח , שנבלל עמו בשר שחוט , – הרי זה נאסר , מפני שהמצית הנפלה – נבלעת בגוף בשר השחוט , ואי אפשר לעמוד כאן – לא על הטעם , ולא

מגדל עוז

ובירור אין בו קושיא כלל : ביצה שנמצא בה , עד שנבלעת בצמצום , פרק גיד הנשה (דף צ״ח) , ופרק התערובות (דף ע״ח) , ופרק בתרא דמסכת ע״ז (דף ע״ט) : אסור לבטל איסורין של תורה , עד וכן כל כיוצא בזה , ריש מסכת ביצה (דף ד׳) , והלכה רווחת היא ופשוטה בכל התלמוד : כבר בארנו שאם נתן דבר האסור , עד הרי זה אסור , פרק בתרא דמסכת ע״ז (דף ס״ח) : ומי יטעום את התערובת , עד או במאה או במאתים , פרק גיד הנשה (דף צ״ח) , ופרק התערובת , ומקצתו פרק בתרא דמסכת עבודה זרה (דף ע״ג) : עכבר שנפל , עד ומפסיד טעמן , פרק בתרא דמסכת ע״ז (דף ס״ח) : גדי שצלאו אותו , עד כדי לשער בהן , פרק גיד הנשה (דף צ״ו) : אין צולין

על השעור; וכן בשר דג טמא מליח, שנבלל עמו דג תפל טהור, — נאסר מפני צירו: אבל אם היה המליח טהור, והתפל דג טמא — לא נאסר המליח, שהטפל בולע מן המליח; דג טמא שכבשו עם דג טהור, — הכל אסור, אלא אם כן היה הטמא אחד ממאתים מן הטהור:

פרק ששה עשר

א. כל השעורין האלו, שנתנו חכמים לדבר האסור שנתערב במינו המותר, — בשלא היה הדבר האסור מחמץ, או מתבל, או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהוא, ולא נתערב ונדמה בדבר המותר; אבל אם היה מחמץ, או מתבל, או דבר חשוב, — אוסר בכל שהוא:

ב. כיצד? שאור של חטין של תרומה, שנפל לתוך עיסת חטין של חולין, ויש בו כדי לחמץ — הרי העיסה כולה מדומע; וכן תבלין של תרומה, שנפלו לקדרת חולין, ויש

מגדל עוז

בשר שחוטה, עד ולא על השעור, בפסחים פרק כיצד צולין (דף ע״ו):
וכן בבשר דג טמא, עד שיחזור ויפלוט, בירושלמי דמסכת תרומות:
דג טמא שכבשה כו׳, עד סוף הפרק, פרק עשירי דתרומות (דף כ״ח):

פרק ששה עשר

כל השעורין האלה כו׳, עד בדבר המותר, פרק הנזקין (דף כ״ד), ופרק הערל, ופרק בתרא דע״ז (דף ס״ח). והרבה מקומות:
אבל אם היה מתבל או מחמץ כו׳, עד הכל אסור בהנאה, פרק ב׳ ופרק ג׳ דמסכת ערלה, ובירושלמי שלהן, ובזבחים פרק התערובות, ופרק בתרא דע״ז, וריש מסכת ביצה (דף ג׳):
דבר חשוב שהוא אוסר במינו, עד אסור בהנאה; כתב

בהן כדי לתבל, והן ממין החולין, — הכל מדומע, ואף על פי שהשאור או התבלין אחד מאלף: וכן שאור של כלאי הכרם לתוך העיסה, או תבלין של ערלה לתוך הקדרה, — הכל אסור בהנייה:

ג. דבר חשוב שהוא אוסר במינו בכל שהוא — שבעה דברים, ואלו הן: אגוזי פ״ך, ורמוני בדן, וחביות סתומות, וחלפות תרדין, וקלחי כרוב, ודלעת יונית וככרות של בעל הבית:

ד. כיצד? רימון אחד מרמוני בדן, שהיא ערלה, ונתערב בכמה אלפים רימונים, — הכל אסור בהנייה; וכן חבית סתומה של יין ערלה, או של כלאי הכרם, שנתערב בכמה אלפים חביות סתומות — הכל אסורים בהנייה; וכן שאר השבעה דברים:

מגדל עוז

הראב״ד ז״ל: כיון דקיימא לן כרבי אליעזר וכרבי שמעון בן גמליאל — יוליך הנאה לים המלח, והשאר מותר בהנאה, שהרי הלך השיבותו עכ״ל: ואני אפרש דבריהם, כי דברי רבי אליעזר, הם פרק כל הצלמים (דף ס״ט ע״ב), גבי מתניתין דנטל ממנה עלים כו׳, עד נהערבו אחרות — כולן אסירות, רבי אליעזר אומר, יוליך הנאה לים המלח, אמרו לו אין פדיון לע״ז, ואסיקנא בגמרא עלה: אמר רב חסדא אמר רב — הלכה כרבי אליעזר, כההוא גברא דאיתערב ליה חביתא דיין נסך בחמריה, ואתא לקמיה דרב חסדא, ואמר (ליה, זיל) שקול (ד׳ זוזי) (דמי חביתא) ושדי בנהרא, ואינך תשתרו לך, דברי רבי שמעון בן גמליאל הם פרק בתרא דע״ז, גמרא מתניתין דיין נסך שנפל לבור — כלו אסור בהנאה, רבי שמעון בן גמליאל אומר ימכר כולו לעכו״ם, חוץ מדמי יין נסך שבו, — ואסיקנא עלה בגמרא: הלכה כרבי שמעון בן גמליאל, ומוקמינן אמר רב נחמן, הלכה למעשה, יין נסך יין ביין אסור, חבית בחבית — מותר, סתם יינן אפילו

ה. וכן חתיכה של נבלה, או של בשר בהמה, או חיה או עוף, או דג הטמאין, שנתערבה בכמה אלפים חתיכות, — הכל אסור, עד שיגביה אותו חתיכה, ואחר כך ישער השאר בששים, שאם לא הגביהה — הרי הדבר האסור עומד, ולא נשתנה, והחתיכה חשובה אצלו, שהרי מתכבד בה לפני האורחין:

ו. והוא הדין בחתיכה של בשר בחלב, או של חולין שנשחט בעזרה, שהרי הן אסורים מדבריהן בהניה, כמו שיתבאר בהלכות שחיטה, — אוסרין בכל שהן, עד שיגביה אותן; וכן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין, או עם הבשר, בזמן שמכירו — מגביהו, והשאר מותר, שאין בגידים בנותן טעם; ואם אין מכירו — הכל אסור, מפני שהוא בריה בפני עצמו, הרי הוא חשוב ואוסר בכל שהוא:

מגדל עוז

יין ביין כמי מיתר, ודעת הראב"ד ז"ל: לדמות ההלכה שלפניני, ליין נסך, שבו נאמרו דברי רבי אליעזר ורבי שמעון בן גמליאל, ואיני יכול להסכים בדעתי, שדבר זה יצא מפי גדול כמותו, דמה ענין זה לזה? והלא דברים אלו שבפנינו חשובים הם ובעלי חיים שאינן בטלין אפילו באלף, אלא אוסרין בכל שהוא, ואף על פי שבירושלמי מתיר לעשר בתת"קם, שהם ט"ו פעמים ששים, והיו שם גדולים עושים מעשה באלף, להחמיר, וגם מורי הרשב"א ז"ל היה נוטה דעתו לזה, אין אני מודה בו, שהרי תלמוד ערוך הוא אצלינו בכל מקום: כל דבר שיש לו מתירין — אפילו באלף לא בטיל, והם מפורשים כל דבר ודבר במקומו, והכן, כי ענין הדברים השבעה החשובים שאין להם בטיל — הם שנויים פרק שלשה מסכת ערלה, ואייתי לה ריש פרק קמא דביצה, ופרק הערל (דף פ"א), ופרק התערובות (דף ע"ב), וענין חתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחים — פרק גיד הנשה (דף ק'), ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה ודומיהם, — הם שנויים פרק

ז. וכן כל בעלי ח״ים — חשובין הם, ואינם בטלין; לפיכך שור הנסקל שנתערב באלף שורים, ועגלה ערופה באלף עגלות, או צפור מצורע השחוטה, באלף צפרים, או פטר חמור, באלף חמורים, — כולן אסורים בהניה; אבל שאר הדברים, אף על פי שהדרכן למנות, — הרי אלו עולין בשעורן:

ח. כיצד? אגודה של ירק מכלאי הכרם, שנתערבה במאתים אגודות, או אתרוג של ערלה, שנתערב במאתים אתרוגים, — הכל מותר, וכן כל כיוצא בזה:

ט. יראה לי: שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מן המקומות, כגון אגוזי פרך, ורמוני בדן, בארץ ישראל באותן הזמנים, — שהוא אוסר בכל שהוא, לפי חשיבתו באותו מקום ובאותו זמן; ולא הזכרו אלו, אלא לפי שהן

מגדל עוז

בתרא דע״ז (ע״ד), דתנן: אלו אסורין ואוסרין בכל שהן: יין נסך, וע״ז, ועורות לבובין, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וצפרי מצורע, ושער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, וחולין שנשחטו בעזרה — הרי אלו אסורין, ואוסרין בכל שהן: וכן בעלי חיים שנויים ריש פרק התערובת (דף ע׳ ע״א), דתנן כל הזבחים שנתערבו בחטאות מתות, או בשור הנסקל, אפילו אחת — ימותו כלן, ופרקינן לה בגמרא דהכי קאמר: כל הזבחים שנתערבו בהן חטאות או מתות, או שור הנסקל, — ימותו כלן, ושקלינן וטרינן עלה טובא, עד דאסיק רב אשי: אפילו תימא רבנן, בעלי חיים חשיבי, ולא בטלי; וענין גיד הנשה, וכל הנקרא בריה, — מפורש פרק גיד הנשה, וגם פרק הלוקין, אסיקנא להדיא בשמעתין דנמלים: בריה שאני; וענין אגודה של ירק וחברותיה — ריש ביצה, וריש פרק התערובות, ובכל אחת ואחת מפירש דינו, כגון גיד הנשה בזמן שמכירו, שהוא מפרישו, ומהשתא אית לן למימר: במה שאמרו להם - מרימין, במה

אוסרין כל שהן בכל מקום, והוא הדין לכל כיוצא בהן בשאר מקומות, ודבר ברור הוא: שכל איסורין האלו – מדבריהם:

י. נפל רימון אחד מן התערובת הזאת, לשני רמונים אחרים מרמוני בדן, ונפל מן השלשה רמון אחד לרמונים אחרים, – הרי אלו האחרים מותרין, שהרי הרמון של התערובת הראשונה – בטל ברוב; ואם נפל מן התערובת הראשונה רמון לאלף – כולן אסורין, לא נאמר בטל ברוב – אלא להתיר ספק ספיקן, שאם יפול מן התערובת השניה למקום אחר – אינו אוסר, וכן כל כיוצא בזה:

יא. נתפצעו אגוזים אלו שנאסרו כולן מפני אגוז ערלה שביניהן, או נתפרדו הרמונים, ונתפתחו החביות ונתחתכו הדלועין, ונתפרסו הככרות אחר שנאסרו – הרי

מגדל עוז

שלא אמרו להרים – אין מרימין, בין חמור, בין קל; תדע! דתנן ריש פרק שני דערלה (דף ע״ט): התרומה ותרומת מעשר של דמאי, החלה והבכורים – עולין באחד ומאה, ומצטרפין זה עם זה, וצריך להרים. הערלה וכלאי הכרם עולים באחד ומאתים, ומצטרפין זה עם זה, ואינו צריך להרים; ופרכינן עלייהו בירושלמי: הכא את אמר צריך להרים, והכא את אמר אין צריך להרים, כלומר: לגבי תרומה, אף על פי שהיא קלה אמרת צריך להרים, ולגבי ערלה אף על פי שהיא חמורה – אמרת אינו צריך להרים! ופריק רבי יעקב בר זבדא, רבי אבהו בשם רבי יוחנן: מפני גזל השבט, למדני כי לא הלכו בהרמה, שהיא המטיל לים הגדול, – משום חומרא וקולא, אלא במה שהיו מקובלים להרים, אמרו, ואף על פי שעלה בבטילו, ובמה שלא אמרו – לא אמרו, ואין צריך לומר שלא נאמר אנחנו היום נרים כדי להתירו אלא במה שאמרו הם, וכדאמרינן בכל דוכתא: הם אמרו, והם אמרו, הם אמרו סתם יינן אסור, והם אמרו

אלו יעלו באחד ומאתים; והוא הדין לחתיכת נבלה שנדוכה בכלל החתיכות, ונעשה הכל כמות שהוא, — עולה בששים:

יב. ואסור לפצוע האגוזים, ולפרד הרמונים, ולפתוח החביות, אחר שנאסרו, כדי שיעלו באחד ומאתים, שאין מבטלין אסור לכתחלה, ואם עשו כן, — קונסין אותו, ואוסרין עליו, כמו שבארנו:

יג. שאור של כלאי הכרם ושל תרומה, שנפלו לתוך העיסה, לא בזה כדי לחמץ, ולא בזה כדי לחמץ, ובב׳ כשיצטרפו יש בהם כדי לחמץ, אותה עיסה — אסורה לישראל, ומותרת לכהנים; וכן תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם, שנפלו לתוך הקדרה, ולא באחד מהן כדי לתבל, ובשניהם כדי לתבל, אותה קדרה - אסורה לישראל, שהרי

מגדל עוז

יטיל הנאה לים המלח, אבל יין נסך שהיא מן התורה, ושאר המפירשים איסורן בכל שהיא — לא יותרו במטיל הנאה לים המלח, והנה עיניך רואות דברי ר״כ, שמחלק בין יין נסך לסתם יינן בהלכה למעשה, ותלמיד עריך, והבן שדברי רבי אליעזר ורבי שמעון בן גמליאל בסתם יינן נאמרו, וכן פירש רבינו יצחק אלפס ז״ל בהלכות, ורבותינו הראשונים נ״ע; ותמה על עצמך, אם אמרו בסתם יינן דרבנן, ובטל בששים, יאמרו בדברים שאין להן בטול, ושניים מפורשים, כמו שכתבתי, שנאמר בהם שיוליך הנאה לים המלח, ויותרו בכך! והנה נמצאו דברי ר״מ ז״ל כנים, וגם דברי רבי אליעזר ורבי שמעון בן גמליאל — סידרם ר״מ לפנינו בזה הפרק, הלכה למעשה, וכדר״כ: אבל שאר הדברים כו׳, אינו מדבריהם, ריש מסכת ביצה, וגם בהרבה מקומות: נפל רמון אחד, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק בתרא דע״ז (דף ע״ד), וכן בהרבה מקומות: נתפלעו אגוזים אלו, עד ומותרת לכהנים, פרק ג׳ דערלה (דף פ״א):

דבר האסור להם תבלה, ומותרת לכהנים:

יד. תבלין שהם שנים או שלשה שמות ממין אחד, או שלשה מינין משם אחד, - מצטרפין לתבל ולאסור, וכן לחמץ; כיצד? שאור של חטין, ושאור של שעורים, הואיל ושם שאור אחד הוא, - אינן כמין ושאינו מינו, אלא הרי הן כמין אחד ומצטרף לשער בהן, כדי לחמץ בעיסה של חטין, - אם היה טעם שניהם טעם חטין, או כדי לחמץ בעיסה של שעורין - אם היה טעם שניהם טעם שעורים:

טו. שלשה שמות ממין אחד כיצד? כגון כרפס של נהרות, וכרפס של אפר, וכרפס של גנה, אף על פי שכל אחד מהן שם בפני עצמו, הואיל והם מין אחד - מצטרפין לתבל:

מגדל עוז

תבלין שהם שנים או שלשה שמות, עד טעם שעורים, פרק שני דערלה (דף פ'), וסוף מסכת ע"ז (דף ס"ו): שלשה שמות ממין אחד כיצד כגון כרפס של נהרות, עד מצטרפין לתבל; כתב הראב"ד ז"ל: זה אינו כלום, שהרי כל אלה — שם אחד הוא, שהרי חמירא דחיטי, וחמירא דשערי, וחלא דחמרא, וחלא דשכרא, - חד שמא חשיב להוא בעכו"ם, ועוד השמות הללו אסורין הן; ואני אומר: כבר השיגו בדומה, למעלה פרק י"ד, על סברתו, וגם השבתי והארכתי שם תשובה, גם להשגה הזאת מספקת, אבל אכתוב בכאן בקצרה, אחר אותן האמורות, כי פרק שני למסכת ערלה — שנויות אלה השמות, ואף לפי לשון המדברים - הן נקראין שם לווי, כמער איש ולויות בכל התלמוד אמרות טהורות, כגון אביב יון, ותבריו, הנזכרות, וגם לשון המשנה מזכירין בלשון איסורן ומצטרפין, ומעתה מה נחזור לסברא, יהודה, ועוד

טז. עיסה מחומצת, שנפל לתוכה שאור של תרומה, או שאור של כלאי הכרם, וכן קדרה מתובלת שנפלו לתוכה תבלין של תרומה, או של ערלה ושל כלאי הכרם, אם יש בשאור כדי לחמץ אילו היתה העיסה מצה, ובתבלין כדי לתבל הקדרה אילו היתה תפלה, — הרי הכל אסור; ואם אין בהם כדי לתבל ולחמץ - יעלו בשעורן, תרומה באחד ומאה, וערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים:

יז. התרומה - מעלה את הערלה ואת כלאי הכרם; כיצד? סאה תרומה שנפלה לתשעה ותשעים חולין, ואחר כך נפל לכל חצי סאה של ערלה, או של כלאי הכרם, — אין כאן איסור ערלה, ולא איסור כלאי הכרם, שהרי עלה באחד ומאתים, ואף על פי שמקצת המאתים תרומה:

יח. וכן הערלה וכלאי הכרם - מעלין את התרומה: כיצד? סאה סאה של ערלה או של כלאי הכרם, שנפלו

מגדל עוז

לקרא! ודברי ר"מ ז"ל כלם גמרא: עיסה מחומצת כו', עד כחולין כמותרין: כתב הראב"ד ז"ל: כמה אוהב זה המחבר חשבונות גדולות, עד שהניח חשבון המשנה: ג' קבין ערלה, שנפלו למאה סאה של חולין, ואחר כך נפלו שם סאה ועוד של תרומה, הרי הערלה מעלה את התרומה, פירוש סאתו ועוד אחד, באותן ג' קבין של ערלה שנפלו שם, והם עצמם מבטלין אותן: ואני אומר: גם דבר זה איני מאמין שיצא מפיו, ולשון המשנה — אינו כך, פרק ב' דמסכת ערלה, אלא כך שנינו אותה במשנה שנייה: התרומה מעלה את הערלה, והערלה את התרומה, כיצד? סאה תרומה שנפלה למאה, ואחר כך נפלו שלשת קבין ערלה, או שלשת קבין של כלאי הכרם, זו היא שהתרומה מעלה

לתוך עשרים אלף של חולין – נעשת כל התערובת עשרים אלף ומאה, ואחר כך נפל לכל – ר׳ סאה סאה של תרומה, – הרי הכל מותר, ותעלה התרומה באחד ומאה, ואף על פי שמקצת המאה המעלין אותה – ערלה או כלאי הכרם:

יט. וכן הערלה מעלה את כלאי הכרם; וכלאי הכרם את הערלה; וכלאי הכרם את כלאי הכרם; והערלה את הערלה. כיצד? מאתים סאה של ערלה או של כלאי הכרם, שנפלו לארבעים אלף חולין, ואחר כך נפל לכל – מאתים סאה וסאה של ערלה או של כלאי הכרם, – הכל מותר; שכיון שבטל האיסור שנפל התחלה – נעשה הכל כחולין המותרין:

ב. בגד שצבעו בקליפי ערלה – ישרף; נתערב באחרים – יעלה באחד ור׳; וכן תבשיל שבשלו בקליפי ערלה,

מגדל עוז

את הערלה, והערלה את התרומה, עד כאן; כלומר: שנפלה למאה של חולין, ומפרש בירושלמי: אמר רבי אליעזר: לית כאן לתוך מאה, אלא לתוך צ״ט, עד כאן; ונמצא פירוש המשנה כך: סאה של תרומה שנפלה לתוך צ״ט של חולין, ונעשה הכל ק׳, ואחר כך נפל בהן שלשה קבין ערלה או כלאי הכרם, — אין החצי סאה הזו שנפלה אוסרת הכל, לפי שהרי נפלה למאתים חצאי סאה, כשנחשוב החולין עם התרומה, שהן ק׳ סאין, ואלמלא סאת התרומה שקדמה נפילתה לנפילת הערלה, היה הכל נאסר, מחמת חצי סאה הערלה או כלאי הכרם שנפלו לבסוף, ומפני שהיא חלק בקצ״ט חלקים, ולכך נמצא התרומה מעלה את הערלה; ובסיפא קתני: והערלה מעלה את התרומה, כלומר; על דרך זה, אם נפלה סאה של ערלה לתוך צ״ט של היתר, ואחר כך נפלה חצי סאה של תרומה לתוכן, — הכל מותר, שהרי הסאה של ערלה נתערבה עם קצ״ט של היתר,

ופת שאפאה בקליפי ערלה או בכלאי הכרם, — ישרף התבשיל והפת, שהרי הנייתו ניכרת בהן; נתערבו באחרים — יעלו באחד ומאתים:

כא. וכן בגד שארג בו מלא הסיט שצבעו בערלה, ואין ידוע אי זה הוא — יעלה באחד ומאתים, נתערבו סמני ערלה בסמני התר — יעלו באחד ומאתים; מי צבע במי צבע — יבטל ברוב:

כב. תנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם, בין חדש ובין ישן, — יוצן, ואחר כך יחם אותו בעצי התר; ואם בשל בו קודם שיוצן, בין פת בין תבשיל — הרי זה אסור בהנייה, יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל; גרף את כל האש, ואחר כך בשל או אפה בחומו של תנור, — הרי זה מותר, שהרי עצי איסור הלכו להן:

כג. קערות וכוסות וקדרות וצלוחיות, שבשלן היוצר

מגדל עוז

ונמצא כי כשנפלה חצי סאה של תרומה — לתוך מאתים חולין נפלה, ובטלוה, וכן פירש ה״מ ז״ל בפירוש המשנה, וכן השר משנץ ז״ל מכח הירושלמי, דגרסינן: אמר רב קידים לא שהתרומה מעלה את הערלה, אלא שהתרומה מצטרפת עם החולין להעלות את הערלה; הנך רואה: שאותה שכתב הכותב בשם הראב״ד ז״ל - אינה משנה, או שגגה היתה, וגם אין מקום לאותה, ועוד שכתב שאף שהענין כן לפי החשבון, אינו שנוי במשנה, ואינו מכללם, וכן מוכח בירושלמי דילה להדיא, דגרסינן: מה פליגין, שלשת קבין ערלה, ושלשת קבין כלאי הכרם, אבל אם נפלו שלשה קבין ועוד ערלה, ושלשת קבין כלאי הכרם, — הותר הכל, למה ועוד בטל בג׳ קבין, וג׳ קבין בטלין במאה; נמצאת למד: כי ר״מ ז״ל קיצר לצייר הדין: בגד שצבעו בקליפי ערלה וכו׳, עד הנייתו ניכרת בהן, ריש פרק ג׳ דמסכת ערלה (דף פ׳),

בקליפי ערלה, — הרי אלו אסורין בהנאה, שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותן חדש:

כד. פת שבשלה על גבי גחלים של עצי ערלה — מותרת, כיון שנעשו גחלים — הלך איסורן, אף על פי שהן בוערות; קדרה שבשל אותה בקליפי ערלה, או בכלאי הכרם, ובעצי התר, — הרי התבשיל אסור: ואף על פי שזה וזה גורם, שבשעה שנתבשלה מחמת עצי איסור, עדיין לא באו עצי ההתר, ונמצא מקצת הבשול בעצי התר, ומקצתו באיסור:

כה. נטיעה של ערלה, שנתערבה בנטיעות, וכן ערוגה של כלאי הכרם, בערוגות, — הרי זה לוקט לכתחלה מן הכל; ואם היתה נטיעה — במאתים נטיעות, וערוגה — במאתים ערוגות, — הרי כל הנלקט מותר; ואם היו בפחות מזה - כל הנלקט אסור; ולמה התירו לו ללקוט לכתחלה,

מגדל עוז

ומייתי לה פרק הגוזל עצים (דף ק"א), ופרק כל שעה דף כ"ב: נתערבו במאתים יעלו, עד דבטל ברוב, פרק ג' דמסכת ערלה, ומייתי לה פרק כל שעה: תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה, עד היה מוציא, פרק ג' דמסכת ערלה, ופרק כל שעה (דף כ"ו): המעמיד גבינה וכו', עד שעושה אוסה גבינה, פרק א' דערלה (דף ע"ט), ופרק קמא דנדרים (דף ח'), ופרק אין מעמידין (דף ל"ה): הערלה וכלאי הכרם דין הפירות שלהן וכו', עד לשרות המשקין, הדין הוא אמור סוף מסכת תמורה, לגבי פסולי המוקדשין, ומשם ללמוד לכל אלו האסורין: יין שנתנסך לע"ז, עד הראשון ראשון בטל; כתב הראב"ד ז"ל: הא דלא כהלכתא, ממתניתין דאגרדמים, עד כאן לשונו: ואני אומר: כבר כתבתי כמה פעמים, כי ר"מ ז"ל לכך קרא לזה החבור «משנה תורה» לפי שקיצר הארוך, והרי הוא תלמוד ערוך, וכן הוא זה הדין

והיה מן הדין שאוסרין לו הכל, עד שיטרח ויוציא הנטיעה והערוגה האסורה? שהדבר חזקה: שאין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת, ואילו היה יודעה היה מוציאה:

כו. המעמיד גבינה בשרף פגי ערלה, או בקיבת תקרובת עכו"ם, או בחומץ יין של עכו"ם, — הרי זו אסורה בהנייה, אף על פי שהוא מין בשאינו מינו, ואף על פי שהוא כל שהוא, שהרי הדבר האסור — הוא הניכר, והוא שעשה אותה גבינה:

כז. הערלה וכלאי הכרם, דין הפירות שלהן — שישרפו, והמשקין שלהן — יקברו, מפני שאי אפשר לשרוף המשקין:

כח. יין שנתנסך לעכו"ם, שנתערב עם היין — הכל אסור בהנייה בכל שהוא, כמו שאמרנו; במה דברים אמורים? בשהורק היין על טיפה של יין נסך; אבל אם עירה

מגדל עוז

מסודר פרק בתרא דע"ז (דף ע"ג), דגרסינן: כי אתא רבי יצחק בר יוסף, אמר רבי יוחנן: המערה יין נסך מצלצול קטן לבור, אפילו כל היום כולו — ראשון ראשון בטל, ודוקא צלצול קטן, דלא נפיש עמודיה, אבל חבית דנפיש עמודיה — לא; וכן פסקו רבותינו בעלי התוספות ז"ל, והסכימו לומר: דהוא הדין לרב דימי דאמר: חבית לבור, דדוקא חבית שקלוחה מועט, אבל אם היה כלי גדול שקלוחו גדול — לא, זה הכלל: אם יש בקלוח שעור גדול, שהוא יתר מס' — לפי הסכמתם ז"ל שאינו מתבטל, — אסור, ואם לאו — מותר; וכן הסכימו רבים וגדולים, דלא פליגי רב יצחק ורב דימי, ואין צריך לפרש דלא פליג רבין בהדייהו כלל, אלא מר אמר חדא, ומר אמר חדא, ולא פליגי; ורש"י ז"ל פסק כרבין, שאמר: יין נסך שנפל לבור, ונפל שם קיתון של מים תחלה, מנה מין את מינו ונעור, ועוד דאין הלכה

יין נסך מצלצול קטן, לתוך הבור של יין, אפילו עירה כל היום כולו, — ראשון ראשון בטל; עירה מן החבית, בין שעירה מן המותר לאסור, או מן האסור למותר, — הכל אסור, מפני שהעמוד היורד מפי החבית גדול:

כט. נתערב סתם יינם ביין, — הרי זה אסור בכל שהוא בשתיה, וימכר כולו לעכו"ם, ולוקח דמי היין האסור שבו, ומשליכו לים המלח, ויהנה בשאר המעות; וכן אם נתערבה חבית של יין נסך, בין החביות, — הכל אסורין בשתייה ומותרין בהנייה, ויוליך דמי אותה חבית לים המלח, כשימכור הכל לעכו"ם: וכן בחבית של סתם יינם:

ל. מים שנתערבו ביין, או יין במים, — בנותן טעם, מפני שהן מין בשאינו מינו; במה דברים אמורים? בשנפל המשקה המותר לתוך המשקה האסור; אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המותר, — ראשון ראשון בטל, והוא שיורד מצלצול קטן, שהיא מריק ויורד מעט מעט, והיאך יהיו המים אסורים? כגון שהיו נעבדין, או תקרובת עכו"ם:

לא. בור של יין שנפל לתוכו קיתון של מים תחלה, ואחר כך נפל לתוכו יין נסך, — רואים את יין ההתר כאילו

מגדל עוז

כרב דימי, דאתא רב יצחק והחמיר, ואתא רבין והחמיר, ורב יצחק ורבין — פליגי, מר אמר: הכי אמרה רבי יוחנן, ומר אמר: לאו הכי אמרה רבי יוחנן, אלא הכי אמרה, ורבי יצחק אס' מאי דשרי רב דימי, ורבין אס' אפי מאי דשרי רב יצחק, והלכה כרבין; וזה דעת הראב"ד ז"ל, אלו ואלו דברי אלהים חיים, כי לכלם יש פנים בהלכה, ומתוך לשון ה"מ ז"ל הבנא אחר כך — תבין בהלכות אלו: עירה מן החבית כו', עד והיין נבלע בהן: כתב הראב"ד: משום דאית ביה גיריא, — כמבוקעות דנויין, עד כאן לשונו: ואני אומר: לשון הגמרא בכל אלב

אִתּוֹ, וְהַמַּיִם שֶׁנָּפְלוּ — מְשַׁעֲרִין בָּהֶן עִם יֵין נֶסֶךְ, אִם רְאוּיִן לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נֶסֶךְ — הֲרֵי הַמַּיִם רַבִּין עָלָיו, וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַכֹּל מוּתָּר:

כב. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הָעֲנָבִים — יְדִיחֵם, וְהֵן מוּתָּרוֹת בַּאֲכִילָה; וְאִם הָיוּ מְבוּקָּעוֹת בֵּין שֶׁהָיָה הַיַּיִן יָשָׁן, בֵּין שֶׁהָיָה חָדָשׁ, אִם נוֹתֵן טַעַם בָּעֲנָבִים — הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּהֲנָיָה; וְאִם לָאו — הֲרֵי אֵלּוּ מוּתָּרוֹת בַּאֲכִילָה:

כג. נָפַל עַל גַּבֵּי תְּאֵנִים, — הֲרֵי אֵלּוּ מוּתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים:

לד. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הַחִטִּים — הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּאֲכִילָה, וּמוּתָּרוֹת בַּהֲנָיָה; וְלֹא יִמְכְּרֵם לְעכו״ם, שֶׁמָּא יַחְזוֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל; אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵן אוֹתָן, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן פַּת, וּמוֹכְרָהּ לְעכו״ם שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הָעכו״ם, שֶׁהֲרֵי פַּת עכו״ם אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְלָמָּה אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחִטִּים בְּנוֹתֵן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹאֲבוֹת, וְהַיַּיִן נִבְלָע בָּהֶן:

לה. יֵין נֶסֶךְ שֶׁהֶחְמִיץ, וְנָפַל לְתוֹךְ חוֹמֶץ שֵׁכָר, — אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶן חוֹמֶץ הֵן;

מגדל עוז

ההלכות, פרק בתרא דעבודה זרה, וגם דבר זה פירוקא דרב פפא, דפריש: שאני חיטי, הואיל ואגב איורייהו — כמבוקעות דמיין: ודברים פשוטים הם, ואינו יודע מה בא הראב״ד ז״ל לחדש בלשון זה? אלא אם רוצה לפרש שהאיורייא היא בקיעה ממש, ואף על פי שאינה עוברת, והקפיד על לשון ר״מ ז״ל, לפי שתלה הדבר בשאיבה, ואם כן הוא, אדרבה יפה כיון ר״מ ז״ל, וכן קבלנו הפירוש כמוהו, ולישנא דרב פפא הכי דייק, והכי נמי משמע בעלמא, גבי המניח פת חמה על גבי חביות: יין נסך

ויין שנתערב עם החומץ, בין שנפל חומץ ליין, בין שנפל יין לחומץ, — משערין אותו בנותן טעם:

פרק שבעה עשר

א. קדרה של חרס שנתבשל בה בשר נבלה, או בשר שקצים ורמשים, — לא יבשל בה בשר שחוטה באותו היום; ואם בשל בה מין בשר, — התבשיל אסור; בשל בה מין אחר — בנותן טעם:

ב. ולא אסרה תורה — אלא קדרה בת יומה בלבד, הואיל ועדיין לא נפגם השומן שנבלע בקדרה; ומדברי סופרים — לא יבשל בה לעולם; לפיכך אין לוקחין כלי חרס ישנים מן הגוים, שנשתמשו בהן בחמין, כגון קדרות וקערות לעולם, ואפילו היו שועין באבר, ואם לקח ובשל בהן מיום שני והלאה — התבשיל מותר:

ג. הלוקח כלי תשמיש סעודה מן הגוי, מכלי מתכות וכלי זכוכית, דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר, — מטבילן במי מקוה, ואחר כך יהיו מותרין לאכול בהן ולשתות; ודברים שנשתמש בהן על ידי צונן, כגון כוסות, וצלוחיות, וקיתניות — מדיחן ומטבילן, והן מותרות; ודברים שנשתמש

מגדל עוז

שהחמין, עד סוף הפרק, פרק בתרא דע״ז (דף ס״ז):

פרק שבעה עשר

קדרה של חרס, עד מלבנה או משחיזה כולה, הכל סוף מסכת ע״ז (דף ע״ו): שקט בה קולס, עד רוב המסיבה

בהן על ידי חמין, כגון יורות וקומקמוסין, ומחממי חמין, — מגעילן ומטבילן, והן מותרין; ודברים שנשתמש בהן על ידי האור, כגון שפודין ואסכלאות — מלבנן באור, עד שתנשר קליפתן, ומטבילן — והן מותרין:

ד. כיצד מגעילן? נותן יורה קטנה לתוך יורה גדולה, וממלא עליה מים, עד שיצופו על הקטנה, ומרתיחהּ יפה יפה, ואם היתה יורה גדולה — מקיף על שפתה בצק, או טיט, וממלא מים, עד שיצופו המים על שפתה, ומרתיח; וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח, או עד שלא הדיח, ועד שלא הלבין, ועד שלא הטביל — מותר, שכל השומן שבהן — נותן טעם לפגם הוא, כמו שבארנו:

ה. טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן העכו"ם; ואחר כך יותרו לאכילה ושתיה — אינן לענין טומאה וטהרה, אלא מדברי סופרים, ורמז לה: י כל דבר אשר יבא באש העבירו באש וטהר; ומפי השמועה למדו: שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי געולי עכו"ם, לא מידי טומאה, שאין לך טומאה עולה על ידי האש, וכל הטמאים — בטבילה עולין מטומאתן; ומטומאת מת — בהזאה וטבילה, ואין שם אש כלל, אלא לענין געולי עכו"ם; וכיון שכתוב: וטהר, אמרו חכמים: דוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש, להתירו מגעולי עכו"ם:

ו. לא חייבו בטבילה זו — אלא כלי מתכות של סעודה הנלקחין מן העכו"ם; אבל השואל מן העכו"ם, או שממשכן עכו"ם אצלו כלי מתכות — מדיח או מרתיח, או מלבין, ואינו צריך להטביל: וכן אם לקח כלי עץ, או כלי אבנים — מדיח או מרתיח;

י במדבר ל"א

מגדל עוז

ישראל מותר, פרק קמא דחולין (דף ח'): ואין סורין סכר

ואינו צריך להטביל; וכן כלים חדשים - אינו צריך להטביל, אבל השועין באבר - הרי הן ככלי מתכות, וצריכין טבילה:
ז. הלוקח סכין מן העכו"ם - מלבנה באש, או משחיזה ברחים שלה; ואם היתה סכין יפה שאין בה פגימות - די לו אם נעצה בקרקע קשה עשרה פעמים, ואוכל בה צונן; ואם היו בה פגימות, או שהיתה יפה, ורצה לאכול בה חמין, או לשחוט בה מלבנה, או משחיזה כולה; שחט בה קודם שיטהרנה - מדיח מקום השחיטה, ואם קלף - הרי זה משובח:
ח. סכין ששחט בה טרפה - לא ישחוט בה, עד שידיחה אפילו בצונן, או מקנחה בבליות של בגדים:
ט. ויש שם דברים אחרים, אסרו אותן חכמים, ואף על פי שאין לאיסורן עיקר מן התורה גזרו עליהן, כדי להתרחק מן העכו"ם עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבואו לידי חתנות; ואלו הן: אסרו לשתות עמהן, ואפילו במקום שאין לחוש ליין נסך; ואסרו לאכול פיתן, או בשוליהן, ואפילו במקום שאין לחוש לגיעוליהן:
י. כיצד? לא ישתה אדם במסיבה של עכו"ם, ואף על פי שהוא יין מבושל, שאינו נאסר, או שהיה שותה מכליו לבדו, ואם היה רוב המסיבה ישראל מותר: ואין שותין שכר שלהן שעושין מן התמרים והתאנים וכיוצא בהן, ואינו אסור אלא במקום מכירתו; אבל אם הביא השכר לביתו, ושתהו שם - מותר, שעיקר הגזירה שמא יסעוד אצלו:
יא. יין תפוחים, ויין רמונים, וכיוצא בהם - מותר לשתותן בכל מקום, דבר שאינו מצוי - לא גזרו עליו; ויין צמוקים

מגדל עוז

כו', על שפפה שלהן אסורה, פרק אין מעמידין (דף ל"ח):

הרי הוא כיין, ומתנסך:

יב. אף על פי שאסרו פת עכו"ם, יש מקומות שמקילין בדבר, ולוקחין פת הנחתום העכו"ם, במקום שאין שם נחתום ישראל, ובשדה, מפני שהוא שעת הדחק; אבל פת בעלי בתים אין שם מי שמורה בה להקל, שעיקר הגזירה משום חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתים—יבא לסעוד אצלן:

יג. הדליק העכו"ם את התנור, ואפה בו ישראל, או שהדליק ישראל, ואפה עכו"ם, או שהדליק העכו"ם, ואפה העכו"ם, ובא ישראל ונער האש מעט, או כבשו לאש, הואיל ונשתתף במלאכת הפת – הרי זו מותרת; ואפילו לא זרק אלא עץ לתוך התנור – התיר כל הפת שבו, שאין הדבר אלא להיות הכר שהפת שלהן אסורה:

יד. עכו"ם שבשל לנו יין, או חלב, או דבש, או פרישין, וכיוצא באלו, (מכל) דבר הנאכל כמות שהוא חי, —הרי אלו מותרין; ולא גזרו אלא על דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, כגון בשר, ודג תפל, וביצה, וירקות, אם בשלן העכו"ם מתחלה ועד סוף, ולא נשתתף ישראל עמו בבשולן, — הרי אלו אסורין משום בשולי עכו"ם:

טו. במה דברים אמורים? בדבר שהוא עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת, כגון בשר, וביצים, ודגים, וכיוצא בהם; אבל דבר שאינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת, כגון תורמסין ששלקו אותן עכו"ם, אף על פי שאינן נאכלין חיין — הרי אלו מותרין, וכן כל כיוצא בהן, שעיקר הגזירה משום חתנות, שלא יזמנו העכו"ם אצלו בסעודה, ודבר

מגדל עוז

עכו"ם שבשל, עד משום בשולי עכו"ם, בשבת פרק במה טומנין (דף כ"ח), ובמסכת עבודה זרה פרק אין מעמידין (דף ל"ח):

שאינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת — אין אדם מוזמן את חבירו עליו:

טז. ודגים קטנים שמלחן ישראל, או עכו"ם, — הרי הן כמי שנתבשלו מקצת בשולם, ואם צלאן עכו"ם אחר כן — מותרין וכל שבשלו ישראל מעט בשולו, בין בתחלה, בין בסוף, — מותר; לפיכך אם הניח העכו"ם בשר או קדרה על גבי האש, והפך ישראל בבשר, והגים בקדירה, או שהניח ישראל, וגמר העכו"ם — הרי זה מותר:

יז. דג שמלחו עכו"ם, ופירות שעשנן, עד שהכשירן לאכילה — הרי אלו מותרין; מליח — אינו כרותח בגזירה זו; והמעושן — אינו כמבושל; וכן קליות של עכו"ם, — מותרין, ולא גזרו עליהם, שאין אדם מזמן חברו על הקליות:

יח. פולין ואפונין ועדשים וכיוצא בהן, ששולקין אותן העכו"ם, ומוכרין אותן, — אסורין משום בשולי עכו"ם, — במקום שעולין על שלחן מלכים משום פרפרת, ומשום געולי עכו"ם בכל מקום, שמא יבשלו אותן עם הבשר, או בקדרה שבשלו בה בשר; וכן הסופגנין שקולין אותן העכו"ם בשמן, — אף משום געולי עכו"ם:

יט. עכו"ם שבשל, ולא נתכוין לבשול, — הרי זה מותר; כיצד? עכו"ם שהצית אור באגם, כדי להעביר החציר, ונתבשלו בה חגבים — הרי אלו מותרין, ואפילו במקום שהן עולין על שולחן מלכים משום פרפרת; וכן אם חרך הראש להעביר השער - מותר לאכול מן הדלדולין, ומן ראש אזנים, שנצלו בשעת חריכה:

כ. תמרים ששלקו אותן עכו"ם, אם היו מתוקין מתחלתן —

מגדל עוז

במה, ד"א כו', עד מפני שהוא משתכר, הכל פרק מין מעמידין:

הרי אלו מותרין; ואם היו מרין, ומתקנין הבשול, — הרי אלו אסורין; היו בינוניים - הרי אלו אסורין:

כא. קלי של עדשים שלשו, בין במים, בין בחומץ, — הרי זה אסור; אבל קלי של חטים ושעורים שלשין אותן במים—הרי זה מותר:

כב. שמן של עכו"ם — מותר; ומי שאוסרו — הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו, ואפילו נתבשל השמן — הרי זה מותר, ואינו נאסר — לא מפני בשולי עכו"ם, מפני שנאכל כמות שהוא חי; ולא מפני געולי עכו"ם, — מפני שהבשול פוגם את השמן, ומסריחו:

כג. וכן דבש של עכו"ם שנתבשל, ועשו ממנו מיני מתיקה — מותר מטעם זה:

כד. כוספן של עכו"ם שהוחמו חמין, בין ביורה גדולה, בין ביורה קטנה — מותר, מפני שנותן טעם לפגם הוא; וכן כבשין שאין דרכן לתת לתוכן חומץ, או יין, או זתים הכבושין, וחגבים הכבושין, שבאין מן האוצר, — מותרין; אבל חגבים וכבשים שמזלפין עליהן יין — אסורין; וכן אם היו מזלפין עליהן חומץ, ואפילו חומץ שכר, — אסורין:

כה. ומפני מה אסרו חומץ שכר של עכו"ם? — מפני שמשליכין לתוכו שמרי יין; לפיכך הנלקח מן האוצר — מותר:

כו. המוריים במקום שדרכן לתת לתוכו יין, — אסור, ואם היה היין יקר מן המוריים, — מותר; וכזה מורין בכל

מגדל עוז

קסן שאכל אחד ממאכלות אסורות כו'. עד חנוך לנער על פי

דבר שחוששין בו שמא ערבו בו העכו"ם דבר אסור, שאין אדם מערב דבר היקר בזול, שהרי מפסיד, אבל מערב הזול ביקר, כדי להשתכר:

כז. קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות, או שעשה מלאכה בשבת, — אין בית דין מצווין עליו להפרישו, לפי שאינו בן דעת; במה דברים אמורים? בשעשה מעצמו, אבל להאכילו בידים — אסור, ואפילו דברים שאסורין מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחלול שבת ומועד, אפילו בדברים שהן משום שבות:

כח. אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן — מצוה על אביו לגעור בו, ולהפרישו, — כדי לחנכו בקדושה, שנאמר: [1] חנוך לנער על פי דרכו וכו':

כט. אסרו חכמים מאכלות ומשקין, שנפש רוב בני אדם קיהה מהן; וכן אסרו חכמים, לאכול ולשתות בכלים הצואים, שנפשו של אדם מתאוננת מהם, כגון כלי זכוכות של ספרין, שגורעין בהם את הדם, וכיוצא בהן:

ל. וכן אסרו לאכול בידים מסואבות מזוהמות, ועל גבי כלים מלובלכים, שכל דברים אלו בכלל: [2] אל תשקצו את נפשותיכם; והאוכל מאכלות אלו — מכין אותו מכת מרדות:

לא. וכן אסור לאדם שישהה את נקביו כלל, בין גדולים בין קטנים; וכל המשהה נקביו — הרי זה בכלל משקץ נפשו, יתר על חלאים רעים שיביא על עצמו, ויתחייב

[1] משלי כ"ב [2] ויקרא י"א

מגדל עוז

ד"ט, ביבמות פרק חרש (דף קי"ג ע"ב): אסרו חכמים

בנפשו; אלא ראוי לו להרגיל עצמו בעתים מזומנים, כדי שלא יתרחק בפני בני אדם, ולא ישקץ נפשו:
לב. וכל הנזהר בדברים אלו — מביא קדושה וטהרה יתירה לנפשו, וממרק נפשו לשם הקדוש ברוך הוא, שנאמר:[1] והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני:

[1] ויקרא י"א

מגדל עוז

מאכלות ומשקין, עד סוף ההלכות, במכות פרק אלו הן הלוקין (דף ט"ז):

נגמרו הלכות מאכלות אסורות בעזר האל

הלכות שחיטה

יש בכללן חמש מצות . שלש מצות עשה . שתים לא תעשה, וזה הוא פרטן:

א לשחוט ואחר כך יאכל :
ב שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד :
ג לכסות דם חיה ועוף :
ד שלא לקחת האם על הבנים :
ה לשלח האם אם לקחה על הבנים :

ובאור מצות אלו בפרקים אלו :

פרק ראשון

א· מצות עשה שישחט מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה ועוף, ואחר כך יאכל, שנאמר: [1] וזבחת מבקרך ומצאנך ; ונאמר בבכור בעל מום: [2] אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל , הא למדת : שחיה כבהמה לענין שחיטה , ובעוף הוא אומר : [3] אשר יצוד ציד חיה או עוף

[1] דברים י"ב [2] שם [3] ויקרא י"ז

מגדל עוז

פרק ראשון

מצות עשה שישחט הבשר וכו' , עד דין במזיד הבשר מותר , בתורת כהנים , ופרק קמא דחולין לשון ספרי : ותבחת ,

כו', ושפך את דמו, מלמד ששפיכת דם העוף – כשפיכת דם החיה:

ב. והלכות שחיטה בכולן – אחת הן, לפיכך השוחט בהמה או חיה או עוף – מברך תחלה אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה; ואם לא ברך, בין בשוגג בין במזיד, – הבשר מותר; ואסור לאכול מן השחיטה כל זמן שהיא מפרכסת; והאוכל ממנה קודם שתצא נפשה – עובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל: [1] לא תאכלו על הדם, ואינו לוקה; ומותר לחתוך ממנה אחר שחיטה קודם שתצא נפשה, ומולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה, ומניחו עד שתמות, ואחר כך יאכלנו:

ג. דגים וחגבים – אינן צריכים שחיטה, אלא אסיפתן היא המתרת אותן; הרי הוא אומר: [2] הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, אם את כל דגי הים יאסף להם, אסיפת דגים – כשחיטת בקר וצאן; ובחגבים נאמר: [3] אסף החסיל, באסיפה לבדה; לפיכך אם מתו מאליהן בתוך המים – מותרין, ומותר לאכלן חיים:

ד. זביחה זו האמורה בתורה סתם, צריך לפרש אותה, ולידע, באי זה מקום מן הבהמה שוחטין? וכמה שעור השחיטה? ובאי זה דבר שוחטין? ומתי שוחטין? והיכן שוחטין? וכיצד שוחטין? ומה הן הדברים המפסידין את

[1] ויקרא י"ט [2] במדבר י"א [3] ישעיה ל"ג

מגדל עוז

מה מוקדשין בשחיטה, אף חולין בשחיטה; כאשר צויתיך – מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הגרגרת, ועל רוב אחד בעוף, ועל רוב שנים בבהמה: ואסור לאכול מן השחוטה כו', עד ואחר כך יאכלנו, פרק שני דמסכת חולין דף ל"ג: דגים וחגבים, עד ומי הוא השוחט, בכריתות פרק שני (דף כ') ופרק ז' דחולין

השחיטה ? ומי הוא השוחט ? ועל כל הדברים האלו — צונו בתורה ואמר : [י] וזבחת מבקרך וכו׳ , כאשר צויתיך ואכלת בשעריך וכו׳, שכל הדברים האלו על פה צוה בהן, כשאר תורה שבעל פה, שהיא הנקראת מצוה , כמו שבארנו בתחלת חבור זה :

ה. מקום השחיטה מן החי — הוא הצואר , וכל הצואר כשר לשחיטה ; כיצד ? בושט מתחלת המקום שכשחותכין אותו — מתקווץ, עד מקום שישעיר , ויתחיל להיות פרצין פרצין כברס זה , הוא מקום השחיטה בושט :

ו. שחט למעלה ממקום זה , והוא הנקרא תרבץ הושט , או למטה ממקום זה, והוא מתחלת בני מעים — שחיטתו פסולה , ושעור תרבץ הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה , בבהמה ותיה — כדי שיאחז בשתי אצבעותיו, ובעוף — הכל לפי גדלו וקטנו, ולמטה — עד הזפק :

ז. ואי זה הוא מקום שחיטה בקנה ? משיפוי כובע ולמטה, עד ראש כנף הריאה כשתמשוך הבהמה צוארה לרעות, זה מקום השחיטה בקנה , וכל שכנגד המקום הזה מבחוץ — נקרא צואר :

ח. אנסה הבהמה עצמה , ומשכה צוארה הרבה , או שאנס השוחט את הסימנין , ומשכן למעלה , ושחט במקום שחיטה בצואר , ונמצאת השחיטה בקנה, או בושט, — שלא במקום שחיטה, — הרי זה ספק נבלה :

[י] דברים י״ב

מגדל עוז

(דף ס״ו) : על כל הדרכים האלו צונו כו׳ , עד וכל הצואר כשר לשחיטה , בספרי בפרק ב׳ דחולין (דף כ״ח) : כיצד בושט , עד הרי זו ספק נבלה , פרק אלו טרפות (דף מ״ד מ״ה) : וצריך השוחט שישחוט באמצע הצואר , עד כשרה , פרק קמא דחולין

ט. וצריך השוחט שישחוט באמצע הצואר; ואם שחט מן הצדדין — שחיטתו כשרה; וכמה הוא שעור השחיטה? ב' הסמנין, שהן הקנה והושט; השחיטה המעולה: שיחתכו שניהן, בין בבהמה בין בעוף, ולזה יתכוין השוחט, ואם שחט רוב אחד מהן בעוף, ורוב השנים בבהמה ובחיה, — שחיטתו כשרה:

י. שחט האחד כולו, וחצי השני, בבהמה — שחיטתו פסולה; רובו של זה, ורובו של זה, אף על פי שלא שחט מכל אחד מהן אלא יתר על חציו כחוט השערה — הרי זו כשרה, כיון ששחט יתר על חציו כל שהוא — רובו הוא:

יא. שחט חציו של זה, וחציו של זה, אפילו בעוף — שחיטתו פסולה: קנה שהיה חציו פסוק, ושחט על מקום החתוך מעט, והשלימו לרוב, בין שהתחיל לשחוט במקום השלם ופגע בחתך, בין שהכנים את הסכין בחתוך והשלימו לרוב — שחיטתו כשרה:

יב. כל השוחט צריך לבדוק הסימנין לאחר שחיטתו: ואם לא בדק, ונחתך הראש קודם שיבדוק — הרי זו נבלה, ואפילו היה השוחט זריז ומהיר:

יג. כל בהמה בחייה — בחזקת אסור עומדת, עד שיודע בודאי שנשחטה שחיטה כשרה:

מגדל עוז

(דף י"ט: וכמה הוא שעור השחיטה, עד רובו של זה, פרק שני דחולין (דף כ"ז): שחט חציו של זה וחציו של זה וכו', בתוספתא תחלת פרק שני דחולין: קנה שהיה כו', עד השלימו לרוב שחיטתו כשרה, פרק ב' דחולין דף כ"ט: כל השוחט צריך לבדוק כו', עד ואין בה פגם שוחטין לכתחילה, פרק קמא

יד. ובאי זה דבר שוחטין? בכל דבר, בין בסכין של מתכת, בין בצור, או בזכוכית, או בקרומית של קנה האגם, וכיוצא בהן מדברים החותכין, והוא שיהיה פיה חד ולא יהיה בה פגם; אבל אם היה כמו תלם בחודו של דבר ששוחטין בו, ואפילו היה התלם קטן ביותר, — שחיטתו פסולה:

טו. היה התלם הזה מרוח אחת — לא ישחוט בה; ואם שחט דרך הרוח שאין הפגימה ניכרת בה — שחיטתו כשירה:

טז. כיצד? סכין שתבדק בהולכה, ולא תרגיש שיש בה פגם, וכשתחזיר אותה בהבאה תרגיש שיש בה פגם, אם שחט בה דרך הולכה ולא הביא — שחיטתו כשרה; ואם הביא — שחיטתו פסולה:

יז. סכין שהוא עולה ויורדת כנחש, ואין בה פגם — שוחטין בה לכתחלה; וסכין שפיה חלק, ואינה חדה, הואיל ואין בה פגם — שוחטין בה, ואף על פי שהוליך והביא בה כל היום עד ששחטה — שחיטתו כשרה:

יח. סכין חדה שהושחזה, והרי אינה חלקה, אלא מגעתה כמגע ראש השבולת, שהוא מסתבך באמצע, הואיל ואין בה פגם — שוחטין בה:

מגדל עוז

דחולין (דף ט' וט"ו): וסכין שהיה חלק, עד שחיטתו כשרה, פרק שני דחולין (דף ל"ב): וסכין חדה שהושחזה, עד ואחר כך ישחוט בו פרק קמא דחולין (דף י"ז ע"ב): וצריך לבדוק כן אחר השחיטה, עד שהיא טרפה: כתב הראב"ד ז"ל: כבר הסכימו חכמים: שאינו צריך, אלא אם כן רוצה לשחוט אחריה, שלא אמרו בגמרא צריך לבדוק — אלא השוחט ונמצאת פגומה,

יט. התולש קנה, או שן, או שקצץ צור, או צפורן, והרי הן חדין, ואין בהן פגם — שוחטין בהן; ואם נעצן בקרקע — לא ישחוט בהן כשהן נעוצין; ואם שחט — שחיטתו כשרה:

כ. שחט בהן כשהן מחוברין מתחלת ברייתן, קודם שיעקור אותן, — שחיטתו פסולה; ואף על פי שאין בהם פגם:

כא. לקח לחי בהמה שיש בו שינים חדין, ושחט בהן — שחיטתו פסולה, מפני שהן כמגל; אבל בשן אחת הקבועה בלחי — שוחט בה לכתחלה, ואף על פי שהיא קבועה בו:

כב. ליבן הסכין באור, ושחט בה — שחיטתו כשרה, סכין שצדה אחד מגל, וצדה השני יפה, — לא ישחוט בצד היפה לכתחלה, גזירה שמא ישחוט בצד האחר; ואם שחט, הואיל ובצד היפה שחט — שחיטתו כשרה:

כג. השוחט צריך שיבדק הסכין בחודה, ומצד זה ומצד זה; וכיצד בודקה? מוליכה ומביאה על בשר אצבעו, ומוליכה ומוביאה על צפורנו משלש רוחותיה, שהן פיה וב׳ צדדיו, כדי שלא יהיה בה פגם כלל, ואחר כך ישחוט בה:

כד. וצריך לבדוק כן אחר השחיטה שאם מצא בה פגם אחר השחיטה - הרי זו ספק נבלה, שמא בעור נפגמה,

מגדל עוז

ואילו היה צריך — היו אומרים כן כמו שאמרו: השוחט צריך שיבדוק בסימנין אחר ששחט; ואני אומר: רש״י ז״ל מפי רבותינו נשמתם עדן, — הסכימו כר״מ ז״ל, והורו כן הלכה למעשה, וכן הסכימו רבותינו בעלי התוספות פרק קמא דחולין, וכדרב

וכששחט הסימנים — בסכין פגומה שחט ; לפיכך השוחט בהמות רבות , או עופות רבים , צריך לבדוק בין כל אחת ואחת ; שאם לא בדק , ובדק באחרונה , ונמצאת סכין פגומה — הרי הכל ספק נבלות , ואפילו הראשונה :

כה. בדק הסכין ושחט בה , ולא בדקה אחר שחיטה , ושבר בה עצם , או עץ , וכיוצא בהן , ואחר כך בדק ומצאה פגומה ; שחיטתו כשרה , שחזקת הסכין שנפגמה בדבר קשה ששבר בה ; וכן אם פשע ולא בדק הסכין , או שאבדה הסכין עד שלא יבדוק , - שחיטתו כשירה :

כו. כל טבח שלא בדק הסכין שלו ששוחט בה לפני חכם , ושחט בה לעצמו , — בודקין אותה , אם נמצאת יפה ובדוקה — מנדין אותו , לפי שיסמך על עצמו פעם אחרת , ותהיה פגומה , וישחוט בה ; ואם נמצאת פגומה — מעבירין אותו , ומנדין אותו , ומכריזין על כל בשר ששחט שהוא טרפה :

כז. כמה הוא אורך הסכין ששוחט ? כל שהוא ; והוא שלא יהיה הבר דק , שנוקב , ואינו שוחט , כמו ראש האיזמל הקטן , וכיוצא בו :

כח. ומתי שוחטין ? בכל זמן , בין ביום בין בלילה , והוא שתהיה אבוקה עמו , כדי שיראה מה יעשה ; ואם שחט באפילה — שחיטתו כשירה :

מגדל עוז

הוא ; ומה שלא הזכיר בבדיקה הסימנין — יש לי לומר : משום קל וחומר הם הדברים , ומה אם הסימנים , שרוב בני אדם בקיאין בשחיטתו , ונראין לעין — צריכין בדיקה , סכין שאינו נראה בלא בדיקה , ואינו תלוי בבקיאות , לא כל שכן ! ושוב מצאתי למורי הרשב"א ז"ל , שכתב כן : במה הוא אורך , עד

כט. השוחט ביום הכפורים, או בשבת, בשוגג אף על פי שאילו היה מזיד היה מתחייב בנפשו, או מתחייב מלקות על יום הכפורים, — שחיטתו כשירה:

פרק שני

א. בכל מקום מותר לשחוט, חוץ מן העזרה, שאין שוחטין בעזרה, אלא קדשי מזבח בלבד; אבל החולין — אסור לשוחטן בעזרה, בין בהמה, בין חיה בין עוף, וכן הוא אומר בבשר תאוה: [1] כי ירחק ממך המקום המקום אשר יבחר יי' וכו', וזבחת מבקרך ומצאנך וכו', ואכלת בשעריך; הא למדת: שאין שוחטין בשר תאוה, אלא חוץ למקום אשר בחר יי':

ב. וזה שנשחט חוץ למקום הוא שמותר לאכלו בכל השערים; אבל השוחט חולין בעזרה — אותו הבשר טהור, ואסור בהנאה כבשר בחלב, וכיוצא בו, וקוברים אותו, ואפרו אסור, אפילו שחט לרפואה, או להאכילה לכלבים; אבל הנוחר בעזרה והמעקר; והגוי ששחט, והשוחט ונמצא טרפה, והשוחט בהמה חיה ועוף הטמאים בעזרה, — הרי אלו כולן מותרין בהנאה:

[1] דברים י"ב

מגדל עוז

וכיוצא בו, פרק ב' דחולין דף ל' ל"א: ומתי שוחטין, עד סוף הפרק, פרק הכל שוחטין (דף י"ג י"ד ע"ו י"ו):

פרק שני

בכל מקום מותר, עד כבשר בחלב וכיוצא בו, בקדושין פרק האיש מקדש (דף כ"ז): אבל השוחט חולין בעזרה, עד הרי

ג. ולא בהמה וחיה בלבד, אלא כל החולין — אסור להכניסן לעזרה, אפילו בשר שחוטה, או פירות ופת, אם עבר והכניסן — מותרין באכילה כשהיו, והדברים אלו כולן — דברי קבלה הן; וכל השוחט חולין בעזרה, או האוכל כזית מבשר חולין שנשחטו בעזרה — מכין אותו מכת מרדות:

ד. האומר בהמה זו שלמים — ולדה חולין ואם נשחטה בעזרה — ולדה מותר באכילה, לפי שאינו יכול לשחוט אותו ברחוק מקום:

ה. אין שוחטין לתוך ימים ונהרות, שמא יאמרו: עובד מים הוא זה, ונראה כמקריב למים; ולא ישחוט לכלי מלא מים, שמא יאמרו: לצורה שתראה במים שחט; ולא ישחוט בתוך הכלים, ולא לתוך הגומא, שכן דרך עובדי עכו"ם, ואם שחט — שחיטתו כשרה:

ו. שוחטין לכלי מים עכורין, שאין הצורה נראית בהן; וכן שוחט חוץ לגומא, והדם שותת ויורד לגומא; ובשוק לא יעשה כן, שמא יחקה את האפיקורסין, ואם שחט לגומא בשוק — אסור לאכול משחיטתו, עד שיבדקו אחריו, שמא אפיקורוס הוא; ומותר לשחוט על דופן הספינה, והדם שותת על הדופן, ויורד למים; ומותר לשחוט על גבי הכלים:

ז. כיצד שוחטין? מותח את הצואר, ומוליך הסכין ומביאה, עד ששוחט, בין שהיתה הבהמה רבוצה, בין שהיתה עומדת

מגדל עוז

אלו כלן מותרין בהנאה, אלו הלכות — מדוקדקות במתניתין בברייתא דפרק האיש מקדש, וסוף מסכת תמורה (דף קל"ג), בתורת כהנים פרשת אחרי מות: בהמה וחיה בלבד וכו', עד

ואחז בערפה, והסכין בידו מלמטה, ושחט, הרי זו כשרה:

ח. נעץ את הסכין בכותל, והעביר הצואר עליה, עד שנשחט - שחיטתו כשרה; והוא שיהיה צואר הבהמה למטה, וסכין למעלה; שאם היה צואר בהמה למעלה מן הסכין, שמא תרד הבהמה בכובד גופה, ותחתך בלא הולכה והובאה, ואין זו שחיטה כמו שיתבאר; לפיכך אם היה עוף, בין שהיה צוארו למעלה מן הסכין הנעוצה, או למטה ממנה, - שחיטתו כשרה:

ט. השוחט והוליך את הסכין ולא הביאה, או הביאה ולא הוליכה, ושחט, -- שחיטתו כשרה; הוליך והוביא, עד שחתך הראש והתיזו, — שחיטתו כשרה; הוליך ולא הביא, או הביא ולא הוליך, והתיז את הראש בהולכה בלבד, או בהובאה בלבד, אם יש בסכין כמלא ב׳ צוארים מצוארי הנשחט, — שחיטתו כשרה, ואם לאו — שחיטתו פסולה. שחט שני ראשים כאחד - שחיטתו כשרה:

י. שנים שאחזו בסכין אפילו אחד מצד זה ושני מצד אחר כנגדו, ושחטו, — שחיטתו כשרה; וכן שנים שאחזו שני סכינין, ושחטו כאחד, בשני מקומות בצואר, — שחיטתן כשרה, ואפילו שחט זה הושט בלבד או רובו, והשני שחט במקום אחר הקנה או רובו, — הרי שחיטה זו כשרה, ואף על פי שאין השחיטה כולה במקום אחד; וכן שחיטה העשויה כקולמוס, ושחיטה העשויה כמסרק, — כשרה:

מגדל עוז

מכין אותו מכת מרדות, צריך עיון: האומר בהמה זו שלמים ולילה וכו׳, עד ברחוק מקום, צריך עיון: אין שוחטין לתוך ימים, עד לשחוט על גבי הכלים, פרק ב׳ דחולין (דף מ״א):

יא. אין שחיטת החולין צריכה כונה, אלא אפילו שחט כמתעסק, או דרך שחוק, או שזרק סכין לנועצה בכותל, ושחטה בהליכתה, הואיל והשחיטה כראוי במקומה, ושעורה, — הרי זו כשרה:

יב. לפיכך חרש או שוטה או קטן, או שכור שנתבלבלה דעתו, ומי שאוחזתו רוח רעה ששחטו, ואחרים רואין אותה שהשחיטה כתקונה, — הרי זו כשרה; אבל סכין שנפלה ושחטה, אף על פי ששחטה כדרכה, — הרי זו פסולה, שנאמר: [י] וזבחת, — עד שיהיה הזובח אדם, ואף על פי שאינו מתכוין לשחיטה:

יג. גלגל של אבן או של עץ שהיתה הסכין קבוע בו, וסבב אדם את הגלגל, ושם צואר העוף או הבהמה כנגדו, עד שנשחט בסביבת הגלגל — הרי זו כשרה; ואם המים הן המסבבין את הגלגל, ושם את הצואר כנגדו בשעה שסבב ונשחט, — הרי זו פסולה: ואם פטר אדם את המים, עד שבאו וסבבו את הגלגל, ושחט בסביבותו, — הרי זו כשרה, שהרי מכח אדם בא; במה דברים אמורים? בסביבה ראשונה, שהיא מכח האדם, אבל מסביבה שניה ולאחריה — אינה מכח האדם, אלא מכח המים בהילוכן:

יד. השוחט לשם הרים, לשם גבעות, לשם ימים, לשם נהרות, לשם מדברות, אף על פי שלא נתכוין לעבדן, אלא לרפואה וכיוצא בה מדברי הבאי שאומרים העכו״ם — הרי שחיטתו פסולה; אבל אם שחט לשם מזל הים, או

[י] דברים י״ב

מגדל עוז

כילד שוחטין מותח הצואר, עד למטה ממנה שחיטה כשרה, פרק קמא דחולין (דף מ״א): השוחט והוליך את הסכין וכו׳, עד כעשויה כמסרק כשרה, פרק ב׳ דחולין (דף ל׳): אין שחיטת

מול ההר, או לכוכבים ומזלות וכיוצא בה, — הרי זו אסורה בהנאה ככל תקרובת עבודת כוכבים ומזלות:

טו. השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעכו״ם, או להקטיר חלבה לעכו״ם, — הרי זו אסורה; שלמדין מחשבות בחוץ בחולין, ממחשבת הקדשים בפנים; שמחשבה כזו פוסלת בהן, כמו שיתבאר בהלכות פסולי המוקדשין:

טז. שחטה ואחר כך חשב לזרוק דמה לעכו״ם, או להקטיר חלבה לעכו״ם, — הרי זו אסורה מספק, שמא סופו הוכיח על תחלתו, ובמחשבה כזו שחט:

יז. השוחט לשם קדשים שמתנדבין ונידרים כמותן, — שחיטתו פסולה, שזה כשוחט קדשים בחוץ; שחט לשם קדשים שאינן באין בנדר ונדבה — שחיטתו כשרה:

יח. כיצד? השוחט לשם עולה, לשם שלמים, לשם תודה, לשם פסח, — שחיטתו פסולה, הואיל והפסח מפריש אותו בכל השנה, בכל עת שירצה, הרי הוא דומה לדבר הנידר והנידב: שחט לשם חטאת, לשם אשם ודאי, לשם אשם תלוי, לשם בכור, לשם מעשר, לשם תמורה, — שחיטתו כשרה:

יט. היה מחויב חטאת ושחט, ואמר: לחטאתי, — שחיטתו פסולה; היה לו קרבן בתוך ביתו ושחט, ואמר: לשם תמורת זבחי — שחיטתו פסולה, שהרי המיר בו:

כ. האשה ששחטה לשם עולת יולדות, ואמרה: זו לעולתי — שחיטתה כשרה, שאין עולת יולדת באה בנדר

מגדל עוז

בחולין לריכה כונה, עד שהשחיטה כתקנה הרי זו כשרה, פרק קמא דחולין (דף י״ב): אבל סכין שנפלה ושחטה כו׳, עד שאינו מתכוין לשחיטה, פרק שני דחולין (דף ל״א): גלגל של אבן כו׳,

ונדבה, והרי אינה יולדת שנתחייבה בעולה; ואין חוששין לה שמא הפילה, שכל המפלת-קול יש לה; אבל השוחט לשם עולת נזיר, אף על פי שאינו נזיר — שחיטתו פסולה, שעיקר הנזירות נדר מן הנדרים:

כא. שנים אוחזין בסכין ושוחטין, אחד מתכוין לשם דבר שהשוחט לו — שחיטתו אסורה, והשני לא היתה לו כונה כלל, ואפילו נתכוין לשם דבר המותר להתכוין לו, — הרי זו פסולה; וכן אם שחט זה אחר זה, והתכון האחד מהן לשם דבר הפסול- פוסל: במה דברים אמורים כשהיה לו בה שותפות, אבל אם אין לו בה שותפות-אינה אסורה, שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, שאין כונתו אלא לצערו:

כב. ישראל ששחט לגוי, אף על פי שהנכרי מתכוין לכל מה שירצה- שחיטתו כשרה, שאין חוששין אלא למחשבת הזובח, — לא למחשבת בעל הבהמה, לפיכך גוי ששחט לישראל, אפילו היה קטן - שחיטתו פסולה כמו שיתבאר:

פרק שלישי

א. **חמשה** דברים מפסידין את השחיטה, ועיקר הלכות שחיטה להזהר בכל אחד מהן, ואלו הן:

מגדל עוז

עד אלא מכח המים בהלוכן: השוחט לשם הרים וכו׳, עד סוף הפרק, פרק שני דחולין (דף ע׳):

פרק שלישי

חמשה דברים מפסידין כו׳, עד הרי זו ספק נבלה: כתב הראב״ד ז״ל: זו הסברא לא טובה היא, ולא נכונה,

שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור:

ב. שהייה כיצד? הרי שהתחיל לשחוט, והגביה ידו קודם שיגמר השחיטה, ושהה, בין בשוגג, בין במזיד, בין באונס, וחזר הוא או אחר וגמר את השחיטה, אם שהה כדי שיגביה את הבהמה וירביצנה וישחוט, — שחיטתו פסולה: ואם שהה פחות מכדי זה, — שחיטתו כשרה;

ג. היתה בהמה דקה, — שיעור שהייתה כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט, ואם היתה גסה — כדי שיגביהנה וירביצנה וישחוט, ובעוף — כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט:

ד. שחט מעט, ושהה מעט, וחזר ושחט מעט, ושהה מעט, עד שגמר השחיטה, ולא שהה בפעם אחת שעור השהייה, אבל כשתחשוב כל זמן השהיות — יצטרף מכולן שעור שהייה, — הרי זו ספק נבלה: וכן אם שהה כדי שיגביהנה וירביצנה, וכדי שישחוט כמו מעוט הסימנין בלבד, לא כדי שישחוט שחיטה גמורה — הרי זו ספק נבלה:

מגדל עוז

מפירוש משובש הביאה, והלא אמרו במשנה: אם שהה כדי שחיטה אחרת, ומיעוט שחיטה לא נכנסה בזה הספק! ועוד: היה לו לומר: כדי מיעוט שחיטה, ועוד: שאין זה הפירוש מתנהג בהחליד במיעוט סימנין; אבל הפירוש השוה לשניהם: ששחט הרוב, ושהה וגמר, מי אמרינן כיון דגמר שהיה בשחיטה היא מאן מוכח? או דילמא לא חיישינן להכי? ובתאי קנה דעוף ליכא למיחש כלל, וכל שכן לרוב; ונראה לי באותן שתי הבעיות — תיקו ולקולא; ואני אומר: טובה היא בעיני, ונכונה, על פי הכלתי זאת שאני מודיע, כי זאת מחלוקת ישנה היא, נפרוש בעייתיה דרב הונא בריה דרבי נתן, דבעי פרק שני

ה. שחט רוב אחד בעוף, או רוב שנים בבהמה, אף על פי ששהה חצי היום, וחזר וגמר חתיכת הסימנין — הרי זו מותרת, מאחר שנשחט בה כשיעור, הרי זה כמחתך בשר השחוטה:

ו. שחט בקנה לבדו חציו או מעוטו, ושהה זמן מרובה, — הרי זה חוזר וגומר השחיטה, ואין בכך כלום, אבל אם שחט רוב הקנה, או שנקב בושט כל שהוא, ושהה כשעור, בין שחזר וגמר השחיטה שהתחיל, בין ששחט שחיטה גמורה במקום אחר — הרי זו פסולה, מפני שהבהמה או העוף שנפסק רוב הקנה שלה, או שנקב הושט במשהו — נבלה, ואין השחיטה מועלת בה, כמו שיתבאר:

ז. הנה נתבאר לך: שאין שהיה בקנה בעוף כלל, שאם שחט רוב הקנה ושהה — כבר נגמרה שחיטתו, כשחוזר וגמר- מחתך בשר הוא; ואם שחט במעוט הקנה, ושהה, — הרי זה חוזר ושוחט כל זמן שירצה, שאינה נאסרת משום נבלה עד שיפסק רוב הקנה:

ח. שחט העוף ושהה בו, ואינו יודע אם ניקב הושט, או לא ניקב, — חוזר ושוחט הקנה לבדו במקום אחר,

מגדל עוז

דחולין (דף ל"ב): שהה במיעוט סימנים מהו? והלכה בתיקו, פי' רש"י ז"ל — פירש זה הפירוש שבאר הראב"ד ז"ל, ומקצת רבותינו בעלי התוספות — עמדו בפירוש ר"ת ז"ל, שהעמידה במיעוט בתרא בושט דוקא, ולדברי שניהם — אין חלוק בין עוף לבהמה, וכל רבותינו בעלי התוספות ז"ל, והבאים אחריהם ז"ל, — הסכימו בפירוש הה"ר אושעיא הלוי ז"ל, שפירשה במיעוט בתרא דסימן קמא, ובבהמה דוקא, ולא בעוף, וגם חכמי הזמן רבניהם ורבותי נשמתם עדן — כך הסכימו; ור"ת ז"ל — דעתו לפרש שהה במיעוט סימנין, שהה בכדי שחיטת מיעוט

ומניחו עד שימות, ובודק הושט מבפנים, אם לא נמצאת בו טיפת דם — בידוע שלא ניקב, וכשרה:

ט. חלדה כיצד? כגון שהכניס הסכין בין סימן לסימן, בין שפסק הסימן העליון למעלה, בין ששחט התחתון למטה שהוא דרך שחיטה, — הרי זו פסולה:

י. הכניס את הסכין תחת העור, ושחט שני הסימנים כדרכן, או שהחליד את הסכין תחת צמר מסובך, או שפירש מטלית על הסכין ועל הצואר, ושחט תחת המטלית, הואיל ואין הסכין גלויה, — הרי זו ספק נבלה; וכן אם שחט מעוט הסימנין בהחלדה, וגמר השחיטה שלא בהחלדה הרי זו ספק נבלה:

יא. דרסה כיצד? כגון שהכה בסכין על הצואר, כדרך שמכין בסייף, וחתך הסימנין בבת אחת בלא הולכה ולא הובאה; או שהניח הסכין על הצואר, והחק וחתך למטה כחותך צנון או קשות, עד שחתך הסימנין, — הרי זו פסולה:

יב. הגרמה כיצד? זה השוחט בקנה למעלה במקום שאינו ראוי לשחיטה, וכמו שני חטים יש בסוף הקנה למעלה נטבעת גדולה, שחט בתוך החטים, אם שייר מהן כל

מגדל עוז

סימנין, מוסף על הגבהה והרבלה, מי אמרינן שהיית שחיטה אחרת דקתני מתניתין — דוקא שחיטה גמורה קאמר? או דילמא אפילו מיעוט סימנין מיקריא שחיטה אחרת, כיון דלכתחילה בעינן שני סימנין גמורין? וכן משמע מדקדוק לשונו שכתב: ולא כדי שישחוט שחיטה גמורה; ומה שהקשה הראב"ד ז"ל עי"ש: שאין הפירוש הזה מתנהג בבעיא דרב פפא דהחליף במיעוט סימנין, וסלקא נמי בתיקו, יש לי לומר בה תירוץ מופלג; וכי רב פפא ורב הונא בר נתן בחדא מחתא מחיתו? ועוד: דאדרבה איפכא מסתברא, שאם פירוש אחד לשניהם, מה היה צריך

שהוא למעלה — הרי זו כשרה; שהרי שחט משפוי כובע ולמטה, והוא מן המקום הראוי לשחיטה; ואם לא שייר מהן כלום, אלא שחט למעלה מהן — הרי זו מוגרמת, ופסולה:

יג. שחט רוב האחד, או רוב השנים, והשלים השחיטה בדרסה או בהגרמה — הרי זו כשרה, שהרי נשחט השעור כראוי; הגרים בתחלה שליש, ושחט שני שלישים, הרי זו כשרה; שחט שליש, והגרים שליש, וחזר ושחט שליש האחרון, — כשרה; הגרים שליש, ושחט שליש, וחזר והגרים שליש האחרון, — הרי זו פסולה; ואם דרס או החליד, בין בשליש הראשון, בין בשליש האמצעי, — הרי זו פסולה:

יד. עיקור כיצד? כגון שנעקרה הגרגרת, והיא הקנה, או הושט, ונשמט אחת מהן, או שניהן, — קודם גמר שחיטה; אבל אם שחט אחד בעוף, או רובו, ואחר כך נשמט הסימן השני, — שחיטתו כשרה:

טו. נשמט אחד מהן, ואחר כך שחט את השני, — שחיטתו פסולה; שחט אחד מהן, ונמצא השני שמוט

מגדל עוז

לשאול השנייה, אחר שהראשונה עלתה בתיקו? ומה היה מסתפק לשאול בין שהייה לחלדה? ומה ראה על ככה? והלא חמשה דברים שוין בכל דבר, ובכל ענין, ומזה הטעם השמיט ר״י אלפס בעיא זאת דרב פפא, כי ראה שאין לחלק ביניהם במאי דשייך בכל חדא וחדא, ואין דרכו לחבר בהלכות אלא הצריך והנוהג, והא ודאי לא נהיגא, אך ר״מ ז״ל דרכו לחבר, לבלתי ישאיר עוללות; וראיתי לרבינו הגדול רמב״ן ז״ל, שפירשה כר״מ ז״ל, פירוש נאה ויפה כלשון ה״מ ז״ל, וזה לשונו: דרב פפא הכא קא מבעיא ליה: לכשתמצא לומר: תחת העור כשירה, התם טעמא מאי? — משום שאינו מעכב

ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמט, או אחר שחיטה, — הרי זו ספק נבלה:

טז. נמצא הסימן השחוט שמוט, — הרי זו כשרה, שודאי אחר שחיטה נעקרה, שאילו נעקר קודם שחיטה — היה מתרלדל ולא ישחט:

יז. במה דברים אמורים? שלא תפס הסימנין בידו כששחט; אבל אם תפסן ושחט, אפשר שתשמט אחת העיקור, ולפיכך אם נמצאת שמוטה ושחוטה — הרי זו ספק נבלה:

יח. כל מקום שאמרנו בשחיטה «פסולה» — הרי זו נבלה, ואם אכל ממנה כזית — לוקה משום אוכל נבלה, שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה, כאשר צוה משה רבינו עליו השלום, כמו שבארנו; וכל ספק בשחיטה — הרי הוא ספק נבלה, והאוכל ממנה — מכין אותו מכת מרדות:

יט. בהמה שנטל ירך שלה, ונחללה עמה, עד שתראה הסירה כשתרבין, — הרי זו נבלה, כמו שנחתך הציה ונחלקה לשני גופות, ואין השחיטה מועלת בה; וכן אם נשברה מפרקת ורוב בשר עמה, או שנקרעה מגבה כרג, או שנפסק רוב הקנה, או שניקב הושט בכל שהוא במקום

מגדל עוז

בשחיטה, והני נמי אין מעכבין? או דילמא תחת העור, שאינו בשחיטה כשירה, אבל מיעוט סימנין, שישנו בשחיטה, פוסלין בחלדה? עד כאן; וכתב ז"ל: שאם לא כן, מאחר שתחת העור שאינו בשחיטה כלל פסולה, תחת מיעוט סמנין, שישנו בשחיטה — פשיטא דשחיטתן פסולה, ואף על פי שנחתך רוב; אלא ודאי הכי קא מבעיא לן כדכתיבנא; וכתב ז"ל עוד, דכיון דקיימא בתיקו — הרי הוא בכלל אינו יודע, כדין העור, ולהכשיר לא עלה על דעת מי שפוסל בעור, ולפיכך השמיטה רבינו הגדול ז"ל, עד כאן לשונו; ומה מתוקים מדבש אמריו, ועתה הלא

הראוי לשחיטה — הרי זה נבלה מחיים, ואין השחיטה מועלת בה; ואחד הבהמה ואחד העוף בכל הדברים האלה:

כ. ב' עורות יש לו לושט: החיצון — אדום, והפנימי — לבן; ניקב האחד מהן בלבד — כשרה; נקבו שניהן בכל שהוא במקום הראוי לשחיטה — הרי זו נבלה, ובין שנשחטה במקום הנקב, בין שנשחטה במקום אחר — אין השחיטה מועלת בה; נקבו שניהם זה, שלא כנגד זה, — נבלה:

כא. נקב הושט, ועלה בו קרום וסתמו, — אין הקרום כלום, והרי הוא נקוב כשהיה, נמצא קוץ עומד בושט — הרי זה ספק נבלה, שמא ניקב הושט ועלה קרום במקום הנקב, ואינו נראה; אבל אם נמצא הקוץ כאורכו בושט — אין חוששין לו, שרוב הבהמות המדבריות אוכלים הקוצים תמיד:

כב. ושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים: כיצד? הופכו ובודק, אם נמצא עליו טיפת דם בידוע שהיה נקוב:

מגדל עוז

גם ראה! מה אשיב שואלי דבר על היות הראב"ד פוסק לקולא, ואנן קא משמע לן בכולי תלמודא: כל תיקו דאיסורא לחומרא, וגם כל המפרשים הנזכרים, ראשונים ואחרונים, — כך הסכימו להחמיר, והוא שמספים להקל — צריך להראות בראיות, ולהעדיף, אי כח דהתירא עדיף: שחט רוב אחד בעוף, עד שתחך הסימנים הרי זו פסולה, פרק ב' דמסכת חולין (דף ל"ב): הגרמה כיצד, עד והגרים שליש האחרון הרי זו פסולה, פרק קמא דמסכת חולין (דף י"ח י"ט): ואם דרס או החליד בין בשליש האחד וכו', פרק ב' דחולין (דף ל'): עיקר כיצד, עד קודם גמר שחיטה, פרק אלו טרפות (דף ע"ד): אבל אם שחט אחד

כג. גרגרת שנפסק רוב הלכה במקום הראוי לשחיטה — הרי זו נבלה; וכן אם נקבה כאיסור נקבים נקבים קטנים, אם נקבים שאין בהן חסרון הם — מצטרפין כרובה ואם נקבים שיש בה חסרון — מצרפין לכאיסר; וכן אם ניטלה ממנו רצועה — מצטרפת לכאיסור; ובעוף כל שאילו מקפל הרצועה או הנקבים שיש בהן חסרון, ומניחן על פי הקנה, אם חופה את רובו — נבלה, ואם לאו — כשרה:

כד. נקבה הגרגרת נקב מפולש משני צדדיה — כדי שיכנס איסור כרחבו, — נבלה; נסדקה לארכה, אפילו לא נשתייר המקום הראוי בה לשחיטה אלא משהו למעלה ומשהו למטה, — כשרה:

כה. גרגרת שניקבה, ואין ידוע אם קודם שחיטה ניקבה, או אחר שחיטה ניקבה — נוקבין אותה עתה במקום אחר, ומדמין הנקב לנקב, אם נדמה לו מותרת; ואין מדמין אלא מחוליא גדולה להוליא גדולה, או מקטנה לקטנה; אבל לא מקטנה לגדולה, שכל הקנה — הליות

מגדל עוז

בעיף, עד הרי זו ספק נבלה, פרק שני דחולין (דף כ"א): נמלא הסימן כו', עד שמוטה ושחוטה הרי זו ספק נבלה, פרק אלו טרפות (דף כ"ד): כל מקום שאמרנו כו', עד מכת מרדות, זה לשון ר"מ ז"ל, להדריך המעיין על דרך ישר: בהמה שניטל ידך שלה, עד הרי זו נבלה, פרק קמא דחולין, ופרק קמא דתמורה (דף כ"א): כמו שנחתך, עד בכל הדברים האלה, פרק קמא דחולין: שני עורות יש לושט, עד ואם לאו כשרה, הכל פרק אלו טרפות: ניקבה הגרגרת, עד סוף הפרק, פרק אלו טרפות: כתב הראב"ד ז"ל: זה פירוש משובש, ופירש אותו על כפתחה, עד כאן לשונו: ואני אומר: גם זו מחלוקת ישר

חליות הוא, ובין כל חוליא וחוליא — חוליא אחת קטנה משתיהן ורכה:

פרק רביעי

א. ישראל שאינו יודע חמשה דברים שמפסידין את השחיטה, וביוצא בהן מהלכות שחיטה שבארנו, ושחט בינו לבין עצמו, — אסור לאכול משחיטתו — לא הוא, ולא אחרים, והרי זו קרובה לספק נבלה, והאוכל ממנה כזית — מכין אותו מכת מרדות:

ב. ואפילו שחט בפנינו ד׳ וה׳ פעמים שחיטה כשירה, והרי שחיטה זו ששחט בינו לבין עצמו — שחיטה נכונה וגמורה, — אסור לאכול ממנה, הואיל ואינו יודע דברים המפסידים, אפשר שיפסיד השחיטה והוא אינו יודע, כגון שישהה, או ידרוס, או ישחוט בסכין פגומה וכיוצא באלו בלא כונתו:

ג. ישראל שיודע הלכות שחיטה — הרי זה לא ישחוט בינו לבין עצמו לכתחלה, עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות, עד שיהיה רגיל וזריז; ואם שחט תחלה בינו לבין עצמו — שחיטתו כשרה:

מגדל עוז

פ״ג ואילו פירש השבוע, שמא הייתי מיישבו, אבל דין הרי״ף אלפסי ז״ל פירשה כן, וחייב אדם לומר כלשון רבו:

פרק רביעי

ישראל שאינו יודע, עד סוף הפרק כו׳, מפורש פרק קמא דחולין (דף ט׳):

ד. היודע הלכות שחיטה, ושחט בפני חכם עד שנעשה רגיל — הוא הנקרא מומחה, וכל המומחין — שוחטין לכתחלה בינן לבין עצמן, ואפילו נשים ועבדים, אם היו מומחין — הרי אלו שוחטין לכתחלה:

ה. חרש שוטה וקטן, ושכור שנתבלבל דעתו ששחטו, — שחיטתן פסולה, מפני שאין בהן דעת, שמא יקלקלו; לפיכך אם שחטו בפני היודע וראה אותן ששחטו כהוגן, — שחיטתן כשרה:

ו. מי שאינו ידוע אצלינו, ששחט בינו לבין עצמו, — שואלין אותו: אם נמצא יודע עיקרי הלכות שחיטה — שחיטתו כשרה:

ז. הרי שראינו ישראל מרחוק ששחט והלך לו, ולא ידענו: אם יודע, אם אינו יודע, — הרי זו מותרת; וכן האומר לשלוחו: צא ושחוט לי, ומצא הבהמה שחוטה, ואין ידוע אם שלוחו שחטה, או אחר, — הרי זו מותרת, שרוב המצוין אצל שחיטה — מומחין הן:

ח. אבד לו גדי או תרנגול, ומצאו שחוט בבית — מותר, שרוב המצויין אצל שחיטה — מומחין הן; מצאו בשוק — אסור, שמא נתנבל, ולפיכך הושלך; וכן אם מצאו באשפה שבבית — אסור:

ט. מומחה שנשתתק, והרי הוא מבין ושומע, ודעתו נכונה, — הרי זה שוחט לכתחלה; וכן מי שאינו שומע — הרי זה שוחט:

י. הסומא — לא ישחוט לכתחלה, אלא אם כן אחרים רואים אותו, ואם שחט, — שחיטתו כשרה:

יד. ישראל מומר לעברה מן העברות, שהיה מומחה, — הרי זו שוחט לכתחלה, וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואחר כך יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני

שחזקתו: שאינו טורח לבדוק; ואם היה מומר לעבודה זרה, או מחלל שבת בפ״הס״א, או אפיקורוס, והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו, כמו שבארנו בהלכות תשובה, — הרי הוא כעכו״ם, ושחיטתו נבלה:

טו. מי שהוא פסול לעדות בעבירה מן העבירות של תורה, — הרי זה שוחט בינו לבין עצמו, אם היה מומחה, שאינו מניח דבר מותר ואוכל דבר איסור, שזו חזקה היא על כל ישראל, ואפילו הרשעים מהן:

טז. אלו הצדוקין והבייתוסין ותלמידיהן, וכל הטועים אחריהן, שאינן מאמינים בתורה שבעל פה — שחיטתן אסורה, ואם שחטו בפנינו — הרי זו מותרת, שאין איסור שחיטתן אלא שמא יקלקלו, והם אינן מאמינין בתורת השחיטה, לפיכך אינן נאמנין לומר, לא קלקלנו:

יז. כשהיו ישראל במדבר — לא נצטוו בשחיטת החולין, אלא היו נוחרין, או שוחטין ואוכלין, כשאר העכו״ם; ונצטוו במדבר: שכל הרוצה לשחוט — לא ישחוט, אלא שלמים, שנאמר: [1] איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וכו׳, ואל פתח אהל מועד וכו׳ למען אשר יביאו וכו׳, וזבחו זבחי שלמים להשם וכו׳, אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר — היה נוחר:

יח. ומצוה זו — אינה נוהגת לדורות, אלא במדבר בלבד, בעת התר הנחירה; ונצטוו שם; שכשיכנסו לארץ — תאסר הנחירה, ולא יאכלו חולין אלא בשחיטה, וישחטו בכל מקום לעולם חוץ לעזרה, שנאמר: [2] כי ירחיב יי׳ אלהיך את גבולך וכו׳, וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן יי׳ אלהיך וכו׳, וזו היא המצוה הנוהגת לדורות לשחוט, ואחר כך יאכל:

[1] ויקרא י״ז [2] דברים י״ב

פרק חמישי

א. כבר באַרנו בהלכות אסורי מאכלות: שטרפה האמורה בתורה — היא הנוטה למות, ולא נאמר טרפה, אלא שדבר הכתוב בהווה, כגון שטרפה ארי וכיוצא בו, ושברה, ועדיין לא מתה:

ב. ויש שם חלאים אחרים, אם יארעו לה — תחשב טרפה, והן הלכה למשה מסיני, ושמנה מיני טרפות נאמרו לו למשה מסיני, ואלו הן: דרוסה, נקובה, חסרה, נטולה, פסוקה, קרועה, נפולה, ושבורה:

ג. אף על פי שכולן הלכה למשה מסיני הן, הואיל ואין לך בפירוש בתורה אלא דרוסה, — החמירו בה; וכל ספק שיסתפק בדרוסה — אסור, ושאר שבעה מיני טרפות — יש בהן ספקין מותרים, כמו שיתבאר:

ד. הדרוסה הוא: שיטרוף הארי וכיוצא בו הבהמה, וידרוס עליה בידו, או ידרוס הנץ והנשר וכיוצא בהן על העוף; ואין דריסה בבהמה גסה ובחיה גסה אלא לארי בלבד, ובבהמה דקה — מן הזאב ולמעלה, ובגדיים וטלאים — אפילו החתול ושועל ונמייה וכיוצא בהן — יש להן דריסה, וכל שכן בעופות:

ה. והנץ יש לו דריסה, ואפילו בעוף גדול ממנו; אבל שאר עופות הדורסים — יש להן דריסה בעוף שכמותן, ואין להן דריסה בעוף שהוא גדול מהן:

מגדל עוז

פרק חמישי

כבר בארנו בהלכות מאכלות אסורות כו׳, עד סוף הפרק,

ו. ויש לחולדה דריסה בעוף; וכלב אין לו דריסה כל עיקר – לא בעוף, ולא בבהמה וחיה; והנץ יש לו דריסה בגדיים וטליים, והוא שיקוב בצפרניו לבית החלל:

ז. אין דריסה אלא ביד הטורף, אבל ברגליו – אין חוששין לה; ואין דריסה אלא בצפורן, אבל בשן – אין חוששין לה, אלא אם כן נקב עד בית החלל – בודקין שמא נקב אחד מן האברים שנטרפת בנקיבתן; ואין דריסה אלא בכונת הטורף, אבל אם נפל הדורס, ונשתקעו צפרניו בנטרף – אין זו דריסה; ואין דריסה אלא מחיים; אבל אם דרס ונהרג, ועדיין ידו בדרוסה, ולא שמט צפרניו ממנה אלא אחר מותו, – אין חוששין לה:

ח. וכיצד דין הדרוסה? כל מקום שאמרנו חוששין לה – שוחטין את הנטרף ובודקין כל החלל שלו מכף הירך עד הקדקד, אם נמצאת כולה שלמה מכל מיני טרפות, ולא נמצא בה רושם הדריסה – הרי זו מותרת; ואם נמצא בה רושם הדריסה – הרי זו טרפה ואסורה מן התורה:

ט. אי זה הוא רושם הדריסה? שיאדים הבשר כנגד בני מעים, ואם נמוק הבשר כנגד בני מעים, עד שנעשה כבשר שהרופא גררו מן החבורה, – רואין אותו הבשר כאילו חסר וטרפה:

י. ואם דרס בסימנין – משיאדימו טרפה, ודריסתן במשהו, כיון שהאדים בהן כל שהוא מחמת דריסה – טרפה:

יא. ספק דרוסה – אסורה עד שתבדק, כדרוסה ודאית, כיצד? ארי שנכנס לבין שוורים, ונמצא צפורן בגבו של אחד מהן – חוששין שמא ארי דרסו, ואין אומרים שמא

בבותל נתחכך ; וכן שועל או נמייה שנכנס לבין העופות , והוא שותק , והן מקרקרין , — חוששין שמא דרס ; אבל אם היה הוא נוהם , והם מקרקרין — מיראתו ומנהימתו הן מקרקרין ; וכן אם קטע ראש אחד מהן — הנה נח רגזו ; וכן אם שתק הוא והם — אין חוששין , שאילו הזיק היו מקרקרין:

יב. ספק שנכנס לכאן טורף , או לא נכנס ; או שראינוהו ולא נודע אם זה מן הטורפין , או אינו מן הטורפין, — אין חוששין ; וכן עוף שנכנס לבין העצים או לבין הקנים , ויצא , וראשו מנטף דם , או צוארו , — אין חוששין לו שמא נטרף , אלא אומרים: שמא בעצים ניזק :

פרק ששי

א׳ נקובה כיצד ? אחד עשר אברים הן , שאם נקב אחד מהן לחללו במשהו – טרפה , ואלו הן : תרבץ הושט , וקרום של מוח הראש , והלב עם הקנה שלו , והמרה , וקנה הכבד , והקבה , והכרס , והמסס , ובית הכוסות , והדקין , והריאה עם הקנה שלה :

ב. תרבץ הושט כבר בארנו שעורו , ושהוא המקום מן הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה מן הושט , אם נקב לחללו במשהו – טרפה :

מגדל עוז

פרק ששי

נקובה כילד אחד עשר כו׳ , עד מפני שהוגלד פי המכה , פרק אלו טרפות : קני הכבד והם המזרקים שבהם הדם

ג. ב׳ קרומות יש למוח שבראש, אם נקב העליון הסמוך לעצם בלבד – הרי זו מותרת; ואם נקב התחתון הסמוך למוח – טרפה; ומשיתחיל המוח להמשך לשדרה, והוא מחוץ לפולין שהן תחלת העורף – יהיה לקרומו דין אחר, ואם נקב חוץ לפולין מותר:

ד. המוח עצמו שנקב, או נתמעך, והקרום קיים, – כשרה; ואם נשפך כמים, או נמס כרונג – טרפה:

ה. הלב שנקב לבית חללו, בין לחלל גדול שבשמאל, בין לחלל קטן שבימין, – טרפה; אבל אם נקב בשר הלב, ולא הגיע לחללו – מותר; וקנה הלב, והוא המזרק הגדול שיוצא ממנו לריאה – הרי הוא כלב, ואם ניקב לחללו במשהו – טרפה:

ו. מרה שניקבה, וכבד סותמה, – מותרת; ואם לא נסתם הנקב, אף על פי שהוא סמוך לכבד – טרפה:

מגדל עוז

מתבשל אם ניקב אחד מהם טרפה: כתב הראב״ד ז״ל: כמדומה לי, שהיא סובר על הנקבים דכבדא כריאה, שאפילו על מה שיש מהם בתוך הכבד — נאמר: שאם ניקב במשהו — טרפה; ואינו כן, ואין חכם שיסבור כן, אלא מה שנתפשט ממנו לריאה, והוא חוץ לכבד, ועל כן אין חשש נקב בכבד בשביל נקב עצמו, אלא שמא דרך הושט בא ונקב הושט, ובא לו לכבד; ואני אומר, מחלוקת היא פרק אלו טרפות, בעיבדא דההיא מחטא דאשתכח בחתוכא דכבדא כו׳, עד דמסיק בה רב אשי: חזינן אי קופא לבר — נקובי נקיב ואתאי, ואי קופא לגאו — אימר דרך סימפונא נקט ואתאי; ופירשוה הגאונים ז״ל כדברי ר״מ ז״ל, דקופא לבר — ר״ל: חוץ מן הסמפון, וקופא לגאו — רצה לומר: תוך הסמפון, וקרוב לזה — פירשוה מקצת רבותינו בעלי התוספות ז״ל, ורש״י ז״ל והעומדים בשיטתו — פירשוה: דקופא לבר — ר״ל: חוץ מן

ז. נזיה שנמצאת במרה, אם היתה כמו גרעינה של תמרה, שאין ראשה חד – מותרת; ואם ראשה חד כגרעינת הזית – אסורה, שהרי ניקבה אותה כשנכנסה, וזה שלא יראה הנקב, מפני שהוגלד פי המכה:

ח. קני הכבד, והן המזרקים שבו, שבהן הדם מתבשל, אם ניקב אחד מהן במשהו – טרפה; לפיכך מחט שנמצאת בחתוך הכבד, אם היתה מחט גדולה, והיה הקצה החד שלה לפנים, – בידוע שניקבה כשנכנסה; ואם היה הראש העגול לפנים – אומרין דרך: סימפונות הלכה, ומותרת:

ט. היתה מחט קטנה – הרי זו טרפה, מפני שב' ראשיה חדין, ודאי ניקבה; ואם נמצאת בסמפון הגדול שבכבד, והוא הקנה הרחב שבאמצע, שבו נכנס המאכל לכבד – הרי זה מותרת; ובשר כבד שהתליע – מותרת:

י. קיבה שניקבה, וחלב טהור סותם את הנקב – מותרת; וכן כל נקב, שהבשר או החלב המותר באכילה סותם אותו, – הרי זה מותר, חוץ מחלב הלב, והקרום שעל הלב

מגדל עוז

הכבד, וחוששין שמא ניקבה לאחר שיצאה לחוץ, ולזה נוטה דעת הראב"ד ז"ל; ועוד יש מפרשים: לבר, לצד חוץ, שהוא כנגד ראש הבהמה, ולגאו — רצה לומר: לצד פנים, שהוא גוף הבהמה, ואלו ואלו — דברי אלהים חיים הם; ודברי ר"מ ז"ל – מקובלים מפי רבותיו נשמתם עדן, ומפי הגאונים ז"ל, וכפי לשון הגמרא — לא פחות ולא יתר, דקדק על לשונו, כמו שמדקדק על לשון הגמרא: לפיכך מחט שנמצאת בחתוך הכבד וכו', עד בסמפונות הלכה ומותרת, פרק אלו טרפות (דף מ"ח): כתב הראב"ד ז"ל: אין בכאן הבלין, ולא מלח, והמבין יבין, ואין כאן ודאי נקובה; ואני אומר: מטעמת היא, שכן נמצא בגירסת

כולו, והמחיצה שבאמצע הבטן, המבדלת בין אברי המאכל ואברי הנשימה, והיא שקורעין אותה, ואחר כך תראה הריאה, והיא הנקראת טרפש הכבד, והמקום הלבן שבאמצעה, וחלב המעי האחרון שבאברים אלו — אין מגינין, לפי שהן קשין ונקב שנסתם באחד מהן - אינו כסתום; וחלב חיה שכנגרו בבהמה אסור - אינו סותם, אף על פי שהוא מותר באכילה:

יא. כרס שנקב — טרפה, ואין לו דבר שיסתום אותו, שהרי החלב שעליו אסור; וכן המסס ובית הכוסות, שנקב אחד מהן לחוץ, — טרפה; ואם נקב אחד מהן לתוך חלל חברו — מותרת:

יב. מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד - כשרה; ואם נקבה נקב מפולש לתוך חלל בית הכוסות, ונמצאת טיפת דם במקום הנקב — טרפה, שודאי קודם שחיטה ניקב; אבל אם אין דם במקום הנקב — הרי זה מותר, שודאי אחר שחיטה דחקה המחט ונקבה:

מגדל עוז

ספרד המשובחת, בדברי רב אשי "קופא לבר — נקובי נקיב ואתאי, ואי קופה לגאו — אימא דרך סמפונות נקט ואתאי" כלומר: אי קופא לבר, בודאי נקובי נקב, דהא קמן שעבר ונקב הסמפון, הואיל ונמצא בבשר הכבד, וכאשר כתבתי — קבלתי מפי הגאון ז"ל, ואי ספק קאמר, אמאי לא קאמר: אימא נקובי נקיב ואתאי, כמו שאמר בקופא לגאו? אלא ודאי קופא לבר, ודאי, וקופא לגאו אומר על הספק, וכלשון ר"מ ז"ל המדוקדק, ואם הראב"ד ז"ל לא טעם גירסא זו, מה יעשה לו ר"מ ז"ל? : היתה מחט קטנה, עד כבד שהבליע מותרת, פרק אלו טרפות: קיבה שניקבה וכו', עד לתוך חלל בית הכוסות; כתב הראב"ד ז"ל: אין זה מיושר, עד כאן לשונו: ואני אומר:

יג. בהמה שהלעיטה דבר שנוקב בני מעים, כגון קורט של חלתית, וכיוצא בו, — טרפה, שודאי נוקב; ואם היה ספק נוקב ספק אינו נוקב, — תבדק כל אחד מן בני המעים, שפסולת המאכל סובבת בהן, והם הנקראים דקין שנקבו טרפה, ויש מהן מלופפין ומוקפין זו לפנים מזו בעגול, כמו נחש שנכרך, ואלו הן הנקראים הדרא דכנתא, אם ניקב אחד מהן לחברו — כשרה, שהרי חברו מגין עליו:

יד. ומעים שניקבו וליחה סותמתן — טרפה, שאין זו סתימה עומדת; בני מעים שבא זאב או כלב וכיוצא בהן, ונטלן, והרי הן נקובין אחר שהניחן — תולין בו, ומותר, ואין אומרין שמא במקום נקב נקב; נמצאו נקובין, ולא נודע אם קודם שחיטה ניקבו, אם אחר שחיטה, — נוקבין בהן נקב אחר ומדמין לו, אם היה הנקב הראשון כמותו — כשרה; ואם היה ביניהן שנוי — קודם שחיטה ניקב וטרפה; ואם משמשו הידים בנקב הספק, כך צריך למשמש בנקב שמדמין לו, ואחר כך עורכין זה לזה:

מגדל עוז

דבריו סתומים וחתומים בכאן, על פי רבותינו בעלי התוספות ז״ל, ואולי ידענו כונתו, כי פרק אלו טרפות גבי מתניתין דניקבה הקיבה כו׳, ואמר רב עלה: חלב טהור סותם — כתבו ז״ל: דאחלב דעלמא קאי, ודוקא בחלב שגדל עם אותו אבר, דהו״אל ומחובר בו בגוף האבר — הוא דומה לו, והרי הוא כאילו לא ניקב אלא חציו, אבל בשאר חלב שאינו גדל עמו, אפילו הוא טהור — אינו סותם; והסכימו עמו הראשונים והאחרונים ז״ל, והראב״ד נגרר אחר זאת הסברא באולי, וכתב על ר״מ ז״ל מה שכתב, אבל ר״מ ז״ל חבר דרך הגמרא, ולכך קראו משנה תורה, וכמו שקבל מרבותיו נשמתם עדן, וכן משמע מסדור התלמוד, דהואיל וסדרו דברי רב על משנה ניקבה הקבה, —

טו. בני מעים שיצאו לחוץ ולא ניקבו — מותרת; ואם נתהפכו אף על פי שלא ניקבו — טרפה, שאי אפשר שיחזרו כמו שהיו אחר שנהפכו, ואין חיה:

טז. המעי האחרון שהוא שוה, ואין בו עיקום, והוא שהרעי יוצא בו מן הערוה, והוא דבוק בין עיקרי הירכים, הוא הנקרא חלחולת, אם ניקב במשהו-טרפה, כשאר המעים, במה דברים אמורים? שניקב לחלל הבטן, אבל אם נקב במקום הדבוק בירכים — מותרת, ואפילו נטל ממנו מקום הדבק כולו — מותרת, והוא שישתייר מארכו בשור כמו ד׳ אצבעות:

יז. העוף — אין לו כרס, ולא המסס, ולא בית הכוסות, אבל יש לו כנגדן זפק, וקרקבן, וכל הטרפות שוות הן בבהמה חיה ועוף; וזפק שניקב גגו במשהו — טרפה, ואי זהו גגו של זפק? זה שימתח עם הושט כשיאריך העוף צוארו, אבל שאר הזפק שניקב — מותר:

מגדל עוז

עליה קאי, ומי שרוצה לסבור על הגמרא — יסבור, כי לשונו אינו מעכב, כמו שכתבתי כמה פעמים, וגם דעתו בעובי בית הכוסות ידענו באילי, ממה שפרש״י ז״ל בכתובות פרק המדיר, דדוקא בעובי בית הכוסות, ושעבר הנקב לחלל, אבל שלא במקום עובי, כגון המסס, אם לא נמצא הנקב מפולש — לא, וחילק שם חלוקים רבים, ורבינו תם ז״ל ומקצת רבותינו בעלי התוספות ז״ל — חלקו עליו, ואמרו: דאפילו נמצא שלא בעובי בית הכוסות, כגון בהמסס, — כך דינו, ורבו הדקדוקין ביניהם ז״ל, ונגרר הראב״ד ז״ל אחר שיטת רבותינו בעלי התוספות ז״ל, ולפי שמצא ר״מ ז״ל בשיטת רש״י ז״ל — כתב עליו מה שכתב, אמנם ר״מ ז״ל יפה השכים, וכלשון הגמרא, ולא חשש להאריך בדרך הסברא, ולמד בדרך קצרה, ולכך קראו משנה תורה,

יח. שני כיסין יש בקרקבן , החיצון אדום כמו בשר, והפנימי לבן כמו עור, ניקב זה בלא זה — מותרת, עד שינקבו שניהן במשהו; ואם ניקבו שניהן זה שלא כנגד זה— מותר :

יט. הטחול אינו מן האברין שנקיבתן במשהו , ולפיכך לא מנו אותו חכמים בכלל , אלא יש לנקב שלו שעור שאינו שוה בכולו, כיצד ? הטחול—ראשו האחד עבה, והב׳ דק כבריית הלשון , אם ניקב בראש העבה נקב מפולש — טרפה ; ואם ניקב נקב שאינו מפולש , אם נשאר תחתיו כעובי דינר של זהב — מותר , פחות מכאן — הרי הוא כמפולש , וטרפה ; אבל אם נקב הדק — כשרה :

כ. כל אבר שאמרו חכמים בו שאם ניקב במשהו טרפה, כך אם ניטל כולו — טרפה, בין שניטל בחולי, או ביד, בין שנברא חסר , וכן אם נברא בב׳ אברים מאותו אבר — טרפה, שכל היתר כנטול הוא חשוב ; כיצד ? נטל אחד מן המעים, או המרה , וכיוצא בהן, בין בעוף , בין בבהמה,— טרפה , וכן אם נמצא בהן שתי מררות , או שני מעים,—

מגדל עוז

והרוצה לסבור ולחבר על התלמוד , אם לב חכם ישכיל פיהו אלפים בת יכיל : ונמצאת טיפת דם במקום הנקב , עד דחקה המחט וניקבה ; כתב הראב״ד ז״ל : הטיפה צריכה שתמצא מבחוץ , עד כאן לשונו : ואני אומר : גם זה מכלל החלוקים והדקדוקים , שבררו פרק אלו טרפות , ופרק המדיר , על הענין שכתבו בסמוך : בהמה שהלעיטה דבר שנוקב, עד הבדק ; כתב הראב״ד ז״ל : קשה בדיקת הדקין , עד כאן לשונו : ואני אומר : מנהג הגאונים ז״ל , וגם רבותינו בעלי התוספות ז״ל — הסכימו על כל דבר שצריך בדיקה , שאין לנו לסמוך עלינו בזמן הזה ; אבל ר״מ ז״ל — לא היה לו לכתוב בזה החבור , אשר שמו משנה

טרפה, וכן כל כיוצא בהן; אבל אם ניטל הטחול, או שנמצאו שנים — מותרת, שאינו בכלל המנויין:

כא. המעי היתר שתטרף בו הבהמה—הוא היותר מתחלתו ועד סופו, עד שנמצאו שני מעים זה בצד זה מתחלה ועד סוף, כמעי העוף, או שהיה המעי יוצא כענף מן הבד, והרי הוא מובדל, בין בעוף, בין בבהמה; אבל אם חזר ונתערב עם המעים, ונעשה אחד משני ראשיו, והרי שניהם מובדלין באמצע,—הרי זו מותרת, ואין כאן יתר:

פרק שביעי

א. שני קרומות יש על הריאה, אם ניקב זה בלא זה — מותרת, ואם ניקבו שניהן — טרפה, אפילו נגלד הקרום העליון כולו, והלך לו, — מותר; והקנה שניקב מן החזה ולמטה במשהו — טרפה, והוא המקום שאינו ראוי לשחיטה בקנה למטה:

מגדל עוז

תורה, אשר בא מארוכה לקצרה, כמו שכתבתי כמה פעמים: כל אחד מבני המעים, עד סתימה עומדת, פרק אלו טרפות (דף מ״ט): בני מעים שבא זאב, עד עורכין זה לזה, פרק קמא דחולין (דף ט׳), ופרק אלו טרפות (דף מ״ט), בני מעים שיצאו, עד סוף הפרק, פרק אלו טרפות (דף נ״ו):

פרק שביעי

שני קרומות יש על הריאה, עד שבאומות כשר, פרק אלו טרפות (דף מ״ה): כתב הראב״ד ז״ל: הנה הוא סיבר: דוקא סריך, אבל לא סריך—לאו, ודוקא בבשרא, אבל בגרמא

ב. התחיל בשחיטה, ושחט כל הקנה, ואחר כך ניקבה הריאה, ואחר כך גמר השחיטה, — הרי זו טרפה, הואיל ונקבה קודם גמר שחיטה, וכן כל כיוצא בזה:

ג. אחר מסמפני ריאה שניקב, אפילו נקב לחברו, — טרפה; וריאה שניקבה ועלה קרום במכה, ונסתם הנקב, — אינו כלום; נקב האום של ריאה, אף על פי שדופן סותמתה, — טרפה, ואם נקבה במקום חתוך האונות שלה והוא המקום שרובצת עליו, — כשרה:

ד. במה דברים אמורים? כשסתם מקום הנקב שבאונות בשר, אבל אם נסמך הנקב לעצם, — אינו מגין, ואם היה נקב האונות דבוק בעצם ובבשר — מותרת:

ה. האום של ריאה שנמצאת סמוכה לדופן, בין שהעלה צמחים, בין שלא העלה, — חוששין לה שמא נקבה; וכיצד עושין בה — מפרקין אותה מן הדופן, ונזהרין בה שלא

מגדל עוז

לחוליה — לא; ויש מן הגאונים שאמרו: בין סריך, בין לא סריך, בין בבשרא, בין בגרמא; ואני אומר: בשנקב — ודאי בעינן סריך דוקא, ובבשרא דוקא, שאין סירכא סותמת, ואין עצם סותם, ועל שמעתיה דרבי נתן הוא דאתמר, דקאמר: נקבה, אבל כל סירכא מאונה לדופן — כשרה, מפני דוחק רבוצתה עליו, נעשו הסרכות, ולא משום נקב, וכן עיקר, עד כאן לשונו; ואני אומר: מאחר שאין בלשונו השגה אצל ר״מ ז״ל, — אין לי עסק לברר הסברות, כמו שכתבתי כמה פעמים, ודי לו, ולי, שיש גאונים ורבנים, ומקצת רבותינו בעלי התוספות ז״ל — כמוהו: אבל אם נסמך הנקב, עד האום של ריאה כו׳, עד וכיצד עושין לה מפרקין וכו׳, שנקב זה בריאה היה קודם השחיטה וטרפה: כתב הראב״ד ז״ל: זה העיקר, — טעות גדולה, שאם נמצאת נקובה — אין להכשיר במכת הדופן באומד;

תנקב, אם נמצאת נקובה, ונמצא בדופן מכה במקום הנקב, — תולין במכה, ואומרים: אחר שחיטה ניקבה, כשנפרק מן המכה, ואם אין מכה בדופן — בידוע שנקב זה בריאה היה קודם השחיטה, וטרפה:

ו. הריאה שנמצא בה מקום אטום כל שהוא, שאין הרוח נכנס בו, ואינו נתפח — הרי זו כנקובה, וטרפה; וכיצד בודקין אותו? קורעין המקום שלא נתפח בשעת נפיחה, אם נמצאת בו לחה — מותרת, שמחמת הלחה לא נכנסה שם הרוח, ואם לא נמצאת בו לחה — נותנין עליו מעט רוק, או תבן או כנף, וכיוצא בהן, ונופחין אותה, אם נתנדנד — כשרה, ואם לאו — טרפה, שאין הרוח נכנסת לשם:

ז. ריאה שתשמע בה הברה כשנופחין אותה, אם ניכר המקום שממנו תשמע ההברה — מושיבין עליו רוק או תבן, וכיוצא בו, אם נתנדנד — בידוע שהיא נקובה וטרפה; ואם לא ניכר המקום — מושיבין אותה במים פושרין, ונופחין אותה, אם בקבק המים — טרפה, ואם לאו, בידוע שקרום

מגדל עוז

אלא כך אמרו: שאם יש מכה בדופן, ונפחו את הריאה ועלתה בנפיחה, — הולין את הדיבוק במכת הדופן, ואם אין שם מכה, אף על פי שעלתה בנפיחה — לאו כלום הוא, שאני אומר: שהדבוק — מחמת נקב היה, וקרום עלה עליו; ואני אומר: קרא עיקר, לפי שכתב לפנינו בזה הפרק: זה עיקר גדול יהיה בידך: שכל ריאה שנופחין אותה כו', ומכל מקום תמה אני, למה אמר שהיא טעות גדולה? שהרי הדין הזה — מחלוקת ישנה, פרק אלו טרפות (דף מ"ח) גבי מימרא דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב: ריאה הסמוכה לדופן — אין חוששין לה, העלתה למחים — חוששין לה; מר יהודה משמיה דאבימי אמר: בין כך ובין כך — חוששין לה כו', עד דאסיקנא: היכי עבדינן? מייתינן

התחתון בלבד ניקב, והרוח תנהג בין שני הקרומות, ומפני זה ישמע בה קול דממה בשעת נפיחה:

ח. זה עיקר גדול יהיה בידך: שכל ריאה שנופחין אותה בפושרין, ולא יבקבק המים, — הרי הוא שלמה מכל נקב:

ט. ריאה שנשפכה כקיתון, וקרום העליון שלה קיים, שלם בלא נקב, אם הסמפונות עומדים במקומם, ולא נמוחו, — כשרה: ואם נמוח אפילו סמפון אחד — טרפה; כיצד עושין? נוקבין אותה, ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באבר, וכיוצא בו, אם נראה בה חוטין לבנין, — בידוע שנמוקו הסמפונות, וטרפה; ואם לאו — כשרה, הריאה בלבד הוא שנמוק וכשרה:

י. ריאה שנמצאו בה אבעבועות, אם היו מלאים רוח, או מים זכים, או לחה הנמשכת כדבש וכיוצא בו, או לחה

מגדל עוז

סכינא דחליש פומיה כו', עד ואי ליכא מכה בדופן — מחמת ריאה היא, ואף על גב דלא מפקא זיקא, טרפה; רב נחמיה בריה דרב יוסף — בדיק לה בפשורי; ונחלקו הגאונים והמפרשים הראשונים והאחרונים ז"ל, בגירסא, ובפירוש, ועלו דברי ר"מ ז"ל בשיטת רבינו האיי גאון, והר"ן בעלי המאור, ומקצת רבותינו בעלי התוספות ז"ל, ויש להם פנים נכוחים ונכונים בהלכה: ריאה שכמנא בה מקום אטום, עד שלמה מכל נקב: כתב הראב"ד ז"ל: זה המחבר שונה רב נחמיה דבדיק לה בפשורי לקולא, ורוב המפרשים אומרים לחומרא, דאף על גב דאיכא מכה בדופן — בדיק לה, עד כאן לשונו: ואני אומר: כבר השיבותי והבינותי דעת ר"מ ז"ל, והנה הוא מודה לו, שגאונים וגדולים עומדים בשטתו, ואף כי הרבה מפרשים נחלקו עליו — אין מטעין דבריו: ריאה שנשפכה כקיתון וכו', עד שהדבר קרוב

יבשה וקשה אפילו כאבן, — הרי זו מותרת ; ואם נמצא בהן לחה סרוחה, או מים סרוחין או עכורין, — הרי זו טרפה ; וכשמוציא הלחה ובודק אותה — צריך לבדוק הסמפון שתחתיה, אם נמצא נקוב — טרפה :

יא. ריאה שנמצאו בה ב׳ אבעבועות סמוכות זו לזו - טרפה שהדבר קרוב הרבה - ש״ש נקב ביניהן, ואין להן דרך בדיקה ; היתה אחת, ונראת כשתים, — נוקבין האחת, אם שפכה לה האחרת - אחת היא ומותרת, ואם לאו - טרפה:

יב. הריאה שנתמסמסה - טרפה ; כיצד ? כגון שנמצאת שלמה, וכשתולין אותה תחתך ותפול חתיכות חתיכות ; ריאה שנמצאת נקובה במקום שיד הטבח ממשמש, — מותרת, ותולין בידו, ואומרין : מיד הטבח ניקבה אחר השחיטה ; נמצא הנקב במקום אחר, ואין ידוע אם קודם שחיטה, או אחר שחיטה, — נוקבין בה נקב אחר, ומדמין, כשם שעושים בבני מעים :

מגדל עוז

שניקבה כשנכנסה, כתב הראב״ד ז״ל : וכיון שנמצא המחט — הרי נחתכה הריאה, ואין נופחין אותה עוד, אלא שאם נפחו אותה קודם שנחתכה הריאה, ועלתה בנפיחה — כשרה ; ואני אומר : כבר כתבתי כמה פעמים, כי ר״מ ז״ל קצר לשון הגמרא, והניח מקום לכל מי שרוצה להקשות, מקשה, וגם בזה כך הוא, כי כן יכול להקשות על לשון הגמרא, דגרסינן פרק אלו טרפות דף מ״ח : אתמר מחט שנמצאת בריאה, רבי יוחנן ורבי אליעזר ורבי חנינא — מכשרי וכו׳, עד דאסיקנא : טעמא דליתא, הא איתא ולא מינקבא - כשרה ; עד כאן, אלא על כרחנו נצטרך לפרש : מחט שנמצאת בריאה על ידי משמוש היד, ועדין היא שלמה, כמו שהיתה מקודם לכן, ובזה נסתלקה קושייתו מעלינו ומעל התלמוד, אבל דין אם נתחתך — למדנוהו מחיתוכה לכבדה

יג. ואין מדמין מריאה של בהמה דקה, לריאה של בהמה גסה, אלא מדקה לדקה, ומגסה לגסה; נמצא הנקב באחת מן האבעבועות – הרי זו טרפה, ואין אומרין: נקוב אבעבוע אחרת, ונערוך, שאין הדבר ניכר:

יד. מחט שנמצאת בריאה – נופחין אותה, אם לא יצא ממנה רוח – בידוע שזאת המחט דרך סמפונות נכנסה, ולא נקבה; ואם נתחתכה הריאה קודם נפיחה, ונמצאת בה המחט – הרי זו אסורה, שהדבר קרוב שניקבה כשנכנסה:

טו. תולעת שהיתה בריאה, וניקבה ויצאת, והרי הריאה נקובה בתולעת – הרי זו מותרת, חזקתה שאחר שחיטה תנקוב ותצא; יש שם מראות, שאם נשתנה מראה האבר לאותו המראה הרע – הרי הוא כנקוב, שאותו הבשר שנשתנו מראיו למראה זה – כמת הוא חשוב, וכאילו הוא בשר שנהפך עינו אינו מצוי, וכן הוא אומר: [1] ומחית בשר חי

[1] ויקרא י"ג

מגדל עוז

שכתבנו למעלה, שהלכה כרב אסי, שחלק בין קופא לבר לקופא לגאו; ופרש"י ז"ל בה: שכן דין הריאה בין שלמה בין חתוכה, כמו שכתב ר"מ ז"ל אות באות: תולעת שהיתה וכו', ואם נשתנית למראה וכו', עד כמו שבארנו; כתב הראב"ד ז"ל: אומר אני, כל מקום שהזכירו פסול בריאה, ולא הזכירו בה מקלתה, — עד דהויא בכלה, שכיון שהזכירו במקלת, דוקא הוא, והרי האדימה שהיו מחולקין בה בפירוש, ולבסוף הכשירוהו כלה, הילכך הזותא שהכשירו, אפילו היה בה מראות הרעות — כשרה; עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זה מחלוקת ישנה היא, וגם ר"מ ז"ל רבים עומדים בשיטתו, באותה הלכה, פרק אלו טרפות, ולכלם יש פנים: וחמש מראות אסורות וכו', עד כל עוף שנמצא הכבד שלו וכו', עד סוף הפרק, פרק אלו טרפות: כתב הראב"ד ז"ל: זה כתב במקום הירקה

בשאת וביום הראות בו בשר חי, מכלל ששאר הבשר שנשתנה – אינו חי:

טז. ריאה שנשתנו מראיה, בין מראה כולה, בין מראה מקצתה, אם נשתנית למראה המותר, אפילו נשתנית כולה – מותרת ואם נשתנית למראה האסור, אפילו כל שהוא – טרפה, שהמראה האסור – כנקב הוא חשוב, כמו שבארנו:

יז. וחמש מראות אסורות יש בריאה, ואלו הן; שחורה כדיו, או ירוקה כעין כשות, או כעין חלמון ביצה, או כעין חריע, או כמראה הבשר, וחריע הוא הצבע שצובאים בו הבגדים, והוא דומה לשערות אדומים מעט, ונוטות לירוקה:

יח. נמצאת כעין חריות של דקל – אוסרין אותה מספק, שזה קרוב למראה האסור; וכל המראות האלו – אין אוסרין בהם עד שנופחים אותה וממרס בה בידו, אם

מגדל עוז

כנגד בני מעים, וטעה בפירושו, אלא כך פי' הוריקו סמוך לבני מעים מהו? תלינן להו דבגלל בני מעים אתיא לה ירקות או לא? ופשט לה דאפילו לבני מעים גופיהו – איכא למיתש, אלא שאינו ניכר בהם, עד כאן לשונו: ואני אומר: רש"י ורבותינו בעלי התוספות פירשו כן כדבריו, וגם רבים אחרים פרק אלו טרפות (דף נ"ז ע"ב), גבי בעיא דבעא מיניה רב יוסף מרבי יהושע בן לוי: הוריקה כבד כנגד בני מעים מהו כו'? עד דאסיק: אמר רבה: הוריקה כבד כנגד בני מעים, בידוע שנפלה לאור, ונאמרו בני מעיה, ופירשו סמוך ומצד בני מעים שהוא מקום הדק, ומצד הצלעות שהוא כלפי פנים של הגוף, סמוך לבני מעים, ומתוך כך התירו, אם נמצא הירקות במקום הגס מן הכבד, ואפילו במקום מרה, ובמקום תותה,

נשתנית למראה המותר – מותרת, ואם עמדה בעינה – אסורה:

יט. ארבע מראות מותרות יש בה, ואלו הן: שחורה ככחול, או ירוקה כחציר, או אדומה, או כמראה הכבד; ואפילו היתה הריאה כולה טלאים טלאים, נקודות נקודות – מד׳ מראות אלו, – הרי זו מותרת:

כ. עוף שנפל לאור, והוריק לבו, או כבדו, או קרקבנו, או שהאדימו המעים שלו בעל שהוא - הרי זו טרפה, שכל הירוקים שהאדימו, או האדומים שהוריקו מחמת האור בעוף, – הרי הן כמי שניטלו, וטרפה; והוא שיעמדו במראה זה – אחר ששלקו אותן מעט ומטרפין בהן:

כא. כל עוף שנמצאת הכבד שלו כמראה בני מעים, או שנשתנו שאר בני מעים, ועמדו בשנוי אחר שליקה ופריסה, כמו שבארנו, – בידוע שנפל לאור ונחמרו בני

מגדל עוז

שהיא מקום תליותה, — וגם אם היה מן הצד החיצון שהוא כנגד הצלעות, ודקדקו בזה דקדוקים רבים, שאין לנו מקום להאריך בהם, — ומכל מקום ר"מ ז"ל יש לו קבלה בפירושו מפי רבותיו, וגם גדולים הסכימו כדבריו, וכן נראה לי מלשון כנגד, דמשמע שמעמידין זה המראה כנגד המראה של בני מעים, — והם דומין זה לזה כשמראין זה לעומת זה, אבל לפירוש הראשון — קשיא לי תלמודא: הוריקה כבד סמוך לבני מעים מהו? כי לשון כנגד הוא לפי דרך אותו הפירוש, אדרבה משמע שהוריקה הכבד מבחוץ מצד הצלעות, כנגד בני מעים. כלשון «כי מנגד תראה כשמש נגדו» ויש להסתפק מתוך כך, אם מחמת האור הוריקה, או מחמת בני מעים: והשיבו רבי יהושע בן לוי: דודאי באור – תולין שבא מצד חוץ, דאי מחמת בני מעים הוריקה — מצד פנים הוה ליה למהוי הירקות, והיה זה מן התימה, שיסתפק רב יוסף בזה כלל, ולא שום אדם בעולם, שזה דבר הנכר

מעיו, וטרפה: ולא עוד אלא בני מעים של עוף שלא נמצא בהם שינוי, וכשנשלקו — נשתנו, והאדימו הירוקים, והוריקו האדומים, — בידוע שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, וטרפה; וכן הושט שנמצא העור החיצון שלו לבן, והפנימי אדום, בין בעוף, בין בבהמה, — הרי הוא כאילו אינו, וטרפה:

פרק שמיני

א. חסרה כיצד? ב' אברים הן, שאם חסר מםנינם — טרפה; ואלו הן: הריאה, והרגלים; וחמש אונות יש לריאה — כשיתלה אותה אדם בידו, ופני ריאה כנגד פניו, שלשה מן הימין, ושנים מן השמאל, ובצד ימין ממנה - כמו אזן קטנה, ואינה בצד האונות, ויש לה כמוכים בפני עצמה, והיא בתוך הכים, ואזן זו קטנה - היא הנקראת

מגדל עוז

לעין הוא, ואפילו תנוק בן יומו יודע כי הסמוך לאש — נכוה תחלה, ומי שקרוב לחולי ידבק בו, ואחר כך יעבור מן הקרוב לרחוק, וגם לפירוש זה היה לנו לאסור בלא החיצון, ולהתיר בלא הפנימי, דאתמהה? ילידא בארעא, וגיורא בשמי שמיא! אלא נראו דברי ר"מ ז"ל נכונים:

פרק שמיני

חסרה כיצד וכו', עד ואם לא חזרה בידי אדם הוא וטרפה, הכל פרק אלו טרפות (דף מ"ו מ"ז): בהמה שהיתה חסרה רגל כו', עד אם נחתך היד שלה מותרת, פרק אלו טרפות (דף נ"ח),

ורדא, מפני שהיא דומה לוחד, ואינה מן המנין; לפיכך אם לא נמצאת הורדא מותר, שכך היא דרכה, יש בהמות תמצא בהם, ויש בהמות לא תמצא בהם: ואם נמצאת נקובה, אף על פי שהכבים שלה סיתם את הנקב — הרי זו טרפה:

ב. חסר מנין האונות, ונמצאה אחת מן השמאל, או שתים מן הימין — טרפה; ואם נמצאו שתים בימין, וזאת הורדא הרי זו מותרת:

ג. נתחלפו האונות, ונמצאו שלש מן שמאל, ושתים מן הימין בלא ורד, או שהיה הורד עם השלש בצד שמאל — הרי זו טרפה, שהיא חסירה מצד הימין:

ד. נתוספו האונות במנינם — אם היתה האזן היתרה בצד האונות, או מלפני הריאה שהוא לעומת הלב — מותרת, ואם היתה על גבה שהוא לעומת הצלעות — הרי זו טרפה, שהיתר כחסר; והוא שתהיה כמו עלת של הדס, אבל פחות מזה — אינה אזן, ומותרת:

מגדל עוז

ובבכורות פרק אלו מומין (דף מ'): נחתך הרגל מן הארכובה ולמעלה כו', עד י"ו אצבעות בשור, פרק בהמה המקשה (דף ע"ו): ומנין גידין אלו בעוף — ששה עשר גידין תחלתן מן העצם שלמטה מאצבע יתירה עד סוף הרגל שהוא קשקשים קשקשים; כתב הראב"ד זה חדוש גדול שלא שמעתי כמותו, ומעולם לא בדקתי צומת הגידים — אלא מן הארכובה ולמעלה, כנגד צומות הגידים של בהמה, ואמת הוא, שהם יורדים עד למטה, עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה, משם הם חיים ומפרנסים את הגוף; ואני אומר: לא ראינוה — אינה ראיה; אך אמנם כי גם אנחנו לא שמענו ולא קבלנו אלא כפרש"י ז"ל, וגם רבותינו בעלי התוספות כן הסכימו, וגם לא החזיקו עצמן לבדקן מפחד בקיאותם בשנותיהן, ואכתו בספרד

ה. אזן שנמצאת דבוקה בחברתה הסמוכה לה - מותר; ואם נסמכו שלא על הסדר, כגון שנסמכה ראשונה לשלישית — טרפה:

ו. נמצאו שתי האונות כאונה אחת, ואינן נראות כשתים דבוקות, אם היה ביניהן כמו עלה הדם, בין בעיקרן בין באמצען, בין בסופן, כדי שיוכר שהן שתים דבוקות — מותרות, ואם לאו — הרי זו חסירה וטרפה:

ז. נמצאה כולה שתי ערוגות, ואין לה חתוך אזנים — טרפה; וכן אם חסר גוף הריאה, אף על פי שלא נקבה — הרי זה כמי שחסר מנין האונות, וטרפה; לפיכך אם נמצא ממנה מקום יבש, עד שיפרך בצפורן - הרי זה כחסר וטרפה, ואפילו היה כל שהוא:

ח. ריאה שנמצאת נפוחה כמו עקר חריות של דקל — אוסרין אותה מספק, שזו תוספת משונה בגופה, ושמא התוספת בגוף כהסירון, כמו שאסר במנין:

ט. הבהמה שפחדה, ויראה, עד שצמקה הריאה שלה, וקרבה להיות יבשה, אם פחדה בידי שמים, כגון ששמעה קול רעם, או ראה זיקים וכיוצא בזה, — מותר; ואם פחדה בידי אדם, כגון ששחטו לפניה בהמה אח"ת וכיוצא בזה —

מגדל עוז

אפילו בעוף הורגלנו בישיבתינו, על פי קבלתינו—לבדקן למראות עינינו, מאדוני אבי זלה"ה, אשר קבל מרבותיו ואבותיו הראשונים נשמתם עדן, ולצייר בדיקתן בכתב—א"א; וגם דברי ר"מ ז"ל קבלה מפה אל פה היא, ומעשה רב לו בכל מקום, השומע ישמע, והחדל יחדל: בהמה שנחתכו רגליה, עד שאחרי נטלו צומות הגידין; כתב הראב"ד ז"ל: זאת האומנית—לא עלתה לי כהוגן בכאן, שיחשב הגידים כנטולה, ומה בין חתוכה לפסוקה? והוא סבור שנטל צומת הגידים—הוא שנחתכו, ולפיכך מנה אותן בנטולה, ולא דקדק יפה,

הרי זה כחסירה וטרפה:

י. כיצד בודקין אותה? מושיבין את הריאה במים מעת לעת, אם היה זמן הקור — מושיבין אותה במים פושרין, ובכלי שאין המים מתמצין בגבו ונוזלים, כדי שלא יצונו במהרה, ואם היה זמן החום — מושיבים אותה במים צוננין, בכלי שהמים מתמצין מגבו, כדי שישארו קרים, ואם חזרה לברייתה — הרי זו בידי שמים, ומותרת; ואם לא חזרה — בידי אדם היא, וטרפה:

יא. בהמה שהיתה חסרה רגל בתחלת ברייתה — טרפה, וכן אם היתה יתירה רגל, שכל היתר — כחסר הוא; אבל אם היו לה ג' ידים, או יד אחת — מותר; לפיכך אם נחתך היד שלה — מותרת: נחתך הרגל מן הארכובה ולמעלה — טרפה, מן הארכובה ולמטה — מותרת: באיזו ארכובה אמרו? בארכובה שהיא סוף הירך הסמוך לגוף:

יב. נשבר העצם למעלה מן הארכובה, אם יצא כולו או רובו לחוץ — הריזה כמו שנחתך ונפל וטרפה. ואם היה הבשר או העור חופה רוב עביו, ורוב הקיפה של עצם שנשבר — הרי זו מותרת, ואפילו נפל מקצת העצם שנשבר והקף לו, וגידים הרכים — אינן חשובין כבשר:

מגדל עוז

אלא אם רצה למנותה בכסולין, יאמר: שאם לא נחתכו אלא שנעקרו מן הארכובה, ונקפלו מעל העצם עד למעלה — טרפה, ולפיכך אמר: וכן שנטל צומת הגידין, ולא אמר שנחתך, שמעה עמי בינה זאת, עכ"ל; ואני אומר: בינותי בספרים, פרק בהמה המקשה, וכן בפירוש רש"י ז"ל, וכן שניטלה צומת הגידין שנחתכו כדברי ר"מ ז"ל, וגם רבותינו בעלי התוספות כן הסכימו, ולפיכך זכה ר"מ ז"ל בהוגנותו, ומפי רבותינו נשמתן עדן היתה קבלתו, וכן קבלנו אנחנו מפי רבותינו ז"ל, וכך שמענוה, ואו

יג. צומות הגידין, הן בבהמה ובחיה למעלה מן העקב, במקום שתולין בו הטבחים הבהמה, והן שלשה גידין לבנים, אחד עב ושנים דקים, וממקום שיתחיל, והן קשין ולבנים עד שיסור הלובן מהן ויתחילו להתאדם ולהתרכך — הוא צומות הגידים, והוא כאורך שש עשרה אצבעות בשור:

יד. ומנין גידים אלו בעוף ששה עשר גידין — תחלתן מן העצם שלמטה, מאצבע יתירה עד סוף הרגל שהוא עשוי קשקשים קשקשים:

טו. בהמה שנחתכו רגליה במקום צומות הגידים — טרפה, ואל תתמה ותאמר: כיצד תחתך למעלה מצומות הגידים והוא מותרת, עד שתחתך למעלה מן הארכובה העליונה, כמו שבארנו, ואם נחתך למטה מצומת הגידים אסורה? שבטרפות החתך מכאן ותחיה, ומכאן ותמות, ולא נאסרה בהמה זו מפני שהיא חתיכת רגל ממקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידין, שחתיכתן מכלל הטרפות, כמו שיתבאר:

טז. נטולה כיצד? שלשה אברים הן שאם נטלו — טרפה, ואף על פי שאין בהם דין נקב, ולא דין חסרון; ואלו הן: צומות הגידים, והכבד, ולחי העליון:

מגדל עוז

כי רש"י ז"ל ורבותינו בעלי התוספות ז"ל-חלקו בעניני זה הפסק; בדבר זה לא חלקו: נחתך בבהמה אחד העב, עד אחד מהששה עשר טרפה, פרק בהמה המקשה: ועוף שנשתברו אגפיו, עד וירא לי שהיא אסורה, פרק אלו טרפות (דף נ"ו): לחי העליון שניטל טרפה, עד הרי זו מותרת; שלחו חכמי לוני"ל לר"מ: בהלכות אלו טרפות נמצא כתוב: בהמה שניטל לחי העליון שלה-טרפה, ואנחנו בעונותינו לא שמענו עד היום הזה, ולא מצאנו כתוב בשום חבור שנעשה בכל לשון, וקשה בעינינו, כשאומר לחי התחתון כשר,

יז. וכבר בארנו: שהבהמה שנחתך רגלה, וכן העוף - במקום צומות הגידים - לא נעשו טרפה אלא מפני שנחתכו הגידין, לפיכך אם נחתכו הגידים לבדם, והרגל קיימת, - טרפה, שהרי נטל צומות הגידים:

יח. נחתך בבהמה, האחד העב לבדו - מותרת, שהרי נשארו שנים; נחתכו השנים הדקין - מותרת, שהרי האחד העב גדול משניהן, והרי לא נטל כל הצומות, אלא מעוטה; נחתך רובו של כל אחד מהן - טרפה, ואין צריך לומר שנחתכו כולן, או נטלו כולן:

יט. ובעוף - אפילו נחתך רובו של של כל אחד מן הששה עשר - טרפה:

כ. ועוף שנשתברו אגפיו - מותר, כבהמה שנחתכו ידיה:

כא. כבד שנטלה כולה - טרפה, ואם נשתייר ממנה כזית במקום שהיא תלויה בו, וכזית במקום מרה - הרי זו מותרת; נדלדלה הכבד, והרי היא מעורה בטרפש שלה - מותרת; ניטל ממנה מקום שהיא תלויה בו, ומקום המרה, ואף על פי שהשאר קיים כמו שהוא - טרפה:

כב. נשאר בה כזית במקום מרה, וכזית במקום שהיא תלויה בו, - כשרה; אבל היה מפוזר מעט בכאן, ומעט בכאן,

מגדל עוז

רביתא אתא לאשמעינן, אף על פי שנראה לעיקור, וכל שכן לחי העליון; סוף דבר: אין אנו יודעים היאך יאסר אם ינטלו הלחיים העליונים עם חוטמו, לדברינו שאנו מתירין מסוכסכת? פרש לנו אדונינו פירוש מכוון, ואם און פעלני-לא נוסף; תשובה: מי תלה הסימנים בלחי התחתון, עד שתחוש לעיקור? דע: שהסימנין תלוים הם בין עיקר החיך, ובין הלשון, אבל המפ"ל של לחי התחתון-רחוק הרבה מתוך הצואר שבתוכו הסימנין וזה הלחי התחתון– הוא המגלגל ברוב בעלי חיים בשעת אכילה, ולפיכך המפלל של

או שהיה מרודד, או שהיה ארוך כרצועה — הרי זו ספק, ונראה לי שהיא אסורה:

כג, לחי העליון שניטל — טרפה; אבל אם ניטל התחתון, כגון שנגמם עד מקום הסימנין, ולא נעקרו — הרי זו מותרת:

כד. כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טרפה, כך אם ניטל — טרפה, אבל אבר שנאמר בו אם ניטל טרפה — אינה נאסרת, אלא אם נחתך אותו אבר; אבל אם נבראת חסרה אותו אבר — הרי זו מותרת, שאם לא תאמר כן, נמצאת החסרה והנטולה אחת; וכל אבר שנאמר בו, שאם ניטל מותר, קל וחומר אם חסר מתחלת ברייתה, ולא נברא — שהיא מותרת:

כה. בהמה שנטלה האם שלה, והוא בית הרחם, או שניטלו הכליות — הרי זו מותרת; לפיכך אם נבראת בכוליא אחת או בשלש כוליות — מותרת; וכן אם נקבה הכוליא — מותרת:

כו. אף על פי שהכוליא שניטלה, או חסרה מותרת, אם

מגדל עוז

לחי התחתון רפה הרבה כדי שיהיה נע במהרה בשעת אכילה, ומפני זה נשמט פעמים הרבה מרוב בני אדם, לא בשעת אכילה בלבד, אלא בשעת הפיהוק, ואם החזירוהו במהרה - יחזור, ואם לאו לא יחזור, אפילו ניטל הכלל, ולא ימות החי; אבל לחי העליון—קבוע הוא, והחוט הקבוע בו— הוא נשמת רוח החיים, הנכנסת ללב דרך הריאה, עם הנשימה שתכנס דרך הפה, ואותו הלחי העליון - כמו גג הוא לכסות הקנה, כדי שלא תכנס נשמת הרוח והיא קרב לריאה וימות החי, גם ב' לחיים שהם כמו ב' ענבים אדומים—תלויים בסוף החיך מלמעלה כנגד פי הקנה, מפני זה נבראו-כדי שיהא הרוח שתכנס מן הפה בעת שנכנס הרוח

נמצאת קטנה ביותר, והקטנה בדקה עד כפול, ובגסה עד כעינב — טרפה; ואם לקתה הבוליא, והוא שיעשה בשרה כבשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחוז במקצתו — יתמסמס ויפול, והגיע חלי זה עד הלבן שבתוך הבוליא — הרי זו טרפה; וכן אם נמצאת בבוליא ליחה, אף על פי שאינה סריחה, או שנמצא בה מים עכורין או סרוחין — הרי זו טרפה, אבל אם נמצאו בה מים זכים — הרי זו מותרת:

מגדל עוז

לריאה — תפגע בבשר זה תחלה, ואף על פי שנכנסת בתוך הפה, ואחר כך תכנס לריאה, ואם יכנס לחי העליון — יאבד הכל, וכמנהג פי הקנה מגולה לאויר, ומיד תכנס הרוח בכל נשימה ונשימה, כמו שתכנס לתוך פי האשית והחלון, וביומה תקרר הריאה ותמות הבהמה, ואין לך מי שאין כמוה חיה יותר מזו, ומפני זה מנו נטילת לחי התחתון דוקא בכשרות, ולא העליון על כל; וזה שאמרתם: שלא שמעתם ולא ראיתם בציבור, ומי שמכה טרפה זו, הרבה דברים לא יתיישבו כל המפורשים, מפני שלא שמו דעתם פה, וכשיבין אדם אותן ירא, וזה שאמרתם: שאם תהיה טרפה האיך נתיר את המסוכנת? לא ידענו מי תלה זו בזו? ומאי זה לך באה קושיא זו כדי שנהיה צריכין לפרק? עד כאן לשונו ז״ל: וכל אבר שנאמר בו, עד שהיא מותרת, זה כלל: בהמה שניטל הכס,
עד סוף הפרק, פרק אלו טרפות (דף כ״ד כ״ה):

פרק תשיעי

א. פסוקה כיצד? חוט השדרה שנפסק העור החופה את המוח – טרפה, ובלבד שיפסק רוב הקיפו; אבל אם נסדק העור לארכו, או ניקב – מותרת; וכן אם נשבירה השדרה, ולא נפסק החוט שלה, או שנתמעך המוח שבתוך החוט ונתנדנד, הואיל ועורו קיים – הרי זה מותר:

ב. הומיך המוח ונשפך כמים, או כדונג שנמס, עד שימצא החוט כשמעמידו – אינו עומד – הרי זה טרפה; ואם אינו יכול לעמוד מפני כבדו – הרי זה ספק:

ג. עד היכן חוט השדרה? התחלתו מבחוץ לפולין שבתחלת העורף, עד סוף פרשה שניה, שלא ישאר אחריה אלא פרשה שלישית הסמוכה להתחלת האליה:

ה. וג' פרשיות הן, ואלו הן: שלשה עצמות דבוקין זה בזה למטה מחליות של שדרה; וחוט השדרה בעוף – עד בין

מגדל עוז

פרק תשיעי

פסוקה כיצד, עד שמהירין אותה, פרק אלו טרפות (דף מ"ה):
נפולה כיצד, עד שבחלל הגוף, כתב הראב"ד ז"ל:
אני אומר: בכל אבר שאם נשבר – תהיה בו טרפה, אפילו נתרסק אבר מן האיברים, שאם נטלו כשרין, עד כאן לשונו:
ואני אומר: כי ר"מ ז"ל, והעומדים בשיטתו, — דקדקו מבדיקת החלל שאמר מר זוטרא בההיא שמעתא, פרק

האגפיים, אבל למטה ממקומות אלו — אין משגיחין על החוט הנמשך לשם, בין שנפסק עורו, בין שנמרך המוח:

ה. קרועה כיצד? בשר החופה את רוב הכרס, והוא המקום מן הבטן, שאם יקרע — יצא הכרס, אם נקרע בשר זה — טרפה, אף על פי שלא הגיע הקרע לכרס עד שנראית, אלא כיון שנקרע רוב עובי הבשר הזה, או ניטל — טרפה; וכמה שעור הקרע בארכו? — אורך טפח, ואם היתה בהמה קטנה, ונקרע רוב אורך הבשר החופה את הכרס, אף על פי שאין באורך הקרע טפח — טרפה, הואיל ונקרע רובה:

ו. נקדר הבשר הזה בעגול, או באורך, אם היה יותר מכסלע והוא כדי שיכנס בו שלש גרעיני תמרה זו בצד זו בדוחק — הרי זו טרפה, שאם ימתח קרע זה — יעמוד על טפח:

ז. בהמה שנפשט העור שעליה כולו, בין שנקרע ביד, או בחולי, ונמצא בשר בלא עור — הרי זו טרפה, וזו היא שנקראת «גלודה», ואם נשאר מן העור רוחב סלע על פני כל השדרה, ורוחב סלע על הטבור, ורוחב סלע על ראשי אברים - הרי זו מותרת: ואם נטל כרוחב סלע מעל פני כל השדרה, או מעל הטבור, או מעל ראשי אברים, ושאר כל העור קיים — הרי זו ספק, ויראה לי: שמתירין אותה:

ח. נפולה כיצד? הרי שנפלה הבהמה ממקום גבוה, שגבהו

מגדל עוז

אלו טרפות (דף - נ"א, דגרסינן: אמר אמימר משמיה דרב דימי מנהרדעא: נפילה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעים; אמר ליה מר זוטרא: הכי אמרינן משמיה דרב פפא: צריכה בדיקה כנגד בית החלל כולו, עד כאן; אבל הראב"ד ז"ל, לא ידעתי מאין לו? אלא מסברתו, ואם כן הוא, תמה אני, שהרי

י' טפחים או יותר, ונתריסק אבר מאבריה — הרי זו טרפה; וכיצד הוא הרסוק? שיתרוצץ האבר, ויחלה מחמת הנפילה, עד שתפסד צורתו ותארו, ואף על פי שלא ניקב, ולא נסדק ולא נשבר — הרי זו טרפה; וכן אם הכה אותה באבן או במטה, ורצץ אבר מאבריה — טרפה; באיזה אברים אמרו? באברים שבחלל הגוף:

ט. בהמה שנפלה מן הגג, אם הלכה — אין חוששין לה; ואם עמדה ולא הלכה — חוששין לה; קפצה מחמת עצמה — אין חוששין לה; הניחה למעלה ומצאה למטה — אין חוששין לה שמא נפלה:

י. זכרים המנגחין זה את זה — אין חוששין להן; נפלו לארץ — חוששין להן; וכן בהמה שהיתה מגררת רגליה, — אין חוששין לה שמא נתריסקו אבריה, או שמא נפסק החוט של שדרה:

יא. גנבים שגנבו הטלאים, ומשליכין אותן לאחורי הדיר — אין חוששין להן משום רסוק אברים, מפני שאין משליכין אותן אלא בכונה שלא ישתברו; ואם החזירוה והשליכוה לדיר מחמת יראה — חוששין להן, מחמת תשובה — אין חוששין להן, מפני שמתכוין להחזירם שלמים, ויזהרו בהשלכתן:

מגדל עז

אמרו: אין אומרין בטרפות זו דומה לזו, ואין מדמין בטרפה, אבל דברי ר"מ ז"ל עיקר בעיני, שיש להם על מה שיסמוכו, וכן נראה מתוך לשונו שכתב בזה הפרק, שאני כותב אחר זה, כי שם גילה דעתו, שעל זה סמך: בהמה שנפלה מן הגג כו', עד וכל מקום שאמרו חוששין וכו', עד והסימנין אינן צריכין

יב. שור שהרביצוהו לשחיטה, אף על פי שנפל נפילה גדולה שיש לה קול, בעת שמפילין אותו, – אין חוששין לו, מפני שנועץ צפרניו, ומתחזק, עד שמגיע לארץ:

יג. הכה הבהמה על ראשה, והלכה לה המכה כלפי זנבה, או על זנבה, והלכה לה כלפי ראשה, ואפילו הכה אותה במטה על כל השדרה, – אין חוששין לה: ואם יש במטה חליות חליות – חוששין לה; ואם הגיע ראש המטה למקצת השדרה – חוששין לה, וכן אם הכה לרוחב השדרה – חוששין לה:

יד. עוף שנחבט על דבר קשה, כגון כרי של חטים, או קופה של שקדים, וכיוצא בהן, – חוששין לרסוק אברים; ואם נחבט על דבר רך, כגון כסות כפולה, והתבן והאפר וכיוצא בהן, – אין חוששין לו:

טו. נדבקו כנפיו בדבק בשעת צידה, ונתחבט, אם בכנף אחד נאחז – אין חוששין לו; ואם נאחז בשתי כנפיו ונתחבט בגופו – חוששין לו:

טז. נחבט על פני המים, אם שט מלא קומתו ממטה למעלה לעומת המים – אין חוששין לו; אבל אם שט ממעלה למטה עם הלוך המים – חוששין לו שמא המים הם המוליכין אותו; ואם קדם לתבן או קש שמהלכין על גבי המים, – הרי זה שט מחמת עצמו, ואין חוששין לו:

מגדל עוז

בדיקה שאין הנפילה ממעכת אותן; כתב הראב"ד: על הטחול, ועל הכליות, הרי ספק, עד כאן לשונו; ואני אומר: חיליה דר"מ ז"ל כדכתיבנא לעיל בסמוך, מדמר זוטרא; ועוד: מדאמר רב נחמן התם: בית הרחם — אין בו משום רסוק אברים, וכן

יז. כל מקום שאמרנו אין חוששין לה — מותר לשחוט מיד, ואינו צריך לבדוק שמא נתרסק אבר; וכל מקום שאמרנו חוששין לה, אם שחטה — צריך לבדוק כנגד כל החלל כולו, מקדקד הראש עד הירך, אם מצא בה טרפה מן הטרפות שמנינו, או שנתרסק אבר מן האברים שבפנים ונפסדה צורתו, — הרי זו טרפה; אפילו נתרסק אבר מן האברים שאם נטלו כשרה, כגון טחול וכליות, — הרי זו טרפה, חוץ מבית הרחם, שאם נתרסק — הרי זו מותרת:

יח. והסימנין אינן צריכין בדיקה בכאן, שאין הנפילה ממעכת אותן:

יט. נפלה מן הגג, ולא עמדה, — אסור לשחוט אותה עד שתשהה מעת לעת; ואם שחט בתוך זמן זה — הרי זו טרפה; וכששוחט אותה אחר מעת לעת — צריכה בדיקה כמו שבארנו:

כ. וכן מי שדרס ברגלו על העוף, או שדרסתו בהמה, או שטרפו לכותל, והרי הוא מפרכס — משהין אותו מעת לעת, ואחר כך שוחטין אותו, ובודקין אותו כדרך שבארנו:

כא. סימנים שנדלדלו רובן — טרפה, ואפילו שלא מחמת נפילה, וכן אם נתקלפו, שהרי אינן ראוין לשחיטה.

מגדל עוז

בסימנין נמי בלחוד אוקימנא: אין בהם משום רסוק אברים, מכלל דשאר אברים, שלא הוציאום מן הכלל הזה — יש בהם משום רסוק אברים, ואפילו טחול וכליות, הואיל ויצאו בכלל

אבל אם נתפרק רוב תרבץ הושט מן הלחי, — הרי זו מותרת, שאין התרבץ ראויה לשחיטה כמו שבארנו:

פרק עשירי

א. **שבורה** כיצד? הוא שנשתברו רוב צלעותיה; וצלעות הבהמה הן: אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן, נשתברו שש מכאן, ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן, ואחת מכאן, — טרפה; והוא שנשברו מחציין של מול השדרה:

ב. נשברו שש מכאן, ושש מכאן, אם היו צלעות גדולות שיש בהן מוח — טרפה; ואם לאו, אף על פי שהן רוב, ואף על פי שנשברו כלפי השדרה, — מותרת: וכן אם נעקרו רוב צלעותיה — טרפה; ואם נעקרה אפילו צלע אחת והצי חולייתה עמה, שהצלע תקועה בה — הרי זו טרפה; וכן אם נעקרה מן השדרה חוליא אחת, אפילו היתה מן החוליות שלמטה מן הכסלים, שאין בהן צלעות, — הרי זו טרפה:

מגדל עוז

כללו: נפלה מן הגג ולא עמדה, עד סוף הפרק, פרק אלו טרפות (דף כ״א כ״ב).

פרק עשירי

שבורה כיצד, עד בהמה שנשמטה סירך שלה, עד וכן כל כיוצא בזה; כתב הראב״ד דומה שהוא סובר: היינו פסקא

ג. בהמה שנשמט הירך שלה מעיקרו, ויצא מן הכף שלו, אם נתאכלו ניביו, והן היתדות שבעצם הכף שיוצאת על העצם הזכר, ואוחזות אותו — הרי זו טרפה; ואם לא נתאכלו — מותרת:

ד. וכן בעוף, אם נשמט ירכו — טרפה: נשמט כנפו מעיקרו — חוששין שמא ניקבה הריאה שלו, ולפיכך בודקין אותה, ואחר כך יאכל; ובהמה שנשמטה ידה מעיקרה — מותרת, ואין חוששין לה:

ה. גולגולת בהמה או חיה, שנטלה ממנה כסלע, אף על פי שלא נקב הקרום — טרפה; ואם נקבו נקבים שיש בהם חסרון — כולן מצטרפין לכסלע:

ו. וכן גולגולת שנתבסה רוב גבהה ורוב הקיפה, — טרפה, אף על פי שהקרום שלם, ולא חסר ממנו כלום, נתבסה רוב גבהה, והרי רוב הקיפה קיים, או שנתבס רוב הקיפה, והרי רוב גבהה קיים, — הרי זו ספק טרפה; ויראה לי שאוסרין אותה.

מגדל עוז

דאטמא דשף מדוכתיה, ולא כלום הוא, אלא שבעלם נאמרו, שניהם, והוא הכף עצמו, שנשמט ראשו העליון מן השדרים, וזהו שמוטת ירך, אבל בוקא דאטמא, הוא הראש התחתון שנשמט מן הקולית, הוא כעין בוקא, ונכנס למכתשת שבכף, וזהו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, והוא דאיעכל ניביה, אבל השמוטה שאמרנו — אין צריך עכול; ואני אומר: רש"י ורבותינו בעלי התוספות ז"ל — עמדו בשיטת ר"מ ז"ל, פרק אלו טרפות (דף כ"ז), בפירוש מימרא דרב מתנה דאמר: האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה כו', עד דאסיקנא: והלכתא: אפילו אפשיק ניביה — כשירה, עד דמיעכל; וגם במימרא דרבי יהודה אמר

ז. עוף של מים, כגון אווזים אם ניקב עצם גולגלתו, אף על פי שלא ניקב קרום של מוח - טרפה, מפני שקרומו רך; עוף היבשה שהכתו חולדה על ראשו, או שנגף באבן, או בעץ - מניח ידו בצד הנקב ונועץ, או מכנים ידו לתוך פיו, ודוחק למעלה, אם יצא המוח מן הנקב - בידוע שניקב הקרום, וטרפה; ואם לאו - מותר:

ח. בהמה שאחזה דם, או שהיתה מעושנת, או מצוננת, או שאכלה סם שהורג הבהמה, או שתתה מים הרעים, - הרי זה מותרת; אכלה סם שהורג את האדם, או שנשכה נחש וכיוצא בו, - מותרת משום טרפה, ואסורה מפני סכנת נפשות:

ט. נמצאו כל הטרפות המנויות, כשיפרטו, ואפשר שימצאו בבהמה וחיה, - שבעים:

מגדל עוז

רב: שמוטת ירך בבהמה — טרפה, שמוטת יד בבהמה — כשרה, ואמרו ז"ל: ששתיקן שוות, והעמידו להא דרב בדאיעכול ניביה, כדמסיקנא בדרב מתנא, וכן הסכים רבינו ברוך ז"ל בעל התרומות, ששתיקן בעלם אחד, ואף שהעמיד דרב מתנה — בבהמה, דרב חיותה, ודרב — בעוף, ואף על גב דלא איעכול ניביה, כמי טרפה, משום דזוטרא חיותיה, ולא גרים בה בבהמה, אלא סתמא, מכל מקום הודה בפירוש ר"מ ורבותינו ז"ל, והעומדים בשיטתם, וכן הסכים מורי הרשב"א ז"ל; והביא לו ראיה מדתני לה רב דומיא דשמוטת יד, ואמרנו בה בעוף שצריכה בדיקת הריאה, אלמא בסמוך לגוף מיירי, וכן דעת הגאונים ז"ל:

ואלו הן על הסדר שנתבארו בחבור זה :

א. דרוסה ; ב. ניקב תרבץ הושט ;
ג. ניקב קרוב של מוח, ד. נתמסמס המוח עצמו,
ה. ניקב הלב עצמו לבית חללו,
ו. ניקב קנה הלב, ז. ניקבה המרה,
ח. ניקבו קני הכבד, ט. ניקבה הקבה,
י. ניקב הכרס, יא. ניקב המסס,
יב. ניקב בית הכוסות, יג. ניקבו מעיה,
יד. יצאו המעים לחוץ ונהפכו,
טו. ניקב הטחול בעביו, טז. חסירה המרה,
יז. נמצאו ב׳ מרות, יח. חסירה הקבה,
יט. נמצאו שתי קבות, כ. חסר הכרס,
כא. נמצאו ב׳ כרסים, כב. חסר המסס,
כג. נמצאו ב׳ מססים, כד. חסר בית הכוסות,
כה. נמצאו שני בתי הכוסות,
כו. חסר אחד מן המעים,
כז. נמצאו שני מעים, כח. ניקבה הריאה,
כט. ניקב הקנה למטה, במקום שאינו ראוי לשחיטה,
ל. ניקב סמפון מסמפוני ריאה, אפילו לחברו,
לא. נאטם מקום מן הריאה,
לב. נימוק סמפון מסמפוני ריאה,
לג. נמצאת ליחה סרוחה בריאה,
לד. נמצאו בה מים סרוחים,
לה. נמצאו בה מים עכורין, אף על פי שלא הסריחו,
לו. נתמסמסה הריאה, לז. נשתנו מראיה,
לח. נהפך הושט במראיו,
לט. חסרה הריאה ממנין האונות,
מ. נתחלפו האונות, מא הותירו האונות מגבה,

מב. נסמכה אונה לאונה שלא כסדרן,
מג. נמצאת הריאה בלא חתוך אזנים,
מד. חסר מקצת הריאה, מה. יבש מקצת גופה,
מו. נמצאת הריאה נפוחה ועומדת,
מז. צמקה הריאה מפחד אדם,
מח. חסר הרגל, בין מתחלת ברייתו, בין שנחתך,
מט. או שהיתה יתרה הגל,
נ. ניטלה צומת הגידים, נא. ניטלה הכבד,
נב. ניטל לחי העליון, נג. כוליא שהקטינה ביותר,
נד. כוליא שלקתה, נה. כוליא שנמצאת בה ליחה,
נו. כוליא שנמצאו בה מים עכורין, אף על פי שאינן סרוחין,
נז. כוליא שנמצאו בה מים סרוחין,
נח. נפסק חוט השדרה,
נט. נמרך מוח חוט השדרה ונתמסמס,
ס. נקרע רוב הבשר החופה את הכרס,
סא. ננלד העור שעליה,
סב. נתפסקו אברים מנפולה,
סג. נגלדו הסימנין, סד. נשתברו רוב צלעותיה,
סה. נעקרו רוב צלעותיה,
סו. נעקרה צלע אחת בחולייתה,
סז. נעקרה חוליה אחת, סח. נשמט הירך מעיקרו,
סט. חסרה הגולגולת כסלע,
ע. נחבם רוב הגולגולת ונתרוצץ:

י. אלו השבעים חוליים שאוסרין את הבהמה ואת החיה משום טרפה, — כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטיו; וכל שאפשר מהן שימצא בעוף, באברין המצויין לעוף ולבהמה, — דינו בבהמה ובעוף אחד הוא, חוץ מטרפות

שבכוליא, ושבטחול, ושבאונות הריאה, מפני שהעוף אין לו חתוך אונות כבהמה, ואם ימצא — אין לו מנין ידוע; וטחול העוף — עגול כמו ענב, ואינו כטחול בהמה; וטרפות שבכוליא ושבטחול — לא מנו אותן בבהמה כדי שיהיה כנגדן בעוף, ולפיכך לא נתנו לכוליא שהקטינה שעור בעוף, וכן כל כיוצא בזה:

יא. ושתי טרפות יש בעוף יתר על הבהמה, ואף על פי שיש לה אותן האברים; ואלו הן: עוף שנשתנו מראה בני מעיו מחמת האור, ועוף המים שניקב עצם ראשו:

יב. ואין להוסיף על טרפות אלו כלל, שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף — חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים, והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל, — אפשר שתחיה, ואפילו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופו לחיות:

יג. וכן אלו שמנו ואמרו שהן טרפה, אף על פי שיראה בדרכי הרפואה שבידינו: שמקצתן אינן ממיתין, ואפשר שתחיה מהן, — אין לך אלא מה שמנו חכמים, שנאמר: [1] על פי התורה אשר יורוך:

יד. כל טבח שהוא יודע הטרפות האלו, והרי הוא בחזקת כשרות, — מותר לו לשחוט ולבדק לעצמו, ולמכור, ואין בזה חשש, שעד אחד נאמן באיסורין, בין יש לו הנייה

[1] דברים י״ז

מגדל עוז

ושתי טרפות יש בעוף וכו׳, עד שניקב עצם ראשו: כתב הראב״ד ז״ל: אין זה מחוור, שיש לומר לא מנו אותה בבהמה, משום דלא שכיחא, שכשיגיע החום לבני מעיה לחמם אותה — כבר היא מתה, מפני שהתמימותה מרובה משל עוף, ויש מקצת ראיה בגמרא; ואני אומר: מפורש בגמרא דאלו טרפות, דגרסינן עלה דנפלה לאור ונחמרו בני מעיה כו׳, לא אמרו אלא בקרקבן ולב וכבד כו׳, והא ודאי בהמה אין לה קרקבן; ועוד שהראב״ד

בעדותו, בין אין לו הנייה בעדותו; וכבר בארנו: שאין לוקחין בשר מטבח ששוחט ובודק לעצמו בחוצה לארץ, או בארץ ישראל בזמן הזה, אלא אם כן היה מומחה; ואם יצאה טרפה מתחת ידו – מנדין אותו, ומעבירין אותו, ואינו חוזר לכשרותו עד שילך למקום שאין מכירים אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או יוציא טרפה לעצמו בדבר חשוב:

פרק אחד עשר

א. כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפית מטרפות אלו, כגון שנפלה ולא הלכה, או שנדרסה בידי חיה, ואין ידוע אם האדים בשר כנגד בני מעים, או לא האדים, או שנחבסה גולגלתה, ואין ידוע אם רובה, או מעוטה, וכיוצא בדברים אלו, אם היה זכר, ושהה שנים עשר חדש, – הרי זו בחזקת שלמה כשאר כל הבהמות; ואם היתה נקבה – עד שתלד, ובעוף בזכר – שנים עשר

מגדל עוז

ז"ל מודה, שהבהמה מתה קודם שיתמרו בני מעיה, אם כן יתירה העוף על הבהמה, ולכן אפילו לדבריו — יפה כתב ר"מ ז"ל: ואין להוסיף על הטרפות כו', עד סוף הפרק, מקומו — פרק אלו טרפות, ומקומו - מדברי המחבר להדריך המעיין:

פרק אחד עשר

כל הבהמה או עוף, עד ימכרנה לישראל, פרק אלו טרפות: כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים כו', עד על אותו דבר בלבד, פרק הכל שוחטין (דף י"א): כיצד כגון שנשמט,

חדש, ובנקבה — עד שתלד כל הבצים של טענה הראשונה, ותטען טענה שניה, ותלד:

ב. ואסר למכור ספק טרפה זו לגוי בתוך זמן זה, שמא ימכרנה לישראל:

ג. כל בהמה חיה ועוף — בחזקת בריאים הם, ואין חוששין להם שמא יש בהן טרפה; לפיכך כשישחטו שחיטה כשרה — אינן צריכין בדיקה שמא יש בהן אחת מן הטרפות, אלא הרי הן בחזקת התר, עד שיולד להן דבר שחוששין לו, ואחר כך בודקין על אותו דבר בלבד:

ד. כיצד? כגון שנשמט הגף של עוף — בודקין את הריאה שמא ניקבה; נפלה הבהמה — בודקין אותה שמא נתרסקו אבריה; נתרצץ עצם הראש — בודקין קרום של מוח, שמא ניקב; הכה אותה קוץ, או נזרק בה חץ או רומח וכיוצא בהן, ונכנס לחללה, — חוששין לה, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל, שמא ניקב אחד מן האברין שתטרף בנקיבתן, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עז

עד וכן אם נמלא אצבוע וכו', עד וצריך בדיקה, כתב הראב"ד ז"ל: ברוב דברים לא יחדל פשע, ואם נקב סמפון שתחתיו, מה בכך? והלא לא אמרו אלא סמפון שניקב לחברו — טרפה; ואני אומר: זאת מחלוקת ישנה פרק אלו טרפות, גבי ההיא דבעא מיניה רבה בר בר חנא משמואל: העלתה צמחים מהו? ועמדו ר"י אלפס, ורש"י, ורבותינו בעלי התוספות ז"ל — בשיטת ר"מ ז"ל, ואין זה רבוי דברים חס ושלום, אלא זכרון דברים בלבד, שהוא הולך לפי שטתו שכתבתי למעלה, גבי מחט שנמצאת בכבד, וקופה לבר או לגאו, כי נקיבת הסמפון בלבד אוסרת, ושם הארכתי בס"ד; ומה שהקשה הראב"ד מסמפון שניקב לחברו טרפה, יש לי לומר: כל שכן אם ניקב לבשר, וסברא היא,

ה. לפיכך ריאה שהעלתה צמחין, או שנמצאו סירכות כמו חוטין תלוין ממנה ולדופן, או ללב, או לטרפש הכבד, — חוששין לה שמא ניקבה, וצריכה בדיקה; וכן אם נמצא בה אבעבוע מלא לחה: חוששין שמא נקב סמפון שתחתיו, וצריכה בדיקה:

ו. מן הדין היה על דרך זו: שאם נמצאת הריאה תלויה בסירכות כמו חוטין, אם מן העור של ריאה ולדופן, או שהיו ללב, או לטרפש הכבד, שחותכין את הסירכא, ומוציאין את הריאה, ונופחין אותה בפושרין, אם נמצאת נקובה — טרפה; ואם לא נתבעבע המים — הרי היא שלמה מכל נקב, ומותרת, וסירכא זו לא היתה במקום נקב, או שמא ניקב קרום העליון בלבד; ומעולם לא ראינו מי שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך:

ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי חכמי הגמרא, — המנהג הפשוט בישראל כך הוא: כששוחטין

מגדל עוז

ונמצא ר"מ ז"ל מתישב על דבריו: מן הדין היה על דרך זו שאם נמצאת הריאה וכו', עד המנהג הפשוט כו'; כתב הראב"ד ז"ל: אינן נראין, והרי הוא חוזר ממה שאמר למעלה; ואני אומר: רבים וגדולים בחכמה ובמנין, ומהם גאונים מימים קדמונים, פרק אלו טרפות בשמעתין דאמר רבא: הני תרתי אוני דסריכן להדדי, — לית לכו בדיקותא, ורבו שם הדעות והפירושים, והספקות, ולכך הסכימו על כל בעל נפש: שלא יאכל בשר עד שיבדוק תחלה; ותמה אני: איך כתב הראב"ד שאין נראין? והלא הוכחתי אני על כל דבר ודבר, ממה שהזכיר,— מאין מוצאו, והם דברים פשוטים בגמרא, ואולי חשב הכותב: שלא אמר ז"ל הדברים הנראין, אלא על מה שלפניו; והוא לא אמרן אלא על שלפני שלפניו, שהן דברים הנראים מן התלמוד:

את הבהמה, או את החיה, – קורעין את הטרפש של כבד, ובודקין את הריאה במקומה, אם לא נמצאת תלויה בסירכא, או שנמצא סירכא בין אזן מאזני הריאה ולבשר שבמקום רביצתה, בין בשר שבין הצלעות, בין בשר שבחזה, או שנמצאת סירכא מאזן לאזן על הסדר, או מן האזן לאזן הסמוכה לה, – הרי אלו מתירין אותה:

ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ריאה לאי זה מקום שימשך, ואפילו היה כחוט השערה – אוסרין אותה:

ט. וכן אם היה מן הריאה חוט משוך ללב, או לטרפש הכבד, או לכיס הלב, או לורדא, בין שהיה החוט מן האום של ריאה, בין שהיה מן האזן, ואפילו היה כחוט השערה – אוסרין אותה וכן ורדא שנמצאת דבוקה בכיסה, או חוט יוצא ממנה לכיסה, – אוסרין אותה; וחוט היוצא מאזן לאזן שלא על הסדר, – אוסרין אותה:

י. יש מקומות שמנהגן: אם מצאו סירכא מן האוזן לבשר

מגדל עוז

מכל מקום שמנהג הפשוט כו', כלומר: וראוי ללכת באותו המנהג, לצאת ידי שמים להחמיר; וגם מה שכתב הראב"ד ז"ל על ר"מ, שחזר ממה שאמר למעלה – ר"ל ממה שאמר: פירוש שלא יסמוך אדם על דבר חכמתו ורפואתו, אלא על דברי חכמים, חשב הכותב היה דעתו על מה שלפניו, כמו שכתבתי, והוא לא כתב אלא על דרך יראה והחומרא, ובהסכמת הגאונים והנבונים, הראשונים והאחרונים: המנהג הפשוט בישראל כך הוא, עד ואבא מרי מן האוסרין, ואני מן המתירין, מצאתי בחבור ההשגות שכתוב בשם ר"מ ז"ל: אפילו במקום רבילתה – אוסרין אותה: וכתב עליו הראב"ד: זהו אומה לאומה, ואין שומעין לו, שהגאונים הגדולים התירוה; ואני אומר: גם אלינו הגיעו ספרי חבור ר"מ ז"ל, והיה כתוב במקצת כך; אבל לאחר שזכיתי לבא

ולעצם שבצלעות, והסירכא דבוקה בשתיהן, — אוסרין אותה; ואבא מרי מן האוסרין, ואני מן המתירין, ומעוט מקומות מתירין אפילו נדבקה בעצם לבדו, ואני אוסר:

יא. ויש מקומות שנופחין הריאה שמא יש בה נקב, ורוב המקומות — אין נופחין, שהרי לא נולד דבר שגורם החשש, מעולם לא נפחנו ריאה בספרד ובמערב, אלא אם נולד לנו דבר שחוששים לו:

יב. ודברים האלו כולן — אינן על פי הדין, אלא על פי המנהג כמו שבארנו; ומעולם לא שמענו במי שבדק עוף, אלא אם נולד לו חשש:

יג. מי ששחט את הבהמה, וקרע את הבטן, וקודם שיבדוק את הריאה — בא כלב ונטל את הריאה, והלך לו, — הרי זה מותרת ואין אומרים: שמא נקובה היתה, או שמא דבוקה היתה, שאין מחזיקין איסור, אלא הרי זו בחזקת התר, עד שיודע לך במה נטרפה; וכשם שאין חוששין

מגדל עוז

בארץ הצבי, זכיתי להגיה ספרי מן הספרים שהוגהו מכתיבתו, בחתימת ידו, דקדקתי, ולא היה כתוב בהם; ובהיותי מחפש — מצאתי ספרים הרבה שהיה כתוב בגליון מבחוץ, עם שאר דברים מוסכמים מהחכמים, שהוא לא חברן, ולא הוכירם בחבורו, וידעתי כי לא היתה מאתו, אך אמנם אפילו היה מכתיבתו — אין בכך כלום, כי הכותב לא כתב דבר קיים, אלא מדרכי בלבד: ומיעוט מקומות מתירין אפילו נדבקה בעצם לבדו ואני אוסר: כתב הראב"ד ז"ל: אני מתיר, וכבר כתבתי למעלה, מה שראוי לסמוך עליו; ואני אומר: זו מחלוקת ישנה, ומלחמה מקדם ערוכה, והמחמיר תבא עליו ברכה: ויש מקומות שנופחין הריאה כו', עד ואין אומרים נקובה היתה כו', עד מפני פשוט המנהג, כתב הראב"ד ז"ל: יש שחולקין על הריאה, עד כאן

לקרום מוח, ולשדרה, וכיוצא בהן, כך לא נחוש לריאה שאבדה; ואין בזה מנהג, שדבר שאינו מצוי - אין בו מנהג:

יד. בא הגוי או הישראל והוציא הריאה קודם שתבדק, והרי היא קיימת, - נופחין אותה, ואף על פי שאין אנו יודעין אם היו שם צמחין, או לא היו, מפני פשוט המנהג:

טו. יש מקומות שאם נמצאו סירכות מדולדלות מן הריאה, אף על פי שאינן דבוקות - לא לדופן, ולא למקום אחר, - אוסרין אותה; ודבר זה הפסד גדול הוא, ואבוד ממון לישראל; ומעולם לא נהגו זה - לא בצרפת, ולא בספרד, ולא נשמע זה במערב; ואין ראוי לנהוג במנהג זה; אלא נופחין אותה בלבד, אם נמצאת שלמה מן הנקב - הרי זו מותרת:

מגדל עוז

לשונו; ואני אומר אמת הוא, שיש חולקים בה פרק קמא דחולין, גבי בא זאב ונטל בני מעים כו', שרצו לומר: דוקא שאמר בני מעים שאינן עלולין בסירכות, אבל ריאה שהיא עלולה בסירכות — ודאי חיישינן, ואנחנו לא ראינו בדעתנו לחלק, ולא שמענו מרבותינו, דהא סתם בני מעים קאמר, לא שנא ריאה, ולא שנא שאר: יש מקומות שאם נמצאו שם וכו', עד סוף הפרק, פרק אלו טרפות:

פרק שנים עשר

א. השוחט אותו ואת בנו ביום אחד – הבשר מותר באכילה, והשוחט – לוקה, שנאמר: [1] אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד; ואינו לוקה אלא על שחיטת האחרון; לפיכך אם שחט אחד משניהן, ובא חברו ושחט את השני – חברו לוקה:

ב. איסור אותו ואת בנו נוהג בכל זמן, ובכל מקום, בחולין ובמוקדשין: בין קדשים הנאכלין, בין קדשים שאינן נאכלין; לפיכך הראשון ששחט בעזרה, והשני בחוץ, או הראשון בחוץ, והשני בעזרה, בין שהיו שניהן חולין, או שניהן קדשים, בין שהיה אחד מהן חולין, ואחד קדשים׳ זה ששחט אחרון – לוקה משום אותו ואת בנו:

ג. אין איסור אותו ואת בנו נוהג אלא בשחיטה בלבד, שנאמר: [2] לא תשחטו, בשחיטת שתיהן הוא האיסור, אבל אם ניחר הראשון, או נתנבל בידו, – מותר לשחוט; וכן אם שחט הראשון, וניחר השני, או נתנבל בידו – פטור:

ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינם לבין עצמן את הראשון – מותר לשחוט שני אחריהם, לפי שאין שחיטתן שחיטה (כלל):

[1] ויקרא כ״ב [2] שם

מגדל עוז

פרק שנים עשר

השוחט אותו ואת בנו כו׳, עד בד״א בשראה זה וכו׳, עד אלא למחר וכו׳, עד סוף הפרק, פרק אותו ואת בני (דף ע״א פ״א פ״ב): וכתב הראב״ד ז״ל: מעולם לא

ה. השוחט את הראשון והרי הוא ספק נבלה – אסור לשחוט השני; ואם שחטו – אינו לוקה:

ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה – שמה שחיטה, ולפיכך הראשון ששחט חולין בעזרה, או טרפה, או שור הנסקל, ועגלה ערופה, ופרה אדומה, או ששחט לעכו"ם, ובא האחרון ושחט את הב' – לוקה; וכן אם שחט הראשון את האחד, ובא האחרון ושחט את הב', והרי הוא חולין בעזרה, או שור הנסקל, או עגלה ערופה, ופרה אדומה – הרי זה לוקה:

ז. שחטו לעכו"ם - פטור משום אותו ואת בנו, שהרי נתחייב בנפשו; ואם התרו בו משום אותו ואת בנו, ולא התרו בו משום עכו"ם - לוקה:

ח. אין איסור אותו ואת בנו נוהג – אלא בבהמה טהורה בלבד, שנאמר: [י] ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד: ונוהג בכלאים; כיצד? צבי שבא על העז, ושחט העז ואת בנה, - לוקה; אבל העז שבא על הצביה – אסור לשחוט אותה ואת בנה, ואם שחט – אינו לוקה, פרה ובנה אסרה תורה, לא צביה ובנה:

ט. היתה בת הצביה הזאת נקבה, וילדה בן, ושחט את הנקבה בת הצביה, ואת בנה, – לוקה; וכן כלאים הבא ממין כבש וממין עז, בין מכבש עם העז, בין מעז עם הכבשה, – לוקה משום אותו ואת בנו:

י. מותר לשחוט את המעוברת, עובר ירך אמו הוא; ואם יצא העובר חי אחר שחיטה, והפרים על גבי קרקע –

[י] ויקרא כ"ב

מגדל עוז

הפליג בריות אותו היום, אלא בערב הערב, יש מי שמקדים שני ימים ושוחט, ובא רבי יהודה לומר: אף על פי שיש מקדימין, – אינו צריך להודיעו, וכן מוכיח בתוספתא; ואני אומר: זו היא

אין שוחטין אותו ביום אחד , ואם שחט - אינו לוקה :

יא. איסור אותו ואת בנו - נוהג בנקבות , שזה בנה ודאי ; ואם נודע ודאי שזה הוא אביו - אין שוחטין שניהן ביום אחד , ואם שחט - אינו לוקה , שהדבר ספק : אם נוהג בזכרים ? או אינו נוהג ? :

יב. השוחט את הפרה , ואחר כך שחט שני בניה - לוקה שתי מלקיות ; שחט את בניה , ואחר כך שחט היא - לוקה אחת ; שחטה ואת בתה , ואת בן בתה , - לוקה שתים ; שחטה ואת בן בתה , ואחר כך שחט את הבת - לוקה אחת , בין הוא בין אחר :

יג. שנים שלקחו שתי בהמות , זה האם , וזה הבת , ובאו לדין , זה שלקח ראשון - ישחוט ראשון , והשני - ימתין למחר ; ואם קדם השני ושחט - זכה , וימתין הראשון עד למחר :

יד. בארבעה פרקים בשנה - המוכר בהמה לחברו צריך להודיעו , ולומר לו : כבר מכרתי אמה או בתה לאחר לשחוט , כדי שימתין זה האחרון , ולא ישחוט עד למחר , ואלו הן : ערב יום טוב האחרון של חג , וערב יום טוב הראשון של פסח , וערב עצרת , וערב ראש השנה :

טו. במה דברים אמורים ? כשראה זה שלקח באחרונה נחפז לקנות , והיה בסוף היום . שחזקתו שהוא שוחט עתה, אבל אם היה ריוח ביום - אינו צריך להודיעו , שמא לא ישחוט אלא למחר :

מגדל עוז

סברתו , אמר ר"י במה דברים אמורים ? כשחל יום כפור להיות בב' כו' , וכן מצאתי בתורת כהנים , דמסיים בה ; אמר ר"י אף ערב יום כפור בגליל , אר"י אימתי ? בזמן שאין לו ריוח וכו' , דמשמע דאערב יום כפור דר"י קאי , לפרושי ; אמנם רש"י

טז. והמוכר את האם לחתן, והבת לכלה, — צריך להודיען: שודאי ביום אחד שוחטין, וכן כל כיוצא בזה:

יז. יום אחד האמור באותו ואת בנו — היום הולך אחר הלילה: כיצד? הרי ששחט ראשון בתחלת ליל רביעי — לא ישחוט השני עד תחלת ליל חמישי; וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי, קודם בין השמשות, — שוחט השני בתחלת ליל חמישי; שחט ראשון בין השמשות של ליל חמישי, — לא ישחוט השני עד ליל ששי, ואם שחט ביום חמישי אינו לוקה:

פרק שלשה עשר

א. הלוקח אם על הבנים ושחטה — הבשר מותר באכילה, ולוקה על שחיטת האם, שנאמר: [1] לא תקח האם על הבנים; וכן אם מתה קודם שישלחנה — לוקה, ואם שלחה אחר שלקחה — פטור

ב. וכן כל מצות לא תעשה שניתקה לעשה, — חייב לקיים עשה שבה, ואם לא קיימו — לוקה:

ג. בא אחר וחטף האם מידו, ושלחה, או שברחה מתחת

[1] דברים כ"ב

מגדל עוז

ורבותינו בעלי התוספות, והר"ס מקוצי ז"ל, — כולם הסכימו כר"ס ז"ל, ולא חשו לאותה תוספתא כנגד התלמוד:

פרק שלשה עשר

הלוקח אם על הבנים ושחטן, עד סוף הפרק, פרק שלום

ידו שלא מדעתו – לוקה, שנאמר: [1] שלח תשלח – עד שישלח מעצמו, והרי לא קיים עשה שבה:

ד. נטל אם על הבנים, וקצץ אגפיה, כדי שלא תעוף, ושלחה – מכין אותו מכת מרדות, ומשהא אותה אצלו עד שיגדלו כנפיה ומשלחה; ואם מתה קודם לזה, או ברחה ואבדה – לוקה, שהרי לא קיים עשה שבה:

ה. וכיצד משלח האם? אוחז בכנפיה ומפריחה; שלחה, וחזרה, ושלחה, וחזרה, אפילו ד' וה' פעמים – חייב לשלח, שנאמר: [2] שלח תשלח:

ו. האומר: הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים – חייב לשלח את האם, שנאמר: [3] שלח תשלח את האם:

ז. לקח את הבנים והחזירן לקן, ואחר כך חזרה האם עליהן – פטור מלשלח; שלח את האם, וחזר וצד אותה – הרי זה מותר, לא אסרה תורה – אלא לצוד אותה והיא אינה יכולה לפרוח בשביל הבנים, שהיא מרחפת עליהן, שלא ילקחו, שנאמר: [4] והאם רובצת על האפרוחים, אבל אם הוציא מתחת ידו, וחזר וצד אותה – מותר:

ח. שלוח האם אינו נוהג – אלא בעוף טהור שאינו מזומן, כגון יוני שובך ועלייה, ועופות שקננו בפרדס, שנאמר: [5] כי יקרא; אבל המזומן, כגון אווזין ותרנגולין, ויונים שקננו בבית – אינו חייב לשלח:

ט. היו האפרוחין מפריחין, שאינן צריכין לאמן, או ביצים מוזרות – אינו חייב לשלח; היו אפרוחין טרפות – הרי אלו כביצים מוזרות, ופטור מלשלח:

י. זכר שמצאו רובץ על הקן – פטור מלשלח, ועוף טמא

[1] דברים כ"ב [2] שם [3] שם [4] שם [5] שם

מגדל עוז

הקן (דף ק"מ קמ"א), ופרק אלו מגלחין דף ל"א:

רובץ על ביצי עוף טהור, או עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא - פטור מלשלח:

יא. היתה רובצת על ביצים שאינן מינה, והן טהורין — הרי זו משלח: ואם לא שלח - אינו לוקה; היתה האם טרפה — חייב לשלחה:

ב. שחט מקצת סימנין בתוך הקן קודם שיקחנה — חייב לשלח, ואם לא שלח - אינו לוקה:

יג. היתה מעופפת, אם כנפיה נוגעות בקן — חייב לשלח, ואם לאו - פטור מלשלח; היה מטלת, או כנפים חוצצות בין כנפיה ובין הקן — הרי זה משלח, ואם לא שלח — אינו לוקה:

יד, היו שני סדרי ביצים, וכנפיה נוגעות בסדר העליון, או שהיתה רובצת על ביצים מוזרות, ותחתיהן ביצים יפות או שהיתה אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הקן, והאם על הזכר — הרי זה לא יקח, ואם לקח - ישלח, ואם לא שלח — אינו לוקה:

טו. היתה יושבת בין האפרוחים, או בין הביצים, ואינה נוגעת בהן — פטור מלשלח; וכן אם היתה בצד הקן, וכנפיה נוגעות בקן מצדו - פטור מלשלח:

טז. היתה על שני בדי אילן, והקן ביניהן - רואין: כל שאלו ינטלו הבדין תפול על הקן - חייב לשלח:

יז. היתה רובצת על אפרוח אחד, או על ביצה אחת - חייב לשלח; המוציא קן על פני המים, או על גבי בעלי חיים — חייב לשלח, לא נאמר: [1] אפרוחים או ביצים, ולא נאמר: [2] בכל עץ או על הארץ, אלא שדבר הכתוב בהווה:

יח. אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהן: לפיכך אפילו היתה רובצת על הביצים, או על האפרוחים בעלייתו ושובכו — אינן מזומנין, ולא קנה לו חצרו, כשם

[1] דברים כ"ד [2] שם

שאינו יכול לזכות בהן לאחרים, כך לא תזכה לו חצרו בהן, ולפיכך חייב לשלח:

יט. אסור לטול אם על הבנים, ואפילו לטהר בהן את המצורע שהיא מצוה, ואם לקח - חייב לשלח, ואם לא שלח - לוקה, שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ועשה ולא תעשה—דוחה עשה:

כ. המקדיש עוף לבדק הבית, ופרח מידו, והרי הוא מכירו, ומצאו רובץ על האפרוחים או על הביצים - לוקח הכל, ומביאן ליד גזבר, שאין שלוח האם נוהג במוקדשין, שנאמר: [1] ואת הבנים תקח לך, ואלו אינן שלך:

כא. עוף שהרג את הנפש, — פטור מלשלח, מפני שהוא מצוה להביאו לבית דין לדון אותו:

פרק ארבעה עשר

א. **מצות** עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה, או עוף טהור, שנאמר: [2] אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר; לפיכך חייב לברך קודם שיכסה: ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על כסוי הדם:

ב. כסוי הדם נוהג במזומן, ובשאינו מזומן, לא נאמר: [3] אשר

[1] דברים כ״ד [2] ויקרא י״ז [3] שם

מגדל עוז

פרק ארבעה עשר

מצות עשה לכסות, עד שדבר שכתוב בתוס׳, פרק כסוי הדם (דף פ״ג פ״ד): ונוהג בחולין כו׳, עד את הדם חייב לכסות, פרק שלוח הקן, ובתורת כהנים: כללים הבאים מבהמה

יצוד – אלא בהווה; ונוהג בחולין, ולא במוקדשין, בין קדשי המזבח, בין קדשי בדק הבית, ואם עבר ושחטן – אינו חייב לכסות את דמן:

ג. שחט חיה ועוף, ואחר כך הקדישן, או הקדיש את הדם – חייב לכסות:

ד. כלאים הבא מבהמה וחיה, וכן בריה שהוא ספק בהמה או חיה – צריך לכסות, ואינו מברך; השוחט לחולה בשבת – חייב לכסות לאחר שבת; וכן השוחט ספק או כלאים ביום טוב – מכסה דמו לאחר יום טוב:

ה. השוחט עופות ומיני חיה במקום אחד – מברך ברכה אחת לכולן, וכסוי אחד לכולן:

ו. דם שנתערב במים, אם יש בו מראה דם – חייב לכסות, ואם לאו - פטור; נתערב ביין או בדם בהמה – רואין אותן כאלו הם מים, אם אפשר שיראה מראה הדם שחייב לכסותו כשעור זה אלו היה מים, – חייב לכסות הכל, ואם לאו – פטור:

ז. כסהו ונתגלה, – אינו חייב לכסותו פעם אחרת, כסתהו הרוח – אינו חייב לכסות; חזר ונתגלה אחר שכסתהו הרוח – חייב לכסות:

ח. דם הניתז, ושעל הסכין, אם אין שם דם אלא הוא – חייב לכסות:

מגדל עוז

כו׳, עד ואינו מברך פרק ב׳ דמסכת בכורים (דף פ״ח): השוחט לחולה בשבת חייב לכסות אחר השבת, פרק כסוי הדם (דף פ״ג): וכן השוחט כלאים או ספק ביום ט״ב וכו׳, פרק כסוי הדם (דף פ״ד), ופרק ב׳ דמסכת בכורים דף פ״א, ופרק אותו ואת בנו (דף ע״ט), והרבה מקומות: השוחט עופות, עד לכולן, פרק כסוי הדם (דף פ״ו): דם שנתערב במים,

ט. שחט ונבלע הדם בקרקע, אם רשומו ניכר — חייב לכסות; ואם לאו — הרי זה כמי שכסתהו הרוח, ופטור מלכסות:

י. אין חייב בכסוי אלא דם שחיטה הראויה לאכילה, שנאמר: [1] אשר יאכל; לפיכך השוחט ונמצאת טרפה, או השוחט חולין בעזרה, או השוחט חיה ועוף שנגמר דינן לסקילה, והשוחט ונתנבלה בידו — פטור מלכסות; וכן חרש שוטה וקטן ששחטו בינן לבין עצמן — פטורין מלכסות דם שחיטתן:

יא. במה מכסין? בסיד, ובגבסים, בזבל דק, ובחול דק שאין היוצר צריך לכתשו, ובשחיקת אבנים וחרשים, ובנעורת של פשתן דקה, ובנסורת חרשים דקה, ובלבנה וחרסית ומגופה שכתשה, שכל אלו — מין עפר הן; אבל אם כפה עליו סל, או כסהו באבנים, — אין זה כסוי, שנאמר: [2] בעפר:

יב. לפיכך אין מכסין בזבל גס, וחול גס, וקמח, וסובין, ומורסן, ושחיקת כלי מתכות, לפי שאין אלו מין עפר, חוץ משחיקת הזהב בלבד, שמכסין בהם, מפני שנקרא עפר, שנאמר: [3] ועפרות זהב לו, ואומר: [4] עד אשר דק לעפר:

[1] ויקרא י"ז [2] שם [3] איוב כ"ח [4] דברים ט'

מגדל עז

עד ואם לאו פטיר מלכסות, במסכת זבחים פרק התערובות דף ע"ז: כסהו ונתגלה, עד אלא הוא חייב לכסות, פרק כסוי הדם (דף פ"ז): כתב הראב"ד ז"ל: אלו דברי הרב ז"ל, שעושה דברי רבי יהודה מפרש משום דאמר אימתי, אבל אין אחרים מודים לו, משום דגמרא מפרש להו דפליגי בקראי; ואני אומר: ר"מ ז"ל ורבותינו בעלי התוספות ז"ל — הסכימו כר"מ, דאפילו לרמי בר חמא, דאמר פרק זה בורר (דף כ"ב), ופרק קמא

יג. מכסין בשיחור, והוא פיח הכבשן, ובכוחל, ובנקרת פסילים, ובאפר, בין אפר עצים, בין אפר בגדים, אפילו אפר בשר שנשרף, שהרי כתיב: [1] מעפר שריפת החטאת, ומותר לכסות בעפר עיר הנדחת:

יד. השוחט צריך ליתן עפר למטה, ואחר כך ישחוט בו, ואחר כך יכסה בעפר, אבל לא ישחוט בכלי ויכסה בעפר:

טו. ומי ששחט — הוא יכסה, שנאמר: [2] וכסהו בעפר; ואם לא כסהו, וראוהו אחר — חייב לכסות, שזו מצוה בפני עצמה, ואינה תלויה בשוחט לבד:

טז. וכשמכסה — לא יכסה ברגלו, אלא בידו, או בסכין, או בכלי, כדי שלא ינהוג בו מנהג בזיון, ויהיו מצות בזויות עליו, שאין הכבוד לעצמן של מצות, אלא למי שצוה בהן ברוך הוא, והצילנו ממשש בחשך, וערך אותנו נר — ליישר המעקשים, ואור — להורות נתיבת היושר, וכן הוא אומר: [3] נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי:

[1] במדבר י״ט [2] ויקרא י״ז [3] תהלים קי״ט

מגדל עוז

לגטין (דף ז׳): דאימתי — לחלוק, אין הלכה אלא כרבי יוחנן וכרבי יהושע בן לוי, שאומר פרק חלון (דף נ״ח): אימתי — לפרש, ובמה — לחלוק, וכן הסכים הר״מ ז״ל מקולי: שחט ונבלע הדם, עד סוף הפרק, פרק כסוי הדם (דף פ״ז פ״ח):

נגמרו הלכות שחיטה בעזר האל:

הלכות אבל

יש בכללן ארבע מצות, אחת מצות עשה, ושלש מצות לא תעשה:

וזהו פרטן:

א להתאבל על הקרובים, ואפילו כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים, ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין; ולפי זה כללתי הלכות אלו בספר זה, שהן מעין קבורה ביום מיתה, שהיא מצות עשה:

ב שלא יטמא כהן גדול לקרובים:

ג שלא יכנס עם המת באהל:

ד שלא יטמא כהן הדיוט לנפש אדם, אלא לקרובים בלבד:

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ — בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

א. מצות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר: [1] ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה׳; ואין אבלות מן התורה, אלא ביום ראשון בלבד, שהוא יום המיתה ויום הקבורה; אבל שאר השבעה ימים — אינו דין תורה; אף על פי שנאמר בתורה: [2] ויעש לאביו אבל שבעת ימים, נתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומשה רבינו תקן להם לישראל ז׳ ימי אבלות, וז׳ ימי המשתה:

ב. מאימתי יתחייב אדם באבל? משיסתם הגולל; אבל כל זמן שלא נקבר המת — אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן; ומפני טעם זה רחץ דוד, וסך, כשמת הילד, טרם שיקבר:

ג. הרוגי מלכות שאין מניחין אותן להקבר — מאימת מתחילין להתאבל עליהן ולספוד שבעה ושלשים? משיתיאשו לשאול למלך לקברן:

[1] ויקרא י׳ [2] בראשית נ׳

מגדל עוז

פרק ראשון

מצות עשה להתאבל כו׳, עד ושבעת ימי המשתה, בזבחים פרק טבול יום (דף ק׳): מאימתי חייב אדם באבל וכו׳, עד ומתחילין להתאבל, במועד קטן פרק אלו מגלחין (דף כ״ו): כפלים אין מתאבלין עליהן כו׳, עד מתאבל עליו, במסכת נדה פרק יוצא דופן, ובכורות פרק יש בכור דף מ״ט, ובמסכת שבת פרק רבי אליעזר דמילה, וכתבו ר״י אלפס ז״ל בהלכה פרק אלו מגלחין, לגבי שמועה רחוקה: בן ט׳ חדשים שנולד וכו׳, עד

ד. מי שטבע בנהר, או מי שאכלתו חיה רעה—משנתיאשו לבקש; מצאהו אברים אברים, — אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו, או יתיאשו מלבקש:

ה. מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו, ואינם יודעים מתי יקבר, מעת שיחזרו פניהן מללותו מתחילין למנות שבעה ושלשים, ומתחילין להתאבל:

ו. הנפלים אין מתאבלין עליהן, וכל שלא שהא שלשים יום באדם — הרי זה נפל, אפילו מת ביום שלשים — אין מתאבלין עליו:

ז. ואם נודע בודאי שנולד לתשעה חדשים גמורים, אפילו מת ביום שנולד — מתאבלין עליו:

ח. בן תשעה חדשים שנולד מת, ובן שמנה שמת אפילו לאחר שלשים יום, ומי שיצא מחותך, אף על פי שכלו לו חדשיו, — הרי זה נפל, ואין מתאבלין עליהן, ולא מתעסקין עמהם:

מגדל עוז

מתעסקין עמהם; כתב הראב"ד ז"ל: זה אינו מחוור, שהרי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל דמשתהא, עד כאן לשונו; ואני אומר: זה כתב, לפי ששנינו במסכת נדה פרק יוצא דופן, התנוק בן יום אחד, והרי הוא לאביו ולאמו ולכל הקרובים — כחתן שלם, ואתמר עלה: למאי הלכתא? אמר רב פפא: לענין אבלות, כמאן? דלא כרבי שמעון בן גמליאל, דאי כרבי שמעון בן גמליאל, הא אמר כל ששהא שלשים יום באדם — אינו נפל,

לט. כל הרוגי בית דין, — לא היו מתאבלין עלין, אבל אוננין, שאין אנינות אלא בלב, ולא היו נקברים עם אבותיהם, עד שיתעכל הבשר, וממונם ליורשיהם:

י. כל הפורשים מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו עול המצות, ועול המלכות מעל צוארן, ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית דמצות, ובכבוד המועדות, וישיבת בתי כנסיות, ובתי מדרשות, אלא הרי הן כבני חורין לעצמן, וכן האפיקורסין, כל אלו—אין מתאבלין עליהם, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים, ומתעטפין לבנים, ואוכלים ושותים ושמחים, שהרי אבדו שונאיו של הקדוש ברוך הוא; עליהם הכתוב אומר: י הלא משנאיך יי׳ אשנא:

יא. המאבד עצמו לדעת, — אין מתעסקין עמו לכל דבר, ואין מתאבלין עליו, ואין מספידין אותו; אבל עומדין עליו בשורה, ואומרין עליו ברכת אבלים, וכל דבר שהוא כבוד לחיים; ואי זהו המאבד עצמו לדעת? לא שעלה לגג

י תהלים קל״ט

מגדל עוז

הא לא קשיא — ספיקא הוי! ופריך: דקים ליה ביה שכלו לו חדשיו, עד כאן; אלמא מתאבלין עליו, ולפי דעתי הקורא לפניו — לא השמיע לאזניו יפה, או טעות היה בספרו כתוב «הרי זה נפל», והוא כתב אלא «כנפל», כמו שהעתקתי לשונו; ואמרו שם: או אמחוסך קאי, דאי אנפלים — כבר כתבו בסמוך לזה, והדין היה לחבין ידיו, וכמו שרמזתי ראיותיו למקומותיו, ודעת רבותינו כשמאן עדן, אבל זה הדין הוא — מהא דתניא באבל רבתי: המחוסך

ונפל ומת, אלא האומר הריני עולה לראש הגג, ראוהו שעלה מיד דרך כעס, או שהיה מיצר, ונפל ומת, – הרי זה בחזקת שאבד עצמו לדעת, אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן, או הרוג ומושלך על גב סייפו, – הרי זה בחזקת כל המתים, ומתעסקין עמו, ואין מונעין ממנו דבר:

מגדל עוז

והמסורים והנפלים, ובן שמנה חי, ובן ט' מת, — אין מתעסקין עמהן לכל דבר, עד כאן; וכן כבימה ר"י אלפס ז"ל בהלכות, ופרק אלו מגלחין, וגם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בנמקי שלו, בשער האבלות בחבור תורת האדם, וזה פשוט כלשון ר"מ ז"ל: כל הרוגי מלכות כו', עד סוף הפרק, בסנהדרין פרק נגמר הדין דף מ"ז:

פרק שני

א. אלו שאדם חייב להתאבל עליהן דין תורה: אמו, ואביו, בנו, ובתו, ואחיו, ואחותו מאביו; ומדבריהם: שיתאבל האיש על אשתו הנשואה, וכן האשה על בעלה; ומתאבל על אחיו ועל אחותו שהן מאמו:

ב. אפילו הכהן שאינו מתטמא לאחיו ואחותו מאמו, ולאחותו הנשואה, אף על פי שהיא מאביו – מתאבל הוא עליהן; ואם היתה אחותו זו הנשואה מאביו–הרי הוא מתאבל עליה דין תורה:

מגדל עוז

פרק שני

אלו שאדם חייב להתאבל כו', עד דין של תורה, פרק אלו מגלחין (דף כ"ב): בנו או אחיו כו', עד אין מתאבלים זה על זה, פרק ב' דיבמות דף כ"ב: וכן אשתו הארוסה כו', עד ולא מתאבלת עליו, בסנהדרין פרק נגמר הדין: כל הקרובים שהוא חייב להתאבל וכו', עד וכן בשאר הקרובים: כתב הראב"ד ז"ל — לא מחוור, דבנו עצמו — מדרבנן הוא, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני! אם יצא דבר זה מפיו, שהרי ברייתא מפורסמת היא, פרק ואלו מגלחין, גמרא מהניתין דהקובר את מתו שלשה ימים קודם הרגל כו', תנו רבנן: כל האמור בפרשת כהנים — כהן מטמא להם, ואבל — מתאבל עליהן, ואלו הן: אביו, ואמו, בנו, ובתו, אחיו, ואחותו מאביו, ואשתו, הוסיפו עליהם: אחיו מאמו, ואחותו בתולה מאמו, ואחיותו נשואה בין מאביו בין מאמו; וכשם שמתאבל עליהם — כך מתאבל על שניים

ג. אשתו ארוסה – אינו מתאבל עליה, ולא אונן, וכן היא– כא אוננת ולא מתאבלת עליו:

ד. כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהן– הרי זה מתאבל עמהן בפניהן– מדברי סופרים: כיצד? הרי שמת בן בנו, או אחי בנו, או אם בנו, – חייב לקרוע בפני בנו, ולנהוג אבילות בפניו, אבל שלא בפניו – אינו חייב, וכן בשאר הקרובים:

ה. אשתו הנשואה, אף על פי שהוא מתאבל עליה – אינו מתאבל עמה על שאר קרובים, אלא על אביה ועל אמה, משום כבוד אשתו– נוהג אבילות עליהן בפנה; כיצד? מי שמת חמיו, או חמותו–כופה מטתו, ונוהג אבלות עם אשתו

מגדל עוז

שלהם, דברי רבי עקיבא, ר״ש בן אלעזר אומר: אין מתאבל אלא על אבי אביו ועל בן בנו; וחכמים אומרים: כל שמתאבל עליו– מתאבל עמו, ואסיקנא: מאי עמו? – עמו בבית, אבל שלא בפניו – אינו מתאבל על שניי שלו, כי הא דאמר ליה רב לרבי חייא בריה, וכן אמר רב הונא לרבה בריה: באפה – נהיג אבילותא, דלא באפה – לא תנהוג אבילותא; ויש מן הגאונים ז״ל: כתבו: שאלו האמורים בפרשת כהנים, שכהן מטמא להם, אבלות שנוהג עליהם ביום האבון – מן התורה היא, אבל אלו שהוסיפו עליהן – אין אבלות אלא מדברי סופרים, וכן הביא ר״י אלפס ז״ל זאת הברייתא להלכה רווחת, וגם כתב רבינו הגדול הרמב״ן ז״ל בנמוקי שלו, תחלת שער האבל, בחבור תורת האדם, והוא כלשון ר״מ ז״ל, ולא ראינו חולק על זה מעולם, לפי שהוא תלמוד ערוך, אלא ודאי היא לא אמרו ולא כתבו: אשתו הנשואה וכו׳, עד בעל כרחו, פרק אלו מגלחין, במה דברים אמורים בזכרים שהזהרו וכו׳, עד אינן מטמאות: כתב הראב״ד ז״ל:

בפניה, אבל לא שלא בפניה; וכן האשה שמת חמיה, או חמותה - נוהגת אבלות בפניו; אבל שאר קרובים, כגון שמת אחי אשתו, או בנה, והאשה שמת אחי בעלה, או בנו, - אין מתאבלין זה על זה; וכן יראה לי: שאם מתה אשת קרובו או בעל קרובתו, כגון שמתה אשת בנו, או בעל בתו - אינו חייב להתאבל עליהן, וכן כל כיוצא בזה:

ו. כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו, כדי שיתעסק עמהן ויתאבל עליהן, שנאמר ,כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגומר, לה יטמא, - מצות עשה, שאם לא רצה להטמא - מטמאין אותו על כרחו; במה דברים אמורים? בזכרים שהוזהרו על הטומאה, אבל הכהנות, הואיל ואינן מוזהרות על הטומאה, כן אינן מצוות

[1] ויקרא כ״א

מגדל עוז

קשיא הא דתניא: אשתו ארוסה — לא אונן ולא מטמא לה, וכן היא — לא אוננת ולא מטמאה לו, הא נשואה — מטמאה לו; ואני אומר: מה שכתב ר״מ ז״ל בכאן — הוא שסמך על מה ששנינו בסוטה, סוף פרק היה נוטל: מה בין איש לאשה מ׳? עד האיש — מטמאה למתים, ואין האשה מטמאה למתים; ומוכח לה בגמרא מדכתיב: אמור אל הכהנים בני אהרן, ולא בנות אהרן; והכי נמי מייתי לה פרק קמא דקדושין, עם שכבר שנינו בברייתא פרק אלו מגלחין, שנסחתי למעלה: כל האמור בפרשת כהנים — כהן מטמא להם, — אבל מתאבל עליהן, ואינו גורס «ואשתו» אלא באותן שהוסיפו, וכבר כתבתי מדעת הגאונים ז״ל, דאותן שהוסיפו - הם מדרבנן, והוא דעת ר״מ ז״ל, וכן כתב בתחלת זה הפרק בפירוש: שהאיש מתאבל על אשתו הנשואה, והיא עליו מדבריהם, וקרא דלה יטמא, וקראי דמייתי בספרא, - אסמכתא בעלמא נינהו; ועלין ר״מ ז״ל חוזר לבאר בזה מיד, ואני מוכיח דבריו בע״ה, ומן התימה על הראב״ד ז״ל, אם סובר היה,

להתטמא לקרובים, אלא אם רצו – מתטמאות, ואם לאו – לא מטמאות:

ז. אשתו של כהן – מתטמא לה על כרחו, ואינו מטמא לה אלא מדברי סופרים, עשאוה כמת מצוה, כיון שאין לה יורש אלא הוא – לא תמצא מי שיתעסק בה; ואינו מטמא אלא לנשואה בלבד, אבל הארוסה – אינו מטמא לה:

ח. וכן כל אותן שאמרו אין מתאבלין עליהן, כגון הרוגי בית דין, ושפרשו מדרכי צבור, והנפלים, והמאבד עצמו לדעת – אין הכהן מתטמא להן; ועד מתי מצוה להתטמא לקרוביו? עד שיסתום הגולל, אבל מאחר שנסתם הגולל – הרי הן כשאר כל המתים, שאם נטמא בהן – לוקה:

ט. אשתו הפסולה – אינו מטמא לה; לפיכך מי ששמעה שמועה שמת בעלה, ונשאת, ובא בעלה – שניהן

מגדל עוז

כי אבילות אשתו נשואה – מדאורייתא, למה לא חלק עליו בתחלת זה הפרק, והמתין לו עד כאן?; ומכל מקום רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל סייע לראב"ד ז"ל בזה, וכתב: כי כל הגירסאות כמנאות גורסות «אשתו» עם הראשונות שלא הוסיפו, והאמת יורה דרכו:

אשתו של כהן מטמא לה וכו', עד לא יטמא לה, ביבמות פרק האשה רבה (דף צ') מוכח ההוא להדיא, והו כמו שכתבתי לשלו מיד הראב"ד ז"ל, ואף כי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל מסייעו:

וכן כל אותן שאמרו, עד לוקה, מפרק האשה רבה (דף צ') הסכים כן, ומדעת מקצת הגאונים ז"ל: אשתו הפסולה אינו מטמא לה, פרק ב' דיבמות (דף כ'): לפיכך מי ששמעה כו', עד ואף על פי שהיא חללה, ביבמות פרק האשה רבה (דף צ'):

וכן מטמא לבנו כו', עד הרי זה מטמא להם, פרק ב' דיבמות:

אחותו הנשואה, עד אינו מטמא לה, פרק הבא על יבמתו:

אין מטמאין לה, שהרי היא פסולה לשניהן; אבל מטמא הוא לאמו, אף על פי שהיא חללה; וכן מטמא לבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו, אף על פי שהן פסולין, אפילו הוו ממזרים — מטמא להן:

י. אחותו הנשואה — אינו מטמא לה, אף על פי שהיא נשואה לכהן, שנאמר: [1] הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש, הבתולה — [2] אשר לא היתה לאיש — פרט לארוסה שאינו מטמא לה, אף על פי שהוא ארוסה לכהן:

יא. נתגרשה אחותו מן הארוסין — מטמא לה, שנאמר: [3] הקרובה אליו, להביא את המגורשת מן הארוסין:

יב. אחיו ואחותו מאמו — אינו מטמא להן, שנאמר: [4] ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו, מה בנו — הראוי לירושתו, אף אחיו ואחותו — הראויים לירושתו:

יג. הספקות - אינו מטמא להן, שנאמר: [5] לה יטמא, מטמא הוא על הודאי, ואינו מטמא על הספק; לפיכך הולדות שנתערבו, והבן שהוא ספק בן שבעה לאחרון, או בן תשעה לראשון, וכן כל כיוצא בהן — אינו מטמא להן מספק. וכן כל המתגרשת ספק גרושין, או בגט פסול, — אינו מטמא לה:

טו. הטומאה לקרובים — חויה היא, ולא הותרה לכל, לפיכך אסור לכהן להתטמא למת, אפילו בעת

[1] ויקרא כ"א [2] שם [3] שם [4] שם [5] שם

מגדל עוז

לפיכך אסור לכהן להטמא וכו', עד סוף הפרק, במכלתא דרבתי, ובנזיר פרק כהן גדול, ופרק הבא על יבמתו, ובספרא

שמתטמא לקרוביו, שנאמר: [י] לה יטמא, אינו מטמא לאחרים עמה, שלא יאמר: הואיל ונטמאתי על אבי, אלקט עצמות פלוני, או אגע בקבר פלוני; לפיכך כהן שמת לו מת - צריך להזהר ולקוברו בסוף בית הקברות, כדי שלא יכנס לבית הקברות, ולא יתטמא בקברות אחרים כשיקבור מתו:

[י] ויקרא כ״א

מגדל עוז

פי׳ה אמור אל הכהנים, ובפרק הסמוך — אוסיף לקח, ואגדיל כח, לחזק דברי ר״מ ז״ל בזה הפסק:

פרק שלישי

א. כל כהן שנטמא למת, חוץ משׁשה מתים המפורשים בתורה, או אשתו — בעדים והתראה — הרי זה לוקה, שנאמר: [1] לנפש לא יטמא בעמיו; ואחד הנוגע במת, או המאהיל, או הנושא, ואחד המת, ואחד שאר הטומאות הפורשות מן המת, שנאמר: [2] לנפש לא יטמא בעמיו; וכבר פרשנו בהלכות טומאת מת: כל דברים המטמאין מן המת מן התורה, או מדבריהם:

ב. וכן אם נגע הכהן בקבר — לוקה; אבל נוגע הוא בבגדים שנגעו במת, אף על פי שמטמא בהן טומאת שבעה:

[1] ויקרא כ"א [2] שם

מגדל עוז

פרק שלישי

כל כהן שנטמא למת כו', עד ואיזה מדבריהם, הכל בהלכות טומאת מת בתורת כהנים פרשת אמור: ושם באמרנו שאין הגוי כו', עד כמו שבארנו שם במסכת נזיר, בשמעתין קמייתא דפרק העכו"ם: כהן שנכנס לאהל המת כו', עד הרי זה לוקה, בסיפרא: חייב בלא יבא, חייב בלא יטמא, וכן לגבי הדיוט, ומשמע כן נמי בפרק שני דשבועות דף י"ז: נכנס וילא כו', עד כל אחת ואחת, במסכת נזיר פרק כהן גדול ונזיר דף מ"ז מ"ח: היה נוגע ולא פירש כו', עד לוקה, במסכת נזיר פרק ג' מינין (דף מ"ג): כהן גדול אינו מטמא, עד ומשום לא יטמא, פרק כ"ג ונזיר דף מ"ז: נטמא מקודם ואחר כך בא וכו', עד לא הביאה; כתב הראב"ד ז"ל: הרב אינו פוסק כן, והא לא מיחוור דסוגיא דשמעתין כרבה דטומאה וטומאה שלא בחבורין נמי לא מחייב, וכל שכן בחבורין, וטומאת ביאה נמי לא מחייב, אלא היכא דאתו בבת אחת: ואני אומר: קודם כל דברי — להכריע איני כדאי, ואפילו הייתי כדאי, אשכחינן גברא דיהבינן בתריקאי, רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בנמוקי תורת האדם שלו,

ג. וכן אם נכנס לאהל טמא שנכנסה לו הטומאה — לוקה, אף על פי שעצמה של טומאה בבית אחר; וכבר בארנו כל האהלים שתכנס להן הטומאה, או שתצא מהן, ודין הסככות והפרעות, וכל הדברים המביאין את הטומאה, והחוצצין בפני הטומאה; ואי זה מהן דין תורה, ואי זה מהן מדבריהן, הכל בהלכות טומאת מת;

ד. כהן שנכנס לאהל המת, או לבית הקברות בשגגה; ואחד שידע - התרו בו, אם קפץ ויצא - פטור, ואם

מגדל עוז

בשער השני בענין הכהנים, וז"ל: וגרסינן בנזיר: כהן שהיה עומד בבית הקברות, והושיטו לו מתו, ומת אחר, ונגע, יכול יהא חייב? תלמוד לומר: להחלו, מי שאינו מחולל, יצא זה שמחולל ועומד; והוינן בה ממתניתין דתנן: היה מטמא למתים כל היום כולו, — אינו חייב אלא אחת, אמרו לו: אל תטמא, והוא מטמא, — חייב על כל אחת ואחת, והאי מטמא וקאי; ואמר רב הונא: נזיר שהיה עומד בבית הקברות, והושיטו לו מתו ומת אחר, ונגע בו, - פטור בחבורו במת, אבל פירש ממנו, ונגע במת אחר — חייב, וטעמא דמילתא: משום דמוסיף טומאה על עצמו, שהאדם כשהוא תפוס במת, הנוגע בו — כנוגע במת עצמו, ונעשה אב הטומאה, וכשפירש מן המת - הוא עצמו אב הטומאה, והנוגע בו ראשון לטומאה, נמצא הנוגע במת לאחר שפירש ממתו — מוסיף טומאה על עצמו, לפיכך הוא חייב, אבל התופס במתו, ונוגע במת אחר, כיון שאינו מוסיף טומאה על טומאתו - פטור, דכתיב להחלו, יצא זה שמחולל ועומד; ולא תימא פטור דקאמרינן — אבל אסור הוא, אלא מותר לכתחלה, דתניא באבל: היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא

ישב שם כדי השתחויה, כמו שבארנו בעניין טומאת מקדש, — הרי זה לוקה; נכנס ויצא, וחזר ונכנס ויצא, אם התרו בו על כל פעם ופעם - לוקה על כל כניסה וכניסה; וכן אם נגע במת, והתרו בו, ופירש וחזר ונגע, והתרו בו אפילו מאה פעמים - לוקה על כל אחד ואחד; היה נוגע ולא פירש, או שהיה עומד בבית הקברות ונגע במתים אחרים, אף על פי שהתרו בו כמה פעמים — אינו לוקה אלא אחד, שהרי מחולל ועומד כל זמן שלא פירש:

ה. המטמא את הכהן; אם היו שניהם מזידין - הרי הכהן לוקה, וזה שטמאו עובר על: י ולפני עור לא תתן מכשול; היה הכהן שוגג, וזה שטמאו מזיד - הרי זה שטמאו לוקה:

י ויקרא י"ט

מגדל עוז

בתוך הקבר — מקבל מאחרים וקובר, פירש, הרי זה לא יטמא, נטמא בו ביום, — רבי טרפון מחייב, ורבי עקיבא פוטר, נטמא לאחר אותו היום, - הכל מודים, מפני שהוא סותר יום אחד; פירוש לר"ע לא קרינן ביה לעולם להחלו, אלא אם כן מוסיף ימי טומאה על עצמו, אם כן סבירא ליה: טומאה בחבורין — לאו דאורייתא, והלכתא כרבי טרפון, דקיימא לן: סתם במתניתין, ומחלוקת בברייתא, — הלכתא כסתם, ותנן אמרו לו: אל תטמא, אל תטמא, והוא מטמא, — חייב על כל אחת ואחת, ואף על גב דמטמא וקאי; ועוד דרב הונא דהוא אמורא — אמר כותיה, ועוד: דסוגיין בפרק ידיעות הטומאה, בענין נזיר בקבר, — כרבי טרפון אתיא, הילכך הלכה כרבי טרפון, ובודאי דלענין איסורא, אפילו רבי עקיבא מודה, כדקתני רישא: פירש — הרי זה לא יטמא, ולא פליג רבי עקיבא, ותני עלה התם באבל כהן שנטמא לקרובים, אל יטמא לאחרים אפילו בו ביום, במה דברים אמורים? בזמן שיש שם כדי מטה וקובריה, אבל אם אין שם כדי מטה וקובריה, — הרי זה יטמא, נטמא ובאו כדי מטה

ו. כהן גדול אינו מטמא לקרובים, שנאמר: [1] לאביו ולאמו לא יטמא; וכן אינו נכנס עם המת באהל, אפילו קרוביו, שנאמר: [2] ועל כל נפשות מת לא יבא; הא למדת: שהוא חייב בלא יבא, וחייב בלא יטמא; כיצד? נגע או נשא, — לוקה אחת; נכנס לאהל וישב שם עד שמת עליו המת, או שנכנס לשידה תיבה ומגדל, ובא חברו ופירש עליו גג השידה, שהרי טומאה וביאה באין כאחד, — הרי זה לוקה שתים, משום לא יבא, ומשום לא יטמא:

ז. נטמא מקודם, ואחר כך נכנס לאהל, אם התרו בו — לוקה אף על הביאה:

[1] ויקרא כ״א [2] שם

מגדל עוז

וקובריה, - פורש לו למקום טהרה, היו שם ב׳ דרכים, האחד קרובה וטמאה, והאחד רחוקה וטהורה, אם היו העם הולכין ברחוקה — הולך לו ברחוקה עמהם, ואם לאו — ילך בקרובה, מפני כבוד העם; שמעינן מינה: דלא פליג רבי עקיבא ברייתא, דאל יטמא לאחרים, אפילו בו ביום, דמפטר הוא דפטר ממלקות, אבל אסורא דרבנן איכא, משום דכל שלא בחבורין — מוסיף טומאה היא; ועוד מצאתי במסכת נזיר פרק שלשה מינין, שהברייתא היא שנויה שם בחילוף: יצא ונכנס — רבי טרפון פוטר, ורבי עקיבא מחייב; אמר לו רבי טרפון: וכי מה הוסיף זה על חלולו? אמר לו רבי עקיבא: בשעה שהיא שם — טמא טומאת שבעה, פירש היה טמא טומאת ערב, יצא ונכנס — הוה טומאת שבעה, אמר ליה רבי טרפון עקיבא: הפורש ממך, כפורש מחיים; והרי זה לפי הלשון כל שכן, שהדבר פשוט שהלכה כדברי המחייב, ושמעינן מהני: שאין הכהנים נכנסים לבית הקברות לקבור מתים שלהם, שאפילו היה תפים בהם בכניסה, ובחבורין, שהוא מותר להטמא לאחרים, כשהוא פורש משם לאחר קבורה, כמלא מטמא לאחרים, ואסור, לפיכך משפחת הכהנים עושין שכונת קבורה שלהם, בסוף בית הקברות,

ח. כהן שפגע במת מצוה בדרך – הרי זה מטמא לו; אפילו כהן גדול חייב להטמא לו ולקוברו; ואיזהו מת מצוה? אחד שהיה מושלך בדרך, ואין לו קוברין; דבר זה הלכה מפי הקבלה; במה דברים אמורים כשהיה הכהן לבדו, ואין עמו אחר, ואפילו קרא שם בדרך ואין לו עונה, אבל אם כשיקרא אחרים עונים אותו – אין זה מת מצוה, אלא יקרא לאחרים ויבאו ויעסקו בו:

ט. היו כהן ונזיר מהלכין בדרך, ופגעו במת מצוה – יתעסק בו הנזיר, לפי שאין קדושתו קדושת עולם, ואל יטמא בו הכהן, אף על פי שהוא כהן הדיוט; היה כהן גדול וכהן הדיוט – יטמא ההדיוט, וכל הקודם את חברו במעלה – מתאחר בטומאה; וסגן עם משוח מלחמה

מגדל עוז

וכל כהן שמת לו מת — קובר בסוף השכונה, כדי שלא יכנס לבית הקברות, ולא יטמא בקברות אחרים, וכן כתב הרמב"ם ז"ל; אבל רבינו תם ז"ל היה אומר: שהלכה כרבי עקיבא בנטמא בו ביום, שהוא פטור, ומתיר כניסת כהנים לבית הקברות, שאפילו היה רבי עקיבא אוסר, טומאתן בו ביום מדבריהם, וגדול כבוד מת שדוחק את ל"ת של דבריהם, ומייתי לה ממה ששנינו בפרק דם הנדה, בכותים נאמנים לומר קברנו שם את הנפלים, או לא קברנו, והוינן: והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול; ופריק: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: בכהן שלהם עומד, ודילמא כהן טמא הוא? דנקיט תרומה בידיה, ודילמא תרומה טמאה דקא אכיל מיניה? אלמא שרי לכהן טמא לעמוד במקום הקבר, ואני תמה על זו הראיה; מה לנו ללמוד הלכה מן העכו' הזה? אף אם הם סוברים כדעת רבי עקיבא, אנו נפסוק הלכה כמותן?, ושמא כך הם דורשין להחלו בכל כהן טמא, ואפילו נטמא למחר, ולית להו מדרש: לא יטמא, ואינו מטמא לאחרים עמה, ומשום הכי מקשינן: ודילמא כהן טמא

שפגעו במת מצוה – יטמא משוח מלחמה, ואל יטמא הסגן:

י. נשיא שמת – הכל מטמאין לו, אפילו כהנים, עשאוהו כמת מצוה לכל, מפני שהכל חייבין בכבודו, וכן הכל אוננין עליו:

יא. בנות אהרן – לא הוזהרו על טומאת מת, שנאמר:[1] אמור אל הכהנים בני אהרן, ולא בנות אהרן; וכן החללים מותרין להטמא, שנאמר:[2] בני אהרן, עד שיהיו בכהונם:

יב. כהן קטן הרי הגדולים מוזהרים שלא יטמאוהו, ואם בא להטמא מעצמו – אין בית דין מצווין עליו להפרישו; אבל אביו צריך לחנכו בקדושה:

[1] ויקרא כ״א

מגדל עוז

הוא, ותוספות טומאה לדידהו לית להו! אבל הסוגיא שהזכרנו — כלן כדברי רבי טרפון הם, והלכה כמותו; והא דקתני התם באבל: הין שם שני דברים כו׳, והוינן בה בגמרא בפרק מי שמתו עלה דההיא דאמר רב: המוציא כלאים בבגדו — פושטו, ואפילו בשוק, שכל מקום שיש חלול השם — אין חולקין כבוד לרב! ומתרצינן עלה: תרגומא רבי אבא, בבית הפרס דרבנן, לומר דכבוד הבריות—דוחה לא תעשה של דבריהם, ואינו דוחה לא תעשה של תורה; ואיכא לעיוני בההיא שמעתא דקדריש התם, ואקשינן: ולאחותו מה תלמוד לומר? הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ושמע שמת לו מת, יכול יטמא? אמרת לא יטמא, יכול אפילו למת מצוה? תלמוד לומר ולאחותו, לאחותו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה; ופרקינן: שאני התם, דכתיב ולאחותו; ואקשינן: ונגמר מינה! שב ואל תעשה, שאני; הדין הוא גמרא דכתיבה בנסחי, ואיכא נסחי עתיקי דמוספי וגרסי «וכי תימא נילף מנזיר, מה לנזיר — שכן ישנו בשאלה, וכי תימא נילף מכהן — מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל» ורבינו האי גאון ז״ל כך כתב בפירושיו, והשתא שמעי

יג. מת תופש ארבע אמות שלו לטומאה; וכל כהן שנכנס לתוך ארבע אמות – מכין אותו מכת מרדות; וכן אם נכנסו לבית הפרס, או יצא חוצה לארץ, או שנטמא בדם תבוסה, או בגולל ובדופק, וביוצא בהן, – מכין אותו מכות מרדות, מפני שהן אבות של דבריהם, כמו שבארנו בהלכות טומאת מת; אבל אם נכנס לבית הקברות–לוקה מן התורה:

יד. מותר לכהן להטמא בבית הפרס, או בחוצה לארץ לדבר מצוה, בזמן שאין שם דרך אלא היא, כגון שהלך לישא אשה, או ללמוד תורה, אף על פי שיש שם מי שילמדנו בארץ ישראל – לא מן הכל אדם זוכה ללמוד. וכן מטמא בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל

מגדל עוז

לפים הני נסחי, דכל לאו דטומאה — נדחה מפני כבוד הבריות, דכולהו — לאוין שאינן שוין בכל הן, ואידחייא לה כולה סוגיא דלעיל, הבא בטומאה באין עמו בטומאה אפילו בטומאה דאורייתא, עד כאן לשונו; למדנו מתוך דבריו, שהוא מסכים עם ר"מ ז"ל בכל: כהן שפגע במת מצוה וכו', עד והם באים ומתעסקים בו, במסכת זבחים פרק טבול יום (דף ע"ז), ובמסכת יבמות פרק האשה רבה, ובמסכת נזיר פרק כהן גדול ונזיר דף מ"ז: היו כהן ונזיר מהלכין כו', עד ואל יטמא, במסכת נזיר פרק כ"ג ונזיר, ובסוף מסכת הוריות: נשיא שמת הכל מטמאין לו כו', עד הכל אוננין עליו, בירושלמי: בנות אהרן כו', עד ולא בנות אהרן, בסיפרא, ומייתא לה בפרק קמא דקדושין (דף כ"ה): וכן החללים מותרים כו', עד לחנכו בקדושה, בסיפרא, וביבמות פרק הבא על יבמתו דף מ"ד: מת תופס ארבע אמות כו', בסוטה פרק משוח מלחמה דף מ"ד: וכן אם נכנס לבית הפרס כו', עד כמו שבארנו בהלכות טומאת מת, גם אני כתבתי שם כל הצורך פרק ב': אבל אם נכנס לבית

שהלך בבית הפרס — הכל הולכין אחריו שם לנחמו: וכן מדלגין על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ואפילו מלכי עכו"ם, וכן כל כיוצא בזה; וכן מטמא בטומאה של דבריהם לדון עם האנסים, ולערער עמהן, מפני שהוא מציל מידם, וכן כל כיוצא בזה:

פרק רביעי

א. מנהג ישראל במתים ובקבורה כך הוא: מעמצין עיני של מת, ואם נפתח פיו — קושרין את לחייו, ופוקקין את נקביו אחר שמדיחין אותו, וסכין אותו במיני בשמים, וגוזזין שערו, ומלבישין אותו תכריכין תפורין בחוט של פשתן לבנים, ולא יהיו דמיהם יקרים; ונהגו חכמים בסדר שוה זוז, שלא לבייש את מי שאין לו; ומכסין פני המת, שלא לבייש את העניים שפניהם משחירין ברעב:

מגדל עוז

הקברות לוקה מן התורה, בסיפרא, ובמסכת נזיר פרק כ"ג ונזיר דף י"ד, ופרק שלשה מינין: מותר לכהן גדול להטמא כו', עד אדם זוכה ללמוד. פרק קמא דמסכת ע"ז (דף י"ג): וכן מיטמא בטומאה של דבריהם כו', עד סוף הפרק, ובברכות פרק מי שמתו דף י"ט:

פרק רביעי

מנהג כל ישראל כו', עד וגוזזין שערו, בתשובת הגאונים ז"ל כמלא כן, והסכימו כל האחרונים עליו: ומלבישין אותו תכריכין כו', עד משחירין ברעב, פרק אלו מגלחין דף כ"ז.

ב. ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים המוזהבין הרקומין, אפילו לנשיא שבישראל, שזהו גסות הרוח והשחתה; וסובלין את המת על הכתף עד בית הקברות:

ג. ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל, שמא תפסק רצועה מסנדלו של אחד מהן, ונמצא מתעכב מן המצוה:

ד. וחופרין בעפר מערות, ועושין כוך בצד המערה, וקוברין אותו בו, ופניו למעלה, ומחזירין העפר והאבנים עליו, ויש להן לקבור בארון של עץ; והמלוין אותו אומרין לו: לך בשלום, שנאמר: [1] ואתה תבא אל אבותיך בשלום; ומציינין את כל בית הקברות, ובונין נפש על הקבר; והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם, שדבריהם הם זכרונם, ולא יפנה אדם לבקר הקברות:

ה. הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר, אין קושרין לחייו, ואין פוקקין נקביו, ואין מניחין כלי מתכות וכלי מיקר על טבורו שלא יתפח; ולא סכין אותו, ולא מדיחין אותו, ולא מטילין אותו על החול, ולא על המלח — עד שעה שימות, והנוגע בו — הרי זה שופך דמים, למה זה דומה? לנר שמטפטף, כיון שנגע בו אדם — יכבה; וכל המעמץ עיניו עם יציאת

[1] בראשית ט״ו

מגדל עוז

ובתשובת הגאונים ז״ל: ואסור לקבור בתכריכין של משי כו׳, עד העפר והאבנים למעלה, פרק נגמר הדין דף מ״ז מ״ח, ובאבל רבתי: ויש להן לקבור בארון כו׳, עד אל אבותיך בשלום, סוף אלו מגלחין: ומציינין את הקברות, עד לבקר הקברות, פרק אלו מגלחין ובאבל רבתי: הגוסס הרי הוא כחי כו׳, עד יכבה, פרק קמא דאהלות, ופרק אלו מגלחין, ובאבל רבתי, והביאו ר״י אלפס ז״ל פרק אלו מגלחין: וכל המעמץ עיני המת כו׳, עד שמא נתעלף, במסכת שבת פרק שואל דף קנ״א: וכן אין קורעין ולא חולצין ולא כו׳, עד שימות, פרק אלו מגלחין,

נפש — הרי זה שופך דמים, אלא ישהא מעט שמא נתעלף; וכן אין קורעין עליו, ולא חולצין כתף, ולא מספידין, ולא מכניסין עמו ארון ותכריכין בבית, עד שימות:

ו. מי שמתו מוטל לפניו - אוכל בבית אחר; אין לו בית אחר — עושה מחיצה ואוכל, אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל; ובין כך ובין כך — אינו מיסב ואוכל, ולא אוכל בשר, ולא שותה יין, ואינו מברך ואינו מזמן, ואין מברכין עליו, ואין מזמנין עליו, ופטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומתפילין, ומכל מצות האמורות בתורה; בשבת מיסב ואוכל בשר, ושותה יין, ומברך, ומזמן, ומברכין עליו, ומזמנין עליו, וחייב בכל המצות האמורות בתורה: נקבר המת — הרי זה מותר לאכול בשר, ולשתות יין מעט, כדי לשרות אכילה שבמיעיו, אבל לא לרוות:

ז. אין משהין את המת, אלא מרחין מטתו מיד; וכל המרחה מטתו — הרי זה משובח; ועל אביו ועל אמו — הרי זה מגונה:

ח. היה ערב שבת או ערב יום טוב, או שהיו גשמים מזלפין על המטה — מותר, שלא מהר אלא לכבוד אביו; וכל

מגדל עוז

ובאבל רבתי: מי שמתו מוטל לפניו, עד אבל לא לרוות, בברכות פרק מי שמתו דף י"ח, ופרק אלו מגלחין (דף כ"ג), ובתשובת הגאונים ז"ל: אין משהין את המת כו', עד מפני כבוד אביו ואמו, פרק אלו מגלחין דף כ"ב: האבל ביום ראשון וכו', עד מטה כפויה; כתב הראב"ד ז"ל: לא ידעתי שרש לזה, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני, במה נתקשה? שהרי הוא תלמוד ערוך בזבחים פרק טבול יום, דמסיק: יום ראשון דאורייתא, דכתיב ואכלתי חטאת היום, וכתיב ואחריתה כיום מר, ועיקר מררא - ביום ראשון, וכן כתב ר"י אלפס

המלין את מתו – עובר בלא תעשה, אלא אם כן הלינו לכבודו ולהשלים צרכיו:

ט. האבל ביום ראשון בלבד – אסור להניח תפלין, ולאכול משלו, וחייב לישב על מטה כפויה: ובשאר ימי האבל מותר לו לאכול משלו, ולישב על גבי מפץ או קרקע, ומניח תפלין, ומניין שהוא אסור ביום ראשון להניח תפלין? שהרי נאמר ליחזקאל: [1] פארך חבוש עליך, מכלל שכל העם - אסורין, ונאמר לו: [2] ולחם אנשים לא תאכל, מכלל שכל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ואסורין לאכול משל עצמן:

פרק חמישי

א. אלו דברים שהאבל אסור בהן ביום ראשון - מן התורה, ובשאר ימים – מדבריהם: אסור לספר ולכבס, ולרחוץ, ולסוך, ולשמש מטתו, ולנעול את הסנדל, ולעשות מלאכה, ולקרות בדברי תורה, ולזקוף את המטה, ולפרוע את ראשו, ולשאול שלום, – י״א דבר:

[1] יחזקאל כ״ד [2] שם

מגדל עוז

פרק אלו מגלחין, וגם רבינו הגדול הרמב״ן ז״ל, וכן כתב בנמוקי תורת האדם אלא שער האבל מדעתו, ומדעת הגאונים ז״ל; וענין האכילה והכפיה — מפורש אסירן בססם פרק אלו מגלחין: ובשאר ימות האבל כו׳, עד סוף הפרק, פרק אלו מגלחין דף ט״ו וכ״א:

פרק חמישי

אלו דברים שהאבל וכו׳, עד משתגיע עונת המים שלו, הכל

ב. ומניין שהאבל אסור בתספורת? שהרי הזהיר בני אהרן: [1] ראשיכם אל תפרעו, מכלל שכל המתאבל — אסור לספר שערו, אלא מגדל פרע; וכשם שאסור לגלח שער ראשו, כך אסור לגלח שער זקנו, וכל שער שיש בו, אחד המגלח, ואחד המתגלח; היה מגלח, ושמע שמת אביו — משלים תגלחת שערו, אחד המגלח, ואחד המתגלח, וכן אסור לגלח שפה, ולטול צפרניו בכלי, אבל בשיניו, או שנוטל צפורן בצפורן — מותר:

ג. ומניין שהאבל אסור לכבס בגדיו ולרחוץ גופו ולסוך? שנאמר: [2] התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן; ורחיצה בכלל סיכה, שהרחיצה קודמת לסיכה, שנאמר: [3] ורחצת וסכת: וכשם שאבל אסור בכבוס בגדים, כך אסור לכבוס כלים לבנים חדשים ומגוהצין:

ד. אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו, ואם להעביר את הזוהמה — מותר; וכן אסור ברחיצת מקצת גופו בחמין; אבל בצונן — רוחץ פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו:

ה. מניין לאבל שאסור בתשמיש המטה? שנאמר: [4] וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה; מכלל שהיה אסור מקודם: וכן לא ישא האבל אשה, ולא תנשא אשה; ומותר להתייחד עם אשתו:

ו. מניין שהאבל אסור בנעילת הסנדל? שהרי נאמר ליחזקאל: [5] ונעלך תשים ברגליך; מכלל שכל העם אסורין: היה בא בדרך, — נועל והולך, וכשיכנס במדינה — חולץ מנעליו:

ז. רמז לאבל שאסור בעשיית מלאכה, זה שנאמר: [6]

[1] ויקרא י׳ [2] שמואל ב י״ד [3] רות ג׳ [4] שמואל ב י״ב [5] יחזקאל כ״ד [6] עמוס ח

מגדל עוז

פרק אלו מגלחין דף כ״ח, ובאבל רבתי: הראשון והשני

והפכתי חגיכם לאבל, מה חג אסור בעשיית מלאכה, אף אבל אסור בעשיית מלאכה; וכשם שהוא אסור בעשיית מלאכה, כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה, ולילך ממדינה למדינה בסחורה:

ח. כל שלשה ימים הראשונים — אסור בעשיית מלאכה; אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה; מכאן ואילך, אם היה עני — עושה בצנעה בתוך ביתו; והאשה טוה בפלך בתוך ביתה:

ט. שני אחים, או שני שותפין שהיו בחנות אחת, ואירע אבל לאחד מהן, — נועלין את החנות כל שבעה:

י. אפילו דברים שמותר לעשותן בחולו של מועד, — אסור לאבל לעשותן בידו בימי אבלו; אבל אחרים עושים לו; כיצד? היו זתיו להפוך, וכדיו לגוף, ופשתנו לעלות מן המשרה, וצמרו מן היורה, — שוכר אחרים לעשות לו, כדי שלא יאבדו; ומרבצין לו שדהו משתגיע עונת המים:

יא. האריסין והחכירין שלו, והקבלנין, — הרי אלו יעשו כדרכן; אבל החמרים והגמלים בבהמות שלו, והספנים בספינה שלו — הרי אלו לא יעשו; ואם היו מוחכרים או מושכרים מקודם לזמן קצוב, — הרי אלו יעשו:

יב. שכיר יום אפילו בעיר אחרת — לא יעשה לו:

יג. האבל שהיתה מלאכת אחרים בידו, בין בקבלנות, בין שאינה בקבלנות, — לא יעשה; היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו — לא יעשו, בבית אחר — עושין:

יד. היה לו דין עם אדם — אינו תובעו כל שבעת ימי האבלות; ואם היה דבר אבד — עושה שליח, כזה

מגדל עוז

שלו וכו׳, עד כך הורו רבותי הגאונים ז״ל: מניין שהאבל אסור

הורה הגאונים:

טו. מנין שהאבל אסור בדברי תורה? שהרי נאמר ליחזקאל: [1] האנק דום:

טז. אסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה, ובמדרש, ובהלכות; ואם היו רבים צריכין לו — מותר, ובלבד שלא יעמיד תורגמן, אלא ילחוש לאחר בצדו, וזה שבצדו אומר לתורגמן, והתורגמן משמיע לרבים:

יז. מניין שאין האבל יושב על המטה? שנאמר: [2] ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה:

יח. וחייב לכפות המטה כל שבעה; ולא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה, אפילו עשר מטות בעשרה בתים, ובעשר עיירות, — חייב לכפות את כלן; ואפילו חמשה אחים, ומת אחד מהן — כלן כופתין את מטותיהן; המטה המיוחדת לכלים, או למעות, — אינו צריך לכפיתה; דרגש — אינו צריך לכפותו, אלא מתיר את קרביטיו, והוא נופל מאליו; מטה שנקליטים יוצאין ממנה, שהרי אי אפשר להפכה — זוקפה ודיו; הפך כל מטותיו, והיה הוא ישן על גבי מטות אחרים, או על גבי כסא, או על גבי ארון, או על גבי קרקע, — לא יצא ידי חובתו; אלא ישן על גבי המטה הכפויה:

יט. מנין לאבל שאסור בפריעת הראש? שהרי נאמר ליחזקאל: [3] ולא תעטה על שפם, מכלל ששאר האבלים — חייבין בעטיפת הראש; והסודר שמכסה בו

[1] יחזקאל כ״ד [2] שמואל ב י״ג [3] יחזקאל כ״ד

מגדל עוז

בדברי תורה כו׳, עד כולן כיפין מטותיהן, פרק אלו מגלחין: מטה שמיוחדת לכלים כו׳, עד זוקפה ודיו, בנדרים פרק הנודר

ראשו – עוטה ממקצתו מעט על פיו, שנאמר: [1] ועל שפם יעטה, ואנקום ת"גם: כאבלא יתעטף:
כ. ומנין שהאבל אסור בשאלת שלום? שנאמר: [2] האנק דום; כל שלשה ימים הראשונים, מי שנתן לו שלום – אין מחזיר לו, אלא מודיעו שהוא אבל; ומשלשה ועד שבעה, מי ששאל בשלומו – מחזיר לו שלום; ומשבעה ועד שלשים – שואל בשלום אחרים, אבל אחרים – אין שואלין בשלומו, עד לאחר שלשים; ועל אביו ועל אמו – אין שואלין בשלומו עד לאחר י"ב חדש; אם בשאלת שלום נאסר באבל, קל וחומר שהוא אסור להרבות דברים, ולשחוק, שנאמר: [3] דום; ולא יאחוז תנוק בידו, שלא יביאנו לידי שחוק, ולא יכנס למקום שמחה, כגון בתי המשתאות וכיוצא בהן:

פרק ששי

א. מדברי סופרים: שיהיה האבל נוהג במקצת דברי אבלות כל שלשים יום; ומנין סמכו חכמים לשלשים יום? שנאמר: [4] ובכתה את אביה ואת אמה ירח

[1] ויקרא י"ג [2] יחזקאל כ"ד [3] שם [4] דברים כ"א

מגדל עוז

מן כירק: הופך כל מטותיו וכו', עד סוף הפרק, פרק אלו מגלחין:

פרק ששי

מדברי סופרים שיהא האבל וכו', עד מלטער שלשים יום, כתב הראב"ד ז"ל: בגמרא, למנוה: ראשיכם אל

ימים; מכלל שהאבל מצטער כל שלשים יום:

ב. ואלו דברים שהאבל אסור בהן כל שלשים יום: אסור בתספורת, ובגיהוץ, ובנשואין, ובשמחת מרעות, ולילך בסחורה ממדינה למדינה, הכל — חמשה דברים:

ג. בתספורת כיצד? כשם שאסור לספר כל שער גופו, או לגלח שפמו, או לקוץ צפרניו בכלי כל שבעה; כך אסור כל שלשים יום; במה דברים אמורים? באיש, אבל באשה — מותרת בנטילת שער לאחר שבעה, והאיש עד שלשים יום; ועל אביו ועל אמו — חייב לגדל שערו עד שישלח פרע, או עד שיגערו בו חבריו:

ד. וכן אסור ללבוש כלים לבנים חדשים ומגוהצין כל שלשים יום, אחד האיש, ואחד האשה; היו צבועין ומגוהצין - מותרין; וכן אם לא היו חדשים, אף על פי שהן לבנים ומגוהצין - מותרין; וכלי פשתן — אין בהן משום גיהוץ, ולאחר שלשים יום מותר בגיהוץ, אפילו על אביו ועל אמו:

ה. בנשואין כיצד? אסור לישא אשה כל שלשים יום, ומותר לארסה אפילו ביום המיתה, ומי שמתה אשתו, אם כבר קיים מצות פריה ורביה, ויש לו מי שישמשנו,

מגדל עוז

תפרעו, ואתיא פרע פרע מנזיר, עד כאן לשונו; ואני אומר: כן האמת, שכן נאמר פרק אלו מגלחין, גמרא מתניתין דהקובר את מתו שלשה ימים קודם הרגל כו', ואמר עלה רב מתנא: סתם נזירות — שלשים יום, דכתיב: קדוש יהיה גדל פרע, «יהיה» בגימטריא תלתין הוי, אבל בירושלמי סומכה מקרא: ובכתה את אביה וכו', מכלל דלצערה — ל' יום הוי, וכן כתב ה"ר משה מקוצי ז"ל, מדעת רבותינו בעל התוספות ז"ל,

ואין לו בנים קטנים, — הרי זה אסור לישא אשה אחרת, עד שיעברו עליו ג׳ רגלים; אבל מי שלא קיים מצות פריה ורביה, או שקיים, ויש לו בנים קטנים, או שאין לו מי שישמשנו, — הרי זה מותר לארשה, ולכנום מיד; ואסור לו לבא עליה עד ל׳ יום; וכן האשה שהיתה אבלה — לא תבעל עד ל׳ יום:

ו. שמחת מרעות שהיה חייב לפרוע אותה מיד, — מותר לעשותה מיד לאחר שבעה; אבל אם אינו חייב לפרעה — אסור להכנס לה עד שלשים יום:

ז. במה דברים אמורים? בשאר כל מתים, אבל על אביו ועל אמו — בין כך ובין כך לא יכנס לשמחת מרעות עד י״ב חדש:

ח. על כל המתים כולן מותר לילך בסחורה לאחר שלשים; על אביו ועל אמו — עד שיגערו בו חבריו, ויאמרו לו: לך עמנו:

ט. על כל המתים כולן — רצה ממעט בעסקו, רצה — אינו ממעט; על אביו ועל אמו — ממעט בעסקו:

י. ההולך ממקום למקום, אם יכול למעט בעסקו — ימעט;

מגדל עוז

ואין ספק אצלינו: שר״מ ז״ל מלא ספרי, וברייתא, ותשובת הגאונים ז״ל, שראוי לסמוך עליהן, שלא באו לידינו, וכן כתב הרב רבי יונתן הכהן מלונ״יל ז״ל: ואלו דברים שהאבל וכו׳, עד אסור ליכנס לה עד שלשים יום, פרק אלו מגלחין דף כ״א: במה דברים אמורים בשאר כל המתים וכו׳, עד י״ב חדש; כתב הראב״ד ז״ל: ולשמחת מצוה — עד שלשים יום, בשאר מתים, עד כאן לשונו; ואני אומר: בגמרא פרק אלו מגלחין דף כ״ג, ולא במקום אחר — אינו מזכיר סעודת מצוה,

ואם לאו יקנה צרכי הדרך, ודברים ש"ש בהן חיי נפש:
יא מי שהיה בעלה צלוב בעיר, או אשתו צלובה, או אביו ואמו, — אסור לו לשכון באותה העיר, עד שיכלה הבשר; ואם היתה עיר גדולה כאנטוכיא – יש לו לשכון בצד האחר שאינן צלובין בו:
יב. יום שביעי – מקצתו ככולו, והוא עולה כאן ולכאן; לפיכך מותר לכבס ולרחוץ, ולעשות שאר הדברים ביום שביעי; וכן יום שלשים – מקצתו ככולו, ומותר לספר ולגהץ ביום שלשים:
יג. מי שתכפוהו אבליו, והכביד שערו – מיקל בתער, לא במספרים; ומכבס כסותו במים, אבל לא בנתר ולא בחול; ורוחץ כל גופו בצונן, אבל לא בחמין; וכן מי שתכפוהו אבליו, ובא ממדינת הים ומבית השביה. או שיצא מבית האסורים, או שהיה מנודה והותר, או שהיה מודר, ונשאל על נדרו והותר, וכל היוצא מטומאה לטהרה, — הרי אלו מגלחין בימי אבלם, הואיל ותכפם אבל אחר אבל, ולא מצאו פנאי:

מגדל עז

כגון סעודת מילה, ולכך לא פירש ר"מ ז"ל, והגאונים ז"ל הכריעו בו מסברא, יש אומרים בכה, ויש אומרים בכה: על כל המתים כולן וכו', עד ויאמרו לך עמנו, הסכמת הגאון ז"ל: על כל המתים וכו', עד חיי נפש, פרק אלו מגלחין דף כ"ב: מי שהיה בעלה צלוב בעיר וכו', עד שאינם צלובים: יום שביעי מקצתו ככולו כו', עד סוף הפרק, פרק אלו מגלחין דף י"ט:

פרק שביעי

א. מי שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, אם בתוך שלשים יום הגיעה השמועה, אפילו יום שלשים עצמו — הרי זו שמועה קרובה, וחייב לנהוג ז' ימי אבלות — מיום שהגיע השמועה, וקורע ומונה שלשים לאסור התספורת, עם שאר הדברים; כללו של דבר: יום שמיעתו הקרובה — כיום הקבורה; אבל אם הגיעה לו השמועה אחר השלשים יום — הרי זו שמועה רחוקה, ואינה נוהגת אלא יום אחד, ואינו קורע, וכאלו יום השמועה הוא יום שביעי, ויום שלשים, ומקצת היום ככולו:

ב. כיצד מקצת היום ככולו? כיון שנהג אבלות שעה אחת, כאלו נהג כל היום כולו, ומותר לנעול, ולרחוץ, ולסוך, ולגלח — בשאר היום, וכן הוא מותר בכל הדברים:

ג. מי שבאה לו שמועה קרובה בתוך הרגל, או ביום שבת, ולאחר שבת או אחר הרגל נעשית רחוקה — עולה לו, ואינו נוהג לאחר הרגל, או לאחר השבת — אלא יום אחד בלבד: ומקצת היום ככולו, כמו שבארנו:

ד. מי שמת לו קרוב, ולא ידע עד שבא, אם היה במקום קרוב שהוא מהלך י' פרסאות, שאפשר שיבא ביום אחד,

מגדל עוז

פרק שביעי

מי שבאה לו שמועה כו', עד הרי הוא כיום הקבורה, פרק אלו מגלחין דף ג', ובירושלמי, ובתשובת הגאונים ז"ל: אבל אם הגיעה השמועה, עד כמו שבארנו, פרק אלו מגלחין שם,

אפילו בא ביום השביעי, אם מצא מנחמים אצל גדול הבית, אף על פי שננערו לעמוד, הואיל ומצא מנחמים—עולה לו, ומונה עמהן תשלום שלשים יום, ואם לא מצא מנחמים - מונה לעצמו; וכן אם היה במקום רחוק, אפילו בא ביום שני— מונה לעצמו שבעה ושלשים מיום שבא:

ה. אבל בג' ימים הראשונים — אינו הולך אפילו לבית אבל אחר; מכאן ואילך—הולך, ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין, ולא יצא למקום אחר מפתח ביתו— כל שבת הראשונה, שניה—יוצא, ואינו יושב במקומו; שלישית-יושב במקומו, ואינו מדבר כדרכו; רביעית—הרי הוא ככל אדם:

ו. כהן גדול—חייב בכל דברי אבלות, אלא שאסור לו לקרוע בגדיו למעלה, ולגדל פרע, ולצאת אחר המטה, וכל העם באין לנחמו לביתו; וכשמברין אותו — כל העם מסובין על הארץ, והוא מסב על הספסל; ואומרין לו כשמנחמין אותו: אנו כפרתך, והוא אומר להם: תתברכו מן השמים; ואם רצה לנחם אחרים - הממונה ממצעו בתוך העם ואומר להם תנוחמו:

ז. וכן היה מלך ישראל חייב בכל דברי אבלות, אלא שאינו יוצא (אלא אם רצה) מפתח פלטרין שלו אחר מתו, ואין צריך לומר, אחר מתים אחרים, ואינו מנחם אבלים, ולא יצא דוד אחר אבנר - אלא להודיע לעם: שלא נהרג ברצונו:

מגדל עוז

ובבאור — פרק ו', ובזה הפרק: מי שמת לו קרוב כו', עד והרי הוא ככל אדם פרק אלו מגלחין שם: כהן גדול חייב בכל דברי אבלות כו', עד שלא נהרג ברצונו, פרק בתרא דהוריות, ובמסכת סנהדרין פרק כהן גדול (דף כ"ב): אין אדם נכנס לנחם כו', עד שירשה

ח. אין אדם נכנס למלך לנחמו, אלא עבדיו, ומי שנתן לו רשות להכנס; ואין להם רשות לדבר לו דברי תנחומין אלא כפי מה שירשה אותם; וכשמברין אותו — כל העם מסובין על הארץ, והוא מסב על הדרגש:

פרק שמיני

א. אבל חייב לקרוע על מתו, שנאמר: [1] ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו, הא אחר — חייב לפרום; ואין קריעה אלא מעומד, שנאמר: [2] ויקם המלך ויקרע את בגדיו; ומהיכן קורע? מלפניו: והקורע מאחריו, או מהצדדין או מלמטה - לא יצא ידי חובת קריעה, אלא כהן גדול שהוא פירם מלמטה:

ב. כמה שעור הקרע? טפח: ואין צריך להבדיל שפת הבגד; ומותר לו לקרוע בכלי, ויש לו לקרוע בפנים שלא בפני אדם; לפיכך יש לו להכנים ידו בפנים, וקורע בצנעה: ואינו חייב לקרוע אלא בגד העליון בלבד:

ג. כל שבעת ימי אבלות - הקרע לפנים, ואם בא להחליף — מחליף ואינו קורע קרע אחר, שכל קרע שאינו בשעת חימום — אינו קרע; במה דברים אמורים? בשאר המתים,

[1] ויקרא ט' [2] שמואל ב י"ג

מגדל עוז

אותם, באבל רבתי: וכשמברין אותו כו', עד סוף הפרק, בסנהדרין פרק כהן גדול:

פרק שמיני

אבל חייב לקרוע, עד הרי זה לא יגע בו, פרק אלו מגלחין

חוץ מאביו ואמו; אבל על אביו ואמו - קורע עד שמגלה את לבו, ומבדיל שפת הבגד, ואינו קורע בכלי, אלא בידו מבחוץ בפני כל העם; וקורע כל הבגדים שעליו, ובגד הזיעה הדבוק לבשרו אינו מעכב, ואם החליף בגד אחר - חייב לקרוע כל שבעה; וכן על אביו ועל אמו, חולץ כתפו, ומוציא זרועו מן החלוק, עד שיתגלה כתפו וזרועו, והולך כך לפני המטה, ואחר שיקבור אביו ואמו - אינו חייב לחלוץ:

ד. קורעין לקטן מפני עגמת נפש; וחולה שמת לו מת - אין מקרעין לו, ולא מודיעין לו, שלא תטרוף עליו דעתו; ומשתקין את הנשים מפניו:

ה. קורע אדם על חמיו ועל חמותו, מפני כבוד אשתו; וכן האשה קורעת על חמיה ועל חמותה, מפני כבוד בעלה:

ו. מי שאין לו חלוק לקרוע, ונזדמן לו חלוק בתוך שבעה - קורע, לאחר שבעה - אינו קורע; ועל אביו ועל אמו, אפילו לאחר שבעה - קורע כל ל' יום: וכל היוצא בבגד קרוע לפני מתים, כלומר: שהוא קרע עתה עליהן - הרי זה גונב דעת הבריות, וזלזל בכבוד החיים והמתים:

ז. האומר לחברו: השאילני חלוקך, ואבקר את אבי שהוא חולה, והלך ומצאו שמת - קורע ומאחה, ומחזיר לו את חלוקו, ונותן לו דמי קרעו, ואם לא הודיעו שהוא מבקר לו חולה - הרי זה לא יגע בו:

ח. מי שהיה לו חולה בתוך ביתו, ונתעלף, וסבור שמת, וקרע, ואחר כך מת, אם בתוך כדי דבור - אינו חוזר וקורע, ואם לאחר כדי דבור מת - חוזר וקורע קרע אחר;

מגדל עוז

•דף כ"ב: מי שהיה לו חולה כו', עד וחייב לקרוע קרע אחר, פרק בתרא דנדרים דף פ"ז: מי שמתו לו מתים הרבה

וכן מי שאמרו לו: מת אביו, וקרע, ואחר כך נמצא שמת בנו, אמרו לו: מת לו מת, וכסבור שאביו, וקרע, ואחר כך נמצא בנו, אם תוך כדי דבור נודע לו אמתת הדבר—יצא ידי קריעה, ואם לאחר כדי דבור — לא יצא, וחייב לקרוע קרע אחר:

ט. מי שמתו לו מתים הרבה כאחד—קורע קרע אחד לכולם; היה בכללן אביו או אמו—קורע על כלן קרע אחד, ועל אביו ועל אמו קרע אחד:

י. מי שמת לו מת, וקרע עליו, ואחר כך מת לו מת אחר, אם בתוך שבעה—קורע קרע אחר, ואם לאחר שבעה—מוסיף על הקרע הראשון כל שהוא; מת לו מת שלישי אחר שבעה של שני — מוסיף כל שהוא, וכן מוסיף והולך עד טבורו, הגיע לטבורו—מרחיק ג׳ אצבעות וקורע, נתמלא מלפניו, מחזירו מלאחריו, נתמלא מלמעלה—הופכו למטה; אמרו לו מת אביו, וקרע, ואחר שבעה מת בנו, והוסיף,—מתאחה התחתון, ולא העליון, כמו שיתבאר: אמרו לו: מת בנו, וקרע, ואחר שבעה מת אביו—אינו מוסיף, אלא קורע קרע אחר, שאין אביו ואמו בתוספת:

פרק תשיעי

א. כל הקרעים שקורע אדם על שאר קרוביו. שולל הקרע לאחר שבעה, ומאחה לאחר ל׳; על אביו ועל אמו

מגדל עוז

וכו׳, עד סוף הפרק, פרק אלו מגלחין (דף כ״ו):

פרק תשיעי

כל הקרעים וכו׳, עד סוף הפרק, הכל פרק אלו מגלחין (דף כ״ב):

שולל לאחר ל׳, ואינו מאחה לעולם: והאשה קורעת ושוללת מיד, אפילו על אביה ועל אמה, מפני הצניעות:

ב. כדרך שקורע אדם על אביו ועל אמו, כך חייב לקרוע על רבו שלמדו תורה, ועל הנשיא ועל אב בית דין, ועל רוב הצבור שנהרג, ועל ברכת השם, ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה ועל ירושלים, ועל המקדש:

ג. כל אלו הקרעים - קורע עד שמגלה את לבו, ואינו מאחה לעולם, ואף על פי שאין מתאחין - מותר לשוללן, למוללן, וללקטן, ולעשותן כמין סולמות; ולא אסרו אלא באיחוי אלכסנדרי בלבד; וכל הקורע מתוך השלל, או המלל, או הלקוט - לא עשה כלום, אבל קורע מתוך האיחוי האלכסנדרי בלבד, אפילו הפך הבגד ונעשה שפתו למטה - לא יאחה:

ד. ובשם שהמוכר אסור לאחותו, כך הלוקח: לפיכך המוכר צריך להודיע ללוקח: שקרע זה אינו מתאחה:

ה. ומנין שקורע על רבו כדרך שקורע על אביו? שנאמר: [1] והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשני קרעים, מכאן שחייב להבדיל השפה:

ו. ומנין שקורעין על הנשיא, ועל אב בית דין, ועל שמועה רעה שנהרג רוב צבור? שנאמר: [2] ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב «על שאול» זה נשיא «ועל יהונתן בנו» - זה אב בית דין, «ועל עם ה׳ ועל בית ישראל כי נפלו בחרב» - זו שמועה רעה:

ז. ומנין שקורעין על ברכת השם? שנאמר: [3] ויבא אליקים בן חלקיהו אשר על הבית ושבנא הספר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים; אחד השומע, ואחד השומע מפי שומע - חייבין לקרוע:

[1] מלכים ב ב׳ [2] שמואל ב א׳ [3] מלכים ב י״ח

ח. והעדים אין חייבין לקרוע כשיעדו בבית דין, שכבר קרעו בשעה ששמעו:

ט. ומניין שקורעין על ספר תורה שנשרף? שנאמר:[1] ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה וגו׳ עד תם כל המגלה על האש אשר על האח, ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו, מכלל שחייבין לקרוע; ואין חייבין לקרוע אלא על ספר תורה שנשרף בזרוע, כמעשה שהיה; וחייב לקרוע שתי קריעות, אחת על הגויל, ואחת על הכתב, שנאמר:[2] אחרי שרף המלך המגלה ואת הדברים:

י. ומניין שקורעין על ערי יהודה ועל ירושלים ועל המקדש שחרבו? שנאמר:[3] ויבואו אנשים משכם ומשילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים:

יא. כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו - חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת - הכל חייבין לקרוע עליו, אף על פי שאינו חכם, וקורעין טפח כשאר האבלים; אבל חכם שמת - הכל קרוביו, והכל קורעין עליו, עד שמגלין את לבם, וחולצין מימין; ובית מדרשו של אותו חכם - בטל כל שבעה; וכבר נהגו תלמידי חכמים בכל מקום: לקרוע זה על זה טפח, אף על פי שהן שוין, ואין אחד מהם מלמד את חברו:

יב. כל הקורעים על החכם שמת, כיון שהחזירו פניהן מאחורי המטה—שוללין, ויראה לי: שהקורע על החכם—מאחה למחר, שאפילו רבו שמת - אין מתאבל עליו אלא יום אחד בלבד, או יום מיתה, או יום שמועה; וכן יראה לי: שהקורע על הנשיא וכיוצא בו - שולל למחר, אף על פי שאינו מאחה עליהם לעולם:

יג. חכם שבאה שמועתו שמת - אין קורעין עליו אלא בשעת הספדו, וזהו כבודו, ושולל בו ביום, ומאחה למחר:

[1] ירמיה ל״ו [2] שם [3] שם י״א

יד. אב בית דין שמת - הכל קורעין עליו, וחולצין משמאל, וכל בתי מדרשות שבעירו בטלין, ובני בית הכנסת נכנסין לבית הכנסת, ומשנין את מקומן, היושבין בדרום - ישבו בצפון, והיושבין בצפון - ישבו בדרום:

טו. נשיא שמת - הכל קורעין עליו, וחולצין שתי הידים מכאן ומכאן, וכל בתי מדרשות בטלים, ובני בית הכנסת נכנסין בשבת לבית הכנסת, וקוראין שבעה, ולא יטיילו בשוק, אלא יושבין משפחות משפחות דוים כל היום:

פרק עשירי

א. **השבת** עולה למנין אבלות, ואין אבלות בשבת, אלא בדברים שבצנעה, כגון עטיפת הראש, ותשמיש המטה, ורחיצה בחמין; אבל דברים שבגלוי - אינו נוהג בהן אבלות, אלא לובש מנעליו, וזוקף את המטה, ונותן שלום לכל אדם; ואם יש לו בגד - מחליף; ולא ילבש בגד קרוע בשבת, אפילו על אביו ועל אמו, ואם אין לו להחליף, - מחזיר את הקרע לאחריו:

מגדל עוז

פרק עשירי

השבת עולה למנין אבלות כו׳, עד אין דבר מדברי אבלות נוהג בהם, פרק אלו מגלחין דף י״ט כ״ד: וכל הקובר את מתו כו׳, עד שלשה ועשרים יום; כתב הראב״ד ז״ל: יש כאן שבוש, שהרי יום אחד לפני ראש השנה — הרי הוא שבעה, וראש השנה שבעה; ואני אומר: כמה נתאבקו במחלוקת הזאת הישנה — רבותינו הראשונים והאחרונים ז״ל, גבי הא דגרסינן בפרק

ב. מאימתי זוקפים את המטות בערב שבת? מן המנחה ולמעלה, ואף על פי כן לא ישב עליה עד שתחשך, ואף על פי שלא נשתייר לו אלא יום אחד – חוזר וכופה אותה במוצאי שבת:

ג. הרגלים, וכן ראש השנה ויום הכפורים, – אין דבר מדברי אבלות נוהג בהן; וכל הקובר את מתו אפילו שעה אחת קודם הרגל, או קודם ראש השנה ויום הכפורים – בטלה גזירת שבעה, נמצא מונה לאחר ראש השנה ויום הכפורים שלשה ועשרים יום, ולאחר הפסח ששה עשר יום, שהרי בטלה גזירת שבעה, ושבעת ימי החג, – הרי י"ד; וכן אם קבר קודם עצרת – מונה אחריה ששה עשר יום אף על פי שהוא יום אחד, – הרי הוא רגל, ועולה לשבעה הימים:

ד. קבר את מתו קודם חג הסוכות, – מונה אחר החג תשעה ימים בלבד, שהרי שמיני עצרת - רגל בפני

מגדל עוז

אלו מגלחין: אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל: הלכה כרבי גמליאל, דאמר: ראש השנה ויום כפורים – כרגלים, וכל שכן עצרת כו', עד אדבריה רב פפא לרב הוי כבא, ודרש: יום אחד לפני ראש השנה, וראש השנה, – הרי כאן ארבעה עשר יום, אמר רבינא: יום אחד לפני החג, והחג, ושמיני שלו, – הרי כאן כ"א יום; רבינא איקלע לסורא דפרת, אמר ליה רב חנינא מסורא דפרת לרבינא: אמר מר: יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה – הרי כאן י"ד יום? אמר ליה: אנא מסתברא כרבי גמליאל אמרי, עד כאן; וקבלת ר"מ וכברתו: דרבינא לא הורה כלום במנין ראש השנה ויום הכפורים, שיבטל עילה שבעה, מפני שאינן רגלים, ואימא דאמר: מסתברא כרבי גמליאל דאמר להפסיק ברגלים, אבל לא למנות יומו בבעה,

עצמו, ונמצא יום טוב הראשון מפסיק שבעה, ושבעת ימי החג, ושמיני של חג – רגל אחד, הרי אחד ועשרים יום:

ה. הקובר את מתו שבעה ימים קודם רגל מן הרגלים, או קודם ראש השנה ויום הכפורים – בטלה גזרת ל', ומותר לספר ולכבס בערב יום טוב, או בערב יום הכפורים, שמקצת היום ככולו; ואינו מונה לאחדהם כלום; ואם על אביו ועל אמו הוא מתאבל, אפילו מתו קודם הרגל שלשים יום – אינו מגלח עד שישלח פרע, או עד שיגערו בו חבריו, ואין הרגלים מפסיקין דבר זה:

ו. חל ששי שלו בערב הרגל, ואין צריך לומר חמישי או שלישי, – אינו מגלח, ולא בטלה ממנו אלא גזרה שבעה בלבד, ואינו מותר לרחוץ ולסוך ולעשות דבר עד שיכנס יום טוב, ויום טוב מפסיק שאר השבעה, ולאחר יום טוב –

מגדל עוז

וע"ד סבר: שאין יום הכפורים מבטל גזרת שלשים מן הקובר מתו קודם ראש השנה, שכל שלא הפסיק רגל הראשון שפגע בו תחלה, — אין רגל שני גם כן מפסיקו, אבל עצרת הנקרא רגל, ושאר הרגלים — מפסיקין. ולפיכך כתב בסמוך בקובר קודם עצרת — מונה ששה עשר יום אחרים, ואף על פי שהוא יום אחד, הרי הוא רגל, ועולה לשבעת ימים, קבר את מתו קודם סוכות — מונה אחר החג ט' ימים בלבד, שהרי שמיני רגל בפני עצמו הוא, ונמצא יום הראשון מפסיק ז', וז' ימי החג, — הרי י"ד, ושמיני של חג — הרי עשרים ואחד; וכן פירשו רבים וגדולים, גם גאונים קדמונים נ"ע, כי הם שואלים: כיון דקיימא לן דרגלים מפסיקין, למה אמר: יום אחד לפני ראש השנה, שהוא מונה אחר יום הכפורים שבעה? ולמה לא נאמר כמו שמפסיק ראש השנה גזרת שבעה, שיפסיק יום הכפורים גזרת ל'? הניחו, כי מאחר ששם הרגל הראשון שפגע בו - אינו מפסיק, שהיה לנו לומר: יום אחד לפני ראש השנה - חשוב כשבעה, ויום ראש

משלים כל שלשים יום מיום המיתה, ואסור בהן בכל חמשה דברים:

ז. חל שביעי שלו להיות בערב הרגל, והרי הוא שבת, — בטלה ממנו גזרת שלשים, ומותר לגלח בתוך המועד, שהרי אנוס היה, ואי אפשר לו לגלח בשבת; וכן מגלח אחר עצרת, או אחר ראש השנה ויום הכפורים, שהרי בטלה גזרת שלשים, ויש לו לגלח בכל עת שירצה:

ח. הקובר את מתו בתוך הרגל — לא חלה עליו אבלות כלל: ואינו נוהג אבלות ברגל, אלא לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה, ונוהג בהן כל דברי אבלות, ומונה שלשים מיום הקבורה, ונוהג בשאר השלשים בכל גזרת שלשים:

ט. המקומות שעושין שני ימים טובים — מונה השבעה מיום טוב שני האחרון; אף על פי שאינו נוהג בו אבלות, הואיל ומדבריהם הוא — עולה לו מן המנין, ומונה אחריו

מגדל עוז

השנה בתחלת שלשים יפסיקם, ואינו מפסיק, גם שם הרגל הבא אחריו, ופוגע בו שנית, — אינו מפסיקין; אבל הראב"ד ז"ל סובר כבעל ה"ג, ובעומדים עמודים גדולים חזקים, בשיטתו, שמפרשים: כי ראש השנה ויום הכפורים — כרגלים, דעיקר שמעתין, רוצין לומר: שעולין במקום שבעה ימים, לא שנא ראש השנה, ולא שנא יום הכפורים, ולא שנא סוכות, ולא שנא חג עצרת, הואיל והוא רגל בפני עצמו, ואף על גב שהוא תשלומין דראשון, ולפיכך אם מתו יום אחד לפני ראש השנה — מנין יום אחד כשבעה, וראש השנה כשבעה, הרי כאן י"ד יום, ושבעה דחול עד יום הכפורים, כשבעה, — הרי כ"ח מונה ב' ימים אחר יום הכפורים, לתשלום גזירת שלשים, ודיו; ורבינו הגדול הרמב"ן — האריך בזה בתורת האדם בראיות ברורות, ומכל מקום דברי ר"מ ז"ל הם מוסכמים מפי חכמים, ואם שיש

ששה ימים בלבד, נמונה שלשים יום מיום הקבורה, כמו שאמרנו:

י. הקובר את מתו ביום טוב שני, שהוא יום טוב האחרון, או ביום טוב שני של עצרת, – נוהג בו אבלות, הואיל ויום טוב שני מדבריהם, ואבלות יום ראשון של תורה, ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה; אבל אם קבר ביום טוב שני של ראש השנה – אינו נוהג בו אבלות, ששניהן כיום ארוך הן, מטעם שבארנו בהלכות קדוש החדש:

מגדל עוז

חולקים בדברים עתיקים, כולם דברי אלהים חיים: לאחר החג כו', עד כמו שבארנו, הכל פרק אלו מגלחין, והבאור — בזה הפרק; הקובר את מתו ביום טוב כו', עד סוף הפרק, כתבו בעל הלכות גדולות מפרק אלו מגלחין, והביאו ר"י אלפס בהלכות מסכת כתובות פרק קמא, והבאור - פרק ה' בהלכות קדוש החדש:

פרק אחד עשר

א. אף על פי שאין אבלות במועד – קורע על מתו במועד, וחולץ כתפו, ומברין את האבלים לחם במועד; כל אלו בחולו של מועד, אבל ביום טוב אפילו ביום טוב שני – אין קורעין, ולא חולצין, ולא מברין:

ב. אין קורעין במועד, ולא חולצין, אלא הקרובים שחייבין באבל, או הקורע והחולץ על החכם, או על אדם כשר, או מי שהיה עומד בשעת יציאת נשמה; ומברין הכל על החכם במועד לתוך הרחבה, כדרך שמברין את האבלים, שהכל אבלים עליו:

ג. כשמברין את האבלים במועד – אין מברין אלא על מטות זקופות; ואין אומרין ברכת אבלים במועד, אבל עומדין בשורה, ומנחמין ופוטרין; ואין מניחין את המטה ברחוב, שלא להרגיל את ההספד, שהמועד אסור בהספד ובתענית; וכן אין מלקטים עצמות אביו ואמו במועד, שאבל הוא לו, ואין צריך לומר שאר קרובים; וכן אין מספידין את המת בחנוכה ובפורים, ולא בראשי חדשים, אבל נוהגין בהן כל דברי אבלות, ומיתר לספוד לפני חנוכה ופורים ולאחריהן:

מגדל עוז

פרק אחד עשר

אף על פי שאין אבלות כו', עד דברי אבלות, פרק אלו מגלחין דף כ"ד: ומותר לספוד לפני חנוכה ופורים

ד. הנשים במועד — מענות אבל לא מטפחות; ובראשי חדשים ובחנוכה ובפורים — מענות ומטפחות, אבל אין מקוננות, לא בזה ולא בזה; נקבר המת — לא מענות ולא מטפחות:

ה. אי זהו ענוי? שכולן עונות כאחת; קינה — שאחת אומרת, וכולן עונות אחריה, שנאמר: ׳ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה; במה דברים אמורים? בשאר העם שמתו, אבל תלמיד חכם שמת — סופדים אותו במועד, ואין צריך לומר בחנוכה ובפורים, וראשי חדשים, אבל לא ביום טוב שני; ואין סופדין אותו בימים אלו — אלא בפניו; נקבר — אסורין בהספד; ויום שמועתו — כבפניו הוא, וסופדין אותו, אף על פי שהיא רחוקה:

ו. לא תעורר אשה על מת שלה שלשים יום קודם לחג, כדי שלא יבא החג והם דוים, שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום; במה דברים אמורים? במת ישן, אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך לחג — מעוררת:

ז. שבעת ימי החתנות — הרי הן כרגל, ומי שמת לו מת בתוך ימי המשתה, אפילו אביו ואמו — משלים שבעת ימי השמחה, ואחר כך נוהג שבעת ימי אבלות, ומונה השלשים מאחר ימי השמחה:

׳ ירמיה ט׳

מגדל עוז

ולאתריהם, במסכת תעניות פרק בשלשה פרקים: הנשים במועד וכו׳, עד אף על פי שהיא רחוקה, פרק אלו מגלחין דף כ״ח: לא תעורר אשה כו׳, עד סמוך לחג מעוררת, פרק קמא דמועד קטן דף ח׳:

פרק שנים עשר

א. ההספד – כבוד המת הוא; לפיכך כופין את היורשין לתן שכר מקוננים והמקוננות, וסופדין אותו; ואם צוה שלא יספדוהו – אין סופדין אותו; אבל אם צוה שלא יקבר – אין שומעין לו, שהקבורה מצוה, שנאמר: [1] כי קבור תקברנו:

ב. כל המתעצל בהספדו של חכם - אינו מאריך ימים; וכל המתעצל בהספד אדם כשר – ראוי להקבר בחייו; וכל המוריד דמעות על אדם כשר - הרי שכרו שמור על כך אצל הקדוש ברוך הוא:

ג. אין מניחין ספר תורה על מטתו של חכם, ואין משנין אותו ממטה למטה, ואין מוציאין מטתו אלא דרך פתחים, לא שישלשלוהו דרך גגות; וגבשאר העם מותר לעשות:

ד. אין פותחין מז' מעמדות למת, ואין עושין מעמד ומושב

[1] דברים כ"א

מגדל עוז

פרק שנים עשר

ההספד כבוד המת כו', עד שנאמר קבור תקברנו, בסנהדרין פרק נגמר הדין (דף מ"ו מ"ז): **כל המתעצל בהספדו** וכו', עד ראוי לקברו בחייו, במסכת שבת פרק רבי אליעזר

בפחות מעשרה, ואין עושין אלא בקרובין; ואין עושין אלא ביום ראשון, ובבית הקברות, ובמקום שנהגו; כיצד עושין במקום שנהגו? מעמידין שאר הקרובים ובני משפחה שאינן בני אבל, ואומרין לפניהם דברי קינות וכיוצא בהן; ואחר כך אומר: שבו יקרים, שבו, ואומר לפניהם דברים אחרים, כשהן יושבין, ואחר כך - עמדו יקרים עמודו; ואומר כשהן עומדין, וחוזר ואומר כך (עד) ז' פעמים:

ה. כדרך שעושין מעמד ומושב לאנשים במקום שנהגו, כך עושין לנשים, ומספידין הנשים כאנשים בכל מקום; אבל אין מניחין מטת האשה ברחוב לעולם, שזה גנאי לאשה; אלא סמוך למיתתה קבורתה:

ו. המלקט עצמות - אין אומרים עליהם קינים ונהי, ולא ברכת אבלים, ולא תנחומי אבלים; אבל אומרין עליהן דברי שבח להקדוש ברוך הוא, ודברי כבושים:

ז. המפנה ארונו של מת ממקום למקום, אם שדרו קיימת - עומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים, ומספידין אותו, אף על פי שהעבירוהו לאחר י"ב חדש; ואם אין שדרו קיימת - אין מספידין אותו, ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרין עליו ברכת אבלים, ולא תנחומי אבלים; ואלו הן ברכת אבלים: דברים שאומרים בבית האבל, תנחומי אבלים - שאומרים בשורה:

מגדל עוז

(דף ק"ה), והביאו ר"י אלפס פרק אלו מגלחין: וכל המוריד דמעות, עד מותר לעשות, פרק אלו מגלחין: אין פוחתין משבעה מעמדות כו', עד ז' פעמים, בבא בתרא פרק המוכר פירות (דף ק'): כדרך שעושין מעמד כו', עד בכל מקום, פרק המוכר פירות, ובמגילה פרק בני העיר, ובאבל רבתי, וכתבו ר"י

ח. המלקט עצמות אביו ואמו, – הרי זה מתאבל עליהן כל היום כולו, ולערב אין מתאבל, אפילו צרורין לו בסדינו, ואין אומרין עליהן קינות:

ט. אין מספידין את הקטנים; ובן כמה שנים יהיה ראוי להספד? בני עניים או בני זקנים – בני חמש, ובני עשירים, בני שש, אחד זכרים ואחד נקבות:

י. תנוק שמת, כל שלשים יוצא בחיק, ונקבר באשה אחת ובשני אנשים, אבל לא באיש אחד ובשתי נשים, מפני היחוד; ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים; בן שלשים יום גמורות – יוצא בגלוסקמא קטנה הניטלת באגפיים, ועומדין עליו בשורה, ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים; בן י״ב חודש – יוצא במטה:

יא. כל היוצא במטה – רבים מצהיבין עליו, וכל שאינו יוצא במטה – אין רבים מצהיבין עליו, וכל הנכר לרבים – רבים מתעסקין בו; וכל שאינו נכר לרבים – אין רבים חייבים להתעסק בו; ומקום שנהגו נשים לצאת לפני המטה – יוצאות לפני המטה, לאחר המטה – יוצאות לאחר המטה:

מגדל עוז

אלפס גמרא מהניחין דאין מניחין את המטה ברחוב; אבל אין מניחין כו׳, עד בראשון, פרק אלו מגלחין, ובאבל רבתי, ובירושלמי: המפנה ארונו של מת, עד לאחר המטה, פרק אלו מגלחין דף כ״ס:

פרק שלשה עשר

א. **כיצד** מנחמין את האבלים? אחר שקוברין את המת – מתקבצין האבלים, ועומדין בצד בית הקברות. וכל המלוין את המת - עומדין סביב להן, שורה לפני שורה. ואין שורה פחותה מעשרה, ואין אבלים מן המנין:

ב. האבלים עומדין לשמאל המנחמין, וכל המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד, ואומרין להן: תנוחמו מן השמים. ואחר כך הולך האבל לביתו; וכל יום ויום משבעה ימי אבלות – באין בני אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות, בין שלא באו:

ג. האבל מסב בראש, ואין המנחמין רשאין לישב אלא על גבי קרקע, שנאמר: [1] וישבו אתו לארץ; ואין רשאין לומר דבר, עד שיפתח האבל את פיו תחלה, שנאמר: [2] ואין דובר אליו דבר, וכתיב: [3] אחרי כן פתח איוב את פיהו ונומר, ויען אליפז; וכיון שנענע בראשו – שוב אין המנחמין רשאין לישב אצלו, שלא יטריחוהו יתר מדאי:

ד. מת שאין לו אבלים להנחם, באים עשרה בני אדם כשרין, ויושבין במקומו כל שבעה ימי האבלות, ושאר

[1] איוב ב' [2] שם [3] שם

מגדל עוז

פרק שלשה עשר

כיצד מנחמין האבלים כו', עד ואין שורה פחותה מעשרה, סנהדרין פרק כ"ג, הסכימו כן הגאונים ז"ל: ואין אבלים מן המנין, פרק קמא דכתובות: האבלים עומדין לשמאל המנחמין, עד מיסב בראש, באבל רבתי, ותשובת הגאונים ז"ל: ואין המנחמין רשאין לישב כו', עד יותר מדאי, פרק אלו מגלחין: מי שאין לו אבלים להתנחם כו', עד ויושבין במקומו; כתב

העם מתקבצין עליהן; ואם לא היו שם עשרה קבועין בכל יום ויום – מתקבצין עשרה משאר העם, ויושבין במקומו:

ה. הכל חייבין לעמוד בפני נשיא, חוץ מאבל וחולה, ולכל העומד מפניו – אומר לו שב, חוץ מאבל וחולה שמשמע, ישב באבלו, ישב בחליו:

ו. מכבדין ומרביצין בבית האבל, ומדיחין קערות, וכוסות, וקתונות וצלוחית, ומדליקין את הנרות; אבל לא מביאין שם – לא את המוגמר, ולא את הבשמים:

ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמברין בו – לא בכלי כסף, ולא בכלי שעם, וכיוצא בהם, אלא בכלי נסרים של ערבה קלופה, וכיוצא בהן, שלא לבייש את מי שאין לו; ואין משקין בזכוכית לבנה, אלא בצבועה, שלא לבייש את העניים שאין יינותיהן טובות:

ח. אין שותין בבית האבל יתר על עשרה כוסית לכל אחד ואחד, ג' קודם אכילה, ושלשה בתוך אכילה, וד' כאחר אכילה, ולא יוסיף שמא ישתכר:

ט. אין אומרין שמועה והגדה, בבית האבל, אלא יושבין דוין; וכן אין אומרין בפני המת, אלא דברים של מת, אבל לעסוק בדברי תורה בפניו, או בבית הקברות – אסור:

מגדל עוז

הראב"ד: זה אין לו שורש, עד כאן לשונו; ואני אומר: יש לו שורש וענף, דגרסינן במסכת שבת פרק שואל, וכתבו ר"י אלפס ז"ל פרק אלו מגלחין, גמרא מתניתין דאין מניחין את המטה ברחוב כו', מת שאין לו מנחמין — באין י' ויושבין במקומו, פירוש: עשרה קבועין, ומכברא שאר העם — טפילה הם, ומתקבלין עמהן; ההוא דשכיב בשיבבותיה דר"י, ולא הוה ליה מנחמים, כל יומא הוה מדכרי רב יהודה בי עשרה, ואזיל ויתיב בדוכתיה; לבתר שבעה יומי אתחזי ליה, אמר ליה: תנוח

י. אין בוכין על המת יותר משלשה ימים, ואין מספדין יותר משבעה, במה דברים אמורים? בשאר העם, אבל תלמידי חכמים, הכל לפי חכמתן; ואין בוכין עליהן יותר מל׳ יום, שאין לנו גדול ממשה רבינו, וכתיב: [1] ויתמו ימי בכי אבל משה; וכן אין מספדין יותר על י"ב חדש, אין לנו בחכמה גדול מרבינו הקדוש, וי"ב חדש בלבד נספד; וכן חכם שבאה שמועתו לאחר י"ב חדש - אין סופדין אותו:

יא. אל יתקשה אדם על מתו יותר מדאי, שנאמר: [2] אל תבכו למת ואל תנדו לו, כלומר: יותר מדאי, שזהו מנהגו של עולם, והמצער עצמו יותר על מנהגו של עולם - הרי זה טפש: אלא כיצד יעשה? שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים יום לתספורת, ולשאר החמשה:

יב. כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים - הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג, ויפשפש במעשיו, ויחזור בתשובה; ואחד מבני חבורה שמת - תדאג כל החבורה כולה; כל ג׳ ימים הראשונים, יראה את עצמו, כאלו חרב מונחת לו על צוארו, ומשלשה ועד שבעה - כאילו היא מונחת בקרן זוית, מכאן ואילך - (כאלו) עוברת כנגדו בשוק; כל זה: להכין עצמו, ויחזור ויעור משנתו, והרי הוא אומר: [3] הכיתה אותם ולא חלו, מכלל שצריך להקיץ ולחול:

[1] דברים ל"ד [2] ירמיה כ"ב [3] שם ה׳

מגדל עוז

דעתך, שהכנסת דעתי, עד כאן; והא ודאי מכניף בי עשרה, ולא היו קבועים, אלא משאר העם היה מקבלם, וכי הא דאמרינן בכתובות: לכניף ליה מר בי עשרה, אמר: טריחא לי מילתא, אלמא משאר העם הם: הכל חייבין לעמוד כו׳, עד יעותיהן טובות, פרק אלו מגלחין: אין שותין בבית האבל כו׳, עד שכא ישכר, פרק קמא דכתובות (דף ח׳): אין אומר שמועה כו׳, עד סוף הפרק, פרק אלו מגלחין דף כ"ז:

פרק ארבעה עשר

א. מצות עשה של דבריהם: לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה; לשאת על הכתף, ולילך לפניו, ולספוד, ולחפור, ולקבור; וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם; ואלו הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להן שעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם, — הרי הן בכלל: י ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, — עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות:

ב. שכר הלויה — מרובה מן הכל, והוא החק שחקקו אברהם אבינו, ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עוברי דרכים, ומשקה אותן, ומלוה אותן; וגדולה הכנסת אורחים, מהקבלת פני שכינה, שנאמר: ב וירא והנה שלשה אנשים; ולווים — יתר מהכנסתן, אמרו חכמים: כל שאינו מלוה — כאלו שופך דמים:

ג. כופין ללויה, כדרך שכופין לצדקה, ובית דין היו מתקנין שלוחין ללות אדם העובר ממקום למקום, ואם נתעצלו בדבר זה — מעלה עליהם כאילו שפכו דמים;

י ויקרא י"ט ב בראשית י"ח

מגדל עוז

פרק ארבעה עשר

מצות עשה של דבריהם כו', עד לחפור ולקבור, פרק קמא דברכות דף ו', וריש פיאה, ובספרי: וכן לשמח חתן וכלה כו', עד בתורה ובמצות, פרק קמא דכתובות, ובספרי: שכר לויה כו', עד ומלוה אותן, מדרש: גדולה הכנסת אורחין

אפילו המלוה את חברו ד' אמות – יש לו שכר הרבה; וכמה שעור לויה שחייב אדם בה? הרב לתלמיד – עד עבורה של עיר, והאיש לחברו – עד תחום שבת, והתלמיד לרב – עד פרסה; ואם היה רבו מובהק – עד שלשה פרסאות:

ד. בקור חולים – מצוה על הכל, אפילו גדול מבקר את הקטן; ומבקרין הרבה פעמים ביום, וכל המוסיף משובח, ובלבד שלא יטריח; וכל המבקר את החולה – כאילו נטל חלק מחליו, והקל מעליו, וכל שאינו מבקר – כאילו שופך דמים:

ה. אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה, ואם קפץ עליו החולי, והכביד, – מבקרין אותו מיד; ואין מבקרין את החולה – לא בשלש שעות ראשונות ביום, ולא בשלש אחרונות, מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה, ואין מבקרין – לא חולי מעיים, ולא חולי העין, ולא מחושי הראש, מפני שהבקור קשה להן:

ו. הנכנס לבקר את החולה, – לא ישב לא על גבי מטה, ולא על גבי כסא, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו, אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו, ומבקש עליו רחמים, ויוצא:

ז. יראה לי: שנחמת אבלים – קודם לבקור חולים, שנחום אבלים גמילות חסד עם החיים, ועם המתים:

מגדל עוז

קי', עד שלשה מנשים, פרק שבועת העדות: ולווין יותר מהכנסתן כו', עד יש לו שכר הרבה, בכמה מקומות אמרו ז"ל: כל שאינו מלוה — כאילו שופך דמים, ומתוך הענוש — תלמיד השכר; וגדולה שאמרו — למלוה במדרש פרשת וירא אליו, דאילו בהכנסת אורחין הוצרך לומר: אל נא תעבור כו', ואילו בלויה כתיב:

ח. מי שהיה לפניו מת וכלה, — מניח את הכלה, ומתעסק עם המת; וכן הוא אומר: י לב חכמים בבית אבל וגומר; מת וכלה שפגעו זה בזה בדרך — מעבירין את המת מלפני הכלה; וזה וזה עוברין מלפני המלך:

ט. מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, ולהכנסת הכלה, במה דברים אמורים? בשאין לו כל צרכו, אבל יש לו כל צרכו — אין מבטלין, וכל שאין מתעסקין בתורה — חייבין להתעסק עמו:

י. מת אחד בעיר — כל בני העיר אסורין בעשית מלאכה, עד שיקברוהו, ואם יש לו מי שיתעסק בצורכיו — מותרין:

יא. תלמיד חכם שמת, אפילו היו עמו עד ששים רבוא — מבטלין תלמוד תורה להוצאתו, היו ששים רבוא — אין מבטלין; ואם היה מלמד לאחרים — אין לו שעור, אלא מבטלין הכל להוצאתו:

יב. קוברין מתי עכו"ם, ומנחמין אבליהם, ומבקרין חוליהם, מפני דרכי שלום:

יג. בתי הקברות — אסורין בהנאה; כיצד? אין אוכלין בהן, ואין עושין בהן מלאכה, ולא קורין בהן ולא שונין בהן; כללו של דבר: אין נאותין בהן, ולא נוהגין בהן קלות ראש; לא ילך אדם בתוך ד' אמות של קבר ותפלין בידו, וספר

י קהלת ז'

מגדל עוז

המכסה אני מאברהם, ונתעכב לו שכינה עד בואו וגמר תפלתו: וכמה שעור לויה כו', עד ג' פרסאות, פרק קמא דברכות דף מ"ז, ופרק בתרא דסוטה: בקור חולים מצוה על הכל, עד קשה להם, בנדרים פרק אין בין המודר דף ל"ט: הנכנס לבקר את החולה, עד ויוצא, פרק קמא דמסכת שבת דף י"ב, ובנדרים פרק אין בין המודר: יראה לי שנחמת אבלים כו', עד

תורה בזרועו, ולא יתפלל שם, וברחוק ד' אמות — מותר:

יד. המוליך עצמות ממקום למקום — לא יתנם בדוסקיא, ויניחם על גבי חמורו וירכב עליהם, מפני שנוהג בהן מנהג בזיון; ואם היה מתיירא מפני הגנבים ומפני הליסטים — מותר:

טו. אין מפנין את המת מקבר לקבר, אפילו מבזוי למכובד, ואם היה בתוך שדהו — מפנהו אפילו ממכובד לבזוי:

טז. אין קוברין מת על גבי מת, ולא שני מתים כאחד, שבזיון הוא; וקטן הישן עם אמו — נקבר עמה:

יז. עפר הקבר — אינו אסור בהנאה, שאין קרקע עולם נאסרת; אבל קבר הבנין — אסור בהנאה:

יח. הבונה קבר למת — לא נאסר עד שיכנס בו המת; ואפילו הטיל בו נפל — נאסר בהנאה:

יט. נפש שנעשה לשם חי, ושם בו המת, והוסיף בו דימוס אחר לשם המת, אף על פי שפנה המת — הכל אסור בהנאה, ואם הכיר את התוספת — חולץ אותה, והשאר מותר; נעשה לשם המת, כיון שהוטל בו המת — נאסר, אף על פי שפנהו:

כ. הבונה קבר לאביו, והלך וקברו בקבר אחר, — הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית, והקבר הזה אסור בהנאה, מפני כבוד אביו:

מגדל עוז

בחיים בלבד, זו היא סברתי: מי שהיה לפניו מת וכלה, עד והכל עוברין מלפני הכלה, פרק ב' דכתיבות דף י"ז: מבטלין תלמוד תורה כו', עד מבטלין הכל להוצאתו, פרק ב' דכתיבות (דף י"ז): בתי הקברות, עד קלות ראש, במגלה פרק בני העיר דף כ"ט: לא ילך אדם בתוך ד' אמות כו', עד הלסטים מותר, ברכות פרק מי שמתו דף י"ח: אין מפנין את המת,

כא. המת אסור בהנאה כולו, חוץ משערו. שהוא מותר בהנאה, מפני שאינו גופו; וכן ארונו וכל תכריכיו — אסורין בהנאה; אבל כלים המוכנים לתכריך — לא נאסרו בהנאה, אפילו ארג בגד למת — לא נאסר, עד שיגיע במטה הנקברת עמו, שאין ההזמנה אוסרת:

כב. כל הכלים שזורקים על המת, על המטה הנקברת עמו, — אסורין בהנאה, שלא יתחלפו בתכריכין:

כג. היו אביו ואמו מזקקין כלים בחמתן על המת, — מצוה על אחרים להצילן; ואם הגיעו למטה הנקברת עמו — אין מצילין אותן:

כד. מלמדין את האדם שלא יהא חבלן, ולא יפסיד את הכלים וישליכם קבלה, מוטב לתתם לעניים, ואל ישליכם כרמה ותולעה; וכל המרבה כלים על המת — עובר בלא תשחית:

כה. מלך שמת — עוקרין סוס שהיה רוכב עליו, ועגלה שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו, מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה, מקום שאין עושה אותה טרפה; ומושיבין ישיבה על קברו שבעה ימים, שנאמר: [י] וכבוד עשו לו במותו, זה שהושיבו לו ישיבה על קברו; ונשיא שמת — אין מבטלין ישיבתו יותר על ל' יום:

[י] דברי הימים ב ל"ב

מגדל עוז

עד נקבר עמה, הבבא הראשונה — בירושלמי, והבבא השניה — שנויה באבל רבתי דמכלתא אחריתי: עפר הקבר אינו אסור בהנאה כו', עד מפני כבוד אביו, פרק נגמר הדין דף מ"ז מ"ח, המת אסור כו', עד כולן אסורין, פרק אין מעמידין: אבל כלים המוכנים, עד שוב אין מצילין אותן, פרק נגמר הדין (דף מ"ז): מלמדין אותו וכו', עד מקום בל תשחית,

כו. מלך או נשיא שמת — יש להן לשרוף מטתו וכל כלי תשמישו, ואין בזה דרך האמורי, ולא משום השחתה, שנאמר: י בשלום תמות ובמשרפות אבותיך הראשונים ישרפו לך:

י ירמיה ל״ד

מגדל עז

ירושלמי: מלך שמת עוקרין כו׳, עד סוף הפרק, פרק קמא דמסכת ע״ז דף י״א:

נגמרו הלכות אבל בעזר האל

הלכות מכירה

יש בכללן חמש מצות, אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה;

וזהו פרטן:

א. דין מקח וממכר;
ב. שלא יונה במקח וממכר;
ג. שלא יונה בדברים;
ד. שלא יונה גר צדק בממונו;
ה. שלא יונהו בדברים;

ובאור מצות אלו — בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. המקח אינו נקנה בדברים, ואפילו העידו עליהם עדים; כיצד? בית זה אני מוכר לך, יין זה אני מוכר לך, עבד זה אני מוכר לך, ופסקו הדמים, ורצה

מגדל עוז

פרק ראשון

המקח אינו נקנה וכו', עד וכן בנותן מתנה ומקבלה, במציעא פרק הזהב (דף מ"ט): אבל אם נקנה המקח, עד או בשטר או בחזקה, במציעא פרק הזהב, ובבתרא פרק המוכר,

הלוקח, ואמר קניתי, ורצה המוכר, ואמר מכרתי, ואמרו לעדים: הוו עלינו עדים, שמכר זה, ושלקח זה, — הרי זה אינו כלום, וכאילו לא היו ביניהם דברים מעולם; וכן בנותן מתנה ומקבלה:

ב. אבל אם נקנה המקח באחד מהדברים שהוא נקנה בהם - קנה הלוקח, ואינן צריכין לעדים כלל, ואין אחד מהן יכול לחזור בו:

ג. ובמה נקנה המקח? הקרקעות — באחד משלש דברים, בכסף, או בשטר, או בחזקה:

ד. כיצד בכסף? מכר לו בית, מכר לו שדה, ונתן לו הדמים, — קנה; במה דברים אמורים? מקום שאין כותבין את השטר; אבל במקום שדרכן לכתוב שטר מכר — לא קנה עד שיכתוב את השטר; ואין קרקע נקנית בפחות משוה פרוטה:

ה. התנה הלוקח, ואמר: אם רציתי אקנה בכסף, או אקנה בשטר, ונתן הכסף על התנאי זה, — הרי זה קיים, ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי, והלוקח יכול לחזור בו עד שיכתוב את השטר; וכן אם התנה המוכר כזה:

מגדל עוז

ופרק קמא דקדושין: כיצד בכסף, עד שיתן את הדמים, ככל פרק קמא דקדושין (דף כ"ו): כיצד בחזקה מכר לו בית כו', עד אף על פי שאינו בפני הבעלים, בנזיקין פרק שור שנגח את הפרה, ובבא בתרא פרק חזקת הבתים, ובקדושין פרק קמא (דף כ"ו): המוכר בית לחברו וכו', עד וכשיחזיק קנה, פרק שור שנגח את הפרה (דף נ"ב): כיצד המחזיק וכו', עד וכן כל כיוצא בזה, פרק חזקת הבתים: המוכר שדה לחברו, עד וישב בה, בבא בתרא פרק המוכר פירות, ובקדושין פרק קמא: היתה

ו. האומר לחברו: הן מנה לפלוני, ויקנה ביתי לך, כיון שנתן - קנה הבית מדין ערב:

ז. כיצד בשטר? כתב לו על הנייר, או על החרס, או על העלה: שדי נתונה לך, שדי מכורה לך, כיון שהגיע השטר לידו - קנה, אף על פי שאין שם עדים כלל, ואף על פי שאין השטר שוה כלום; במה דברים אמורים? במוכר שדה מפני רעתה, אבל בשאר קרקעות, אף על פי שהגיע שטר של מכר לידו, ואפילו היו בו עדים - לא קנה עד שיתן את הדמים:

ח. כיצד בחזקה? מכר לו בית, מכר לו שדה, או שנתן אותה במתנה, כיון שנעל, או גדר, או פרץ כל שהוא, והוא שיועיל במעשיו - הרי זה קנה; במה דברים אמורים? כשהחזיק בפני המוכר, או הנותן, אבל שלא בפני המוכר או הנותן - צריך שיאמר לו: לך חזק וקנה, ואחר כך, אם החזיק - קנה, אף על פי שאינו בפני הבעלים:

ט. המוכר בית לחברו, ומסר לו את המפתח - הרי זה כמי שאמר לו לך חזק וקנה; וכן המוכר את הבור, כיון שמסר לו דליו - הרי זה כמי שאמר לו לך חזק וקנה, וכשהחזיק יקנה:

מגדל עז

הקרקע נקנית בכסף, עד מאמר השמש: כתב הראב"ד ז"ל: הא מילתא לא מיחוורא, דהאי חזקה - אכילת פירות היא, ואכילת פירות - לא מהני אלא כנגד טענה, אבל למיקנא בה ארעא - לא קני, אלא מידי דמהניא לארעא, כעין נעל וגדר, עד כאן לשונו: ואני אומר זאת ההלכה - עיקרה פרק חזקת הבתים, ורשב"ם, ורבותינו בעלי התוספות, ור"י אלפס, ורבינו יהוסף הלוי בן מג"ש, וגם הר"מ ז"ל מקוצי — כלם קבלו ופירשו כלשון ר"מ ז"ל, וגם אנחנו כך קבלנוה, ומה שפירש הראב"ד ז"ל - איני יודע

י. כיצד המחזיק בנעילה קנה? כגון שמכר בית או חצר, והיה הפתח פתוח, ונעל הלוקח את הפתח, וחזר ופתחו - הרי זה החזיק וקנה, שהרי נשתמש בה שמוש המועיל:

יא. כיצד המחזיק בגדירה כל שהוא קנה? כגון שהיה שם גדר, והיו עולין בנחת, והוסיף עליו כל שהוא, והשלימו לעשר, ונמצא שאין עולין אלא בדוחק, — הרי זה הועיל וקנה; וכן אם היתה שם פרצה, והיו נכנסים שם בדוחק, והרחיב הוא בה כל שהוא, עד שנמצא נכנס בריוח, — הרי הועיל וקנה:

יב. נתן צרור והועיל, כגון שחבר בו המים לשדה, או נטל צרור והועיל, כגון שפתח בנטילתו המים לשדה - הרי זה קנה, וכן כל כיוצא בזה:

יג. המוכר שדה לחברו בצד שדהו, או שנתנה לו במתנה, כיון שדש את המצר שבין שתי השדות, ונעשו שתיהן כשדה אחת - קנה, אבל אם הלך בה לארכה ולרחבה - אין הלוך זה מועיל כלום; ואם שביל של כרמים מכר לו, הואיל ונעשה להלוך — קנה בהלוך:

יד. וכמה שעור רוחב הדרך, שיקנה בהלוכו? אם היה מסויים במחיצות קנה - כדי שיגביה רגל, ויניח רגל בצדה; ואם אין שם מחיצות קנה ברוחב - כדי שתהיה על ראשו חבילה של שריגים ויסוב בה:

מגדל עוז

אם היתה כך כונתו, או קבלתו, והרוצה יקבל: המוכר קרקע לחברו וכו', עד יכול לחזור בו; כתב הראב"ד ז"ל: כל זה הולך על הדרך שכתב, עד כאן לשונו; ואני אומר: אמת הוא, גם את זה לעומת זה, פרק חזקת הבתים (דף ל"ה) אתמר, זמר לטעמיה, ומר לטעמיה; ולי נראה: כי זאת מורה על הראשונה, להנצל מקושיות הראב"ד ז"ל, שהרי זיעה — עכ"ה

טו. היתה הקרקע צחיח סלע, שאין בה לא גדר ולא פרצה, ואינה בת זריעה – הרי החזקה שקונה אותה, שטיחת פירות, או העמדת בהמה שם, וכיוצא בזה משאר התשמיש:

טז. המוכר שדה לחברו, ונכנס בה הלוקח וזרעה, או נרה, או שאסף פירות האילן או זמרו, וכל כיוצא בדברים אלו - הרי זה קנה, שהרי החזיק, ואין אחד מהם יכול לחזור בו; וכן אם אסף המוכר סל של פירות, ונתן ללוקח - קנה לוקח מיד בחזקה, שהרי גלה דעתו: שהקנה לו שדה זו — קנין גמור, ונעשו פירותיה שלו; הגוי אינו קונה בחזקה, אלא בשטר הוא שקונה עם נתינת הכסף, וישראל הבא מחמת הגוי - הרי הוא כגוי, ואינו קונה אלא בשטר:

יז. כל המחובר לקרקע - הרי הוא כקרקע, ונקנה או בכסף, או בשטר, או בחזקה, ואם אינו צריך לקרקע, כגון ענבים העומדות להבצר - הרי זה כמטלטלין לקנין, ויש להן אונאה:

יח. כשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה - כך שבירות הקרקע נקנה בכסף לבדו, או בשטר לבדו, או בחזקה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו:

מגדל עוז

בה תועלת הקרקע, וכו' — לא עשה בה ולא כלום; וכן לקיטת פירות לא הועיל באילן במעשיו, ובזמירה-הועיל ועשה בו מעשה, אלמא הועילה דבר והכון, למען תדע: כי הכל שוה בקנין הקרקע, וכדברי ר"מ ז"ל הראשונים ל"ע, שעמדו בשיטה אחת: וכן אם אסף המוכר, עד ונעשו פירותיהם שלו, פרק חזקת הבתים: גוי אינו קונה בחזקה, עד נתינת הכסף, בבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף נ"ה), ופרק ב' דבכורות: וישראל הבא מחמת גוי כו', עד ויש להן אונאה, פרק חזקת הבתים:

יט. המוכר לחבירו י' שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן, ואפילו היתה אחת מהן הר גבוה, והשני מצולה, שהרי תשמיש של זו אינה תשמיש של זו, אף על פי כן כיון שהחזיק באחת מהן קנה השאר:

כ. במה דברים אמורים? שנתן דמי כולן, אבל אם לא נתן דמי כולן — לא קנה אלא כנגד מעותיו; לפיכך, אם היה הכל במתנה — קנה כולן; וכן בשכירות, כיון שהחזיק באחת מהן — קנה כולן כל זמן השכירות; היו מקצת הקרקעות במכר, ומקצתן בשכירות, כיון שהחזיק בין במכירה בין בשכירות — קנה הכל:

פרק שני

א. **עבד** כנעני היה נקנה בכסף, ובשטר, או בחזקה; (ובהלכות עבדים יבואר: שהאידנא עבדי אוה"ע כעבדי ישראל דמו; ומדינא דמלכותא אין דין עבדות נוהג — כי אם רק כדין שכירות למלאכה, ולא לזמן):

מגדל עוז

כשם שקרקע נקנית בכסף, עד ואין אחד מהם יכול לחזור בו, בנזיקין פרק מרובה: המוכר לחברו עשרה שדות, עד סוף הפרק, פרק קמא דקדושין (דף כ"ו), ובבא בתרא בפרק המוכר את הבית דף ס"ו:

פרק שני

עבד כנעני כו', עד הגביה את רבו, קנאו, פרק קמא דקדושין, וגם פרק ב' דבכורות מייתי בבא קמייתא דהכי פיסקי: וכן אם הגביה הרב את העבד קנהו; כתב הראב"ד ז"ל:

ב. ומה היא החזקה בקנין עבדים? שישתמש בהן כדרך שמשתמשין בעבדים בפני רבו: כיצד? התיר לו מנעלו, או שהנעיל לו מנעלו, או שהוליך כליו לבית המרחץ, או שהפשיטו, או סכו, או גרדו, או הלבישו, או הגביה את רבו - קנה; וכן אם הגביה הרב את העבד - קנה:

ג. תקפו והביאו אצלו קנה, שהעבדים נקנין במשיכה כזו, אבל אם קרא לעבד ובא אצלו, או שאמר לו רבו הראשון לך אצל הלוקח, והלך אצלו - לא קנה, עד שימשכנו בתקיפה, או שישתמש בו, כמו שביארנו; ואם החזיק בו שלא בפני הרב - צריך שיאמר לו: לך חזק וקנה:

ד. עבד קטן, הרי נקנה במשיכה, אף על פי שלא תקפו:

ה. הבהמה, בין דקה בין גסה - נקנית במשיכה, אף על פי שאפשר להגביה אותה, לא הצריכוהו להגביה, מפני שמתחבטת בארץ; ואם הגביה - קנה. וההגבהה קונה בכל מקום, אבל המשיכה אין קונין בה - אלא בסימטא, או בחצר

מגדל עוז

נראה מדבריו: דלא גריס בה פלוגתא, אלא הכי גריס «הגביהו היא לרבו — קנאו, הגביהו רבו, אמר רבי שמעון: לא תהא חזקה גדולה מהגבהה כו'» והכי גריס לה הרב ז"ל; עד כאן לשונו: ואני אומר: גם ברוך יהיה, שהשלים חובתו, שחייב אדם לומר כלשון רבו: תקפו והביאו אצל כו', עד או ישתמש בו כדרך שבארנו, פרק קמא דקדושין (דף כ"ב), והבאור בזה הפרק: אם החזיק בו, עד ואף על פי שלא תקפו, פרק קמא דקדושין שם: הבהמה בין דקה כו', עד משוך וקנה, פרק קמא דקדושין (דף כ"ה), ובבא בתרא פרק המוכר את הספינה (דף פ"ו): המוכר עדר לחברו, עד שלא בפניו, בנזקין פרק שור שנגח את הפרה: האומר לחברו משוך ותקנה וכו', עד בעת שימשיך אי יחזיק; כתב הראב"ד ז"ל: זהו דבר תימא, שהרי מצינו אחת מכם תתקדש לי, שהקדושין מקיימים בלשון זה, וכן עקנן תאנה

של שניהם, ואין קונין בה ברשות הרבים, ולא בחצר שאינה של שניהם:

ו. כיצד קונין את הבהמה במשיכה? אין צריך לומר אם משכה והלכה, או שרכב עליה והלכה בו - שקנה, אלא אפילו קרא לה ובאה, או שהכה במקל ורצתה בפניו, כיון שעקרה יד ורגל-קנאה, והוא שימשוך בפני הבעלים, אבל אם משך שלא בפני הבעלים - צריך שיאמר לו קודם שימשוך לך משוך וקנה:

ז. המוכר עדר לחברו, או שנתן לו במתנה, כיון שמסר לו משכוכית – היא הבהמה המהלכת בראש העדר והכל נמשכים אחריה, – אין צריך לומר לו משוך וקנה, שמסירת בהמה זו - כמי שאמר לו לך משוך וקנה, וכיון שמשך לו העדר – קנהו, אף על פי שמשך שלא בפניו:

ח. האומר לחברו: משוך ותקנה, או חזק ותקנה, וכיוצא בדברים אלו, והלך ומשך, או שהחזיק – לא קנה, שמשמע תקנה להבא, ועדיין לא הקנה לו; אלא צריך

מגדל עוז

מתאנתי, ותקנה לך גנבתי, וכן מצינו: יטול ויזכה ויחזיר ויקנה, כאן לשון הקנאה הן, עד כאן לשונו; ואני אומר: אין הנדון דומה לראייה, דהנהו כולהו משמען: לזכות בהן לאלתר: אחת מכם תתקדש לי — לאלתר משמע, ומה שלא אמר מקודשת לי, מפני שלא ברר אי זו מהן, עד שיודו אם רוצות בכך, אם לאו, שאין אשה מתקדשת אלא לרצונה, וכן ענין תאנה מתאנתי, ותקנה לך, מבנין נפעל, כלומר: בעקילה זו תהיה קנויה לך גנבתי מיד ולאלתר, וכן יטול ויזכה ויחזיק ויקנה, - לאלתר משמע, אלא מאחר שמדבר בנסתר - צריך לומר ביו"ד של אית"ן, דמשמע לעתיד, למי שאינו רוצה לדקדק, אבל מה שכתב ה"ר ז"ל בגמלא מדבר, וב' דברים אמר לו: דמשמע חזק, ואחר כך תקנה; או משוך, ואחר כך תקנה, כשאומר לך, וזה ודאי לא קנה,

המוכר או הנותן לומר לו: לך חזק וקנה, או משוך וקנה, וכיוצא בדברים אלו, שמשמען: שיקנה עתה בעת שימשוך או יחזיק:

ט. האומר לחברו: משוך פרה זו, ולא תקנה אלא לאחר ל' יום, ומשך — לא קנה; ואם אמר לו קנה מעכשיו ולאחר ל' יום — קנה, ואפילו היתה עומדת באגם ביום ל', שזה כמי שהקנה אותו מעתה על תנאי, נעשה התנאי — נתקיים הקנין; וכל האומר על מנת, — כאומר מעכשיו דמי:

י. המוכר בהמה לחברו, או נתנה לו במתנה, ואמר קנה אותה כדרך שבני אדם קונין, אם משך או הגביהה-קנה; אבל אם רכב עליה, אם בשדה—קנה, ואם בעיר—לא קנה, לפי שאין דרך בני אדם לרכוב בעיר, לפיכך אם היה אדם חשוב שדרכו לרכוב בעיר, או אדם מזולזל ביותר, שאינו מקפיד על הלוכו בעיר רוכב, כגון המטפלין בגידול

מגדל עוז

ורמיה יש לי לדבריו פרק קמא דמציעא, גמרא מחניתין דשנים רוכבין כו', דבעי רבי אליעזר: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו? ומתמה תלמודא: לקנות, מי קאמר ליה קני! עד כאן; אלמא פשיטא ליה לתלמודא: דלעתיד לא קנה, עד דאמר ליה קני לאלתר, כדברי ר"מ ז"ל, וזה פשוט: האומר לחברו משוך פרה זו וכו', ואם אמר לו קנה מעכשיו וכו', וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו: כתב הראב"ד ז"ל: נראה לי אם הפרה עומדת ברשות הליקח ביום ל"א, שהוא קנייה לו, מידי דהוה אהרי את מקודשת לי לאחר ל' יום, דחיילי קדושין בההוא יומא, עד כאן לשונו: ואני אומר; דהיינו טעמא, דכיון דלא אמר מעכשיו, במאי יקנה? במשיכה, כבר כלתה שמירתו, וכבר חלקו התוספות במסכת כתובות, בין זו, להיא

הבהמות, או שהיתה אשה, או שהיתה ברשות הרבים שהרבים דורסין שם – הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו:

פרק שלישי

א. אחד הבהמה ואחד שאר המטלטלין, נקנין במעות – דין תורה; ומשנתן את המעות – קנה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו; אבל חכמים תקנו: שלא יקנו המטלטלין אלא בהגבהה, או במשיכת דבר שאין דרכו להגביה:

ב. כיצד? המקבין עצים או פשתן וכיוצא בהן, ועשה מהן טעון גדול שאי אפשר להגביהו, – אינו נקנה במשיכה, שהרי אפשר להתיר האגד, ולהגביהו עין ע״ן, וכן כל כיוצא בזה; אבל אם היה טעון של אגוזים, או של פלפלין, או של שקדים וכיוצא בהן, והיה גדול שאין אחד יכול להגביהו, – הרי זה נקנה במשיכה, שאם יתירו – יתפרד, ויהיה לו בו טורח גדול, וכל כיוצא בזה:

מגדל עוז

קדושין: המוכר בהמה לחברו וכו׳, עד סוף הפרק, פרק קמא דמציעא (דף ט׳):

פרק שלישי

אחד הבהמה כו׳, עד שאין דרכו להגביה, פרק קמא דקדושין (דף מ״ז), ובבבא בתרא פרק המוכר את הספינה (דף פ״ו). כיצד המקבץ עצים, עד וכן כל כיוצא בזה, כתב הראב״ד ז״ל: זהו שאמרו הלוקח פשתן — לא קנה עד שיטלטלנו ממקום

ג. הספינה, הואיל ואי אפשר להגביהה, ויש במשיכתה טורח גדול, ואינה נמשכת אלא לרבים, — לא הצריכוה משיכה, אלא נקנית במסירה, וכן כל כיוצא בזה; ואם אמר לו המוכר: לך משוך וקנה, — אינו קונה הספינה עד שימשכנה כולה, ויוציאנה מכל המקום שהיתה בו, שהרי הקפיד המוכר שלא יקנה זה אלא במשיכה:

ד. נמצאת למד: שהלוקח מטלטלין, אף על פי שנתן כל הדמים — יכול לחזור בו, וכן המוכר יכול לחזור בו, עד שיגביה או ימשוך דבר שאין בו הגבהה, או ימסור המוכר ללוקח דבר שאין דרכו להמשיך; ומשהגביה או משך דבר שאין דרכו להגביה, או נמסר לו דבר שאין להמשיך, — קנה, ואין אחד משניהן יכול לחזור בו; וכופין את הלוקח לתן את הדמים:

ה. ולמה תקנו חכמים דבר זה במטלטלין? גזרה שמא יתן הלוקח דמי החפץ, וקודם שיקחנו יאבד באונס, וכגון שנפלה דליקה ונשרף, או באו לסטים ונטלוהו, אם יהיה ברשות הלוקח, יתמהמה המוכר ולא יצילהו; לפיכך

מגדל עוז

למקום, ומפרש לה בהגבהה, וכן עיקר, מיהו לא לריך להתירו ולהגביהו עץ עץ, כמו שאמר; אלא אף על פי שהיא טורח עליו להגביהו שלם, ותאמר אין דרכו בהגבהה, אפילו הכי ניחא ליה בהגבהה טפי ממשיכה, משום דמשמט, עד כאן לשונו: ואני אומר: כיון דהוא שבחיה, ונעשה לו סניגור, אין קטיגור כו׳, ולא הניח לי מקום להתגדר בזה, בלעדי אחזה גם את זה לעומת זה, כי עיקר ההלכה-ערוכה נכונה פרק המוכר את הספינה (דף פ״ו): אבל אם היה היה הטעון של פלפלין, עד וכן כיולא בהם, פרק המוכר את הספינה: הספינה הואיל ואי אפשר כו׳, עד שלא יקנה זה אלא במשיכה, פרק המוכר את הספינה (דף ע״ה),

העמידוהו חכמים ברשות המוכר , כדי שישתדל ויציל החפץ , שאם אבד – חייב לשלם :

ו. נמצאת אומר : שאם נתן דמי המקח , ונאנס קודם שיקחנו , ואמר לו הלוקח : תן לי מקחי , או החזר לי את מעותי , ואף על פי שיש עדים שאבד באונס , ולא היה במוכר כח להצילו , ולא נתרשל בדבר , – הרי זה מחזיר את הדמים , שהרי תקנו חכמים משיכה ; לפיכך אם היה ביתו של לוקח שיש בו החפץ שנמכר – מושכר למוכר , – לא תקנו לו חכמים משיכה , שהרי המקח ברשות הלוקח , ומשנתן את הדמים – נקנה המקח , ואין אחד מהן יכול לחזור בו :

ז. וכן השוכר המקום שאותן המטלטלין הנמכרין מונחין בו , – קנה , ואין אחד מהן יכול לחזור בו , ואף על פי שלא הגביה ולא משך , ולא נמסרו לו , שהרי נעשה ברשותו ; וכבר בארנו : ששכירות קרקע נקנה בכסף , או בשטר , או בחזקה :

ח. המקנה קרקע ומטלטלין כאחד , כיון שקנה קרקע

מגדל עוז

ע"ו) : נמצאת למד שהלוקח מטלטלין , עד או בחזקה , הכל במציעא פרק הזהב (דף כ"ז) , והבאור הוא פ"א : המקנה קרקע ומטלטלין כאחד וכו' , במה דברים אמורים כשהמטלטלים כו' , ואמר לו קנה אותן כו' , ואם לא אמר לו קנה על גבי קרקע – קנה : כתב הראב"ד ז"ל : זה ההפרש שכתב בין צבורין לשאינן צבורין – אינו מחוור , דשמעתא לא מיחזי , אלא לעולם אגב וקני בעינן , אפילו בצבורין בה , דאי לא היכי פסקה למילתיה ואמר : והלכתא : אגב וקני – בעינן , צבורין – לא בעינן , והא זמנין דצבורין בעינן , ואגב לא בעינן , עכ"ל ; ואני אומר : עיקר הלכה זו פרק קמא דקדושין (דף כ"ו) , גמרא מתניתין דנכסים שאין להם אחריות

בכסף או בשטר או בחזקה, — נקנו המטלטלין עמהם, בין שהיו שניהם במכר, או במתנה, בין שמכר מטלטלין ונתן קרקע, בין שמכר הקרקע ונתן המטלטלין, כיון שקנה קרקע — קנה מטלטלין:

ט. במה דברים אמורים? כשהיו אותן המטלטלין צבורין באותה קרקע: אבל אם היו במקום אחר, — צריך שיאמר לו: קנה מטלטלין אגב קרקע, אפילו היו המטלטלין במדינה אחרת, ואמר לו: קנה אותם על גבי קרקע פלוני, כיון שקנה הקרקע — נקנו המטלטלין, אף על פי שאינן צבורין בתוכה; ואם לא אמר קנה אגב קרקע, — לא קנה: וקרקע כל שהוא — קונין על גבה כל מטלטלין שירצה:

י. הקנה השדה לאחד, והמטלטלין לאחר, אף על פי שאמר לו קנה המטלטלין על גבי קרקע, והחזיק האחר בקרקע, — לא קנה השני מטלטלין; ואם תפשן אחר שחזר בו המקנה, — אין מוציאין מידו, שהרי תפשן אחר שקנה חברו הקרקע שנקנו אלו על גבו:

יא. המקנה בהמה וכלים שעל גבה לאחד, אף על פי

מגדל עוז

קנין עם נכסים שיש להן אחריות כו', ומייתי לה נמי בבבא קמא פרק קמא, גמרא מתניתין דשום כסף ושוה כסף כו', ונשתני פרעות-יש פנים ופנים לפנים, ויש לי פנים ללמוד זכות על דברי ר"מ ז"ל, דכולה סוגיין דפרק קמא דקדושין הכי אזלא, תדע דהא מעיקרא בעי: אי בעינן צבורין, אי לא? ושקיל וטרי עלה טובא, עד דפסיק, והלכתא לא בעינן צבורין, ובתר הכי נמי מבעיא אגב ופשיט, ופסיק הלכתא: דאגב וקני בעינן, צבורין לא בעינן; וכי מעיינת בה שפיר, הכי סלקא לך, דהנהי כולהי בדלא אמר אגב וקני, דבעינן צבורין, והיכא דאמר אגב וקני — לא בעינן צבורין, וכן נמי סוגיין דפרק קמא דנזיקין כולא, מוקים תלמודא

שמשך הבהמה וקנאה, — לא קנה הכלים שעליה, עד שיגביה או ימשוך הכלים עצמן — אם אין דרכן להגביהן, שהבהמה — כחצר המתהלכת היא, ואין מה שבתוכה קונה לבעלה; לפיכך אם היתה הבהמה כפותה, — קנה אף כלים שעליה:

יד. אמר לו המקנה: משוך בהמה, וקנה כלים שעליה, הואיל ולא הקנה לו גוף הבהמה, אף על פי שמשכה והיא כפותה, — לא קנה כלים שעליה עד שימשוך הכלים עצמן:

טו. היה עציץ נקוב לאחד, והיו הזרעים שבו לאחר, הקנה העציץ לבעל הזרעים, כיון שמשך — קנה; הקנה הזרעים לבעל העציץ — לא קנה עד שיחזיק בזרעים עצמן:

טז. היה העציץ והזרעים שבו לאחד, והקנה הכל לאחד והחזיק בעציץ לקנות הזרעים, — אף העציץ לא קנה; החזיק בזרעים, — קנה העציץ; וזהו ששנינו: נכסים שאין להן אחריות — נקנים עם נכסים שיש להן אחריות, שהזרעים

מגדל עוז

שעומדין בתוכה. אלמא צבורין יחד היא שלא תמוט, אלא אם כן היו במקום אחד, וכדאמר ליה אגב וקני; ומה שהקשה הראב"ד ז"ל — היינו דווקא אי הוה פסקא דתלמודא חדא בלחוד, אבל הני פרק קמא דקדושין תרתי פסקי נינהו, מעיקרא פסק ש"מ לא בעינן צבורין, שמע מנה, ובתר הכי בעי: אי בעינן אגב? ופסיק: והילכתא צבורין — לא בעינן, אגב וקני — בעינן, ומדערבינהו בתר דפסטינהו, שמע מנה הכי פירושו: צבורין לא בעינן כ"ז דאיכא אגב וקני, דפשיטא בעינן, וכן משמע מלשון ר"י אלפס ז"ל בהלכות קדושין, ודעתיה כמה שכתב ר"מ ז"ל: וקרקע כל שהוא קונה על גביו כל מטלטלין שיהיה, פרק קמא דקדושין:

שבעציץ נקוב – זרועים הם בארץ, וכל המחובר לקרקע, הרי הוא כקרקע, כמו שבארנו:

יז. כבר בארנו: שכל העומד ליבצר – כבצור דמי, ואינו נקנה אלא בהגבהה, או בשאר דברים שנקנים בהן המטלטלים:

יח. פשתן כשהוא מחובר לקרקע ויבש, שאינו צריך לקרקע, ואמר לו: יפה לי קרקע כל שהוא, וקנה כל מה שעליה, כיון שתלש כל שהוא – קנה הכל, מפני התנאי הזה; אבל אם (אמר לו): הקנה לו הפשתן הזה במכר או במתנה, – לא קנה אלא מה שתלש, שהרי הגביהו, וכן כל כיוצא בזה:

פרק רביעי

א. כליו של אדם, כל מקום שיש לו רשות להניחו – קנה לו; וכיון שנכנסו המטלטלין בתוך הכלי, –

מגדל עוז

הקנה השדה לאחד כו׳, עד שנקנו אלו על גבו, פרק קמא דקדושין (דף כ״ז), ופרק קמא דמיקין: המקנה בהמה, עד אן ימשוך הכלים עצמן, פרק קמא דנזיקין: היה עני נקוב כו׳, עד כמו שבארנו, פרק ב׳ דמסכת גטין (ד׳ כ״ב), והבאור — לעיל פ״א: כבר בארנו שכל העומד ליבצר, עד סוף הפרק, בבבא בתרא פרק המוכר את הספינה, והבאור לפניך פרק א׳:

פרק רביעי

כליו של אדם כו׳, עד או כמו שהניחו בתוך ביתו, פרק המוכר את הספינה: לפיכך אין כליו וכו׳, עד אף על פי שהוא

אין אחד מהן יכול לחזור בו , והרי זה כמי שהגביהן , או כמי שהונחו בתוך ביתו ; לפיכך אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים , ולא ברשות המוכר , אלא אם אמר לו המקנה : לך וקנה בכלי זה ; וכן אם קנה הכלי תחלה והגביהו , ואחר כך הניחו שם ברשות המוכר , וחזר וקנה ממנו הפירות , כיון שנכנסו בתוך כלי זה – קנה אותם , מפני שהנאת המוכר במכירת הכלי – אינו מקפיד על מקומו :

ב. כשם שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות מוכר , כך אין כליו של מוכר קונה ללוקח , אף על פי שהוא ברשות הלוקח :

ג. מסירה אינה קונה אלא ברשות הרבים , ובחצר שאינה של שניהם ; והמשיכה אינה קונה אלא בסימטא , או

מגדל עוז

ברשות לוקח , בגטין פרק הזורק דף ע"ט , ובבא בתרא פרק המוכר את הספינה דף פ"ה מייתי לה , וממדה של סרסור דקא דוקיה התם — שמעינן נמי לקונה מדה שכתב , והכל הסכימו שיפה כתב : מסירה אינה קונה אלא ברשות הרבים וכו' , עד לרשות הרבים קנה ; כתב הראב"ד ז"ל : נראה לי שאין זה הדין בהפך , דהא קיימא לן בספינה כשמואל , דאמר : עד שימשוך את כולה , אבל בבהמה ודאי סגי לה ביד ורגל כתנא קמא , עד כאן לשונו : ואני אומר : תמה אני על קושיא זו הפלא ופלא , שכבר כתב ר"מ ז"ל פרק שני של אלו ההלכות : שהספינה נקנית במסירה , ולא במשיכה , אלא אם כן הקפיד המוכר ואמר לו : קנה במשיכה , ונתן בו טעם לשבח קיים , כדאיתא בפרק המוכר את הספינה להדיא , וגם שאר אלו הדינין והמשיכה כולן מפורשין שם , אין צריכין לפנים , ולא זאת הקושיא לפני לפנים ולדעתי לא יצאת מפיו , אלא שכתבוה על שמו : טעון של פירות כו' , עד וכיוצא בו כמו שבארנו , ועיקר אלו ההלכות פרק המוכר את

בחצר של שניהם, והגבהה קונה בכל מקום:

ד. דבר הנקנה במשיכה, אם היה ברשות הרבים, ומשכו הלוקח לרשותו או לסימטא, כיון שהוציא מקצת החפץ מרשות הרבים – קנה:

ה. טעון של פירות שהיה מונח ברשות הרבים, ומשכו לוקח לרשותו או לסימטא אחר שפסק הדמים, – קנה, אף על פי שעדיין לא מדד, וכן אם מדדן הלוקח ברשות הרבים, – קנה ראשון ראשון בהגבהה:

ו. היה מוכר מודד לתוך כליו של לוקח, – לא קנה, שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות הרבים: היו הפירות ברשות הלוקח, כיון שקבל עליו המוכר למכור – קנה לוקח ואף על פי שעדיין לא מדד. היו ברשות המוכר, או ברשות המופקדין אצלו, – לא קנה הלוקח, עד שיגביה הפירות,

מגדל עוז

הספינה, והבאור לעיל פרק ג': היו הפירות בסימטא או בחצר של שניהם וכו', ואם אמר לו כור בל' סאה בסלע וכו', עד ואף על פי שלא מדד כמו שבארנו: כתב הראב"ד ז"ל: ערבוב דברים אני רואה בכאן, שלא פירש לאיזה כלי עידה, יהוא עוסק ובא לתוך כליו של מוכר, כמו שכתב בתחלת דבריו, ואם כן אפילו מדד כל הכור — לא קנה, ואפילו בסימטא, ולא אפילו הכניסן לרשות לוקח בתוך כלי, אבל לא היה לו לכתוב למעלה לתוך כליו של מוכר, אלא אפילו לתוך כליו של לוקח, הואיל ואמר לו: כור בשלשים — לא קנה ראשון ראשון, אבל אם אמר לו כור בשלשים סאה בסלע, והוא בסימטא, ומערה לכליו של לוקח — ראשון ראשון קנה לו כליו; עד כאן לשונו: ואני אומר: גם בזה אני אומר: שלא יצא מפיו לעולם, כי זה אינו ערבוב דברים, אלא מחלוקת ישנה מפורסמת היא, פרק המוכר את הספינה, גמרא מתניתין: דהמוכר פירות וכו', וגרסינן עלה בגמרא, (דף פ"ד ע"ב): אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מדד והניח על

או עד שיוציאם מרשותו בשכירות מקומן, וכיוצא בו, כמו שבארנו:

ז. היו הפירות בסימטא, או בחצר של שניהם, ואפילו היו ברשות לוקח, והיו בתוך כליו של מוכר, וקבל עליו המוכר למכור, והתחיל המוכר למדוד בתוך כליו של מוכר, אם אמר לו: כור בשלשים סלע אני מוכר לך, — יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה, הואיל ועדיין הפירות בכליו, ולא גמר כל המדה, וכליו של מוכר אינו קונה ללוקח, אף על פי שהוא ברשות הלוקח: ואם אמר לו: כור בשלשים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה, שכיון שפסקו הדמים על כל סאה וסאה, כל סאה שהגביה המוכר ויערה אותה - נגמרה מכירתה, הואיל ואין הפירות ברשות המוכר, ולא ברשות הלוקח, ואלו לא היו הפירות בכליו

מגדל עוז

גבי סימטא, — קנה, אמר ליה רבי זירא לרבי אסי: שמא לא שמע רבינו - אלא במודד לתוך קופתו? אמר ליה: דמי האי מרבנן-כדלא גמירי אינשי שמעתא, מודד לתוך קופתו, מאי למימרא? ושיילינן: קבלה מיניה? או לא קבלה מיניה? ושקלינן וטרינן עלה טובא, וכולה סוגיא בעיא לאפלוגי בין מודד לתוך קופתו, למודד על גבי קרקע, ולא קמא לה, וגם ר"י אלפס ז"ל השמיט כל אותה סוגיא מן ההלכות, לפי שאינן קיימות, אלא הביא ההלכה פסוקות כולן, עד שהביא הא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כור בל' כו', ומייתי עלה לאותיבי הא דתניא ברשות לוקח, כיון שקבל עליו מוכר — קנה לוקח, והא דרב ושמואל הלכתא היא, ואוקמא בסימטא, כדמוקי לה תלמודא, ואוקמא נמי בכליו של מוכר, וגם רבותינו בעלי התוספות ז"ל כך העמידוה והכריעוה, כמו שהכריעה ר"י אלפס בהלכה, ועל הדרך הזה הלך ר"מ ז"ל, שהוא דרך רבותיו, והבאור — למעלה פרק ג', והכותב על זה שהוא ערבוב—נגרר אחר גירסת ר"ח ז"ל, שגורס

של מוכר, כיון שהן ברשות לוקח – קנה משפסק, אף על פי שלא מדד, כמו שבארנו:

ח. וכן המוכר יין או שמן לחבירו בסימטא, או בחצר של שניהם, או ברשות לוקח, והיתה המדה של סרסור, עד שלא נתמלאת המדה – הרי הן של מוכר, משנתמלאת המדה – הרי הן ברשות לוקח, ואין אחד מהן יכול לחזור בו:

ט וכן פירות שהיו צבורין בסימטא, או בחצר של שניהם, והמדה אינה של אחד מהן, והיה המוכר מודד, עד שלא נתמלאת המדה – הרי היא ברשות מוכר, ומשנתמלאת המדה – הרי היא ברשות לוקח:

י. היתה המדה של אחד מהן, והיו בה רשמין לידע חציה, שלישה, ורביעה, ונמצא בהן, כיון שהגיע לרושם

מגדל עוז

בה: אם היתה מדה של אחד מהם — ראשון ראשון קנה, ואף על גב דלא נתמלאה המדה, ופרקינן: הכא במאי עסקינן? דאמר ליה הין בי"ב סלעים, לוג בסלע, וכדאמר רב כהנא: שנתות היו בהין, הכא נמי שנתות היו במדה, והוצרך להאריך כל הסוגיא לפי זה, אבל הראשונים סומכין על הגירסא האחרת, והעיקר אצלם, אם פסק, וכדמסיק תלמודא להדיה: פסק — סמכא דעתיה, לא פסק — לא סמכא דעתיה' והיא דעתו מוסכם ופשוט דרך הגמרא כפשוטה, וגם ר"מ ז"ל כתב כל פסק ופסק בפ"ע, בכל זה הפרק, מתחלה, ועד כאן, ועל דרך התלמוד, ולפי שכתב הכותב שהן ערביב דברים — צריך אני לבררן, כדי שיראה המעיין איך ברר ר"מ ז"ל הסלת, והניח הפסולת, ואוכיח כל אחת ואחת על סדר הכותב, הראשון שאמר, שלא פירש לאי זה כלי עירה, דע כי עשה זה וסתם בחכמה, ולגלות כי דעתו כדעת רבותיו נ"ע, בין עירה על גבי קרקע, בין עירה לתוך קופתו, כמו שכתבתי, דכיון שהגביה לאחר הפסק—קנה

מן הרשמים — קנה ראשון, ואף על פי שלא נתמלאת המדה, שכל רושם מהם — כמדה בפני עצמה, שהרי של אחד מהן היא המדה, והוא סומך על הרשמים שבה:

יא. זה כלל גדול יהיה בידך: הקונה את המטלטלין, אם פסק הדמים ואחר כך הגביה, — קנה; ואם הגביה תחלה והניח, ואחר כך פסק הדמים, — לא קנה באותה הגבהה, עד שיגביה אחר שפסק, או ימשוך דבר שאין דרכו להגביה:

יב. היה דבר הנמכר דמיו קצובין וידועין, והגביהו, — קנהו, אף על פי שפסק אחר שהגביה; והוא הדין בשאר דברים שקונין בהם את המטלטלין, — שצריך לקנות בהם אחר שיפסיק הדמים, אלא אם כן דמיו קצובין, כמו שבארנו:

מגדל עז

בכל מקום, ונדמוקי בריש שמעתין: הגבהה קונה בכל מקום: הב'; שעוסק בכלי של מוכר, ואם כן אפילו מכר כל הכור — לא קנה, ואפילו בסימטא, אלא אפילו הכניסן לרשות לוקח, דע: כי זה הכותב הלך אחר שיטתו שפרסמתי, אבל ר״מ ז״ל כבר כתב למעלה: שאם היו הפירות ברשות הלוקח, כיון שקבל עליו המוכר למכור — קנה לוקח, ואף על פי שעדיין לא מדד: עד כאן לשונו; וזה מפורש סיפא דהא ברייתא, דקתני ארבעה מדות במוכרין וכו', עד ברשות לוקח, כיון שקבל עליו המוכר, קנה לוקח; השלישי: שהיה לו לכתוב: שאפילו מדד לתוך כליו של לוקח, הואיל ואמר לו כור בשלשים — לא קנה ראשון ראשון; דע: כי זה הכותב הלך גם בזה לפי שיטתו, אבל ר״מ ז״ל כבר כתב בתחלת זה הפרק: כי כליו של אדם בכל מקום שיש לו רשות להניחו - קונה לו, והיינו דרב אסי דתחלת שמעתין, בהניח על גבי קרקע, דמי בקופתו, מאי למימרא? וכולה סוגיין נמי מוקמא ליה הכי, ומצינא למימר ליה כדאמר ליה רב אסי לרבי

יג. לפיכך המושך חמרים ופועלים, והכניסן לתוך ביתו, אם מדד עד שלא פסק הדמים, אפילו היה הלוקח הוא המודד, או שפסק הדמים ואחר כך מדד המוכר, — שניהם יכולין לחזור בהן; פרקן הלוקח, והכניסן לתוך ביתו, אם פסק הדמים ואחר כך מדד המוכר, — אין שניהם יכולין לחזור בהן, שהרי סמכה דעתו למכור; ואם מדד עד שלא פסק, — שניהם יכולין לחזור בהם, שהרי לא סמכה דעתו עדיין למכור, ואפילו מדד הלוקח:

יד. הנוטל כלים מן האומן על מנת לבקרן, אם היו דמיו קצובין ונאנס בידו, — חייב; היו דמיו קצובין, מעת שהגביהו — נעשה ברשותו; והוא שיגביהנו כדי לקנות את כולו, ויהיה אותו חפץ הנמכר חביב על הלוקח; אבל חפץ שהמוכר קץ בו, והוא מבקש ורודף למכרו, — הרי הוא

מגדל עוז

זירא: דמי האי מרבנן כדלא גמירי אינשי שמעתא, כליו של לוקח, מאי למימרא? והא כליו היינו קופתו, ואסיקנא כדכתיבנא כמה זמני, דלא שנא מדד ונתן בסימטא, ולא שנא נתן בקופתו, קנה, אלא ודאי ליכא לאוקמא אלא כדאוקמא ואכרעה ר"י אלפס ז"ל, והעימדים בשיטתו: וכן המוכר יין או שמן לחברו, עד אין אחד מהן יכול לחזור בו, בפרק המוכר את הספינה דף פ"ז: וכן פירות שהיו צבורין וכו', עד ברשות לוקח: כתב הראב"ד ז"ל: והמדה של לוקח, עד כאן לשונו: ואני אומר: הוא הולך לפי שיטתו, ואנחנו לפי שטתנו נאמר: אם המדה של לוקח, מאי למימרא? כדכתיבנא בסמוך: היתה המדה של אחד מהם וכו', עד על הרשמין שבה: כתב הראב"ד ז"ל: קנה ראשון ראשון, ואפילו בסימטא, עד כאן לשונו: ואני אומר: גם בזה רומז ללכת אחרי שיטתו, ואנחנו לפי שיטתנו, פשיטא דבהכי ניירי, מרישא דהאי עניינא, ועד השתא, וכדבירינא טעמא על לשון ר"מ ז"ל, המוקדם פרטיי, וגם בסמוך כוללו כללי: זה

ברשות המוכר, עד שיפסיק הדמים, ויגביהנו הלוקח אחר שפסק:

טו. אחד המושך, או המגביה, או המחזיק בעצמו, או שאמר לאחר להגביה, או למשוך לו, או להחזיק לו, — הרי זה זכה לו; וכן בשאר דרכי הקניה:

פרק חמישי

א. כל המטלטלין קונין זה את זה; כיצד? החליף פרה בחמור, או יין בשמן, אף על פי שמקפידין על הדמים, ושיערו כמה שוה זה וכמה שוה זה, ואחר כך החליפו, כיון שמשך האחד או הגביה — קנה השני המטלטלין האחרים בכל מקום שהם, ונעשו ברשותו, ואף על פי שעדיין לא משכן:

ב. החליף חמור בפרה וטלה, ומשך הפרה, ועדיין לא משך את הטלה, — לא קנה, שאין כאן משיכה גמורה, וכן כל כיוצא בהם:

מגדל עוז

כלל גדול כו', עד אלא אם כן דמיו קצובין כמו שבארנו, פרק המוכר את הספינה, והבאור בזה הפרק עצמו: לפיכך המושך תמרים, עד סוף הפרק, פרק המוכר את הספינה (דף פ"ה ע"ב):

פרק חמישי

כל המטלטלין קונין זה את זה, עד ולא הצריכו בו משיכה, הכל בבבא מציעא פרק הזהב (דף מ"ד), ובבתרא פרק המוכר את הספינה; וכן ראובן שמכר המטלטלין, עד ולא

ג. דמים שאין מקפידין עליהם, — הרי הן כשאר מטלטלין ונקנין; כיצד? הרי שחפן מעות בלא משקל ובלא מנין, אלא נטלן אכסיה, ואמר לו: מכור לי פרתך, או יין זה באלו, ונתן לו את הדמים, — קנה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו, שזה דבר שאינו מצוי הוא, ולא הצריכו בו משיכה:

ד. וכן ראובן שמכר מטלטלין לשמעון בחמשים זוז, וקנה שמעון המטלטלין, ונתחייב בדמים, ואחר שנתחייב שמעון בחמשים זוז אלו, היה לו יין, או בהמה, וכיוצא בהן משאר המטלטלין, והיה רוצה למכרן, ואמר לו ראובן: מכור אותו לי בחמשים זוז שיש לי בידך דמי המכר, ואמר לו: הן, — קנה ראובן המטלטלין בכל מקום שהן, ואף על פי שלא משך ולא הגביה, שגם זה דבר שאינו מצוי הוא, ולא הצריכו בו משיכה: אבל אם היה חוב לו עליו שלא מחמת המכר, ואמר לו: מכור לי מטלטלין בחוב שיש לי אצלך, ורצו שניהם, — לא קנה עד שיגביה, או ימשוך הבר שאין דרכו להגביה, או יקנה באחד מהדרכים שהמטלטלין נקנין בה:

מגדל עוז

הצריכו בו משיכה; כתב הראב"ד ז"ל: דבר זה אין לו שורש לענין קנייה, אלא לגבי מי שפרע, ואף על פי שהרב ז"ל מפרש כך בקדושין על משנת החליף שור בפרה, אנו לא שמענו, אלא דמי שור, שאינן יודעים למוכר את הפרה, שגם זה מילתא דלא שכיחא, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו מחלוקת ישנה היא, ויפה עשה שהלך בדרך רבותיו, שחייב אדם לומר כלשון רבו, ועיקר ההלכה פרק קמא דקדושין, ובבבא מציעא פרק הזהב: אבל אם היה לו חוב עליו שלא מחמת המכר וכו', עד שהמטלטלין נקנין בה: כתב הראב"ד ז"ל: ואפילו למי שפרע, עד כאן לשונו: ואני אומר: עיקר זאת ההלכה פרק קמא

ה. הקרקעות והבהמה, ושאר כל המטלטלין, — כל אחד
מהן נקנה בחליפין, והוא הנקרא קנין; ועיקר הדרך
הזאת: שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו: קנה
כלי זה חלף החצר, או היין; או הבהמה שמכרת לי בכך
וכך, — כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, — קנה הלוקח
אותו הקרקע, או אותן המטלטלין, אף על פי שעדיין לא
משכן, ולא נתן את הדמים, ואחד מהן אינו יכול לחזור בו:
ו. אין קונין אלא בכלים, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה;
ואין קונין בדבר שאסור בהנאה; ולא בפירות, ולא
במטבע; ואין קונין בכליו של מוכר, אלא בכלי של לוקח:
ז. הקנה אחד כלי למוכר, כדי שיקנה הלוקח אותו
הממכר, — זכה הלוקח, ואף על פי שהקנה לו הכלי על
מנת להחזירו, — נקנה המקח, וזכה בו הלוקח, שמתנה על
מנת להחזיר — שמה מתנה; ואף על פי שלא תפס המוכר
כל הכלי שהקנהו חלף ממכרו, אלא אחז מקצתו, ואחז

מגדל עוז

הקדושין, ופרק הזהב, והכלל הגדול אצלנו: שאין בא מי שפרע,
אלא במקום-שחוזר מחמת שלא משך, למאן דאמר משיכה קונה,
או שלא נתן את הכסף, למאן דאמר מעות קונות, אבל שאר
הקנינין נעשו כהלכתן, וכדברירנא לקמן במקומן בלשון ר"מ ז"ל,
שכתב כן, והכי סלקא שמעתין פרק הזהב: הקרקעות והעבדים
והבהמה, עד ואחד מהן אין יכול לחזור בו, פ"ק דקדושין דף ו':
אין קונין וכו', עד אלא בכלי של לוקח: הקנה א' כלי למוכר,
עד טומאת בגדים, וכן אם אחז וכו', עד הרי זה קנה, פרק
קמא דקדושין, ובמציעא פרק הזהב, ופרק קמא, וזה הבאור—
פרק כ"ב דהלכות כלים: זה שכותבים בשטרות וכו, עד להוציא
כלי של מוכר; כתב הראב"ד ז"ל: ביה למעוטי מטבע, עד
כאן לשונו, ואני אומר: עיקר חלוקין אלו הן במציעא פרק הזהב

המקנה לו מקצתו, — קנה הלוקח, והוא שאחז ממנו כדי שיעור כלי; או יאחזנו אחיזה שהוא יכול לנתק את כל הכלי מיד המקנה לו; לפיכך אם הקנה לו במקצת הבגד — צריך שיאחוז מן הבגד ג' אצבעות, שאם יפסוק ממקום שאחז - הרי הוא כלי בפני עצמו, ששלש אצבעות מבגד — קרוי כלי, כמו, שבארנו בענין טומאת בגדים; וכן אם אחז פחות מג', והיה יכול לנתק כל הכלי — קנה:

ח. זה שכותבין בשטרות: וקנינא מפלוני בכלי הכשר לקנות בו „בכלי" - להוציא פירות, וכיוצא בהן „הכשר" - להוציא אסורי הנאה: „לקנות בו" להוציא כליו של מוכר:

ט. זה הקנין אינו צריך להיות בפני עדים, אלא אם היה בינו ובין חברו, - קנה, שלא הצריכה תורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר; אבל המוכר, או הנותן, או השוכר, או המשאיל וכיוצא בהן, — אינו צריך עדים; וכיון שקנה הקונה בדרך אחת מן הדרכים שקונין בהן, בין בהגבהה; בין במשיכה; בין במסירה, בין בקנין, בין בכסף, בין

מגדל עוז

דף מ"ו, שלהי גמרא מתניתין קמייתא, דגרסינן: אמר רב ששת בריה, דרב אידי: כמאן כתבין האידנא: במנא דכשר למקניא ביה? במנא, — לאפוקי מדרב ששת, דאמר: קונין בפירות, דכשר — לאפוקי מדשמואל, דאמר: קונין במרוקס, למקניא — לאפוקי מדלוי, דאמר: בכליו של מקנה, למקניא, ולא לאקנויי ביה, רב פפא אמר: למעוטי מטבע, ורב זביד ואיתימא רב אשי אמר: למעוטי איסורי הנאה, איכא דאמרי: ביה, רב פפא אמר: למעוטי מטבע, דכשר, רב זביד ואיתימא רב אשי אמר: למעוטי אסורי הנאה, אבל מרוקס — לא איצטריך, עד כאן; הנה עיניך רואות: שפסק ר"מ ז"ל כרב אשי, דהוא בתרא לשתי הלשונות, ומה אשיב שואלי דבר ללשון הטעות? אלא

בשטר, או בחזקה, — קנה, ואף על פי שאין שם עדים:

י. המוכר או הנותן שקנו מידו, — יש לכל אחד מהן לחזור בו כל זמן שעסוקין באותו ענין, ואף על פי שהקנין בפני עדים; ואם הפסיק הענין — אין אחד מהן יכול לחזור, אף על פי שאין ביניהן עדים. וכשם שחוזר המוכר והנותן; כך חוזר הלוקח והמקבל — כל זמן שעסוקין באותו ענין, מה שאין כן בשאר דרכי הקניה:

יא. יש דברים הרבה שאינן צריכים קנין, ואין לקנין בהם טעם, כגון המשחרר את עבדו, והמגרש אשתו, או עושה שליח, — או המוסר מודעא, או המבטל מודעא, או המוחל לחברו חוב, או פקדון שיש לו בידו, וכל כיוצא בדברים אלו:

יב. נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים, או כיוצא באלו, ואומרים: וקנינו מפלוני שעשה פלוני שליח, או שמחל לפלוני חוב שיש לו אצלו, או שבטל

מגדל עוז

אם כן היה לו גירסא אחרת: זה הקנין אין צריך להיות בפני עדים. אלא אם היה בינו לבין חברו — קנה, שלא הצריכה תורה עדים בדיני ממונות — אלא לכופר, אבל המוכר, או הנותן, או השוכר, או המשאיל וכיוצא בהן — אינו צריך עדים, וכיון שקנה הקונה בדרך מן הדרכים שקונין בהן, בין בהגבהה, בין במשיכה, בין במסירה, בין בקנין, בין בכסף, בין בשטר, או חזקה, — קנה, ואף על פי שאין שם עדים; כתב הראב״ד ז״ל: אין הכל מודים בקנין, עד כאן לשונו; ואני אומר: אמת היא שמחלוקת ישנה היא, ור״ת ז״ל ורבותינו בעלי התוספות — עמדו בשיטת ר״מ ז״ל, בקדושין פרק האומר (דף ס״ה), ומדמפיק לה תלמודא: לא איברו סהדי אלא לשקרא: המוכר או הנותן, עד דבר אחד כלל, בבבא בתרא פרק יש נוחלין

המודעה שמסר על גט זה, וכיוצא באלו, אף על פי שאינו צריך:

יג. קנין זה שנהגו להקנות באלו הדברים — אינו מועיל כלום, אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל: אלא שגמר בלבו, ואחר כך אמר; לפיכך אם אמר בלב שלם: אני אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה, — אין צריך דבר אחר כלל:

יד. הדברים שאין בהן ממש — אין הקנין מועיל בהן; כיצד? הרי שכתב בשטר "וקנינו מפלוני שילך בסחורה עם פלוני, או שיחלקו השדה שביניהם, או שישתתפו שניהם באומנות, וכיוצא בדברים אלו כולן, - הרי זו קנין דברים; ואינו מועיל כלום, שהרי לא הקנה לחבירו דבר מסויים וידוע - לא עיקר ולא פירות עיקר הידוע:

מגדל עוז

(דף קי"ד): הדברים שאין בהן ממש וכו', עד עיקר הידוע; כתב הרמב"ד ז"ל: אבל השתוף עצמו — נקנית בקנין, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר ההלכה ריש בבא בתרא (דף ג'), על מתניתין דקתני השותפין שרצו לעשות מחיצה כו', דקא פריך תלמודא: וכי רצו, מאי הוי? ומוקמי לה: בשקנו מידו, והדר פריך נמי להדיא: וכי קנו מידו, מאי הוי? קנין דברים בעלמא הוא! ומה שכתב הרמב"ד ז"ל — סברא היא, והרוצה לעשות — יש לו אילן גדול על מה שיסמוך:

פרק ששי

א. הפירות אף על פי שאין קונין בהן כמו שבארנו, הרי נקנין בקנין כשאר כל המטלטלין; אבל המטבע כשם שאין קונין בו, כך אינו נקנה בקנין; נמצא המטבע — אינו נקנה בקנין; ואינו נעשה הוא עצמו קנין לקנות כשאר דברים:

ב. לשונות של זהב ושל כסף — הרי הן כעששיות של ברזל או של נחשת, והכל כשאר כל המטלטלין הן, ונקנין בקנין, וקונין זה את זה בחליפה, כמו שבארנו; אבל המטבעות של כסף, או דינרין של זהב, או המעות של נחשת, הרי הן כולן דמים, כנגד שאר המטלטלין; והנותן את אחד מהן דמי המטלטלין, — לא קנה עד שימשוך, או יגביה, כמו שבארנו; ואין אחד מהם נקנה בקנין, ולא נעשה קנין:

מגדל עוז

פרק ששי

הפירות אף על פי שאין קונין בהן כו', עד לקנות בו שאר דברים, במציעא פרק הזהב (דף מ"ה), ופרק קמא דקדושין, והבאור בפרק שעל גב זה: לשונות של זהב כו', עד כמו שבארנו פרק הזהב (דף מ"ה), והבאור — פ"ה: ואין א' מהן נקנה וכו', עד כל הפירות, פרק הזהב: המטבע אין לו דרך וכו', עד במקום אחר, פרק הגזל קמא (דף מ"ו), ופרק הזהב דף ק"ד, ופרק חזקת הבתים (דף מ"ד): אבל ראובן שהיה לו חוב, עד קנה לו החוב, פרק חזקת הבתים (דף מ"ד): היו עומדין כו', עד יכול לחזור בו, פרק מי שמת:

ג. במה דברים אמורים? בזמן שקונה שאר מטלטלין באחד ממיני מטבעות אלו, או עבדים וקרקעות, אבל הדינרין של זהב לגבי מטבעות של כסף, הרי הן כפירות; וכן המעות של נחושת - כמו פירות לגבי מטבעות של כסף:

ד. כיצד? נתן לו דינרי של זהב בכ"ה דינר של כסף — נקנה הכסף, אף על פי שעדיין לא בא הכסף לידו; וחייב ליתן לו כ"ה דינר של כסף כשפסק עמו, אם חדשים — חדשים, אם ישנים - ישנים; אבל אם נתן לו כ"ה כסף בדינר זהב, — לא קנה עד שיקח הדינר של זהב, וכל אחד יכול לחזור בו:

ה. נתן לו שלשים איסר של נחושת בדינר של כסף — נקנה הדינר של כסף, וחייב ליתן לו כמו שפסק עמו, אם דינר חדש - חדש, אם ישן — ישן; אבל אם נתן לו דינר של כסף בשלשים איסר, - לא קנה, עד שיקח האיסרות של נחשת, וכל אחד מהם יכול לחזור בו:

ו, וכן מעות הרעות שפסלתן מלכות או המדינה, או דינרין שאינן יוצאין באותה מדינה, ואין נושאין ונותנין בהן עד שמשנין אותן למטבע אחר, — הרי הן כפירות לכל

מגדל עוז

ודבר זה אמרו חכמים, עד לדין אחר, פרק מי שמת דף קמ"ד, וסוף פרק קמא דמסכת גטין (דף י"ד): היה רא"בן חייב לשמעון, עד במאי הוו, פרק גט פשוט (דף קע"ד), וגם מאותה דמעמד שלשתן דפרק מי שמת — משמע כן, וכן פירשו רבותינו הראשונים נשמתם עדן: המוכר שטר חוב לחברו, עד ומסר לך, כתב הראב"ד ז"ל: יש שהקשה על זה, והא קיימא לן כרבא, דאמר: אינו צריך למסירה! ויש לומר: לא פליגי אביי ורבא אליבא דמאן דאמר אותיות נקנות במסירה, אבל למאן דבעי כתיבה, היכא דליכא כתיבה, כגון שכיב מרע, — ראוה

דבר, ונקנין בקנין, וקונין את המעות, ואין המעות קונות אותן כשאר כל הפירות:

ז. המטבע אין לו דרך שיזכה בו מי שאינו ברשותו, אלא על גבי קרקע, כגון שקנה הקרקע, ועל גבה המעות, או שישכור את מקום המעות, כיון שזכה בקרקע בכסף, או בשטר, או בחזקה, או בקנין, — זכה במעות; והוא שיהיו אותן המעות קיימין, כגון שיהיו מופקדין במקום אחר; אבל ראובן שהיה לו חוב על שמעון, והקנה ללוי קרקע, ועל גבה חוב שיש לו אצל שמעון, נראה לי: שלא קנה החוב:

ח. היו עומדים שלשתן, ואמר לו מנה שיש לי בידך, בין פקדון, בין מלוה, — תנהו לזה, — קנו לוי, ואין אחד משלשתן יכול לחזור בו; ודבר זה אמרו חכמים: שהיא הלכה שאין לה טעם, לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר:

ט. היה ראובן חייב לשמעון מאה זוז, ואמר ללוי: תן לשמעון מאה זוז אלו, שאני חייב לו, עד שאתן לך, או עד שאעשה עמך חשבון ואמר לו: הן, וקבל שמעון —

מגדל עוז

מיהא בעי, ועוד אני אומר: דכי אמר רבא אינו צריך ראיה, הני מילי להדי מוכר, אבל לגבי לוה, כי אתא למיגבי מיניה — מצי אמר ליה: אייתי ראיה היכי מטא שטרא לידך; עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו פרק המוכר את הספינה, והסברות רבות, והפירושים לראשונים ולאחרונים כתובים, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר: קנין השטרות כדרך הזאת וכו', עד ואפילו יורשיו מוחל: כתב הראב"ד ז"ל: לא מן השם הוא זה, אלא מפני שהלוה אומר ללוקח: אני לא שעבדתי לך את עצמי, לפיכך אם כתב לו בשטר: הוני: הריני משועבד לך, ולכל הבאים מכחך, — אינו יכול למחו

כל אחד משלשתן יכול לחזור בו; ואפילו פרע לוי לשמעון מקצת חובו: לפיכך אם לא פרע לוי לשמעון — חוזר שמעון ותובע את ראובן בשאר חובו:

י. המוכר שטר חוב לחברו או נתנו לו במתנה, — אינו נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד:

יא. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה "קנה שטר פלוני, וכל השעבוד שיש בו" וימסור לו השטר, ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה; ואין צריך עדים לענין קניתו, אבל צריך עדים לענין תביעתו, שהרי הנתבע אומר לו: מי יאמר שבעל דברים שלי כתב ומסר לך:

יב. קנין השטרות בדרך הזאת — מדברי סופרים; אבל מן התורה — אין הראיות נקנות, אלא גוף הדבר בלבד קנוי: לפיכך המוכר שטר חוב לחברו, עדיין יכול למחול, ואפילו יורשו מוחלו:

יג. האשה שהכניסה שטר חוב לבעלה, — אינה יכולה למחול אלא מדעת בעלה, מפני שידה כידו:

מגדל עוז

משמכר שטר חובו; עד כאן לשונו; ואני אומר: זו מחלוקת ישנה בעיקר שמעתין דכתובות, פרק הכותב דף פ"ו, ובקדושין פרק האיש מקדש, ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו לחיי עולם, רש"י, ורשב"א, ורוב רבותינו בעלי התוספות, — עמדו בשיטת ר"מ ז"ל, וגם מקצת אחרונים כך פירשו, וגם מקצת מהראשונים ומהאחרונים כשמשם עדן, — בשיטת הראב"ד ז"ל, ואלו ואלו — דברי אלהים חיים הם, והאמת יורה דרכו: האשה שהכניסה שטר חוב, עד אחר שמכרו, בבבא בתרא פרק המוכר את הספינה: כיון שהחזיק וכן המוכר קרקע וכתב השטר וכו', עד בכל מקום שהוא: כתב הראב"ד ז"ל: והוא דאמר ליה אגב וקני

יד. המקנה לחברו קרקע כל שהוא, והקנה לו על גבה שטר חוב, — הרי זה קנה השטר בכל מקום שהוא, בלא כתיבה ובלא מסירה; ונראה לי: שגם זה יכול למחול אחר שמכרו; וכן המוכר קרקע, וכתב השטר, ואין הלוקח עמו, כיון שהחזיק הלוקח בקרקע — נקנה השטר בכל מקום שהוא:

טו. האומר: זכו בשדה זו לפלוני, וכתבו לו את השטר, והחזיק הזוכה לו בקרקע, — יש לנותן לחזור בשטר, עד שיגיע ליד בעל המתנה, ואף על פי שאינו יכול לחזור בשדה:

טז. אמר להם: זכו לו בשדה על מנת שתכתבו לו את השטר, אף על פי שהחזיקו לו בשדה - חוזר מזה ומזה, עד שיגיע שטר המתנה לידי מקבל המתנה:

פרק שביעי

א. מי שנתן הדמים ולא משך הפירות, אף על פי שלא נקנו המטלטלין, כמו שבארנו; כל החוזר בו

מגדל עוז

עד כאן לשונו: ואני אומר: גם הלכה זו בגלגא בתרא פרק המוכר את הספינה, ופרק מי שמת, ומייתי לה בקדושין פרק קמא, והסברות רבו בה ובפירושה, עד כי ר"י בעל התוספות ז"ל פירשה, ואוקמה בשאמר לו אגב, כדמסיק פרק המוכר אגב אני, והדברים מורים לי כדברי ר"מ ז"ל, דכיון שאין הלוקח עמו, היכי אמר לו קני: האומר זכו בשדה זו לפלוני, עד סוף זה הפרק, פרק המוכר את הספינה דף ע"ז:

פרק שביעי

מי שנתן הדמים, עד יחזיר הדמים, במציעא פרק הזהב:

בין לוקח בין מוכר, – לא עשה מעשה איש, וחייב לקבל מי שפרע, ואפילו נתן הערבון, כל החוזר – מקבל מי שפרע:

ב. וכיצד מקבל מי שפ״ע? אורדין אותו בבית דין, ואומרין: מי שפרע מאנשי דור המבול, ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, וממצרים שטבעו בים, – הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו, ואחר כך יחזור הדמים:

ג. הנותן דמי המטלטלין, או מקצת הדמים, וחזר בו הלוקח, ואמר לו המוכר: בא וטול מעותיך, – הרי המעות אצלו כמו פקדון, ואם נגנבו או אבדו – אינו חייב באחריותן; אבל אם חזר בו המוכר – הרי המעות ברשותו.

מגדל עוז

הנותן דמי מטלטלין או מקצת הדמים וכו׳, אבל אם חזר בו וכו׳, עד וטול את שלך: כתב הראב״ד ז״ל: אני לא ידעתי מאין לו זה ההפרש: בין שחזר בו הלוקח שהוא שומר חנם, לשחזר בו המוכר שהוא חייב בגניבה ואבדה? והגאון לא הפריש בזה, ומשמע בשניהם – חייב באחריותם עד שיקבל עליו מי שפרע; וקיי רבאשי, יותר נראה לי כשהלוקח חוזר בו, דהמוכר רוצה המכר, שיהא חייב באחריות המעות, בעל כרחו יוצאתמידו, וכל זמן שהלוקח קבל מי שפרע – המעות עומדות באחריותו; עד כאן לשונו: ואני אומר: עיקר הלכה זו במציעא פרק הזהב (דף מ״ט), שלהי גמרא מתניתין קמייתא דמי שפרע, דגרסינן: ההיא גברא דיהיב זוזי אשומשמי, לסוף אייקר שומשמי, הדרי בהו, אמרו: לית לן שומשמי, שקול זוזך; לא שקיל זוזי, אגנוב, אתו לקמיה דרבא, אמר להו (כיון דאמרי לך שקול זוזך) – לא מבעיא שומר שכר דלא הוה, אלא אפילו שומר חנם נמי לא הוי; אמרו ליה רבנן לרבא: והא בעי לקבולי עליו מי שפרע, אמר להו: אין הכי נמי, עד כאן; וכתב ה״ר אלפס

וחייב באחריותו, ואף על פי שחזר בו, ואמר ללוקח: בא וטול את שלך, עד שיקבל עליו מי שפרע, ויאמר לו אחר כך: בא וטול את שלך:

ד. מי שהיה לו חוב אצל חברו, ואמר לו: מכור לי חבית של יין בחוב שיש לי אצלך, ורצה המוכר, — הרי זה כמי שנתן הדמים עתה, וכל החוזר בו, — מקבל מי שפרע: לפיכך אם מכר לו קרקע בחובו, — אין אחד מהן יכול לחזור בו, ואף על פי שאין מעות המלוה מצויות בשעת המכר:

מגדל עוז

ז"ל בהלכות: דהלכה כרב פפא, דאמר לא היו דברים מעולם, ולא איתברר בגמרא מאי דיניה, והסכים עם דעת רבינו האי גאון ז"ל, דבההיא מעשה — מוכר מחייב באחריותן, דבהלואה מינהו גביה, דהא להכי יהבינהו ניהליה, וכל אימת דלא קביל עליה מי שפרע — לאו כל כמיניה דלימא ליה: שקול זוזך, דלא בעינא לאיתיובי בהו, ומקבילנא עלי מי שפרע, דעד דקביל עליה — ברשותיה קיימי, הילכך אי איתניסו — משלם, ואף על גב דמשלם, כיון דאיהו מעמיד לו מקח — מקבל עליה מי שפרע, עד כאן לשונו בענין זה; ור"י אלפס ז"ל כתבו מפורש בריש שמעתין, על דברי ר"י, כמו שאני מעתיק בסמוך; ובתורת לוקח כתב בספר מקח וממכר בשער: שאם נאנס, ורצה הלוקח לחזור בו — חוזר, ואינו מקבל מי שפרע, שהרי אינו נותן לו כלום, ולא תקנו מי שפרע אלא למחזר בו, ואינו רוצה ליטול מקחו, עד כאן לשונו; וכן כתב מורי הרשב"א ז"ל על שמו בשמעתין, ובההיא שמעתא דלעיל שאמרו: כדרך שתקנו משיכה במוכרין, כך תקנו משיכה בלקוחות, והעיד שראה בכתב ידו בזה, ועל זה סמך ר"מ ז"ל, כי כן ראוי, שלא לחלוק על דברי הגאונים ז"ל, שדבריהם — דברי קבלה, וגם פרש"י ז"ל, וגם ר"ח ז"ל כאן ובקדושין, וכן דעת מורי הרשב"א ז"ל, וכתב:

ה. הלוקח מחברו קרקע או שאר מטלטלין, ופסקו הדמים, והניח משכון על הדמים, — לא קנה, וכל הרוצה לחזור משניהם – חוזר, ואינו חייב לקבל מי שפרע:

ו. מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח, כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו אף על פי שלא נתן מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם, – מקבל מי שפרע; ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור – נקנה המקח, ואין אחד מהן יכול לחזור בו, ויהיה זה חייב ליתן דמים:

ז. דבר ברור הוא: שאין דין זה אלא בשרשם בפני המוכר, או שאמר לו המוכר: רשום מקחך, שהרי גמר להקנותו,

מגדל עוז

שכן הסכימו כל בעלי הוראה, כי כל זמן שלא משך הלוקח מקחו, ונאנס, שנאנס למוכר; ורבינו תם ז"ל הפריז על מדותיו, שאפילו חוזר מחמת פחד אונס, כעובדא דבי פרנק דפילא דשמעתין, — אין עליו מי שפרע, שלא אמרו אלא המותר משום יוקרא וזולא בלבד; ואתה עתה ראה גם ראה! מה ראה הכותב שאמר: כי לא ידע מאין לו זה הפרש? ואף כי הדעות רבות וחלוקות באלו ההלכות לכמה פנים, וזה הדרך ישכון אור, והוא דעת ר"מ ז"ל: מי שהיה לו חוב אצל חברו וכו', לפיכך אם מכר לו הקרקע וכו', עד בשעת המכר: כתב הראב"ד ז"ל: לא ידעתי זה למה? שהרי השוו הגאונים כלם: מלוה להוצאה ניתנה, ואינה כנתינת מעות כלל, והכי אמרינן בקדושין: ושוין במכר שזה קונה, ואי מלוה להוצאה ניתנה, במכר במאי קנה? ואולי הטעהו הא דאמרינן: מעמידין מלוה על הפירות, והוא שיש לו, והיא לאו לענין קניה מיירי, אלא לאיסור ריבית, עד כאן לשונו: ואני אומר: גם מורי הרשב"א ז"ל נתקשה בזה, וכתב שאינו יודע על מה סמך? אם על סוגיות הללו, ר"ל נתנה לבלן ומברותיה, שמתקשות עליו, ואין ראוי לדחות סוגיא מפורשת

כמו שבארנו, בחזקה ובמשיכה:

ח. הנושא ונותן בדברים בלבד, — הרי זה ראוי לעמוד לו בדבורו, אף על פי שלא לקח מן הדמים כלום, ולא רשם, ולא הניח משכון, וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר, אף על פי שאינו חייב לקבל מי שפרע, — הרי זה ממחוסרי אמנה, ואין רוח חכמים נוחה הימנו:

ט. וכן מי שאמר לחברו ליתן לו מתנה, ולא נתן, — הרי זה ממחוסרי אמנה; במה דברים אמורים? במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו, אבל

מגדל עוז

במקום עיקרה, מפני דברים סתומים שאפשר להעמיק בהלכה, עד כאן לשונו; ולדעתי הוא סמך על דברי ר"י אלפס ז"ל, שכתב בזהב (דף מ"ד ע"ב), ריש שמעתין גבי פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש, ושקיל וטרי אדרבי יוחנן, דאמר: דבר תורה — מעות קונות, ומה טעם אמרו משיכה קונה? גזירה שמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה, ואקשינן: סוף סוף מאן דשדא דליקה — בעי שלומי! אלא גזירה: דילמא נפלה ליה דליקה באונס, דאי מוקמת ליה ברשותיה — מסר נפשיה טרח ומציל, ואי לא — לא טרח ומציל; שמעינן מינה: דכמה דלא משכיה לוקח לזביניה, ואתנים, דלמוכר אתנים, ואית ליה ללוקח למימר: תן לי את מקחי, או תן לי את מעותי; ואם היתה עלייתו של לוקח מושכרת למוכר, אי אתניסו — אתניסו ליה, דטעמא מאי תקנו ליה משיכה? שמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה, הכא ברשות דלוקח נינהו, אי נפלה דליקה באונס — איהו טרח ומציל להו, ואף על גב דהני מילי לרבי שמעון איכון, מדרבי שמעון נשמע לרבנן, עד כאן לשונו; ועוד כתב שם: ומשכון לא קאי באבל אמרו חכמים, דגרסינן בקדושין בפרק קמא: גבי רב הונא בר אבון זבון הוא אמתא בפריטי, ולא הוו בהדייהו

במתנה מרובה, — אין בה חסרון אמנה, שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו, עד שיקנה אותו בדברים שקונין בהן:

י. הנותן מעות לחברו לקנות לו קרקע, או מטלטלין, והניח מעות חברו אצלו, והלך וקנה לעצמו במעותיו, — מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין:

יא. היה יודע שזה המוכר אוהב אותו ומכבדו, ומוכר לו, ואינו מוכר למשלחו, — הרי זה מותר לקנות לעצמו,

מגדל עוז

זוזי, אותיבי נסבא עילויה, לסוף אייקר ארעא, — אתו לקמיה דרבי אמי, אמר להו: פריטי אין כאן, נסבא אין כאן, עד כאן לשונו; למדנו מדבריו הראשונים; דכל היכא דליכא למיחש לשמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה, — אין אחד מהם יכול לחזור בו, דאזלינן בתר טעמא, ואנן כהדי בנדון שלפנינו: דלא איחסרי משיכה, כיון שהוא חייב לו — זכה במה שבידו, וכל שכן כשמכר לו קרקע, דלא שייך בה טעמא דנשרפו חטיך, ועוד דלאו בר משיכה הוא, ובכסף היא נקנה, והא איכא; ומההיא דקדושין כמי למדנו דוקא משום דנסבא במשכון שוייה, הא בפרעון — קנו ואין יכולים לחזור בהן, ויפה עשה שהלך בדרך רבותיו; ועוד יש לי ראיה מהא דתניא פרק המוכר את הספינה, גמרא מתניתין דהקונה שם איצנות כו׳, ד׳ מדות במוכרין כו׳, עד רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות, — אין אחד מהם יכול לחזור לו, אלמא כל היכא דליכא אונסין — אין אחד מהם יכול לחזור בו; ועוד דבשמעתין דפסק עד שלא מדד כו׳, בפרק בתרא דע״ז, גמרא מתניתין המוכר יינו, דפשטינן מיניה, משמע להדיא דהיכא דפסק והכניסן לרשותו — קנה, והכא הא קיימי זוזי ברשותיה, שהרי הוא חייב לו, ועוד דבכולה שמעתין דרבי יוחנן וריש לקיש בפרק הזהב — משמע להדיא דהיכא דלא מיחסר משיכה—קנו, כמו שכתבתי; ועוד ההיא גופה שהביא

הוא שיחזור ויודיעו ; ואם מפחד שמא יבא אחר ויקדמנו לקנות, – הרי זה קונה לעצמו, ואחר כך מודיעו :

יב. הורו מקצת המורים : שאם קנה לעצמו במעות חברו אחר שזקפן עליו מלוה – הרי קנה לעצמו, ומקבלין ממנו כשאמר : זקפתי אותם המעות על עצמי במלוה ; ואני אומר : שאין דין זה דין אמת, אלא המקח של משלח, כמו שיתבאר בדין העסק :

יג. שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם המקח, אם היו המעות מעורבות, וקנה במקצת הדמים, אף על פי שהיתה כונת השליח : שזה שקנה – לאחד מהן, – הרי המקח של כולן, וחולקין אותו לפי מעותיהן :

מגדל עוז

הראב"ד ז"ל – לאו טעותא, אלא ראיה גמורה היא, ואף על גב דלגבי אסור רבית מיירי, ילפינן מינה לגבי קניה, דאי לאו דקנייה מאי קא עביד ? ועוד יש לי ראיה לדברי: דומה בדומה ממש, פרק איזהו נשך גמרא מתניתין דכילד לקח ממנו חטים כו', דשקיל וטרי עלה, עד דתניא : הרי שנשה בחברו מנה, והלך ועמד על גרנו, ואמר לו תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטים, ואמר לו : מעות אין לי, חטים יש לי שאני נותן לך, לא ועשם עלי כשער של עכשיו, ואני אעלה לך כל י"ב חדש, – אסור, דלאו כאיסרו הבא לידו, ואמר ליה אביי : אי דלאו כאיסרו בא לידו, מאי איריא אין לו ? אפילו יש לו נמי כו' ! אלמא הוא היה נושה בו, ומעות אין לו, ואי סלקא דעתך לא קנה, ומאי איסורא איכא ? אלא ודאי אין לך כסף גדול ממה שבידו, כדאמרינן נמי לגבי נכסי הגר שמת, הקודם בהם זכה, מי שהוא חייב – זכה במה שבידו ; ושהביא הראב"ד ז"ל מקדושין, אפשר לומר שאני קדושין, דבעינן דליתיב לה מידי בההיא שעתא ; ובזה כמלאוי דברי ר"מ ז"ל נכונים, ואם אינם פשיטים בגמרא,

יד. היו מעות של אחד מהן צרורין וחתומין, אף על פי שהיה בלב השליח הזה שיקנה המקח לכולן, — לא קנה אלא זה שנקנה המקח במעותיו בלבד:

פרק שמיני

א. **המוכר** שדה לחברו באלף זוז, ונתן לו מקצת הדמים, והיה יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים, אפילו לא נשאר לו אלא זוז אחד, — לא קנה הלוקח את כולה, אף על פי שכתב השטר או החזיק:

ב. חזר בו הלוקח, — יד המוכר על העליונה, רצה אומר לו: הילך מעותיך, או קנה מן הקרקע כנגד המעות שנתת לי, ונותן לו מן הזבורית שבה; ואם חזר המוכר — יד הלוקח על העליונה, רצה אומר לו: תן לי מעותי, או תן לי קרקע כנגד מעותי, ונוטל מן היפה שבה; ואם לא

מגדל עוז

נפרעים הם על פי הסבירא: הלוקח מחברו וכו', עד לקבל מי שפרע, פרק קמא דקדושין, ופרק הזהב: מכר לו בדברים כו', עד כמו שבארנו, בחזקה ובמשיכה, פרק הזהב ופרק אי זהו נשך, והבאור — פ"ח ופ"ב: הנושא והנותן בדברים, עד בדברים שקונין בהן, פרק הזהב (דף מ"ט): המותן מעות לקמח, עד כמו שיתבאר בדין העסק, בקדושין פרק האומר דף נ"ט, והבאור — פרק א' דהלכות שלוחין ושותפין: שלשה שנתנו מעות כו', עד סוף הפרק, פרק איזהו נשך דף ע"ד:

פרק שמיני

המוכר שדה לחבירו כו', עד ושאר הדמים עליו כשאר החובות,

הזה יוצא ונכנס ותובע, — קנה הלוקח את כולה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו, ושאר הדמים עליו כשאר החובות:

ג. מכר שדהו מפני רעתה, אף על פי שהוא יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים, — קנה הכל, ואין הלוקח יכול לחזור בו, שזה שתובע ורודף — לא מפני שעדיין לא גמר והקנה, אלא כדי שלא יחזור בו הלוקח:

ד. וכן הדין במוכר מטלטלין, אף על פי שמשך הלוקח הפירות והוציאן לרשותו, והמוכר נכנס ויוצא על שאר הדמים, — לא קנה, ויד החוזר בו על התחתונה כמו שבארנו, אלא אם כן מכר מפני רעת ממכרו, והרי זה קנה הכל:

ה. לקח שוה מאה במאתים, והמוכר יוצא ונכנס לתבוע שאר הדמים, — הרי זה ספק: אם הוא כמוכר שדהו מפני רעתה, ואינו תובע אלא מפני שמכר ביותר? או אינו כמוכר שדהו מפני רעתה, וזה שתובע מפני שעדיין לא גמר להקנותו עד שיקח כל הדמים? לפיכך הרוצה לחזור משניהם, — אינו יכול לחזור, ואם תפס המוכר ממקח שמכר בנגד המעות שנשארו לו — אין מוציאין מידו:

ו. הקונה דבר מחברו, ונתן לו הדמים, וטעה במנין המעות, ולאחר זמן תבעו המוכר ואמר לו: מאה שנתת לי אינם אלא תשעים, — נקנה המקח, ומחזיר לו העשרה אפילו אחר כמה שנים, בין בקרקע בין במטלטלין:

ז. האומר לחברו: כשאמכור שדה זו הרי היא מכורה לך

מגדל עוז

במציעא פרק הזהב, ופרק השוכר את האומנים דף ע"ז: מכר שדהו מפני רעתה כו', עד כדי שלא יחזור בו הלוקח, פרק השוכר את האומנין (ריש דף ע"ח): וכן הדין במוכר

מעכשיו במאה זוז, וקנה מידו על כך, ולאחר זמן מכרה לאחר במאה, — קנה הראשון; מכרה ביותר על מנה, — קנה האחרון, שלא אמר לו אלא כשאמכור, שיהיה מוכר מדעתו תחלה, וזה לא היה רוצה למכור, ולא מכר אלא מפני התוספות שהוסיף זה על שויו, ונמצא כמי שנאנס ומכר:

ח. אמר לו: כשאמכרנה הרי היא קנויה לך מעכשיו, כמה שישומו אותה בית דין של שלשה, — אפילו על פי שנים מן השלשה; אמר לו: כמו שיאמרו שלשה, — עד שיאמרו השלשה; וכן אם אמר לו: כמו שישומו אותה בית דין של ארבעה, — עד שישומו הארבעה כולן, ויסכימו, וימכור לאחר כמו שיסכימו, ואחר כך יקנה הראשון; שמו אותה שלשה או ארבעה, ואמר המוכר עד שיבאו שלשה אחרים או ארבעה וישומו, — אין שומעין לו, שהרי קנו מידו תחלה שמכר מעכשיו:

פרק תשיעי

א. המוכר להקדש, ואמר לו הגזבר: בכמה אתה מוכר חפץ זה? ואמר בעשרה, אפילו היה

מגדל עוז

מטלטלין, עד בין בקרקע בין במטלטלין, פרק הזהב, והמאמר הוא בזה הפרק: האומר לחברו כשאמכור וכו', עד סוף הפרק, פרק חמישי דע"ז (דף ע"ב):

פרק תשיעי

המוכר להקדש, עד במסירה להקדש, סוף פרק קמא דקדושין דף כ"ו: הגזבר שקנה להקדש וכו', ואם הוזלו הפירות

שוה מאה, כיון שאמר בעשרה — אינו יכול לחזור בו, שאמירה לגבוה — כמסירה להדיוט:

ב. הגזבר שקנה להקדש, או שמכר, — ידו על העליונה. כיצד? נתן דמים של הקדש, אף על פי שלא משך הפירות, אם הוקרו — קנה כדין תורה, ואם הוזלו הפירות, חוזר, שהרי לא משך, ולא יהא כח הדיוט חמור מכח ההקדש; וכן אם מכר חפץ של הקדש, ומשכו הלוקח, ולא נתן דמים, והוזל החפץ, — קנה, שלא יהיה כח הדיוט חמור מכח הקדש; ואם הוקר החפץ — חוזר בו, שהרי לא לקח הגזבר דמים, וההקדש אינו נקנה אלא בכסף, שנאמר: י ונתן הכסף וקם לו, ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע:

ג. נכסי יתומים — הרי הן כהקדש; כיצד? יתומים שמכרו פירות, ונמשכו מהן הפירות, ועדיין לא לקחו הדמים והוקרו הפירות, — חוזרין בהן, שאין נכסי יתומים נקנין אלא בכסף, כהקדש; הוזלו הפירות, — לא יהיה כח הדיוט יותר חמור מכחן:

ד. וכן אם לקחו הדמים, ועדיין לא נמשכו פירותיהן, והוקרו, — חוזרין כשאר ההדיוטות; אבל אם הוזלו הפירות, ורצו הלקוחות לחזור בהן, — חוזרין, ומקבלין מי שפרע, כדינם עם שאר העם; שאם נחייב אותם לקחת הפירות כדין תורה, — הרי זה רעה ליתומים, שאם יהיה

י ויקרא כ״ז

מגדל עוז

וכו׳, עד מכח הקדש: כתב הראב״ד ז״ל: אם כן אם רצה — חוזר, ואם רצה — ממשכן, ונוטל ממנו כשער הזול, וזו היא ששנינו: מי שקבל לספק סלתות מסלע, ועמדו מד׳, — מספק מד׳, שיד הקדש על העליונה; עד כאן לשונו: ואני אומר: עיקר זאת הפיסקא — פרק קמא דקדושין, והרבה מקומות.

דינם כך, כשיצטרכו למכור – לא ימצאו מי יתן להם דמים:

ה. וכן יתומים שלקחו פירות, ומשכו הפירות, ולא נתנו הדמים, והוקירו, – לא יהיה כח הדיוט גדול מכחן; ואם הוזלו הפירות – אינן חוזרין, שזו רעה להם כשיצטרכו לקנות פירות, ולא ימצאו מי שימכור להם:

ו. נתנו הדמים, ולא משכו הפירות, והוזלו הפירות, – חוזרין, לא יהיה כח הדיוט גדול מכחן; הוקירו, אם רצו המוכרים לחזור בהן – חוזרין, ומקבלין מי שפרע; שאם יהיה דינם שיקנו בנתינת המעות, – יאמר להם המוכר: נשרפו הפירות שלקחת, או אבדו באונס, וכבר נעשו ברשותכם משעת נתינת המעות:

ז. בארבעה פרקים בשנה, העמידו דבריהם על דין תורה בבשר, מפני שהעם כולן צריכין לבשר, ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב העצרת, וערב ראש השנה; כיצד? היה לטבח שור, אפילו שוה מאה דינרין, ולקח דינר אחד מן הלוקח, כדי ליתן לו בשר כששוחט, ולא נתקבצו לו כל דמי השור – אינו יכול לחזור בו, אלא משתיטין את הטבח בעל כרחו, וכופין אותו לשחוט וליתן הבשר ללוקח; לפיכך אם מת השור – מת ללוקח:

מגדל עוז

ובאור הראב״ד ז״ל גם כן נכין: וכן אם מכר חפץ של הקדש, עד מי שפרע, פרק קמא דקדושין: נכסי יתומים, עד נתינת המעות, הכל בגטין פרק הנזקין (דף נ״ג): בארבעה פרקים בשנה, עד סוף הפרק מסכת חולין, ופרק אותו ואת בנו (דף פ״ג):

פרק עשירי

א. מי שאנסוהו עד שמכר, ולקח דמי המקח, אפילו תלוהו עד שמכר – ממכרו ממכר, בין במטלטלין, בין בקרקעות, שמפני אונסו גמר ומקנה, אף על פי שלא לקח הדמים בפני העדים; לפיכך אם מסר מודעא קודם שימכור, ואמר לשני עדים: דעו שזה שאני מוכר חפץ פלוני, או שדה פלוני לפלוני, מפני שאני אנוס, – הרי הממכר בטל, ואפילו החזיק כמה שנים – מוציאין אותה מידו, ומחזיר הדמים:

ב. וצריכין העדים לידע: שהוא מוכר מפני האונס, ושהוא אנוס ודאי, לא שיסמכו על פיו; וכל מודעא שאין

מגדל עוז

פרק עשירי

מי שאנסוהו, עד שמכר ולקח את דמי המקח אפילו תלוהו, עד שמכר וכו׳, עד בפני העדים, כתב הראב"ד ז"ל: טעה בזה בדברי הרב ז"ל, שהוא לא אמר אלא אף על גב דבשעת התליה והמכירה לא ארצי ליה זוזי, אלא לבסוף — מכירה היא, ולעולם צריך שיתן בפני עדים, דאי לא - מאי אמר ליה: לא יהבת לי מידי, עד כאן לשונו: ואני אומר: חס ושלום לומר שיטעה תלמיד בדברי רבו, עודנו באבו, וכל שכן גדול ורב ממזרח וממערב, אלא הא לאו בהכי תליא מלתא, אלא בפירושא דגמרא תליא מלתא, ועיקר זאת השמיעה פרק חזקת הבתים (דף מ"ו), גמרא מתניתין דהאומנין אין להם חזקה כו׳, דמסקינן לדרב הונא דאמר: הלכתא, תליוהו וזבין — זביניה זביני; ואוקימנא: בדארצי ליה זוזי, דכברא הוא, דאגב אונסיה — גמר ומקני, וכבר דקדקתי לשון הגמרא, ולשון הרב ז"ל, ואין ביניהם כחוט השערה, והנה כתובה אות באות

כתוב בה «ואנו העדים ידענו שפלוני זה אנוס היה» — אינה מודעא:

ג. במה דברים אמורים? במוכר, או בעושה פשרה; אבל במתנה, או במחילה, אם מסר מודעא קודם מתנה, אף על פי שאינו אנוס, — הרי המתנה בטלה, שאין הולכין במתנה - אלא אחר גלוי דעת הנותן, שאם אינו רוצה להקנות בכל לבו - לא קנה המקבל מתנה; והמחילה מתנה היא:

ד. אחד האונס את חבירו, בשהכהו או תלוהו עד שמכר, או שהפחידו בדבר שאפשר לו לעשות, בין בידי גוים, בין בידי ישראל, - הרי זה אונס; ומעשה באחד: ששבר פרדס

מגדל עוז

בגירסאות המיושרות; ומקשי עליה מדרב ביבי, דאמר: קרקע אין לו, אבל מעות יש לו! ופרקינן להדיא: דרב ביבי — מימרא היא, ומימרא לרב הונא לא סבירא ליה; והראב"ד ז"ל יפרש השמועה כפרבנ"ס ז"ל, דקושיא דרב ביבי משום דאמר: קרקע אין לו, הלכה משמע דתליוה וזבין — זביניה לאו זביני; אבל ר"מ ז"ל מפרש מלתא דרב הונא דאמר: זביניה זביני, אף על גב דלא יהיב זוזי קמי סהדי, וקשיא ליה מסוף מלתא דרב דימי, דאמר: אבל מעות יש לו, ופשיטא לן דמעיקרא דרב ביבי לא קאי כדרב הונא, דהא אמרינן לעיל בשמעתין: ורב ביבי מסיים בה: ונא איצטריך ליה לאקשויי דמקרקע אין לו, הנא אקשי ליה מסיף מלתיה, דאמר: אבל מעות יש לו, משום דמשמע דיהיב ליה זוזי קמי סהדי, ואף על גב דלית ליה קרקע, והיכי קאמר רב הונא תרתי, חדא: דאית ליה זוזי, ועוד דאית ליה קרקע, ואף על גב דלא יהב ליה קמי סהדי, דהכי דלא סבירא ליה כרב ביבי בקרקע, ליסבור כותיה דליהיב ליה דמי קמי סהדי! ופריק: דרב ביבי — מימרא היא,

מחברו לעשר שנים , ולא היה שטר חוב ביד המשכיר , ואחר שאכלו השוכר שלש שנים אמר לו : אם לא תמכרנו לי , אכבש שטר שכירות , ואטעון שהוא לקוח בידי ; ואמרו חכמים : שזה אונס , וכן כל כיוצא בזה ; לפיכך אם תבעו המשכיר בבית דין , וכפר בו , וטען שהפרדס שלו , ואחר כך מסר המשכיר מודעא , ואחר כך מכר לשוכר שכפר בו — הרי הממכר בטל , שהרי יש לו עדים שהוא אנוס , והם העדים שכפר בפניהם בבית דין , והם עידי המודעא , וכן כל כיוצא בזה :

ה. במה דברים אמורים ? באנס , שהרי הוא חמסן , מפני שכופה את המוכר למכור שלא ברצונו ; אבל הגוזל , והחזיק כגזלן , ואחר כך לקח שדה שגזל , — אין המוכר צריך למסור מודעא , כמו שבארנו בהלכות גזלה :

מגדל עוז

ומימרא לא סבירא ליה לרב הונא בכי הא , כמו באידך דלעיל , וממילא פשיטא לן דהויא דרב הונא דתליוה וזבין מכירה , — בדלא יהיב זוזי קמי סהדי , כמו שכתב ר״מ ז״ל , ואף על גב דפריק אליבא דשמואל , מודה שמואל היכי דיהיב זוזי הכי , פירוש דיהיב זוזי בלא סהדי , — דעדיפי מבטלא בסהדי , ולא אתני זוזי , משום טעמא דכתיבנא , דכיון דמטי הנאה לידה , — סברא הוא : דאגב אונסיה גמר ומקני , ולהכי אקשי ליה לאלתר מדרב ביבי , וכדפרשינן , דאי סלקא דעתך דיהיב זוזי בעדים קאמר רב הונא , אם כן דקארי לה מדשמואל מאי קארי לה ? והא שמואל גופיה בשטר לא קנה קאמר , דמשמע בשטר לחודיה הוא דלא קנה , הא בזוזי קנה ; והיינו טעמא דגזלן לא צריך מודעא , ובאונס צריך מודעא , משום דגזלן לא יהיב דמי , ואונס יהיב דמי , כדאיתא בכוליה תלמודא : מה בין גזלן לחמסן ? גזלן לא יהיב דמי , חמסן יהיב דמי ; וכי דייקת לשון ר״מ ז״ל לקמן

ו. עדי המודעא — יש להם לחתום הם עצמן, באותו הממכר שנמסרה להם המודעא עליו, ואין בכך כלום; ואפילו אמר להם בפני האנס: ברצוני מכרתי בלא אונס, — הרי המודעא קיימת, כשם שאנסו שמכר בלא רצון, כך אנסו עד שאמר: ברצוני אני מוכר:

ז. וכן אם הודה בפניהם שלקח הדמים, אחר שמסר מודעא על כך, — אינו חייב להחזיר כלום, שהאנס אנסו עד שיודה, והעדים כבר ידעו שהוא אנוס; אבל אם מנה הדמים בפניהם, — חייב להחזיר:

ח. העידו עליו עדי המכר שבטל המודעא, — הרי המודעא בטלה; ואם אמר לעדי המודעא: היו יודעין שכל קנין

מגדל עוז

בהאי פירקא — הכי מסכחת לה, דקרי ליה ומפרש אונס: שהוא חמסן, מלתא דפשיטא היא, הכיון דזוזי קא מקנו, אף על גב דלא יהבינהו קמי סהדי, כיון דמודה דקביל — אמרינן ודאי גמר ומקני, כיון דמטא ליה הנאה מזוזי, ואגב אונסיה, אלא אם כן מסר מודעא קמי סהדי; ובזה עלו דברי ר"מ ז"ל על מכונם, וזה נכון, דאי סלקא דעתך לפרושי דאונס וגזלן חד הוא, ובחדא גונא נינהו, דתרווייהו יהבי זוזי, אם כן קשיא דרב הונא אדרב הונא, דרב הונא אמר לעיל בשמעתין: גזלן אין לו ראיה, והכא קאמר בתליוה וזבין — זביניה זביני! אלא ודאי על כרחין כדפרשינן, דגזלן לחוד, דלא יהיב דמי, ואונס לחוד, דהיינו חמסן ויהיב דמי, אישתפח דגזלן סתם ובלא מודעא, וחמסן אפילו בדמי, אי מסר מודעא, והכי נמי משמע בבבא קמא פרק הכונס נאן לדיר: לפיכך אם מסר מודעא כו', עד הרי זה אונס, פרק חזקת הבתים (דף מ"ז): ומעשה באחד שסכר פרדס וכו', עד וכן כל כיוצא בזה, במציעא פרק איזהו נשך, ובבתרא פרק חזקת הבתים: במה דברים אמורים באלם

שאני לוקח לבטל המודעא, ומודעי דמודעי, שהכל בטל, ואני אומר כך אלא מפני האונס שאתם יודעין, ואין בדעתי להקנות לזה האנס לעולם, — הרי המכר בטל, ואף על פי שקנו מידו לבטל המודעא על הדרך שבארנו:

פרק אחד עשר

א. המקנה בין בקרקע בין במטלטלין, והתנה תנאין שאפשר לקיימן, בין שהתנה המקנה בין שהתנה הקונה, אם נתקיימו התנאין, — נקנה הדבר שהוקנה; ואם לא נתקיים התנאי — לא קנה; וכבר בארנו משפטי התנאים בהלכות אשות:

ב. במה דברים אמורים? בשקנה בדרך מן הדרכים שקונין בהן, והרי יש עליו לקיים את התנאי; אבל אם לא קנה עתה, והתנו עמו שאם נתקיים התנאי זה — יקנה, ואם לא נתקיים — לא יקנה, אף על פי שנתקיים התנאי, — לא

מגדל עוז

וכו'. על כמו שבארנו בהלכות גזלה, בנזיקין פרק הכונס נאן לדיר (דף ס"ג), והבאור — פי"א: עדי המודעא יש להם, עד סוף הפרק, פרק חזקת הבתים, והבאור — פ"כ:

פרק אחד עשר

המקנה בין קרקע כו', עד וכבר בארנו משפטי התנאים בהלכות אישות, במציעא פרק איזהו נשך (דף ס"ו), ופרק המקבל דף ק"ד, ובבתרא פרק גט פשוט (דף קס"ח),

קנה, שזו אסמכתא היא, שהרי סמך קנייתו לעשות כך וכך, וכל אסמכתא — אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו:

ג. כיצד? המוכר בית לחברו, או נתנו לו במתנה, על מנת שילך עמו לירושלים ביום פלוני, והחזיק זה בבית, — הרי זה קנה כשילך עמו לירושלים באותו היום. ואם עבר אותו היום ולא הלך, — לא קנה; אבל אם התנה ואמר לו: אם תלך עמי לירושלים ביום פלוני, או אם תביא לי דבר פלוני — אתן לך בית זה או אמכרנו לך בכך ובכך, והלך עמו באותו היום, או שהביא לו, אף על פי שהחזיק בביתו אחר שקיים התנאי, — לא קנה, שזו היא אסמכתא, וכן כל כיוצא בזה:

ד. לפיכך הנותן ערבון לחברו, ואמר לו: אם אני חוזר בי, ערבוני מחול לך, והלה אומר: ואם אני חוזר בי, אכפיל לך ערבונך, אם חזר בו הלוקח — קנה זה

מגדל עוז

ובנדרים פרק ג' דנדרים, והבאור — פ"ו ופ"ד: במה דברים אמורים בשקנה בדרך, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק איזהו נשך דף ס"ו: לפיכך הנותן ערבון לחברו וכו', ואם חזר בו המוכר, עד ואסמכתא לא קנה: כתב הראב"ד ז"ל: אין הכל מודים בזה, שהרי הצריכו הגאון שיהא נבטל זכותו, שהיא מחילה, ושלא יהא אנוס, והוא דקנו מיניה בבית דין חשוב, אבל אם יאמר לו המוכר: המעות שנתת לי — לא יצאו מתחת ידי, ואתה אם תרצה קח את מקחך, או תניח אותו לעולם, — הדין עמו, ובענין זה יכול להיות מה שכתב, עד כאן לשונו: ואני אומר: הכן דבריו לכף זכות — המקים ידינהו לכף זכות, אמנם כבר כתבתי כמה פעמים בזה: כי דעת ר"מ ז"ל ומנהגו בכל משנה תורה הזה, מדרך ארוכה לקצרה, והכל על פי הגמרא, וגם בזה הדין — כך הוא מפירש בפרק הזהב (דף מ"ח), והסברות רבות בם לגאונים ולאחרונים ז"ל, בנדרים, ושאר מקומות

הערבון, שהרי הוא תחת ידו; ואם חזר בו המוכר, — אין מחייבין אותו לכפול הערבון, שזו אסמכתא היא, ואסמכתא לא קנה:

ה. וכן מי שפרע מקצת חובו, והשליש את השטר, ואמר לו: אם לא נתתי לך עד יום פלוני תן לו שטרו, והגיע זמן ולא נתן לו, — לא יתן השליש את השטר, שזו אסמכתא היא:

ו. וכן כל תנאין שמתנין בני אדם ביניהן, אף על פי שהן בעדים ובשטר, אם יהיה כך או אם תעשה כך — אתן לך מנה, או אקנה לך בית זה, ואם לא יהיה, או לא תעשה, — לא אקנה לך, ולא אתן לך, אף על פי שעשה, או שהיה הדבר, — לא קנה, שכל האומר: אם יהיה, אם לא יהיה, — לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה, או שמא לא יהיה:

ז. כל האומר: קנה מעכשיו — אין כאן אסמכתא כלל, וקנה, שאילו לא גמר להקנותו — לא הקנהו מעכשיו; כיצד? אם באתי מכאן ועד יום פלוני, קנה בית זה מעכשיו,

מגדל עוז

שרשמתי בתחלת זה הפרק, רשים, גם מחוברות אלינו בטעותינו: וכן מי שפרע מקצת חובו והשליש שטרו, עד או שמא לא יהיה, עיקר זה הדין פרק גט פשוט (דף קס"ח), ומייתי לה בנדרים פרק ד' נדרים, והרבה מקומות: כל האומר קנה מעכשיו כו', עד וכן כל כיוצא בזה, פרק איזהו נשך: מי שמכר חצרו, עד כל תנאי בקדושין, פרק האיש מקדש (דף מ"ט), ובכתובות פרק אלמנה ניזונית (דף נ"ז): לפיכך אם ירד המטר כו', עד ודברים שבלב אינן דברים, תחלת הדין במציעא פרק השוכר את האומנין, והביאו ר"י אלפס ז"ל בהלכות, בכתובות פרק אלמנה ניזונית

וקנו מידו על כך , — הרי זה קנה , אם בא בתוך הזמן שקבע; וכן כל כיוצא בזה :

ח. מי שמכר חצרו או שדהו , ופירש בשעת המכירה : שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני , או מפני המטר שנמנע , כדי לקנות חטים בדמי חצרו , — הרי זה כמוכר על תנאי ; לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר , או באו חטין והוזלו , או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ , או שלא נסתייע לו להעלות , או לקנות החטים , — הרי זה מחזיר אותן הדמים , ותחזיר לו קרקע , שהרי פירש שאינו מוכר אלא לעשות דבר פלוני , והרי לא נעשה , וכן כל כיוצא בהן :

ט. אבל המוכר סתם , אף על פי שהיה בלבו : שמפני כך וכך הוא מוכר , ואף על פי שמראין הדברים שאינו מוכר אלא לעשות כך וכך , ולא נעשה , — אינו חוזר , שהרי לא פירש , ודברים שבלב — אינן דברים :

י. מי שהקנה לחברו , והתנה עליו על מנת שתתן מקח זה , או תמכרנו לפלוני , אם נתנו או מכרו לאותו

מגדל עוז

וסופו — גם פרק האיש מקדש דף נ׳ : מי שהקנה לחברו כו׳ , עד שקבע לו לא קנה , בקדושין פרק האומר (דף ס"ג) : וכן המוכר או הלוקח כו׳ , עד וכן כל כיוצא בזה , הכל פרק איזהו נשך (דף ס"ו) : אסמכתא שקנו מידו עליה , עד והוא שיהיה בבית דין חשוב , עיקר זאת ההלכה — פרק ד׳ נדרים , ורבו הסברות , כמו שכתבתי , אמנם הגאון ור"ם ז"ל כן הורו : המחייב עצמו בממון וכו׳ , עד וכן הורו הגאונים , בכתובות ריש פרק הנושא דף ק"א ע"ב , ופרק קמא דקדושין דף ט׳ : חייב עצמו בדבר שאינו קצוב וכן הורו רבותי , ומפני מה הפוסק וכו׳ , עד הנקנים באמירה : כתב הראב"ד ז"ל : רבותיו הורו , ולא ידעתי מאין הורו ? שהרי בגמרא הקשו מאותה משנה לריש לקיש ,

פלוני, — קנה, ואם לא קיים התנאי, ומכרו לאחר, או שלא מכרו, ולא נתנו בזמן שקבע לו, — לא קנה; וכן המוכר או הלוקח שהתנה: שיחזיר לו המקח בזמן פלוני, או כשיתן לו המעות, — הרי המכר קיים, ויחזיר כשהתנה:

יא. מכר קרקע לחברו, והתנה המוכר ואמר ללוקח: כשיהיו לי מעות — תחזיר לי הקרקע זו, — הרי הפירות של מוכר; מכר לו סתם, ואמר לו הלוקח מדעתו: כשיהיו לך מעות תביאם לי, ואני אחזיר לך קרקע זו, — הרי התנאי קיים, והלוקח אוכל פירות, ואין בזה אבק רבית, שהרי מדעתו חייב עצמו בתנאי זה:

יב. מעשה באשה, ששלחה ראובן לקנות לה חצר משמעון שהיה קרובה, ואמר שמעון המוכר לראובן השליח: אם יהיו לי מעות, תחזיר לי פלונית קרובתי קרקע זו? והשיבו ראובן ואמר לו: אתה ופלונית קרובים כמו אחים, כלומר: הדבר קרוב שהיא תחזיר לך, ואינה מקפדת על זו: ובא מעשה לפני חכמים ואמרו: הרי זה השליח לא קנה כלום, שהרי לא סמכה דעתו של קרוב זה על דברי

מגדל עוז

דסייעו לרבי יוחנן, והיו סבורין שאינם כסתרי פסיקתא; וריש לקיש הוא שיעמיד אותה בכך, וכשתעיין יפה — הכל דרך אחד, עד כאן לשונו; ואני אומר: ידוע ומפורסם לכל: כי הוא יודע, אבל רוצה לומר שאין דעתו מתיישב בכך, ולא סבירא ליה, וגם מה שכתב: וכשתעיין יפה — הכל דרך אחד, רוצה לומר: סתרי פסיקתא, ודברים הנקנין באמירה, — דרך אחד הוא; ואתה עתה דע לך: כי עיקר הלכה זו — בכתובות דף ק"א, ריש פרק הנושא, גבי פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש, בהאומר לחברו: חייב אני לך מנה, דרבי יוחנן אמר: חייב, וריש לקיש אמר: פטור; ושקיל וטרי אפלוגתיהו, ואקשינן עליה דריש לקיש ממתניתין

השליח, מפני שלא השיבו תשובה ברורה, ונמצא שלא גמר ולא הקנה, וכן כל כיוצא בזה:

יג. אסמכתא שקנו מידו עליה בבית דין חשוב, — הרי זה קנה והוא שיתפוס זכיותיו בבית דין, והוא שלא יהיה אנוס:

יד. כיצד? הרי שהתפיס שטרו או שוברו בבית דין, וקנו מידו: שאם לא בא ביום פלוני - ינתן שטר זה לבעל דינו, והגיע היום ולא בא, — הרי אלו נותנים; ואם עכבו נהר, או חולי, מלבוא, — לא יתנו, וכן כל כיוצא בזה, והוא שיהיה בבית דין חשוב:

טו. המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל, אף על פי שלא היה חייב לו כלום, — הרי זה חייב, שדבר זה מתנה היא, ואינה אסמכתא; כיצד? האומר לעדים: היו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה, או שכתב לו בשטר: הריני חייב לך מנה, אף על פי שאין שם עדים, או שאמר

פרק תשיעי

דהכונס את האשה, ופסקה עמו שיהא זן את בתה ה' שנים, ואוקמא ריש לקיש בשטרי פסיקאתא, וכדרב גידל אמר רב, דאמר רב גידל אמר רב: כמה אתה נותן לבנך? כך וכך, כמה אתה נותן לבתך? כך וכך, עמדו וקדשו — קנו, הן הן הדברים הנקנין באמירה; ודעת ר"י אלפס, וישיבתו הקדושה רבינו יהוסף הלוי אבן מיגש, ורמב"ם ז"ל: דלית הלכתא כריש לקיש לגבי רבי יוחנן בעיקר פלוגתיה, מכל מקום מתניתין הכי איתא כדאוקמא ריש לקיש, ולפיכך כתבה ר"מ ז"ל בזה הדרך; שלא תקשה עליך, ועשה כדרך הגמרא, כי כן דרכו מונחת, ויש לי ראייה גדולה בגטין פרק הנזקין, גמרא מתניתין דאין מוציאין לאכילת פירות כו', ואמר רבי חנינא טעמיה: לפי שאין קונין, ואותביה רב הונא בר מנוח מהא: מתי, בנותיהן ניזונות

לו בפני עדים: הריני חייב לך מנה בשטר, אף על פי שלא
אמר אתם עדי, הואיל ואמר בשטר, הרי זה כמי שאמר:
הוו עלי עדים, וחייב לשלם, אף על פי ששניהם מודים,
והעדים יודעים שלא היה לו אצלו כלום, שהרי חייב עצמו
כמו שנשתעבד הערב, וכזה הורו רוב הגאונים:

טז. חייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שאמר: הריני
חייב לזון אותך או לכסות חמש שנים, אף על פי
שקנו מידו – לא נשתעבד, שזו כמו מתנה היא, ואין כאן
דבר ידוע ומצוי שנתנו במתנה, וכן הורו רבותי:

יז. ומפני מה הפוסק עם אשתו שיהיה זן את בתה – חייב
לזונה? מפני שפסק בשעת נשואין, והדבר דומה
לדברים הנקנין באמירה:

יח. כשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא, – כך
היו עושין: קונין מזה שהוא חייב לחבירו מאה דינרין,
ואחר שחייב עצמו, — קונין מבעל חובו, שכל זמן שיהיה

מגדל עוז

מנכסים בני חורין, והיא ניזונית מנכסים משועבדין, מפני שהיא
כבעלת חוב! ופרקינן: הכא במאי עסקינן? בשקנו מידו;
ואקשינן תו: אי הכי, בנות נמי! ופרקינן: בשקנו לזו, ולא
קנו לזו; ופרכינן. מאי פסקה? ומהדרינן: בת אשתו דהיאי
בשעת קנין, -- מהני לה קנין, בתי דלא היאי בשעת קנין —
לא מהני לה קנין; ומהדר תלמודא תו לאוקמה בטעמי אחריני,
ומיהו לכולהו סוגיין – בת אשתו מיירי בקנין, ודמיא דבתי,
דומה בשעת נשואין למיכל בתנאי בית דין, שהן הן הדברים
הנקנין באמירה, אם כן הם הם שטרי פסיקתא, והם הם
שטרי אקנייתא לענין זה; וגם רואה אני ר"ח ז"ל שפירש שם
תיובתא דרב הונא בר מניח לכולהו, ועמד גם בשיטת ר"מ,
ורבותינו הראשונים והאחרונים נשמתם עדן עמדו בשיטתם, למדנו
שדברי ר"מ ז"ל ורבותינו נשמתם עדן — מפורסמים אמתיים,

כך או שיעשה כך — הרי החוב זה מחול לו מעכשיו, ואם לא יהיה או לא יעשה, — הריני תובעו בממון שחייב עצמו בו; ועל דרך זו היינו עושין בכל התנאין שבין אדם לאשתו בשדוכין, ובכל הדברים הדומין להם:

פרק שנים עשר

א. **אסור** למוכר או לקונה להונות את חברו, שנאמר: ¹ וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו; ואף על פי שהוא עובר בלא תעשה, — אינו לוקה, מפני שנתן להשבון; ובין שהונה במזיד, בין שלא ידע שיש במכר זה הונאה — חייב לשלם:

ב. וכמה תהא הונאה ויהיה חייב להשיב? שתות בשוה; כיצד? הרי שמכר שוה שש בחמש, או שוה שבע בשש, או שוה חמש בשש, או שוה שש בשבע, — הרי זה הונאה, ונקנה המקח, וחייב המאנה לשלם את ההונאה, ולהחזירה כולה למתאנה:

ג. היתה ההונאה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שוה

¹ ויקרא כ"ה

מגדל עז

וכמו שכתב הר"י אלפס ריש פרק הזהב, וקורא לו גודר פרץ, נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ: כשהיו חכמי ספרד כו', עד סוף הפרק, הלכה למעשה אתא לאשמועינן, כי זה הדרך ישכון אור:

פרק שנים עשר

אסור למוכר או לקונה, עד במדת חסידות, הכל במציעא

ששים דינר בחמשים ופרוטה, — אינו חייב להחזיר
כלום, שכל פחות משתות – דרך הכל למחול בו:

ד. היתה ההונאה יתירה על השתות בכל שהוא, כגון
שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה, — בטל מקח,
והמתאנה יכול להחזיר החפץ, ולא יקנה כלל; אבל המאנה
אותו, — אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל, ואף על פי
שבטל המקח — אין המאנה חייב לחזור, עד שתהיה
ההונאה יתר על פרוטה; היתה פרוטה בשוה — אינו מחזיר,
שאין הונאה לפרוטות:

ה. עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההונאה או לבטל המקח?
עד כדי שיראה לתגר או לקרובו; ואם שהה יותר מזה,
אפילו לקח שוה מאה במאתים – אינו חוזר:

ו. במה דברים אמורים? בלוקח, שהרי המקח בידו ומראהו,
אבל המוכר חוזר בהונאה לעולם, ואין צריך לומר בבטול
מקח, שאינו יודע דמי זה שמכר, עד שיראה כמותו שנמכר
בשוק; לפיכך אם היה המקח דבר שאין במינו שנוי והוא
כולו שוה, כגון פלפלין וכיוצא בהן, — הרי זה אינו חוזר אלא
עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד:

ז. וכן אם נודע שבא לידו כמכרו, וידע שטעה, ולא
תבע, — אינו יכול לחזור ולתבוע, שהרי מחל:

ח. כשם שהונאה להדיוט, כך הונאה לתגר, אף על פי
שהוא בקי; וכשם שהונאה בפירות ובבהמה, כך יש
דין הונאה במטבעות:

ט. כיצד? הרי שהיה דינר של זהב בעשרים וארבעה דינר
של כסף, וצרפה בעשרים דינר או בשמונה ועשרים, —

מגדל עוז

פירוש הכתב: המוכר לחבירו בית מרבע בקמח כו', עד

הרי זה מחזיר את ההונאה; היה יתר על זה, — בטל הצירוף, פחות מכאן, — מחילה:

י. וכן אם היה הסלע חסירה שתות והיו מוציאין הסלעים כמנין ולא במשקל, — מחזיר ההונאה:

יא. עד מתי חייב להחזיר הדינר או הסלע? בכרכים — עד שיראה לשולחני, בכפרים שאין השולחני מצוי שם, — יש לו להחזיר עד ערבי שבתות, שאין מכיר הסלע וחסרונה ודמיה אלא השולחני; והוא הדין למוכר ספרים אבנים טובות ומרגליות שיש ללוקח לחזור, עד שיראה אותם לתגרים הבקיאים בהן בכל מקום שהן, שאין הכל בקיאים בדברים אלו; לפיכך אם לא היה מכיר באותה מדינה, והוליך המקח למקום אחר, או שבא הבקי לאחר זמן מרובה והודיעו שטעה, — הרי זה חוזר:

יב. הנותן סלע חסירה לחברו, אם היה מכירה אפילו לאחר שנים עשר חדש, — הרי זה מחזירה: ואם היה אפשר להוציאה על ידי הדחק, — אינו יכול להחזירה לאחר זמן, אלא אם כן קבלה ממנו במדת חסידות:

יג. המוכר לחברו שוה ארבע בחמש, שהרי המקח בטל כמו שבארנו, ולא הספיק להראות לתגר או לקרובו, והוקר ועמד בשבע, — לוקח יכול לחזור בו, ולא המוכר, שהרי הלוקח אומר למוכר: אילו לא הוניתני, — לא הייתי יכול לחזור, ועתה שהוניתני התחור, היאך יהיה החוטא נשכר:

יד. וכן מוכר שמכר שוה חמש בארבע, וזל ועמד בשלש, — מוכר יכול לחזור בו, ולא לוקח, שהרי אומר לו

מגדל עוז

סוף הפרק, הכל פרק הזהב, והבאור — תוך הפרק:

המוכר ללוקח: לא מפני שהוניתני תחזור בך:
טו. המוכר שוה חמש בשש, ולא הספיק להראותו עד שהוקר ועמד בשמנה, — הרי המוכר חייב להחזיר האחת של הונאה, שהרי נקנה המקח, וחייב להחזיר, וכשהוקיר — ברשות לוקח הוקיר; וכן אם מכר שוה שש בחמש, והוזלו ועמדו על שלש — הרי הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של הונאה, שהרי נקנה המקח וברשות הלוקח הוזל:

פרק שלשה עשר

א. המחליף כלים בכלים, או בהמה בבהמה, אפילו מחט בשרין, או טלה בסוס, — אין לו הונאה, שזה רוצה במחט יותר מן השרין; אבל המחליף

מגדל עוז

פרק שלשה עשר

המחליף כלים בכלים וכו', עד יש להם הונאה: כתב הראב"ד ז"ל: דבר זה לא ידעתי מאין לו? ואולי טינה בירושלמי דפרק הזהב, תמן תנינן: כל הנעשה דמים באחר, כיון שזכה כו', אמר ר"י: לא שנו אלא שור בפרה וכו', הא צביר בצבור — לא קנה; ונראה לו כמו שחלקו בין חמור לפרה, לצביר פירות בצבור פירות לענין קניה, — כך חלקו לענין אונאה, ואין זה מהזור, דלענין קניה אילו בתורת חליפין נתן — לא קנה, דסבירא לן פירות לא עבדי חליפין, ואם לא קנה, אונאה היכן היא? ואם בתורת מכר ומקפיד על דמיהן, אפילו סוס בפרה — קנו ומחזירין אונאה, דהא מכור לי קאמר, עד כאן לשונו; ואני אומר: יהא רעוא דכל כי הני מילי העלייתא לימרוה מן שמאי, ובריא לי: כי הכא אוקה פיסקא בהיא בנויה ריש פרקין דהזהב,

פירות בפירות, בין ששמו אותם קודם המכירה, בין ששמו אותם אחר מכירה, — יש להן הונאה:

ב. הלוקח בדמים אספרה, כגון שתפן במעות, ואמר לו: מכור לי פירותיך באלו, אף על פי שקנה בחליפין, — קנה, ומחזיר הונאה כמו שבארנו; והוא הדין ללוקח פירות אספרה בסלע או בשתים, שקנה ומחזיר אונאה: בעל הבית שמכר כלי תשמישו, — אין לו הונאה, שאלולי לא הרבו לו הדמים - לא היה מוכר לו כלי תשמישו:

ג. האומר לחברו: על מנת שאין לך עלי אונאה, — יש לו עליו הונאה; במה דברים אמורים? בסתם, שאין יודע

מגדל עוז

והלכי מסיים בה רב ירמיה בשם רב: אפילו נכיר בנכיר — קנה, רבי בון בר מונה בשם רב: המחליף אנטיקלין באנבירקלין — קנה, רבי זעירא רב יהודה בשם שמואל: לזה פרה, ולזה חמור, והחליפו זה בזה ומשך בעל החמור את הפרה, ובא בעל הפרה למשוך החמור, ומצאה שבורה, — בעל החמור עליו להביא ראיה, שהיתה חמורו שלמה בשעה שמשך, ומאן דלא סבר הדא מלתא — לא סבר בנזיקין כלום; אמר רבי יונה: ליכא סבר הדה מלתא, וליכא סבר בנזיקין כלום, עד כאן: ואנטיקלין באנבירקלין — הן מינין משונין, כמו שכתב ה"ה ז"ל אפילו מחט בשריון, או טלה בסוס, ובירושלמי דקדושין (דף ס' ע"ד) בדקתי ומצאתי, גמרא מתניתין דכל הנעשה דמים באחר כו', גרסינן: תמן תנינן זה הכלל: כל המטלטלין קונין זה את זה, הדי בא רב הונא בשם רב: אפילו נכור בנכורין, אמר ליה רבי אלעזר: לא שנינו אלא כל שנעשה דמים באחר בלבד, דבר שהוא צריך לשום, אתיא דרב הונא כרבי יוחנן, ודרבי אלעזר כשיטתיה, דתנינן תמן: האחין והשותפין שחייבין בקלבון — פטורין ממעשר בהמה, ושחייבין במעשר בהמה — פטורין מן הקלבון; אמר רבי אלעזר: והוא שחלקו נכסים כנגד

במה הונאה יש בו כדי שימחול, ואין צריך לומר אם אמר לו: על מנת שאין בו הונאה, שהרי יש בו; אבל במפרש— אין בו הונאה, שכל תנאי שבממון קיים:

ד. כיצד? מוכר שאמר ללוקח: חפץ זה שאני נותן במאתים, יודע אני שאינו שוה אלא מנה, על מנת שאין לך הונאה אני מוכר לך, — אין לו עליו הונאה; וכן לוקח שאמר למוכר: חפץ זה שאני לוקח ממך במנה, ידע אני ששוה מאתים, על מנת שאין לך עלי הונאה אני לוקח ממך, — אין לו עליו הונאה:

מגדל עוז

תישים, ותישים כנגד גדיים, אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים, ותישים כנגד תישים, — (הוא חלקו מדעה ראשונה; אמר רבי יוחנן: ואפילו חלקו גדיים כנגד גדיים, ותיישים כנגד תיישים)— לקוחות הן, דתנינן תמן: הלוקח והניתן לו במתנה — פטור ממעשר בהמה, האחין והשותפין שחייבין בקלבון - פטורין ממעשר בהמה, משחלקו וחזרו ונשתתפו, ושחייבין במעשר בהמה—פטורין מן הקלבון משלא חלקו, רבינא (בשם רב יהודה) בשם שמואל: לזה פרה ולזה חמור, החליפו זה בזה כו', עד בשעה שמשך פרה, כשוגיין דמליאה שהעתקתי, וניתן טעם: המוליא מחברו — עליו הראיה, חוץ מן החליפין, ומאן דלא סבר כו', עד כלום; ושקיל וטרי לסיועי לרבי זעירא, ודחי ליה, עד דגרסינן: רב המנונא רב אדא בר אחוה בשם רב: מכר לו פרה בדמים דחוקין, אמר ליה: הב לי אינון פריטיא, אמר ליה: מה את בעי מנהון? אמר ליה: מזבן לי חמור, משך בעל הפרה החמור — לא נקנית הפרה, חמור מהו שיקנה? רבי בא אמר: נקנית, רבי יוסי אמר: אינה נקנית, סבר רבי אבא דאינון חליפין, — ולית אינון חליפין, רבי מנא בשם רבי יוסי: פעמים שתחלת מקח לזה, ותחלת מקח לזה, היך עבידא, מכר לו פרה בדמים, סמכיה גבי הדא פריטיא, ספרים אחרים טראפיזטא, למחר אשכחיה קאים תמן, אמר ליה

ה. הנושא והנותן באמונה, – אין לו עליו אונאה ; כיצד ? חפץ זה בכך וכך לקחתי , כך וכך אני משתכר בו, – אין לו עליו הונאה :

ו. והנושא והנותן באמונה , אם לקח כלים רבים או בגדים בממכר אחד , – לא יחשוב את הרע באמונה , ואת היפה בשווין , אלא זה וזה באמונה , או זה וזה בשווין , ויש לו להעלות על המקח שכר הכתף , ושכר החמר , ושכר פונדק , אבל שכר עצמו מפני שהוא בפועל , – אינו מוסיף אותו על המקח , אלא מפרש ואומר לו : כך וכך אני משתכר :

מגדל עוז

מה את קייס עביד הכא ? אמר ליה : בעינן איכן פריטיא, אמר ליה : מה את בעי מנהון ? אמר ליה : למזבן לי חד חמיר , אמר ליה : הרי חמור לפניך , משך זה לא קנה זה , משך זה לא קנה זה , אלא זה קנה לעצמו , וזה קנה לעצמו , עד כאן ; ואשכחן סוף (דף נ"ח ע"ב) , גמרא מתניתין דאלו דברים שאין להם אונאה כו' , דתניא רבי יהודה אומר : אף המוכר ספר תורה – אין לו אונאה , לפי שאין קץ לדמיה , בהמה ומרגליות – אין להם אונאה , מפני שאדם רוצה לזווגן , אמר ליה : והלא כל אדם רוצה לזווגן ! ורבי יהודה , אמר לך : הני חשיבי ליה , והני לא חשיבי ליה , ועד כמה ? אמר אמימר : עד כדי דמיהן , תניא רבי יהודה בן בתירא אומר : אף המוכר סוס וסייף וחטיטוס במלחמה – אין להם אונאה , משום שיש בהן חיי נפש , עד כאן ; ובירושלמי נמי הכי גרסינן לה , אלמא מדקאמר לרבי יהודה : הני חשיבי ליה , והני לא חשיבי ליה, – שמעינן דאזלינן בתר אומדנא , וכן פסקו ר"י אלפס ז"ל , ורבים ראשונים ואחרונים נשמתם עדן , וגם ר"מ ז"ל כן פסק לפנינו בזה הפרק ; ואחר הנעה זאת אבין לפניך אחת לאחת ; למצוא חשבון , כי מה שכתב ר"מ ז"ל תחלה : שהמחליף כלי בכלי – ואין לו אונאה כו' , היינו כרבי בין ביבנה

ח. אלו דברים שאין להם הונייה: הקרקעות, והעבדים, והשטרות, וההקדשות, אפילו מכר שוה אלף בדינר, או שוה דינר באלף, — אין בהן הונייה, שנאמר: י או קנה מיד עמיתך, — דבר הנקנה מיד ליד, יצאו הקרקעות, ויצאו עבדים, ויצאו שטרות שאין גופן קנוי, אלא לראיה שבהן, «עמיתך» ולא הקדש:

ט. במה דברים אמורים? במוכר נכסי עצמו; אבל השליח שטעה בכל שהוא, בין במטלטלין, בין בקרקעות, — חוזר; ונראה לי: שכן הדין באפטרופוס שטעה בכל שהוא, בין במטלטלין, בין בקרקעות, — חוזר, ואינו דומה לבית דין, מפני שהוא יחיד:

י ויקרא כ"ה

מגדל עוז

בשם רב, דאמר: המחליף אמטרקלין באמבורקלין — קנה, כלומר: אף על גב דאית בהון אונאה, דאם לא כן מאי קנה? ומאי קא משמע לן? וכדמפרש טעמא בגמרא לרבי יהודה, דהני חשיבי ליה, והני לא חשיבי ליה; ומה שכתב עוד: בהמה בבהמה, אפילו טלה בסוס, היינו כי מתניהין דכל הנעשה דמים באחר כו', וכדרבינא בשם שמואל, וכדמסיק בקדושין, ומגיעא: המוציא מחברו — עליו הראיה, חוץ מן החליפין כו', ואף על גב דרבי זעירא פליג עלה, הא בעי תלמודא לסיועיה, הא קא דחי ליה תלמודא, ולא קא סלקא ליה דעתיה אליבא דהלכתא, ופרק המדיר מייתינן לה, ופסקה ר"מ ז"ל פרק ב' ופרק ה' בהלכות אלו; ומה שכתב עוד פירות: בפירות, אליבא דהלכתא, היינו כרבי יוחנן, דרב הינא קאי כותיה, ואף על גב דפליג עלה רבי אלעזר — אין הלכה כתלמיד במקום הרב, דרבי יוחנן רב הוא לגבי רבי אלעזר, ומדמפליג בדרבי אלעזר בין גדיים לתיישים, מכלל דלרבי יוחנן לא שנא, ומהנך עובדי נמי שמעינן טעמא דשומא, שכתב ר"מ ז"ל, וכדאסיקנא מתניתין דכל הנעשה דמים וכו', בכל היכא כל הנכסים, ושהקשה

י. בית דין שמכרו נכסי יתומים וטעו, בין בקרקעות, בין במטלטלין, אם טעו בפחות משתות, — הרי זו מחילה כהדיוט; טעו בשתות, — בטל המקח; ואם רצו שלא לבטל הממכר, ויחזירו ההונאה, — מחזירין, לא יהיה כח הדיוט חמור מהן:

יא. נראה לי: שבית דין שמכרו קרקע, או עבדים של יתומים, שוה מנה במאתים, — אין הלוקח יכול לחזור בהן, לא יהיה כח הדיוט חמור מכח היתומים; וכן הדין באפוטרופוס שמכר קרקע ועבדים, שאין הלוקח יכול לחזור בהונאה, כדין ההדיוט:

מגדל עוז

הראב"ד ז"ל, וחשב לחלק בין קניה לאונאה, כבר תירצתי אותה, דאי ליכא אונאה מאי קנה ולא קנה שייך בה? הרי שלהם מונח לפניהם, ומעובדי דבהמה — שמעינן לבותי פיקוח, וכולה תלמודא בחמתית וכמלאת לבנה כו', ושאר דיני אונאה — רובן בפירות אדכרן להו, ושמא נמי דמתניתין בפלוגתא דהזהב קונה את הכסף, אי פירא הוי, אי טיבעא הוי, והאונאה דקתני עלה במתניתין אהכי קאי, נמצאו בזה דברי ר"מ נכונים: הלוקח בהמה כו', עד כמו שבארנו, פרק הזהב, והבאור — פרק י"ב: ואין הדין ללוקח פירות כו', עד תמור מישראל, פרק הזהב: אלו דברים שאין להם אונאה, עד להאיה שבהן, פרק קמא דנזיקין דף י"ד ע"ב, ובמציעא פרק הזהב, ופרק קמא דערכין דף ב', ובהלכות הרב ז"ל פרק האיש מקדש: עמיתך, ולא הקדש, במה דברים אמורים כו', עד חמור מהן, פרק ב' דבכורות, ופרק האיש מקדש: נראה לי שבית דין שמכרו קרקע וכו', וכן הדין באפיטרופוס כו', עד כדין הדיוט: כתב הראב"ד ז"ל: לפי ענין דבריו הלוקח אינו יכול לחזור ולא לתבוע האונאה, וכשתעיין יפה — אין הדבר כן, שהרי מה ששנינו. שום הדיינין וכו' — העמידו אותו בגמרא בדברים שמכריזין עליהם, והביאו,

יב. האחין והשותפין שחלקו המטלטלין, — הרי הן כלקוחות, פחות משתות, — נקנה מקח ואין מחזיר כלום; יתר על שתות - בטל מקח, שתות — קנה, ומחזיר אונאה; ואם התנו ביניהם שיחלקו בשום הדיינין, וטעו בשתות, — בטלה חלוקה, שהדיינין ששמו, ופחתו שתות, או הותירו שתות, — מכרן בטל:

יג. הבהמה, והמרגלית, והסייף, וספר תורה, — הרי הן כשאר מטלטלין, ויש בהן הונאה, אין לך דבר שאין בו הונאה, חוץ מארבעה דברים שמנו חכמים, והוא שיהיה מוכר או קונה בנפשו עצמו, כמו שבארנו:

מגדל עוז

(כגון קרקעות), ואפילו הכי הותירו שתות — מכרן בטל, או יחזירו ההונאה, כפי דבריו, והטעם: כל מי שקונה בשומת בית דין — לא עלה בדעתו שיתאנה, ויהיה שם שום טעות, הילכך אפילו בקרקעות קפידי אינשי; ואני אומר: דבר זה מן המתמיהין, כי מה שהצריכו דבר זה — היינו דוקא בשום היתומים, שהצריכו הכרזה בבוקר וערב, כדאיתא בערכין פירקין דשום היתומים, ומיירי כשהיו היתומין חייבין כתובת אשה, או חוב, וצריכין בית דין לשום מנכסיהן להם לפורען, וכדמוכחא כולה סוגייא התם, ובכל דוכתא, מכמה אנפי דמפרשי התם, וכדאסיקנא: כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו, על מנת לפרוע בעל חוב את חובו? או ליתן לאשה בכתובתה? דאיכא דניחא ליה בבעל חוב, ואיכא דניחא ליה בכתובת אשה; אבל מה שכתב ר"מ ז"ל שנראה בעיניו: הוא מכירה שבית דין מוכרי ללורך היתומים, כגון לפרנסתן, או למזונתן, או שאר צרכיהן, ואלו הינו שומא, אלא מכירה, וכן דקדק ר"מ ז"ל בלשונו, פקח עיניך וראה, ולא הזכיר בו שומא, והדעת נותנת: שאילו

יד. כשם שאין לקרקעות הונאה, כך שכירות קרקע אין לו הונאה, אפילו שכר טרקלין גדול בדינר בשנה, או רפת קטנה בדינר בכל יום, — אין לו הונאה:

טו. השוכר את הפועל לעשות עמו בין בקרקע, בין במטלטלין, — אין לו הונאה, מפני שהוא כקונה אותו לזמן, ועבדים אין בהם הונאה:

טז. שכרו לזרוע לו קרקע, ואמר: זרעתי בה זריעה הראוי בה, ובאו עדים שזרע בה פחות מן הראוי לה, — הרי זה ספק אם יש לו הונאה מפני הזרע, או אין לו הונאה מפני הקרקע, לפיכך אין מוציאין מיד נתבע; וכן אין

מגדל עוז

בשומא היה מדבר, מה צורך שיכתוב נראה לי? כבר דיניו מפורשין בתלמוד, וגם הוא ז"ל פרטן פרק י"ג דהלכות מלוה ולוה, וגם שם היה לו לכתוב זה, אילו בשומא היה מדבר, ולא כאן, בהלכות מכירה! אלא ודאי התם שומא, הכא זביני, ומה שנתן טעם — הוא סברא, ולא גמרא, ולהכי מסברא אימא איפכא, שכל אדם יודע: שבית דין — אביהן של יתומים, ומיקרבא דעתייהו לגבייהו לזכותייה; ואיהו גופי נמי לא קפיד, מימר אמר: יתומים ניניהו דמנצאי אזיל לדידהו אזיל, ומצוה קא עבידנא, וניחא ליה דליהנו אינהו מדידי, ולא איהני אנא מדידהו, כי מרחמם ינהגם, ועל מבועי מים ינהלם, ולכך זכה ר"מ ז"ל בסברתו: האחין והשותפין, מכרן בטל, פרק האיש מקדש (דף מ"ב): הבהמה והמרגלית כו', עד בנכסי עצמו כמו שבארנו, פרק הזהב (דף נ"ו), והבאור הוא בזה הפרק: כשם שאין לקרקעות וכו', עד אין לו הונאה, פרק הזהב (דף נ"ז): השוכר את הפועל כו', עד אין בהן הונאה, פרק הזהב גמרא מתניתין דאלו דברים שאין להם הונאה, בעי רבי זירא: שכירות יש לה אונאה? או אין לה אונאה? ואשיק אביי: ממכר אמר

משביעין אותו אלא שבועת היסת, מפני צד הקרקע שיש כאן:

יז. השוכר את הכלים, או את הבהמה, — יש להם אונאה, שהשכירות מכירה בת יומא היא, ואם יש בה הונאה שתות או יותר, בין שנתאנה שוכר, בין שנתאנה משכיר, — הרי זה מחזיר הונאה, ואפילו לאחר זמן מרובה:

יח. נראה לי: שהקבלן יש לו הונאה; כיצד? כגון שקבל עליו לארוג בגד זה, בעשרה זוזים, או לתפור חלוק זה, בשני זוזים, — הרי זה יש לו הונאה, וכל אחד משניהם, בין קבלן, בין בעל הבגד, — חוזר לעולם כמוכר:

מגדל עוז

רחמנא, והאי ביזמיה מכירה היא; ודקדקו מזה מפרשים ראשונים ואחרונים נשמתם עדן — זה הדין שפסק כאן ר"מ ז"ל, וכן כתב הר"מ מקוצי, וכן הסכים מורי הרשב"א ז"ל: שכרו לזרוע לו קרקע, עד כל הקרקע שיש כאן, פרק הזהב, ופרק רבי ישמעאל: השוכר את הכלים, עד סוף הפרק, פרק הזהב, ולשון ספרא: אל תונו איש את אחיו, — זו אונאת ממון, עוד שם: כשהוא אומר: לא תונו איש את עמיתו, הרי אונאת דברים אמורה, כיצד? אם היה בעל תשובה — לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים, היו חלאים באים עליו — לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב: הלא יראתך כסלתך וכו', זכור נא מי הוא נקי אבד וכו'; ראה חמרים מבקשים תבואה — לא יאמר לכו אצל פלוני, והוא יודע שאין לו, לא יאמר לו בכמה חפץ זה, והוא אינו רוצה לקנות; ולשון מכילתא (פרשת בהר דף כ"ד ע"ד): וגר לא תונה — בדברים, ולא תלחצנו, — בממון, עד כאן:

פרק ארבעה עשר

א. כבר בארנו: שהנושא ונותן באמונה, ואמר: כך וכך אני משתכר – אין לו הונאה, ואפילו אמר: זה לקחתי בסלע, ובעשר אני מוכר – מותר; אבל בית דין חייבין לפסוק השערים, ולהעמיד שוטרין לכך, ולא יהיה כל אחד ואחד משתכר כל מה שירצה, אלא שתות בלבד יפסקו להם בשכרם, ולא ישתכר המוכר יתר על שתות:

ב. במה דברים אמורים? בדברים שיש בהם חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות: אבל העקרין, כגון הקושט והלבונה וכיוצא בהן – אין פוסקין להם שער, אלא ישתכר כל מה שירצה:

ג. ואין משתכרין פעמים בבצים, אלא התגר הראשון הוא הוא מוכרן בשכר, והלוקח ממנו מוכרן בקרן בלבד:

ד. אסור לעשות סחורה בארץ ישראל, בדברים שיש בהן חיי נפש; אלא זה מביא מגרנו ומוכר, וזה מביא מגרנו ומוכר, כדי שימכרנו בזול; ובמקום שהשמן מרובה – מותר להשתכר בשמן:

ה. אין אוצרין פירות שיש בהן חיי נפש בארץ ישראל, וכן בכל מקום שרובו ישראל (או חסידי אומות העולם), שהרי מגיע מדבר זה צער לישראל (ולשאר בני אדם); במה דברים

מגדל עוז

פרק ארבעה עשר

כבר בארנו שהנושא ונותן, עד לרשות מלך אחר בארץ ישראל, הכל בבבא בתרא פרק המוכר את הספינה דף פ"ט:

אמורים? בלוקח מן השוק, אבל המכנים משלו — מותר לעשות לו קבו אוצר:

ו. מותר לאצור פירות שלש שנים: ערב שביעית, ושביעית, ומוצאי שביעית; ובשני בצורת, אפילו קב חרובין לא יאצור, מפני שמכנים מארה בשערים; וכל המפקיע שערים, או שאצר פירות בארץ, או במקום שרובו ישראל, (או חסידי אומות העולם) — הרי זה כמלוה ברבית:

ז. במה דברים אמורים? בפירות שיש בהן חיי נפש; אבל התבלין, כגון כמון ופלפלין — מותר לאצור אותן בארץ ישראל, ולהוציא אותן ממקום למקום כשאר העקרין:

ח. אין מוציאין פירות שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות מארץ ישראל לחוצה לארץ, או לסוריאה, ולא מרשות מלך זה, לרשות מלך אחר בארץ ישראל:

ט. רשאין בני העיר לקוץ להם שער לכל דבר שירצו, ואפילו בשר ולחם, ולהתנות בינידם: לכל מי שיעבור יענשו אותו כך וכך:

י. רשאין אנשי אומניות לפסוק בינידם: שלא יעשה אחד ביום שיעשה חברו, וכיוצא בזה, וכל מי שיעבור על התנאי — יענשו אותו כך וכך:

יא. במה דברים אמורים? במדינה שאין בה חכם חשוב, לתקן מעשה המדינה, ולהצליח דרכי יושביה: אבל אם יש בה חכם אדם חשוב - אין התנאי שלהן מועיל כלום, ואין יכול לענוש ולהפסיד על מי שלא קבל התנאי, אלא אם כן התנה עמהם, ועשו מדעת החכם; וכל מי שהפסיד לפי התנאי שאינו מדעת החכם - משלם:

מגדל עוז

רשאין בני העיר לקוץ, עד החכם מש״ם, פרק קמא דבבא

יב. כשם שהונאה במקח וממכר, כך יש הונאה בדברים, שנאמר: [1] ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך אני יי — זה הוניית דברים:

יג. כיצד? היה בעל תשובה — לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים; ואם היה בן גרים — לא יאמר לו: זכור מעשה אבותיך; היה גר, ובא ללמוד תורה — לא יאמר לו: פה שאכל נבלות וטרפות — יבא וילמוד תורה שנתנה מפי הגבורה! היו חלאים ויסורים באין עליו, או שהיה מקבר את בניו - לא יאמר לו: כדרך שאמרו חבריו לאיוב: [2] הלא יראתך כסלתך זכור נא מי הוא נקי אבד:

יד. היו חמרין מבקשין תבואה — לא יאמר להם לכו אצל פלוני, והוא יודע שלא מכר תבואה מעולם; נשאלה שאלה על דבר חכמה — לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה: מה תשיב בדבר זה? או מה דעתך בדבר זה? וכן כל כיוצא בדברים הללו:

טו. כל המאנה את הגר, בין בממון, בין בדברים — עובר בג' לאוין, שנאמר: [3] וגר לא תונה — זה הוניית דברים, ולא תלחצנו - זה הוניית ממון; הא למדת: שכל המאנה את הגר — עובר בשלשה לאוין, משום: לא תונו את עמיתו, ומשום: אל תונו איש את אחיו, ומשום: וגר לא תונה:

טז. וכן אם לחצו והונהו בממון—עובר בשלשה לאוין, משום אל תונו איש אחיו, ומשום ולא תונו איש את עמיתו, ומשום ולא תלחצנו:

יז. ומפני מה עובר בגר על לאו של הוניית דברים אף בהוניית

[1] ויקרא כ"ה [2] איוב ד' [3] שמות כ ב

מגדל עוז

בתרא: כשם שהונאה וכו', עד סוף הפרק, הכל פרק הזהב (דף נ"ח):

ממון, ועל לאו של הוניית ממון אף בהונאת דברים? מפני שהוציא הכתוב את שניהם בלשון הוניה סתם, וכפל לאוין בגר בשני הדברים בפירוש: לא תונו ולא תלחץ:

יח. גדולה הוניית דברים מהוניית ממון, שזה נתן להשבון, וזה לא ניתן להשבון, וזה בממונו, וזה בגופו, והרי הוא אומר בהוניית דברים: [1] ויראת מאלהיך, לפי שהדבר מסור ללב; הא למדת: כל דבר שהוא מסור ללב - נאמר בו ויראת מאלהיך; וכל הצועק מהוניית דברים - נענה מיד, שנאמר: [2] כי אני יי':

פרק חמשה עשר

א. המוכר לחברו במדה במשקל, או במנין, וטעה בכל שהוא - חוזר לעולם, שאין הונאה אלא בדמים, אבל בחשבון - חוזר:

ב. כיצד? מכר לו מאה אגוזים בדינר, ונמצאו מאה ואחד, או תשעה ותשעים - נקנה המקח, ומחזיר את הטעות, ואפילו לאחר כמה שנים; וכן אם נמצאו המעות חסר או יתר מן המנין שפסקו — חוזר, ואפילו לאחר שקנו מידו: שלא נשאר לו אצל חברו כלום - חוזר, שקנין בטעות הוא, וכן כל כיוצא בזה:

ג. וכן המוכר לחברו קרקע, או עבד, או בהמה, או שאר מטלטלין, ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח - מחזירו אפילו לאחר כמה שנים, שזה מקח טעות הוא; והוא שלא

[1] ויקרא י"ט [2] שם

מגדל עוז

פרק חמשה עשר

המוכר לחברו במדה או במשקל וכו', כיצד מכר לו מאה וכו', עד לאחר כמה שנים: כתב הראב"ד ז"ל: אינו מחוור, פעמים שאין המקח נקנה, שאם רצה לחזור עד שלא השלים —

ישתמש במקח – אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום – הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר:

ד. אין מחשבין פחת המום, אפילו מכר לו כלי שוה עשרה דינרין, ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסר – מחזיר את הכלי, ואינו יכול לומר לו: הולך איסר פחת המום, שהלוקח אומר: בחפץ שלם אני רוצה; וכן אם רצה הלוקח ליקח פחת המום – הרשות ביד המוכר, שהוא אומר לו: או תקנה אותו כמו שהוא, או טול דמים שלך ולך:

ה. כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזיר בו מקח זה – מחזירין, וכל שהסכימו עליו שאינו מום – הרי זה אינו מחזיר בו, אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן סתם – על מנהג המדינה הוא סומך:

ו. כל הלוקח סתם – אינו לוקח אלא הדבר השלם מכל מום, ואם פירש המוכר ואמר: על מנת שאין אתה חוזר עלי במום – הרי זה חוזר, עד שיפרש המום שיש בממכרו, וימחול הלוקח, או עד שיאמר לו: כל מום שימצא במקח זה הפוחת דמיו עד כך וכך – קבלתי אותו, שהמוחל צריך לידע הדבר שימחול לו בו, ויפרש אותו, כמו המפרש בהונאה:

מגדל עוז

חוזר, כגון שהיה תופס לפניו שק של אגוזים, ואמר לו: הילך שק זה שיש בו סאה של אגוזים בדינר, ונטלו והלך לו ומדדו, ולא מצא מדתו, – הרי זה חוזר, ואף על פי שרצה זה להשלים, אבל אם היה לפניו שק של אגוזים, וזה יודע שאין בו אלא כדי שעור מדה, ואמר לו: הנה לך שק של אגוזים לפניך, ונוטל השק ומדד, ולא מצא בו מדתו, — הרי זה קנה וישלים, שהרי היה מכירו שלא היה בו סאה, ועל דעת השלמה נטל; ושורש דבר זה בקדושין, עד כאן לשונו; ואני אומר: טוב עין הוא יבורך,

ז. המוכר פרה לחברו, ומנה בה מומין גלוים, ומומין שאין נכרין, ולא היה בה מאותן המומין הגלוין שמנה, ונמצא בה מום מאותן שאינן נכרין — הרי זה מקח טעות, וחוזר. ואף על פי שפירש המום שנמצא, שהרי הלוקח אומר: כשראיתי שאין בה אלו המומין שנראין שמנה, אמרתי כך אין בה אלו שאינן נראין שמנה, ואינו מפרש מומין אלו, אלא כדי להשביח דעתי:

ח. כיצד? פרה זו עורת היא, חגרת היא, נשכנית היא, רבצנית היא, ונמצאת רבצנית בלבד, או נשכנית — הרי זה מקח טעות; היו בה כל המומין שמנה — אין זה מקח טעות; וכן אם היתה חגרת, ונמצאת נשכנית, אף על פי שאינה עורת — אין זה מקח טעות:

ט. הראה לו המום שיש בה, ואמר לו: מום זה יש בה, ומום פלוני (ומום פלוני), אף על פי שאותן המומין שמנה — נראין ונמצאו בה כולן או מקצתן, — אין זה מקח טעות:

מגדל עוז

כי כתב מלחמו לדל, ובקש עילה ומלא מקום להשמיעם חדוש, אך אין כאן תפיסה והשגה כלל, ואין הנדון דומה לראיה, כי מה שכתב ה״מ ז״ל — הוא מפורש פרק הזהב, ומה שהראב״ד ז״ל חדש ואמר: כי מקדושין שרשו, לו ידעתיו בבריא מקומו — הייתי מפרשו, אבל הואיל וסתמו — סתמו, ונמוקו עמו ואשר כתביתי: בהקדמה, ת״ל הריני מקיימו, והרוצה לדקדק – ידקדק על דרך ההלכה, דהאי ידע ומחיל, והאי לא ידע ומחיל, והכין מסיק תלמודא להדיא בכתובות פרק אף על פי, גמרא מתניתין דרבי מאיר אומר כל הפוחת כו׳, הכי השתא, התם לא ידע דמיחול, הכא ידעא ומחלא, וכן בכוליה תלמודא: וכן אם נמצאו המעות חסר או יתר כו׳, עד וכן כל כיוצא בזה; כתב הראב״ד ז״ל: אף בזה אי עייל ונפיק אזיתי, כל כמה דמדמי

יא. מכאן אני אומר: שהמוכר חפץ לחברו במאה דינרין, ואמר לו חפץ זה, אינו שוה אלא זוז אחד, על מנת שאין לך עלי אונאה - הרי זה יש לו עליו אונאה, שהרי אומר כיון שראיתי שאמר שאינו שוה אלא זוז, ידעתי שאינו מתכוין אלא להשביח דעתי, עד שיפרש כדי ההונייה שיש במקחו בודאי, או קרוב לה, בכדי שהדעת טועה, שהרי ידע בודאי הדבר שמחל בו, וכזה ראוי לדון:

פרק ששה עשר

א. המוכר זרעוני גנה, שאין עצמן של זרעונים נאכל לחברו, ולא צמחו,- חייב באחריותן,

מגדל עוז

ליה ולא יהיב ליה — מלי האיך למהדר ביה מההוא זבינא, עד כאן לשונו: ואני אומר: גם בזו דברי ר"מ ז"ל עיקרם מפורשים פרק הזהב בגמרא, ודברי הראב"ד ז"ל הם סברא, וכבר הקדמתי ופרסמתי: כי כונת ר"מ ז"ל בחבורו זה, הקרוי משנה תורה - לקצר האריך, ולעשות כתלמוד ערוך, ולא רצה להאריך בסברות המתחדשות, וכואיל ואין השגה על ר"מ ז"ל — יספיק לי, ואם בסברות, - אתה תבחר, ולא אני, כי התניתי בתחלת חבורי זה שאבנה, ולא אסתור: וכן המוכר לחברו קרקע, עד כמו המפרש בהונייה, פרק הזהב: המוכר פרה לחברו, עד וכזה ראוי לדון, הכל במציעא פרק השוכר את האומנין:

פרק ששה עשר

המוכר זרעוני גנה כו', עד וכן כל כיוצא בזה, בבא בתרא פרק המוכר פירות: מכאן אתה למד שהלוקח וכו',

ומחזיר לו את הדמים שלקח ממנו, שחזקתן לזריעה; והוא שלא צמחו מחמת עצמן, אבל אם לקתה הארץ בברד וכיוצא בו, — אינו חייב באחריותן, שמא מחמת הברד לא צמחו, וכן כל כיוצא בזה:

ב. מכר לו זרעים הנאכלין, כגון חטים ושעורים, וזרען ולא צמחו, — אינו חייב באחריותן, אפילו היה זרע פשתן, שרוב בני אדם קונין אותה לזריעה, הואיל ואוכלין אותה, — אינו חייב באחריות זריעתו; ואם הודיעו שהוא קונה לזרע, — חייב באחריותן, והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה ולצביעה, וכן כל כיוצא בזה:

ג. מכאן אתה למד: שכל הלוקח מחברו מקח, והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלונית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום, — אינו יכול לומר: החזיר לי מקחי לכאן, אלא מחזיר לו את הדמים, והמוכר מטפל להביא ממכרו, או למכרו שם, ואפילו אבד או נגנב אחר שהודיעו — הרי הוא ברשות מוכר; אבל אם לא הודיעו שמוליכו למדינה אחרת, והוליכו, ונמצא שם בו מום, — הרי זה

מגדל עוז

עד למוכר; כתב הראב"ד ז"ל: דין אמת היא זה, אלא שאין מכאן ראיה, לפי שהזרע כשאינו ראוי לצמוח — דבר ידוע היא: שהיא נרקב בעמידתו בקרקע, ואינו בר הצבה, מש"כ בשאר מקחות; אלא שהדין דין אמת, ולמ"ד שמשלם דמי ההוצאה — אף זה יכול לתבעו הוצאת ההובלה, בהולכתה לאותו מקום, וכל שכן שאין זה יכול לומר לו: החזר לי ממכרי לכאן, עד כאן לשונו; ואני אומר: הואיל והודה בדין — אין חשש אם אין הנדון דומה לראיה, כי ר"מ ז"ל לא כתב מכאן ראיה, אלא שמכאן אתה למד, והדין דין אמת, כי מה לי לזריעה? מה לי לסחורה למקום פלוני? ואי משום טעמא דכתב: לפי שעשויין להרקב שם,

ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכר:

ד. הלוקח מקח ונמצא בו מום, ואחר כך אבד או נגנב — הרי הוא ברשות הלוקח, עד שיחזיר המקח למוכר; ואם התליע ונפסד מחמת אורך הזמן, — הרי זה ברשות מוכר; ואם היה לו להודיע למוכר, ולא הודיעו, — הרי זה ברשות לוקח:

ה. המוכר שור לחברו, ונמצא נגחן, — יכול לומר לו: לשחיטה מכרתיו לך; במה דברים אמורים? בשהיה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה; אבל אם היה יודע שהוא קונה לחרישה בלבד, — הרי זה מקח טעות, וחוזר, וכן כל כיוצא בזה:

ו. המוכר בהמה לחברו לטבחה, ושחטה ונמצא טרפה, אם נודע בודאי שהיתה טרפה בשלקחה, — הרי זה מחזיר לו את השחוטה, ויחזיר המוכר את הדמים; מכאן אתה למד: שהמוכר דבר שהיה מום בממכרו, ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיודע לו המום הראשון, אם עשה דבר שדרכו לעשותו, כגון זה ששחט את הטרפה, — פטור, ואם שנה ועשה מום אחר קודם שיודע לו המום

מגדל עוז

גם כן כל בדרכים בחזקת סכנה, ומשובשים לכמה פנים בלי ספק, ועיקר הטעם אלי: לפי שהטעהו, וכל מקח טעות — ברשות דמריה קמא קאי, וכדמשמע פרק קמא דבילה גבי ביעי, שכתבתי כמה פעמים: הלוקח מקח ונמצא בו מום, עד הרי זה ברשות לוקח, פרק המוכר פירות (דף פ״ד): המוכר שור לחברו וכו׳, עד וכן כל כיוצא בזה, ריש פרק המוכר פירות (דף צ״ב): המוכר בהמה לטבח, עד להעלות לו שכר, בבכורות פרק פסולי המוקדשין, ומייתי לה פרק אלו טרפות דף ע״ז, ועיקר אלו הדינים כלם: כי כל מקח טעות, או מחמת מום,

(הראשון) — מחזיר המקח לבעליו, ומשלם דמי המום שעשה:

ז. קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק, ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה, — מחזיר לו את הקרעים; תפרו, ואחר כך נודע המום, אם השביח — נוטל שבח התפירה מן המוכר, וכן כל כיוצא בזה:

ח. המוכר קרקע לחברו, ואכל פירותיה, ולאחר זמן נראה לו בה מום, אם רצה להחזיר קרקע לבעלים — מחזיר כל הפירות שאכל, ואם היה חצר ודר בו, — צריך להעלות לו שכר:

ט. המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה, ואבד המקח מחמת אותו המום, — הרי זה מחזיר את הדמים:

י. כיצד? המוכר שור לחברו שאין לו טוחנות, והניחו הלוקח עם הבקר שלו, והיה מניח המאכל לפני כולן, ואוכלין, ולא היה יודע שזה אינו אוכל, עד שמת ברעב — הרי זה מחזיר לו את הנבלה, ויחזיר זה את הדמים, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

או מחמת דבר המפורסם לבטל המקח, — הרי המקח ברשות מוכר ובאחריותו לכל דבר, כמו שכתבתי למעלה: המוכר דבר שיש בו מום וכו', עד וכן כל כיוצא בזה, פרק המפקיד (דף מ"ב ע"ב): השוחט את הבכור ומכרו ונודע שלא הראהו למומחה, מה שאכל אכל, ומה שלא אכל יחזור הבשר לטבח, ויחזיר לו את הדמים, עד כאן לשון ר"מ ז"ל, שהיה כתוב בהשגות, ועל זה הלשון: כתב הראב"ד ז"ל: המשנה אמרה הבשר יקבר, ויחזיר לו את הדמים, וכן עיקר, ונראה לי שחסר מכאן: השוחט את הבהמה ומכרה, ונודע שהיא טרפה, מה שאכלו — אכלו, ויחזיר להם את הדמים, ומה שלא אכלו — יחזיר הבשר לטבח,

יא. היה המוכר סרסור, שלוקח מזה ומוכר לזה, ואינו משהה המקח עמו, ולא ידע במום זה, — הרי הסרסור נשבע שבועת הסת שלא ידע במום זה, ויפטר, מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו, ולהחזירו לו קודם שימות, ויהיה הסרסור מחזירו על המוכר הראשון, הואיל ולא עשה הוא, הלוקח הפסיד על עצמו, וכן כל כיוצא בזה:

יב. השוחט את הבכור ומכרו, ונודע לו שלא הראהו למומחה, — מה שאכל אכל, ויחזיר לו את הדמים, והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות, — יקבר, ויחזיר להם את הדמים: וכן השוחט את הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה — מה שאכל אכל, ויחזיר לו את הדמים, ומה שלא אכל — יחזיר את הבשר לטבח, ויחזיר לו את הדמים:

יג. מכר הלוקח בשר זה של טרפה, או שהאכילו לכלבים, — יחשב עם הטבח על דמי הטרפה, ויחזיר לו הטבח את המותר, וכן כל כיוצא בזה:

יד. המוכר בשר לחברו, ונמצא בשר בכור, פירות, ונמצאו טבלים, יין, ונמצא יין נסך, — מה שאכל

מגדל עוז

עד כאן לשונו: ואני אומר: אין להם ולנו תרעומת ומחלוקת, רק תלונתינו על הסופר, שדילג מספר הראב״ד ז״ל כל הבבות האמצעיות. אבל אני מעיד שהגהתי ספרי מספר המוגה לפני ר״מ ז״ל, ובחתימות ידו, שכך היה כתוב בו „השוחט את הבכור ומכרו, ונודע שלא הראהו למומחה, מה שאכל — אכל, ויחזיר לו את הדמים, והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות — יקבר, ויחזיר להן את הדמים, וכן השוחט את הפרה למכרה, ונודע שהיא טרפה, מה שאכל - אכל, ויחזיר לו את הדמים, ומה שלא אכל — יחזיר הבשר לטבח, ויחזיר לו את הדמים" והן הן דברי הראב״ד

אבל, ויחזיר לו את הדמים; וכן כל המוכר דבר שאסורו לאכלו מן התורה, — כך הוא דינו, בין שהיה אסורו בכרת, בין שהיה אסורו בלאו בלבד; אבל המוכר דבר לחברו שאסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימין — מחזיר את הפירות, ונוטל את דמיו; ואם אכלן, — אכל, ואין המוכר מחזיר לו כלום; וכל אסורי הנייה, בין מדברי תורה, בין מדבריהם, — מחזיר את הדמים, ואין בהן דין מכירה כלל:

פרק שבעה עשר

א. ארבע מדות במוכרין: מכר לו חטים יפות, ונמצאו רעות, — הלוקח יכול לחזור בו, ולא המוכר; רעות, ונמצאו יפות, — המוכר יכול לחזור בו, ולא הלוקח; רעות, ונמצאו רעות, יפות, ונמצאו יפות, אף על פי שאינן יפות שאין למעלה מהן, ולא רעות שאין למטה מהן, הרי יש שם הונאה שתות, — אין אחד מהם יכול לחזור בו, אלא קנה, ומחזיר אונאה:

מגדל עוז

ו"ל, ועיקר ההלכה — בבכירות פרק פסולי המוקדשין דף ל"ז: וכבואה רבינו יצחק אלפסי בהלכות פ"ק המוכר את הבית, מכר הלוקח בגר זה של טרפה, עד סוף הפרק, בבכורות פרק פסולי המוקדשין:

פרק שבעה עשר

ארבע מדות במוכרין כו', עד וכן כל פיוצא בזה, פרק המוכר

ב. אבל המוכר חטים שחמתית, ונמצאת לבנה, לבנה, ונמצא שחמתית, עצים של זית, ונמצאו של שקמה, של שקמה, ונמצאו של זית, יין, ונמצא חומץ, חומץ, ונמצא יין, — כל אחד מהן יכול לחזור בו, שאין זה המין שאמר שימכור לו, וכן כל כיוצא בזה:

ג. המוכר יין לחברו, ונתנו הלוקח בקנקניו, והחמיץ מיד — אינו חייב באחריותו, ואף על פי שאמר לו: לתבשיל אני צריך לו; ואם ידע שיינו מחמיץ, — הרי זה מקח טעות; מכר לו יין, והרי הוא בקנקניו של מוכר, והחמיץ, אם אמר לו: למקפה אני צריך, והחמיץ, — מחזיר, ואומר לו: הרי יינך וקנקנך, שאני לא קניתי לשהותו, אלא לבשל מעט מעט; ואם לא אמר למקפה הוא, — אינו יכול להחזיר, שהרי אומר לו: למה לא שתית אותו? ולא היה לך לשהותו עד שיחמיץ:

ד. המוכר חבית של שכר לחברו, והחבית של מוכר, והחמיצה בתוך השלשה ימים הראשונים, — הרי זה ברשות המוכר, ומחזיר את הדמים; מכאן ואילך — ברשות הלוקח:

ה. המוכר חבית של יין לחברו כדי למכרה מעט מעט, והחמיצה במחציתה, או בשלישה, — חוזרת למוכר; ואם שנה הלוקח הנקב שלה, או שהגיע יום השוק, ושהה ולא מכר, — הרי היא ברשות הלוקח; וכן המקבל חבית של יין מחברו כדי להוליכה למקום פלוני למכרה שם, וקודם שהגיע שם — הוזל היין, או החמיצה, — הרי זו ברשות המוכר, מפני שהחבית והיין שלו, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

המ׳ הספינה -(דף פ"ג): המוכר יין לחברו, עד סוף

ו. האומר לחברו: יין מבושם אני מוכר לך, — חייב להעמיד לו עד עצרת; אמר לו: יין ישן אני מוכר לך, — נותן לו משל שנה שעברה; מיושן, — משל שלש שנים; וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג; ובמקום שיש מנהג ידוע, הכל כמנהג המדינה:

ז. האומר לחברו: מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה, או שמכר לו מרתף של יין סתם, — הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים בכל מאה, שלא יהיה יינם טוב, אלא כבר התחיל להשתנות; יתר על זה, — לא יקבל:

ח. אמר לו: מרתף של יין אני מוכר לך למקפה, או שאמר לו חבית של יין אני מוכר לך, — נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל; אמר לו: מרתף זה של יין, — נותן לו יין הנמכר בחנות, שהרי הוא בינוני לא רע ולא יפה: אמר לו: מרתף זה אני מוכר לך, ולא הזכיר יין, אפילו כולו חומץ — הגיעו, וכן כל כיוצא בזה:

ט. האומר לחברו: עריבה של עץ אני מוכר לך, או קורות בית הבד אני מוכר לך, — אינו נותן לו עץ שראוי לחפור בו עריבה, או קורה שראוי לקורות בית הבד, אלא עריבה בצורתה, או קורות בית הבד בצורתם, שכל הרואה אומר: זו עריבה, או זו קורות בית הבד, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

הפרק, פרק המוכר פירות (דף נ"ד נ"ח):

פרק שמנה עשר

א. **אסור** לרמות את בני אדם במקח וממכר, או לגנוב את דעתם; ואחד גוים ואחד ישראל – שוים בדבר זה; היה יודע ש"ש בממכרו מום – יודיעו ללוקח; ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים – אסור:

ב. אין מפרכסין לא את האדם, ולא את הבהמה, ולא את הכלים הישנים – כדי שיראו כחדשים; אבל מפרכסין החדשים, כגון שישוף, וינהיץ, וייפה כל צרכיו:

ג. אין משרבטין את האדם במים של חורין, וכיוצא בהן, כדי שיתפח ויראו פניו שמנים, ולא צובעין את הפנים בשרק וכיוצא בו, ולא נופחין את הקרביים, ולא שורין את הבשר במים וכן כל כיוצא בדברים אלו – אסורין; ואין מוכרין בשר נבלה לגוי בכלל שחוטה, אף על פי שהנבלה אצלו כשחוטה:

ד. מותר לבור את הגריסין, אבל לא על פי המגורה, שאינו אלא כגונב את העין, וידמה שהוא הכל ברור; ומותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתנוקות, ולשפחות, בדי להרגילן לבא אצלו; ופוחת משער שבשוק כדי להרבות במקיפין ממנו, ואין בני השוק יכולין לעכב עליו, ואין בזה גניבת הדעת:

ה. אין מערבין פירות בפירות, אפילו חדשים בחדשים,

מגדל עוז

פרק שמנה עשר

אסור לרמות כו', עד בדברים אסור, במציעא פרק הזהב, ובחולין פרק גיד הנשה דף צ"ד: אין מפרכסין כו', עד

ואין צריך לומר ישנים בחדשים, אפילו הישנים ביוקר, והחדשים בזול, מפני שהלוקח רוצה ליישנן; ביין הוא שהתירו לערב קשה ברך בין הגתות בלבד, מפני שמשביחו; ואם היה טעמו נכר, – מותר לערב בכל מקום, שכל דבר הנכר טעמו – מרגיש הלוקח, ולפיכך מותר לערב אותו:

ו. אין מערבין יין במים, ומי שנתערב לו מים ביינו – לא ימכרנו בחנות, אלא אם כן מודיעו, ולא לתגר, אף על פי שמודיעו, שמרמה בו אחרים; ומקום שנהגו להטיל מים ביין – יטול, והוא שיהיה בין הגתות:

ז. התגר נוטל מחמש גתות, ונותן לתוך פיטם אחד, מחמש גרנות, ונותן לתוך מגורה אחת, ובלבד שלא יתכוין לערב:

ח. אסור לערב שמרים בין ביין, בין בשמן, ואפילו כל שהוא, ואפילו שמרים של אמש בשמרים של יום אסור; אבל אם עירה היין מכלי אל כלי, – נותן שמריו לתוכו:

ט. המוכר לחברו שמן מזוקק, – אינו מקבל שמרים; מכר לו שמן סתם, – מקבל לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג, ומקבל כשאר שמרים שמן עכור העולה למעלה על פני השמן, יתר על השמרים הידועים באותו מקום:

י. במה דברים אמורים? כשנתן לו מעות בתשרי, שהשמן עכור, ולקח השמן בניסן במדת תשרי שהיא גדולה, מפני אותו השמן הקופה למעלה; אבל אם לקח במדת

מגדל עוז

בדברים אלו אסורים, פרק הזהב דף ס': ואין מוכרין, עד שהגבילה אללו, פרק גיד הנשה דף ל"ד: מותר לצור את הגריסין כו', עד ובלבד שלא יתכוין לערב, פרק הזהב (דף ס'): אסור לערב

ניסן שהוא קטנה, מפני שכבר צלל השמן, — אינו מקבל אלא השמרים בלבד:

יא. המוכר חטים לחברו, — מקבל עליו רובע קטנית לכל סאה; שעורים — יקבל עליו רובע נישובות לכל סאה; עדשים — מקבל עליו רובע עפרורית לסאה; תאנים — מקבל עליו עשר מתליעות לכל מאה; מכר לו שאר פירות, — מקבל עליו רבע טנופות לכל סאה; נמצא בהן יתר על השעורים האלו כל שהוא, — ינפה את הכל, ויתן לו פירות מנופין וברורין שאין בהן כלום:

יב. ואין כל אלו הדברים אמורים, אלא במקום שאין להם מנהג; אבל במקום שיש להם מנהג — הכל כמנהג המדינה:

יג. יש מקומות שנהגו: שיהיו כל הפירות מנוקים וברורים מכל דבר, ושיהיו היינות והשמנים צלולין, ולא ימכרו השמרים כלל; ויש מקומות שנהגו: אפילו היו בהן מחצה שמרים, או שהיו בפירות עפר או תבן, או מין אחר, — ימכר כמות שהוא; לפיכך הבורר צרור מתוך גרנו של חברו, — נותן לו דמי חטים כשעור צרור שבירר, שאילו הניחו — היה נמכר במדת חטים; ואם תאמר יחזירנו, הרי אמרו: אסור לערב כל שהוא:

יד. המוכר קנקנים בשרון במקום שאין מנהג, — מקבל לכל מאה עשרה פיטסות, והוא שיהיו נאות ועשויות בגפרית:

מגדל עוז

השמרים, עד אלא השמרים בלבד, פרק המפקיד (דף מ'):
המוכר חטים לחברו, עד סוף הפרק, פרק המוכר פירות (דף צ"ד):

פרק תשעה עשר

א. **אסור** למוכר למכור לחברו קרקע, או מטלטלין שיש בה עסקין, ויש בה דין, עד שיודיעו, שאף על פי שהאחריות עליו, — אין אדם רוצה שיתן מעותיו ויורד לדין, ויהיה נתבע מאחרים:

ב. המוכר קרקע לחברו, ואחר שקנה הלוקח באחד מן הדרכים שקונין בהן, קודם שישתמש בה — יצאו עליו מערערין, — הרי זה יכול לחזור בו, שאין לך מום גדול מזה, שעדיין לא נהנה בו, ובאו התובעין, לפיכך יבטל המקח, ויחזיר המוכר את הדמים, ויעשה דין עם המערערין; ואם נשתמש בה הלוקח כל שהוא, ואפילו דש המצר שלה וערבו עם הארץ, — אינו יכול לחזור בו, אלא עושה דין עם המערערין; ואם הוציאה מידו בדין, — יחזור על המוכר, כדין כל הנטרפין:

ג. כל המוכר קרקע, או שאר מטלטלין, — הרי זה חייב באחריותן; כיצד? אם הוציא המקח מיד הלוקח מחמת המוכר, — חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר, שהרי נלקח המקח מתחתיו, כך הדין בכל ממכר, אף על פי שלא פירש הלוקח דבר זה, אלא קנה סתם, אפילו מכר הקרקע בשטר, ולא הזכיר בו האחריות, — הרי זה

מגדל עוז

פרק תשעה עשר

אסור למוכר למכור, עד ויהיה נתבע מאחרים, פרק קמא דמציעא: המוכר קרקע לחברו כו', עד עם המערערין, בנזיקין פרק קמא דבבא קמא (דף ח'), ופרק קמא דמציעא דף

חייב באחריותן, שאחריות שלא נזכר, – טעות סופר הוא:

ד. במה דברים אמורים? כשהוציא המקח מיד הלוקח בבית דין, כגון שהיה המקח מטלטלין, והיו גנובין או גזולין, או שהיתה הקרקע גזולה, או שבא בעל חוב של מוכר וטרפה מיד הלוקח, והכל בבית דין:

ה. המוכר קרקע לחברו, והתנה עמו: שכל אונס שיולד בקרקע זה – יהיה חייב לשלם, אפילו בא גוי וגזלה מחמת המוכר, – חייב לשלם; אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה, או שחזר הנהר לעבור בתוכה, ונעשית בריכה, או שבאה זועה והשחיתה אותה, – הרי זה פטור, שאלו וכיוצא בהן – אונס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר הדבר זה הפלא בעת שהתנה, וכל אונס שאינו מצוי, – אינו בכלל התנאי הזה:

ו. והוא הדין לכל תנאי ממון, שאומדין דעת המתנה, ואין כוללין באותו התנאי אלא דברים הידועין, שבכללן היה התנאי, והם שהיו בדעת המתנה בשעת שהתנה:

ז. מעשה באחד: ששכר מלחים להביא שומשמין למקום פלוני, והתנה עמהם: שהן חייבין בכל אונס שיארע להם, עד שיגיעו השומשמין למקום פלוני, ונפסק הנהר שהיו מוליכין בו, ואמרו חכמים: זה אונס שאינו מצוי, ואין

מגדל עוז

י"ד, ומייתי לה בכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף נ"ג נ"ג): ואם נשתמש בה הלוקח כו', עד כל הנטרפין, בנזיקין פרק קמא דבבא קמא ובמציעא: כל המוכר קרקע כו', עד יהכל בבית דין, פרק קמא דמציעא דף י"ד: המוכר קרקע לחברו והתנה, עד וכן כל כיוצא בזה, הכל בגטין פרק מי שאחזו (דף ע"ג): המוכר קרקע לחברו וכו', עד שאינו מחזיר לו כלום,

חייבין להוליך שומשמין אלו על גבי בהמה עד אותו מקום; וכן כל כיוצא בזה:

ח המוכר קרקע לחברו, והתנה המוכר: שלא יהיה עליו אחריות, אפילו נודע בודאי שזו הארץ גזולה, ויצאת מיד הלוקח, — אין המוכר חייב כלום, ואין צריך לומר אם בא בעל חוב וטרפה, שאינו מחזיר לו כלום, שכל תנאי שבממון, — קיים:

ט. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ובא לוי והוציאה מיד שמעון, אם רצה ראובן לעשות דין עם לוי — עושה, ואין יכול לוי לומר לו: מה לי ולך? והרי אין עליך אחריות, שהרי ראובן אומר לו: אין רצוני שיהיה לשמעון תרעומת עלי, שהרי הפסיד בגללי:

י. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, וחזר ולקחה משמעון באחריות, ובא בעל חוב של ראובן לטרוף אותה ממנו, — אינו יכול לחזור על שמעון, שאף על פי שלא קבל עליו אחריות לשמעון, אחריות עצמו קבל, שלא יהיה הוא המוכר, והוא המוציא לעצמו; אבל אם בא בעל חוב של יעקב אביהם, וטרפה מיד ראובן, — חוזר בכל הדמים על שמעון, מפני ששמעון קבל לו האחריות, וראובן לא קבל לשמעון אחריות של אחרים כלל:

מגדל עוז

פרק חזקת הבתים (דף מ"ד): שכל תנאי שבממון קיים, פרק קמא דמציעא: ראובן שמכר שדה לשמעון, עד בגללו, בגיטין פרק קמא, ובכתובות פרק מי שהיה נשוי: ראובן שמכר שדה לשמעון וכו', עד סוף הפרק, בכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף נ"ב), ופרק אלמנה נזונית:

פרק עשרים

א. **המבקש** לקנות מחברו מקח, מוכר אומר: במאתים אני מוכר לך, והלוקח אומר: אינו קונה אלא במנה, והלך זה לביתו, וזה לביתו, ואחר כך נתקבצו, ומשך זה החפץ סתם, אם המוכר הוא שתבע הלוקח, ונתן לו החפץ - אינו נותן אלא מנה, ואם הלוקח הוא שבא ומשך זה החפץ סתם - חייב ליתן מאתים:

ב. הלוקח מאחד מחמשה בני אדם, וכל אחד מהן תובע אותו ואומר: אני הוא בעל המקח, והוא אינו יודע ממי מהם לקח - מניח דמי המקח ביניהם ומסתלק, ויהיו הדמים מונחין עד שיודו, או עד שיבא אליהו; ואם הוא חסיד - נותן דמים לכל אחד ואחד, כדי לצאת ידי שמים:

ג. לקח מקח מאחד מחמשה בני אדם, וכפר בו, ונשבע על שקר, ועשה תשובה, והרי הוא רוצה לשלם, וכל אחד ואחד תובע אותו, ואומר: אני הוא שכפרת בי ונשבעת לי, והוא אומר איני יודע — חייב לשלם לכל אחד ואחד, מפני שעבר עבירה:

מגדל עוז

פרק עשרים

המבקש לקנות מקח מחברו, עד חייב ליתן מאתים, בתוספתא דקדושין (דף תרס״ו), והביאה ר״י אלפס ז״ל בהלכות פרק קמא דקדושין: הלוקח מאחד מחמשה, עד שעבר עבירה, פרק הגוזל קמא דף ק״ג, ופרק קמא דמציעא: נאמן בעל המקח לומר וכו׳, לפיכך אם נטל הדמים משנים וכו׳, עד ותלוי הדמים: כתב הראב״ד ז״ל: אין דבריו מתחוורים, משמע מכלל דבריו

ד. נאמן בעל המקח לומר: לזה מכרתי, ולזה לא מכרתי; אימתי? בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו; אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו — הרי הוא עד אחד בלבד, ודינו בעדות זו — כדין כל אדם, שהרי אינו נוגע בעדותו; לפיכך אם נטל הדמים משנים, ונטל מאחד מדעתו, ומאחד בעל כרחו, ולא ידע ממי נטל מדעתו, וממי נטל בעל כרחו, בין שהיה המקח בידו, בין שהיו שניהן תופסין בו—אין כאן עדות כלל, וכל אחד מהן נשבע בתקנת חכמים, בנקיטת חפץ, ונוטל חצי המקח, וחצי דמים:

ה. הרי שטען על חבירו ואמר: מכרת לי, וזה אומר: לא מכרתי, או מכרתי ולא נתת לי דמים, או שטען הלוקח ואמר: שנתן הדמים, ועדיין לא משך, או משכתי ולא ראיתי מום זה, והמוכר אומר לו: הודעתיו לך, או שאמר אחד מהם: כך וכך תנאי היה בינינו, והאחד אומר: לא היה שם תנאי כלל, בכל אלו הטענות וכיוצא בהן — המוציא מחבירו עליו הראיה:

ו. לא היתה שם ראיה - נשבע הכופר שמבקשין להוציא מידו

מגדל עוז

רישא שהוא מעיד אין שם שבועה לשניהם בנקיטת חפץ, ולא ידעתי למה? וכי מפני הכרעת עד אחד, יטול זה בלא שבועה? אין דין זה ברור אצלנו, עד כאן לשונו; ואני אומר: ברור הוא אצל ר״ת ורבותינו בעלי התוספות ריש בבא מציעא, דשקיל וטרי אמתניתין דשנים אוחזין: תרתי בבי למה לי? ואוקימנא: חדא במציאה, וחדא במקח וממכר, ומתמהינן: מקח וממכר! ליתני זוזי ממאן נקט! ופירש רש״י ז״ל: שנשאל למוכר, ויהיה נאמן, ויטול בלא שבועה על פיו, כהא דקדושין פרק בתרא: נאמן בעל המקח לומר: לזה מכרתי, ולזה לא מכרתי, ואף על גב דהתם מוקמינן לה בזמן שהמקח בידו, וזה כבר יצאה

שבועת היסת, ואם הודה במקצת הטענה, או שיש עליו עד אחד – נשבע שבועת התורה, כשאר הטענות כולן:

ז. אמר לחנוני: תן לי בדינר פירות, ונתן לו, והרי הפירות מונחין ברשות הרבים, והחנוני תובע את הדינר, ובעל הבית אומר לו: נתתי לך הדמים, והשלכת אותם לתוך כיסך – הרי הלוקח נשבע כתקנת חכמים בנקיטת חפץ, ונוטל הפירות, הואיל וכבר יצאו מרשות המוכר, והרי הן ברשות הרבים, ואלו היו ברשות הלוקח היה נשבע שבועת היסת, ונפטר; ואלו היו עדיין ברשות החנוני – היה נשבע היסת, ונפטר, וישארו פירותיו אצלו:

ח. נתן הלוקח דינר לחנוני, ובא ליטול פירות המונחין ברשות הרבים, ואמר החנוני דינר זה שנתת לי עכשיו, הוא דמי פירות שכבר נתתים לך, והולכתם לתוך ביתך, אבל פירות אלו המונחין ברשות הרבים, מעולם לא מכרתים לך – הרי החנוני נשבע בנקיטת חפץ שכך היה הדבר, ומחזיר פירותיו לחנוני, שהרי לא הודה לו שמכרן לו מעולם, ואילו היו בחנותו – היה נשבע שבועת היסת, כמו שבארנו:

מגדל עוז

מתחת ידו, מכל מקום הואיל ושניהם תפוסין בה, עדיין הוי ליה כאילו המקח עדיין לא יצא מתחת ידו; והקשו רבים: למה נאמין בעל המקח יותר מעד אחד? דקיימא לן עד אחד כי אתי–לשבועה קא אתי! ופירש רבינו תם ורבותינו בעלי התוספות ז"ל העומדים בשיטתו: דהכי פירושו: כי היכי דעד אחד אתי לחייבי בשבועה, כי קא מכחיש ליה, הכי נמי כי קא מודי ליה, לפטריה משבועה, וקס"ד: דלא נקיט זוזי אלא מחד מינייהו, ואוקמא בדנקיט זוזי מתרוייהו, מחד מדעתיה, ומחד בעל כרחיה, ולפיכך נשבעין שניהם, אבל אי לא נקיט אלא מחד מינייהו הכא נמי משמע דנקיט בלא שבועה אותו שבעל המקח מודה לו

ט. וכן הדין בנותן דינר לשלחני ליטול מעות, בזמן שהמעות צבורין ברשות הרבים, אם השלחני הודה שמכרן, ועדיין לא נטל הדינר — נשבע הלוקח בנקיטת חפץ שנתן, ונטל המעות; ואם לא הודה שמכרם לו, אף על פי שמודה שלקח ממנו דינר עתה, וטוען שדינר זה דמי המעות שכבר הוליכן הלוקח לתוך ביתו — השלחני נשבע בנקיטת חפץ, ויחזיר מעותיו לחנותו:

י. המחליף פרה בחמור, וילדה, זה אומר: עד שלא מכרתי ילדה, וזה אומר: משלקחתי ילדה, אפילו אמר המוכר איני יודע — על הלוקח להביא ראיה, אף על פי שהפרה עומדת באגם, הרי היא בחזקת המוכר, עד שיביא הלוקח ראיה; לא הביא ראיה- ישבע המוכר בנקיטת חפץ על ולד הפרה כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען:

יא. זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע, ואינם ברשות אחד מהן — יחלוקו; זה אומר ברשותי ילדה, והאחד שותק — זכה הטוען בולד:

יב. מי שהיו לו שתי שדות, אחת גדולה, ואחת קטנה, הלוקח אומר גדולה לקחתי, והמוכר אומר קטנה היא

מגדל עוז

כמנהגו דברי ר״מ ז״ל מדוקדקים כלשון הגמרא, מארוכה לקצרה ומתפרשים בסברא, וסתם דבריו אחריו כאשר מנא לשון פרק עשרה יוחסין, וריש מציעא, סתים ותתים, וכמו שמפרשים הדורות הבאים לשון הגמרא, יפרשו לשונו: הרי שטען על חברו ואמר מכרת לי וכו׳, או שטען הלוקח וכו׳, או שאמר משכתי ולא ראיתי כו׳, אי שאמר אחד מהם כך וכך וכו׳, בכל אלו הטענות כו׳, לא היתה שם ראייה כו׳, ואם הודה במקצת כו׳, עד כשאר הטענות כלן, כך משמע בכל התלמוד בכמה מקומות דוגמת בדיני ממונות, ובפרט במסכת שבועות פרק שבועת הדיינין, ובירושלמי ריש פרק כל הנשבעין: אמר לחנוני תן לי בדינר וכו׳,

שלקחת, — על הלוקח להביא ראיה, או ישבע המוכר היסת שלא מכר אלא קטנה:

יג. אמר הלוקח גדולה לקחתי, והמוכר שותק - זכה הלוקח בגדולה; ואם אמר המוכר: איני יודע - על הלוקח להביא ראיה, או נשבע המוכר היסת, שאינו יודע, ואין לזה אלא קטנה;

יד. כל מי שנולד הספק ברשותו, — עליו להביא ראיה; כיצד? המחליף פרה בחמור, ומשך בעל החמור את הפרה, ולא הספיק בעל הפרה למשוך זה החמור, עד שמת החמור, — על בעל החמור להביא ראיה — שהיה חמורו קיים בשעת משיכת הפרה; וכן כל כיוצא בזה:

טו. מחט הנמצא בעובי בית הכוסות, ונקבה אותו נקב מפולש, אם נמצא עליה קורט דם — בידוע שזו נטרפה קודם שחיטה; לפיכך אם הגליד פי המכה — בידוע שזו נטרפה שלשה ימים קודם שחיטה; לא הגליד פי המכה — הרי הדבר ספק, ועל הטבח להביא ראיה, שקודם לקיחתו נטרפה, שהרי ברשותו נולד הספק; ואם לא הביא ראיה — ישלם הדמים למוכר, כמו שבארנו:

מגדל עוז

עד כמו שבארנו, בשבועות פרק כל הנשבעין דף מ״ה, והבאור הוא בזה הפרק: וכן הדין בנותן דינר לשולחני, עד ויחזיר מעותיו לחנותו, פרק כל הנשבעין, ובהלכות ר״י אלפס ז״ל: המחליף פרה בחמור, עד כמו שיתבאר בהלכות טוען ונטען, עיקר ההלכה הזאת במציעא פרק השואל (דף ק׳), והבאור — פרק ה׳: זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע כו׳, עד ואין לזה אלא קטן, במציעא פרק השואל, ומייתי לה פרק קמא: כל מי שנולד הספק כו׳, עד וכן כל כיוצא בזה, בכתובות פרק המדיר (דף ע״ו): מחט שנמצאת וכו׳, עד סוף הפרק, בחולין פרק אלו טרפות דף ע״ב:

פרק אחד ועשרים

א. המקנה לחברו דבר שאינו מסויים, אם היה מינו ידוע אף על פי שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע — הרי זה קנה, ואם אין מינו ידוע — לא קנה:

ב. כיצד? ערימה זו של חטים אני מוכר לך בכך וכך, מרתף זה של יין אני מוכר לך בכך וכך, שק של תאנים אני מוכר לך בכך וכך, אף על פי שאין מדת הערימה ידוע, ולא משקל התאנים, ולא מנין הקנקנים ידוע — הרי זה ממכרו קיים, אף על פי שנמצא חסר או יתר על האומד שהיה בדעתם, ויש להם הונייה לפי השער שבשוק, כמו שבארנו:

ג. אבל האומר לחברו: כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך — אין כאן קנין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי

מגדל עוז

פרק אחד ועשרים

המקנה לחברו וכו׳, עד כמו שבארנו, לפי דעתי זה מכח אכסרה האמורה פרק הזהב, וכן פירש הרב רבי נתן בעל הערוך, יגם השר משנך ז״ל במסכת דמאי, פרק ואלו דברים, ובמסכת מעשר שני פרק המוליך פירות, כי אכסרה הוא בלא מדה ובלא משקל, והביא ראיה מן התוספתא, דתניא: אין פודין מעשר שני אכסרה, כיצד? היו לו פירות מרקיבין, ומעות מחלידין, — לא יאמר: כמה אדם רוצה ליתן בצבור זה? וכמה אדם רוצה ליתן בכרי זה? אלא אומר; כמה אדם רוצה ליקח

אינו יודע מה שיש בו , אם תבן , או זהב , ואין זה אלא כמשחק בקוביא , וכן כל כיוצא בזה :

ד. וכן המוכר לחברו בעשרה דינרין חטים, ולא פסק כמה סאה מכר לו – נותן לו כשער שבשוק בשעת המכירה , וכל החוזר בו מאחר נתינת הדמים, ולא רצה כשער שהיה בשוק בשעת נתינת המעות – מקבל מי שפרע , כמו שבארנו :

ה. המוכר מקום לחברו לעשות בית , או רפת בקר , וכן המקבל מחברו לעשות לו בית חתנות לבנו , או בית אלמנות לבתו – עושה לו ד' אמות על שש ; מכר לו מקום בית גדול – עושה שמונה על עשר ; מכר לו מקום טרקלין – עושה עשר על עשר ; תרבץ של חצר – שתים עשרה על שתים עשרה ; ורום כל בית ובית – כחצי ארכו וחצי רחבו :

ו. המוכר מקום לחברו לעשות לו קבורה, או המקבל מחברו לעשות בו קבורה , – עושה מערה ופותח לתוכה שמנה קברים , שלשה מכאן , ושלשה מכאן , ושנים מכנגד הנכנס למערה ; מדת המערה – ארבע אמות על שש , וכל קבר

מגדל עוז

לו פירות בסלע ? וכמה אדם רוצה ליקח לו מעות בדינר ? עד כאן ; אמנם ידעתי דרכו בחבור משנה תורה זה , שאינו כותב אלא כתב הנשתון , כמו שזכרתי כמה פעמים , ולכך אימר לי לבי שנ"ע מקומו , והבאור — הוא פרק י"ב : אבל האומר לחברו כל מה שיש בבית הזה אני מוכר לך בכך וכך , וכל מה שיש בתיבה הזאת וכו' , עד וכן כל כיוצא בזה , וכן המוכר לחברו בי' דינרים חטים וכו' , עד כמו שבארנו , כן כתב רב האיי ז"ל שתחלתו וסופו פרק אי זהו נשך (דף ס"ד) : המוכר מקום לחברו כו' , עד וכחצי רחבו , בבבא בתרא פרק המוכר פירות (דף נ"ט) :

וקבר – ארבע אמות אורך, ורחב ששה טפחים, ורום שבעה; נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדין – אמה ומחצה, ובין השנים האמצעיים – שני אמות:

ז. המוכר לחברו בתוך שדהו מקום אמת מים, להשקות בה בית השלחין – נותן לו בתוך שדהו אמה שרחבה שתי אמות, ואמה מכאן ואמה מכאן כאגפיה; ואם מכר לו אמת המים להשקות בה בסילון – נותן לו אמה שרחבה אמה, וחצי אמה מכאן, וחצי אמה מכאן לאגפיה:

ח. אלו האגפין – בעל השדה נוטען, אבל אינו זורען, שהזרעים מחלחלין את הקרקע ומקלקלין את אמת המים; ואמת המים זאת שכלו אגפיה – בעל האמה מתקנן בעפר אותה שדה, שעל מנת כן קבל עליו המוכר להיות אמת המים בתוך שדהו:

ט. המוכר לחברו דרך בתוך שדהו, אם דרך יחיד מכר לו – נותן לו שתי אמות ומחצה רחב, כדי שיעמוד חמור במשאוי על אורך הדרך; מכר לו הדרך בין עיר לעיר – נותן לו רחב שמנה אמות באורך הדרך; מכר לו דרך הרבים – נותן לו רחב שש עשרה אמה:

מגדל עוז

המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר, וכן המקבל מחברו וכו', מדת המערה כו', נמצא בין כל קבר וכו', עד האמצעים ב' אמות: כתב הראב״ד ז״ל: כל זה שבוש, היה ראוי לומר ב' אמות, ובין הב' האמצעיות — אמה מכאן, ואמה מכאן, לאגפיים של קרנות שהן זויות, עד כאן לשונו; ואני אומר: לא תהא בזאת בישראל, לא שר״מ ז״ל ישתבש כלל, וכל שכן בהלכה מפורסמת אשר אלו בה ידים ממשמשות, ובאותה בפירושיה וליוריה, ומחלוקת ישנה בחלוקים מדעת הראשונים נ״ע, ולא שהראב״ד ז״ל יכתוב עליו כך, אלא אחד מן התלמידים המתחילים.

י. דרך המלך ודרך הקבר — אין לה שעור, ונראה לי: שזה כמוכר דבר שאין מינו ידוע, (ולכן צריך לפרט בשטר כמה רוחב הדרך; ובהלכות מלכים יתבאר: שהמלך הולך בשוה, ולוקח כל מה שיצטרך לו; ובזה רק הענין אם לקח יחיד מיחיד דרך, באופן שיהיה כדרך המלך):

יא. מכר לו מקום למעמד — נותן לו בית ארבעה קבים:

יב. האומר לחבירו: בור וכתליה אני מוכר לך, — נותן לו רוחב הכותל שלשה טפחים:

יג. המוכר שדה לחברו, ומצר לו מצר אחד ארוך, ומצר אחד קצר, אם היה הארוך של איש אחד — לא קנה מן הארוך אלא כנגד קצר, ואם היה של שנים - יקנה כנגד ראש תור:

יד. היה מצר ראובן מזרח ומערב, ומצר שמעון צפון ודרום — צריך שיכתוב לו מצר ראובן משתי רוחות, ומצר שמעון משתי רוחות:

טו. מצר לו: מצר ראשון, ומצר שני, ומצר שלישי, ולא מצר, מצר רביעי — קנה השדה כולה, אבל מצר הרביעי — לא קנה; ואם היה מובלע בין המצרים, ואין עליו רכב של

מגדל עוז

שלא הגיע להוראה כתבוה מבחוץ, לפי שראו פירוש הרשב״ם ובני מחלוקתו, שכתב הוא עצמו: שנותנין ריוח לזויות כחצי אמה, ובאו המעתיקים וכתבוה תוך הספר, אך לא יצא מפי הראב״ד חס וחלילה, והכותבים לא הרגישו, כי לדברי תנא קמא דמתניתין שאנו פוסקין כמותו, פרק המוכר פירות (דף ק״ו ק״ז) — לא הוצרך התלמוד להניח ריוח כלל, והוא פירש רבינו משה ז״ל יפה ומיופה, והנני מבאר ומצייר לפניך, ובין במראה יאמי ויאמי, בפרק המוכר פירות תנן: המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר: וכן המקבל מחברו לעשות לו קבר, — עושה תוכה של מערה

דקלים, ואין בו תשעה קבין - קנה אף המצר הרביעי; ואם לא היה מובלע, ויש עליו רכב של דקלים, או שיש בו תשעה קבין - לא קנהו; היה מובלע, ויש עליו רכב דקלים או שיש בו תשעה קבין, או שלא היה מובלע, ואין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין — הרי הדבר מסור לבית דין, כפי מה שיראו לאיזו דרך שדעתן נוטה יעשו:

טז. סיים לו את הזויות בלבד, ולא סיים לו את המצר שלכל רוח, או שסיים לו שני מצרים כמין גאם, או שסיים לו חלק מכל רוח ורוח — הרי זה לא קנה את כולה, אלא יקנה ממנה כפי מה שמסר לו, וכמה שיראו הדיינין:

יז. המוכר בית לחברו בבירה גדולה, אף על פי שמצר לו מצרים החיצונים, ואף על פי שיש שם מעט שקוראין לבירה «בית» — לא קנה אלא הבית בלבד, שהמצרים הוא שהרחיב לו, ואילו מכר לו כל הבירה — היה כותב לו: ולא הנחתי לפני במכר זה כלום; וכן המוכר שדה בבקעה גדולה, ומצר לו מצרי הבקעה, — מצרים הם שהרחיב לו:

יח. האומר לחברו שדות אני מוכר לך, מעוט שדות — שתים; אמר לו כל שדות, אפילו שלש וארבע, חוץ מגנות

מגדל עוז

ד' אמות על שש, ופותח לתוכה שמנה כוכין ג' מכאן, וג' מכאן, ושנים מכנגדו; רבי שמעון אומר כו', עד והכוכין ארכן ד' אמות, ורומן ז', ורחבן ו', עד כאן; וכן הלכתא ונראה לפניך, כמצאו דברי רבינו משה ז"ל כדברי תני קמא אות באות, אלא שהתנא קורא הקבר כוך, וזה פשוט: המוכר לחברו בתוך שדהו כו', עד שאין מינו ידוע; כתב הראב"ד ז"ל: ואין דברו ידוע, ואני אומר: שנוטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו, עד כאן לשונו; ואני אומר: אם התלמוד אינו מודיע דעתו, איך יודיענו רבינו משה ז"ל? אלא תלה הדבר בדבר שאין מינו

ופרדסים; אמר לו נכסים, אפילו גנות ופרדסים, חוץ מבתים ועבדים, ואם אמר לו כל נכסי, אפילו עבדים ובתים, וכל המטלטלין הידועים לו, ואפילו תפלין שבראשו בכלל המכר:

יט. האומר לחברו בית מביתי, ושור ששורי אני מוכר לך – נותן לו הקטן שבהן; מת אחד מן השורים, או שנפל אחד מן הבתים – מראה לו זה שמת או שנפל, שיד בעל השטר על התחתונה:

כ. האומר לחברו, שדה רבי חייא אני מוכר לך, והיו שתי שדות הנקראים בשם זה – אינו קונה אלא הפחות שבהן, וכן כל כיוצא בהן:

כא. האומר לחברו: שדה ראובן אני מוכר לך, וכיון שבא הלוקח להשתמש בה, אמר לו המוכר: אינה זו השדה שהיתה של ראובן, אלא כך היא קרויה, ולעולם לא היתה לו, אלא זו היא שהיתה של ראובן, ולקחתיה ממנו, והיא שמכרתיה לך – על המוכר להביא ראיה, ואם לא הביא – זוכה הלוקח בזו שבפי העם קוראים של ראובן, וכן כל כיוצא בזה, – הלך אחר השם שהוא פשוט בפי הכל:

מגדל עוז

ידוע, מפני שדרך המלך הכל היא לפי רוב חיילותיו ובין רב למעט, כמו שאמרו: ופורץ לעשות לו דרך, וכן דרך הקבר – הכל לפי רוב גומלי חסד, דאמרינן בכתובות למאן דמתכי לית ליה שיעורא: מכר לו מקום למעמד וכו', עד רוחב הכותל שלשה טפחים, פרק המוכר פירות (דף נ"ט): האומר לחברו בור וכו', עד בכלל המכר, פרק המוכר את הבית: האומר לחברו בית מביתי אני מוכר לך וכו', מת אחד מן השוורים, עד על התחתונה, וזה מפורש במנחות דף ק"ח פרק הרי עלי עשרון, שלהי גמרא מתניתין דשור זה עולה: האומר לחברו שדה

כב. האומר לחברו: חצי שדה אני מוכר לך, – שמין כמה שוה כל השדה, ונותן לו מן הכחוש שבה, מה ששוה חצי הדמים של כל השדה; וכן אם אמר לו: חציה בדרום אני מוכר לך – שמין דמי כולה, ונותן לו בדרומה כחצי כל הדמים, ומקבל עליו הלוקח לעשות בחלקו מקום הגדר, ומאחורי הגדר סמוך לגדר חריץ קטן רחב שלשה טפחים, וחוצה לו – חריץ אחר גדול רחב ששה טפחים, ובין שני החריצין – רחב טפח, כל זה: כדי שלא תקפוץ הנמייה בה וכיוצא בה:

כג. היתה לו חצי שדה, ואמר לחברו: חצי שיש לי בשדה מכרתי לך, – קנה החצי כולו; אמר לו חצי השדה שיש לי – לא קנה אלא רביע; אמר לו: מצר שדה שממנה (נחלקת, או שממנה נפסקת, או שממנה) נחצת, אם אמר לו ואלו מצריה – קנה חציה; ואם לא מצר לו מצריה – לא קנה אלא בית תשעה קבין:

מגדל עוז

כו', עד וכן כל כיוצא בזה, פרק המוכר את הבית דף ס"א: האומר לחברו שדה ראובן וכו', עד אחר השם הפשוט בפי הכל, זה הוא מעשה דבי בר סיסין, האמור בפרק חזקת הבתים דף כ"ט, גמרא מתניתין קמייתא דאתא לקמיה דרב נחמן, ואקשינן מדרב נחמן לרב נחמן גופיה, ואוקימנא בהאי טעמא, כיון דכולי עלמי קרי לה דבי סיסין: האומר לחברו חצי שדה כו', עד סוף הפרק, פרק המוכר הבית:

פרק שנים ועשרים

א. אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בין במכר; בין במתנה, בין במתנת שכיב מרע; כיצד? מה שתוציא שדה זו מכור לך, מה שיוציא אילן זה נתן לך, תנו מה שתלד בהמה זו לפלוני, — לא קנה כלום, וכן כל כיוצא בזה:

ב. המוכר פירות דקל לחברו, — יכול לחזור בו אף לאחר שבאו הפירות לעולם, ואם שמט הלוקח ואכל, — אין מוציאין מידו, וכל החוזר בו משניהם — אין ח״ב לקבל מי שפרע:

ג. אבל הפוסק על שער שבשוק, ולא היה אותו המין שפסק עליו ברשות מוכר, — חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק, ואם חזר, — מקבל מי שפרע:

ד. מי שפסק על שער שבשוק שיתן ארבע סאין בסלע, אם היו שבלים — הרי זה קנה לקבל מי שפרע, והוא שיראה לו בגורן, או שיאמר לו בשוק הריני סומך עליך;

מגדל עוז

פרק שנים ועשרים

אין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא וכו׳, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק קמא דבבא מציעא: המוכר פירות דקל וכו׳, עד מי שפרע, במציעא פרק איזהו נשך דף ס״ו, וביבמות פרק האשה רבה דף צ״ג: אבל הפוסק על שער שבשוק, עד מי שפרע, זה כתב מכח ר״י אלפס ז״ל שהסכים פרק המוכר את הבית, גמרא מתניתין דהמוכר את השדה כו׳, מדאמרינן: ארעא ודקלי מזביננא לך, אי אית ליה יהיב ליה, ואי לא, זבין ליה תרי

אבל אם לא נראה בגורן, ולא אמר לו הריני סומך עליך — לא סמכה דעתו של מוכר, ואינו מקבל מי שפרע, שהרי הוא אומר: שמא פסק עם אחד, ואינו צריך לחטים אלו:

ה. דבר שאינו ברשותו של מקנה, — אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם; כיצד? מה שאירש מאבא מכור לך, מה שתעלה מצודתי מן הים נתן לך, שדה זו לכשאקחנה קנויה לך, — לא קנה כלום, וכן כל כיוצא בזה:

ו. מי שהיה מורישו גוסס ונטוי למות, ורצה למכור מנכסיו מעט, כדי להוציא הדמים בצרכי קבורה, הואיל והבן עני, ואם ימתין עד שימות וימכור, ישתהא המת ויתבזה, תקנו חכמים: שאם מכר ואמר: מה שאירש מאבי היום מכור לך, — ממכרו קיים; וכן ציד עני שאין לו מה שיאכל, שאמר: מה שתעלה מן הים מצודתי היום מכור לך, — ממכרו קיים, משום כדי חייו:

ז. הבן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו, ומת הבן בחיי האב, ואחר כך מת האב, — בן הבן מוציא מיד הלקוחות,

מגדל עוז

דקלי: מי שפסק על שער שבשוק וכו', עד לחטים אלו, פרק איזהו נשך: דבר שאינו ברשותו וכו', עד כדי חייו, פרק קמא דמציעא דף ל"ו: הבן שמכר כו', עד וכן כל כיוצא בזה, ביבמות פרק החולץ בתרא, ופרק מי שמת דף קל"ו: מי שנתן קרקע מתנה לחברו וכו', והוא הדין לשאר המטלטלין וכו', עד לא קנה, פרק קמא דמציעא, ופרק המוכר את הספינה, גמרא מתניתין דהמוכר את השדה וכו', מביא אותם בהלכות הרב ז"ל בארוך, עם אותה דקדושין, ומסיק: אף על גב דלגבורין לא בעיא, אגב וקני בעינן, ומביא עליו על הסוגיא, עד מעשה ברבי בתליאל ותקיים שהיו באין בספינה כו', ומתוך אותו מעשה —

שהרי אביו מכר דבר שלא בא עדיין לרשותו, ונמצאו הנכסים ברשות האב, וזה יורש אבי אביו, וכן כל כיוצא בזה:

ח. מי שנתן קרקע מתנה לחברו, ונתן לו על גבה מאה דינרין, אם היו הדינרין מצוין ברשותו, כיון שזכה בשדה - זכה בדינרין; ואם אין לו דינר, - אין מחייבין את הנותן ליתן לו מאה דינרין, עד שיביא הזוכה ראיה: שהיו לזה דינרין בעת המתנה, והוא הדין לשאר מטלטלין שמקנה אדם אותם על קרקע, אם אינם ברשות המוכר, או הנותן - לא קנה, שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו:

ט. מי שהיה לו פקדון ביד אחד, - הרי זה מקנהו בין במכר בין במתנה, לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא, והרי הוא בחזקת שהוא קיים, ואם כפר בו זה שהופקד אצלו, - אינו יכול להקנותו, שזה כמי שאבד, שאינו ברשותו; אבל המלוה, הואיל והוצאה ניתנה, אינה בעולם, ואין אדם יכול להקנותה אלא במעמד שלשתן; והוא דבר

מגדל עוז

יתבארו כל אלה, עד אשר באתי ותראינה עיני, שקבלה מרבותי ז״ל, שכתב ר״י אלפס ז״ל פרק המוכר את הבית, גמרא מתניתין דהמוכר את השדה כו׳, גבי הא דאמר רב יהודה: האי דמזבן מידי לחבריה כו׳, עד אי אמר ליה ארעא ודקלי אזיכן, אי אית ליה דקלי—יהיב ליה תרי דקלי, ואי לא — זבין ליה תרי דקלי כו׳, וז״ל: איכא מאן דשמיע ליה מהאי מימרא, דמאן דמזבין מידי לחבריה, אף על גב דליתיה להווא מידי ברשותיה — מיחייב למזבן ומיתן ליה, ואנן לא סבירא לן הכי, דכל מידי דליתיה ברשותיה—דבר שלא בא לעולם הוא, עד כאן לשונו; אז אמרתי זה מעניכו, ודבר הלמד מעניכו שכתבו וחזרו פה, דבר שלא בא לעולם, וגם ניירו בשהקנהו אגב, וכדרב יהודה גופיה דאמר ארעא ודקלי,

שאין לו טעם, כמו שבארנו; ואם היתה מלוה בשטר, — מקנה את השטר בכתיבה ומסירה, שהרי יש כאן דבר הנמסר, לקנות שעבוד שבו:

י. כשם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כך אין אדם מקנה למי שלא בא לעולם, ואפילו עובר הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר — לא קנה; ואם היה בנו, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו, — קנה:

יא. האומר לאשתו נכסי לבנים שתלדי ממני, — הרי אלו לא יקנו כלום, שכיון שלא נתעברה בהן בשעת המתנה, — עדיין לא באו, כדי להיות קרובה להם:

יב. המקנה למין ממיני חיה, — לא הקנה כלום; הקנה קצת נכסיו לבהמה, או למי שלא בא לעולם, וחזר ואמר לחברו: קנה כבהמה זו, או כעובר זה, — לא קנה כלום; אמר לו: קנה את ובהמה זו, או את ועובר זה, — קנה מחצה:

מגדל עוז

וזה פשוט, וראיתי יועילו גם לשאר דברים הרבה: מי שהיה לו פקדון וכו', עד שאינו ברשותו, במזיקין פרק הגוזל קמא: אבל המלוה הואיל להוצאה, עד שעבוד שבו, בבבא בתרא פרק חזקת הבתים: כשם שאין אדם מקנה וכו', עד כמו שיתבאר, עיקר הדינין האלו בבא בתרא פרק מי שמת דף קמ"ב, ובאור-פרק כ"ג של הלכות אלו: דין ההקדש וכו', עד ויש גאונים וכו', ואין דעתי נוטה וכו', עד בערכין: כתב הראב"ד ז"ל: רואה אני כי הוא מוסיף אפילו על דברי הרב ז"ל, כי הרב כתב במעשה דההוא גברא, דתקע ליה לחבריה משום דלא היה סלע ברשותו — לא מצי מקניה ליה, אלא במעמד שלשתן, וזה המכס אומר: שאפילו לא בא לעולם - קנו עניים! ואני אומר: שאם חייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, כלומר: מן הפירות

יג. אין אדם מקנה לא במכר, ולא במתנה, אלא דבר שיש בו ממש; אבל דבר שאין בו ממש — אינו נקנה:

יד. כיצד? אין אדם מקנה ריח התפוח הזה, או טעם הדבש הזה, או עין הבדולח הזה, וכן כל כיוצא בזה; לפיכך המקנה לחברו אכילת פירות הקל זו, או דירת בית זו, — לא קנה, עד שיקנה לו גוף הבית לדור בו, וגוף האילן לאכול פירותיו, כמו שיתבאר:

טו. דין ההקדש, ודין העניים, ודין הנדרים, — אינו כדין ההדיוט בקנייתו, שאלו אמר אדם: כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהיה אסור עלי, או אתננו לצדקה, אף על פי שאינו מתקדש, לפי שאינו בעולם, — הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר [י]: ככל היוצא מפיו יעשה:

טז. והואיל והדבר כן, אם צוה אדם בשהוא שכיב מרע, ואמר: כל מה שיוציא אילן זה לעניים, או כל שכר בית זה לעניים, — זכו בהן העניים:

י במדבר ל׳

מגדל עוז

שיאמר בכרם שלי, וכן כל כיוצא בזה, — הרי זה חייב עצמו ויתן, אבל אם אמר: ינתן לעניים כך וכך מפרות שלא באו לעולם — לא קנו עניים לדברי הרב, עד כאן לשונו; ואני אומר: מאחר שמחלוקת ישנה היא, והדעות רבות ומוזרות לפי הסברות, — אין להכריע, רק אודיע ואענה גם אני חלקי, לפי דרכי בקצרה, בדרך הגמרא, יש פנים ופנים לגאונים הראשונים, ולמפרשים האחרונים ז״ל, במסכת נדרים פרק ואלו נדרים, גמרא מתניתין דקונם שאני עושה לפיך כו׳, דרבי עקיבא אומר: יפר, שמא תעדיף יתר מן הראוי לו, ורבי יוחנן בן נורי אומר: יפר, שמא יגרשנה כו׳, ופסק שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי! ואקשינן: למימרא קסבר שמואל: אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כו׳;

יז. יש גאונים שחולקין על דבר זה, ואומרים: שאין העניים זוכין אלא בדברים שהדיוט קונה בהן, ולפיכך לא יזכו בדבר שלא בא לעולם, ואין דעתי נוטה לדברים אלו, שאין אדם מצוה להקנות, והוא מצוה לקיים דבריו בצדקה או בהקדש, כמו שהוא מצוה לקיים הנדר, כמו שבארנו בערכין:

פרק שלשה ועשרים

א. מקנה אדם הגוף לפירותיו, בין במכר, בין במתנה, בין במתנת שכיב מרע, ואין זה מקנה דבר שלא בא לעולם, שהרי הגוף מצוי ומקנה לפירות, הא למה זה דומה? לשוכר בית או שדה חברו, שלא הקנה לו הגוף אלא הנאת הגוף:

ב. כיצד? כגון שמכר או שנתן שדה לפירותיה, בין זמן קצוב, בין כל ימי חייו של מוכר או של לוקח, והוא

מגדל עוז

ומסיקנא: במומר יקדשו ידי לעושיהן, לידים מיתנהו בעולם; ושקלינן וטרינן עלה טובא, ולפום סוגיין יש כמה טעמים לפנים, ולפום שמעתא, דוק ותשכח מרגניתא תותא:

פרק שלשה ועשרים

מקנה אדם הגוף כו', עד ממכרו או מתנתו קיימין, בבבא בתרא פרק חזקת הבתים, ופרק מי שמת (דף קמ״ה), ומייתי לה בכמה דוכתי: מכר אילן לזה כו', עד בעין יפה משייר, בבבא בתרא פרק מי שמת דף קמ״ח, ובכמה דוכתי דהכך

הדין למוכר ולנותן אילן לפירותיו, או רחל לגיזתה, או בהמה לולדותיה, או עבד למעשה ידיו, בכל ממכרו או מתנותיו קיימין:

ה. מכר אילן לזה, ופירותיו לאחר, — לא שייר מקום הפירות, ואין לאחר כלום; אבל אם מכר אילן, ושייר פירותיו לעצמו, — הרי שייר מקום הפירות, אף על פי שלא פירש, לגבי עצמו בעין יפה משייר:

ה. המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב, — הרי זו מכירה, ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה, וגוף תחזור לבעליה:

ו. ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב, ובין המקנה אותה לפירותיה? שהקונה לפירות, — אינו יכול לשנות צורת הקרקע, ולא יבנה ולא יהרוס; אבל הקונה לזמן קצוב, — הוא בונה והורס ועושה, בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם:

מגדל עוז

פירקין דהמוכר: ומה הפרש יש בין המוכר קרקע כו', עד קנין עולם לעולם; כתב הראב"ד ז"ל: איני מוצא מוכר לזמן קצוב שיבנה ושיהרוס, אלא באומר: נכסי לך, ואחריך לפלוני, ודבר זה אינו מיושב עלי במכר, שאם אמר: נכסי מכורין לך במאה דינרין, ואחריך לפלוני בעשרים דינרין, שנאמר בזה: אין לשני אלא מה ששייר ראשון, ויפסיד השני מה שנתן לו בדמים, ואיפשר שיהיה כן, כי לפי הספק נתן השני דמים, עוד איפשר מוכר שדהו לששים שנה, או לחמשים שנה, או לארבעים שנה, שעושה בו כל חפצו כל ימי המכר, מפני שהוא כמוכר בזמן היובל, עד כאן לשונו; ואני אומר: דין האומר: נכסי לך ואחריך לפלוני — אינו דומה לראיה לנדון שלפנינו, דהתם דאחריך איתמרא פרק יש נוחלין, גמרא מתניתין דהכותב נכסין

ז. ומה הפרש יש בין המוכר שדה זו לפירותיה, ובין המוכר פירות שדה זו לחברו? שהמוכר פירות השדה — אין ללוקח להשתמש בשדה זו כלל, אפילו להכנס, אלא בשעת הוצאת הפירות; ויש לבעל השדה להשתמש בה כחפצו, אבל המוכר שדה לפירותיה — אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח, ויש ללוקח להשתמש בה כחפצו:

ח. ומה הפרש יש בין הקונה שדה זו לפירותיה, ובין השוכר שדה מחברו? שהקונה שדה לפירותיה — יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה, או להובירה, והשוכר אינו כן, כמו שיתבאר בענין שכירות; ואין השוכר רשאי להשכיר, אבל הקונה — מקנה לאחרים כל מה שקנה:

ט. המוכר פירות שובך, ופירות כוורת לחברו, — קנה, ואין זה מוכר דבר שלא בא לעולם, לפי שאינו מוכר

מגדל עוז

לבנו לאחר מותו כו', ושקיל וטרי בגויה, ופליגי רבי יוחנן וריש לקיש בקנין פירות, רבי יוחנן אמר: כקנין הגוף דמי, וריש לקיש אמר: לאו כקנין הגוף דמי, דהיינו מוכר שדהו לפירות, מדאקשינן עלה: והא אפליגו בה חדא זמנא, דאתמר המוכר שדהו לפירות, רבי יוחנן אמר: מביא וקורא, ורבי שמעון בן לקיש אמר: מביא ואינו קורא, רבי יוחנן אמר מביא וקורא — קנין פירות כקנין הגוף דמי! אלא מדמקשינן להו להדדי — שמע מנה: היינו האי; והדר אקשי ליה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש מהא דהאומר: נכסי לך ואחריך לפלוני כו', ואהדרי: אחריך שאני, אלמא מדמשני אחריך שאני — שמע מנה דלא דמיא, ובתר שקלא וטריא אוקמה כתנאי, כרבי ורבי שמעון בן גמליאל, ואקשינן מדרבי לרבי, ומדרבי שמעון בן גמליאל לרבי שמעון בן גמליאל, ופרקינן: דרבי אדרבי לא קשיא, כא לגופא, הא לפירא, דרבי שמעון בן גמליאל אדרבי שמעון בן גמליאל לא קשיא, הא

יונים שיולדו, או דבש שיבא לכוורת, אלא הוא מוכר שובך לפירותיו, או כוורת לדבשה, שהרי הוא כשוכר אמת המים לחברו, שהוא נהנה בכל מה שיצוד בה, כך זה הקנה שובך זה לפירותיו, כמו שמוכר אילן לפירותיו, ודין כולם — כדין השוכר בית מחברו, כמו שאמרנו, שהוא נהנה בכל הניות שיש בו, וכן כל כיוצא בזה:

י. הבצים והאפרוחין עצמן שיש בשובך, — לא קנה אותם בעל שובך, כל זמן שלא פרחו, ודבר זה — גזרת חכמים היא, ומשום: י לא תקח האם על הבנים, — נגעו בה, לפיכך הרוצה להקנות אפרוחים ובצים אלו לחברו, — מטפח על השובך שיפרחו האמהות, ויגבהו מעל הארץ, ואחר כך יקנה אותן לחברו בקנין, או על גבי קרקע, או בשאר דברים שהמטלטלין נקנין בהן:

יא. הלוקח פירות שובך מחברו, — אינו יכול לטול כל הגוזלות שיולדו בו מעתה, מפני שהאמהות בורחות, נמצא שהחריב כל השובך; אלא מניח מהן כדי לישב השובך:

י דברים כ״ב

מגדל עוז

לכתחלה, הא דיעבד, ופסקינן להדיא כרבי שמעון בן גמליאל וריש לקיש: דקנין פירות לאו כקנין הגוף, וכדפסקא פרק החולץ תלמודא להדיא, דהיא חדא מתלת דאיכן הלכתא כריש לקיש לגבי רבי יוחנן, ואם יש לי לדמות — מדמינא לה להא דסוף פרק יש נוחלין, דאסיקנא: המוכר או הכותן על מנת להחזיר — קנה והוא יחזיר, והיא ודאי לזמן קצוב, דהא הדרא, ולמוכר שדהו ביובל, בערכין פרק המקדיש, דהא ודאי הויא מכירה עד היובל, ואף על גב דהיא הדרא ביובל שהוא זמן קצוב, הלכך איתה לחלוק דר״מ ז״ל, ולזמן קציב דהויא זבונתיה זבינא, יבנה ויסתיר ויעשה כרצונו, כאדם שעושה בשלו,

יב. וכמה מניח ? אם היו בו אמהות ובנות בעת מכירת הפירות, – מניח בריכה ראשונה שיולידו האמהות, כדי שיצטוותו האמהות עם הבריכה הראשונה, ועם הבנות שעמהם, ומניח ממה שיולידו הבנות שתי בריכות, כדי שיצטוותו הבנות עם שתי הבריכות שהולידו, וכל הנולד מאחר שתי בריכות של בנות והבריכה הראשונה של אמהות – הרי אלו שלו :

יג. הלוקח פירות כוורת מחברו – נוטל שלשה נחילים זה אחר זה ; מכאן ואילך נוטל נחיל, ומניח נחיל, כדי לישב את הכוורת :

יד. הלוקח חלות דבש מחברו – מניח בכוורת שתי חלות, כדי שלא יפרחו הדבורים וילכו להן :

טו. הלוקח זתים מחברו לקוץ, – מניח האילן סמוך לארץ שתי גרופיות, וקוצץ ; לקח בתולת שקמה – מגביה ג' טפחים וקוצץ ; סדן של שקמה - שני טפחים ; ובשאר

מגדל עוז

אבל המוכר לפירות — אין לו בגוף הקרקע קנין כלום, לפיכך דין הוא שלא יבנה ולא יסתור בו כלום בלא רשות בעלים, וזה פשוט : ומה יש בין המוכר שדהו לפירות וכו', עד כחפצו, גם זה הדין כלול במה שבררתי בסמוך, והבאור — פרק כ"ב : ומה הפרש יש בין קונה שדה וכו', עד כענין שכירות, ענין הקניה כבר היא נכלל בחלוק הראשון שבארתי, וענין השכירות – פרק השוכר את האומנין, והבאור פרק ה' דהלכות שכירות בג"ה : ואין השוכר רשאי וכו', עד כל מה שקנה, פרק השואל, ופרק השוכר את האומנין : המוכר פירות שובך, עד וכן כל כיוצא בזה, עיקר זאת ההלכה בשמעתת חולין שלהי דשילוח הקן דף קמ"א, במעשה דלוי בר סיסן, והבאור פ"ה : הבילים והאפרוחים, עד נקנין בהן, מסכת חולין שלהי שילוח הקן,

אילנות – טפח וקוצץ; בקנים ובגפנים – מן הפקק ולמעלה; בדקלים וארזים, – חופר ומשרש, לפי שאין גזעו מחליף:

פרק ארבעה ועשרים

א. המוכר שלש אילנות בתוך שדהו, ואפילו היו שלש נטיעות קטנות, או שלש בדי אילן, – הרי יש ללוקח קרקע הראוי להם, ואפילו יבשו האילנות, או נקצצו, – יש לו קרקע הראוי להם, וקנה כל האילנות שביניהם:

ב. וכמה היא הקרקע הראוי להם? תחתיהם וביניהם וחוצה להם – כמלא האורה וסלו, וזה המקום שהוא מלא האורה וסלו – אין אחד משניהם יכול לזרעו, אלא מדעת חברו:

מגדל עוז

במעשה בר סיסן, והבאור — פרק ה': הלוקח פירות שובך וכו', עד סוף הפרק, הכל פרק המוכר את הספינה דף פ':

פרק ארבעה ועשרים

המוכר שלשה אילנות בתוך שדהו וכו', עד לפי שאין להם גזע, הכל פרק המוכר את הספינה דף פ"ח: המוכר קרקע ושייר אילנות וכו, וכן אם שייר שני אילנות וכו', המוכר את האילנות ושייר כו', עד כמו שבארנו; כתב הראב"ד ז"ל: לא ידעתי מאין לו? ואין לזה שורש מן הגמרא, שלא נאמר דין זה בגמרא, אלא בשמכר קרקע ואילנות בבת אחת לשנים, שאמר להם: זכו בשדה זו ואילניה, וכל מי שיחזיק — יזכה במה

ג. במה דברים אמורים? כשהיו שלשה האילנות עומדין — כמו ג׳ פטפוטי כירה, ששופתין עליהן את הקדרה, שהרי הן שנים זה כנגד זה, והשלישי מכוון בינהן ומרוחק מהן; והוא שיהיה בין כל אילן ואילן — מארבע אמות ועד ששה עשר:

ד. ומהיכן הוא מודד? מן העיקר הרחב של אילנות; אבל אם לא היו עומדין כצורה הזאת, או שהיו מקורבים פחות מארבע אמות, או מרוחקין יותר מששה עשר אמה, או שלקחן זה אחר זה, או שמכר לו שנים בתוך שדהו, ואחד על המצר, או שנים בתוך שלו, ואחד בתוך של חברו, או שהפסיק בור או אמת המים או רשות הרבים בינידם, — הרי זה אין לו קרקע, לפיכך לא קנה האילנות שבניהם; ואם יבש האילן או נקצץ — ילך לו:

מגדל עוז

שיחזיק, זה החזיק בקרקע, וזה החזיק באילנות, שהרי לשניהם אמר זכו בשדה זו, ויש בכלל אילנות שדה, שאי איפשר להם בלי שדה, אבל אין לבעל הקרקע באילנות, שאפשר לו זולתן; ואני אומר: אפילו בשני אילנות דין זה, ואני הקרקע ממש, ולא כמו שכתב זה החכם, אבל מכר קרקע ושייר אילנות לפניו — אין לאילנות קרקע אלא תחתיהן, וחוצה להן כמלא אורה וסלו, עד כאן לשונו; ואני אומר: זה תלמוד ערוך הוא פרק חזקת הבתים דף ל״ג: גמרא מתניתין דאמר רבי ישמעאל: במה דברים אמורים בשדה לבן כו׳, דג״סינן: זה החזיק באילנות: וזה החזיק בקרקע, אמר רב זביד: זה קנה אילנות, וזה קנה קרקע; מתקיף לה רב פפא: וכי מאחר שאין לבעל האילנות בקרקע כלום, לימא ליה: עקור אילנך שקול וזיל! אלא אמר רב פפא; זה קנה אילנות ומאי קרקע, וזה קנה תאי קרקע, וקיימא לן הלכה כרב פפא; וגרם עלה בתחלת המימרא: פשיטא, מכר קרקע ושייר אילנות לפניו — יש לו קרקע, ואפילו לרבי עקיבא

ה. כל מי שקונה שלשה אילנות ויש לו קרקע, אם הגדילו והוציאו חוטר - יקוץ, כדי שלא ימעט הדרך על בעל השדה, וכל השריגין והאמירים היוצאים מהם ואפילו מן השרישים, - הרי הן של בעל האילנות, שהרי יש לו קרקע:

ו הקונה שני אילנות בתוך שדה חברו - אין לו קרקע; לפיכך אם מת האילן או נקצץ - אין לו כלום; הגדילו שני אילנות, והוציאו שריגים ואמירים - יקוץ, שמא יצמחו בארץ, ויאמר למוכר: שלשה אילנות מכרת לי, ויש לי קרקע:

ז. כל העצים שקוצץ בעל שתי האילנות מהן, העולה מן גזעים, והוא הרואה פני החמה, - הרי הוא של בעל האילנות, והעולה מן השרשים, והוא שאינו רואה פני החמה, — הרי

מגדל עוז

דאמר: מוכר בעין יפה הוא מוכר, הני מילי גבי בור ודות, דלא קא מכחשי בארעא, אבל אילנות דקא מכחשי בארעא, שיורי שייר, דאי לא שייר, לימא ליה: עקור אילנך וזיל, עד כאן; ולא תימא אילנות דהכא — תלתא איכון דווקא, אבל תרי לא, דהא להדיא גרסינן סוף פרק המוכר את הבית ריש גמרא מתניתין דהמקדיש את השדה כו': אמר רב הונא: אף על גב דאמור רבנן הקונה שני אילנות בתוך שדה של חברו, — הרי זה לא קנה קרקע, מכר קרקע ושייר שני אילנות לפניו — יש לו קרקע, ואפילו לרבי עקיבא דאמר: מוכר בעין יפה מוכר, הני מילי גבי בור ודות, דלא מכחשי בארעא, אבל גבי שני אילנות, דקא מכחשי בארעא, שיורי שייר, דאי לא, אמר ליה עקור אילנך שקול וזיל, עד כאן; הנה עיניך רואות: כי הבבא הראשונה שבזה הפסק, הוא כרב פפא; ומה שכתוב בהשגות: שלא כאמר דבר זה אלא במוכר לשנים כו', היינו זה המחזיק באילנות, וזה המחזיק בקרקע כו', דריש שמעתא, וכדפסיקנא כרב פפא, וכתבם

הוא של בעל השדה; ובדקלים אין לבעל הדקל מן העולה כלום, לפי שאין לה גזע:

ח. המוכר קרקע, ושייר אילנות – הרי יש לו חצי הקרקע כולה, שאילו לא שייר בקרקע – הרי אומר לו הלוקח: עקור אילנך, וכן אם שייר שני האילנות בלבד – יש לו קרקע הראוי להם, שאילו לא שייר הקרקע, היה הלוקח אומר לו: עקור אילנך ולך:

ט. המוכר את האילנות, ושייר את הקרקע – יש לבעל האילנות קרקע הראויה להם, כמו שבארנו; מכר את הקרקע לאחד, ואת האילנות לאחר, והחזיק זה באילנות, והחזיק זה בקרקע, – זה קנה האילנות עם חצי הקרקע, וזה שהחזיק בקרקע - קנה חצי הקרקע בלבד:

י. האחין שחלקו, אחד נטל פרדס, ואחד נטל שדה לבן–

מגדל עוז

רבינו משה ז״ל בסמוך לזה, וכן פסק רבינו יצחק אלפסי ז״ל, והבבא השניה שכתב רבינו משה ז״ל: וכן אם שייר שני אילנות בלבד, — יש לו קרקע הראוי לו כו׳, היא מימרא דרב הונא סוף פרק המוכר את הבית, ועדיפא מדחוקת הבתים בתחלת מימרא, דאי מההיא, הוה אמינא הני מילי תלתא, אבל תרי— לא, קא משמע לן, וכן כתב רבינו יצחק אלפסי ז״ל אות באות, בהלכות שלהי פרק המוכר את הבית, ומה שלא אמר שיש לו חצי הקרקע, — הדין עמו, שהרי שנינו במשנתינו פרק המוכר את הספינה: שהקונה שני אילנות בתוך של חברו, — לא קנה קרקע כלל, וכן כתב רבינו משה ז״ל בתחלת זה הפרק, ולפיכך היה נראה לכאורה: שלא יהיה לו לבעל האילנית בקרקע כלום, אלא כי מעיינת בה שפיר, יפה דקדק, ואפילו כי ליתא לדרב הונא, ויפה דן, שהרי זה המוכר לא מכר האילנות אלא הקרקע, שייר האילנות לפניו, ואיכא תרי טעמי, חדא: במכירת הקרקע, דקיימא לן, כל לגבי נפשיה — שיורי שייר, לפי שדעתו של אדם

יש לבעל הפרדס ארבע אמות בתוך שדה לבן, סמוכות לסוף האילנות של פרדס, שעל מנת כן חלקו, ואינו צריך לפרש דבר זה, מפני שהוא דבר ידוע:

יא. המוכר שדה לחברו, והיו בה דקלים, ואמר לו: חוץ מדקל פלוני, אם דקל טוב ומשובח הוא — אותו הדקל לבדו הוא ששייר, והשאר ללוקח; ואם דקל רע הוא ששייר, (כל שכן ששייר השאר) — לא קנה מן הדקלים כלום:

יב. מכר לו שדה, ואמר לו חוץ מן האילנות, אם יש בו דקלים בלבד - שייר הדקלים, ואם יש בו גפנים בלבד — שייר הגפנים, וכן שאר האילנות; היו בה גפנים ודקלים — לא שייר אלא הגפנים; אילנות וגפנים - לא שייר אלא אילנות, וכן אילנות ודקלים - שייר אילנות, שהמוכר בעין יפה הוא מוכר; ואם הדקלים שייר — לא שייר אלא כל דקל גבוה,

מגדל עוז

קרובה אל״ל עצמו, ואף על גב דבעלמא הלכתא כרבי עקיבא, דאמר: מוכר בעין יפה הוא מוכר, לדפסיק שמואל פרק המוכר את הבית, גמרא מתניתין דלא את הבור כו', הכא בשייר האילנות לעצמו, דקיימא לן כל לגביה נפשיה שיורי קא משייר, וזה תלמוד ערוך לפניך בשמעתין דפרק חזקת הבתים שהבאתי, דגרסינן בתר מכר האילנות ושייר קרקע לפניו, פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן כו', עד לרבנן דאמרי בעין רעה מוכר -, לית ליה, ואפילו לרב פפא דאמר יש לו, הני מילי גבי שני לקוחות, דאמר ליה: כי היכי דלדידך בעין יפה, לדידי נמי בעין יפה, אבל הכא מוכר בעין רעה הוא מוכר, עד כאן; וקיימא לן הלכה כרבי עקיבא, וכן כתבה ר״י אלפס ז״ל שם בהלכות, וממוכר אילנות גמשייר קרקע — ניליף למוכר קרקע ומשייר אילנות, כדלהיבכא הלכתא, כרב פפא; ומיהו למיתן ליה אלי קרקע לא אפשר, דהא לא פשיטא ליה בתלמודא כהיא דתחלת המימרא שכתבתי, געוד שהרי הלוקח שני אילנות לא קנה קרקע; ולפטרו בלא כלום

שעולים לו בחבל, והשאר הרי הוא של לוקח, ואם שאר דאילנות הוא ששייר – לא שייר בהם אלא כל שאין העול כובשו, וכל שהעול כובשו – הרי הוא של לוקח, ובכלל השדה נחשב:

יג. האומר לחברו קרקע ודקלים אני מוכר לך, אפילו לא היו לו דקלים, אם רצה לקנות לו שני דקלים–הרי זה נקנה המקח, ואין הלוקח יכול לומר לו: איני לוקח אלא קרקע שיש בו דקלים; ואם אמר קרקע בדקלים אני מוכר לך, אם היו בו שני דקלים–קנה, ואם לאו, מקח טעות הוא וחוזר; ואם אמר לו קרקע של דקלים אני מוכר לך – אין בו דקלים, שאין בלשון הזה אלא קרקע הראוי לדקלים:

מגדל עוז

אי אפשר, דאם כן אמר ליה: עקור אילנך, כדקאמר רב הונא להדיא בההיא דסוף פרק המוכר את הבית שכתבתי, הלכך נותנין לו קרקע הראוי, כדאיתא בשמעתין דהמוכר את הספינה, וזה דעת נכון, וכמעט הייתי אומר: כי לשון ההשגות זה — לא כתבו הראב״ד ז״ל: מכר את הקרקע לאחד, עד דבר ידוע, פרק חזקת הבתים (דף ל״ז): המוכר שדה לחברו וכו׳, עד כלום, פרק המוכר את הבית (דף ס״ד): מכר לו שדה ואמר לו חוץ מן האילנות וכו׳, היו בה גפנים כו׳, עד בעין יפה מוכר; כתב הראב״ד ז״ל: הטעם שפירש לזה — אינו כלום, אלא שלשון בני אדם קורין לאלו אילנות סתם, ולא לאלו, וטעה בטעם שלו, שהרי גופני קני דקלי, ודקלי לא קנו גופני, עד כאן לשונו; ואני אומר: אין זה טעות, ואדרבה כן משמע מן ההלכה פרק המוכר את הבית, גמרא מתניתין דהמוכר את השדה כו׳, דגרסינן בריש שמעתין: אמר רב יהודה אמר רב: האי מאן דמזבין ארעא לחבריה כו׳, עד אמר ליה לבר מדיקלא פלניא, תזיכן אי דקלא טבא הוא — שיורי משייר, ואי דקלא בישא הוא, כל שכן הכך, וגם ר״מ ז״ל כתבו בתחלת אלה הדינין, אלא

יד. המוכר פרדס לחברו — צריך שיכתוב לו קנה לך דקלים ותמרים והוצין, ואף על פי שקנה כל אלו, אף על פי שלא פירש אותם — נויי השטר הם; וכן המוכר קרקע לחברו — צריך לכתוב לו: ולא הנחתי לפני במכר זה כלום, כדי להסתלק מן הדינין והטענות:

טו. המוכר בית לחברו, אף על פי שכתב לו: והקניתי לך עמקו ורומו — צריך לכתוב לו: קנה לך מהקרקע התהום עד רום רקיע, שהעומק והרום — אינו נקנה בסתם, וכיון שקנה העומק והרום — קנה הרום שהוא האויר בלבד, והעומק שהוא עובי הארץ, אבל לא קנה הבנינות שבמעמקים ושבאויר, וכיון שכתב לו מקרקע התהום עד רום הרקיע — קנה הבור

מגדל עוז

טעמא משום מוכר בעין יפה או רעה הוא, וכן כולה, וזה פשוט ואין בו טעות כלל, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר: ואם הדקלים שייר כו׳, עד ובכלל השדה נכתב, פרק המוכר את הבית: האומר לחברו קרקע ודקלים וכו׳, על שיש בו הדקלים; כתב הראב״ד ז״ל: הרב חייב לקנות שני דקלים, ועיקר, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני אם זה הלשון יצא מפי הראב״ד ז״ל! דהאי זיל קרי בי רב הוא, ובגין רבא אכיל תלמידא אות באות, וזהו לשון ההלכות פרק המוכר את הבית, גמרא מתניתין דהמוכר את השדה, הא דאמרינן הכא ארעא ודקלי, חזינן אי אית ליה דקלי — יהיב ליה תרי דיקלי, ואי לא - זבין ליה תרי דיקלי, לא חיובי מחייבנא למזבן ליה תרי דיקלי, אלא רשותא יהיבנא למיזבן ליה תרי דקלי, דאי אמר ליה: זביננא לך תרי דקלי, - לא מצי אידך למימר ליה: לא שקילנא, אלא ארעא דאית בה תרי דקלי, אלא בדזבין ליה תרי דקלי — מחייב בם בההיא ארעא, ואף על גב דלית בה דקלי, עד כאן; והם הם דברי ר״מ ז״ל אות באות: אבל אם אמר לו קרקע וכו׳, עד למעלה, הכל פרק המוכר

והדות שבעובי הקרקע, והמעזיבות, והמחילות שבין המעזיבות למעלה:

טו. המוכר בית לחברו על מנת שדיוטא עליונה שלי – הרי זו שלו; ואם רצה להוציא בה זיזין - מוציא; ואם נפלה חוזר ובונה אותה; ואם רצה לבנות על גבה – בונה כשהיה מקודם:

יז. המוכר קברו, או דרך קברו, או מקום מעמדו, או בית הספדו, – באין בני משפחה וקוברין שם בעל כרחו, משום פגם משפחה, ונותנין דמי הקבר שקברו בו, ללוקח, אף על פי שלא פירש:

מגדל עוז

את הבית (דף ס״ט): המוכר בית לחברו וכו׳, על כשהיה מקודם: כתב הראב״ד ז״ל: זה שבוש, שאפילו בנין חדש בונה, אם הוא רוצה, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם בזה: שלא יצא מפי הראב״ד ז״ל, שהרי תלמוד ערוך הוא פרק המוכר את הבית (דף ס״ג), שלהי גמרא מתניתין קמייתא, דבעיא למיפשט מינה, וגרסינן: ת״ש: דאמר רבי שמעון בן לוי זאת אומרת: המוכר בית לחברו, ואמרו לו על מנת שדיוטא העליונה שלי, - דיוטה העליונה שלו; ואמרינן: למאי הלכתא? רב זביד אמר: שאם רצה להוציא בה זיזין — מוציא, רב פפא אמר: שאם רצה לבנות על גבה, — בונה, ואי סלקי דעתך מסתמא קני לוקח, למה לי על מנת? ומהדרינן; אהני ליה על מנת, דאי נפלה — הדר בני לה, עד כאן; הנה עיניך רואות זה הלשון כר״מ ז״ל, ומעתה מה אשיב שואלי, שיצא מפי קדוש זאת? אלא שאני אומר: אחד מן התלמידים ראה אותה דריש לקיש זאת אומרת במוסכל ראשון בתחלת ההלכה, ולא דקדקו בסופה, וראה זאת הפיסקא לר״מ ז״ל, וחשבוה למשובשת, ואינו כן: המוכר קברו או דרך קברו וכו׳, עד סוף הפרק, פרק המוכר פירות (דף ק׳):

פרק חמשה ועשרים

א. המוכר דבר שיש לו תשמישין — לא מכר את התשמישין אלא אם כן פירש; כיצד? מכר את הבית — לא מכר את היציע שסביבות הבית, אף על פי שהוא פתוח לתוכו; במה דברים אמורים? כשהיה רוחב היציע ד׳ אמות או יתר, אבל פחות מזה - הרי הוא בכלל הבית; וכן העליה שעל גבי הבית, הפתוחה לתוכו בארובה במעזיבת הבית — הרי הוא בכלל הבית:

ב. המוכר את הבית — לא מכר את החדר שלפנים ממנו, אף על פי שמסר לו מצרים החיצונים; ולא את הגג — בזמן שיש לו מעקה י׳ טפחים, ויש בו רחב ד׳ אמות, ולא את הבור החפור בקרקע, ולא את הדות הבנוי בבור, אף על פי שמכר לו העומק והרום, כמו שבארנו:

ג. וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח, כדי להכנס בבור זה, או לדות ששייר, שכל המוכר בעין יפה מוכר; ואם אמר לו: מכרתי לך הבית, חוץ מן הבור או הדות, — אין צריך לקנות לו הדרך; וכן המוכר בור או דות בלבד, — אין הלוקח צריך לקנות לו דרך, אלא נכנס לתוך ביתו של מוכר עד הדות, וממלא:

ד. שני בתים זה לפנים מזה, מכר שניהם לשנים, או נתן שניהם לשנים, אין להם דרך זה על זה, ואין צריך לומר

מגדל עוז

פרק חמשה ועשרים

המוכר דבר שיש לו תשלומין, עד רוחב ד׳ אמות, פרק המוכר

אם נתן החיצון, ומכר הפנימי; אבל אם מכר החיצון, ונתן הפנימי-יש לו דרך, שכל הנותן-בעין יפה נותן, יותר מן המוכר:

ה. המוכר את הבית-מכר את התנור, ואת הכירים, ואת מלבנות הפתחים המחוברין בטיט, ואת הדלת, ואת הנגר, ואת המנעול, אבל לא המפתח; ומכר את המכתשת הקבוע, אבל לא את המטלטלת, ומכר את האיצטרוביל, אבל לא את הכלי שהקמח יורד לתוכו, שהוא כמו כפיפה של עץ, ולא מכר את מלבנות כרעי המטה, ולא את מלבנות החלונות, אף על פי שהן מחוברין בטיט, מפני שהן לנוי; ובזמן שאמר הוא וכל מה שבתוכו-הרי כולן מכורין:

ו. המוכר את החצר-מכר בורות שיחין ומערות שבתוכה, וכל הבתים החיצונים והפנימים, ובתים שיש בהן החול, והחנויות פתוחות לתוכה; אבל שאינן פתוחות לתוכה—אינם נמכרות עמה; היו פתוחות לכאן ולכאן, אם רוב תשמישן לתוכה—נמכרות עמה; ואם לאו—אינן נמכרות עמה; ולא מכר את המטלטלין שבתוכה; ובזמן שאמר: היא וכל מה שבתוכה—הרי כולם מכורין; בין כך ובין כך—לא מכר את המרחץ, ולא בית הבד שבתוכה:

ז. המוכר את בית הבד—מכר את האבן הגדולה הבנויה בארץ שטוחנים עליה זתים, ואת הבלונסאות של ארז, שסומכין בהן בעת טחינת הזתים, ואת היקבים, ואת הכלים שנותנין בהן את הזתים הכתושין, והם המפרכות; אבל לא מכר את הריחיים העליונה; ובזמן שאמר: הוא

מגדל עוז

את הבית (דף ס״א): ולא את הבור החפור בקרקע, בבתרא פרק המוכר את הבית, שם (דף י״ט), ובערכין פרק

וכל מה שבתוכו – הרי כולן מכורין ; בין כך ובין כך – לא מכר את הכובשין שמכבשין בהם הזתים , ולא את הגלגל , ולא את הקורה, ולא את השקין, ולא את המרצופין :

ח. אמר לו : בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך , – כולן מכורין , אם היו כולן חוץ לחנויות ששוטחים בהן הזתים , או השומשמין , ואם מצר לו מצרים החיצונים שלהן – קנה הכל , ואם לאו – לא קנה אלא מה שבתוכה :

ט. המוכר את המרחץ – מכר את בית הנסרים שיושבין עליהם כשהן ערומים , ואת בית היקמים שנוטלין בהן המים , ואת בית הספסלין שיושבין עליהן בחצר המרחץ כשהן לבושים, ואת בית הולאות שמסתפגין בהן ; אבל לא מכר את הנסרים עצמן , ואת היקמים עצמן , ולא את הספסלים עצמן, ולא את בית הולאות עצמן ; ובזמן שאמר לו : הוא וכל מה שבתוכו – הרי כולן מכורין ; בין כך ובין כך – לא מכר הבריכות המספקות לו מים , בין בימות החמה , בין בימות הגשמים , ולא בית כנום העצים ; ואם אמר לו : מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך – הרי הן כולן מכורין , אף על פי שהן חוצה לו :

מגדל עוז

כאומר משקלי עלי : ולא את הדות הבנוי בבור כו' , עד סוף הפרק , פרק המוכר את הבית :

פרק ששה ועשרים

א. המוכר את העיר, — מכר בתים ובורות, שיחין ומערות, ומרחצאות ושובכות, וכית הבדים, וביח השלחין שבה, והסמוכין לה, ואת החרשין המוקפין לה, ואת השדות הידועות לה, ואת הביברין של חיה ועופות ודגים שפניהם כנגדה, אף על פי שהן רחוקים ממנה, אבל לא מכר המטלטלין שבתוכה; ובזמן שיאמר לו: היא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך, — הרי כולן מכורין; ובין כך ובין כך, — לא מכר לא את שיריה, ולא את בנותיה, ולא החורשין המוקצין ממנה, ולא את החלק שיש לה בים, ולא את החלק שיש לה ביבשה, ולא את ביברי חיה ועופות ודגים שאין פניהם כנגדה:

ב. המוכר את השדה, — מכר את האבנים הסדורות לגדר, ואת האבנים שמונחין על העמרים, מפני שהן לצרכה, ומכר את הקנים החלקים, המונחין תחת הגפנים כדי להעמיד את הכרם, מפני שהן לצרכה, ומכר את התבואה המחוברת לקרקע, אף על פי שהגיע להקצר:

ג. מכר את מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע, אף על פי שהקנים שלה עבים וחזקים, ומכר את השומרה העשויה בטיט, אף על פי שאינה קבועה, ומכר את החרוב שאינו מורכב, ואת בתולת השקמה אף על פי שהן עבים,

מגדל עוז

פרק ששה ועשרים

המוכר את העיר כו׳, עד המחובר לה, עד טיפרש, הכל

ומכר כל הדקלים שבה: אבל לא מכר את האבנים שאינן סדורות לגדר, ולא את האבנים שאינן מונחין על גבי העומרין, אף על פי שהן מוכנות לכך, ולא את הקנים שבכרם שאינן מונחין תחת הגפנים, אף על פי שהן משופין וחלקים ומוכנים לכך, ולא את התבואה העקורה מן הקרקע, אף על פי שהיא צריכה לשדה, ובזמן שאמר לו: היא וכל מה שבתוכה, — הרי כולן מכורין; בין כך ובין כך, — לא מכר מחיצת הקנים שהיא בית רובע, אף על פי שהקנים שבה דקים וקטנים, ולא מכר ערוגה קטנה של בשמים שיש לה שם בפני עצמה, כגון שקורין לה «בי ורדא של פלוני» ולא את השומרה בזמן שאינה עשויה בטיט, אף על פי שהיא קבועה בארץ; ולא מכר את החרוב המורכב, ולא סדן של שקמה, ואפילו הן דקים; ולא מכר את הבור שבה, ולא את הגת, ולא את השובך, בין חרבים בין שלמים:

ה. וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח, כדי שילך בה עד אותו הבור, או את הדות, או את הגת, או את השובך שנשארו לו בתוך השדה; ואם פירש ואמר: חוץ מאלו, — אינו צריך ליקח לו (דרך):

ה. במה דברים אמורים? במוכר, מפני שהיה לו ללוקח לפרש, ולא פירש, — אין לו את אלו; אבל הנותן מתנה, — קנה את כולן, בין בשדה, בין בבית, בין בחצר, בין בבית הבד; כללו של דבר: הנותן קרקע, — קנה המקבל כל המחובר לה, עד שיפרש:

מגדל עוז

פרק המוכר את הבית (דף ס״ח): וכן האחין שחלקו וזכה אחד כו׳, עד סוף הפרק שפירשו חכמים בפרקים אלו, עיקר

ו. וכן האחין שחלקו, וזכה אחד מהן בשדה, — זכה בכולן; והמחזיק בנכסי הגר, החזיק בשדה, — זכה בכולן; והמקדיש את השדה, — הקדיש כולן, אף במוכר ולוקח:

ז. אין כל אלו הדברים וכיוצא בהן מענינם אמורים — אלא במקום שאין שם מנהג, ולא שמות ידועים לכל דבר ודבר בפני עצמו; אבל במקום שנהגו שהמוכר כך מכר כך, — הרי זה מכור, וסומכין על המנהג; וכן מקום שאין קורין אלא «בית» לבית לבדו, או שקורין בית, לבית וכל סביבותיו, ולכל שעל גביו, — הולכין אחר לשון אנשי המקום; וכן הדין במוכר חצר, או שדה, או עיר, או מטלטלין, — בכל הולכין אחר השמות הערוכות בפי הכל:

ח. וזה עיקר גדול בכל דברי משא ומתן — הולכין אחר לשון בני אדם באותו המקום, ואחר המנהג; אבל מקום שאין ידוע בו מנהג, ולא שמות מיוחדין, אלא יש קורין כך, ויש שקורין כך, — עושים כמו שפירשו חכמים בפרקים אלו:

פרק שבעה ועשרים

א. **המוכר** את הספינה, — מכר התורן, ואת הנס, ואת עוגנים שלה, ואת כל המשוטין המנהיגין

מגדל עוז

אלו ההלכות - פרק המוכר את הספינה, והבאור - פרק כ״ה ופרק כ״ו:

פרק שבעה ועשרים

המוכר את הספינה, עד ללמד בקר, פרק המוכר את הספינה

אותה, ואת הכבש והאסכלה שעולין בהן לספינה ויורדין עליה, ואת בית המים שבתוכה; אבל לא מכר את הבוצית, והיא הספינה הקטנה שהולכין בה על המים הקרובים ליבשה, ולא מכר הדוגית, והיא הספינה הקטנה שצדין בה המלחים את הדגים, ולא מכר את העבדים העושין בהן, ולא את המרצופין, ולא את הסחורה שבתוכה; ובזמן שאמר לו: היא וכל מה שבתוכה אני מוכר, — הרי כולן מכורין:

ב. המוכר את הקרון, — לא מכר את הפרדות בזמן שאינן קשורות עמו; מכר את הפרדות, — לא מכר את הקרון; מכר את הצמד — לא מכר את הבקר; מכר את הבקר — לא מכר את הצמד, ואפילו במקום שקורין מקצתן לצמד בקר:

ג. המוכר את העול, — מכר את הפרה; מכר את הפרה — לא מכר את העול; מכר את העגלה — מכר את הבקר; מכר את הבקר — לא מכר את העגלה; ואין הדמים ראיה בכל אלו הדברים וכיוצא בהן:

ד. וכן המוכר את החמור, — מכר את המרדעת, ואת האוכף, אף על פי שאינן עליו; אבל לא מכר את השק, ולא מרכבת הנשים, ואפילו היו עליו בשעת המכר:

מגדל עוז

המוכר את העול וכו', מכר את העגלה וכו', עד וכיוצא בהן; כתב הראב"ד ז"ל: אף על פי שהוא כן בתוספתא, אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור, והרב ז"ל לא הביא אותה עכ"ל; ואני אומר: אנחנו מצאנו בהלכות המדויקות, ועליה סמכו רבותינו נשמתם עדן: וכן המוכר את החמור כו', עד אין מביאין ראיה מן הדמים, פרק המוכר את הספינה (דף ע"ח): האומר לחבירו, עד שאין קונה חמור לחלבה, תוספתא פרק המוכר את הספינה:

ה. ואין הדמים ראיה, שאם טעה בכדי שהדעת נוטה — יש לו אונאה, או בטול מקח, כדין כל מוכר ולוקח; ואם טעה בכדי שאין הדעת נוטה — לא בטל המקח, שזה מתנה נתן לו, ואין לו אלא החמור בלא שקים; וכן כל כיוצא בזה — אין מביאין בו ראיה מן הדמים:

ז. האומר לחברו: פרה מעוברת אני מוכר לך, — מכר לו את הולד; פרה מיניקה אני מוכר לך, — לא מכר לו את הולד; חמורה מיניקה אני מוכר לך, — מכר לו את הסיח, שאין אדם קונה חמור לחלבה:

ח. האומר לחברו: ראש חמור זה אני מוכר לך — הרי זה מכר חציו, וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלויה בו; אמר לו יד חמור זה אני מוכר לך — משמנין בינידם; וכן הדין בכל אבר שאין הנשמה תלויה בו; אמר לו ראש פרה זו אני מוכר לך — לא מכר אלא הראש בלבד, שהרי ראשה נמכרת תמיד במטבחיים:

ט. מכר את הראש בבהמה גסה — לא מכר את הרגלים, מכר את הרגלים — לא מכר את הראש; מכר את הקנה — לא מכר את הכבד, מכר את הכבד — לא מכר את הקנה; אבל בבהמה דקה, מכר את הראש — מכר את הרגלים, מכר את הרגלים — לא מכר את הראש; מכר את

מגדל עוז

האומר לחברו ראש חמור זה וכו', עד נמכרת תמיד במטבחיים; כתב הראב"ד ז"ל: דבר זה מצא אותו במסכת ערכין: ראש חמור זה הקדש, — הוא וההקדש שותפים בו, ראשו של חמור זה מכור לך, — משמנין ביניהם, והעמידה שם בקדשי מזבח, ושאמר יהא קדוש לדמיו, ועיין שם פרק האומר משקלי עלי, עד כאן לשונו; ואני אומר: פרק חמישי בפרק ראשון – נתחלף לסופר, דפרק קמא דערכין ודאי מיתניא, בשמעתין דכדוי

הקנה — מכר את הכבד, מכר את הכבד — לא מכר את הקנה:

י. המוכר את הבור — לא מכר את מימיו; מכר את האשפה — מכר את זבלה; מכר כוורת — מכר דבורים; מכר שובך — מכר את היונים:

יא. אל ילוז מעיניך העיקר הגדול בדברים אלו, שהוא מנהג המדינה, והשמות הידועים ביחוד לכל דבר ודבר; ובמקום שאין מנהג ולא שם, שהכל אומרים לו ביחוד ולא שתוף — הולכין אחר אלו הכללות שבארו חכמים, כמו שבארנו:

פרק שמנה ועשרים

א. האומר לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך, והיו בתוך השדות גאיות קטנים עמוקים עשרה טפחים, אף על פי שאין בהן מים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים —

מגדל עוז

בכבודו, ומה שהאריך עיון הראב"ד ז"ל, משום דמוקי לה בקדשי מזבח, ניחא ליה, דהיינו במסקנא ראשונה, וכבר כתבה ר"מ ז"ל פרק קמא דהלכות ערכין ותרמים לאותה מסקנא, אבל במסקנא בתרייתא, וסוגיין דתלמודא — תלי בדבר שהנשמה תלויה בו, כמו שכתב כאן: המוכר את הראש בבהמה גסה כו', עד סוף הפרק פרק המוכר את הספינה (דף פ"ג):

פרק שמנה ועשרים

האומר לחברו בית כור וכו', עד נמדלין עמה, הכל בבבא בתרא פרק בית כור (דף ל'): האומר לחברו

אין נמדדים בכלל הבית כור, שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד, ונראין כשנים או שלשה מקומות, ולוקח אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית כור בכא דמים; היו פחות מכאן—נמדדין עמה:

ב. במה דברים אמורים? בשלא היה בהן אלא בית ארבעה קבין, והיו הד׳ קבין מובלעין בתוך חמשת קבין, ומובלעין בתוך רובה של שדה; אבל היתה יתר על ארבעה קבין, או שהיו מפוזרין הרבה, או אינן מובלעין, אף על פי שאין בהן עשרה—אין נמדדין עמה; היו נבלעין רובן במעוטה, או מעוטן ברובה, או שהיו מוחלקין כמו חוט שוה, או כמו עגול, או כמו משולש, או שהיו בצדדין, או שהיו דרך עקלתון, כל אלו ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה; וכן אם היה עפר מלמעלה, וסלע מלמטה, או סלע מלמעלה, ועפר מלמטה — הרי זה ספק:

ג. היה בה סלע יתידי, אפילו בית רובע לכור — אין נמדד עמה; ואם היה סמוך למצר, אפילו כל שהוא — אין זה נמדד עמה; הפסיק עפר בין סלע למצר — הרי זה ספק:

מגדל עוז

בית כור עפר אני מוכר לך וכו׳, או שאמר לו בית כור וכו׳, עד אם חסר אם יתר; כתב הראב״ד ז״ל: לא ידעתי מהו זה? כי הפחות שבלשונות — קולא היא לנתבע, ואם נתן מעות-הלוקח הוא התובע, ואם לא נתן, והלוקח מחזיק, והמוכר תובע מעות יתרים, — הוא התובע, ופעמים שחסר קולא או חומרא לנתבע, וכן היתר, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו משנה שלמה ותלמוד ערוך הוא, דתנן פרק בית כור: מדה בחבל אני מוכר לך, הן חסר הן יתר, — בטל הן חסר הן יתר מדה בחבל, הן חסר הן יתר מדה בחבל, — בטל מדה בחבל הן חסר הן יתר, כדברי בן ננס; וגרסינן עלה בגמרא:

ד. אמר לו: כבית כור עפר אני מוכר לך, אפילו היו בה גאיות עמיקות עשרה טפחים או יותר, או סלעים גבוהים עשרה טפחים או יותר - הרי אלו נמדדין עמה:

ה. האומר לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך, מדה בחבל, אם פחת כל שהוא — מנכה לו מן הדמים, ואם הותיר כל שהוא — יחזיר לו:

ו. אמר לו: בית כור עפר אני מוכר לך—הרי זה כמי שפירש ואמר: בית כור עפר בין חסר בין יתר, ואם פיחת מן המדה אחד מד׳ ועשרים, שהוא רובע לכל סאה, או הותיר כך רובע לכל סאה—הגיעו; יתר על כן—יחשוב עמו על כל הרבעים כולן שחסרו, או הוסיפו, וכל שפיחת מבית כור—ינכה לו מן הדמים, וכל שהוסיף על בית כור — יחזיר לו:

ז. ומה הוא מחזיר לו? אם היתה התוספת פחותה מתשעה קבין-מחזיר לו דמים כשעת המכירה, ליפות כח המוכר; ואם היתה התוספת סמוכה לשדה אחרת של מוכר — מחזיר לו אותה התוספת קרקע, שהרי סומך אותה לשאר שדותיו ואינו מפסיד כלום; היתה התוספת יתרה על תשעה קבין— נותנין רובע לכל סאה וסאה, והנשאר יתר על הרבעים,

מגדל עוז

אמר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי בן ננס, אבל חכמים אומרים: הלך אחר הפחות שבלשונות.; ואקשינן: זו, ולא ס״ל, והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו כו׳, ושקלינן וטרינן עלה טובא, עד דמפלגינן בין תפים ללא תפים; ופירש רשב״ם ז״ל: הלך אחר פחות שבלשונות, הלך אחר אותו לשון שמפחית כחו של לוקח, דמספקא לן: אי תפוס לשון ראשון, אי תפוס לשון אחרון, ודאי המוכר שהוא מוחזק בקרקע — יד שלו על העליונה, הילכך היכא דאמר ליה מדה בחבל והן חסר והן יתר, תנינן אם הותיר כל שהוא, להכי אמר ליה מדה בחבל, ואם פוחת כל שהוא,

אם יש בו ט׳ קבין — נותן לו כל הרבעים כולן עם היתר מן הקרקע, ונותנו לו כשעה שלקחה ממנו:

ח. במה דברים אמורים? כשהוא בזול בשעת ממכר, והוקירה בשעת החזרת היתר; אבל אם היתה ביוקר, והזלה — אומרין ללוקח: אם רצית לתן לו דמי התוספת כולה — תן לו דמים כפי הממכר, ואם רצית לתן לו קרקע, תן לו כמו ששוה עכשיו:

ט. ודין חצי קב בגנה — כדין תשעה קבין בשדה, שאם היתירה בגנה פחות מחצי קב על הרבעים — אינו מחזיר לו אלא דמים, הותיר חצי קב — מחזיר לו את כל הרבעים עם היותר בדמים, או קרקע כשעת הזול של עת החזרה:

י. מכר שדה, ונעשית גנה ביד לוקח, או גנה, ונעשית שדה — הרי זה ספק: אם מחשב לו כדין שהיתה בעת הממכר? או כדין שהוא עתה:

יא. האומר לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל, בין חסר, בין יתר, או שאמר בית כור אני מוכר לך בין חסר בין יתר מדה בחבל, — הלך אחר הפחות שבלשונות, ואין לו אלא כדין, אם חסר אם יתר:

יב. מכר לו בית כור, ואמר לו: בסימנין ובמצרים, פחות שתות או הותיר שתות, — הגיעו; פחת יתר על

מגדל עוז

להכי אמר ליה הן חסר הן יתר, שהיה ירא שמא לא יהיה בית כור שלם, והגיעו; וקא מתמה תלמודא: זו, ולא סבירא ליה! עד כאן לשונו; הנה עיניך רואות: כי לשון ר״מ ז״ל המשנה והגמרא, על דרך קצרה, ומה שהקשה הראב״ד ז״ל, — הא פרקה רשב״ם ז״ל, שפירש: כי בודאי המוכר שהוא מוחזק בקרקע — יד שלו על העליונה, ובהכי ליכא לאפלוגי בין קולא וחומרא שהיה מדקדק הראב״ד ז״ל, ומיהו אי הוה דיינינן ליה על

שתות — ינכה לו מן הדמים; הוסיף לו יתר על שתות — יתן לו דמים או קרקע, הכל לפי השיור, אם הנשאר בשדה פחות מתשעה קבין, ובגנה פחות מחצי קב, ולא היה סמוך לשדה המוכר, — מחזיר לו הדמים:

יג. המוכר לחברו שדה שהלוקח יודע אותה ואת מצריה, וכבר הורגל בה, אפילו אמר לו: יש במשיחתה מאתים, ונמצאת בה מאה וחמשים, — הגיעתו, שהרי ידעה וקבל עליו, וזה שהזכיר לו החשיבות, כלומר: שהיא יפה כמו שדה אחרת, שיש במשיחתה מאתים:

יד. האומר לחברו: בית כור פלוני אני מוכר לך, אף על פי שאין במשיחתו אלא לתך, — הגיעו, שלא מכר לו אלא מקום הנקרא בית כור; לפיכך צריך המוכר להביא ראיה שהוא נקרא בית כור, וכן האומר לחברו: כרם שלי במקום פלוני אני מוכר לך, אף על פי שאין בו גפנים — הגיעו, והוא שיהיו קורין אותו כרם; וכן האומר לחברו: פרדס זה אני מוכר לך, אפילו אין בו רמונים, — הגיעו, והוא שיקרא פרדס, וכן כל כיוצא בהן:

מגדל עוז

פוס סוגיין, שהן דינין ידועין מפורשין מפוזרין בתלמוד, מי תפס תפס, והמוציא מחברו עליו הראיה, והיכא דלא תפיס חד מנייהו, אמרינן: העמד ממון על חזקתו, והוה ליה חבריה המוציא, ועליו הראיה, ור"מ ז"ל בחכמתו סדר בכאן דיני הלשונות בקצרה, שלכך קראו משנה תורה, ושאר הדינין — באורן במקומן הקבוע להן, בהלכות טוען ונטען: מכר לו בית כור וכו', עד מאתים, פרק בית כור (דף ק"ד): האומר לחברו בית כור פלוני אני מוכר לך, עד שהוא נקרא בית כור, במציעא פרק המקבל (דף ק"ד), ופרק קמא דבבא בתרא: וכן האומר לחברו, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק קמא דבבא בתרא: וכל

ט. וכן כל הדברים האלו — במקום שאין שם מנהג, כמו שבארנו; אבל במקום שיש מנהג — הלך אחר המנהג, ואחר לשון רוב אנשי המקום הידועים להן:

פרק תשעה ועשרים

א. שלשה אין מקחן מקח, ואין ממכרן ממכר, דין תורה: החרש, השוטה, והקטן; אבל חכמים תקנו: שיהיה החרש והקטן נושא ונותן, ומעשיו קיימין, משום כדי חייו:

ב. החרש כיצד נושא ונותן? חרש שאינו שומע ולא מדבר, או מדבר ואינו שומע כלום, — מוכר ולוקח המטלטלין ברמיזה, אבל לא בקרקע, ואף במטלטלין לא יתקיימו מעשיו, עד שבודקין אותו בדיקות רבות, ומתישבין כדבר:

מגדל עוז

כדברים האלה וכו', עד סוף הפרק, במציעא פרק השוכר, ופרק קמא דבבא בתרא, ובכתובות פרק מציאת האשה:

פרק תשעה ועשרים

שלשה אין מקחן מקח, עד משום כדי חייו, בגטין פרק הניזקין (דף כ״ט): החרש כיצד נושא ונותן וכו', עד אבל לא בקרקע; כתב הראב״ד ז״ל: זה לא ידעתי למה, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו בגטין פרק מי שאחזו קורדיקוס, ופרק הניזקין (דף כ״ט): גבי מתניתין דחרש רומז ונרמז במטלטלין, והטעם אלי משום כדי חייו, ואף על פי שלא אמרו בגמרא טעם כדי חייו, — אלא לגבי פעוטות, בפרק

ג. אלם ששומע ואינו מדבר, או מי שנשתתק — מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנותיו קיימות בכל, בין במטלטלין, בין בקרקע; והוא שיבדק כדרך שבודקין לגטין, או יכתוב בכתב ידו:

ד. השוטה — אין מקחו מקח, ואין ממכרו ממכר, ואין מתנותיו קיימות, ובית דין מעמידין אפטרופים לשוטים, כדרך שמעמידין לקטנים:

ה. מי שהוא עת שוטה, ועת שפוי, כגון אלו הנכפין, בעת שהוא שפוי — כל מעשיו קיימין, וזוכה לעצמו ולאחרים ככל בן דעת, וצריכין העדים לחקור הדבר היטב, שמא בסוף שטותו או בתחלת שטותו עשה מה שעשה:

ו. קטן עד שש שנים — אין הקנייתו לאחרים כלום; ומשש שנים עד שיגדיל, אם יודע בטיב משא ומתן — מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנתו קיימת, בין בדבר מרובה,

מגדל עוז

הניזקין ילפינן מינה לגבי חרש, תדע: דבכל התלמוד חרש שוטה וקטן — כהדדי מתנייא; ועוד דריש פרק מי שאחזו קורדיקוס, אפליגו רבי יוחנן וריש לקיש, דריש לקיש אמר: כותבין ונותנין לאלתר, ורבי יוחנן אמר: אין כותבין ונותנין לאלתר; ואמרינן עלה: במאי קא מפלגי? ריש לקיש מדמי ליה לישן, ורבי יוחנן מדמי ליה לשוטה, עד כאן, אלמא מדמינן חדא לחדא, והכא נמי מדמינן, והרמב"ן ז"ל פירש: דטעמא, משום שלא דברו חכמים אלא בהווה ובמצוי, ולא שכיחי יתמי דלא מורתי להו שום מטלטלין, אבל קרקע, — מועטין הן היורשין אותן, דלאו כ"ע אית להו קרקע, וכל אלו סברות הן, אבל התלמוד לא פירשו, וכן נהג ר"מ ז"ל בכל זה החבור משנה תורה, מן הטעם שפירשתי כמה פעמים, וכן כתב ז"ל, הר"ם מקולי אות באות, כלשון ר"מ ז"ל: ואף במטלטלין לא יתקיימו, עד או יכתוב בכתב ידו, בגטין פרק מי שאחזו, ופרק הניזקין:

בין בדבר מועט, בין במתנת בריא, בין במתנת שכיב מרע, ודבר זה מדברי חכמים, כמו שבארנו, כדי שלא יבטל ולא ימצא מי שימכור לו, ולא יקח ממנו; והכל במטלטלין, אבל בקרקע – אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל:

ז. במה דברים אמורים? בקטן שאין לו אפטרופוס; אבל אם היה לו אפטרופוס, – אין מעשיו כלום, אפילו במטלטלין, אלא מדעת האפוטרופוס, שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו במטלטלין – קיים:

ח. בודקין את הקטן: אם יודע בטיב משא מתן, או אינו יודע, לפי שיש קטן חכם ונבון שהוא יודע והוא בן שבע, ויש אחר שאפילו בן י״ג אינו יודע טוב משא ומתן; קטן היודע בטיב משא ומתן שאין לו אפוטרופוס, שנשא ונתן במטלטלין, וטעה, – דינו כדין הגדול, פחות משתות – מחילה, שתות – מחזיר ההונאה, יתר על שתות – בטל

מגדל עז

בסוטה אין מקחו מקח וכו׳, עד לקטנים, פרק הניזקין, וגם בכתובות פרק מציאת האשה (דף ע׳): מי שהוא עת שוטה, עד מה שעשה, בבתרא פרק מי שמת (דף קנ״ה), ובפסחים פרק כיצד צולין: קטן עד שש שנים וכו׳, עד מדברי חכמים וכו׳, עד שיגדיל, פרק הניזקין, ופרק מי שמת, והמאור — פרק י״א דהלכות גזלה: במה דברים אמורים בקטן שאין לו אפוטרופוס וכו׳, עד בטיב משא ומתן, בכתובות פרק מציאת האשה, ובגטין פרק הניזקין (דף נ״ט), ופרק התקבל ומי שאחזו רמיזא, ובבתרא פרק מי שמת: קטן היודע בטיב משא ומתן וכו׳, עד כמו שבארנו; כתב הראב״ד ז״ל: אני אומר: שהקטן אין לו מחילה, כדאמרינן: יתמי — לאו בני מחילה נינהו; וכן אני אומר: שאם הקנה בקנין — קנו, שהקנין לא גרע מכסף, והוא כסף עצמו, מהוא מעשה דגטין, דההוא דשדא ליה מרה טומתא, ואמר קני הא, וקני נפשך כו׳, ונמצא כסף גומר,

מקח, כמו שבארנו; ואני אומר: שאין מקח הקטן וממכריו במטלטלין קיימים, אלא בשמשך, או המשיך; אבל אם נתן מעות על המקח, וחזר בו, — אינו מקבל מי שפרע, ואחרים שחזרו בו, — מקבלין מי שפרע:

ט. וכן אם קנו מיד הקטן, או השכיר מקום המטלטלין, וחזר בו, — לא קנה הלוקח, שאין מוציאין מידי הקטן בדין, ואין קנין מיד הקטן כלום, שהקנין בשטר, ואין העדים חותמין אלא על שטר של אדם גדול:

י. וכן קטן שקנה מטלטלין, וקנו מידו, ושכר מהם המקום— לא קנה עד שימשוך, לפי שאינו זוכה בדרכים שזוכין בהן הגדולים, ראיה לדבר: שאין חצר של קטן, ולא ארבע אמות שלו קונין לו, מפני שנתרבו מדין שליחות, ולא מדין ידו, כמו שיתבאר, ולא יהיה הקנין או שכירות המקום— גדול מחצרו; אבל הקטנה שנתרבתה חצרה מידה— תקנה המטלטלין מאחרים, אם קנו מידה, או בשכירות מקום:

מגדל עז

דעדיף משאר כסף, וקונה לגמרי קנה, וכן אם הוא בקנין — קנה, שהמקנה מקנה לו כל קנינו, ואינו חוזר בו, אבל אם השכיר הוא מקום פירות, — לא קנו ממנו, דשכירות כמכר הוא, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו בגטין בהלכות הרב ז"ל, פרק מי שאחזו, ופרק הניזקין, ובבבא בתרא פרק מי שמת, ובכתובות פרק מציאת האשה, ומה שחילק הראב"ד ז"ל במחילת קטן, — מחלוקת ישנה פרק הנזקין בשמעתין דהפעוטות, דאמרינן מתנתן מתנה, כי רבים הסכימו: דמחילה כמתנה, ושם הארכתי בראיות שונות זו מזו, וגם בענין הקנין יש אומרים: דכולהו משאות ומתנות דאמרינן התם, ופרק מי שאחזו, — כקנין נינהו, ורבים חולקים עליהם,

יא. יראה לי: שקטן שקנה קרקע, ונתן דמים, והחזיק בקרקע, — תעמוד בידו, אף על פי שאין ממכרו בקרקע כלום, שהקטן כמי שאינו בפנינו הוא, וזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו:

יב. קטן שהגדיל, והביא הזכר שתי שערות אחר שלש עשרה שנה, והבת אחר שתים עשרה, אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן, — מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנתו מתנה במטלטלין; אבל בקרקע, — אין מעשיו קיימין עד שיהיה יודע בטיב משא ומתן אחר שהגדיל:

יג. במה דברים אמורים? בקרקע שלו; אבל קרקע שירש מאבותיו, או משאר מורישיו, — אין ממכרו ממכר, עד שיהיה בן עשרים שנה, אף על פי שהביא שתי שערות ויודע בטיב משא ומתן, שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתישבה דעתו בדרכי העולם:

מגדל עוז

וכולם דברי אלהים חיים הם, ואין מקום לחבור זה בכל אותו האריכות, והבאור שכתב ר"מ ז"ל, הוא פרק שנים עשר: ואני אומר שאין מקח הקטן כו', עד שנתרבו מדין וכו', עד או בשכירות, מקום יש לדבריו וסברותיו ראיות והוכחות לזה, בגטין פרק הניזקין, ובמציעא פרק קמא, ופרק אלו מציאות, ושם האריכתי בשיטתי, מה שאין לו מקום בחבור הזה; כמו שהקדמתי; והבאור — פרק ד' דהלכות זכייה ומתנה: יראה לי שקטן שקנה קרקע וכו', עד ואין חבין לאדם שלא בפניו; כתב הראב"ד ז"ל: מעתה לפי דבריו, אם קנה מטלטלין, ושכר את מקומן, למה אמר למעלה שלא קנה? והלא המוכר זכה לו המטלטלים על שכירות, ובכל מיני זכייה זכין לו לאדם שלא בפניו, הילכך זכה בשכירות מקומם, וכשאמרו: אין לו חצר,

יד. מתנתו כשהוא פחות מבן עשרים, בין מתנת בריא, בין מתנת שכיב מ"ע, — הרי זה קיימת, שאילו לא הגיע לו הנאה גדולה, לא נתן, והוא דבר שאינו מצוי תמיד, ואמ"ו חכמים תתקיים מתנתו, כדי שיהיו דבריו נשמעין:

טז. מי שמכר בין בנכסיו, בין בנכסי אביו, ומת, ובאו קרוביו וערערו: שהיה קטן בשעת המכר, ובקשו לבדקו, — אין שומעין להם לנוולו, ועוד: שהסימנים משתנין במיתה, וחזקה היא שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן ידעו בודאי שהמוכר גדול:

יז. פחות מבן עשרים שמכר קרקע, — אביו חוזר ומוציא מיד הלוקח, בין קודם עשרים, בין אחר עשרים; ומוציא מן הלוקח כל הפירות שאכל; ואם הוציא הוצאות, או שנטע וזרע, — שמין לו, ומחזיר את השאר, כדין הזה הורו רבותי; ואני אומר: שאפילו קטן שמכר קרקע מנכסי

מגדל עוז

ואין לו ד' אמות, — לענין מציאה בלבד אמרו, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני על קושיא זאת, שהרי אם באנו לומר למעלה קנה, — יכול להיות חובתו באונאה, או ביוקרא וזולא, או אם נשרפו חטים בעלייה, והוה ליה חובה לגבי קטן, אבל הכא — לזכותו אמרינן, ותרתי מילי אמור רבנן: זכין לו, ואין חבין לו, והן הן השתים שכתב ר"מ ז"ל למעלה, ובכאן, וכן כתב הרב רבינו משה ז"ל מקוצי אות באות: קטן שהגדיל וכו', עד אחר שיגדיל, בנדרים פרק בא סימן (דף כ"ב), ובגטין פרק התקבל, ופרק מי שמת (דף קכ"ה): במה דברים אמורים בקרקע שלו כו', עד בדרכי העולם, בגטין פרק התקבל (דף ס"ו), ובבבא בתרא פרק מי שמת: מתנתו כשהוא פחות מבן עשרים כו', עד שיגיע לרוב שניתיו, בגטין פרק הניזקין (דף נ"ט), ובבא

אביו, וכשנעשה בן עשרים לא מיחה,– אינו יכול להחזיר, שכיון שלקח המעות, ונשתמש הלוקח בקרקע זו לפניו כשהוא בן עש״ים, ולא מיחה,– נתקיימה בידי הלוקח. שהרי רצה בממכרו:

יח. השכור, מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנותיו קיימין, ואם הגיע לשכרותו של לוט, והוא השכור שעושה ואינו יודע מה עושה,– אין מעשיו כלום, והרי הוא כשוטה, או כקטן פחות מבן ששה:

פרק שלשים

א. המוכר שמכר קרקע, או מטלטלין, וזכה בהן הלוקח שלא מדעתו,– יד הלוקח על העליונה; ואם רצה לוקח– אין המוכר יכול לחזור בו; ואם לא רצה– תחזור לבעליה; לפיכך כותבין שטר למוכר, אף על פי שאין הלוקח עמו; ולעולם הלוקח נותן שכר הסופר, ואפילו מכר שדהו מפני רעתה:

ב. וכן העבד שקנה או מכר, או נתן מתנה, או נתנה

מגדל עוז

בתרא פרק מי שמת (דף קנ״ה): מי שמכר בין בנכסיו כו׳, עד בממכרו, בבבא בתרא פרק ה״ה, ופרק מי שמת (דף קנ״ד), ובמציעא פרק קמא, ופרק הזהב: השוכר מקחו מקח כו׳, עד סוף הפרק, בערובין פרק הדר: דף ס״ה:

פרק שלשים

המוכר שמכר קרקע, עד לא רצה תחזור לבעלים, בבתרא פרק חזקת הבתים (דף כ״ב): לפיכך כותבין שטר,

לו, — יד האדון על העליונה, אם רצה לקיים מעשיו, — הרי אלו קיימין; ואם לא רצה, — בטלו כל מעשיו; וכדברים בלבד הוא שמקיים האדון, או מבטל, ואינו צריך לקנות ממנו כלום:

ג. וכן האשה שמכרה או נתנה מתנה, בין בנכסי בעלה, בין בנכסי צאן ברזל שהכניסה לו, בין בדברים שייחד לה בכתובתה, בין בנכסי מלוג, בין בקרקעות, בין במטלטלין, וכן אם לקחה, או נתנה לה, — יד הבעל על העליונה, ואם רצה לקיים — יקיים, אם רצה לבטל — יבטל הכל; אבל הבעל שמכר או נתן, בין קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה, או קרקע שהכנים לה שום משלו, בין קרקע שיחד לה בכתובתה, אף על פי שקנו מיד האשה אחר שקיימה מעשיו, — הרי כל מה שעשה בטל, מפני שהיא אומרת: נחת רוח עשיתי לבעלי:

ד. מכר או נתן נכסי מלוג, בין בקרקעות, בין במטלטלין, — יד האשה על העליונה, רצתה לבטל — מבטלה, ואם קיימה מעשיה, — קנו הלקוחות:

ה. בעל שמכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל, או מטלטלין שנתנה לה משלו, אף על פי שאינו רשאי, אם עבר

מגדל עוז

עד ואינו צריך לקנות ממנו כלום, בבתרא פרק חזקת הבתים, ופרק גט פשוט (דף קס"ח): וכן האשה שמכרה, עד קנו הלוקחין, בבתרא פרק חזקת הבתים (דף מ"ט), ובגטין פרק הניזקין (דף נ"ה ונ"ח), ובכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף נ"ה), ופרק האשה שנפלו לה: בעל שמכר מטלטלין, עד להוציא מידם, בבתרא פרק חזקת הבתים: וכן יש לו לבעל כו', עד כמו שבארנו בהלכות אשות, בבתרא פרק חזקת הבתים, ובכתובות פרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ"א), והבאור — פרק כ"ב:

ומכר, או נתן, — קנו הלקוחות, ואין האשה יכולה להוציא מידם; וכן יש לו לבעל למכור כל נכסיו, אף על פי שהן תחת יד שעבוד הכתובה, ואם תבא לטרוף — טורפת, אלא אם כן כתבה ללוקח תחלה, וקנו מידה:

ו. האשה שמכרה או נתנה נכסי צאן ברזל לבעלה, — לא קנה, ויש לה לחזור ולהוציא מידו, כמו שבארנו בהלכות אשות, בית דין שמכרו או לקחו בנכסי יתומים, בין בקרקע, בין במטלטלין, וכן האפוטרופסין בין שמנו אותם בית דין, בין שמנה אותם אבי יתומין, — מקחן מקח, וממכרן ממכר, אבל מתנתם אינה כלום, שאין אדם נותן דבר שאינו שלו:

ז. המוכר או הנותן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב, אף על פי שמכין אותו — מעשיו קיימין, וכן כל מי שקנו מידו בשבת, — הקנין קים, וכותבין לאחר השבת ונותנין:

מגדל עוז

במה דברים אמורים שמכרו וכו׳, עד שאינו שלו, בכתובות פרק האשה שנפלו, ובבתרא פרק חזקת הבתים: המוכר או הנותן בשבת כו׳, עד סוף הפרק, בירושלמי, ופרק שואל במסכת שבת; ועוד כתבו ר"מ ז"ל בהלכות שבת פרק כ"ג, בכלל דיני שבת בס"ד:

נגמרו הלכות מכירה בעזר האל:

הלכות זכייה ומתנה

ענין אלו ההלכות : לידע דין זוכה מן ההפקר , היאך יקנה ? ובמה יקנה ? ודין נותן מתנה , ומקבל מתנה , ואי זו מתנה חוזרת ? ואי זו אינה חוזרת ? ובאור כל הדינין אלו — בפרקים אלו

פרק ראשון

א. **ההפקר** , כל המחזיק בו – זכה ; וכן המדברות , והנהרות , והנחלים , כל שבהן – הפקר , וכל הקודם בהן זכה ; כגון העשבים , והעצים , והפירות של אילנות של יער , וכיוצא בהן :

מגדל עוז

פרק ראשון

ההפקר כל המחזיק בו זכה , זה מפורש בנדרים , וכן התלמוד מלא על כל גדותיו בפשיטות , מה הפקר כל הקודם בו זכה , ונעשה כזוכה מן ההפקר , ודבר פשוט הוא , וכבר כתב בספר הפלאה : שהוא אחד ממיני הנדרים : המדברות , עד וכיוצא בהן ; כתב הראב"ד ז"ל : דוקא לאותו השבט , עד כאן לשונו ; ואני אומר : זה החלוק לא מצינו רק בחלקו של

ב. הצד דגים מן הימים ומן הנהרות, או שצד עופות או מיני חיות, הואיל ואין להם בעלים – זכה, ובלבד שלא יצוד בשדה חברו, ואם צד שם – קנה; ואם היו הדגים בביברים של בעלים, וכן חיה ועוף שבביברים, אף על פי שהוא ביבר גדול, והוא מחוסר צידה, – הרי זה של בעל ביברים, והצד משם – הרי זה גזלן:

ג. אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו כשהוא בתוך הים, או שלקח חיה ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר, – הרי זו אסור מדברי סופרים; ואם היה המצודה כלי, ולקח מתוך המצודה, – הרי זה גזלן:

ד. הפורס מצודה בשדה חברו, וצד בה חיה עוף, אף על פי שאין לו רשות לעשות דבר זה, – קנה; ואם

מגדל עוז

נפתלי, כדאיתא פרק מרובה, וכמה מקומות, וכן לגבי ליידי חלזון, כדאיתא פרק קמא דמגילה, וכמה מקומות, אבל שאר דברים לא מצינו, ומפורש אמרו בנזקין פרק מרובה, בשמעתין דעשרה תנאין התנה יהושע, שיהיו מרעין בחורשין, ומלקטין עשבים בכל מקום, ומפרש להו ואזיל; וגרסינן תו התם: תנו רבנן בראשונה התנו השבטים זה עם זה: שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה, אבל צד הוא במכמורות ורשתות; ועוד תניא בהדיא התם: רבי שמעון בן אלעזר אומר: תלושין שבהרים, – בחזקת כל השבטים עומדין, וממחוברין — בחזקת אותו שבט, עד כאן; אלמא כל השבטים שוים בהם, ופרק חזקת הבתים בשמעתין דנכסי הגר — הרי הן כמדבר, וכל המחזיק בהם –- זכה בהם; עוד אמרו בסנהדרין לגבי יואב בן צרויה: ויקבר בביתו במדבר, מה מדבר הפקר לכל, — אף ביתו של יואב הפקר לכל, לומר: שהיתה פתו מצויה לכל עובר ושב, וכל הבא ימלא ידו, כמו מן ההפקר, וביער כמו אמרו

היה עומד בעל השדה בתוך שדהו, ואמר: זכתה לי שדה, — קנה בעל השדה, ואין לבעל המצודה כלום:

ה. דגים שקפצו לתוך הספינה, — קנה בעל הספינה, שזו כחצר המשתמרת היא, ואינה חצר המהלכת, שהמים הן שמוליכין אותה, ואינה הולכת מחמת עצמה

ו. גר שמת ולא הוליד, ואין לו יורשין, כל הקודם והחזיק בנכסיו — זכה; ואין בעל המצר יכול לסלקו בדמים, שזו כמתנה היא:

ז. שתי שדות בנכסי הגר, ומצר אחד ביניהן, החזיק באחד מהן לקנותה — קנאה; החזיק בה לקנות אותה ואת חברתה, זו שהחזיק בה — קנה, אבל חברתה — לא קנה; החזיק בה כדי לקנות את חברתה, — לא קנה אחת מהן, חברתה — מפני שלא החזיק בה, ואותה — מפני

מגדל עוז

במסכת מכות פרק הגולין, ובכמה מקומות, ואשר יבא את רעהו ביער כו', מה יער הפקר לכל כו', ובפירותיכן לגבי פיאה ומעשרות, כל שהוא אוכל ונשמר כו', ונשמר — לאפוקי הפקר, בכמה מקומות: הצד דגים מן הימים כו', ואם צד שם קנה, כן משמע פרק קמא דמציעא (דף י"ב), ובגטין פרק הנזקין (דף כ"ט): ואם היו הדגים בביבר של בעלים, עד הרי זה גזלן, כן משמע בבילה פרק אין צדין (דף כ"ס), והכי איתא בגטין פרק הנזקין: אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו וכו', ואם היתה המצודה כלי עד גזלן: כתב הראב"ד ז"ל: להוציאו בדיינין; ואני אומר: הואיל ופירש תחלה מדברי סופרים, ובכאן כתב הרי זה גזלן סתם, פשיטא דלהוציאו בדיינין קאמר, וכן מפורש בשלהי הנזקין, וכן כתב ר"י אלפס ז"ל: הפורס מצודה בשדה חברו וכו', ואם היה בעל השדה כו', עד ואין לבעל המצודה כלום; כתב הראב"ד ז"ל, ואיך לא חלק בין צבי רץ כדרכו, וגוזלים מפריחים, לשאינן כן? והלא המשנה

שלא החזיק בה כדי לקנותה ; החזיק בה לקנותה , ולקנות את חברתה , ואת המצר שביניהם , או שהחזיק במצר לקנות שתיהם , — הרי זה ספק ; ואם בא אחר והחזיק בה כדי לקנותה — זכה האחרון :

ח. וכן שני בתים זה לפנים מזה , שהחזיק באחת מהן לקנותו ולקנות את השני , — לא קנה אלא זה שהחזיק בו בלבד ; החזיק באחד מהן , כדי לקנות את השני , — אף זה שהחזיק בו לא קנה :

ט. המחזיק בשטר מנכסי הגר , כדי לקנות את הקרקע הכתובה באותו שטר , — לא קנה אלא השטר בלבד , לצור על פי צלוחיתו . וכיוצא בזה :

י. שדה המצוינת במצריה , כיון שהכיש בה מכוש אחד , — קנה את כולה ; ואם אינה מצוינת במצריה — קונה

מגדל עוז

חלוקה בהן ! עד כאן לשונו ; ואני אומר : לו רצה לחזור ולעיין פרק י"ז דהלכות גזלה ואבדה , — לא היה כותב כן , כי לשם כתבו מפורש בחלוקין המפורשין במשנה ובגמרא , פרק קמא דמציעא , וגם אני השמתי וציינתי שם מקומות כל דבר ודבר בסיעתא דשמיא : דגים שקפצו לתוך הספינה כו' , עד הולכת מחמת עצמה , פרק קמא דמציעא (דף ט') : גר שמת ולא הוליד ישראל , עד אף זה שהחזיק בה לא קנה , בבתרא פרק חזקת הבתים (דף י"ז) : המחזיק בשטר וכו' , עד וכיוצא בזה , בנזקין פרק שור שנגח את הפרה (דף מ"ט) : בעיא רב ייבא סבא מרב נחמן , ואסקה הכי : שדה המסויימת במצריה , עד או עד המצר , פרק חזקת הבתים (דף כ"ד) : כל המפסיק לפאה מפסיק לנכסי הגר כיצד כגון וכו' , וכל המפסיק ברשות שבת וכו' , עד שחולקת לגטין ; כתב הראב"ד ז"ל : יש כאן ערבובי דברים , שאין הגמרא הולכת על זה הדרך , ואין בגמרא שהיא פוסלת

ממנה באותו מכוש, כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור; המצר והחצב שמתחמין בו תחומין — מפסיקין בנכסי הגר, וכל המחזיק בשדה לא קנה אלא עד המצר, או עד החצב:

יא. כל המפסיק לפאה — מפסיק בנכסי הגר; כיצד? היה שם נחל, או אמת המים וכיוצא בהן, — לא קנה אלא עד הנחל, או עד האמה: וכל המפסיק ברשות שבת — מפסיק בנכסי הגר, כגון שהיה בין שתי השדות רשות היחיד, או כרמלית, אפילו היה ביניהם רשות שחולקין לגטין:

יב. כל דבר המפסיק לטומאה — מפסיק בנכסי הגר; כיצד? כגון שנכנס אדם לבקעה זו, וטומאה בבקעה

מגדל עוז

חולק בנכסי הגר, אלא בפאה ובשבת ובטומאה ובגטין, כי כן דרך הגמרא, ומפרש בגמרא מה טיבן של הפסקות, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני, אם יצא דבר זה מפי הראב"ד ז"ל? שדברי ר"מ ז"ל מסודרים על דרך קצרה, מאורך הגמרא, פרק חזקת הבתים, בשמעתין דנכסי הגר, תחלה הזכיר בפסקא שקודם לזו דין שדה המסויים, ושאינו מסויים, כי היא תחלת ההלכה, דגרסינן: אתמר שדה המסויימת במצריה, אמר רב הונא אמר רב: כיון שהכיש בה מכוש אחד — קנה כולה וכו', עד ושאינה מסויימת במצריה, עד כמה? אמר רב פפא: כדאזיל תיירא דתורין הדר, ואחר כך דין המצר והחצב, שהיא מסודרת אחריה, כדין הזכיר, והיא דברי רב אסי אמר רבי יוחנן, ואחר כך סידר בזאת הפיסקא דין כל המפסיק לפאה: עד האמה, שכן הן דברי רבין אמר רבי יוחנן, דאמר: אפילו לפאה וטומאה, ופירש לאלתר לפאה מאי היא? דתנן אלו מפסיקין לפאה, הנחל, והשלולית, רשות היחיד ורשות הרבים

בצדה אחרת, ואינו יודע אם הגיע למקום הטומאה, אם לאו, כל מקום שמחזיקין אותו לטומאה, – הרי הוא במקום אחר מוחלק בפני עצמו:

יג. בקעה גדולה שיש בה שדות רבות, וכולן של גר אחד, ולא היה ביניהן לא מצר ולא חצב, ולא דבר מדברים המפסיקין, ובא אחר והחזיק במקצת הבקעה לקנות את כולה, כל הנקרא על שם אותו הגר, – קונה אותו:

יד. גוי שמכר מטלטלין לישראל, או קנה מטלטלין מישראל, – קונה במשיכה, ומקנה במשיכה, או בדמים: אבל הקרקע-אינו קונה אותו מישראל אלא בשטר,

מגדל עוז

וכו', שביל היחיד ושביל הרבים וכו', ואידי דקאי ברשויות--סידר אחריו הפסקת רשויות, שהיא מימרא, ופירוש לאביי ורבא סמוכה לדופן, וסיים ברשות שחולקת לגטין, דהיינו פיסלא, כדקא מסיימת סוגיין, רבא אמר: אפילו פיסלא, ואזדא רבא לטעמיה, רשות שבת — כרשות גטין דמי, ואחר כך חזר לסדר אחר זאת הפיסקא, כל דבר המפסיק לטומאה—מפסיק בנכסי הגר, כיצד? כגון שנכנס אדם לבקעה כו', לשני טעמים, האחד: לפי שבגמרא מפרש בדברי רבין אמר רבי יוחנן טומאה מאי היא כו', בתר פאה מאי היא, והדר לסדריה, והשני: שרצה לסמוך דיני בקעה זה לזה, שכתב: בקעה גדולה שיש בה שדות רבות כו', כמו שאכתוב בסמוך בסיעתא דשמיא; הנך רואה: כי דברי ר"מ ז"ל וסדורו — שקולים במאזני צדק, מעתה אומר אני: שהראב"ד ז"ל לא כתב זאת ההשגה, אלא אחד מן התלמידים על שמו: כל דבר המפסיק לטומאה, עד מוחלק בפני עצמו, פרק חזקת הבתים (דף כ"ה), והיא מימרא דרבין שהזכרתי: בקעה גדולה שיש בה שדות רבות וכו', עד הגר קונה אותה; כתב הראב"ד ז"ל: אינו כן: שכבר אמרו בגמרא: כל שנקראת על שמו היכי דמי? דאמרי: בי גרגותא דפלניא; ופר"ח ז"ל: שדה בית השלחין, ששותה מגרגותא חדא, עד כאן לשונו;

ואינו מקנה לישראל אלא בשטר, שאין דעתו סומכת אלא על השטר:

טו. במה דברים אמורים? במקום שאין משפט ידוע למלך, אבל אם דין אותו המלך ומשפטו: שלא יזכה בקרקע אלא מי שכותב בשטר, או הנותן דמים, וכיוצא בדברים אלו, — עושין כפי משפט המלך, שכל דיני המלך בממון— על פיהן הנין:

פרק שני

א׳ נכסי גר שאין לו יורשים, ונכסי ההפקר, ושדה שמכרה הגוי לישראל ועדיין לא החזיק בה, — כולם דינם שוה: כל המחזיק בהם בדרך מדרכי החזקה שבארנו בהלכות מכירה, — קנה, חוץ מאכילת הפירות:

מגדל עוז

ואני אומר גם על זה: שלא יצא מפי הראב"ד ז"ל, כי לשון הגירסא פרק חזקת הבתים כן הוא: אין שם לו מגר, ולא חלב מאי? פירש רבי מריגום: כל שנקראת על שמו, היכי דמי? אמר רב פפא: כגון דקרו לה בי גרגותא דפלניא, עד כאן, ורבים וגדולים פירשוה כפירוש ר"מ ז"ל, שהיה מקובל לו מפי הראשונים, והוא פירוש נאה, ואין להרהר אחריו, כי מלת «פלניא» לא תמלט מהיות שם אדם נקרא עליו: גוי שמכר מטלטלין, עד הפרק, פרק חזקת הבתים:

פרק שני

נכסי הגר שאין לו יורשין וכו', עד כמו שבארנו; כתב הראב"ד ז"ל: כל זה הולך על הדרך שכתבנו למעלה בהלכות

ב. כיצד? הלוקח קרקע מחברו, והחזיק בה באכילת פירותיה, — קנה, כמו שבארנו; אבל בנכסי הפקר, או נכסי הגר, אפילו אכל פירות האילן כמה שנים, — לא קנה לא גוף האילן, ולא גוף הקרקע, עד שיעשה מעשה בגוף הארץ, או יעבוד עבודה באילן; ומעשה באשה אחת: שאכלה פירות דקל שלש עשרה שנה, ובא אחר והחזיק באילן, בעבודה שעבד בגוף האילן, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: זה האחרון קנה:

ג. יש דברים רבים שאם החזיק בהן הלוקח — לא קנה עדיין, ואם החזיק באחד מהן בנכסי הגר, או בנכסי הפקר, — קנה; כיצד? המוצא פלטרים גדולים בנויין בנכסי הגר, או בנכסי הפקר, וסייד בהן סיוד אחד, או כייר בהן כיור אחד, כגון אמה, או יתר, כנגד הפתח, — קנה:

ד. הצר צורה בנכסי הגר, — קנה; והמציע מצעות בנכסי הגר, - קנה; הנר את השדה בנכסי הגר, -קנה; המפצל זמורות הגפן, או שריגי אילנות וכפות תמרים בנכסי הגר, אם דעתו לעבוד האילן, — קנה; ואם דעתו להאכיל העצים לבהמה, — לא קנה:

ה. כיצד? היה כורת מכאן ומכאן, הרי חזקתו שנתכוין לעבודת האילן; היה כורת מרוח אחת — אינו מתכוין אלא לעצים; וכן המלקט עצים ועשבים ואבנים מן השדה, אם דעתו לתקן הארץ, — קנה; ואם לעצים, — לא קנה:

ו. כיצד? לקט הגס והדק, — הרי זה כחזקת שנתכוין

מגדל עוז

מכירה פרק א׳, ואיני נכון בעיני: ואני אומר: סחויתי לעתי גם אני, ועיקרה פרק חזקת הבתים (דף מ״ב): אבל בנכסי ההפקר וכו׳, עד ואינו קונה, הכל פרק חזקת הבתים: היתה

לתקן את הארץ ; לקט הגם ולא הדק — הרי זה בחזקת שנתכוין לעצים ; וכן המשוה פני הארץ , אם דעתו לתקן הארץ — קנה ; ואם דעתו להשוות מקום שיעמיד בו גורן, — לא קנה :

ז. כיצד ? היה לוקח עפר ממקום גבוה , ונותנו למקום הנמוך , — הרי זה מתקן הארץ ; ראינוהו שאינו מקפיד על זה , אלא משליך העפר והצרורות בכל מקום בלא הקפדה, — הרי זו בחזקת שאינו מתכוין אלא להשוות מקום לדיש ; וכן הפותח מים לתוך הארץ , אם לתקן הארץ — קנה ; ואם לצוד הדגים - לא קנה :

ח. כיצד ? עשה מקום שיכנסו בו המים בלבד , הרי זה מתכוין לתקן הארץ ; עשה שני פתחים , אחד להכנים, ואחד להוציא, — הרי זה מתכוין לצוד דגים :

ט. הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר , ובא אחר והעמיד להם דלתות , — קנה האחרון , שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום , והרי הוא כמי שעשה גל אבנים על הארץ , שאינו קונה , שהרי לא הועיל בגדר זה , מפני שהוא רחב ביותר ומפולש , ואין צורת אותו הבנין מועלת לו עד שיעמוד דלתות :

י. המפיץ הזרע לתוך התלמים , — לא קנה , שבעת שהשליך הזרע — לא השביח כלום , ובעת שצמח והשביח , — שבח הבא מאליו הוא , ואינו קונה :

יא. היתה מחיצה בנכסי הגר ,ובא זה ועשה מחיצה אח־ת

מגדל עוז

מחילה בנכסי וכו׳ , עד בלא המעשה , בערובין פרק עושין פסין (דף כ״ה) : המחזיק בנכסי הגר , עד עדר. לא קנה , בנזקין פרק שור שנגח את הפרה (דף מ״ט : העודר בנכסי הגר , עד

על גבה, — לא קנה; ואפילו נבלעה מחיצה התחתונה, והרי העליונה קיימת, שבעת שבנה, לא הועיל, ובעת שהועיל — מאליו בא המעשה:

יב. המחזיק בנכסי הגר ובהפקר, והוא אין דעתו לקנות, אף על פי שבנה וגדר, - לא קנה:

יג. העודר בנכסי הגר, וכסבור שהן שלו, — לא קנה; עדר בנכסי גר זה, וכסבור של גר אחר, הואיל ונתכוין במעשיו אלו לזכות מן ההפקר, — הרי זה קנה:

יד. היה משכון ישראל ביד הגר, וכשמת הגר בא ישראל אחר, והחזיק במשכון זה, — מוציאין אותו מידו, שכיון שמת הגר — בטל שעבודו:

טו. היה משכון הגר ביד ישראל, ובא ישראל אחר והחזיק בו — לוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו, והאחרון קנה את השאר:

טז. במה דברים אמורים? בשלא היה המשכון בחצר הראשון, אבל אם היה בחצרו, — חצרו קונה לו שלא מדעתו, כמו שבארנו בענין מציאה, ואין לזה האחרון כלום:

יז. גר שמת, ובזבזו ישראל את נכסיו, והיו בה עבדים גדולים, — קנו עצמן בני חורין:

יח. גר שמת, ובזבזו ישראל את נכסיו, ושמעו שעדיין לא מת, או שיש לו בן, או שאשתו מעוברת, — כולן חיבין להחזיר; החזירו כלן, ואחר כך שמעו שמת,

מגדל עוז

הרי זה קנה, פרק חזקת הבתים: היה משכון וכו׳, עד כנגד שעבודו, פרק שור שנגח את הפרה (שם): היה משכון הגר ביד ישראל, עד האחרון כלום, פרק שור שנגח את הפרה (שם),

ששמעה ראשונה אמת היתה , ובראשונה מת , או מת בנו מקודם , או הפילה אשתו , כל המחזיק בשניה , — קנה , ובראשונה לא קנה :

פרק שלישי

א. הנותן מתנה לחברו — אין המקבל זוכה בה , אלא באחד מן הדרכים שהקונה זוכה בהן במקחו , אם מטלטלין רוצה לתן לו , עד שיגביה או שימשוך דבר שאין דרכו להגביה , או יקנה באחד משאר הדברים שהמטלטלין נקנין בהן ; ואם קרקע או עבדים נתן לו , עד שיחזיק כדרך שמחזיק הלוקח , או עד שיגיע שטר מתנה לידו ; אבל בדברים — לא זכה המקבל , אלא כל אחד מהן עדיין יכול לחזור בו :

ב. מחל לחברו חוב שיש לו עליו , או נתן לו הפקדון שהוה מופקד אצלו , — הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד , אינו צריך דבר אחר , כמו שבארנו :

מגדל עוז

וכבאור — פרק י״ז דהלכות גזלה : גר שמת וכו' , עד סוף הפרק, פרק חזקת הבתים , ומקצתה בגטין פרק השולח (דף ל״ה) , והבאור — ריש פרק ג' דהלכות מכירה :

פרק שלישי

הנותן מתנה לחברו , עד כמו שבארנו , פרק קמא דקדושין (דף כ״ו וכ״ז) , והבאור — פרק שלשה ועשרים דהלכות אשות , ופרק אחד עשר , ופרק שנים עשר דהלכות מכירה :

ג. וכן האומר לחברו: מנה שיש לי בידך תנהו לזה, — קנה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו, בין שנתן המנה בחוב שיש לו אצלו, בין שנתנו לו מתנה, בין שהיה חוב אצלו, בין שהיה פקדון אצלו, כמו שבארנו:

ד. כשם שאין צריכין עדים לענין מקח וממכר, אלא לגלות הדבר בלבד, אם היתה שם טענה וכפירה, כך במחילות ומתנות — אין צריכין עדים אלא מפני המשקרים:

ה. כשם שמוכר צריך לסיים הממכר כמו שבארנו, כך הנותן; כיצד? הכותב לחברו: קרקע מנכסי נתונה לך, או שכתב לו: כל נכסי קניין לך חוץ ממקצתן, הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו, ואינו ידוע, — לא קנה כלום, ואינו יכול לומר לו: תן לי פחות שבנכסיך, עד שסיים לו המקום שנתן לו; אבל אם אמר לו: חלק כך וכך בשדה

מגדל עוז

וכן האומר לחברו מנה וכו', עד כמו שבארנו, סוף פרק קמא דגטין (דף י"ג י"ד עמוד א'), ובבא בתרא פרק מי שמת (דף קמ"ד וקמ"ח ע"א), והבאור — פרק שני דהלכות מכירה: כדרך שאין צריכין כו', עד מפני המשקרין, פרק האומר דקדושין (דף ס"ה): כשם שהמוכר צריך לסיים כו', כיצד הכותב כו', אבל אם אמר לו חלק כך וכך כו', עד שבאותה השדה: כתב הראב"ד ז"ל: זה הדרך הולך על דרך פירוש הרב ז"ל, שפירש במסכת גטין, וקשיא לי מה שאמרו במנחות: בית בביתי אני מוכר לך, — מראהו עלייה הגרועה, ואם נפלה – נפלה ללוקח, וכן שור בשורי, אמאי? והא לא סיים: והא לא אקנה כלום! ואולי נאמר: כיון שהדין ידוע, שיד בעל השטר על התחתונה, — כאילו פירש הגרוע, או הנפול, או המת, ודין זה כשאין שם אלא גרוע אחד, או מת אחד, שהוא כמסוים, אבל אם הי'

פלונית, הואיל וסיים השדה, אף על פי שלא סיים החלק, — נטל אותו חלק מן הפחות שבאותה שדה:

ו. כל הנותן מתנה על תנאי, בין שהתנה נותן, בין שהתנה המקבל, והחזיק המקבל וזכה בה, אם נתקיים התנאי, — נתקיים המתנה, ואם לא נתקיים התנאי — בטלה המתנה, ויחזיר פירות שאכל, והוא שיהיה התנאי כראוי:

ז. כבר בארנו: שכל תנאין שיש במתנות, או במקח וממכר, — צריך שיהיה תנאי כפול, והן קודם ללאו, ותנאי קודם למעשה, ויהיה תנאי שאפשר לקיימו, ואם חסר אחד מאלו התנאין, — בטל, וכאילו אין שם תנאי:

ח. וכל האומר על מנת, כאומר מעכשיו דמי, ואינו צריך לכפול התנאי, כך הורו מקצת הגאונים, ולזה דעתי נוטה; ורבותי הורו: שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו, אלא בגטין ובקדושין בלבד, ואין לדבר זה ראיה:

מגדל עוז

שנים גרועים, או שנים מתים, לדעת הרב ז״ל לא קנה כלום, עד כאן לשונו; ואני אומר: הרי שרבו מודה לו; ומה שהקשה הראב״ד ז״ל ממנחות, — כבר כתבה ר״מ ז״ל פרק כ״א דהלכות מכירה, והיא נאמרה פרק הרי עלי עשרון, ושקלינן וטרינן עלה והכין אסיקנא לה: משום דיד בעל השטר על התחתונה, ואנן לא דקינן, אלא אמרינן לסיפא דמיא, דמה לי בית בביתי? מה לי חלק בשדה פלונית? שכל מין הבתים — כשדה פלוני הם, ובית אחד מהם — כחלק מן השדה, מה שאין כן ברישא, קרקע מנכסי שיש בהם כמה מינים, שדות, וכרמים, גנות, ופרדסים, ברכות מים, וגרנות, ובורות שיחין ומערות, יער, וכרמל, והרים, וגבעות, שפלה, וערבה, נחלים, וגאיות, אגמים, וכהרות, סלעים, וטרשים, שהכל נקרא נכסים וקרקע, והוא נקרא סוג, לפי המינים

ט. הנותן מתנה על מנת להחזיר, — הרי זו מתנה, בין שהתנה להחזיר מיד, בין שהתנה להחזירה לזמן קצוב, או כל ימי חייו של אחד מהם, או כל ימי חייו של פלוני, — הרי זו מתנה, בין במטלטלין, בין בקרקע, ואוכל פירות כל זמן המתנה:

י. האומר לחברו: שור זה אני נותן לך במתנה על מנת שתחזירהו, הקדישו והחזירו, — הרי זה מוקדש ומוחזר; אמר לו: על מנת שתחזירהו לי, — אינו קדוש, שלא התנה עליו אלא שיחזיר לו דבר הראוי לו, וכן כל כיוצא בזה:

יא. דיני מתנה נוהגין גם בגר תושב, שנאמר: [1] לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, בין במכירה, בין בנתינה מפני שאתה מצוה כהחיותו, שנאמר: [2] גר ותושב וחי עמך:

[1] דברים י״ד [2] ויקרא כ״ה

מגדל עז

הנכללים בו, והשדה הוא מין מהמינים, והחלק בו כפרט ונחלק בלשון המדברים, וזה פשוט לבעלי ההגיון, ואם מנעוני רבותינו ז״ל ממנו, אותנו ואת בנינו, כל דקדוק התלמוד וחלוקיו — הם הם, ואין ספק בדבריהם, וזה ברור: כל הנותן מתנה על תנאי וכו׳, עד ואין לדבר זה ראיה: כתב הראב״ד ז״ל: אף על פי שאין ראיה לדבר, זכר וטעם גדול יש לדבר, ואיך יתכן זה מוכר קרקע או נותנו, ואומר: אינו נותנו או מוכרו, א״א אם כן יעשה לי כך וכך, ונוציא אותו מידו, ולא עשה בו מה שהתנה עליו? אבל גטין וקדושין — אומדן דעתא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש, או לקדש, — אינו אלא כמפליג בדברים, וקרוב הדעת ורחוק הדעת — אין תנאי מועיל בו לרחק ולקרב, אלא אם כן חזקו בכפילו, ובכל הענינים שנתפרשו בו, כי כלם — חזוק התנאי הם, ובין תבין, ונחלת בני גד ובני ראובן — לא היתה אלא מוחזקת ביד ישראל, ואינו דומה לקרקע המוחזק לו

יב. הנותן מתנה לאשה — קנה הבעל ; והבעל קונה אותה רק לפירות :

יג. נתן מתנה לאשה על מנת שאין לבעלה רשות בה, — קנה הבעל ; אבל הנותן מתנה לאשה, והתנה עמה הניתן בגופה של מתנה שתהיה לכך וכך, — לא קנה הבעל :

יד. כיצד ? הנותן מתנה לאשה, ואמר לה : הרי המעות האלו נתונים לך במתנה, על מנת שתלבישי בהן, או על מנת שתשתי בהם, ותעשי מה שתרצי בלא רשות הבעל, — לא קנה הבעל, וכן אם אמר לעבד : על מנת שתאכל בהן ותשתה בהן, על מנת שתצא בהם לחירות, או על מנת שתעשה בהם כל מה שתרצה בלא רשות אדון שלך, — לא קנה האדון, וכן כל כיוצא בזה :

טו. הנותן כל נכסיו לעבדו, — קנה עצמו ויצא בן חורין, וקנה שאר הנכסים :

מגדל עוז

לאדם מירושתו, או ממקחו, עד כאן לשונו ; ואני אומר : בינותי בדבריו, ואינו רואה בהן זכירה מן המקרא, ולא מן הגמרא, רק סברא מדעתו הגלולה, ובינתו הגדולה : הנותן מתנה על מנת להחזיר, עד כל זמן המתנה, פרק קמא דקדושין (דף ו') : האומר לחברו שור זה, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק יש נוחלין (דף קל"ג) : דיני מתנה, עד וחי עמך, פרק קמא דמסכת עבודה זרה (דף ב'), וחולין (דף קי"ד) : הנותן מתנה לעבד, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק קמא דקדושין, ופרק בתרא דנדרים, ובסנהדרין פרק בן סורר ומורה (דף ע"א) : הנותן כל נכסיו לעבדו, עד סוף הפרק, בגטין פרק השולח (דף מ"ג), ופרק קמא (דף ח'), ופאה (דף ה') :

פרק רביעי

א. **המקבל** את המתנה, וזכה בה, ואחר שבאה לידו והוא שותק, חזר בו, ואמר: איני רוצה בה, או איני מקבלה, או הרי היא בטלה, או שאמר: מום זה נראה לי בזה, — לא אמר כלום: וכשם שאין הנותן יכול לחזור בו — כך המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה, מתנה זו שאמר המקבל איני רוצה בה, אחר שבאת לידו, — הרי היא הפקר, וכל הקודם בה, — זכה בה, שהרי הפקירה המקבל אחר שזכה בה; אבל אם היה צווח מעיקרו, — לא קנה המקבל, וחוזרת לבעלים הראשונים:

ב. המזכה לחברו במתנה על ידי אחר, כיון שהחזיק בה אחר, כגון שמשך המטלטלין, או הגיע שטר הקרקע לידו, או החזיק בקרקע, — זכה חברו, אף על פי שלא הגיע המתנה לידו, ואין הנותן יכול לחזור בו; אבל המקבל

מגדל עוז

פרק רביעי

המקבל את המתנה וזכה בה וכו', עד לא אמר כלום: כתב הראב"ד ז"ל: דוקא אמר: הרי היא בטלה, אבל אמר: בטלה היא, — אינה מתנה, והכין איתא בגטין ובכריתות, עד כאן לשונו; ואני אומר: אמת היא שכן נאמרה בגטין ריש פרק השולח (דף ל"ב), וגם בכריתות פרק המביא אשם תלוי (דף כ"ד): וכשם שאין הנותן כו', עד לבעלים הראשונים, בגטין פרק השולח (דף ל"ב), ובכריתות פרק המביא אשם תלוי (דף כ"ד), בתרא (דף קל"ז וקל"ח): המזכה לחברו על ידי אחר כו', עד מתנה בעל כרחו, סוף פרק קמא דגטין (דף י"ד)

ידו על העליונה, אם רצה — מקבל, אם לא רצה — אינו מקבל, שזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו, וזכות הוא שתנתן לו מתנה אם ירצה; אבל אם לא ירצה — אין נותנין מתנה לאדם בעל כרחו:

ג. זכה לו על ידי אחר, וכששמע המקבל שתק, ואחר כך צווח ואמר: איני מקבלה, — הרי זה ספק אם זה ששתק כבר רצה, וזה שחזר וצווח חזר בו, או ששתק מפני שעדיין לא הגיע לידו כלום, וזה שצווח — הוכיח סופו על תחלתו, לפיכך אם קדם אחר וזכה בה לעצמו, — אין מוציאין מידו, שמא המקבל זכה, וכיון שאמר איני רוצה בה, — הרי הפקירה, כמו שבארנו, וזה שקדם ולקחה — מן ההפקר זכה, ואם חזרו הבעלים הראשונים ותפשוה מיד זה שקדם וזכה בה, — אין מוציאין אותה מידם, שמא המקבל לא זכה, וכיון שאמר איני רוצה — הוכיח סופו על תחלתו, ולא קנה אותה, וברשות בעלים הראשונים היא קימת עדיין:

ד. ראובן שרצה לתן מאה דינרין לשמעון, ושלח לו המאה על ידי לוי, אם אמר לו: זכה במאה זוז

מגדל עוז

כתב כן ר"י אלפס ז"ל בהלכות: זיכה לו על ידי אחר, עד היא קיימת עדיין, בבבא בתרא פרק יש נוחלין (דף ל"ח ע"א), בגיטין ריש פרק השולח, ובכריתות פרק המביא אשם תלוי: ראובן שרצה ליתן מאה דינרים לשמעון וכו', עד שיגיע המאה לידי שמעון; כתב הראב"ד ז"ל: דוקא מתנה, אבל פריעת חוב, — אינו יכול לחזור בו; וכן בפקדון, אם הוחזק הנפקד כפרן, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו בגיטין סוף פרק קמא, בפשיטות התלמוד, כלשון ר"מ ז"ל; ומה שכתב הראב"ד — הסכמת גדולים היא, וסברא נכונה היא בעיני:

לשמעון, או תן מאה זוז לשמעון — אינו יכול לחזור בו; אבל אם אמר לו: הולך מאה זוז לשמעון, — יכול לחזור בו, עד שיגיע המאה ליד שמעון:

ה. הכך לו במאה זוז שנשתלחה עמו להוליכן לשמעון, ובקש שמעון ולא מצאהו, — יחזור לראובן; מת שמעון בחיי ראובן, — יחזור לראובן, או ליורשיו; מת ראובן בחיי שמעון — יתן המאה לשמעון, או ליורשיו, שמצוה לקיים דברי המת, ואף על פי שאמר הדברים והוא בריא, שהרי המאה בידו של שליח עדיין:

ו. אין אדם זוכה במתנה לחברו, עד שיהיה הזוכה גדול ובן דעת, ואחד איש ואחד אשה, ואפילו אשת איש, ועבד ושפחה:

ז. קטן שנותנין לו צרור וזורקו, אגוז ונוטלו, — זוכה לעצמו, ואינו זוכה לאחרים; פחות מזה, — לא לעצמו ולא לאחרים; וכן השוטה אינו זוכה לא לו, ולא לאחרים; והמזכה לשוטה על ידי בן דעת, — זכה; אבל החרש זוכה לעצמו, כמו שבארנו בהלכות גזלה:

מגדל עוז

הלך לו, עד בידו של שליח עדיין, סוף פרק קמא דמסכת גטין (דף י"ד): אין אדם זוכה במתנה לחברו כו', עד עבד ועבד, במציעא פרק אי זהו נשך (דף ע"א וע"ב): קטן שנותנין לו צרור, עד כמו שבארנו בהלכות גזלה, בגטין פרק התקבל (דף ס"ה), והבאור — פרק שבעה עשר: זכין לקטן אפילו וכו', עד ויאמר לו זכתה לי שדי, בגטין פרק השולח (דף ס"ה), ופרק הנזקין (דף ל"ט במשנה), ופרק קמא דמציעא (דף כ"ט דף י"ב), ובבא בתרא פרק מי שמת (דף קנ"ו וקנ"ז), ובכמה מקומות: וכן ארבע אמות של אדם וכו', וקטנה תזכה לה חצרה וכו', עד שיזכה לו בה אחר; כתב הראב"ד ז"ל:

ח. זכין לקטן אפילו בן יום אחד, ולגדול בין בפניו, בין שלא בפניו; וחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, אף על פי שאינו עומד שם, כיון שהגיע המתנה לחצרו, כאלו זכה בה אחר:

ט. במה דברים אמורים? בחצר המשתמרת; אבל בחצר שאינה משתמרת, כגון שדהו וחורבתו, עד שיהיה עומד בצדה, ויאמר: זכתה לי שדי; וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד בצדן,— קונין לו בסימטא, או בצדי רשות הרבים, או בחצר שאין לה בעלים; אבל ברשות הרבים או בשדה חברו— אינה זוכה עד שיגיע מתנה לידו; וקטנה— תזכה לה חצירה וד׳ אמות שלה; אבל הקטן אינו זוכה עד שתגיע מתנה לידו, או עד שיזכה לו אחר:

י. המתנה כגט, שאין אדם יכול למסור דברים לשליח; כיצד? אמר לשלשה: אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה, ויתנוה לפלוני,— אין זה כלום; ואם אמרו לאותן העדים, וכתבו ונתנו למקבל— לא קנה; וכן אם אמר לשנים: כתבו וחתמו בשטר מתנה, ותנוהו

מגדל עוז

אין דבר זה מחוור במתנה, אלא במציאה, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה פרק קמא דמציעא, ובגטין בכמה מקומות, ודעת רבינו משה ז״ל והעומדים בשיטתו: אם מטעם שיש לו יד או שליחות, מאי שנא מתנה? ומאי שנא מציאה? ודעת הראב״ד ז״ל והעומדים בשיטתו: דשאני מתנה, הואיל ודעת אחרת מקנה— עדיפא להו, ולכלם יש בתלמוד פנים: המתנה כגט שאין אדם יכול למסור דברים לשליח וכו׳, עד למקבל לא קנה; כתב הראב״ד ז״ל: הוא הדין אם אמר להם תנו, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם הלכה זו עיקרה פרק

לפלוני, — אינן יכולין לומר לסופר לכתוב, אלא הן עצמן כותבין, כמו בגט:

יא. הכותב בשטר: נתתי שדה פלוני לפלוני, או שכתב נתתיה לו, או הרי היא שלו, — הרי זוכה בה כשיגיע השטר לידו; אבל אם כתב בשטר: אתננו לו, אף על פי שהעידו עליו העדים, — לא זכה המקבל, עד שיאמר לעדים כתבו שטר מתנה, ותנו לו; וכותבין ונותנין לו, שאין המקבל זוכה, עד שיגיע שטר המתנה לידו, או עד שיזכה לו בו על ידי אחרים, כמו שבארנו:

יב. האומר נתתי שדה פלוני לפלוני, והוא אומר לא נתן לי, — חוששין שמא זכה לו על ידי אחר; אבל אם אמר: כתבתי ונתתי לו, והוא אומר: לא כתב ולא נתן לי, אם המקבל מתנה הוא שאמר כן, — הודאת בעל דין כמאה עדים הוא, והנותן אוכל פירות שדהו; ואם בן המקבל הוא שאמר: לא נתת לאבי שדה זו, והוא אומר:

מגדל עוז

כל הגט, וסברת ראב"ד ז"ל יש לה פנים לפי הסוגיא, דמסגי להו בסגנון אחר, ור"מ ז"ל לא כתבה, לפי שאינה פשוטה בגמרא, וכמו שכתבתי בזה החבור כמה פעמים, כי לכך קראו משנה תורה: וכן אם אמר לשנים כתבו וכו', עד כמו בגט: כתב הראב"ד ז"ל: והוא הדין אם אמר להם תנו — צריכין הם לכתבו, עד כאן לשונו; ואני אומר גם בזה: עיקר ההלכה בגטין פרק המקבל (דף ס"ו וס"ז), כלשון ר"מ ז"ל, ומה שכתב הראב"ד ז"ל — סברא מחודשת ונכונה היא, ולא כתבה ר"מ ז"ל, מפני שאינה מלשון הגמרא: הכותב בשטר נתתי וכו', עד כמו שבארנו, עיקר זאת ההלכה בגטין פרק השולח (דף מ' ע"ב) והבאור בזה הפרק: האומר נתתי שדה פלוני לפלוני כו', עד סוף הוא, פרק השולח (שם): מקבל מתנה שטוען ואומר וכו',

כתבתי ונתתי לו, – מניחים את הפירות על ידי שליש, עד שיודע הדבר היאך הוא:

יג. מקבל מתנה שטען ואמר: זו שתחת ידי אינה מתנה בידי, אלא שומר אני עליה, וכיוצא בו, או שאמר בטלה היתה מתחלתה, לפי שלא קבלתיה, או בעל כרחי, באונס או בטעות, וכיוצא בדברים אלו, — דבריו קיימין, ונשבע על זה שבועת היסת, ותחזור לבעליה:

יד. טען הנותן ואמר: שומר אתה עליה, או שאמר: שלא מדעתי נתתיה, או גזולה היא בידך, וזה אומר: אתה נתת לי, – נשבע המקבל שבועה היסת, ונפטר:

מגדל עז

עד ותחזור לבעלים; כתב הראב"ד ז"ל: רעיון רוח, ונשבע שבועת היסת, עד כאן לשונו; ואני אומר: דעת ר"מ ז"ל מסוגיין דפרק השואל, ופרק המביא אשם תלוי, דעביד טענת המקבל כטענת הנותן, ואם כן אית לן למימר: מה הנותן נשבע היסת, אף המקבל כן, ומה שכתב הראב"ד ז"ל לפטרו לגמרי, מפני שהיא הודאת בעל דין כמאה עדים, ולא מלינו שבועה בהודאה, והאמת יורה דרכו: טען הנותן וכו', עד סוף הפרק, מתניתין היא פרק שבועת הפקדון (דף ל"ז): תן לי פקדון, ותשומת יד, וגזל ואבדה, שיש לי בידך, וזה הדין דומה לה ולכיוצא בה האמורות שם:

פרק חמישי

א. **הנותן** מתנה, בין בריא, בין חולה, — צריך שתהיה גלויה ומפורסמת; אמר לעדים: כתבו בסתר ותנו לו, — אינה כלום, שזה מערים, כדי לאבד ממון אחרים, שיחזור וימכור אחר שיתן:

ב. לפיכך כל שטר מתנת קרקע שאין כתוב בו: ואמר לנו פלוני הנותן: שבו בשוקים וברחובות, וכתבו לו מתנה גלויה ומפורסמת, וכיוצא בענינים אלו, — חוששין לה שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל:

ג. הכותב שתי מתנות על שדה אחת, הראשונה מסותרת, והאחרונה גלויה ומפורסמת, — אחרון קנה; ואפילו היתה הראשונה סתם, ואין בה לא ענין סתירה, ולא ענין גלוי, אלא מתנה סתם, — האחרון קנה:

ד. כבר בארנו: שהמוסר מודעא, ואחר כך נתן המתנה — בטלה, אף על פי שאין זה אונס, שאין הולכין במתנה אלא אחר דעת הנותן, הואיל וגילה דעתו שאינו רוצה בה, — מתנתו בטלה; לפיכך מי שהיו הדברים מוכיחין, שאין דעתו לתן מתנה זו, אפילו שנתנה מתנה גלויה, ונמצאת

מגדל עוז

פרק חמישי

הנותן מתנה בין בריא בין חולה וכו', אמר לעדים כתבו בסתר וכו', עד שיתן; כתב הראב"ד ז"ל: פירוש הטובה שקבל מזה, עד כאן לשונו; ואני אומר: רואה אני שבכלל דבריו הכל, וזה תלמוד ערוך פרק חזקת הבתים (דף מ'): לפיכך כל שטר מתנה וכו', עד מתנה בטלה, הכל פרק

שנתנה מקודם מתנה מסותרת, — הרי שתי המתנות בטלות, הראשונה — מפני שהיא מסותרת, והשניה — מפני שהדבר מוכיח שאינו רוצה, והרי קדמה זו המתנה, שנמצאה כמו מודעא לה:

ה. מעשה באחד שרצה לישא אשה, אמרה לו: איני נשאת לך, עד שתכתוב לי כל נכסיך, שמע בנו הגדול, וצוח, על שמניחו ריקן, אמר לעדים: לכו והחביאו, וכתבו לו כל נכסי במתנה, ואחר כך כתב לה כל נכסיו, ונשאה, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: הבן לא קנה, והאשה לא קנתה, שהרי לא ברצונו כתב לה, וכאנוס בדבר הוא, שהרי גלה דעתו במתנה הראשונה, אף על פי שהיא בטלה, מפני שהיא מסותרת, וכן כל כיוצא בענינים אלו:

ו. שני שטרות שזמנן ביום אחד, והן כתובין על שדה אחת, בין במכר, בין במתנה, אם דרך אנשי המקום לכתוב שעות, — כל הקודם זכה, ואם אין דרך המקום לכתוב שעות, — הרי הדבר מסור לדיינים, כל שדעתם נוטה להעמיד שדה זו בידו, — יעמידו:

ז. במה דברים אמורים? בשטר שאין בו קנין, אלא קנה שדה זו בשטר זה, שאין אנו יודעין מי הוא משניהם, שהגיע שטרו לידו תחלה; אבל אם היה בכל שטר מהן קנין, כל שקדם לו הקנין, — זכה, וישאלו העדים; וכן אם

מגדל עוז

חזקת הבתים (דף מ׳): לפיכך מי שהיו הדברים מוכיחין, עד כמו מודעא לה; כתב הראב״ד ז״ל: כגון המעשה שהוא מביא, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם ר״מ ז״ל לכך כיון, שסמך המעשה להלכה, וכן סדרו מסדר התלמוד פרק חזקת הבתים: מעשה באחד שרצה לישא אשה כו׳, עד וכיוצא בענינים אלו,

היו שם עדים שזה הגיע לידו שטר מתנתו תחלה, – קנה הראשון:

ח. שני שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה אחד, ואין זמנם שוה, אם היה שטר אחד מכר, ואחד מתנה, אם היה הראשון מתנה, והשני שאחריו מכר, – לא בטל האחרון את הראשון, שיש לומר: להוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר, אף על פי שלא היה כותב שם אחריות, שאחריות, טעות סופר הוא; וכן אם הראשון מכר, והשני מתנה, – קנה השדה מזמן ראשון, שלא כתב לו שטר מתנה, אלא ליפות כחו, ומשום דין בן המצר:

ט. היו שני השטרות במכר, או שניהם במתנה, אם הוסיף בשני כלום, – הרי הראשון קיים, ולא כתב השני אלא מפני התוספות; ואם לא הוסיף – בטל שטר שני את הראשון, ואין לו אחריות אלא מזמן השני; לפיכך כל הפירות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני, – מחזיר אותם; ואם היה על אותה שדה חוק למלך בכל שנה, הנותן או המוכר, – נותן אותו החוק, עד זמן השטר השני:

מגדל עוז

פרק חזקת הבתים (שס), שני שטרות שזמנם יום אחד כו', עד קנה הראשון, פרק חזקת הבתים (דף ל"ד ול"ה), ומייתי לה נמי מסכת כתובות (דף צ"ד): שני שטרות היוצאין וכו', עד סוף הפרק, בכתובות פרק נערה שנתפתתה, וסופו — פרק הנזקין במסכת גטין:

פרק ששי

א. לעולם אומדין דעת הנותן, אם היו הדברים מראין סוף דעתו, — עושין על פי האומד, אף על פי שלא פירש; כיצד? מי שהלך בנו למדינת הים, ושמע שמת, וכתב כל נכסיו לאחר מתנה גלויה וגמורה, ואחר כך בא בנו, — אין מתנתו קיימת, שהדברים מוכיחין: שאילו ידע שבנו קיים — לא היה נותן כל נכסיו; לפיכך אם שייר מנכסיו כל שהוא, בין קרקע, בין מטלטלין, — מתנתו קיימת:

ב. וכן הכותב כל נכסיו מתנה לאחר מבניו, בין שהיה בריא, בין שהיה שכיב מרע, אפילו היה בן קטן המוטל בעריסה. — לא עשהו אלא אפוטרופוס, והרי הוא בכל הנכסים כאחד מאחיו, אומדין דעת הוא: שלא נתכוין אלא להיות אחיו נשמעין לו; ואם שייר כל שהוא, בין בקרקע, בין במטלטלין, — זכה הבן במתנה:

מגדל עוז

פרק ששי

לעולם אומדין דעת וכו', עד מתנתו קיימת, בבבא בתרא פרק יש נוחלין (דף קל"ב), ופרק מי שמת (דף קמ"ו):
וכן הכותב כל נכסיו לאשתו כו', עד שכתב לה, בבבא בתרא פרק יש נוחלין (דף קל"א), ופרק מי שמת (ד' קמ"ד), וסוף פרק קמא דגטין (דף י"ד): במה דברים אמורים בנשואה כו', עד מתנתו קיימת, פרק מי שמת (שם ע"ב): הכותב כל נכסיו וכו', על המחלה, פרק יש נוחלין (שם), ופרק מי שמת : כל אשה שקנתה וכו', עד מלטרוף מהם, פרק יש

ג. במה דברים אמורים ? שכתב לבן בין הבנים ; אבל אם כתב כל נכסיו לבן בין הבנות , או לבת בין הבנות , או לאחד מן היורשין בין שאר היורשין , אף על פי שלא שייר כלום – מתנתו קיימת :

ד. וכן הכותב כל נכסיו לאשתו , בין בריא , בין שכיב מרע , אף על פי שקנו מידו – לא עשאה אלא אפוטרופא על יורשיו , בין שהיו יורשי בניו ממנה , או מאשה אחרת , או אחיו , או שאר יורשיו ; ואם שייר כל שהוא , בין קרקע , בין מטלטלין , – קנתה כל שכתבו לה :

ה. במה דברים אמורים ? בנשואה ; אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו ארוסה , או לגרושה , אף על פי שלא שייר כלום , – הרי היא כשאר בני אדם , ומתנתו קימת :

ו. הכותב כל נכסיו לאחד מבניו , ולאחר , – זה האחר קנה חצי הנכסים במתנה , ונשאר החצי לבניו , והבן שנתנו לו , – אפוטרופוס מינהו על שאר אחיו :

מגדל עוז

נוחלין (דף קל״ב) : הרוצה להכנס וכתבה כל נכסים , עד אף על פי שנתגרשה אינה חוזרת , בבתרא פרק מי שמת (דף ק״נ) , ובכתובות פרק האשה שנפלו לה נכסים (דף ע״ט) : כל הנותנין כל נכסיהן כו׳ , עד כמו שבארנו , עיקר ההלכה בכתובות פרק האשה שנפלו לה נכסים (שם) , והבאור—פרק שלישי : מי שהלך כלים , עד שהדעת נוטה שלהן שלח , פרק מי שמת (דף קמ״ג) , ובירושלמי פרק שני דייני גזרות (דף ל״ה ע״ד) : המשיא בנו הגדול כו׳ , עד שנשא בו , פרק מי שמת (דף קמ״ד) : כבר בארנו בנשואין וכו׳ , עד לכנוס , פרק קמא דקדושין (דף ט׳) , והבאור — פרק כ״ג : וצריכין שיהיו הדברים וכו׳ . עד שלא בא לעולם , ריש פרק כ״ג דהלכות מכירה מבואר : ודברים אלו וכו׳ , עד שיטרוף בהן ; כתב הראב״ד ז״ל דבריו מעורבבין , כי נראה

ז. וכן אם כתב כל נכסיו לאשתו, ולאחר, — זה האחר קנה מחצה, ואשתו אפוטרופא על מחצה:

ח. כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה — אבדה כתובתה ותקרע; לפיכך אם יצא שטר חוב עליו, והלכו כל הנכסים בחובו שקדם המתנה, — תשאר היא בלא כלום, ולא תקח בכתובתה שקדמה החוב, שאומדן דעת הוא: שבהנאה שבא לה בשמועה זו שכתב לה כל נכסיו — אבדה כל זכות שיש לה בנכסים, חוץ ממתנה זו:

ט. וכן הכותב נכסיו לבניו, בין זכרים בין נקבות, בין בריא בין שכיב מרע, וכתב לאשתו עמהן קרקע כל שהוא, הואיל ועשה אותה שותף בין הבנים, ולא מחתה, — אבדה כתובתה, ואינה טורפת מנכסים אלו כלום; אבל מנכסיו שיבואו לו אחר אלו — נוטלת מהן כתובתה:

מגדל עוז

מדברין שהוא מפרש ניתנו להכתב, או לא ניתנו, אם צריכין לכתוב לגבות ממשועבדין, או אין צריכין לכתוב, ואחר כך אמר: לפיכך אינו כשטר שיטרוף בהן, ואולי הוא מפרש ניתנו לכתוב ולא כתב, אם יש להן דין שטר חוב, או לא, ואין דעות כל המפרשים שוות בזה, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו פרק קמא דקדושין, וכך קבלנו פירושה: לא ניתנו להכתב, שהרי אין אחד מוכר ונותן לחברו כלום, אלא שפוסקין כך אם יעשו הנשואין, לפיכך אם כתבו — אינן אלא לזכירה בעלמא, אבל לא לטרוף בהן, ועל דרך זה כתב ר"מ ז"ל; ויש לי ראיה לזה פרק אלו מגלחין (דף י"ח ע"ב), גמרא מתניתין דואלו כותבין כו', דגרסינן: אמר שמואל מותר לארס אשה בחולו של מועד, שמא יקדמנו אחר, ואמרינן: לימא מסייע ליה: ואלו כותבין במועד קדושי נשים וכו', מאי לאו שטרי קדושין ממש, ודחינן: לא, שטרי פסיקתא, וכדרב גידל אמר רב, דאמר רב

י. כתב לה עמהן מטלטלין בלבד, או ששייר לעצמו קרקע כל שהוא, — כתובתה קיימת; ותקנת הגאונים היא; ואפילו שייר מטלטלים כל שהוא, שהרי היא אומרת: ממה ששייר אני גובה, ומתוך שתרד למה ששייר, תרד לשאר נכסים ותטרוף:

יא. הכותב כל נכסיו לבניו, וכתב לאשתו חלק עמהן, ומת אחד מן הבנים בחיי אביו, — הרי זו תגבה כתובתה מחלק זה שמת, שלא אבדה כתובתה אלא מלטרוף מהן:

יב. הרוצה להנשא, וכתבה כל נכסיה בין לבנה, בין לאחר, ואחר כך נשאת ונתגרשה, או שמת בעלה, — מתנתה בטלה, שזו מברחת היא, ולא כתבה כל נכסיה אלא להבריח מבעלה שלא ירשנה, וכשתהיה צריכה להן — יחזרו לה, לפיכך אם מתה היא בחיי בעלה, — קנה המקבל מתנה את הכל, ואם שיירה כלום, אפילו מטלטלין, — מתנתה קיימת, ואף על פי שנתגרשה — אינה חוזרת:

מגדל עוז

גידל אמר רב: כמה אתה נותן לבנך? כך וכך, כמה אתה נותן לבתך? כך וכך, ועמדו וקדשו — קנו, והן הן הדברים הנקנין באמירה, עד כאן; אלמא דברים אלו — משעת השדוכין נאמרין, ועליהן סומכין לקדש, והן הן הנקראין אירוסין, וקיימא לן: אשתו ארוסה — לא אונן ולא מטמא לה כו', אלמא אינה כאשתו לכל דבר, עד שתכנס לחופה, וכדאסיקנא בכוליה תלמודא: אין האשה אוכלת בתרומה, עד שתכנס לחופה, ואם כן אתמהה! אם טורפת ממשעבדי, ואפילו הן הדברים שפוסקין בין האיש ובין האשה, כל שכן שאינן אלא מאבי החתן ואבי הכלה, דלא גמרי ומקנו עד שעת נשואין, כמו שכתב ר"מ ז"ל בצחות לשונו, ואם יש מפרשים בענין אחר, יגדיל תורה ויאדיר, ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם: המקדש את האשה, עד וגמר ונתן לשם מתנה, פרק מי שמת (דף

יג. כל הנותנין כל נכסיהם, משתבטל המתנה, ויחזרו כל הנכסין לבעלין הראשונים, — אין המקבל מתנה מחזיר פירות, שאפילו נתן האדם מתנה בפירוש על מנת להחזיר כל ימי חיי פלוני, — הרי זה אוכל פירות כל זמן המתנה, כמו שבארנו:

יד. מי ששלח כלים ממדינת הים, ואמר: ינתנו אלו לבני, — הרי אלו ינתנו לבנים ולבנות, הראוי לבנים, כגון ספרים וכלי מלחמה — לבנים, והראוי לבנות, כגון כלי משי הצבועים וחלי זהב — יטלום הבנות; היו ראוין לזכרים ולנקבות, — יטלו אותן הזכרים, וכן המשלח כלים לביתו סתם, והיו בהן כלים הראוין לבנות, — יטלו אותן בנותיו, אומדן דעת הוא: שלהן שלח; ואם אין לו בנות, או שהיו בנותיו נשואות, — יטלו אותן נשי בניו, שהדעת נוטה שלהן שלח:

טו. המשיא בנו גדול לבתולה בבית, — קנה הבית, והוא שיהו נשואין ראשונים לזה הבן, ולא השיא האב בן

מגדל עוז

קמ״ס): השולח סבלונות לבית חמיו, עד סוף מן המאכל והמשקה; כתב הראב״ד ז״ל: תמה אני, מועטין ואכל, למה הדרי בבית דין? ואי בשהן קיימין, היא בעיא ולא אפשיטא, הילכך אין נגבין בבית דין, אלא אם תפס — לא מפקינן מיניה, ואם אכלתו — לא הדרי, ואפילו תפס — מפקינן מיניה, עד כאן לשונו; ואני אומר: כך מצאתי כתוב בהשגות אות באות, ולפי דעתי, היה טעות סופר, שהשמיט משם בבא מפורשת סמוך לה, שכתב לסדיא וזה לשונו: וכן כלים ששלח שם להשתמש בהן בבית אביה, אם נשתמש בהן, ובלו, או אבדו, — אינן משתלמין, אבל אם היו קיימין — חוזרין הכל, וגובה אותו בבית דין, שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד, עד כאן

אחר קידם לו, ולא שייר האב בזה הבית שייחד לו כלום ודברים אלו כהלכה שאין להם טעם הם, ונגעו חכמים בדבר הזה מאומד הדעת, שמרוב שמחתו ואהבתו — גמר הקנהו דבית, שהרי לא שייר בה לעצמו כלום; לפיכך אם שייר שם אפילו פך אחד, — לא קנה הבית: ייחד לו בית וכלי בית, אף על פי ששייר בבית כלי אחד לעצמו, או היה לו שם אוצר וכיוצא בו, — קנה כלי הבית, אבל הבית לא קנה:

טז. ייחד לו בית ועלייה, — בית קנה, עלייה — לא קנה, וכן אם ייחד לו בית ואכסדרה, בית — קנה, אכסדרה — לא קנה; שני בתים זו לפנים מזו, — לא קנה אלא האחד שנשא בו:

יז. כבר בארנו בנשואין: ששנים שהיה ביניהם שדוכין, ופסק זה על ידי בנו, וזה על ידי בתו, ואמרו: כמה אתה נותן לבנך? — כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך? — כך וכך, ועמדו וקדשו, — קנו באמירה, ואין קונין באמירה זו

מגדל עוז

לשונו, וזה אפשר לפרש כדעת מקצת המפרשים אותו, בשלא אכל, וגם שהן קיימין, ואפילו תימא בשאכל, הואיל והן קיימין למה אינם נגבים בבית דין? שהרי הדבר ידוע, שלא שלחם אלא על מנת שישאנה; ומה שהקשה הראב״ד ז״ל — בעיא דרבא היא כתם, בפרק מי שמת (דף קמ״ו), גמרא ממתניתין דהשולח סבלונות, והכי גרסינן לה: בעיא רבא סבלונות העשויין לבלות, ולא בלו, מהו? עד כאן; ולא אפשיטא, ומיהו כי דייקת בה שפיר, העשויים לבלות, — לאו היינו שמשתמש בהן, — אלא העשויין לבלות, — הן אותן שאופה ומבשלת ועושה כל מלאכותיה בהן, ומתוך כך הן בלין וכלין, אבל להשתמש בהן בבית אביה, הן כלים מועטין, שהן עשויין לה לנוי, ולכבוד ולתפארת, כגון

עד שעת נשואין, שבל הפסק — דעתו לכנוס, וצריכין שיהיו הדברים שהן פוסקין מצויין ברשותו, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כמו שבארנו; ודברים אלו לא נהגו להכתב, לפיכך אינן בשטר עד שיטרוף בהן:

יח. המקדש את האשה, אפילו קדשה באלף דינר, בין שחזרה היא, בין שחזר הוא, בין שמת הוא, בין שמתה היא, — אין הקדושין חוזרין לעולם, אלא הרי הן מתנה גמורה, שאין להם חזרה:

יט. ואם היו קדושי טעות — חוזרין המעות:

כא. השולח סבלונות לבית חמיו, בין מרובין, בין מועטין,

מגדל עוז

ממים וטבעות, וכיוצא בהן, שעשויין להתכבד בהן בלבד, ואותן ודאי נגבין בבית דין; ולכך דקדק ר״מ ז״ל בלשון לשונו, וכתב שהדבר ידוע שלא שלחן אלא דרך נוי בלבד, עד כאן לשונו; ומלשון בעיא דרבא גופיה שמעת לה נמי הכי, דקאמר: העשויין לבלות, ולא בלו מהו? דמשמע דוקא העשויין לבלות, הוא דקא מספקא ליה, הא אינן עשויין לבלות — פשיטא דחוזרין ונגבין בבית דין, מאחר שהן קיימין, ופי מעיינת שפיר בסוגיא דשמעתא, — הכי משכחת לה, דבתר דבעי רבא — בעא למיפשטא מהא דעשויין לבלות כו׳, מאי לאו אף על גב דלא בלו, והדר ליה: לא, דבלו, והדר פשיט מהא: סבלונות מועטין שתשתמש בהן, והיא בבית אביה, — אין נגבין, ומהדר: הרגומה רבא בייכא וסבכתא, משמע הא בשאר מילי — נגבין; ועוד: לקמן כי הדר עלה בספקא — אמרינן: יתיב רבין סבא קמיה דרב פפא, ויתיב וקאמר: בין שמתה היא, ובין שמת הוא, הדר ביה סבלונות הדרי, אלמא פשיטא ליה לתלמודא:

בין שאכל שם סעודת ארוסין, בין שלא אכל, בין שמת הוא, בין שמתה היא, או שחזר בו האיש, — יחזרו הסבלונות כלן, חוץ מן המאכל והמשקה:

כב. וכן כלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית אביה, אם נשתמשה בהן, וכלו, או אבדו, — אינן משתלמין; אבל אם הוו קיימין — חוזר הכל, וגובה אותם בבית דין, שהדבר ידוע: שלא שלחם, אלא דרך נוי בלבד:

כג. חזרה היא בה, — חוזרת הכל, ואפילו המאכל והמשקה, נותנת דמיו בזול; וכבר הסכימו הגאונים: שאם היו דמי מאכל ומשקה (שוה) ששה — משתלמת ארבעה, אם חזרה בה, שלא נתן לה מתנה זו, אלא לדעת שלא תחזור בו:

כד. הורו רבותי: שאם היה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה, ויאכיל לרעיו, או יחלק מעות לשמשין

מגדל עוז

דל׳ היכא דלא בלי — הדרי, ואף על גב דאכל, דהא כי הדר ביה איהו, טפי הוא מאכל או שתה, ואפילו הכי הדרי, וגם על זה סמך רבינו משה ז״ל: חזרה היא בו חוזר הכל כו׳, עד אלא לדעת שלא תחזור בו, פרק מי שמת (שם): הורו רבותי שאם יהיה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה וכו׳, עד נשבע ונוטל; כתב הראב״ד ז״ל: איני משוה עם רבותיו בזה, וזאת הגרמא — דומה לזרעוני גנה ולא צמחו, שאינו משלם לו אלא ההוצאה, וכללו של דבר: אין זה ממון שבעל הממון עושה אותו, אף על פי שגרם לו זה פטור, עד כאן לשונו; ואני אומר: כולה שמעתין דשושבינות וסבלונות פרק מי שמת, — הולכת על פי המנהג, דהכי נהוג בני גננא וכו׳, מקום שנהגו וכו׳, ופרק גט פשוט, מקום שנהגו, ובמציעא פרק השוכר את הפועלים, הכל

ולחזנין, וכיוצא בהן, ועושה כדרך שעושין כל העם, וחוזרה בה – משלמת הכל, שהרי גרמה לו לאבד ממון, וכל הגורם לאבד ממון – חברו משלם; והוא שיהיו לו עדים כמה הוציא, שאין זה נשבע ונוטל:

פרק שביעי

א. מנהג פשוט ברוב המדינות: שבזמן שישא אדם אשה, – משלחין לו ריעיו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו; ובאים אותן הרעים והמיודעים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן כשבעת ימי המשתה, או במקצתן, הכל כמנהג המדינה; ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות, ואותם ששלחו המעות, ואוכלין ושותין עם החתן – נקראים שושבינין:

ב. השושבינות, אינה מתנה גמורה, הדברים ידועים, שלא שלח זה עשרה דינרין בשביל שיאכל וישתה בזה:

מגדל עוז

כמנהג המדינה, והיא הלכתא רבתי לכוליה תלמודא, ושמחת מרעים נמי התם אתמרא, פרק מי שמת; וטעמא דגרמא שכתב ר״מ ז״ל — יתורא דטעמא הוא, אלא העיקר היא המנהג, פלגא דג״מא בנפשיה — מחלוקת ישנה היא בנזקין פרק הגוזל עצים, בשמעתין דגרמא, גבי הזורק מטבעותיו של חברו, יש אומרים בכה, ויש אומרים בכה:

פרק שביעי

מנהג פשוט היא ברוב מדינות שלא הודיעו, הכל פרק מי שמת (דף קמ״ד קמ״ה): וכמה מנכין וכו׳, עד ומשלם

ולא שלח, אלא מפני שבדעתו היה: שאם ישא הוא אשה — יחזור וישלח לו כמו ששלח לו; לפיכך אם נשא זה אשה, ולא החזיר לו השושבינות, — הרי זה, תובעו בדין, ומוציא ממנו:

ג. ואין יכול לתבעו, עד שישא כדרך שנשא הוא: כיצד? ראובן שנשא בתולה, ושלח לו שמעון שושבינות, ואחר כך נשא שמעון אלמנה, — אינו יכול לתבוע ראובן להחזיר לו השושבינות, שהרי אומר לו: איני מחזיר לך אלא בבתולה, כמו שנתת לי; וכן אם שלח לו בנשואי אלמנה, — אינו יכול לתובעו שהחזיר לו בנשואי בתולה:

ד. עשה ראובן משתה בגלוי ובפרהסיא, ועשה שמעון בצנעה, או שעשה ראובן בצנעה, ושמעון בפרהסיא, — אינו יכול לתבעו, שהרי אומר לו: איני עושה עמך אלא כדרך שעשית עמי:

ה. ראובן שנשא אשה, ושלח לו שמעון שושבינות, ואכל ושתה עמו, ואחר כך נשא שמעון כנשואי ראובן עצמן, ובא ראובן ואכל ושתה עמו, או שקרא לו שמעון, ולא רצה לבא, או שהיה במדינה ושמע קול טבלא, במקום שאין דרכן לקרות אחד אחד, אלא כל השומע יבא, ושמע ולא בא, — חייב להחזיר לו השושבינות כולה, שהרי ידע ולא בא, או קרא לו במקום שדרכן לקרות אחד אחד ולא בא:

מגדל עוז

לו; כתב הראב״ד ז״ל: לא ראיתי חשיבות עם גרות העין, על כאן לשונו; ואני אומר: זה כתב, לפי שמצא בלשון הגמרא פרק מי שמת, בשמעתא דשושבינות, דגרסינן; ועד כמה? אמר אביי: נוהג בני גננא עד נזמי, אתא בכפיה אכליה בכרסיה,

ו. לא היה ראובן במדינה, — מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו, ומחזיר לו שאר השושבינות; וכן אם היה במדינה, ולא קראהו, או לא הודיעו, — מנכין לו, ויש לו עליו תרעומת מפני שלא הודיעו:

ז. וכמה מנכין? נהגו בנכוי: אם דינר אחד שלח לו שמעון, — אינו מחזיר לו כלום, שהרי זה דמי מה שאכל; ואם יתר על הדינר, עד סלע, — מנכה לו מחצה; מסלע ולמעלה — אומדין דעת המשלח:

ח. ושעור השושבינות: אם אדם חשוב — מנכה לו מחצה; ואם צר עין ומדקדק בהוצאתו — אינו מנכה לו אלא שיעור מה שאכל ושתה, ומשלם לו השאר:

ט. מת שמעון קודם שישא אשה, או שנשא ומת בתוך ימי המשתה, — אין ראובן חייב להחזיר ליורשי שמעון כלום, שהרי אומר להם: תנו לי שושביני, ואשמח עמו:

י. לפיכך אם שמח עמו, ואחר כך מת שמעון, או קרא לו ולא בא, או שלא היה במדינה, או שלא הודיעו, הואיל ושלמו ימי המשתה, ואחר כך מת שמעון, — חייב ראובן להחזיר השושבינות ליורשיו, או כולה, או בנכוי, אם לא הודיעו, או לא היה עמו במדינה:

מגדל עוז

עד ארבעה — משלם פלגא, מכאן ואילך — איניש כחשיבותיה, ורוצה לומר הראב"ד ז"ל כחשיבותיה דאלו למטה — לא יקרא חשיבות, כפירוש ר"מ ז"ל, ורשב"ם פירש כפירוש ר"מ ז"ל בין לחשיבות, בין לגריעות, כפי מה שהוא, וכן נראה לי מלשון הגמרא, דהא אין לך זה עין ממי שלא הביא יותר ממה שאכל, ומדכר ליה תלמודא, והמביא ארבעה נדיב ממנו, שהרי הביא כפלים מאכילתו, ועל כן חזר כנגד השני לדדין, ואמר: איניש איניש כחשיבותו, זה לכילות,

יא. מת ראובן, ואחר כך נשא שמעון אשה, ושלמו ימי המשתה, מקום שנהגו לגבות השושבינות מיורשין, — כופין יורשי ראובן להחזיר בנבוי, ומקום שלא נהגו, — אין היורשין משלמין כלום:

יב. מת ראובן אחר שנשא שמעון אשה, ושלמו ימי המשתה, — כופין את יורשיו, ומשלמין השושבינות בכל מקום, שהרי נתחייב אביהן לשלם; ואם כולה היה חייב לשלם — משלמין כולה; ואם בנבוי — משלמין בנבוי׳

יג. חמשה דברים נאמרו בשושבינות: נגבית בבית דין: שאינה אלא כמו מלוה, ואינה משתלמת אלא בעונתה, כעין נשואי ראשון, שזה כמו תנאי הוא, אף על פי שלא פירש שעל דעת זה שלחה, ואין בה משום רבית, אפילו שלח לו דינר והחזיר לו עשרה, — מותר, שלא על מנת להוסיף לו שלח, ואין השביעית משמטתה, שאינו יכול לנוש אותו ולתובעו, עד שישא כדרך שנשא הוא, ואין הבכור נוטל בה פי שנים כשתחזור ליורשין, מפני שהוא ראוי, ואין הבכור נוטל בראוי, כמו שיתבאר במקומו:

מגדל עוז

חה לותרנות: מת שמעון קודם שנשא אשה, עד אין היורשין משלמין כלום; כתב הראב"ד ז"ל: מעולם לא ראיתי בגמרא מנהג לשושבינות, אלא לסבלונות, עד כאן לשונו; ואני אומר: הוא סמך על לשון הגמרא בסיפא, דהשושבינות נגבית בבית דין כו׳, גרסינן: תנו רבנן חמשה דברים נאמרו בשושבינות, נגבית בבית דין כו׳, ובתרא אמר אביי: נהוג בני גננא כו׳, כדכתיבנא לעיל, דמשמע שהכל תלוי במנהג: מת ראובן אחר שנשאו כו׳, עד שיתבאר במקומו, עיקר ההלכות פרק מי שמת, והבאור — ריש פ"ג דהלכות נחלות: השולח תשורה לחברו, עד שיפרש שהוא מלוה, וכן השולח לחברו כדי יין וכדי שמן וכו׳, עד אלא

יד. השולח תשורה לחבירו, או שנתן לו מעות בשמטה ידו, והוא מטאן לקחת, וזה נשבע שאי אפשר שלא תקח, והפציר בו עד שלקח, וכן כל כיוצא בהן, אף על פי שלא פירש, — הרי אלו מתנה, ואינו יכול לחזור הוא ולתבוע, עד שיפרש שהוא מלוה:

טו. וכן השולח לחברו כדי יין וכדי שמן, ופירות, בעת הנשואין, — אין נגבין בבית דין, מפני שהוא גמילות חסדים, ולא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד:

פרק שמיני

א. הסומא, או הפסח, או הגדם, או החושש בראשו, או בעינו, או בידו, או ברגלו וכיוצא בהן, — הרי הוא כבריא לכל דבריו במקחו, או בממכרו ומתנותיו:

ב. אבל החולה שתשש כח כל הגוף, וכשל כחו מחמת החולי, עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי

מגדל עוז

במעות בלבד; כתב הראב"ד ז"ל דבר זה אינו מחוור, עד כאן לשונו; ואני אומר: הוא סמך ללמוד מהסבלונות, דאמרינן פרק מי שמת: כדי יין וכדי שמן וכו', ואסיקנא: דמאכל ומשתה לא הדר, ובשושבינות שנא:

פרק שמיני

הסומא או הפסח כו', עד אינן כמתנת בריא כילד שכיב מרע, עד כמו שבארנו, ההלכות, פרק קמא דגטין (דף ה')

הוא נופל על המטה — הוא (הנקרא) שכיב מ״ע, ומשפטי מתנותיו — אינם כמתנת בריא; כיצד? שכיב מ״ע שצוה ואמר לתן לפלוני כך וכך, בין בחול, בין בשבת. בין כתב, בין לא כתב — זכו הכל בשימות בכל מה שנתן להם, ואינו צריך קנין, שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן, ודבר זה מדברי סופרים; ואף על פי שאינו אלא מדבריהם — עשו אותה כשל תורה, כדי שלא תטרף דעתו עליו, כשידע שאין דבריו קיימים:

ג. לפיכך אם אמר: קנו ממני, אפילו בשבת — קונין ממנו, שזה הקנין אינו צריך:

ד. ואין שכיב מ״ע צריך לומר: אתם עדי, אלא כל השומע את דבריו — הרי זה עד, שאין אדם משטה בשעת מיתה:

ה. שכיב מ״ע שצוה לתת מתנה לעובר שבמעי אמו, — זכה העובר, מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, כמו שבארנו:

ו. אמר: אם ילדה אשתי זכר יטול מנה, ואם נקבה מאתים, וילדה זכר, — נוטל מנה, ילדה נקבה — נוטלת

מגדל עוז

ובבבא בתרא פרק יש נוחלין, ופרק מי שמת (דף קל״ה קל״ז), והבימור — פרק י״ג דהלכות אבות (דף קל״ז): אמר אם ילדה אשתי זכר כו׳, עד אין מתנתו מתנה, פרק מי שמת (דף קמ״א): מתנת שכיב מרע אינה קונה, עד אלא לאחר מיתה, פרק יש נוחלין (דף קל״ו ע״א): מתנת שכיב מרע וכו׳, עד הרי זו קיימת, פרק מי שמת (דף קכ״ב ודף קנ״א): שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני, עד כותבין ונותנין לאחר מיתה; כתב הראב״ד ז״ל: אני וחברי אומרים ואפילו כתבו מחיים — שלוחין הם,

מאתים, ילדה זכר ונקבה – הזכר נוטל מנה, והנקבה מאתים:

ז. שכיב מרע שאמרו לו: נכסיו למי? ואמר להם: דומה שיש לו בן, או שאשתו מעוברת, עכשיו שאין לו בן, או שאין אשתו מעוברת, נכסיו לפלוני, ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת, אף על פי שהפילה, או מת הבן אחר כך – אין מתנתו מתנה:

ח. מתנת שכיב מרע אינה נקנית אלא לאחר מיתה, ואין אחר זוכה בדבר שצוה לו, בין במקרקעי, בין במטלטלי, אלא לאחר מיתה:

ט. לפיכך מוציאין לכתובות האשה ומזון האלמנה והבנות מיד אלו שצוה לתת להם, שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ובמזונות, ואלו שנתן להם – לא יקנו אלא לאחר מיתה:

י. מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, בין שהיתה במקצת נכסיו, בין שהיתה בכל נכסיו – חוששין לה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, והואיל ומתנה זו לא תקנה אלא לאחר מיתה – אין שטר לאחר מיתה, והרי המתנה בטלה:

יא. ואם קנו ממנו כדי ליפות כח המקבל, כגון שכתוב: וקנינו ממנו, מוסף על מתנה זו – הרי היא קיימת:

מגדל עוז

וכיון שהשולח מת — מעשה השליחות בטל, שהרי לא נתקיים מעשה השליח אפילו שעה אחת מחיים, עד כאן לשונו; ואני אומר: לבי אומר לי שיש לזה יתרון, הואיל ודברי שכיב מרע— ככתובין וכמסורין הם בעלמא, אף כאן עדיפא מתנתו ממתנת בריא, וכן משמע בעיקר זאת ההלכה פרק יש נוחלין, שלהי גמרא מהניתין דמי שמת, וכמלאת דייתיקי קשורה לו, דבעי

יב. שכיב מרע שאמר: כתבו ותנו לפלוני מנה, ומת קודם שיכתבו ויתנו לו, — אין כותבין, ואין נותנין, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה:

יג. ואם אמר כתבו, כדי ליפות כח המקבל, כגון שאמר: תנו מנה לפלוני, ואמר: ואף כתבו ותנו לו, — הרי אלו כותבין וחותמין, ונותנין לאחר מיתה:

יד. שכיב מרע שכתב כל נכסיו מתנה סתם, ולא שייר כלום, אם עמד, — חוזר, ואפילו קנו מידו כדי ליפות את כחו, בין שהקנה כל נכסיו לאחר, בין שכתבם לשנים, שאומד דעת הוא: שלא נתן זה הכל, אלא שנתכוין שלא יקנו כלום, אלא לאחר מותו:

טו. שייר כלום לעצמו, בין קרקע, בין מטלטלין, — הרי זו מתנה במקצת, וסתמה כמתנת בריא, שקונה מזמן הכתיבה; לפיכך אינו חוזר; והוא שקנו מידו, שמתנת שכיב מרע במקצת — צריכה קנין, בין עמד, בין לא עמד:

טז. במה דברים אמורים? בשנתן סתם, שהרי אנו אומדין דעתו ואומרין: הואיל ושייר — לא נתכוין אלא להקנות לו מחיים, במתנת בריא:

מגדל עוז

תלמודא לפלוגי ביניהו, והכי דלא קיימי בעיקר דינא, בכי הא איכא לפלוגי, ואף על גב דלא אמר ואף כתובו, הואיל וכתבו מחיים — לעשות ידם כיד המקבל, הואיל וזכין לאדם שלא בפניו, ואכן סהדי דניחא ליה למקבל דליזכו ליה, והאמת יורה דרכו: שכיב מרע שכתב כל נכסיו מתנה סתם וכו', עד במתנת בריא; כתב הראב״ד ז״ל: ואם שייר — צריכה קנין, כי בלא קנין איכה כלום, עד כאן לשונו; ואני אומר: אטו כי רוגלא ליחשיב וליזיל, כבר כלל וכתב זה ר״מ ז״ל כמה פעמים בזה הפרק, על כל פרק ופרק, ועל כל דבר ודבר, ועיקרה פרק מי שמת, ראה בנו

יז. אבל אם נתן לו המקצת בפירוש במתנת שכיב מרע, שאינו אלא לאחר מיתה, – אינו צריך קנין: ואם עמד – חוזר; ואם לא עמד – קנה זה המקצת: ואם היה בה קנין – לא קנה, אלא אם כן היה מיפה כחו, כמו שבארנו:

יח. אל תטעה בשכיב מרע שכתב כל נכסיו, ופירש שנתן הכל מעכשיו, והקנה מחיים, שאין זה מתנת שכיב מרע, אלא כשאר כל מתנות הבריאים, שאם הגיע השטר ליד המקבל, או שקנו מיד הנותן, – קנה הכל, ואין יכול לחזור בו:

יט. הנותן מתנה כשהוא שכיב מרע וכתב בה: בחיים ובמות, או מחיים ובמות, בין בכל, בין במקצת, הואיל וכתוב בו «ובמות» – הרי זו מתנת שכיב מרע, שזו שכתוב בה «ובמות» – שלא יקנה אלא לאחר מיתה, וזה שכתוב בה «מחיים» – סימן לישב את דעתו שיחיה מחולי זה:

כ. שכיב מרע שנתן הנכסים, שהדבר גלוי שהן כל נכסים שיש לו, – הרי זה כמתנה במקצת, ואם קנו מידו, ועמד, – אינו חוזר, חוששין אנו: שמא נשארו לו נכסים אחרים במדינת הים, עד שיאמר כל נכסי שהן אלו, או

מגדל עוז

אבל אם נתן לו המקצת בפירוש במתנת שכיב מרע וכו', עד קנה זה המקצת; כתב הראב"ד ז"ל: וזהו המצוה מחמת מיתה, עד כאן לשונו; ואני אומר: לא ידענא מאי איכון הכי כיפי דהלא ליה? דהוא פרק מי שמת, ואם היה בה קנין — לא קנה, אלא אם כן היה מיפה כחו כמו שבארנו, עיקר ההלכה פרק מי שמת, והבאור, בזה הפרק: שכיב מרע שכתב כל נכסיו וכו', עד ואם כנמלך אחר שבייר כו', מה קנו כלן וכו', עד כל

שהיה מוחזק שאין לו נכסים אלא אלו, ואחר כך תהיה המתנה בכל:

כא. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים — רואין: אם כמחלק כתבם, מת, — קנו כלן, עמד - חוזר בכולן; ואם כנמלך אחר ששייר, חזר וכתב, וקנו מידו על כל אחד ואחד, מת – קנו כולן, עמד – אינו חוזר אלא באחרון, שהרי נתן לו כל הנכסים הנשארים:

כב. הכותב כל נכסיו לעבדו, ועמד – חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד, שהרי יצא עליו שם בן חורין:

כג. שכיב מרע שצוה מחמת מיתה, כגון שהיתה דעתו נוטה שהוא מת ודאי, וניכר דבר זה מכלל דבריו, אף על פי שקנו מידו במקצת, אם עמד – חוזר:

כד. והמפרש בים והיוצא בשיירה והיוצא בקולר, והמסוכן, והוא שקפץ עליו החולי והכביד עליו חליו, כל אחד מארבעתן - כמצוה מחמת מיתה, והרי דבריו ככתובין וכמסורין, ומקיימין אותן אם מת, ואם ניצל ועמד, אפילו קנו מידו במקצת – חוזר, כדין כל מצוה מחמת מיתה:

כה. שכיב מרע שנתק מחולי לחולי, אם לא עמד, ולא הלך על משענתו בשוק, – מתנתו מתנה:

מגדל עוז

נכסיו הנשארים; כתב הראב״ד ז״ל: האחרון צריך שיהא קניינו ליפות כחו, עד כאן לשונו; ואני אומר: הואיל והוא כמלך לכל אחד ואחד, חוץ מן האחרון — לא שייך למימר: וקנו מידו לכל אחד ואחד, אלא על הראשונים, אבל האחרון — אין אחריו המלכה, ולכך לא שייך לפרושי בית וקנו מידו על חלקו, שמתנתו בלבד היא מתנת שכיב מרע, כך סברת לשונו, וכן משמע מתוך ההלכה פרק מי שמת, אשר שם עיקרה: הכותב כל נכסיו לעבדו כו׳, עד בן חורין, פרק קמא דגטין (דף ט׳), שכיב מרע שציה מחמת מיתה, עד אם עמד חוזר, בגטין פרק מי שאחזו

כו. עמד בין החולי שצוה בו , ובין החולי שמת ממנו , והלך על משענתו, — אומדין אותו על פי רופאים : אם מחמת חולי הראשון מת , — מתנתו קיימת ; ואם לאו — אין מתנתו קיימת ; ואם הלך בשוק בלא משענת , — אינו צריך אומד , אלא בטלו מתנותיו הראשונות :

כז. מתנת שכיב מרע שאין כתוב בה שמתוך החולי הזה שצוה בו מת , ואין העדים מצויין לשאול להם , אף על פי שהרי זה המצוה מת , — הרי המתנה בטלה , שאין מיתתו ראיה , שמא מחולי שנתן בו המתנה נרפא , ואחר כך חלה חולי אחר ומת ; לפיכך הנכסים בחזקת היורשין , עד שיביא ראיה : שמתוך החולי הזה שנתן בו מתנה זו מת :

פרק תשיעי

א. שכיב מרע שצוה ואמר : לא תגלו מתנה זו , ולא תודיעו בה אדם , אלא לאחר מיתה , — הרי

מגדל עוז

(דף ע"ב), ובגמרא מי שמת (דף קנ"א) : המפרש ביס וכו' , עד כדין כל מצוה מחמת מיתה , בגטין פרק האומר התקבל (דף ס"ה) : שכיב מרע שניתק , עד סוף הפרק , בגטין פרק מי שאחזו קורדיקוס (דף ע"ב וע"ג), ובבתרא פרק מי שמת :

פרק תשיעי

שכיב מרע שצוה וכו' , עד שמא מסותרת היא , בבתרא פרק חזקת הבתים (דף מ') : שכיב מרע שצוה ואמר יטול פלוני וכו' , עד ישען בהם לא קנה , פרק מי שמת (דף קמ"ה) :

זו מתנה קיימת, ואינה מתנה מסותרת, שבעת שהקנה שהוא אחר מותו, הרי אמר גלו אותה:

ב. מצוה מחמת מיתה אינו צריך לומר: גלו את המתנה, אלא אף על פי שהיא כתובה סתם, — אין חוששין לה שמא מסותרת היא:

ג. שכיב מרע שצוה ואמר: יטול פלוני כל נכסי, או מקצת נכסי, או יחזיק, או יזכה, או יקנה, — כולן לשון מתנה היא; וכן אם אמר: יחסין, או ירש, על מי שראוי ליורשו, — הרי זה קנה:

ד. אמר: יהנה פלוני בהן, יעמד בהן, ישען בהן, — לא קנה:

ה. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד, אם אינו ראוי ליורשו — נוטלן משום מתנה, ואם ראוי ליורשו, — נוטלן משום ירושה; במה דברים אמורים? בשהיה היורש הזה אחת מבנותיו, או אחד מכלל בני בניו, או אחד מכלל אחיו וכיוצא בהן משאר יורשין; אבל אם כתבהו לאחד מבניו — לא עשהו אלא אפוטרופוס, כמו שבארנו:

ו. מי שאמרו לו בשעת מיתתו: נכסיך למי הן? שמא לפלוני, ואמר להן: אלא למי? רואין: אם ראוי

מגדל עוז

שכיב מרע שכתב כל נכסיו וכו', עד כמו שבארנו, עיקר ההלכה פרק יש נוחלין (דף קל"ג), והבאור — פרק שני: מי שאמרו לו בשעת מיתתו וכו', עד משום מתנה; כתב הראב"ד ז"ל: פירוש וירושה אין לה הפסק, ואפילו אמר בלשון מתנה, כרבי יוחנן בן ברוקא, עד כאן לשונו; ואני אומר: יישר כחו, ויכוח דעתו, שהגים לעתינו בגלוי דעתו, ועיקר הלכה זו — פרק יש נוחלין (שם): שכיב מרע שהוא כו', עד הודאתו הודיה, פרק מי

ליורשו, — נוטלן משום ירושה, ואם לאו, — נוטלן משום מתנה:

ח. אם נתן לגר משאר הגרים — מתנתו קיימת:

ט. שכיב מרע שהודה שיש לפלוני אצלו כך וכך, תנוהו לו, או שאמר: כלי פלוני פקדון הוא בידי לפלוני' תנוהו לו, חצר פלונית של פלוני הוא, חוב שיש לי ביד פלוני אינו שלי, של פלוני הוא, בכל אלו הדברים וכיוצא בהן — הודאתו הודיה:

יא. אמר: פלוני עבדי עשו אותו בן חורין, או שאמר: עשיתי אותו בן חורין, או הרי הוא בן חורין, — כופין את היורשין, ומשחררין אותו:

יב. אמר: פלונית שפחתי עשו לה קורת רוח, — עושין לה קורת רוח, ואינה עובדת אלא עבודה שהיא רוצה בה, מכל העבודות הידועות לעבדים באותו מקום:

יג. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד, ואמר הלה: איני רוצה בהן — לא קנה:

יד. שתק, ואחר כך צוח, — קנה, שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן, וכיון ששתק — אינו יכול לחזור בהן:

מגדל עוז

שמת: אמר עבדי פלוני עשו אותו בן חורין כו', עד במקצת מתנות, זה מפורש בגטין פרק השולח (דף מ' ע"ב), ומייתי לה בכמה דוכתי: אמר פלונית שפחתי עשו לה קורת רוח וכו', עד באותו מקום, פרק השולח (שם ע"א): שכיב מרע שכתב כל נכסיו וכו', עד בין שנתן במקצת, פרק יש נוחלין (דף קל"ו ע"ב): שכיב מרע שחזר וכו', עד אינו יכול לחזור, פרק מי שמת: מתנה שכולה סתם, עד מתנה זו, עיקר ההלכה זו

טו. שכיב מרע שכתב לזה, וחזר וכתב לאחר, — האחרון קנה, שיש לו לחזור עד שימות, בין בכל, בין במקצת, בין לעצמו, בין לאחר; ואפילו כתב וזכה לראשון, וכתב וזכה לאחרון, — האחרון קנה, ששכיב מרע שזכה, עדיין מתנת שכיב מרע היא:

טז. אבל שכיב מרע שכתב וזכה, וקנו מידו, — אין לאחר קנין כלום, ואינו יכול לחזור בו, לא לאחר, ולא לעצמו, בין שנתן הכל, בין שנתן מקצת:

יז. שכיב מרע שחזר במקצת — חזר בכל; כיצד: נתן כל נכסיו לראשון, וקנו מידו, כדי ליפות את כחו, וחזר ונתן מקצתן לאחר, וקנו מידו, כדי ליפות את כחו, — השני קנה; אבל הראשון — לא קנה כלום, בין שעמד, בין שמת:

יח. נתן מקצת נכסיו, וקנו מידו, ואחר כך נתן כלן לאחר, וקנו מידו, כדי ליפות את כחו, אם מת, — קנה הראשון המקצת, וקנה השני את השאר; ואם עמד, — ראשון קנה, שני לא קנה:

יט. שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ולא שייר כלום, או הפקיר, או חלקן לעניים, אם עמד, — חוזר בכל:

כ. מכר כשהוא שכיב מרע, — ממכרו קיים כבריא:

כא. מכר כל נכסיו, אם המעות עצמן קיימות, אם עמד, —

מגדל עוז

בבבא בתרא פרק מי שמת (דף קמ״ו), גמרא מתניתין דשכיב מרע שכתב כל נכסיו כו׳, ואזלא סוגיין הכי: מי שמת ונמצאת וכו׳, עד מתנת שכיב מרע, פרק יש נוחלין (דף קל״ה ע״ב): וכן מי שכתב שטר חוב כו׳, עד כוף הפרק; יש לדקדק זה כדין מדרבי יוחנן, דאמר: דייתיקי מבטלת דייתיקי, ומפרש

חוזר; ואם הוציא המעות — אינו יכול לחזור:

כב. מתנה שהיא סתם, ולא נתפרש בה שהיה בריא כשנתן, או שהיה שכיב מרע, הוא אומר: שכיב מרע הייתי, והרי עמדתי, ואחזור במתנתי, ומקבל מתנה אומר: בריא היה, ואינו יכול לחזור, — על המקבל להביא ראיה שבריא היה; לא מצא ראיה, — נשבע הנותן שבועת היסת, ויפטר, ותעמוד הקרקע בחזקת הנותן:

כג. אבל אם היו מטלטלין ביד המקבל, מתוך שיכול לומר שלי הן, — ישבע היסת שבריא היה כשנתן לו מתנה זו:

כד. מי שמת, ונמצא מתנה קשורה על ירכו, אף על פי שהיא בעדים, וקנו מידו ליפות כח אלו שנתן להם, — הרי זו אינה כלום, שאני אומר כתבה ונמלך:

כה. ואם זכה בה לאחר, בין מן היורשין, בין שאינו מן היורשין, — כל הדברים שבה קיימן, ככל מתנות שכיב מרע:

כו. וכן מי שכתב שטר חוב על עצמו בשם אחר, או בשם אחד מבניו, (או) מן היורשין, ונתן השטר על יד שליש, ואמר לו: יהיה זה אצלך, ולא פירש לו כלום, או שאמר לו הנח עד שאומר לך מה תעשה, ומת, — הרי זו אינה כלום:

מגדל עוז

לה דאמר: כתבו ותנו מנה לפלוני, דהיינו שטר ביד שליש שהם העדים, וכן נראה ממה שפירש בה רבינו יס:מף כלוי אבן מיגש ז"ל:

פרק עשירי

א. שכיב מרע שאמר: תנו מנה לפלוני, ומת, — יתנו לאחר מיתה, שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו; ואין חוששין, שמא על מנה קבור הוא אומר:

ב. וכן שכיב מרע שאמר: הלואה או פקדון שיש לי ביד פלוני — תנו אותה לפלוני, — דבריו קיימין, ואין צריך למעמד שלשתן; וכן אם אמר: תנו שטר פלוני לפלוני, — זכה במה שיש בשטר, וכאילו כתב ומסר, אף על פי שלא משך השטר, ואין היורש יכול למחול שטר זה שנתן במתנת שכיב מרע; ומפני מה המוכר או הנותן שטר חוב לחברו, וחזר ומחלו היורש — מחול, ושכיב מרע שנתן

מגדל עוז

פרק עשירי

שכיב מרע שאמר תנו מנה וכו', עד קבור הוא אומר, פרק קמא דמסכת גטין (דף י"ג ע"א): וכן שכיב מרע שאמר הלואה כו', עד למעמד שלשתן, פרק מי שמת (דף קמ"ו וקמ"ח): וכן אם אמר תנו שטר פלוני לפלוני וכו', ומפני מה המוכר או הנותן שטר חוב לחברו וכו', לפיכך עדיין שטר זה וכו', ומתנת שכיב מרע וכו', עד ולפיכך אינו מוחל; כתב הראב"ד ז"ל: יש כאן שבושים, והגהתי אותם מדעתי, וכבר פירש הרב ז"ל הטעם פרק הכותב, שדברי שכיב מרע — ככתובין וכמסורין דמו, וסתמו עשאוה כשל תורה, כמי שקבל המתנה, והטעם שכתוב כאן — הוא יותר טוב, ומספיק, ממה שכתב הרב ז"ל; ואני אומר: כיון דקלסיה לר"מ ז"ל, לא שבק לי אתרא לאיתגדורי

שטר חוב – אין היורש יכול למחול? מפני שקנין הראיה בשטר, – מדבריהם, לפיכך היורש, עדיין זה השטר שלו הוא מן התורה, ומוחלו, ומתנת שכיב מרע, אף על פי שהיא מדבריהם, עשו אותה כשל תורה, וכאילו קנה ממון שבשטר מן התורה, והגיע לידו, ולא נשאר ליורש בו קנין, ולפיכך אינו מוחל:

ג. שכיב מרע שאמר: מנה לפלוני בידי, אם אמר: תנו, – נותנין, לא אמר תנו, – אין נותנין, שמא לא אמר מנה יש לפלוני בידי – אלא כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון:

ד. לפיכך אם אמר זה דרך הודאה, ולא היה שם חשש העחמה – נותנין, אף על פי שלא אמר תנו:

ה. מוצא בו: ראו את אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל, ואמר: של פלוני הן, של מעשר שני הן, ואם

מגדל עוז

ביה, ותמה אני: מה צורך לכל זה? שזה הוא תלמוד ערוך פרק מי שמת, גמרא מתניתין דשכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד כו׳, והיא מימרא דרב נחמן, ומקשי דרב עשאוה כשל תורה, ואינה צריכה לפנים: שכיב מרע שאמר מנה לפלוני, עד ולא מורידין, בסנהדרין פרק זה בורר (דף ל׳): אמר מנה לפלוני בידי וכו׳, עד שחייבין ליתן; כתב הראב״ד ז״ל: בחיי ראשי טעות גדול טעה בזה, ובשביל שראה בגמרא אדרבה איפכא מסתברא, כתב את כל זה, וחס ושלום, שלא נתכוונו לכך, אלא כמי שאומר: אם שמעת חלוק בזה, אי אפשר כך, ולעולם בין בזה ובין בזה — נאמנין, שאם הודה כמערים, שלא להשביע את בניו, הרי שאין חייבין ליתן, ואם כמודה, איך נאמר מניין היו יודעין שהן חייבין ליתן, הרי יודעים ומצוין ומצויים, וכשאמרו עשינו מצות אביהם - נאמנין, ותו לא מידי; ועוד יש

כמוסר, — דבריו קיימין, אם כמערים, — לא אמר כלום:

ו. וכן בא אחד, ואמר להם: אני ראיתי את אביכן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל, ואמר: של פלוני הם, של מעשר הן, אם היו טמונין בבית, — לא אמר כלום, בשדה — דבריו קיימין; כללו של דבר: כל שאילו יכול ליטול — דבריו קיימין, ואם לאו — לא אמר כלום:

ז. הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו, ולא ידע היכן החביאם, ואמרו לו בחלום: כך וכך הם, במקום פלוני הן, ושל פלוני הן, ושל מעשר שני הן, ומצאן במקום פלוני שנאמר לו, ובמנין שנאמר לו, — זה היה מעשה, ואמרו חכמים: דברי חלומות — לא מעלין ולא מורידין:

ח. שכיב מרע שהודה שיש לפלוני בידו מנה, ואמרו יתומים: חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו, — נאמנין, ונשבעין על זה שבועת היסת:

מגדל עוז

לומר: כי מה שהקשו בגמרא אדרבה איפכא מסתברא, על דין אמת הקשו, דמנה לפלוני בידי הודאה היא, וכדברי בריא הוא, ואם נכתב, מלוה בשטר הוא, ויש בה פנים, שלא יהו נאמנים לומר פרענו, אבל תנו שהוא לשון מתנה, אם לא אמר כתבו, אף על פי שכתבו העדים ונתנו לו, — יכולין לומר פרענו, וזהו איפכא מסתברא, מיהו כל זמן שלא נכתבה ונמסרה שטר ההודאה — נאמנים לומר פרענו, ואף בחיוב בית דין כן, עד כאן לשונו; ואני אומר: לא כן אנחנו, אלא שהלך בשיטת רבו, שכתב בהלכות פרק גט פשוט, שלהי גמרא מתניתין דהמלוה את חברו על ידי ערב, דאקשי מההיא דרבא דשכיב מרע, שאמר: מנה לפלוני בידי כו', ואסיקנא דהכי קאמר רבא: שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, ואמרו יתומים: חזר ואמר לנו אבא: פרעתי, — נאמנין, מאי טעמא? מדלא פסקה אבוהון למילתיה,

ט. אמר תנו, ואמרו יתומים: חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו— אין נאמנין:

י. אמר: מנה לפלוני, ואמרו יתומים: נתננו, — אין נאמנין, שהרי לא אמר תנו, ומנין ידעו שחייבין לתן:

יא. אמר תנו, ואמרו יתומים: נתננו, — נאמנין, ונשבעין שבועת היסת שנתנו:

יב. שכיב מרע שנתן מנה לאחד, ואמר לו: הולך מנה זו לפלוני, והלך ומצאו שמת, אם קיים היה בשעה שנתן לו השכיב מרע, — ינתנו ליורשי מי שנשלחו לו, שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין הן, ואם לא היה קיים — יחזרו ליורשי משלח, שאין קנין למת:

יג. שכיב מרע שאמר: תנו מאתים זוז לפלוני, ושלש מאות זוז לפלוני, וארבע מאות זוז לפלוני, — אין אומרין:

מגדל עוז

אימא מידכר הוא, תנו מנה לפלוני, ואמרו יתומים: חזר ואמר לנו אבא פרעתי — אין נאמנין, מאי טעמא? אם איתא דפרעיה — לא הוה אמר תנו; ושמעינן מהא דרבא: דהיכא דלא אמרו חזר ואמר לנו פרעתי, דנותנין, ואף על פי שלא אמר תנו, קשיא לך הא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו: אמר תנו — נותנין, לא אמר תנו — אין נותנין, התם דלא אמר בתורת הודאה, הכא דאמר בתורת הודאה, ודמיא להאיא דגרסינן בפרק אחד דיני ממונות: הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל, ואמר של פלוני הן, של מעשר שני הן, רואין אם כמוסר — דבריו קיימין, ואם כמערים — אין בדבריו כלום, עד כאן; ומכאן הסכים וכתבן בזאת הפרק כולן, ועיניך רואות, וכן בדין, שכל הודאת שכיב מרע קיימת, תדע: דהא בהא רבא בסמוך הורה מהו, ופשטא דאין צריך לומר אתם עדי, מאי טעמא? שאין אדם משטה בשעת מיתה; ועוד דהא פרק מי

הקודם בשטר זכה, לפיכך אם לא הניח תשע מאות — חולקין הנמצא לפי מה שכתב להן, ואם יצא עליו שטר חוב, — גובה מכולן, מכל אחד ואחד כפי מה שכתב להן; כיצד? היה החוב ארבע מאות וחמשים - בעל המאתים נותן מאה, ובעל השלש מאות — מאה וחמשים, ובעל הארבע מאות — נותן מאתים:

יד· אבל אם אמר: תנו מאתים זוז לפלוני, ואחריו שלש מאות לפלוני, ואחריו ארבע מאות לפלוני, — כל הקודם בשטר זכה, לפיכך אם יצא עליו שטר חוב — גובה מן האחרון; אין לו, — גובה משלפניו; אין לו, — גובה משלפני פניו:

מגדל עוז

שמת, גמרא מתניתין דשכיב מרע שכתב כל נכסיו כו׳, גרסינן: איבעיא להו: שכיב מרע שהודה מהו? ואתיא למפשטא מאיסור גיורא, דהוו ליה תריסר אלפי זוזי בי רבא כו׳, עד כי שכיב, אמר רבא: היכי קני להו רב מר להני זוזי כו׳, ואתקיף ליה רב איקא בריה דרב אמי לרבא, ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי נינהו, ולקנינהו באודיתא! אדהכי והכי נפק אודיתא מבית איסור, איקפד רבא, אמר מגמרי טענתא לאינשי ומפסדו לי, עד כאן; אלמא אודיתא בשכיב מרע עדיפא טפי, וקיימא; ועוד יש לי לומר: כי ר״מ ז״ל כל מה שלמד מכל דבר ודבר — כתב כאן, ולמד מההוא לישנא דאיפכא מסתברא, כיון דפשיטא ליה לתלמודא — עבדינן בה עובדא, ופסקינן מינה הילכתא, דהא לתלמודא הדר ביה ממאי דהוה מסתבר ליה מעיקרא, ואמר אלא אי אתמר הכי איתמר, וקיימא לן בכוליה תלמודא כל היכא דקאמר: אלא, — סתר כל אוקמתא וסברא דמקמיה, דאי כפירש הראב״ד ז״ל, — לא הוה ליה למיהדר ביה, אלא ודאי דברי ר״מ ז״ל נכונים: אמר תנו, עד שבועת היסת, סוף גט פשוט: שכיב מרע שהודה שיש לפלוני, עד נאמנין, פרק

טו. שכיב מרע שאמר: ידור פלוני בבית זה, ויאכל פלוני פירות דקל זה, — לא אמר כלום, שלא הקנה להם דבר שיש בו ממש, שהדירה והאכילה וכיוצא בהן, — הרי הן בדבור וכשינה שאין נקנין; אבל אם אמר: תנו בית זה לפלוני, כדי שידור בו עד זמן פלוני, או תנו דקל זה לפלוני, כדי שיאכל פירותיו, — דבריו קיימין, שהרי הקנה להם הגוף לפירות, והגוף דבר שיש בו ממש, וכן כל כיוצא בזה:

פרק אחד עשר

א. שכיב מרע שאמר: נכסים אלו לבני — אין הבנות בכללם; היה לו בן אחד ובת, או בן ובן הבן, אף על פי שהוא אמר: «לבני», שהוא לשון רבים — אין נותנין אלא לבנו, שהבן האחד נקרא בנים:

מגדל עוז

שמת דף קס״ח, וסוף פרק גט פשוט (דף קע״ח): שכיב מרע שנתן מנה, עד שאין קניין למת, סוף פרק קמא דגטין (דף י״ד): שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני, עד גובה משלפני פניו, בגטין פרק הנזקין (דף נ׳), ובבתרא פרק יש נוחלין (דף קל״ח): שכיב מרע שאמר ידור פלוני כו׳, עד סוף הפרק, פרק מי שמת (דף קמ״ז):

פרק אחד עשר

שכיב מרע שאמר נכסים אלו וכו׳, עד שהבן האחד נקרא בנים, פרק מי שמת דף קמ״ג, ובירושלמי דכתובות דף ל״ה ע״ד: שכיב מרע שאמר וכו׳, עד רבים, בכתובות פרק

ב. שכיב מרע שאמר: נכסי לטוביה, ומת, ובא אחד ששמו טוביה, ואמר: אני הוא, — נוטלן, ואם הוחזק שמו רב טוביה, — אינו נוטלן; ואם היה שכיב מרע גס בו, וקורא אותו בשמו, — נוטלן:

ג. באו שנים לתבוע, וכל אחד מהן מוחזק שמו טוביה, אם היה אחד מהן תלמיד חכם, — תלמיד חכם קודם; אין בהן תלמיד חכם, והיה אחד מהן שכן או קרוב — הוא קודם; היה אחד שכן, ואחד קרוב, — שכן קודם; שניהן קרובים, או שניהם שכנים, או שניהם תלמידי חכמים, — יעשו הדיינין כמו שיראה להם, כל מי שדעתן נוטה שעל זה אמר — נותנין לו, וכן אם היו רבים:

ד. שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוני ופלוני ופלוני, — חולקין בשוה, אפילו הן ק':

ה. אמר: נכסי לפלוני, ולבני, — חולקין, פלוני נוטל מחצה, וכל בניו מחצה; ומעשה באחד: שאמר לאשתו: נכסי ליך ולבניך, ואמרו חכמים: תטול היא מחצה, וכל הבנים מחצה:

ו. אמר: לפלוני ופלוני, ולבני פלוני, — נוטלין בני פלוני מחצה, והשנים הראשונים מחצה:

מגדל עוז

כתוב (דף פ"ה): שכיב מרע שאמר וכו', עד וכל הבנים מחצה, פרק המוכר את הבית (דף ס"ג): אמר לפלוני ופלוני ובני פלוני, עד מחצה: כתב הראב"ד ז"ל: לא נתברר לי דבר זה, אם יאמר יהיו נכסי לראובן ושמעון ובני לוי, למה לא יהיו בני לוי בשליש הנכסים, כאילו אמר לראובן ושמעון ולוי? אבל אם אמר לראובן ושמעון ולבני לוי, אפשר שיהיה כדבריו, לפי שנתן ראובן ושמעון בכלל אחד, ובני לוי בכלל אחר, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני אם זה המכתב נכתב מפי הראב"ד ז"ל?

ז. שכיב מרע שאמר: יחלוק פלוני בנכסי — יטול מחצה; תנו חלק לפלוני בנכסי — יטול אחד מששה עשר; ויש מי שהורה: יטול רביע הנכסים:

ח. שכיב מרע שאמר: תנו חלק לפלוני בבור היין שיש לי, — יטול רביע היין; אמר: תנו לו בו חלק לחבית, — הרי מעוט, ויטול שמינית היין; אמר: תנו לו בו חלק לקדרה, — נוטל חלק משנים עשר מן היין; אמר: תנו לו בו חלק לטפיח, — נוטל חלק מששה עשר מן היין שבבור, שהרי גלה דעתו: שלחלק מועט נתכוין:

ט. ואין גומרין מן השעורין האלו לדין אחר:

י. שכיב מרע שאמר: תטול אשתי כאחד מן הבנים, — נוטלת כאחד מבניו; ואם נולדו לו בנים אחר הצוואה — מצטרפין עם אלו שהיו בשעת הצוואה, ונוטלת חלק עם כלן; כיצד? היו שלשה בנים בשעת הצוואה, ולאחר זמן נולדו לו שנים, — נוטלת כאחד מן החמשה, שהוא שתות כל הממון:

יא. ואינה נוטלת עמהם אלא בנכסים שהיו לו בשעת הצוואה, אבל נכסים שבאו לו אחר זמן הצוואה — אין לה בהן חלק, שאין אדם מקנה דבר שלא בא ברשותו:

מגדל עוז

כי הלשון הזה אינו אלא או סברא, או דקדוק הלשון, כמו הגיון, ואם לכך באנו - אין לך גדול מר"מ ז"ל בזמנו, והתלמוד לא בא בזה, אלא מגמרא פרק המוכר את הבית, וגם ללשון ר"מ ז"ל יש לי ראייה פרק קמא דמסכת ע"ז, גבי קטיעא בר שלום, שאמר: כל נכסי נתונין לרבי עקיבא וחבריו, יצא רבי עקיבא ודרש: והיתה לאהרן ולבניו, — מחצה לאהרן ומחצה לבניו, וכן בכמה מקומות, כי בין שתהיה התיבה בלמ"ד או בלא למ"ד, — הכל שוה, ורבי עקיבא כן השוה אותן, ואינו מחמת הכללים, ועל

יב. שכיב מרע שאמר: מטלטלין שיש לי – לפלוני, – נוטל כלי תשמישו, אבל לא חטים ושעורים, וכיוצא בהן; אמר: כל מטלטלין שלי, – נוטל הכל:

יג. והעבדים בכלל המטלטלין, אבל לא רחים התחתונה, וכיוצא בהן, שהרי היא מחוברת לארץ:

יד. אמר: כל המטלטלין, – נוטל אף רחים התחתונה, וכיוצא בהן:

טו. שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוני, – נוטל כל המטלטלין, וכל הקרקעות, והבגדים, והעבדים, והבהמה, והעופות, והתפלין עם שאר ספרים – הכל בכלל הנכסים; אבל ספר תורה, יש בו ספק: אם הוא בכלל נכסים, או אינו; לפיכך אם תפסו – אין מוציאין מידו:

טז. שכיב מרע שאמר: תנו מאתים זוז לפלוני בבורי בראוי כו – נוטלן, ונוטל בכורתו:

יז. אמר בבכורתו – ידו על העליונה; רצה חלק בכורה – נוטל, רצה מאתים זוז – נוטל:

יח. וכן אם אמר: תנו מאתים זוז לפלונית אשתי בראוי לה – נוטלן, ונוטלת כתובתה; ואם אמר: בכתובתה, – ידה על העליונה:

מגדל עוז

זה אני אומר: אין למדין מן הכללות: שכיב מרע שאמר יחלוק פלוני בנכסי, יטול מחצה תנו חלק לפלוני, עד רביע הנכסים; כתב הראב"ד ז"ל: הרב ז"ל כתב כן ועיקר, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו מחלוקת ישנה מן הדורות הראשונים, ובספרים הישנים, פרק המוכר את הבית: שכיב מרע שאמר תנו חלק לפלוני וכו', עד לדין אחר, פרק המוכר את הבית שם: שכיב מרע שאמר כו', עד שאינו ברשותו, פרק יש נוחלין (דף קכ"א): שכיב מרע שאמר מטלטלין, עד אין מוציאין מידו, פרק מי

יט. אמר: תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי בראוי לו, — נוטלן, ונוטל את חובו; אמר: בחובו — אין לו אלא חובו:

כ. שכיב מרע שאמר: תנו ארבע מאות זוז לפלוני, וישא בתי, — הרי זה כמי שנתן לו שתי מתנות, כל איזה מהן שירצה יקח; לפיכך אם רצה לקחת המעות, ולא ישא הבת, — יקח, אבל אם אמר: יקח בתי, ותנו לו ארבע מאות זוז, — הרי זה תנאי, ולא יזכה במעות עד שיקח הבת:

כא. שכיב מרע שאמר: תנו ד' מאות זוז לבתי בכתובתה, או לכתובתה, אם דרך אנשי העיר להוסיף בשומת הנדוניא, ולכתוב שוה מנה במאתים, — אינה נוטלת אלא מאתים זוז, שהרי לא אמר ארבע מאות זוז סתם, אלא בכתובתה, כלומר: תנו לה מה שתהיה שומתו בכתובתה ארבע מאות זוז:

כב. אמר: תנו נדוניא לבתי כך וכך בגדים, כך וכך כלים, הוזלו הבגדים והכלים אחר כן, — הריוח ליתומים, ונותנין לה כשער הזול; וכן אם אמר: תנו ארבע מאות זוז דמי היין לבתי, והוקר היין, — הריוח ליתומים, ונותנין לה ארבע מאות זוז; מעשה באחד: שהיה יוצא

מגדל עז

שמת (דף ק"כ): שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני, עד אין לו אלא חובו, פרק יש נוחלין (דף קל"ח): שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות וכו', עד שיקח הבת, פרק ב' דבילה (דף כ'): שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות זוז, עד ד' מאות זוז, במציעא פרק המקבל (דף ק"ד): אמר תנו נדוניא לבתי וכו', עד ד' מאות זוז בלבד, בכתובות סוף פרק נערה שנתפתתה (דף

בקולר, ואמר: תנו לפלוני ארבע מאות זוז מהיין של מקום פלוני, ואמרו חכמים: יטול ארבע מאות זוז מדמי אותו היין, שלא נתכוין זה לתן לו מן היין משקל ארבע מאות זוז, ולא נתכוין אלא לדמים, וזה שחרן — כדי ליפות את כחו: ושוב מעשה באחד: שאמר: הדקל לבתי, והניח שני חצאי דקל, אמרו חכמים: תטול השני חצאים, שלזה נתכוין, והם שקרא דקל; ושוב מעשה באחד: שאמר: תנו לפלוני בית המחזיק מאה כורין, ונמצא הבית שיש לזה המצוה מחזיק מאה ועשרים, ואמרו חכמים: זכה בבית זה, שהדברים מראין שכונתו לזה היתה, שכל הנותן — בעין יפה נותן; וכן כל כיוצא בדברים אלו:

כג. שכיב מרע שאמר: תנו לבני שקל בכל שבת, או שאמר: אל תתנו להם אלא שקל, ונמצא שאינו מספיק להם אלא סלע בכל שבת, — נותנים להם כל צרכן, שלא נתכוין זה להרעיב את בניו, אלא לזרז אותם, שמא ירויחו בהוצאה יותר מדאי:

כד. שכיב מרע שצוה ואמר: אל תספדוהו, — אין סופדין אותו; אל תקברוהו מנכסיו, — אין שומעין לו, שחום

מגדל עוז

כ"ד): מעשה באחד שהיה יוצא בקולר, עד ליפות את כחו, בגטין פרק המקבל (דף ס"ה): ושוב מעשה באחד וכו', עד והן שקרא דקל; פרק בתרא דכתובות (דף ק"ט), והביא אותה הר"י אלפס ז"ל בהלכות בבא בתרא פרק מי שמת (דף ע"א): ושוב מעשה באחד וכו', עד וכן כל כיוצא בדברים אלו, פרק המוכר את הבית דף ס"ט ובתרא דף קכ"ט, ותענית דף כ"א: שכיב מרע שאמר תנו לבני שקל וכו', עד בהוצאה יותר מדאי, בכתובות פרק מציאת האשה

על ממון בניו, ויפיל עצמו על הצבור, שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופין את היורשין לקוברו מנכסיו:

פרק שנים עשר

א. שכיב מרע שאמר: בני פלוני ירשני, — הרי זה יורש אותו לבדו, ולא ירשוהו שאר הבנים; וכן אם אמר על בת בין הבנות, או אח בין האחין, או שאר יורשין — דבריו קיימין:

ב. אבל הבריא, — אין דבריו קיימין:

ג. שכיב מרע שאמר: נכסי לפלוני, ואחריו לפלוני, — אין לשני אלא מה ששייר ראשון:

ד. ואם היה הראשון ראוי ליורשו, כגון שהיה בן מכלל הבנים, — אין לשני כלום, שכל לשון מתנה ליורש — הרי הוא כלשון ירושה, וירושה אין לה הפסק, ואף על פי שאמר ואחריו לפלוני:

מגדל עוז

שכיב מרע שאמר ואמר כו׳, עד סוף הפרק, בכתובות פרק נערה שנתפתתה (דף מ״ח):

פרק שנים עשר

שכיב מרע שאמר כו׳, עד אין דבריו קיימין, פרק יש נוחלין דף ק״ל משנה וגמרא: שכיב מרע שאמר נכסי וכו׳, עד מספיק להן; כתב הראב״ד ז״ל: כל מה שכתב בכאן — לא כתב אלא להזהר מן הקושיא, ממה שסלק רב אחא עם בריותא זו, של תנו שקל לבני בכל שבת כו׳, ולא היה צריך

ה. אבל הבריא שנתן מתנת בריא על דרך זה, וכתב לזה: נכסי לך, ואחריך לפלוני, — אין לשני אלא מה ששייר ראשון, בין שהיה הראשון ראוי ליורשו, בין שלא היה ראוי ליורשו:

ו שכיב מרע שאמר: נכסי לך, ואחריך לפלוני, והיה הראשון ראוי ליורשו, ופירש ואמר: לא משום ירושה אני נותן לך, שאין לה הפסק, אלא במתנה, והרי הפסקתיה, — השני קונה מה שמשייר הראשון; לפיכך אם נתן המעות על יד שליש, או שאמר: תנו לבני שקל בכל שבת, ולא משום ירושה אני נותנם להם, והנשאר מן הנכסים אחר מותם, יהא לפלוני — אין נותנין להם אלא שקל, אף על פי שאינו מספיק להם:

ז. נכסי לפלוני, ואחריו לפלוני, מת ראשון - קנה שני, מת שני - הרי אלו של יורשי השני; מת שני בחיי ראשון - יחזרו הנכסים של יורשי ראשון:

ח. ואף על פי שאין לשני אלא מה ששייר ראשון, — אסור לראשון למכור ולתן גופו, אלא אוכל הפירות עד שימות ויזכה השני:

מגדל עז

לזה, וגם זה הטעם — אינו מוטעם, ויש לנו טעם יפה, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה פרק יש נוחלין, והרוצה ללון בעומקה — יעיין בה בשיטתינו, ומכל מקום מה שכתב ר"מ ז"ל — מקובל היה לו, ויפה עשה שהלך בשיטת רבותיו נ"ע, וטעמו מתוק לחכנו, ואם יש יותר יפה ממנו — מה טוב חלקנו: נכסי לפלוני וכו', עד ולא עשה ולא כלום; כתב הראב"ד ז"ל: זה אינו מחוור, ממעשה דרב ביבי בר אביי, דאקנייה לבנו קטן, ולא תפסו עליו, אלא משום דאחריו דרב ביבי היא עצמה היתה, אבל משום שהקנה לבנו — לא תפסו עליה, ועוד כי הדרך שכתב — אינו אלא כדברי רבי יוחנן בן

ט. ואם עבר הראשון, ומכר ונתן במתנה, — אין השני מוציא מיד הלקוחות, שאין לשני- לא מן הגוף, ולא מן הפירות אלא הנשאר ; וכל המשיא עצה לראשון למכור - נקרא רשע, ואפילו היו בהן עבדים, והוציאן הראשון לחירות, או כלים ועשאן תכריכין למת,— מעשיו קיימין :

י. במה דברים אמורים ? בשמכר הראשון, או נתן מתנה לאחרים ; אבל אם מכרן הראשון, או נתנן לבנו מתנה, או לאחד מיורשיו - לא עשה כלום ; וכן אם נתנו מתנת שכיב מרע, אפילו לאחרים — לא עשה כלום ; שאין מתנת שכיב מרע קונה אלא לאחר מיתה, וכשימות - יקנה השני :

יא. היה חוב על הראשון, או כתובת אשה, ובאו לבית דין להפרע מנכסים אלו, אף על פי שהראשון קיים — אין בית דין מגבין אותם מגוף הנכסים, אלא מן הפירות בלבד שמין להם ; מת הראשון, ובא בעל חובו ואשתו לגבות מנכסים אלו, — אין מגבין להם כלום, אפילו עשאן אפותיקי, או שיחדן לאשתו בכתובתה — אינן גובין מנכסים אלו כלום, אלא הרי הן של שני :

מגדל עוז

ברוקא, והוא כתב שאינו בברייתא, ואני סבור שהוא מפרש אותו ענין דרב ביבי כדרך שכתב בכאן, אומר דאמר רבי שמעון בן גמליאל שנתן לאחר, אבל לעצמו, כגון שנתן לבנו קטן, שהוא אוכל הפירות, מי אמר ? ואם כך הוא מפרש, נותן לבנו גדול מניין לו ? שלא הועיל כי אם לדעת רבי יוחנן בן ברוקא, והוא אמר שלא אמר רבי יוחנן בן ברוקא בבריא, עד כאן לשונו ; ואני אומר : עיקר הלכות אלו — פרק יש נוחלין, ומה שהקשה הראב״ד ז״ל : למה לא הקשה במעשה דרב ביבי בר אביי משום שהקנה לבנו, — יש לי לומר דקושיא עדיפא להן לאקשויי, וחדא מתרתי תלת טעמי, דכל דוכתא נקיט תלמודא חדא מינייהו,

יב. שכיב מרע שאמר לאשה פנויה: נכסי ליך, ואחריך לפלוני, ועמדה ונשאת, בעל — לוקח הוא, ואין השני מוציא מיד הבעל; ואם אמר לה כשהיא נשואה: נכסי ליך, ואחריך לפלוני, ומתה, — השני מוציא מיד הבעל, שכיון שזכתה בנכסים על תנאי זה כשהיא נשואה, נמצא כאילו אמר לה בפירוש: אחריך יקנה פלוני, לא הבעל; לפיכך אם מכרה נכסים אלו כשהיא תחת בעלה, ומתה תחת בעלה — יעמדו נכסים ביד הלוקח, שאם יוציא הבעל מיד הלוקח, מפני שמכרה כשהיא נשואה, הרי השני מוציא מיד הבעל, והלוקח חוזר ומוציא מיד השני; שהרי מכרה לו, ואין לו אלא מה ששייר ראשון, ואין בשלשתן מי שהוציא ממון, אלא הלוקח, ולפיכך תעמוד בידו; מעשה באחד שאמר נכסי לאמי, ואחריה ליורשי, והיתה לו בת נשואה, ומתה הבת בחיי בעלה, ובחיי אם אביה, ואחר כך מתה הזקנה, ואמרו חכמים: אין הבעל יורש אותן נכסים, מפני שהקראויין לאשתו, ולא זכתה בהן האשה אלא אחר שמתה; אבל אם הניח הבת בן או בת, היו יורשין הנכסים, שממשמע יורשין ואפילו

מגדל עוז

וכל שכן המי, דהכי הוא קושטא; ומה שהבין מדבריו שמפרש דברי רבי יוחנן בן ברוקא שאינן בבריא, — הוא דבר דלא אפשר, שהרי הוא תלמוד ערוך פרק יש נוחלין, גמרא מתניתין דהאומר איש פלוני יירשני כו', דגרסינן: בעי רבא: בבריא מאי? כי קאמר רבי יוחנן בן ברוקא בשכיב מרע, אבל בבריא נמי, והבן במראה, ומזה תעמוד על דברי רבן שמעון בן גמליאל באותו פרק עצמו, גמרא מתניתין דהכותב נכסיו לבנו כו', ולא תצטרך בה לפנים, ותמצא דברי ר"מ ז"ל נכונים: וכן אם נתנן, עד יקנה השני, פרק יש נוחלין (דף קל"ה וקל"ז): היה חוב על הראשון וכו', עד הן של שני, כן כתב ר"י אלפס ז"ל בהלכות

יורשי יורשין, ואלו אמר: וכשתמות הזקנה — הרי הן לבתי מעכשיו - היה הבעל יורש אותן אחר מיתת אשתו:

יג. הכותב נכסיו לבנו, ולאחר מותו - הרי הגוף, של בן מזמן השטר, והפירות לאב עד שימות; לפיכך האב אינו יכול למכור, מפני שהן נתונין לבן, והבן אינו יכול למכור, מפני שהן ברשות האב; מת האב, והניח פירות מחוברין לקרקע — הרי הן של בן, מפני שדעתו של אדם קרובה אצל בנו; היו תלושין, או שהגיעו להבצר — הרי הן של יורשין; עבר האב ומכר — מכורין עד שימות, וכשימות האב — מוציא הבן מיד הלקוחות; ואם היו שם פירות מחוברין - שמין אותם ללוקח, ונותן הבן דמיהם; היו תלושים, או שהגיעו להבצר — הרי הן של לוקח; עבר הבן ומכר — אין ללוקח כלום, עד שימות האב; מכר הבן בחיי האב, ומת הבן, ואחר כך מת האב, כשימות האב — קנה הלוקח, שאין לאב אלא פירות, וקנין פירות אינו כקנין הגוף:

יד. מתנת בריא שכתוב בה: מהיום ולאחר מיתה — הרי היא כמתנת שכיב מרע, שאינה קונה אלא לאחר מיתה. שמשמע דברים אלו: שאף על פי שקנה הגוף מהיום -- אינו

מגדל עוז

פרק יש נוחלין, מההיא דפרק קמא דמציעא, ופרק מי שהיה נשוי, בשני מקומות, האחד: גמרא מתניתין פלוני ירשני במקום שיש בת, והשני: גמרא מתניתין דהכותב נכסיו לבנו כו': שכיב מרע שאמר לאשה פנויה וכו', עד תעמוד בידו, בכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף נ"ה): מעשה באחד שאמר נכסי לאמי וכו', עד אחר מיתת אשתו, פרק יש נוחלין (דף קנ"ה): הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו וכו', עד כקנין הגוף, כל אלו הלכות אמורין בנזיקין פרק החובל (דף ע"ח), ובבבא בתרא פרק יש נוחלין (דף קל"ו), וביבמות פרק החולץ (דף ל"ו):

זוכה בו ואוכל פירות אלא לאחר מיתה:

טו. שטר מתנה שכתוב בה: שיקנה פלוני שדה פלונית לאחר מיתה, בין שהיה בשטר קנין, בין שלא היה בו קנין, כיון שכתוב בו זמן, ובזמן זה חי היה — הזמן מוכיח שמחיים הקנה לו, ואינו זוכה אלא לאחר מיתה, שאילו היה בדעתו להקנות לו בשטר זה לאחר מיתה — לא היה כותב בו זמן; לפיכך אף על פי שאין כתוב בו מהיום ולאחר מיתה — קונה לאחר מיתה: וזה שכותבין בכל המתנות והממכרות «מעכשיו» ואף על פי שיש בשטר הזמן — להרויח הדבר כותבין בו, אף על פי שאינו צריך:

טז. בריא שנתן מתנה, וכתב בשטר «מחיים ובמות» — הרי זו מתנה גמורה מחיים, שהרי כתוב בו «מחיים» וזה שכתוב בו «ובמות» — כמי שאומר: מעתה ועד עולם, וכמו נויי השטר הוא זה:

יז. הצדיקים הגמורים, ואנשי מעשה, לא יקבלו מתנה מאדם אלא בוטחים בהשם ברוך שמו, לא בנדיבים, והרי נאמר:[י] ושונא מתנות יחיה:

[י] משלי ט"ו

מגדל עוז

מתנת בריא שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה, עד אף על פי שאינו צריך, הכל פרק יש נוחלין (דף קל"ה), ובגיטין פרק מי שאחזו (דף ע"ב): בריא שנתן מתנה, עד שטר היא זה, פרק מי שמת (דף קנ"ג): הצדיקים הגמורים, עד סוף הפרק, ושונא מתנות יחיה, פרק קמא דבתרא (דף י"ג), ובחולין פרק אלו טרפות (דף (דף מ"ד): וכמה מקומות בתלמוד, וכתבו כאן ר"מ ז"ל, כדי לחתום ההלכות האלו בענין טוב ויפה:

נגמרו הלכות זכייה ומתנה בעזר האל

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות. לדעת דין חלוק הקרקעות בין השותפין, והרחקת נזק כל אחד מהן משכנו, ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר;

ובאור כל הדינין האלו — בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. אחד הקונה מחברו חצי שדהו, או שנים שקנו מאחר שדה, או שירשו, או שנתנה להן במתנה, או שהחזיקו בה מן ההפקר, או נכסי גר, כללו של דבר: כל שיש ביניהם שותפות בקרקע, ובקש אחד מן השותפין לחלק, וכטול חלקו לבדו, אם יש באותה קרקע דין חלוקה - כופה את שאר השותפין וחולקין עמו; ואם אין בה דין חלוקה — אין אחד מהן יכול לכוף את חברו לחלוק, וכן הדין במטלטלין;

מגדל עוז

פרק ראשון

אחד הקונה מחברו, עד אלא ישארו שותפין בגוף, הכל פרק קמא דבבא בתרא (דף ב' ממשנה וגמרא ודף ג'): היאך הם עושים וכו', ואם אינו עשוי לשכר כו', ואין אדם עשוי לטרוח כו', ואם מרחק היא, עד להשתמש בו: כתב הראב"ד ז"ל:

במה דברים אמורים ? בשאין אחד מהן מכיר את חלקו במקום שהן שותפין בו, אלא יד כולן משתמש בכל המקום, אבל אם היה אחד מהן מכיר את חלקו, אף על פי שאין בה דין חלוקה - כופה כל אחד מהן את חברו, להבדיל בין חלקו לחלק חברו:

ב. אחד מן השותפין שאמר לחברו במקום שאין בו דין חלוקה, או בדבר שאי אפשר שיחלקו, כגון שפחה או כלי: מכור לי חלקך בכך וכך, או קנה ממני חלקי כשער הזה, - הדין עמו, וכופין את הנתבע למכור לחברו, או לקנות ממנו: אבל אם אין התובע רוצה לקנות, או לא ימצא במה יקנה - אינו יכול לכוף את חברו לקנות ממנו, אפילו כשער הזול, שהרי חברו יכול לומר לו: אין רצוני שאקנה, אלא שאמכור; לפיכך שני אחין, אחד עני, ואחד עשיר, שהניח

מגדל עוז

במה זה הדין רחוק מדעתי ? ולמה יכריח את חברו לפנות שנה בשנה ? ויאמר לו: מאחר שאין אתה רוצה למכור, או תסבול היזק ראיה, או תחלוק, כי לעולם לא אטרח להיות גולה שנה בשנה! ועוד: אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו? עד כאן לשונו; ואני אומר: אטו סברא דידיה היא, דרבנו רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז״ל היא, שפירש כן בבבא בתרא פרק קמא, במלתיה דרב נחמן, דאמר: לית דינא דגיד או איגוד, וז״ל: ומאי נתבע למימר ליה: לא מיגר אוגרנא מינך, ולאו אוגורי אוגירנא לך, אלא עמיד אתה בשלך, ואני אעמיד בשלי, הלכך לרב נחמן האי אלר, אי לאגרא קיימא, — מוגרי לה לעלמא, ופלגי ליה לאגרא תרוייהו, ואי לדירה קיימא, כיון דקיימא לן: היזק ראיה שמיה היזק, — לא מצו למידר בהדי הדדי, אלא דאיר בה האי חד שתא, והאי הד שתא, ולא מצי למימר חד מינייהו: נידור אנא בה חד ירחא, ואת חד ירחא, משום דאמר ליה: כל תלתין יומין לא מצינא דאטרח, והילכך דאיר האי חד

להם אביהם מרחץ או בית הבד, אם עשאן האב לשכר, — השכר לאמצע, כל זמן שירצו לעמוד בשותפות: עשאן האב לעצמו, — אינו יכול לכוף אחיו לשכור אותם, אלא משתמשין בהם כדרך שהשתמש אביהם, והרי עשיר אומר לעני: קח לך זתים, ובא ועשה אותם בבית הבד, קנה לך עבדים ויבאו וירחצו במרחץ, ואין העני כופה את העשיר לקנות חלקו, אלא אם כן אמר לו: קנה ממני, או מכור לי, והריני לוה וקונה, או מוכר לאחרים, וקונין — הדין עמו; אמר כל אחד מהן: איני קונה, אלא הריני מוכר חלקי, — מוכרין אותה לאחרים; אמר כל אחד מהם: איני מוכר, אלא כל אחד מהן רוצה שיקנה חלק חברו, או שאין אחד מהן רוצה לא לקנות חלק חברו, ולא למכור חלקו, אלא ישארו

מגדל עוז

שתא, והאי הד שתא; ואי מרחץ נינהו, אי עביד לאגרא — אגרי ליה תרוייהו, ופלגי להו לאגרא, ואי לא עביד לאגרא, — עיילי ליה תרוייהו, ולא מצי חד למימר ליה לחבריה: עול את ביומא דילך, והנא ביומא דילי עבידנא מאי דבעינא, או עיילנא ביה, או מוגרנא ליה, משום דאמר ליה האיך: אנא בכל יומא בעינא דיעול, אם אי ניחא לך למיעל בהדאי — עיל, דמרחץ לית ביה משום היזק ראיה, משום דכולהו אינשי הכי הוא דרחצי, ואי נמי לא ניחא לך דתיעול בהדאי, הא אפשר לפלוגינהו, דהא ליכא למימר דכוליה יומא בעיא למרחץ, אבל למפלגינהו ליומי בהדאי, ולאפקוען הכיא יומא דמטולך — לית לך רשותא, משום דכל יומא ויומא קבעינא למרחץ, דמה לי הפקעה טובא? מה לי הפקעה פורתא? כי היכי דלית לך למימר גוד או איגוד, ולאפקועי מינאי הכיא יומא דקא מטי לך; אבל ודאי אי מידי דלא אפשר לאשתמושי בהדי הדדי נינהו, אי נמי אפשר, ואיכא עליה דחד מינייהו פסידא בהאי, התם כיון דלא אפשר לאשתמושי, ודאי פלגי

שותפין בגוף, היאך הן עושין? אם היה המקום עשוי לשכר שוכרין אותו, וחולקין שכרו; ואם אינו עשוי לשכר, אם חצר הוא - שוכנין בה שנה שנה, שאי אפשר שישבו שניהם כאחת, מפני היזק ראיה, שהרי אין בה דין חלוקה, ואין אדם עשוי לטרוח כל שלשים יום לפנות מחצר לחצר, אלא משנה לשנה: ואם מרחץ הוא - נכנסין לה שניהם תמיד בכל יום, וכן כל דבר שראוי להשתמש בו תמיד, ואינו עשוי לשכר, כגון מרחץ או מצע, או ספר תורה - אינו יכול לומר לו: השתמש אתה יום, ואני יום, שהרי אומר לו: בכל יום אני רוצה להשתמש בו:

ג. אחד השוכר מחברו מקצת חצר, או שדה שאין בה דין חלוקה, או שנים ששכרו מקום אחד בשותפות, — כל אחד מהן יכול לכוף את חברו ואומר לו: או שכור ממני

מגדל עוז

להו ליומי, דאמרינן: אמר ליה רבה לרב נחמן: לדידך דאמרת לית דינא דגוד או איגוד, בכור ופשוט, שהניח להם אביהם עבד ובהמה טמאה, היאך עושין? כלומר: בשלמא פשוט ופשוט, דשוו חלקייהו אהדדי — אפשר דהויא להו מלאכה דמצטרכי לה תרוייהו, ומשתמשי בהאי עבד ובהמה טמאה בהדי הדדי, אלא בכור ופשוט, דלא שוו חלקייהו בהדדי, היכי עבדי, שאני אומר עובד לזה יום אחד, ולזה שני ימים; אלמא היכא דאפשר להו לאישתמושי בהדי הדדי, וליכא עליה דחד מינייהו פסידא און היזקא, — משתמש, ואי לא — פלגי להו ליומי, ואף על גב דהא דרב נחמן ליתא, אצטריכינן לברורי טעמיה, דנפשוט מינה לרב יהודה, היכא דלא בעי חד מינייהו לאיגורי לחבריה, אלא כל חד מינייהו אמר איגוד, דהכי נמי דינייהו, עד כאן לשונו; הנה זה פשוט: שדבריו הם דברי רבותיו נשמתם עדן; ומה שהקשה הראב״ד ז״ל: שיאמר לו שיסביל היזק ראיה, — יש לומר: היאך יסבול דבר שאינו יכול? תדע! שהרי אין לה חזקה כדלקמן,

חלקי, או השכיר לי חלקך; ואם יש בה דין חלוקה, — חולקין:

ד. איזהו דין חלוקה? כל שאילו יחלק לפי השותפין, יגיע לפחות שבהם חלק ששם הכל קרוי עליו; אבל אם אין שם הכל נקרא על החלק — אין בה דין חלוקה; כיצד? כל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות, — אינה קרויה חצר, וכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבין — אינה קרויה שדה; וכל גנה שאין בה כדי זריעת חצי קב — אינה קרויה גנה; וכל פרדס שאין בה כדי זריעת שלשת קבין — אינה קרויה פרדס; לפיכך אין חולקין את החצר, עד שיהיה בה ארבע אמות לכל אחד ואחד מן השותפין: ולא את השדה, עד שיהיה בה כדי זריעת תשעה קבין (לכל אחד ואחד); ולא את הגינה, עד שיהא בה חצי קב לכל אחד ואחד;

מגדל עוז

וגדולה מזאת, כי אפילו קנו ממנו, הורה רבינו תם ז"ל שאין הקנין מועיל בזה כלום, ויכול לחזור בו, שיאמר; כסבור הייתי שאוכל לסביל, ואיני יכול; ומה שתמה עוד: שאם אין לו מקום לפנות, מה תהא עליו? יש לי לומר: והא דתנן פרק גט פשוט, ומייתי לה בשמעתין בבתרא: עשיר ועני שהניח להם אביהם מרחץ ובית הבד כו', אתמהה! והעני שאין לו לקנות עבדים שירחצו בתוכו, מה תהא עליו? ואף על פי כן לא חשש התלמוד על זה בשמעתין דבתרא, וכן מי שאבד לו דרך שדהו — יפרח באויר, לפי שאין מרחמין בדין, והכא נמי אית לן למימר: יחזור על הפתחין, וימכרו לו בית ויפנה; אמנם בעיקרי הדין, ולעשות מעשה, — היה נראה לי שהכל לפי ראות עיני הדיין, אם זה רגיל לרחוץ עצמו בכל יום, או בכל שבוע, או בכל חדש, — יעשה, אבל אם איננו רגיל עד היום בכך, ועתה אומר לשנות מנהגו, — אין שומעין לו, כדאמרינן גבי מי שיש לו בור בחצרו של חברו — נכנס בשעה שבני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך

ולא את הפרדס, עד שיהא בו בית שלשה קבין לכל אחד ואחד; במה דברים אמורים? בארץ ישראל וכיוצא בה, אבל בבבל וכיוצא בה — אין חולקין את השדה, עד שיהיה בה כדי חרישת יום לזה, וחרישת יום לזה, ולא את הפרדס, עד שיהיה בה, ששה ושלשים אילנות לזה (וששה ושלשים אילנות לזה), כדי עבודת אדם אחד ביום אחד; ושדה שמשקין אותה בכלי, עד שיהא בה כדי שימלא הפועל יום אחד לזה, ויום אחד לזה:

ה. אין חולקין את הטרקלין, ולא את המורן, ולא את השובך, ולא את בית הבד, ולא את המרחץ, ולא את הטלית, עד שיהא בכל חלק מהן — כדי לזה, וכדי לזה; אם מרחץ חלקו, עד שיהא בכל חלק מהן כדי מרחץ; ואם שובך, עד שיהא כל חלק שובך בפני עצמו; וכן בטלית, ובשאר כל הדברים; אין בהן כדי לזה וכדי לזה — מעלין אותו

מגדל עוז

בני אדם לזאת, וכן לגבי שכירות אמרינן במציעא פרק השוכר: הכל כמנהג המדינה, ובכוליה תלמודא: גברא דעביד למיגר, ומר אורחיה בהכי, אבל הואיל והסכימו על זה שני המאורות הגדולים ר"ס ורבו, — אין מלה בלשוני, ואתה תבחר ולא אני: אחד השוכר מחברו מקצת חצר כו', עד חולקין; כתב הראב"ד ז"ל: וגם זה הדין כפשו אותה ויעש ממנו לשכירות, שעל מנת כן שכרו, וקרוב אני לומר: אף במקח כן, ולא אמרו גוד או איגוד אלא בירושה ומתנה, עד כאן לשונו; ואני אומר גם בזאת: מאי דידיה היא? מרביה קבלה, שפירש כן גבי הא דתנן פרק גט פשוט, ומייתי לה בבתרא בשמעתין דגוד או איגוד: שני אחים, עשיר ועני שהניח להם אביהם מרחץ ובית הבד, אם עשאן לשכר, — השכר לאמצע כו', אלמא שכירות הוא, ופשטינן מיניה; ועוד נראה לי סיוע לזאת הסברא, דאמרינן: כדרך שאמרו בלקוחות, כך אמרו בשכירות; ועוד דבבא מציעא פרק

בדמים, ויש (לו) לומר לחברו: או מכור לי, או קנה ממני; אמר אחד מהן: חלוק זה, אף על פי שאין החלקין שוים, ואני אטול את הפחות, וטול אתה את היתר – אין שומעין לו, שהרי אומר לו: אין רצוני ליקח מתנה, אלא הואיל ואין בה דין חלוקה בשוה - הרי אנו מעלין בדמים:

פרק שני

א. חצרות הכפרים שכל אחד ואחד בונה לו בית, ונמצאת החצר שבין שני הבתים משותפת לכל בני הבתים - הרי יש לכל פתח ופתח ארבע אמות לפניו, ברוחב כל הפתח, והנשאר מן החצר, אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף ושותף, – חולקין אותה; ואם לאו –

מגדל עוז

כתב דף י״ב גמרא מתניתין דאלו דברים שאין להם אונאה כו׳, גרסינן: בעי רבי זירא שכירות יש לה אונאה? או אין לה אונאה? אמר ליה אביי: ממכר אמר רחמנא, והאי ביומיה מכירה הויא, עד כאן; והכי סלקא שמעתא לדברי הכל, דהא ליכא מאן דפליג עליה, וכן פסק גם ר״מ ז״ל ריש פרק י׳ דהלכות שכירות, ופרק י״ג דהלכות מכירה, ותו לא מידי: אי זהו דין חלוקה, עד סוף הפרק, הכל פרק קמא דבתרא:

פרק שני

חצרות הכפרים כו׳, עד כמו שבארנו, פרק קמא דבבא בתרא הלכה ז׳, והבאור, הוא פרק ראשון: כיצד היו שני שותפין וכו׳, עד אין בה דין חלוקה, פרק קמא דבבא בתרא,

אין חולקין אותה, שכל חצר שאין לה ארבע אמות על ארבע אמות - אינה קרויה חצר, כמו שבארנו; כיצד? היו שני שותפין לזה שני בתים, ולזה בית אחד, זה שיש לו שני בתים – מודדין לו מן החצר ארבע אמות לכל בית ובית, על כל רוחב הפתח, אפילו היה עשר אמות, וזה שיש לו בית אחד - נותנין לו ארבע אמות ברוחב פתחו לפני פתחו, והנשאר מן החצר, אם יש בה שמנה אמות, כדי שיהא לזה ארבע אמות על ארבע אמות, ולזה ארבע אמות על ארבע אמות, חוץ מן הפתחים-- יש בה דין חלוקה וחולקין, פחות מזו – אין בה דין חלוקה:

ב. בית שיש לו פתחים רבים מכל רוחותיו – יש לו ארבע אמות לכל רוח, ואם יחד לו פתח – אין לו אלא ד' אמות כנגד פתחו:

מגדל עוז

(דף י״א) : בית שיש לו פתחים וכו', עד כנגד פתחו; כתב הראב״ד ז״ל: לא אמרו בגמרא יחוד מפקיע שאר הרוחות, אלא בתפיסה דסופלי, והיחוד הוא תיקון כניסה ויציאה, אבל בית שיש לו פתחים הרבה מד' רוחות, מה תקון הם צריכין? עד כאן לשונו; ואני אומר: אין הטעם משום תקון, אלא משום גלויי דעתא, דכיון שנפתח הפתח האחד — מגלה דעתיה דבההיא ניחא ליה, ויש לי ראיה גדולה לדבריו של ר״מ ז״ל, שהרי פרק קמא דבבא בתרא, גמרא מתניתין דאין חולקין את החצר כו', לגבי פרץ את פצימיו בני מבוי מעכבין עליו גרסינן: אמר ליה אביי לרבא: תניא דמסייעא לך: בית סתום — יש לו ד' אמות, פרץ את פצימיו - אין לו ד' אמות, בית סתום — אין מטמא כל סביביו, פרץ את פצימיו — מטמא כל סביביו, עד כאן; והיא הלכה פסוקה, וגם ר״מ ז״ל פסק דין הפצימין בזה הפרק, אלמא מדמי טומאה לחלוקה, ואילו לגבי טומאה אם יחד לו פתח — מצלת על הפתחים כולן, דתנן במסכת אהלות:

ג. אכסדרה, אם אפשר לו להכנס לתוכה במשאו - אין לה ארבע אמות, ואם לאו - יש לה ארבע אמות, שלא אמרו שיש לכל פתח ופתח ארבע אמות - אלא לפרק שם משאו:

ד. בית שער או מרפסת - יש להם ארבע אמות; היו חמשה בתים פתוחים למרפסת, והמרפסת פתוחה לחצר - אין לה אלא ארבע אמות:

ה. לול של תרנגולים - אין לו אלא ד' אמות:

ו. בית חציו מקורה וחציו שאינו מקורה, בין שקרויו כלפי פנים, בין שקרויו כלפי חוץ, - אין לו ארבע אמות:

ז. בית סתום - יש לו ארבע אמות; פרץ את פצימיו - אין לו ארבע אמות:

מגדל עוז

המת בבית ולו פתחים הרבה — כולן טמאין, נפתח אחד מהן — הוא טמא, וכולן טהורין; חשב להוציאו באחד מהן, או בחלון שיש בו ד' על ד' טפחים, — הציל על הפתחים כולן כו', עד היה סתום ונמלך לפתחו, ב"ש אומרים: כשיפתח ד' טפחים, ובית הלל אומרים: כשיתחיל, עד כאן; וקיימא לן כבית הלל בהא, וכשהם מחניתין קמייתא, וכן כתב הר"מ ז"ל ריש פרק ח' דהלכות טומאת מת, וגם אני בררתי שם כל הצורך, אלמא יחודו מפקיע הטומאה משאר פתחים, הכא נמי יחידו מפקיע ארבע אמות של פירוק משאר פתחים: אכסדרא אם אי אפשר לו להכנס, עד ד' אמות, הכל פרק קמא דבבא בתרא: בית שאין בו ד' על ד', עד חולקין; כתב הראב"ד ז"ל: מדבריו שאין לו חלק בחצר כלל, וזה הענין שלא הורישו אביו אלא זה הבית, — הפסיד כניסה ויציאה מן החצר, וכל משא שישא יפרק אותה משם, על זה נאמר: בתר עניא אזלא עניותא, ואם הוציאוהו מדין ארבע אמות בחצר כנגד פתחו, שלא תהא חצרו גדולה מביתו, מדין כל תשמישו וחלקו בחצר לא הוציאוהו; ואם תאמר שלא אמר אלא על ד' אמות שכנגד פתחו, אם כן היה

ח. בית שאין לו ארבע אמות על ארבע אמות, — אין לו ארבע אמות בחצר, אלא אם יש בחצר ארבע אמות לזה, וארבע אמות לזה, עד פתח הבית הזה — חולקין; והזבל של חצר — מתחלק לפי הפתחים:

ט. השותפין שרצו לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, אף על פי שהן מפסידין את שמו, — חולקין; ובכתבי הקדש, אף על פי שרצו, — לא יחלוקו; במה דברים אמורים? בכרך אחד, אבל בשתי כריכות — חולקים:

י. מקום שאין בו דין חלוקה, שרצו שותפין לחלקו, אף על פי שקנו מידם - כל אחד מהן יכול לחזור בו, שזה קנין דברים הוא, כמו שבארנו; אבל אם קנו מידם: שזה

מגדל עוז

לו לומר; אלא אם כן יש בכל החצר שמנה אמות לזה, וד' אמות לזה, עד הפתח הזה חולקין; ואולי שדבר בשנים, שבחצר יש להם בתים קטנים הללו, ואין להם שותף עוד בחצר, על כן לשונו; ואני אומר: זה הלשון מצאתי בהשגות, ודע! כי עיקר זאת ההלכה ריש מסכת סוכה, דגרסינן: מאן תנא להא דתנו רבנן בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות — פטור מן המזוזה כו', עד ואין האחין והשותפים חולקין בו; ושקלינן וטרינן לפרשה, ואסיקנא: אימא לית ליה דין חלוקה בחצר, דאמר רב הונא: חצר מתחלקת לפי פתחיה, ורב חסדא אמר: נותן לכל אחד ואחד ד' אמות, והשאר חולקין בשוה, והני מילי בבית דלמיכוי קאי - יהבינן ליה, אבל האי, דלמסתר קאי — לא יהבינן ליה, עד כאן, וקיימא לן כרב הונא, דרב הוא לגביה דרב חסדא, וכן הביא ר"י אלפס ז"ל בהלכות דבבא בתרא פרק קמא, וזה היה דעתו של ר"מ ז"ל בפסק זה; ומה שכתב הראב"ד ז"ל: דאם כן היה לו לכתוב וכו', כל זה נתגלגל בטעות סופר שהחליף ד' במ"ס במלת «על» שכתב: וד' אמות לזה עד פתח

רצה ברוח פלוני, וזה רצה ברוח פלוני, — אינן יכולים לחזור בהם, וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו, וזה בעצמו והחזיק בחלקו, אף על פי שלא קנו מידם, — אין אחד מהם יכול לחזור בחברו:

יא. האחין שחלקו, ועשו ביניהם גורל, — כיון שעלה גורל לאחד מהן - קנו כולן, בהנאה שנעשית להם, ששמעו זה מזה לדבר שהסכימו עליו - גמר כל אחד מהן ומקנה לחברו:

יב. האחין שחלקו, — הרי הן כלקוחות זה מזה, ואין להם דרך זה על זה, ולא סולמות זה על זה, ולא חלונות זה על זה, ולא אמת המים זה על זה, שכיון שחלקו —

מגדל עוז

בבית חולקין, והסופר כתב «עם» וכן מצאתיו «עד» בספר המוגה, בחתימת ידו של ר"מ ז"ל, ובזה נתיישב לשונו הצח והקצר, כפי ההלכה, בפשיטות ומושכל ראשון, אבל למנוע ממנו כניסה ויציאה, ומה שצריך להשתמש כנגד פתחו לפי מה שהוא — מאן דכר שמיה? ובזה עלה דעת ר"מ ז"ל על נכון: והובל שבחצר כו', עד כמו שבארנו, פרק קמא דבתרא (דף י"א), הן ההלכות האלו, והבאור - פרק ה' דהלכות מכירה: אבל אם קנו מידם, עד לחזור בחברו, פרק קמא דבתרא (דף י"ג ע"ב): האחין שחלקו ועשו ביניהן גורל וכו', עד ומקנה לחברו; כתב הראב"ד ז"ל: לא נתחוורו דבריו, עד כאן לשונו; ואני אומר: זה תלמוד ערוך הוא בבבא בתרא בפרק בית כור, גמרא מתניתין בסימניה ובמצריה כו', דגרסינן: תניא רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: האחין שחלקו, כיון שעלה גורל לאחד מהן - קנו כולן; ושיילינן: מאי טעמא? אמר רבי אלעזר: כתחלה של ארץ ישראל, שהתחלתה בגורל, אף כאן בגורל; ואקשינן עליה: אימא להלן קלפי אורים ותומים, אף כאן קלפי אורים ותומים! אמר רב אשי: בההיא הנאה דקא צייתן להדדי — גמרו ומקנו אהדדי, עד כאן; וקיימא

לא נשאר לאחד מהן זכות בחלק חברו; לפיכך יש לומר לאחין כשהיתה השדה כולה לאחר, היה מעביר בה אמת המים הזאת ממקום למקום, אבל עתה, שנעשית זה חלקי — יש לי להסיר אמת המים מעלי, וכן סותם החלון המשקיף על חלקו, ובונה בצד הסולם, אף על פי שהוא מבטל תשמישו; והוא הדין בשנים שקנו שדה מאחר וחלקו, — לא נשאר לאחד מהם זכות בחלק חברו, ומפסיק אמת המים מחלקו, וסותם החלונות:

יג. אבל שנים שקנו שדה משני אנשים, או משני אחין, — אין לאחד מהן להפסיק אמת המים, ולא לשנות דבר מן הנזקים שהחזיקו בהן המוכרין:

מגדל עוז

לן כרב אשי, דבתרא הוא, ועוד דהא איתקף רבי אלעזר, וכן הסכים ר"י אלפס ז"ל, שהשמיט מן ההלכות דברי רבי אלעזר, והביא דברי רב אשי, להשמיענו שכן הלכה, והכי נמי מייתי לה פרק קמא דבתרא, אלמא הלכתא היא, ולשון ההשגה תימא בעיני, אם הראב"ד ז"ל כתבו!: האחין שחלקו, עד ויראה חברו, הכל פרק קמא דבתרא: כמה גובה וכו', עד עשרה טפחים; כתב הראב"ד ז"ל: זה שבוש, אלא כותל ד' אמות, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני אם יצא דבר זה מפי הראב"ד ז"ל? כי דברי ר"מ ז"ל — תלמוד ערוך פרק קמא דבתרא, גמרא מתניתין דסמך לו כותל אחר, דגרסינן: אמר רב נחמן אמר שמואל: גג הסמוך לחצר חברו — עושה לו מעקה גבוה ד' אמות, אבל בין גג לגג — לא, ורב נחמן דידיה אמר: אינו זקוק לד' אמות, אבל זקוק הוא למחיצה עשרה; ושיילינן: למאי? ושקלינן וטרינן, ואסיקנא: לעולם להיות כספם עליו כגנב, ובעשרה לא מצי משתמיט ליה, בציר מעשרה מצי משתמיט ליה, ומאי אמר: מאורי קא מימרגנא, עד כאן; ובמתניתין נמי תנן, כותל חצר שנפל — מחייבין אותו לבנותו עד ד' אמות כו', אלמא

יד. חצר השותפין שיש בה דין חלוקה, או שחלקוה ברצונם, אף על פי שאין בה חלוקה, — יש לכל אחד מהן לכוף את חבירו לבנות הכותל באמצע, כדי שלא יראהו חבירו בשעה שמשתמש בחלקו, שהזק ראיה, — היזק הוא, ואין לו חזקה בחצר, אלא אף על פי שעמדו כך שנים רבות בלא מחיצה, — כופהו לעשות מחיצה, בכל עת שירצה:

טו. רוחב מקום הכותל — משל שניהם, וכמה יהיה רחבו? הכל כמנהג המדינה, ואפילו נהגו לעשות מחיצה ביניהם בקנים ובהוצין, ובלבד שלא יהיה אויר שיסתכל בו ויראה את חברו:

מגדל עוז

כותל חצר או בית בעינן ד׳ אמות, אבל בגג בעיא י׳, דומיא דבין גג לגג, אליבא דרב נחמן דקיימא לן הלכתא כותיה, דהא לא אתיא מחילה אלא להיות נתפס עליו כגנב, דאי להיזק ראיה — במסיפס בעלמא סגי, כדקאמר תלמודא להדיא בהאי סוגיא דשמעתין, ולגבי גנה תנן: וכן בגנה, מקום שנהגו לגדור — מחייבין אותו, אבל בקעה, מקום שנהגו שלא לגדור — אין מחייבין אותו; ושקלינן וטרינן עלה בגמרא, ואסקא רבא: הכי קאמר: וכן סתם גנה — כמקום שנהגו לגדור דמי, ואין מחייבין אותו, עד כאן; וכן הלכה, והשתא אתיא שפיר כל חדא וחדא כדיניה, בית וחצר — אפילו בסתם בעינן ד׳ אמות, וסתם גנה, או אפילו במקום שנהגו, — בעינן עשרה, להיות נתפס עליו כגנב, ובבקעה — אין מחייבין אותו כלל, אלא אם כן נהגו, אבל אם רצה — כונס לתוך שלו ובונה, אבל ד׳ אמות בגנה, וכל שכן בבקעה, היכא רמיזא בכוליה תלמודא? וכן כתב ר״מ ז״ל בזה הפרק, כמו שאברר בע״ה. לכן אמרתי: כי דבר זה לא יצא מפי הראב״ד ז״ל, אלא אחד מן המתחילין כתבו: שוב מצאתי לחכמי לוני״ל ז״ל, שאלוהו לר״מ ז״ל, והשיבם, וז״ל:

טז. כמה גובה הכותל? אין פחות מארבע אמות: וכן בגנה, — כופהו להבדיל גנתו מגנת חברו, במחיצה גבוהה עשרה טפחים; אבל בבקעה, — אין צריך להבדיל בקעתו מבקעת חברו, אלא במקום שנהגו; רצה להבדיל בקעתו מבקעת חברו, — כונס לתוך שלו, ובונה ועושה חזית כמו אמה בסיד מבחוץ, כדי להודיע שהכותל שלו; לפיכך אם נפל הכותל, — המקום והאבנים שלו; ואם עשו מדעת שניהם, — בונים הכותל באמצע, ועושין חזית מכאן ומכאן; לפיכך אם נפל הכותל, — המקום והאבנים של שניהן:

יז. המוכר גנה לחברו סתם, והיתה מעורבת עם גנות אחרות; — כופין את הלוקח לבנות את הכותל בינידם,

מגדל עוז

בספר קנין כמלא כתוב בו: שבין גנה לגנה — סגי בעשרה טפחים, ובתחלת בבא בתרא משמע, דיותר פשיטא לן בגנה דהיזק ראיה שמיה היזק, מבחצר, ואם כן אמאי לא צריך ארבע אמות? יורנו מורנו גאוננו, כי צמאים אנחנו לתשובתו, כאיל תערוג על אפיקי מים; תשובה: זאת השאלה לא היתה לאנשים גדולים כמוכם לשאול אותה, וכי לא שני בין היזק ראיה, שהוא היזק גדול ודאי שיראה אדם חברו בעת שהוא עומד ויושב, ועושה צרכיו, ובין היזק ראיה שיראה קמת חברו משום עינא בישא? שאלו דברי חסידות הם, שלא יעיין בו בעין רעה, ואותו השנוי שנויא בעלמא הוא, ואינו אליבא דהלכתא, עיקר היזק ראיה בחצר, מקום שבני אדם דרין, אבל בגנות של חצרות — אינו צריך ד׳ אמות, לפי שאין דרך בני אדם לדור בגנות, אלא במחיצת עשרה טפחים סגיא, כי היכי דיהא נתפס עליו כגנב, קל וחומר לגנות, שאין דרך בני אדם לדור שם; ואם מאותו ענין של עינא בישא, אפילו בבקעה היינו מחייבין אותו לגדור, שעיקר קמתו של חברו בבקעה הוא, וכבר נתברר: שאין מחייבין

ואפילו במקום שנהגו שלא לגדור בגנות; אבל אם מכר בקעה סתם, — אין מחייבים אותו לגדור, אלא במקום שנהגו.:

יח. מקום שנהגו לבנות כותלים המבדילין בחצרות, או בגנות, באבנים שאינן גזית, — זה נותן שלשה טפחים, וזה נותן שלשה טפחים; בגזית, — זה נותן טפחיים ומחצה, וזה נותן טפחיים ומחצה; בכפיסין, — זה נותן טפחיים, וזה נותן טפחיים; בלבנים, — זה נותן טפח ומחצה, וזה נותן טפח ומחצה; וכל השעורין האלו, — עובי הכותל עם הסיד, והואיל ומקום הכותל משל שניהם, אם נפל הכותל — הרי המקום והאבנים של שניהם, ואפילו נפל לרשות אחד

מגדל עוז

אותו בבקעה לגדור כלל, לא בד' אמות, ולא בי' טפחים; ולעולם אין חוששין להיזק ראיה, אלא משום בני אדם, ובמקומות הקבועין, כחצרות, ואותן הדברים שנאמרו גם בגינה — שנויי בעלמא נינהו, וזה דבר ברור, ואין צריך להאריך, עד כאן לשון תשובתו; אני אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי, ואשרי שזכיתי להסכמתו וראייתו ודעתו: אבל בבקעה אין צריך להבדיל כו', עד והאבנים של שניהם, פרק קמא דבתרא: המוכר גנה לחברו וכו', עד הכותל ביניהן; כתב הראב"ד ז"ל: וכן המוכר, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם על לשון זה אני תמה אם יצא מפיו? וכי המוכר גנתו והלך לו, למה מחייבין אותו לבנות? אלא אם כן היתה מקצת הגנה למוכר, או שאר גנות במצר זאת שמכר, ור"מ ז"ל — לישנא דתלמודא נקט, דקאמר מחייבין אותו, דמשמע הלוקח בלבד, ולא את המוכר, כי המוכר לא נשאר לו שם קרקע, שיתחייב לגדור בעבורו: ואפילו במקום שנהגו וכו', עד במקום שנהגו; כתב הראב"ד ז"ל: זה שבוש, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זה לא יצא מפי הראב"ד ז"ל, שהרי בסמוך כתבתי לשון הגמרא דפרק קמא

מהן, או שפנה אחד מהן את כל האבנים לרשותו, וטען שמכר לו חברו חלקו, או נתנו לו במתנה, — אינו נאמן, אלא הרי הן ברשות של שניהם עד שיביא ראיה:

פרק שלישי

א. כותל חצר המבדיל בין שני השותפין שנפל, — יש לכל אחד משניהם לכוף על חברו לבנותו, עד גובה ארבע אמות, כדי שלא יראו זה את זה; אבל יתר על ארבע אמות, — אין מחייבין אותו; רצה האחד והגביה הכותל יותר על ארבע אמות, אם בא חברו ובנה כותל אחד גובה כנגד הכותל שביניהן — מחייבין אותו לתן חלקו בגובה שכנגד כתלו: כיצד? בנה אחד כותל שביניהן,

מגדל עוז

דבפרא, שהיא כלשון ר״מ ז״ל, ואתה ראית בעיניך, אלא מי שכתב הראשונה — כתב האחרונה, וכולהו בחדא מחתא מחתינהו: מקום שנהגו לבנות הכותלים, עד סוף הפרק, פרק קמא דבבא בתרא:

פרק שלישי

כותל חצר המבדיל, עד של שניהן, פרק קמא דבבא בתרא (דף ה׳): אבל אם היה הכותל של זה שבנה ובחלקו בנה יראה לי כו׳, עד בכותלים: כתב הראב״ד ז״ל: זה המשפט מעוקל, שאם הרויח לו המקום, וגדר אותו, שיפחות לו הכותלה, ומה שאמר: ואינו יכול להשתמש בכותלים, כן ישתמש, אלא המקום יהיה לו, ויהיה לו שטר על זה, שאם יפול הכותל — האבנים והעפר לשניהם, והמקום שלו, עד כאן לשונו; ואני

והגביהו עשר אמות, ובא חברו, ובנה כותל אחד כנגדו, או בצדו, לעשות לו בית, והגביה הכותל האחד שש אמות, — מחייבין אותו לתן חלקו בשתי אמות שמוסיף על ארבע אמות, שהרי נראה ממעשיו שהוא רוצה בהן; וכן אם חקק בראש הכותל שביניהן מקום, להניח בו הקורות, או שבנה עליו קורה גדולה שהקורות נשענין עליה, — מחייבין אותו לתן חלקו בשש האמות כולן, שהוסיף חברו על הארבע אמות, אף על פי שלא בנה כל הכותל, שהרי גלה דעתו שהוא רוצה בכל הגובה הזה:

ב. אחד מן השותפין שבנה הכותל שמבדיל בינו ובין חברו עד ארבע אמות, ותבע חברו לתן חלקו בהוצאה, ואמר: נתתי חלקי, — הרי זה בחזקת שנתן, ונשבע היסת שנתן, ונפטר, עד שיביא ראיה התובע שלא נתן; אבל אם בא לתבוע אותו לתן חלקו בהוצאת יתר הגובה,

מגדל עוז

אומר: עיקר הלכות אלו — פרק קמא דבתרא, ומה שכתב כאן מסברתו, רבים עומדים בסברתו, ומה שתמה הרלב״ד ז״ל: מפני שהרויח לו המקום, אתמהה! והלא התלמוד אומר כן: כונס לתוך שלו, ובונה, כי מאחר שאין מנהג העיר לבנות, כבר היה מרויח בלא היא, וגם לא הצריך התלמוד לגלגל עליו את הכל, אלא כשגלה דעתו בגדרו הניקף הגדר הרביעית, דניחא ליה, כדמשמע סוגיא דשמעתיה, ואף להם שמפרשים עמד המקיף כבר, אמר טעם עיקרי, שאינו יכול להשתמש בכותלים, וכדאמרינן בגמרא: שאם בא לסמוך — אינו סומך, וכל שכן דמאי אמר ליה: לא בעינא דתתרע אשיתאי, ואפילו כי עבד ליה המלטה, כדאוקימנא, מכל מקום שמעינן מינה: דאי לא עבד ליה המלטה — אינו יכול לסמוך, וכל שכן בזה, ומה שכתב הראב״ד ז״ל: שיכתוב לו שטר, — סברא קדמונית היא, קרובה לפשרה, אבל מן הדין לא מצאנוה בתלמוד, אלא אדרבה

שהוסיף על ארבע אמות, מפני שסמך לו או כנגדו, ואמר נתתי, — אינו נאמן, אלא חברו נשבע בנקיטת חפץ שלא נתן לו, ונוטל ממנו כדין כל הנשבעין ונוטלין, עד שיביא ראיה זה שנתן לו:

ג. מי שהיה לו חורבה בין חורבות חברו, ועמד חברו וגדר רוח ראשונה ושניה, ושלישית, עד שנמצאת חורבה זו משלש רוחותיה גדורה, — אין מחייבין אותו לתן מן ההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו, והרי חורבתו פתוחה לרשות הרבים כשהיתה; לפיכך אם גדר לו רוח רביעית, עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר, — מגלגלין עליו את הכל, ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע רוחות, עד ארבע אמות, ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם:

ד. אבל אם היה הכותל של זה שבנה, ובחלקו בנה, יראה לי: שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט, כמו

מגדל עז

אני אמר: לא בעינא לנטורי סיירא, וזהו בסברא: וכן אם הניקף עצמו וכו', עד תמיד, פרק קמא דבתרא: גג הסמוך לחצר חברו, עד אם נכנס לרשותו; כתב הראב"ד ז"ל: מאמר הגגין, פירוש שאין ראויין לתשמיש, עד כאן לשונו; ואני אומר: זה דעת מפרשים קדמונים נ"ע, ובכללם רבותינו בעלי התוספות ז"ל, שפירשו כל גגין שבתלמוד כגגין שלהם דוקא, שהיו רגילים להשתמש בהן, וכדמשמע להדיא פרק קמא דסוכה: העושה סוכה בראש גגו, וכמו שמשתמשין בהן היום בארץ ישראל, אבל אנו, שאין אנו משתמשים בגגין כלל, שהן מכוסים מרעפים — לא; אמנם ר"מ ז"ל, לא עלה זה על דעתו בספריו, שהוא לא כתב אלא מה שאמר התלמוד, והן הגגין שמשתמשין בהן, ובכאן פירשו בשאר הגגין שאינן סמוכים לחצר, וכדאיתא פרק קמא דבתרא, כמו שהעתקתי אותו בפרק ב', וזה פשוט: שתי חצרות זו למעלה מזו, עד אין זקוק לתחתון כלל; כתב הראב"ד

שיראו הדיינין, שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים ; וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית, — הרי גלה דעתו, ונותן חצי הוצאה של שלש רוחות, אם היו הכותלים של שניהם, וכן כל כיוצא בזה :

ה. וכן שני בתים זה בצד זה, והיו גגיהן עשוין לדירה, אפילו היו בשני צדי רשות הרבים, — זה עושה מעקה לחצי גגו שהוא דר בו, וזה עושה מעקה לחצי גגו, וזה שלא כנגד זה, ומעדיף, כדי שלא יראו זה את זה, ואף על פי שבני רשות הרבים רואין אותו, — יכול כל אחד לומר לחברו: אלו אין רואין אותי אלא ביום, בעת שאעמוד על גגי, ואתה רואה אותי תמיד :

ו. גג הסמוך לחצר חברו — עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות אבל בין גג לגג משאר הגגין, — אינו זקוק לארבע אמות, שאין בני אדם דרין בגגות ; לפיכך אין בגגות היזק

מגדל עוז

ז"ל : אין דבריו ברורים כלל, עד כאן לשונו ; ואני אומר : דברי ר"מ ז"ל ברורים ומבוארים הם, פרק קמא דבתרא, גמרא מתניתין דסמך לו כותל אחד כו', דגרסינן : איתמר שתי אגרות זו למעלה מזו, אמר רב הונא : תחתון בונה כנגדו ועולה, ועליון בונה כנגדו ועולה, ורב חסדא אמר : עליון מסייע לו מלמטה ועולה ; תניא כותיה דרב חסדא : שתי אגרות זו למעלה מזו - לא יאמר העליון : הריני בונה מכנגדי ועולה, אלא מסייע לו מלמטה ובונה, ואם היתה אגרו למעלה מגגו של חברו, — אין זקוק לו, עד כאן ; וכן הלכה כרב חסדא, דתניא כותיה, וזה פשוט כדעת ר"מ ז"ל, וכי יבא דבר הראב"ד ז"ל כבדנוהו : מי שהיה כותלו סמוך, עד שלא אמר אלא לדחותו, במציעא פרק הבית והעליה (דף קי"ז וקי"ח), ופרק קמא דבבא בתרא : חמש גנות המספיקות מים, עד ולמטה, במציעא פרק המקבל (דף ק"ח) : חמש אגרות וכו', עד ולמעלה, פרק קמא

ראיה; אבל צריך לעשות מחיצה בין שני הגנין, גבוהה י' טפחים, כדי שיתפוס אותו כגנב אם נכנס לרשותו:

ז. שתי חצרות זו למעלה מזו, — לא יאמר העליון: הריני בונה מכנגדי ועולה, אלא בונים שניהם מלמטה ועולה, ובונה העליון לבדו מכנגדו ומעלה; ואם היתה חצרו למעלה מגנו של חברו, — אין העליון זקוק לתחתון כלל:

ח. מי שהיה כותלו סמוך לגנת חברו ונפל, — כופין אותו לפנות אבניו; אמר לו: הגיעוך והרי הן שלך, — אין שומעין לו, ואם רצה בהן בעל הגנה, ואמר לו הן, אם פנה אותם, — קנה, ואינו יכול לחזור בו, ואפילו אמר: הילך יציאותיך ואטול אבני — אין שומעין לו; אבל אם לא פנה, — לא קנה, שלא אמר לו אלא לדחותו:

ט. חמש גנות המספקות מים ממעין אחד, ונתקלקל המעין, — כולן מתקנות עם העליונה; נמצאת

מגדל עוז

דבתרא: בני הנהר וכו', ובור הקרוב לאמה, עד מפני דרכי שלום; כתב הראב"ד ז"ל: בגמרא מעמיד אותה באמה המהלכת על פי בורו, אבל הרב ז"ל לא כתב כזה, ואפשר לפי שחזר הדין לכל דאלים גבר, טוב הוא שנחוש לדרכי שלום, ומי שקרוב לה הוא דאלים, עד כאן לשונו; ואני אומר: מכל מקום יפה עשה רבינו משה ז"ל, שחייב אדם לומר כלשון רבו, ובר מן כל הנזקין בדברים שאמרו במשנה, משום דרכי שלום, — גרסינן עלה בגמרא: אתמר בני נהרא, רב אמר תתאי שתו ברישא, ושמואל אמר עילאי שתו ברישא, ושקיל וטרי עלה ממתניתין דבור הקרוב כו', עליה דרב, ומהדרינן: תרגמה שמואל אליבא דרב באמה מהלכת על פי בורו, ומקשי ליה, ודחי ליה, ופסיק אמר רב תחליפא: השתא דלא אתמר הילכתא לא כרב ולא כשמואל, כל דאלים גבר, כלומר: דלא אתמר הלכתא כרב, דהא שמואל פליג עליה, ואף על גב דתרגומה למלתיה — לא

התחתונה – מתקנת עם כולן, ומתקנת לעצמה, והראשונה אינה מתקנת עם השניה, ולא מהשניה ולמטה, וכן חמש חצרות ששופכין מים לביב אחד, ונתקלקל הביב, – כולן מתקנות עם התחתונה, נמצאת העליונה מתקנת עם כולן, ומתקנת לעצמה, והתחתונה - אינה מתקנת עם השניה, ולא משניה ולמעלה:

י בני הנהר משקין על הסדר, רצה אחד מהן לסכור, כדי שיחזור לו המים וישקה תחלה, ואחר כך יפתח, ואחר רוצה להשקות תחלה, – כל המתגבר זכה; ובור הקרוב לאמה, – מתמלא ראשון מפני דרכי שלום:

פרק רביעי

א. מי שהיתה לו עליה למעלה מביתו של חברו, ונפל כותל מכותלי הבית, - אין בעל העליה נותן לו

מגדל עוז

סבירא ליה כותיה, ולא כשמואל, דאפשר לומר דשמואל כרב סבירא ליה, דאי לא סבירא ליה כותיה דרב, משכוני אחרי דרב למה ליה? לכן כל דאלים גבר, ומכל מקום מתניתין דבור הקרוב דקיימא קיימא, ואוקמתא דשמואל לא קיימא מתרי טעמי, חדא. דקימא לן בכל דוכתא: רב ושמואל — הלכה כשמואל בדיני, ואי תרגומה אליבא דרב איהו לא סבירא להו, ועוד דהא פסק רב הנא דלא כתרוייהו, הילכך קיימא מתניתין כפשוטה, כמו שכתב ר"מ ז"ל;

פרק רביעי

מי שהיתה לו עליה, עד אין שומעין לו, במציעא פרק הבית והעליה (דף קי"ז); נתדלדלו קורות וכו', עד בניהם

כלום ביציאותיו, וכופה את בעל הבית לבנותו כשהיה; אבל אין בעל הבית כופה לבעל העליה, לבנות כותל עליה שנפל, והתקרה של בית - הרי הוא של בעל הבית, והמעזיבה שעל התקרה - הרי הוא של בעל העליה:

ב. נפלו שניהם, הבית והעליה, - הרי שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר, ואם נשתברו מקצת האבנים, - רואין אי זו ראויה להשתבר, אם אבני הבית, או אבני העליה, ודבר זה ידוע מדרך הנפילה, אם נפל העליון על התחתון והרסו, או נשמט התחתון, ונפל העליון ונהרם; ואם אינן יודעין כיצד נפל, - חולקין האבנים השלמות והשבורות:

ג. אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות, כדי שיבנה עליתו על גביו, והוא אינו רוצה, - הרי בעל העליה בונה את הבית כשהיה, ויושב ודר בתוכו, עד אשר יתן כל יציאותיו, ואחר כך יצא, ויבנה עליתו אם רצה:

ד. ואם אין אחד מהן יכול לבנות, - בעל העליה נוטל שליש הקרקע, ובעל הבית שני שלישים:

ה. רצה בעל הבית לבנות ביתו, - בונה כשהיה; ואם בא לשנות בכותלים, אם חזק אותן, והרבה ברחבן יותר ממה שהיו, - שומעין לו; רצה למעט ברחבן, או לפחות מחוזקן, כגון שהיו אבנים, ובקש להחזיר לבנים, וכיוצא בהן, - אין שומעין לו; בא לשנות את התקרה לקורות כבדין וחזקין, - שומעין לו; לפחות ברחבן פחות ממה

מגדל עוז

תחלה, פרק קמא דבבא בתרא (דף ו' ז'): בית הבד שהוא בנוי, עד של תחתון, במציעא פרק הבית והעליה (דף קי"ז ע"ב): היה מגיע לניפו כו', עד בפירותיו, סוף מציעא, ופרק הגוזל: שטף נהר זיתיו ושתלם בתוך שדה חברו וכו', ואם עקרן הנהר וכו', עד לבעל הקרקע מיד; כתב הראב"ד ז"ל: אומר אני

שהיו, — אין שומעין לו; הרבה בחלונות, או שהוסיף בגובה הבית, — אין שומעין לו; מיעט בחלונות, או שמיעט בגובה הבית, שומעין לו; וכן בעל העליה בונה אותה אם רצה, כשהיתה; ואם בא לשנות הכותלים, להרחיב ולהחזיק, — אין שומעין לו, מפני שהוא מכביד על כותל התחתון; אבל למעט, — שומעין לו; וכן בקורות תקרה העליונה, אם שנה אותה לקלים ממה שהיו, — שומעין לו, לכבדים מהן — אין שומעין לו; הרבה בחלונות או שמיעט בגובה העליה — שומעין לו, אבל אם מיעט בחלונות, או הרבה בגבהה, — אין שומעין לו:

ו. נתדלדלו קורות הבית, וירדו לאויר הבית, אם הגיעו לתוך י' טפחים, — סותר ובונה, ואם לא הגיעו — יכול בעל העליה לעכב עליו, ואפילו אמר לו בעל הבית: אני אשכור לך מקום כדי שתדור בו עד שאתקן התקרה, — אין שומעין לו, שהרי אומר לו: איני רוצה שאטרח ממקום למקום, כדי שתתקן את ביתך:

ז. התנו ביניהם דבר זה, אם נשאר בגובה הבית כדי שיקח אדם חבילה בינונית על ראשו, ויכנס בה תחת קורות אלו שנעקמו, — אינו סותר; ואם אינו יכול להכנס בה, עד שיכוף את ראשו, — סותר ומתקן ובונה, ואין בעל העליה יכול לעכב, שהרי התנו ביניהם תחלה:

מגדל עוז

בעל הזתים ניטל ממנו דמי זיתיו ליטע, כלומר: אומדין כמה אדם קונה זתים כאלו, ליטע אותם בתוך שדהו, עד כאן לשונו; ואני אומר: מה שכתב ר"מ ז"ל — מפירש במציעא פרק השואל, משנה וגמרא, אבל דברי הראב"ד ז"ל אינם בגמרא, אלא סברא, ואף כי הוא כדאי ביוהר לסמוך על סברתו, וכל שכן אם הם בקבלתו, מכל מקום כבר כתבתי כמה פעמים בחבור

ח. בית הבד שהוא בנוי בעובי ההר, וגנה אחת על גביו, ונפחתו שמי בית הבד בארבעה טפחים, או יותר, — הרי בעל הגנה יורד וזורע למטה, עד שיעשה זה לבית בדו כיפין, ויתקן העליון קרקע גנתו, ויזרע כל גנתו:

ט. שתי גנות זו על גב זו, והירק בנתים, בגובה עובי הארץ שביניהם, כל שהעליון יכול לפשוט את ידו ולטול אותו מעיקרו, — הרי הוא שלו, ובלבד שלא יאנוס את עצמו, והשאר — של תחתון; הוה מגיע לנופו, ואינו מגיע לעיקרו, — לא יטול העליון; ואם נטל, — אין מוציאין אותו מידו; אבל האילן העומד על המצר, אף על פי שהוא נטה לתוך שדה אחד מהן, — הרי שניהם חולקין בפירותיו:

י. שטף נהר את זיתיו, ושתלם בתוך שדה חברו, ואמר הלה: זיתי אני נוטל, — אין שומעין לו, משום ישוב הארץ, אלא יעמדו במקומן; ואם עקרן הנהר בגושיהן כששתלן, — יחלקו הפירות, בעל השדה עם בעל הזתים, כל שלש שנים; ולאחר שלש, — הכל לבעל השדה; ואם לא נעקרו בגושיהן, — הכל לבעל הקרקע מיד:

יא. כיוצא בו המוכר זתיו לעצים, אם פסק עמו לקוץ מיד כל הפירות שיעשו, — הרי הן לבעל הקרקע; ואם התנה עמו לקוץ כל זמן שירצה, — כל הפירות שיוציאו — לבעל העצים; מכר סתם, אם עשו פחות מרביעית לסאה, חוץ מן ההוצאה, — הרי אלו של בעל הזתים, עשו רביעית לסאה, חוץ מן ההוצאה — הרי אלו יחלוקו:

מגדל עוז

זה: שאין ר"מ ז"ל מחבר בזה מצוה סוגה, אלא נוסח הגמרא: כיוצא בו המוכר כו', עד סוף הפרק, במציעא פרק השואל הוא מפורש (דף פ"ב):

פרק חמישי

א. חצר השותפין, כל אחד מהן כופה את חברו לעשות בה בית שער ודלת, וכן כל הדברים שהחצר צריכה להם צורך גדול, או דברים שנהגו בני המדינה לעשותם; אבל שאר הדברים, כגון ציור וכיור, וכיוצא בו — אינו כופהו; עשה אחד מהן מעצמו, אם גלה השני דעתו שנוח לו במה שעשה חברו — מגלגלין עליו את הכל, ונותן חלקו בהוצאה:

ב. מי שיש לו בית בחצר אחרת, — בני החצר משעבדין אותו לעשות עמהם דלת, ונגר, ומנעול; אבל בשאר הדברים — אין משעבדין אותו; ואם היה שרוי עמהם באותה חצר, — משעבדין אותו על הכל:

ג. אחד מן השותפין בחצר, שבקש להעמיד בה בהמה, או רחים, או לגדל בה תרנגולין, — חברו מעכב עליו, וכן

מגדל עוז

פרק חמישי

חצר השותפין כו', עד על הכל, פרק קמא דבבא בתרא (דף ז' ע"ב): אחד מן השותפין, עד על גב הנהר, פרק חזקת הבתים: אחד חצר השותפין, עד במבואות, פרק קמא דבבא בתרא: אחד מן השותפין בחצר וכו', במה דברים אמורים בחצר השותפין, אבל בחצר חברו וכו', עד מקום לחברו בתרא דף כ"ז: כתב הראב"ד ז"ל: הירושלמי חולק עליו, אמר רבי אלעזר: המגדל תרנגולין בחצר שאינה שלו, — הרי זה חזקה, אמר רבי יוסי: מה נפשך, אם יש לו לגדל, — הרי זה גדל, ואם אין לו לגדל — הרי המזיק, ואומר אני על כל אלו המחילות שאמרו,

שאר הדברים, שאין דרך אנשי המקום לעשותן בחצרותיהן, בכולן השותפין מעכבין זה על זה, חוץ מן הכביסה, לפי שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות על גב הנהר:

ד. אחד חצר השותפין, ואחד מבוי שאינו מפולש, — כל בני המבוי מעכבין זה על זה, שלא להשתמש במבוי, אלא בדברים שדרך בני המדינה להשתמש בהן במבואות:

ה. אחד מן השותפין בחצר, שהעמיד בהמה או רחים, וכיוצא בהן בחצר, ולא מיחה בו שותפו — הרי זה מעכב עליו כל זמן שירצה; ואם העמיד בפני בהמה זו וכיוצא בה — מחיצה גבוהה עשרה טפחים, — החזיק, שהשותפין מקפידין על המחיצה, והואיל והניחו - מחל; במה דברים אמורים? בחצר השותפין, אבל בחצר חברו, אפילו העמיד בהמתו, ועשה לו מחיצה, — לא החזיק, שהדבר ידוע: שאין זה אלא דרך שאלה, והוא הדין לכל מעמיד תנור וכירים, ומגדל תרנגולין, וכיוצא בהן, שאם תאמר החזיק, — אין לך אדם שמשאיל מקום לחברו:

מגדל עוז

שאין עמהם טענת מכירה, או מתנה, — אין מפסידין ממנו קרקע מתורת מחילה, ואם רצה לבנות בית בחצרו — בונה, וחזקתו בטלה מאיליה, אלא כל זמן שהחצר כך, החזיק זה בתשמישו, ועל דרך זה יתקיימו דבריו, עד כאן לשונו; ואני אומר: דברי ר״מ משנה וגמרא פרק חזקת הבתים, דתנן: ואלו דברים שאין להם חזקה, היה מעמיד בהמה בחצר, ומעמיד תנור וכירים ורחים, ומגדל תרנגולים וכותן זבלו בחצר, — אינה חזקה, אבל עשה מחיצה לבהמתו גבוה עשרה טפחים, וכן לתנור, וכן לכירים, וכן לרחים, הכניס תרגולין לתוך הבית כו׳, עד הרי זו חזקה; ושקלינן וטרינן עלה בגמרא, ושיילינן: מאי שנא רישא? ומאי שנא סיפא? ואסיקנא: אמר רבה בר אבוה הכא

ו. אחד מן השותפין, שבקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר, – חברו מעכב עליו, מפני שמסתכל בו ממנו; ואם פתח, – יסתום; וכן לא יפתחו השותפין בחצר פתח בית, כנגד פתח בית, או חלון כנגד חלון; אבל פותח אדם לרשות הרבים פתח כנגד פתח, וחלון כנגד חלון, מפני שאומר לו: הריני כאחד מבני רשות הרבים שרואין אותך:

ז. ואף על פי כן, לא יפתח אדם חנות כנגד פתח חצר חברו, שזה היזק קבוע תמיד, שהרי בני רשות הרבים עוברים ושבים, וזה יושב בחנותו כל היום, ומביט בפתח חברו:

ח. אחד מן השותפין בחצר, שלקח בית בחצר אחרת, – אינו יכול לפתוח פתחו לחצר השותפין שלו, אפילו בנה עליה על גבי ביתו, – לא יעשה לה פתח לתוך החצר, לפי שמרבה עליהם את הדרך, נעשה כמי שהיה לזה שכן אחר, ונעשו לו שכנים הרבה; אבל פותח הוא פתח עליה לתוך ביתו, ואם רצה לחלוק חדרו לשנים – חולק:

מגדל עוז

בחצר השותפים עסקינן, דאהעמדה כדי לא קפדי, אמתחילה קפדי, עד כאן; וכן כתב ר"י אלפס ז"ל, ותלמידו רבי יהוסף הלוי בן מיגש פירש כן כלשון ר"מ ז"ל, ומה שהקשה הראב"ד ז"ל מן הירושלמי, הכי גרסינן ליה: אמר רבי אלעזר: נהגו השותפין להיות מותרין זה על זה בגידול תרנגולין; אמר רבי יוסה: מתניתא לא אמרה כן, אלא שניהן אסורין להעמיד רחים ותנור, ומלגדל תרנגולין, אמר רבי אלעזר: המכניס תרנגולין בחצר שאינה שלו — הרי זו חזקה, אמר רבי יוסה: ויאות, מה נפשך, אם יש לו רשות לגדל — הרי גדל, ואם אין לו רשות לגדל — הרי זה המזיק, עד כאן; והפירוש אלי כי רבי יוסה

ט. מכאן אתה למד: שאחד מן השותפין שהביא אצלו לביתו אנשי בית אחרת, – יש לחבירו לעכב עליו, מפני שמרבה עליו את הדרך; וכן השוכר ביתו לבעל בית אחד, ואחר כך הביא עמו קרוביו, או מיודעיו, לשכון עמו כאחד בבית זה – הרי המשכיר מעכב עליו:

י. היה פתח של אחד מן השותפין קטן – אינו יכול להרחיבו שהרי שותפו אומר לו: בפתח קטן אני יכול להסתר ממך בשעת תשמיש, ואיני יכול להסתר ממך בפתח גדול; ואם היה הפתח גדול – לא יעשנו שנים, שהרי אומר לו: בפתח אחד אני יכול להסתר, בשנים איני יכול:

יא. אבל מי שהיה לו פתח קטן לרשות הרבים, ורצה להרחיבו, או היה רחב, ורצה לעשותו שנים, – אין חברו שכנגדו מעכב עליו, ואין צריך לומר בני רשות הרבים, שאינן יכולין לעכב עליו:

יב. כופין בני מבוי זה את זה: לעשות להן לחי, או קורה למבוי:

יג. מי שיש לו פתח למבוי–אין בני מבוי כופין אותו לעשות

מגדל עוז

חלק על רבי אלעזר, ותמה על דבריו, השיבו «ויאות», כלומר: וטוב אתה אומר, אלא תשיב לי על גידול זה של תרנגולין, אם המגדל הזה יש לו רשות לגדל, כבר גידל, ואם אין לו רשות לגדל, ובלא רשות גידלם שם, וכי נאמר כי בעבור זה החזיק, אלא ודאי לא החזיק, וקיימא לן הלכה כרבי יוסה, דרבי יוסי נימוקו עמו, והוא כדברי ר"מ ז"ל ורבותינו כ"ע; אחד מן השותפין שבקש, עד מרבה עליהן את הדרך, פרק חזקת הבתים: וכן המשכיר בית לבעל הבית וכו', עד מעכב עליו; כתב הראב"ד ז"ל: בחיי ראשי נראה לי דבריו סותרין זה את זה, שאמר בתחלה שבוכה עליה על ביתו, ופותחה לביתו, ואף על פי שהם מרבים

דלת למבוי, שיכול לומר: רצוני שאכנס בחבילתי עד פתחי; ומבוי המפולש לרשות הרבים, ובקשו בני המבוי להעמיד להם דלתות, — בני רשות הרבים מעכבין עליהם, מפני שפעמים דוחקין הרבים ונכנסין בו:

יד. מי שבקש לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש — בני מבוי מעכבין עליו, מפני שמרבה עליהם את הדרך; ואם היה מבוי מפולש — פותח כל פתח שירצה לכתחלה:

טו. היה לו פתח סתום במבוי שאינו מפולש — הרי זה פותחו בכל עת שירצה; ואם פרץ את פצימיו, — בני מבוי מעכבין עליו; וכן אחד מבני מבוי, שבקש לסתום פתחו, ולהחזירו למבוי אחר, — בני מבוי מעכבין עליו, שמא יבא עליהם מס, ומתמעט מחלקן מן המס הקצוב על בני המבוי: לפיכך מקום שאין המס קצוב על בני המבוי — הרי זה סותם פתחו בכל עת שירצה:

מגדל עוז

שכנים בדירות חלוקות, ואיך נמנע ממנו שלא יכניס לביתו כל מה שירצה? ואם ירצה לקבל אכסנאין לתלמוד תורה נמנע ממנו! עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו — פרק חזקת הבתים, והוא לא למד כן ממה שאמר: אבל פותח הוא פתח העליה לתוך ביתו, ואם רצה לחלוק חדרו לשנים — חולק, כי בזה אין רבוי שכנים, אלא למדו מתחלת הדין שכתב: אחד מן השותפין בחצר, שלקח בית בחצר אחרת, — אינו יכול לפתוח פתחו לחצר השותפין שלו, ואפילו בנה עליה על גג ביתו — לא יעשה לה פתח לתוך החצר, לפי שמרבה עליהן את הדרך, נעשה כמי שהיה לו לזה שכן אחד, ונעשו לו שכנים הרבה, עד כאן לשונו; ומכאן אתה למד כו׳, דומה בדומה, ומה שהפסיק ביניהן, לפי שרצה לשנות דיני התלמוד כמו שהן, זה אחר זה כסדרן, ואחר כך כתב סברתו, ואריישא קאי, כדפרישית, ולא דמי לעליה שפותח לביתו, דהתם ליכא שכנים שירבה עליהם

טז. חמש חצרות הפתוחות למבוי שאינו מפולש, — כולן משתמשות עם החיצונה, והחיצונה משתמשת לעצמה; וכן השניה משתמשת לעצמה, ומשתמשת עם החיצונה, ואינה משתמשת עם השאר, נמצאת הפנימית משתמשת עם כולן, ומשתמשת לעצמה: לפיכך אם בעל השניה בנה אצטבה כנגד פתחו, וסתמו — אין החיצונה יכול לעכב עליו: אבל כל הפנימיות מעכבין עליו, מפני שמרבה עליהם את הדרך באורך, שהרי מקיפין האצטבה; וכן בעל השניה שפתח לחצרו פתח שני, בינו ובין החיצונה — אין החיצונה מעכבת עליו, שאין לו להשתמש אלא מפתחה ולחוץ: אבל אם פתח הפתח השני בינו ובין השלישי, — הפנימית מעכבת עליו, שאין לו להשתמש במבוי, אלא מפתח חצרו הראשון ולחוץ, וכן הדין בכולן:

מגדל עוז

את הדרך, שהרי לביתו של עצמו הוא פותח, אבל לרישא שפותח לחצר של שותפין דמיא שפיר, וגם כן הוא אינו מונע מלהכנים אכסניא, ומה שירצה לתוך ביתו, אלא לשכון אצלו דווקא, ועיניך רואות: שכן דקדק בלשונו, ומזה שלא עלה על דעתו אכסניא של תלמוד תורה, דהא פשיטא לן: דתלמוד תורה עדיפא, ואין בני מבוי וחצר יכולים לעכב, שלא להושיב ביניהם מלמדי תינוקות, ואף על פי שיכולין לעכב על שאר אומניות, כדאיתא פרק קמא דבתרא, וגם ר"מ ז"ל כתבו לפניך פרק ששי, ומכל מקום כל זה סברא, וניתן לבחירה, ואין בזה השגת סתירה, שאצטרך לפי מה שקבלתי לבררה, אלא עבדי מילתא יתירתא: היה פתח של אחד כו', עד שאינן יכולין לעכב עליו, פרק חזקת הבתים: כופין בני מבוי זה את זה כו', עד סוף הפרק, פרק קמא דבבא בתרא:

פרק ששי

א. כופין בני העיר זה את זה — לעשות חומה דלתים ובריח לעיר, ולבנות להם בית הכנסת, ולקנות ספר תורה, ונביאים וכתובים, — כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור:

ב. מי שלקח עיר בארץ ישראל — כופין אותו בית דין ליקח לו דרך מד׳ רוחותיה, משום ישוב ארץ ישראל; וכופין בני בקעה זה את זה, לעשות ביניהם חריץ ובן חריץ:

ג. מי שיש לו חצר בעיר אחרת, — בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהם בורות שיחין ומערות, ואמת המים; אבל בשאר כל הדברים — אין משעבדין אותו; ואם היה שרוי עמהם באותו העיר — משעבדין אותו על הכל:

ד. כשהן גובין מאנשי העיר לבנות החומה, גובין לפי קריבת הבתים מן החומה, כל הסמוך לחומה — נותן יותר:

ה. וכל הדר בעיר שנים עשר חדש, או שקנה בה בית דירה — נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכין לתקון החומה והדלתות, ושכר הפרשין השומרים את המדינה, וכל כיוצא בדברים אלו, ששומרין את העיר:

ו. כל הדברים שצריכין לשמירת העיר — לוקחין מכל אנשי העיר, ואפילו מן היתומים, חוץ מתלמידי חכמים, שאין

מגדל עוז

פרק ששי

כופין בני העיר זה את זה, עד בדברים אלו ששימרין את העיר, כל הדברים שצריכין כו׳, עד בפני עמי הארץ,

תלמידי חכמים צריכין שמירה, שהתורה שומרתן; אבל לתקון הדרכים והרחובות — אפילו מן החכמים; ואם כל העם יוצאין ומתקנין בעצמן — לא יצאו תלמידי חכמים עמהן שאין דרך תלמידי חכמים להזדלזל לפני עם הארץ:

ז. היו חופרין נהר להביא בו מים למדינה, — גובין אף מן היתומים, שזו זכות להם, כדי שישקו ממנו שדותיהם וכרמיהם; לפיכך אם אירע להם דבר שלא באו המים, הואיל ולא נהנו מהן היתומים — מחזירין להם כל מה שנלקח מהם, וכן כל כיוצא בזה:

ח. כופין בני מבוי זה את זה, שלא להושיב ביניהן — לא חייט ולא בורסי, ולא אחד מבעלי אומניות; היה שם במבוי אחד מבני מבוי אומן, ולא מיחו בו, או שהיתה שם מרחץ, או חנות, או רחים, ובא חברו ועשה מרחץ אחרת כנגדו, או טחון אחרת — אינו יכול למנעו ולומר לו: אתה פוסק חיי, ואפילו היה מבני מבוי אחר — אינם יכולים למונעו, שהרי יש ביניהם אותה אומנות; אבל גר ממדינה אחרת, שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה, או מרחץ של זה, — יש להם למנעו; ואם היה נותן עמהם מנת המלך, — אינו יכול למנעו:

ט. רוכלין המחזירין בעיירות — אין בני המדינה יכולין לעכבן, שתקנת עזרא היא שיהיו מחזירין, כדי שיהיו הבשמים מצויין לבנות ישראל; אבל אינן קובעין מקום ויושבין בו, אלא מדעת בני העיר; ואם תלמיד חכם הוא — קובע מקום בכל מקום שירצה:

י. הסוחרים שמביאין סחורותם למכור בתוך העיירות — בני

מגדל עוז

במיגעא פרק המקבל (דף ק"ח), ובבתרא פרק קמא (דף ז'):

העיר מעכבין עליהם; ואם מכרו ביום השוק בלבד – אין מונעין אותם; והוא שימכרו בשוק, אבל לא יחזרו על הפתחים אפילו ביום השוק; ואם יש להן מלוה בעיר – מוכרין כדי פרנסתם, אפילו בלא יום השוק, עד שיפרעו חובן וילכו להן:

יא. אחד מבני מבוי שאינו מפולש, שבקש להעשות רופא אומן, או גרדי – בני מבוי מעכבין עליו, מפני שמרבה עליהן הנכנסין והיוצאין; וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכירנו לא לרופא, ולא לאומן, ולא לגרדי, ולא לסופר יהודי שכותב השטרות:

יב. חנות שבחצר, יכולים השכנים למחות בידו, ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאים, אלא עושה מלאכתו בחנותו, ומוכר בשוק; אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש, או מקול הרחים, שהרי החזיק לעשות כן; וכן יש לו ללמד תנוקות תורה בתוך ביתו, ואין השותפין יכולין למחות בידו, ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול התנוקות של בית רבן:

יג. מי שיש לו בור לפנים מביתו של חברו, – נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין; ואינו מכנים בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ; ושניהם עושין פותחת על הבור, בעל הבור, כדי לשמור את מימיו, ובעל חצר, משום חשד אשתו:

יד. מי שיש לו גנה לפנים מגנתו של חברו, – נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין, ואין מכנים לתוכה תגרים, ולא יכנס מתוכה לשדה

מגדל עוז

סי"ז סופרין נהר וכו', עד מקול התינוקות של בית רבן, הכל

אחרת, והחצון זורע את הדרך; החזירו את הדרך מן הצד, מדעת שניהם, — הרי זה נכנס ויוצא בשעה שהוא רוצה, ומכניס לתוכה תגרים, ולא יכנוס מתוכה לשדה אחרת; וכן אחד מהן יש לו לעכב על חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד:

פרק שביעי

א. מי שהיתה לו חלון בכותלו, ובא חברו ועשה חצר בצדו, — אינו יכול לומר לבעל החלון: סתום חלון זה כדי שלא תביט בי, שהרי החזיק בהיזק זה, ואם בא חברו לבנות כותלו כנגד החלון, כדי שיסיר היזק ראיתו, — צריך להרחיק את כותלו מכנגד החלון ארבע אמות, כדי שלא יאפיל עליו:

ב. היתה החלון למטה בכותל, — כופה את חברו לבנות כנגדה ברחוק ארבע אמות, ולהגביה הבניין ארבע אמות, כדי שלא יביט בו מן החלון:

ג. היתה החלון למעלה בכותל, ובנה חברו כותל כנגד

מגדל עוז

פרק קמא דבתרא: מי שיש לו בור כו׳, עד סוף הפרק, הכל בבתרא פרק המוכר את הבית:

פרק שביעי

מי שהיתה לו חלון, עד כדי שלא יאפיל עליו, פרק קמא דבבא בתרא (דף ב׳): לפיכך מי שבא לפתוח כו׳, עד

החלון מלמטה , אם היה מראש הכותל שבנה עד החלון — גובה ארבע אמות או יותר , — אינו יכול למנעו , אף על פי שלא הרחיק מכותל החלון כלום , שהרי לא האפיל עליו , ואינו מזיקו בראיה ; אבל אם נשאר גובה מראש הכותל עד החלון פחות מארבע אמות , — כופהו למעט הכותל , כדי שלא יעמוד על ראש הכותל , וישקוף מן החלון , או יגביה הכותל על החלון ארבע אמות , ויהיה הכותל רחוק מן החלון ארבע אמות , כדי שלא יאפיל ולא יציץ ויראה :

ד. בנה כותל אחר בצד החלון,— צריך להרחיק מן החלון טפח, ומגביה הכותל ארבע אמות על החלון, או בונה ראש הכותל , כדי שלא ישב עליו ויציץ ויראה :

ה. בנה שני כותלין משני צדי החלון , — צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמות , והחלון באמצע הארבע , ולא יסכך על גביהן, אלא אם כן הרחיק הסיכוך מן הכותל ש״ש בו חלון ארבע אמות , כדי שלא יאפיל עליו ; לפיכך מי שבא לפתוח חלון לחצר חברו , בין חלון גדולה , בין חלון קטנה, בין למעלה בין למטה,— בעל החצר מעכב עליו, שהרי אומר לו : תזיק לי בראיה , ואף על פי שהיא גבוה , תעלה בסולם ותראה :

מגדל עוז

לסתום , פרק חזקת הבתים : וכילד דינה של חלון זה כו׳ , כמו שבארנו : כתב הראב״ד ז״ל : אין אנו מסוים — לא עמו , ולא עם רבו , בדרך זה שלא חלקו בגמרא בארבע אמות , ולמטה מארבע אמות , שיהא חזקה , אלא בחלון הצורי , אבל בחלון המצרי — לעולם אין לו חזקה , וכן הסכימו כל רבותי , עד כאן לשונו ; ואני אומר : עיקר ההלכה זו — פרק חזקת הבתים ,

ו. הרי שפתח חלון לחצר חברו, ומחל לו בעל החצר, או שגלה דעתו שהניחו, כגון שבא וסייע עמו, או שידע הנזק ולא ערער, — הרי זה החזיק בחלון, ואינו יכול אחר כך לחזור ולערער עליו לסתום, וכיצד דינה של חלון זה שהניחה לפתח? אם ראשו של אדם יכול ליכנס ממנה, או שהיתה למטה מארבע אמות, אף על פי שאין ראשו נכנסת ממנה, — אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה, או מצדיה, אלא אם כן הרחיק ארבע אמות, כמו שבארנו:

ז. היתה חלון קטנה, שאין ראשו של אדם נכנס ממנה, והיתה למעלה מארבע אמות, — בעל החצר יכול לבנות כנגדה ובצדדיה, שהרי טוען ואומר: לא הנחתיך לפתוח אלא מפני שהיא קטנה וגבוהה, אבל שתחזיק עלי, עד שארחיק הבנין, לא הנחתי; במה דברים אמורים? בשפתחה לתשמיש, או כדי שיכנס בה הרוח; אבל אם פתחה לאורה, אפילו היתה קטנה ביותר, וגבוהה ביותר, הואיל ולא ערער, — החזיק, ואין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדדיה, עד שירחיק ארבע אמות, כדי שלא יאפיל עליו, שהרי מחל לו על האורה; וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת, ובא חברו ובנה כנגדה, או מצדדיה, בלא הרחקה, וסתמה ושתק בעל החלון, — אינו יכול לחזור ולערער לפתוח החלון, או להרחיק הבנין, שכיון ששתק,

מגדל עוז

וכבר האריך בפירושה הרב רבינו יהוסף הלוי אבן מיגש ז"ל, והא פלוגתא תליא באשלי רברבי, ודין שעמד בשיטת רבו, והרוצה לחלוק — יש לו פנים, והמחלוקת אינה השגה, וכלם דברי אלהים חיים הם, והמאור — בזה הפרק: היתה חלון קטנה, עד על האורה, פרק חזקת הבתים: וכן מי שהיתה לו חלון

מחל, שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו, ושותק, אלא אם כן מחל:

ח. מי שהיה לו חלונות למטה בכותלו, ובא חברו לבנות בפניהן, ואמר לו: אני אפתח לך חלונות אחרות בכותל זה עצמו, למעלה מאלו, — הרי זה מעכב עליו, ואומר לו: בעת שתפתח החלונות, תרעיד את הכותל, ותקלקל אותו; ואפילו אמר: אני אסתור כל הכותל, ואבנה אותו לך חדש, ואעשה בה חלונות למעלה, ואשכור לך בית שתדור בו עד שאבנה, — יכול לעכב עליו, ואומר לו, אין רצוני שאטרח ממקום למקום; לפיכך אם לא היה שם טורח כלל, ואינו צריך לפנות, — אינו יכול לעכב עליו, וכופין אותו שיהיה חברו סותם חלון זה שלמטה ממנו, ועושה לו חלון מלמעלה, שזו מדת סדום; וכן כל דבר שזה נהנה בו, ואין חברו מפסיד ואין חסר כלום, — כופין עליו:

ט. אבל בעל החלונות שרצה לשנות מקום חלונו, בין למעלה בין למטה, אפילו היתה גדולה, ואמר: אפתח אחרת קטנה, ואסתום זו, — בעל החצר מעכב עליו; וכן אינו יכול להרחיב בחלון כל שהוא:

י. שני אחין שחלקו חצר מדעתן, ושמו הבניין והעצים זה כנגד זה, ולא השגיחו על שומת האויר; והגיע לאחד מהן בחלקו תרבץ החצר, ולשני האכסדרה, אם רצה בעל

מגדל עוז

מוחזקת ובא חברו, עד אלא אם כן מחל לו; כתב הראב"ד ז"ל: לפי דעתי יש הפרש בין סותם למאפיל, שהסותם-לאלתר, והמאפיל-שלשים יום, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר ההלכה זו — פרק חזקת הבתים, וזו סברא היא, והרוצה לקבל יקבל, אינה צריכה ראיה רבה למי לעבד עובדא: מי שהיו לו חלונות

החצר לבנות כותל בסוף חלקו, — בונה בפני האכסדרה, ואף על פי שמאפיל עליו, שהרי לא שמו האויר:

פרק שמיני

א. **המבקש** להוציא זיז מכותלו, על אויר חצר חברו, כל שהוא, — בעל החצר מעכב עליו, שהרי מזיקו בראיה, בעת שתולה בו ומשתמש בו; הוציא את הזיז, ולא מיחה בו לאלתר בעל החצר, — הרי החזיק בעל הזיז:

ב. היה הזיז טפח, — החזיק באויר החצר כנגדו; ואם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיז, ולבטל תשמישו, — בעל הזיז מעכב עליו; ואם אין בזיז טפח, — לא החזיק באויר החצר, וכל עת שירצה בעל החצר לבנות תחתיו, ולבטל תשמישו של זיז, — אין בעל הזיז יכול לעכב עליו:

ג. היה הזיז שהוציא רחבו טפח, ומשוך באויר חצרו של חברו ארבעה טפחים, ולא מיחה בו, — החזיק בארבעה על ארבעה, ואם רצה להרחיב את הזיז עד שיעשה ארבעה על ארבעה - הרי זה מרחיב; ואין בעל החצר יכול לבנות

מגדל עוז

למטה כו', עד סוף הפרק, פרק קמא דבבא בתרא:

פרק שמיני

המבקש להוציא זיז כו', עד אין בעל הזיז יכול לעכב עליו, פרק חזקת הבתים (דף נ"ט משנה וגמרא): היה הזיז שהוציא רחבו טפח וכו', ואם רצה להרחיב כו', שישתמש בזיז:

באויר חצרו תחת הזיז כלום, אלא אם כן הניח לו תחתיו גובה אויר עשרה טפחים, כדי שישתמש בזיז:

ד. המעמיד סולם קטן שאין לו ארבעה חווקין, בצד כותלו, בתוך חצר של חברו, או בתוך שדהו, — לא החזיק בנזק זה, וכל זמן שירצה בעל החצר — בונה בצד סולם, ומבטל תשמישו; ואם היה סולם גדול, שיש לו ארבע חווקין, או יתר, — החזיק, ואם בא לבנות ולבטלו — בעל הסולם מעכב עליו, עד שירחיק כשעור, שהרי מחל לו להעמיד סולם גדול; לפיכך כשבא בעל הגג להעמיד סולם גדול, — בעל החצר יכול למחות, כדי שלא יחזיק עליו; אבל אם העמיד סולם קטן, — אינו יכול למנעו, שהרי אומרין לו: אין עליך הפסד בזה, כל זמן שתרצה תטלנו:

ה. הרוצה להוציא צנור על חצר חברו, כדי שיקלח שם המים, או שעשה מזחילה על כותלו, כדי שיהיו המים נוחלין ויורדין לחצר חברו, — בעל החצר מעכב עליו, ואם

מגדל עוז

כתב הראב"ד ז"ל: איני מודה לו בזה, אלא אם כן בא מחמת טענה, עד כאן לשונו: ואני אומר: לא זו בלבד פרק חזקת הבתים, אלא כל חזקה שאין עמה טענה — אינה חזקה, וכן פירש רבינו יוסף הלוי בן מיגש, וגם ר"מ ז"ל תלמידו כתבה לפניך: המעמיד סולם קטן, עד באין אצלו לרשותו, הכל פרק חזקת הבתים: רצה בעל הגג לעקור וכו', עד לקלוח המים; כתב הראב"ד ז"ל: זה הדרך אינו מחוור, ואיך יבא על זו המזחילה, יש לה חזקה, ובעל החצר למה יעכב על בעל המזחילה מלקצר, ואם הוא רוצה להתריע כתלו, מה לו לבעל החצר? ועוד: המשנה מעולם לא הזכירה קניית הגג לבעל החצר, ודברי אמורא הם, עד כאן לשונו; ואני אומר: מתוך לשונו

לא מיחה בו, — החזיק זה בצנור, רצה אחר כך לסתום הצנור, — בעל החצר מעכב עליו, שכשם שהחזיק בעל הגג לשפוך מימיו לחצר חברו, כך החזיק בעל החצר, שיהיו מימי גגו של חברו באין אצלו לרשותו; רצה בעל הגג לעקור הצנור מצד זה, ולהחזירו בצד אחר, או שהיה ארוך, ורצה לקצרו, — אין בעל החצר יכול לעכב עליו, שלא החזיק אלא במימי הגג, והרי הם באים אצלו מקום; וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצנור, — אין בעל הגג יכול לעכב עליו, שאין הצנור עשוי לתשמיש כזוז, כדי שיחזיק באויר החצר, שאינו עשוי אלא לקלוח המים:

ו. מי שהוריד מי גגו על חצר חברו, ולא מיחה בו, והחזיק בדבר זה, אם המים מנטפין ורצה לקבצם למקום אחד, ולעשותם צנור — עושה; וכן אם היו באין דרך צנור ממקום אחד, וחקקן על רוחב הכותל, והחזירן נטפין, — עושה; ואפילו לבנות על גגו כמין צריף, עד שירדו המים במהרה לחצר חברו, — בונה, שהרי הוחזקו מימיו של זה לירד לחצר חברו:

מגדל עוז

משמע שאינו מפרש פירוש מזחילה, כאשר פירשה רבינו יהוסף הלוי בן מיגש, בקבלת רבותיו נשמתם עדן, ובאותו פירוש פירשה ר"מ ז"ל פרק חזקת הבתים, וגם בעל הערוך באורך, ועיקר הדבר שמקבלת כל מי הגג, והולכת לכל ארכו של גג, וזורקתן רחוק מן הכותל, ולפעמים היא עומדת באמצעות הגג לארכו, או לרחבו, ומקבלת כל המים, וזורק לחוץ מן הכותל ברחוק ד' אמות, כשהיא מזחילה של בנין, העשויה באבנים היוצאין מן הכותל כעין אמלתראות, ולפעמים זוחלין ויורדין בגוף הכותל, והיא נקראת עתה אצלנו בארץ ישראל: סימי"כא, בלשון ערבי, ובא לומר: שיש למזחילה חזקה, ואין בעל החצר יכול למנעו

ז. כותל שבין ראובן ושמעון, אם היו שותפין בה שניהם — משתמשין בו, זה חופר מצד זה, ומכנים קורותיו כל שהן, וזה חופר מצד זה ומכנים קורותיו; היה הכותל של ראובן לבדו — אין שמעון יכול להשתמש בו; חפר שמעון בכותל זה, והכנים בה קורה אחת, ושתק ראובן ולא מיחה בו, — החזיק במקום הקורה, אפילו היתה קטנה, ורצה שמעון להחליפה בקורה גדולה ועבה, — מחליף; היתה הקורה סוכת עראי, כל שלשים יום — לא החזיק בה סתם, שהרי ראובן אומר: לא מחלתי והנחתיך, אלא מפני שהוא עראי, לאחר שלשים יום — החזיק, שאין זה עראי, ואם סוכת ימי החג היא, כל שבעת ימי החג — לא החזיק, לאחר שבעה — החזיק; ואם חבר ראש הקורה בכותל בטיט מיד — החזיק, והוא שיביא ראיה, שראובן סייע עמו, או ראה ולא מיחה:

ח. מי שהחזיק בכותל זה בקורה אחת, — אינו יכול להחזיק בקורה שניה, שהרי לא מחל לו אלא על האחת; במה דברים אמורים? בשהודה שאין הכותל זה שלו, אלא

מגדל עוז

מלהוריד את המים, וגם זכה בעל החצר במים, שאם רצה בעל הגג להסיר הודרת המים מעל זה החצר, ולהורידם למקום אחר — אינו יכול, שכמו שהוא זכה באויר החצר, כך זכה בעל החצר בגוף המים; ומה שאמר עוד: למה ימנע בעל החצר לבעל המזחילה מלקלרו? הטעם: מפני שכל מה שהוא ארוך יותר — מרחיק המים מלהסמך לכותל, וכשמקצרו — מריעים המים את הכותל, ומלחלחין אותה, ומה שאמר «אם רוצה הוא להתריע כותלו, מה לו לבעל המזחלה?» הוא בהפך, כמו שפרשתי, ומזה הלשון משמע מה שפרשתי, שאינו מפרש מזחילה כאשר פירשוה הם ז"ל, וקבלנוה מהם, ואנחנו משתמשים בה בכל יום לורתה

חברו מחל לו על הכנסת קורה זו; אבל אם טען: שכותל זה שותף אני בה, הואיל והשתמש בה בקורה אחת, — נאמן, ומשתמש בכולן, אחר שישבע שבועת הסת שהוא שותף בכל הכותל:

ט. היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל, וכצד שמעון מקומות חפורין להכנים בהן ראשי הקורות, — לא החזיק בהן שמעון להכנים בה קורות, ואינו יכול לטעון שהוא שותף בו, שהרי אין לו בו תשמיש; ויכול ראובן לטעון: שאני חפרתי מקומות אלו מצדך, כדי שיהיו מוכנים, עד שתקנה ממני, או שתבקש ממני ואמחול לך, ותכנים הקורות בלא חפירה בכותל, כדי שלא יתמטמט כותלי בעת חפירה:

מגדל עוז

כפשוטה, ושל בנין כזה שהכותל עולה ומתרחבת באבנים, עד שתהיה המזחילה נתונה על גבי האבנים היוצאין, וילכו המים מן הכותל ברחוב, וזה פשוט; ומה שאמר: שהן דברי אמורא, מה בכך? כל שכן שמפורשין יותר מן המשנה, ועל כן נכונו דברי ר״מ ז״ל בכללן, ואם הראב״ד ז״ל יש לו פירוש אחר בהלכה, אנחנו כך קבלנו: מי שהוריד מי גגו, עד סוף הפרק, הכל פרק קמא דבבא בתרא:

פרק תשיעי

א. לא יחפור אדם בור שיח, ולא מערה, ולא יביא אמת המים, ולא יעשה בריכת המים, לשרות בה בגדים לכבס, — בצד כותלו של חברו, אלא אם כן הרחיק מכותל ג' טפחים; ויסיד בסיד לכותל בור זה, או מקוה המים זה, או כותל האמה מצד חברו, כדי שלא יבליעו המים, ויזיקו כותל חברו:

ב. מרחיקין את הגפת, ואת הזפת, ואת המלח, ואת הסיד, ואת הסלעים, מכותלו של חברו, — שלשה טפחים, או סד בסיד; ומרחיקין את הזרעים, ואת המחרישה, ואת הגומא שמתקבץ בה מימי רגלים, מן הכותל, — ג' טפחים:

ג. מרחיקין את הרחים (מן הכותל) — ג' טפחים מן הרחים התחתונה, שהן ד' מן העליונה, כדי שלא יניד אותו, או כדי שלא יבהלנו בקול הרחים:

ד. מרחיקין את התנור מן הכותל שלשה טפחים מקרקעיתו, שהן ד' משפתו, — כדי שלא יחם הכותל:

ה. אבן שהכובס מכה בגדים עליה עד שיתלבנו, — צריך להרחיק אותה ארבע אמות מכותל של חברו, שבעת שהכובס מכה עליה, המים נתזין ומזיקין לכותל:

מגדל עוז

פרק תשיעי

לא יחפור אדם בור כו', עד הואיל והחזיק בה, בבבא בתרא פרק לא יחפור (ריש פירקא דף י"ז): ראובן שהיה כותלו סמוך לכותל שמעון, עד ותתפוק הארץ: כתב הראב"ד ז"ל:

ו. לא ישתין אדם מים בצד כותלו של חברו, אלא אם כן הרחיק ממנו ג' טפחים; במה דברים אמורים? בכותל לבנים, אבל בכותל אבנים – ירחיק טפח; ואם היו האבנים צחיח סלע – משתין בצדו בלא הרחקה:

ז. מרחיקין את הסולם מהשובך ד' אמות – כדי שלא תקפוץ הנמיה בעת שמניח הסולם, ותעלה לשובך ותאכל הגוזלות:

ח. ומרחיקין את הכותל מן המזחילה של חברו ד' אמות, – כדי שיהיה מקום לבעל המזחילה, לזקוף סולם ולתקן מזחילה שלו, הואיל והחזיק בה:

ט. ראובן שהיה כותלו סמוך לכותל שמעון – כמין גם, ובא ראובן לעשות כותל שני, כנגד כותל שמעון, עד שיעשה השלשה כותלין כמין בית – הרי שמעון מעכב עליו, עד שירחיק מכנגדו ארבע אמות, כדי שיהיה המקום בין שני הכותלים רחב, כדי שידושו בו רבים ותתחזק הארץ; במה דברים אמורים? בכותל גנה, או בכותל חצר בעיר חדשה, אבל בעיר ישנה, כבר נתחזקה – ובונה כנגדו בלא הרחקה; וכן אם לא היה באורך כותל שמעון שבונה כנגדו, ארבע

מגדל עוז

לא מיחוור לענין הגמרא, שאם ראובן סמוך לשמעון כמין גאם, דהיינו מן הצד, אמאי אקשי בגמרא: וקמא היכי סמך? והא מן הצד ליכא משום דושא כדאיתא בשמעתא, עד כאן לשונו; ואני אומר: פירוש ר"מ ז"ל מקובל היה לו מפי רבותינו, מפי הראשונים כשמשם עדן, פרק לא יחפור, וגם רש"י ז"ל כך פירש, והראב"ד ז"ל הלך בזה בשיטת רבותינו בעלי התוספות ז"ל, ויש לי לתרץ קושיתו, דנהי דדושא רבה ליכא — דושא זוטא מיהא איכא: במה דברים אמורים בכותל גנה או בכותל חצר וכו', וכן אם לא היה באורך כותל שמעון כו', עד תקנת הארץ: כתב

אמות – אינו מרחיק, אף על פי שמונע הרגל מלהלך שם, שהכותל שהוא פחות מד' אמות – אין צריך חזוק הארץ:

י. מי שבא לחפור בור בסוף שדהו, לסמוך למצר חברו, אם שדה חברו אינו עשוי לבורות, – סומך ואינו יכול למחות בידו; ואם ימלך חברו לחפור בור בצדו – צריך להרחיק מן כותל הבור, ג' טפחים, עד שיהא בין חלל ב' הבורות – עובי ששה טפחים, ואם היתה שדה חברו עשויה לבורות – אינו סומך, עד שירחיק מן המצר שלשה טפחים ויחפור; וכשיבא חברו לחפור, ירחיק גם הוא ג' טפחים בתוך שדהו, ויחפור:

יא. הבית והעליה של שנים, – לא יעשה בעל הבית תנור בתוך ביתו, אלא אם כן יש לו על גביו גובה ד' אמות; וכן לא יעמיד בעל העליה תנור – עד שיהיה תחתיו מעזיבה ג' טפחים, ובכירה טפח; ואם תנור של נחתומים הוא, – צריך שיהא תחתיו ד' טפחים, ובכירה של נחתומין – שלשה טפחים; ואף על פי שהרחיב השעור, אם יצאה האש והזיקה – משלם מה שהזיק, כמו שיתבאר במקומו:

יב. מי שהיתה לו חנות תחת אוצר חברו, לא יעשה בה, לא נחתום, ולא צבע, ולא רפת בקר, ולא יכנים שם אספסתא, וכיוצא בהן מדברים שעולה מהם הבל חם הרבה,

מגדל עוז

הרמב"ד ז"ל: סברא יפה היא, עד כאן לשונו; ואני אומר: לא באו לשבח הדינים והחלוקים, כי מפורשים הן במשנה ובגמרא, פרק לא יחפור, אלא הטעם שבו, שאמר: שהכותל שהוא פחות מד' אמות — אינו צריך חיזוק הארץ, והוא אמת: מי שבא לחפור בור, עד כמו שנתבאר במקומו, עיקר ההלכות פרק לא יחפור (דף י"ז ע"ב), והבאור — פרק י"ד דהלכות נזקי ממון:

מפני שהחום מפסיד פירות האוצר ; לפיכך אם היה אוצר יין בארץ ישראל, שאין החום מפסידו—הרי זה עושה בחנותו כל מלאכת אש שירצה ; אבל לא יעשה רפת בקר, מפני שמפסיד ריח היין, ואם הוחזקה החנות בתחלה לרפת, או לנחתום וכיוצא בו, ואחר כך רצה בעל העליה לעשות עליתו אוצר – אינו יכול למחות בידו:

יג, כיבד בעל הבית ורבץ עלייתו, או שרבה בה חלונות,— כדי לעשות בה אוצר, וקדם זה ועשה תנור – קודם שיכנים פירות לאוצר, או שהתחיל לאצור שומשמין, או רמונים או תמרים, וכיוצא בהן, וקדם זה ועשה התנור קודם שאצר החטין, או שעשה בעל החנות מחלה על גבה, להבדיל בין החנות ובין האוצר, בכל אלו בעל אוצר מעכב עליו ; ואם עבר ועשה תנור וכיוצא בו, – אין בעל האוצר יכול להסיר התנור בכל אלו:

פרק עשירי

א. מרחיקין את האילן מן העיר – עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה – חמשים אמה, מפני נויי העיר ; וכל אילן הנמצא קרוב לעיר פחות מזה,— קוצצין אותו ; ואם האילן קדם, – נותנין לו בני העיר דמיו ; ואם היה הדבר ספק, ולא נודע אי זה מהם קדם, – אין לבעל האילן דמים, אלא נוטל עציו והולך:

מגדל עוז

מי שהיתה לו חנות, עד סוף הפרק, פרק לא יחפורשם במוחה משנה : (פרק עשירי השמיטו הסופר ולא הגיע לידינו) :

ב. מרחיקין גורן קבוע מן העיר – חמשים אמה, כדי שלא יוליך הרוח התבן בעת שזורה, ויזיק לבני העיר; וכן לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו, אלא אם כן היה לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חברו, או לנירו:

ג. מרחיקין את הנבלות, ואת הקברות, ואת הבורסקי מן העיר – חמשים אמה:

ד. ואין עושין בורסקי אלא למזרח העיר, מפני שרוח מזרחית חמה, וממעטת היזק ריח עבוד העורות:

ה. מי שבא לעשות משרה של פשתן בצד ירק של חברו, שהרי מי המשרה נבלעין בארץ, והולכין ומפסידין את הירק, או שנטע כרישין קרוב מן הבצלים של חברו, שהן מפיגין טעמן, או שנטע חרדל בצד כוורת דבורים, שהרי הדבורים אוכלין העלין, ומפסידין את הדבש, וכל אלו וכיוצא בהן, – אינו צריך להרחיק, בכדי שלא יזיק; ועל הניזק להרחיק את עצמו אם ירצה, עד שלא יגיע לו הנזק, שזה בתוך שלו הוא עושה, והנזק בא לחברו מאליו; במה דברים אמורים שאינו מרחיק בשהיה הנזק בא מאליו? אחר שיפסקו מעשיו של מזיק; אבל אם היו מעשיו של זה שעושה ברשותו – מזיקין את חברו בשעת עשייתו, – הרי זה כמי שמזיק בידו; הא למה זה דומה? למי שעומד ברשותו, ויורה חצים לחצר חברו, ואמר: ברשותי אני עושה, שמונעין אותו; וכן כל הרחקות האמורות למעלה בענין זה, אם לא הרחיקו – הרי זה כמי שהזיק בחציו; לפיכך צריך שירחיק משרה מן הירק, וכרישין מן הבצלים, וחרדל מן הדבורים – שלשה טפחים, או יתר מעט, כדי שלא יהיה היזק בידים; אבל להרחיק עד שלא יבא הנזק מאליו – אינו צריך:

ו. בעל העליה שהיה שופך מים, והן יורדין על הדר למטה,

אם היתה שם מעזיבה שהמים כלים בה בעת שפיכה, ואחר שיפסוק עליון מלשפוך, יתבלעו המים וירדו, וינטפו על התחתון, — צריך התחתון לתקן, ולהרחיק עצמו מן הנזק; ואם אין שם מעזיבה, אלא כשישפוך ירדו המים מיד, — הרי זה כמזיק בחציו, והעליון מתקן, או ימנע מלשפוך, וכן כל כיוצא בזה:

ז. מי שהיה לו אילן בתוך שדהו קרוב לבור חברו, — אין בעל הבור יכול לעכב עליו, ולומר לו: הרי שרשי האילן נכנסים לבור שלי, ומפסידין אותו, שזה נזק הבא מאליו הוא לאחר זמן, ובעת שנטע, — אינו מזיקו, וכשם שזה חופר בתוך שלו; כך זה נוטע בתוך שלו; וכן ראובן שחפר בור, וירד ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו, — קוצץ וחופר, והעצים שלו; ואם היה קרוב לאילן שמעון בתוך שש עשרה אמה, — שרשים של שמעון וקוצצן ונותנן לו; ואם אינו צריך לחפור בור, ויצאו השרשים של שמעון בתוך שדהו, — הרי הוא מעמיק שלשה טפחים, כדי שלא יעכב המחרישה, וכל שורש שמצא בתוך שלשה טפחים — קוצצו, ואינו חושש שמא יבש האילן של חברו, שזה בתוך שלו הוא חופר:

ח. מי שהיתה שדה חברו נטועה גפנים, או שאר אילנות, ובא הוא לנטוע בתוך שדהו גפנים בצד גפנים, או אילנות בצד אילנות, — צריך להרחיק ארבע אמות: במה דברים אמורים? בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ — מרחיק בין גפנים לגפנים שתי אמות, ובין גפנים לשאר אילנות, או בין אילנות לאילנות, ארבע אמות בכל מקום; היה גדר בנתים — זה סומך לגדר, וזה סומך לגדר, בכל מקום; מי שהיה אילן חברו נוטה לתוך שדהו — קוצץ כמלא מרדע על גבי המחרישה, ובחרוב ובשקמה — קוצץ כל הנוטה, עד שיהיה שקול כנגד המצר; וכן אם היה נוטה על בית השלחין של

חברו, או על בית האילן, — קוצץ את כל הנוטה, עד שיהיה שקול כנגד המצר:

פרק אחד עשר

א. מי שעשה גורן בתוך שלו, או קבע בית הכסא, או מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהן, — צריך להרחיק, כדי שלא יגיע העפר, או ריח בית הכסא, א האבק לחברו, כדי שלא יזיקו אפילו היתה הרוח הוא שמסייע אותו בעת שעושה מלאכתו, ומוליכה את העפר, או נעורת הפשתן והמוץ, וכיוצא מהן, ומגיעתן לחברו, — הרי זה חייב להרחיק, כדי שלא יגיעו ולא יזיקו; ואפילו על ידי הרוח מצויה, שכל אלו, — כמו שהזיקו בחציו הן:

ב. אף על פי שהוא חייב להרחיק כל כך, אם הוליכה הרוח המצויה המוץ ואת העפר, והזיקה בהן, — פטור מלשלם, שהרוח הוא שסייע אותו, ואין נזק זה בא מכח מכח מזיק עצמו:

ג. הכותש את הריפות וכיוצא בהן בתוך שלו, ובעת שמכה מנדנד לחצר חברו, עד שנדנד כסוי החבית על פי

מגדל עוז

פרק אחד עשר

מי שעשה גורן כו', עד שהרי מכחו בא הנזק, פרק לא יחפור: כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה וכו', והוא שירחה ממנו שמחל וכו', עד כמו שבארנו: כתב הראב"ד ז"ל: תמה אני, הלה ושתק למה מיד? הלא אף מוסיף לו צרורות — אומרין לו: לך יגע וסתום, עד כאן לשונו; ואני אומר: כן

החבית, — הרי זה מזיק בחציו, וחייב להרחיק כדי שלא ינדנד, או יבטל מלאכתו שמזקת; ואם הזיק בעת הנדנוד, — חייב לשלם, שהרי מכחו בא הנזק:

ד. כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה, אם לא הרחיק, וראה חברו ושתק, — הרי זה מחל, ואינו יכול לחזור ולהצריכו ולהרחיקו; והוא שראו ממנו שמחל, כגון שסייע עמו מיד, או שאמר לו לעשות, או שראהו שעשה בצדו בלא הרחקה, ושתק ולא הקפיד על זה, — זכה, שכל המחזיק בנזק — זכה בו, כמו שבארנו; במה דברים אמורים? כשהחזיק בשאר נזקין, חוץ מארבע מיני נזקין אלו האמורים בפרק זה, שהן: העשן, וריח בית הכסא, והאבק וביוצא בו, ונדנוד הקרקע, שכל אחד מאלו אין לו חזקה, ואפילו שתק הניזק כמה שנים, — הרי זה חוזר וכופהו להרחיק; וכן היזק ראיה במקום שצריך מחיצה, — כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה, כמו שבארנו; ולמה שנו נזקים

מגדל עוז

הסכים רבינו יהוסף יהלוי אבן מיגש ז"ל, וחייב אדם לומר כלשון רבו; ומה שאמר יגע וסתום — לא דומה לזה, והנה הוא מחלק בסמוך, ואם הראב"ד ז"ל רוצה לחלוק — יחלוק, ולדעתי במה שכתב שבאר — הוא פ"ג ופ"ז ופ"ט, וכל אחד הולך לשיטתו: במה דברים אמורים בשהחזיק בשאר נזקים חוץ מארבעה מיני נזיקים וכו', וכן היזק ראיה וכו', עד כמו שבארנו; כתב הראב"ד ז"ל: צריך להביא ראיה לכל אלו מחילת החצר, שאין חזקה מבטלה, מפני שזה מזיק לזה, וזה מזיק לזה, ויכול כל אחד לומר: מפני כך לא מחיתי; ועוד מפני הבילאה שמגעת לחלקי, ונדנוד הקרקע, עד כאן לשונו; ואני אומר: כבר כתב ר"מ ז"ל שבארו, והוא אמת, שכבר באר פרק ב', מקום

אלו משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו, וחזקתו: שאינו מוחל, שהזיקו היזק קבוע; ואם קנה מידו שמחל בנזקים אלו, — אינו יכול לחזור בו:

ה. מי שהחזיק לעשות מלאכת דם, או נבלות, וכיוצא בהן במקומן, ויבואו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, — הרי הן מצרין לחברו בקולם וצפצופן, או בדם שברגליהם, שהן יושבין על האילנות, ומלכלכין פירותיהם, אם היה חבירו קפדן, או חולה, שצפצוף הזה מזיקו, או שפירות שלו נפסדין לו בדם, — חייב לבטל אותה המלאכה, או ירחיק עד שלא יבא לו היזק מחמתו, שהיזק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה; וכן בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אומן, ולא מיחו בו, שהרי הוחזק, והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות, ושתקו, — לא החזיק בדבר זה; ויש להם בכל עת לעכב ולומר: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין, שזה היזק קבוע הוא, כמו העשן והאבק, וכזה הורו הגאונים:

מגדל עוז

שצריך מחילה, כיון בכברלה — כופין אותו לעשות מחילה, והיא בשמעתא קמייתא דבתרא, וגם פירשו כל רבותיו כשמהם עדן כמוהו, והיינו היזק ראיה, קוטרא ובית הכסא — מפורשין פרק לא יחפור, סוף גמרא מתניתין דמרחיקין את הגורן, שאר הנזקין שאין דרך בני אדם לסבול — גמרינן להו מקור קור דרב יוסף, דאמר: הני לדידי כקוטרא ובית הכסא דמו לי, אבק— הוא מפורש פרק לא יחפור, סוף גמרא מתניתין דמרחיקין גורן קבוע כו', דשקלינן וטרינן עלה, עד דאמרינן: בשלמא ממקשאיו וממדלעיו ומנטיעותיו, דאזיל אבקא ויתיב בלביה, ומצבי ליה, אלא מנירו, אמאי? ומהדרינן: אמר רבי אבא בר זבדא, ואיתימא רבי אבא בר ממל, ואיתימא רבי אבא בר זוטרא:

ו. מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון, או העביר אמת המים, או שלא הרחיק מה שראוי להרחיק, והרי המחזיק טוען: אתה אמרת לי לעשות, או מחלת לי אחר שראית, או הוכר הנזק ושתקת, ולא מחית בי, והניזק אומר: עכשיו הוא שראיתי ולא ידעתי מקודם, או שאמר: כשראיתי מחיתי בך, ואתה אמרת: עתה ארחיק או אסתום, ואתה מדחה אותי מיום אל יום, כדי שתקבע הזיקך, בכל אלו וביוצא בהן — על הניזק להביא ראיה, ואם לא הביא — ישבע המזיק היסת, ויפטר:

ז. החזיק בנזק שאין לו חזקה, כגון עשן ובית הכסא וביוצא בהן, וטען המזיק שקנה מידו של ניזק, — על המזיק להביא ראיה שקנו מידו, ואם לא הביא, — ישבע הניזק היסת שלא קנו מידו על כך, ויסלק זה היזקו:

מגדל עוז

מפני שעושה אותו גלל, עד כאן; והיינו גללי בקר, שהן הן בית ככסא, ואבקא דאינשי — גרסינן לה בההוא פירקא גמרא מתניתין דמרחיקין את האילן מן הבור כו׳, דבי בר מריום בריה דרבנן, כי הוון נפצין כתנא, הוה אזלא דקתא ומזקא לאינשי, אתו לקמיה דרבינא כו׳, ואסיקנא: דהיינו כזורה ורוח מסייעתו, ומודה רבי בגירי דיליה, זה כתבתי לגזרת הראב"ד ז"ל, שגזר להביא ראיות, אבל עיקר הפוסקין כמו שמפרש והולך, והוא פירוש רבנו ז"ל, דגמרינן מקור קור דרב יוסף, וכל דדמי ליה: ולמה שנו כו׳, עד וכזה הורו הגאונים ז"ל, פרק לא יחפור: מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, עד סוף הפרק, פרק חזקת הבתים:

פרק שנים עשר

א. האחין או השותפין שבאו לחלוק, את השדה וליטול כל אחד חלקו, אם היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע, אלא הכל אחד, — חולקין לפי המדה בלבד; ואם אמר אחד מהם: תנו לי חלקי מצד זה, כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי, ויהיה הכל שדה אחד,— שומעין לו, וכופה אותו על זה, שעכוב בדבר זה, — מדת סדום היא; אבל אם היה חלק אחד ממנה טוב, או קרוב לנהר יותר, או קרוב לדרך, ושמו אותה היפה כנגד הרע, ואמר: תנו לי בשומא שלי מצד זה, — אין שומעין לו, אלא נוטל בגורל; אמר להם: תנו בשומא שלי מצד זה, חצי מדתה מן הצד הרע בלא שומא, וטול אתה מן הצד הטוב, כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי, הורו מקצת הגאונים: ששומעין לו, ולזה דעתי נוטה, וכן ראוי לדון:

ב. הבכור שחלק, נוטל שני חלקים שלו כאחד; אבל היבם שחלק, עם אחיו בנכסי האב, — נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל, אם עלו במקום אחד — עלו, ואם עלו בשני מקומות, — עלו:

ג. ארץ מרובעת, שהיה הנהר מקיף לה מזרח וצפון, והדרך דרום ומערב, — חולקין אותה באלכסון, כדי שיגיע לזה נהר ודרך, ולזה נהר ודרך; ואם אמר: תנו לי

מגדל עוז

פרק שנים עשר

האחין או השותפין, עד לעשות, פרק קמא דבתרא: אחד מן האחין כו', עד בין שמכרו בית דין יש בו דין בן המצר;

החצי שמצד זה שהוא בצד שדי, — שומעין לו; כללו של דבר: כל דבר שהוא טוב לזה, ואין על חברו הפסד כלל, — כופין אותו לעשות:

ד. אחד מן האחין או מן השותפין שמכר חלקו לאחר, — מסלקין את הלוקח, ונותנין לו שאר האחין או שאר השותפין דמים שנתן, והולך, כדי שלא יכנס זר ביניהן:

ה. ולא עוד, אלא המוכר קרקע שלו לאחר, — יש לחברו שהוא בצד המצר שלו לתן הדמים ללוקח, ולסלק אותו, וזה הלוקח הרחוק, כאילו הוא שליח של בן המצר, בין שמכר הוא, בין שמכר שלוחו, בין שמכרו בית דין, — יש בו דין בן המצר, אפילו היה הלוקח תלמיד חכם ושכן וקרוב למוכר, ובן המצר עם הארץ רחוק, — בן המצר קודם, ומסלק את הלוקח, ודבר זה משום שנאמר: [1] ועשית הישר והטוב, אמרו חכמים: הואיל והמכר אחד הוא, — טוב וישר הוא שיקנה מקים זה בן המצר, יותר מן הרחוק; היו בני המצר רבים, — כולם זוכים בזו השדה הנמכרת, והוא בינידם לפי מניינם, ונותנין מן הדמים ללוקח, והוא שבאו כלם בפעם אחת; אבל אם קדם אחד מהן וסלק את הלוקח, — זכה בה לבדו, הואיל והוא בן המצר; וכן אם באו מקצתן, ומקצתן במדינה אחרת, — מסלקין אותו אלו העומדים כאן בלבד, והיא להן; וכן המוכר לאחד מבני המצר, או לאחר מן השותפין שלו במשא ומתן, אף על

[1] דברים ו'

מגדל עוז

כתב הראב"ד ז"ל: חוץ ממה שמכרו בית דין למזונות, עד כאן לשונו: ואני אומר: עיקר אלו הדינין — במציעא פרק המקבל, ולמזונות אינו דומה לאלו, דאם כן ממנעי ולא זבני, ואינו דומה

פי שאינו שותפו בקרקע, — זכה בה, ואין שאר השותפין או שאר בני המצר נוטלין עמו:

ו. המוכר כל נכסיו כאחד, — אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא והאחרית קנה כאחד; וכן המוכר לבעלים הראשונים, או הלוקח מן הגוי, — אין בו דין בן המצר:

ז. המוכר לגוי, — יקבל עליו כל אונס שיבא מן הגוי, עד שינהוג הגוי עם בן המצר הזה שלו בדיני דמלכותא בכל; ואם אנסו שלא כדין דמלכותא, — משלם המוכר:

ח. השכירות, — אין בה משום דין בן המצר:

ט. הממשכן מקום, ואחר כך מכרו לזה שהוא ממושכן בידו, — אין בו משום דין בן המצר; וכן המוכר מקום רחוק, כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע, כדי לגאול יפה בדמיו, או שמכר כדי לתן מנת המלך, או שמכר לקבורה, או למזון האשה או הבנות, — אין באחד מאלו דין בן המצר, אלא זכה הלוקח; ולמה אין בהן דין בן המצר? שכל אלו טרודין הן למכור, ומשום צורך גדול מוכרין, ואם תאמר: יש בהן דין בן המצר, לא ימצאו לוקח, שהרי אומר: למה אטרח ואקח, כדי שיבא זה ויסלק אותי; ואין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המצר מעות ויקנה:

י. הרי שטען הלוקח ואמר: מפני המס וכיוצא בו מכר לו המוכר, ובעל המצר אומר: שקר אתה טוען לבטל

מגדל עוז

בעיני אלא למוכר לצרכי אביו, וכדתני להו נמי התם: לכרגא למזוני ולקבורה: אפילו היה הלוקח כו', עד והיא להן, פרק המקבל: וכן המוכר לאחר מבני המצר, עד נוטלין עמו,

זכותי, — על בעל המצר להביא ראיה, ואחר כך יוציא מיד הלוקח; ואם לא הביא ראיה, — ישבע הלוקח היסת:

יא. אפילו היה שם בדבר ספק, — אין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה, שמביא בעל המצר; לפיכך אם טען הלוקח ואמר: גזלן אתה לשדה זו, ארים אתה לשדה זו, או שוכר, או ממשכן, — צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא בעל המצר, ושהקרקע זו בחזקתו, וכן כל כיוצא כזה:

יב. המוכר ליתומים קטנים, — אין בו דין בעל המצר, הטוב והישר שעושין חסד עם אלו, יתר מבעל המצר:

יג. וכן המוכר לאשה, — אין בו דין בעל המצר, מפני שאין דרכה לטרוח תמיד ולקנות, הואיל ולקחה, חסד הוא שהעמיד הקרקע לידה:

יד. מכר לטומטמים ואנדרוגינוס, — בעל המצר יכול לסלקן, מפני שהן ספק אשה:

טו. היתה הקרקע של אחד מהן, והבנין או האילנות של אחד, אם יש לבעל הבנין או בעל האילנות זכות בקרקע, — כל אחד מהן בן המצר של חבירו; לפיכך אם מכר אחד מהן חלקו, — חברו מסלק הלוקח: אבל אם אין לבעל האילנות, או לבעל הבנין זכות בקרקע, אלא כל זמן שירצה אומר לו: עקור אילנך, או הרוס בנינך, ומכר בעל השדה, — זכה הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל הבנין מסלק אותו; ואם מכר בעל הבנין, או בעל האילן, —

מגדל עוז

פרק קמא דבתרא: המוכר כל נכסיו, עד דין בן המצר, במציעא פרק המקבל (דף ק"ח) המוכר לגוי כו', עד מסלק המוכר, בנזקין פרק הגוזל ומאכיל (דף קי"ד): הבכירות אין בו

הרי בעל הקרקע מסלק אותו:

טז. היה מפסיק בינו ובין מצר של חברו רכב דקלים, או בנין גבוה וחזק, או גומא וכיוצא בהן, — רואין: אם יכול להכנים אפילו תלם אחד בתוך הדבר המפסיק, עד שיתערבו שתי השדות — הרי זה בן מצר שלו, ומסלק הלוקח, ואם לאו, — אינו מסלק הלוקח:

פרק שלשה עשר

א. הנותן מתנה, — אין בה דין בן המצר; היה כתוב בשטר מתנה שאחריות מתנה זו על הנותן — יש בה דין בן המצר, הואיל ויש בה אחריות — מכירה היא, ולא כתב מתנה, אלא לבטל זכות בן המצר; וכמה נותן לו? מה שהיא שוה:

ב. אמר הלוקח כן הוא, והערמה עשינו, ומכירה היא, בכך וכך קניתיה, — נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל כדין השלוחין; ויראה לי: שצריך לטעון דמים שהן ראוין, או יתר מעט; אבל אם אמר: על שוה מאה במאתים קניתי — אינו נאמן:

מגדל עז

כו', עד סוף הפרק, תחלתן — פרק נשך (סס), וסופן — פרק המקבל (דף ס"ח):

פרק שלשה עשר

הנותן מתנה כו', עד ואין לך מחילה גדולה מזו, פרק המקבל (דף ק"ט ריש ע"ב): בעל חוב של מוכר שטרף וכו',

ג. היה כתוב בשטר מתנה "וקבלתי עלי אחריות מתנה זו, שאם תצא מידו – אתן לו מאתים" – נותן לו בן המצר מאתים, ואחר כך מסלקו, ואף על פי שאינו שוה אלא מנה:

ד. החליף חצר בחצר – אין בה דין בעל המצר; החליף חצר בבהמה, או במטלטלין, – רואין דמי אותה הבהמה, או דמי אותם המטלטלין, ונותן לו בן המצר ומסלקו, ואינו יכול לומר לו: תן כי כמה שלקחתי בו, שזה הערמה היא, ואינה מועלת כלום:

ה. מכר לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך מכר לו קרקע בצד אותה חצר שבאמצע, – רואין: אם אותו המעט שמכר לו תחלה היא עידית, או זבורית, לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה, – זכה הלוקח, ואין בן המצר יכול לסלקו, שהרי הוא עצמו בן מצר הוא, מפני אותו מעט שקנה באמצע; ואם אותו מעט שקנה באמצע, כמו זאת שמכר לו בסוף בצדו, – הרי זה מערים; ובן המצר מסלק אותו מן השדה שקנה בסוף:

ו. המוכר על תנאי, בין שהתנה מוכר, בין שהתנה לוקח – אין בעל המצר יכול לסלקו עד שיתקיימו התנאין, ויזכה הלוקח בקרקע, ולא תשאר בה עליה עמו כלל, ואחר כך יסלק אותו:

ז. הלוקח שבנה והשביח, או סתר והפסיד, – בן המצר מסלקו, ונותן לו דמים הראוין לו, והרי הוא בכל מעשיו כמו השליח; וכן אם לוה הלוקח קודם שיסלק אותו בן

מגדל עוז

עד וכותל מן המוכר: כתב הראב"ד: לזה לא ידעתי טעמו, מפני שפשע שקנה מאיש שיש לו עליו שטר חוב, עד כאן לשונו;

המצר , וסלקו בן המצר , — אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצר , זהו העיקר בכל אלו הדינין , שכל הלוקח בצד מצר חברו , — הוא כמו שליח לחברו , ולתקן שלחו , ולא לעות ; לפיכך אם השביח , — נוטל הוצאה , ואם הפסיד וחפר והרס , או אכל הפירות , — מנכין אותו מן הדמים ; במה דברים אמורים שמחשבין לו הפירות ? בשאכלן אחר שבא בן המצר , והביא מעות לסלקו ; אבל כל הפירות שאכל מקודם — שלו הוא אוכל , ואין מחשבין אותן :

ח. אחד שלקח שדה אחת משנים , ובא בעל המצר לסלקו מחציה בדבר שלקח מן האחד , — אינו יכול לסלקו , או מסלקו מכולה , או מניח כולה ; אבל המוכר קרקע לשנים — יש לבעל המצר לסלק שניהם , או לסלק אחד ולהניח אחד :

ט. בן המצר שבא לסלק את הלוקח , וקודם שיסלקו מכר לו את השדה שיש לו על המצר , — אבד את זכותו :

י. שליח שמכר , והרי הוא בעל המצר , — אינו מסלק את הלוקח , שהרי הוא מכר לו , ואין לך מחילה גדולה מזו :

יא. בעל חוב של מוכר שטרף השדה מיד בעל המצר , — הרי בעל המצר חוזר וטורף מן הלוקח שסלקו , והלוקח חוזר ונוטל מן המוכר :

יב. כל בעל חוב שטרף בחובו , — יש לבעל המצר לסלקו , לא יהא כח הטורף גדול מכח הלוקח ; ואם ירצה הנטרף לתן הדמים , שהיו עליו בחובו , — תחזור לו שדהו לעולם , כמו שיתבאר במקומו :

מגדל עוז

ואני אומר : הואיל ולסברא ניתן הגמרא , נקבל את שלו , וחכם יוסיף לקח : כל בעל חוב שטרף , עד כמו שיתבאר במקומו ,

יג. קטן שהיה בן המצר, וראו בית דין שזכות הוא לו, — מסלקין לו את הלוקח, או יטול לו חלקו, עם שאר בעלי המצר, כמו שיראו:

יד. בעל שהיתה אשתו בן המצר, — הרי זה מסלק את הלוקח, שכל נכסי אשתו ברשותו, וכל זכות שתבא לידה — זכות הוא לו, אפילו קנו מיד אשתו שמחלה בזכות זו ללוקח, — אינו מועיל, אלא הבעל מסלקו; עמדה האשה מדעתה, וסלקה את הלוקח, וכן העבד שהיה נושא ונותן בנכסי אדוניו, שסלק את הלוקח, אם רצה הבעל או האדון, — מקיים על ידיהן; ואם רצה — לא יקיים, ותחזור ללוקח, ויחזיר הדמים:

פרק ארבעה עשר

א. הרוצה למכור שדהו, והביא בן המצר שלו, וזה שרוצה ליקח ממנו, לבית דין, ואמר לבן המצר: אם תרצה לקנות בכך וכך עשה, ואם לאו סלק את עצמך, והרי זה לוקח, — הרי זה לא נשארה לו טענה,

מגדל עוז

הלכה — פרק המקבל, והבאור — פרק שמונה עשר דהלכות מלוה: קטן שהיה בן המצר כו', עד סוף הפרק, פרק המקבל:

פרק ארבעה עשר

הרוצה למכור שדהו, עד בכלל הטוב והישר הוא, הכל פרה

אלא או מביא מעות מיד, ויקנה, או בטלה את זכותו; אמר אטרח ואביא, — אין שומעין לו: אלך ואביא, אם הוא אמוד שיש לו, — ממתינין לו עד שילך ויביא; ואם אינו אמוד, — אין שומעים לו, שאינו רוצה אלא להשמט, לפיכך אומרים לו: או תוציא עתה זוזים, או בטלה זכותך, שאין קובעין זמן לבעל המצר; הוציא בן המצר המעות, והוציא הלוקח מעות, אם היו של לוקח טובים מזוזיו, או ממהרים לצאת יותר מזוזיו, — בטלה זכותו, ואין לו דין בן המצר; היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים, ובן המצר רוצה לזרעה, — הלוקח זוכה, משום ישוב הארץ, ואין בה דין בן המצר:

ב. בא לוקח ונמלך בבן המצר, ואמר לו: הרי פלוני בן המצר שלך רוצה למכור לי שדה זו, אלך ואקח ממנו ואמר לו: לך וקח, — לא בטל זכותו, ויש לסלק אותו אחר שיקנה; אלא אם כן קנו מידו; במה דברים אמורים שצריך קנין? בשמחל לו קודם שיקנה; אבל אם מחל לו זכותו אחר שלקח, כגון שבא בן המצר, וסייע עמו, או שכר ממנו, או שראה אותו בונה וסותר כל שהוא, ומשתמש, ולא מיחה בו ולא ערער, — הרי זה מחל, ושוב אינו יכול לסלקו:

ג. היה בן המצר במדינה אחרת, או חולה או קטן, ואחר זמן הבריא החולה, והגדיל הקטן, ובא ההולך, — אינו יכול לסלקו, שאם אתה אומר כן, אין אדם יכול למכור קרקעיתו, שהרי הלוקח אומר: לאחר כמה שנים תצא מידי; וכזה הורו הגאונים:

מגדל עוז

המקבל (דף ק"ח): קדם אחד מהם וקנה זכה ומין חברו

ד. המוכר שיה מאתים במנה, אם לכל העם מוזיל ומיכר – ניתן לו בן המצר מאה ומסלקו; ואם אינו מוזיל לכל העם, – נותן לו מאתים שהוא שוה, שהמוכר נתן לזה מתנה; לקח שוה מנה במאתים, – אינו יכול לסלקו, עד שיתן המאתים: טען בן המצר: שעשו קנוניא ביניהם, – נשבע הלוקח בנקיטת חפץ, ונוטל מאתים זוז: ואם היה שם עדים שנתן מאתים, ובן המצר טוען שאמנה היתה בינו ובין המוכר, ואני יודע (בוודאי) שלא לקח ממנו אלא מאה, – הרי זה נותן דמים, כמו שהעידו העדים; ואחר כך מסלקו ומשביעו שלקח במאתים, ונפטר:

ה. כל הרוצה למכור קרקע, ובאו שנים, כל אחד מהן אומר: אני אקח בדמים אלו, ואין אחד מהן בעל המצר, אם היה האחד מיושבי העיר, והאחר משכני השדה, – שכן העיר קודם, שכן ותלמיד חכם, – תלמיד חכם קודם: קרוב ותלמיד חכם – תלמיד חכם קודם; שכן וקרוב – השכן קודם, שגם זה בכלל הטוב והישר הוא; קדם אחד וקנה, – זכה, ואין חברו שראוי לקדם לו יכול לסלקו, הואיל ואין אחד מהן בעל המצר, שלא צוו חכמים בדבר זה, אלא דרך חסידות, ונפש טובה, הוא שעושה כך:

מגדל עוז

שראוי לקדם לו יכול לסלקו וכו׳, עד שעושה, פרק המקבל:

נגמרו הלכות שכנים בעזור האל:

הערה לדיני ממונות

על פי דברי הרמב״ם ז״ל בעצמו (עיין הלכות זכיה ומתנה פ״א משנה ט״ו) ובכמה מקומות אחרים, כל דיני ממונות נוהגים רק במקום שאין שם דין המלך או מנהג אחר, וכל מקום שיש שם דין המלך, הולכים אחרי דינא דמלכותא;

ולכן אין לנו שום ערעור ופקפוק ח״ו שבכל ריב ומשפט אשר יהיה בין בר ישראל ובר ישראל, ובין בר ישראל עם איש מיתר העמים, אנו מחויבים חוב תורה וחוב מדיני לבלתי סור מן ספר המשפטים אשר לארץ רוסיה המעטירה; וגלוי וידוע שדין רבנינו הוא רק דין פשרה; אם יתרצו שני בעלי הדין, אשר אז על פי חוקי המדינה רשות להם לבחור ביד של שלשה לעשות פשרה, והעובר על זה מלבד אשר הוא מתחייב בנפשו בכל

הערה לדיני ממונות

העונשים האמורים בספר המשפטים · אשר להק"ירה, עוד הוא חוטא נגד ה' בחללו את כבוד ישראל בעיני העמים, האומרים איננו שומע בקול מוסר, וכפויי טובה הם לגומלים עמהם חסד ואמת; ולכן מאד מאד צריך להזהר בזה, ואנחנו הצגנו פה כל הדינים האלה רק לזכור ימות עולם ולתלמוד תורה ממה שהיה בינינו לפנים.

ואלה דברי הערה האחרונה.

טרם נניח את הספר הזה מידינו, עוד מחובתנו להזכיר עוד הפעם את הקורא, שכל דיני חז״ל בעניני ממונות ובתי דינין נתונים לנו להתנהג על פיהם, רק בעת ובמקום אשר אין דת המלכות נוגע, או איננו סותר את דבריהם, כאשר העידו חז״ל בעצמם וכן הרמב״ם ז״ל בכמה מקומות, ובפרט בהל׳ זכיה ומתנה (פרק א׳ משנה ט״ו); אבל בכל מקום אשר דתי המלך או דבר פקידי המלך מגיעים, שם גם על פי דת תוה״ק מוטל עלינו שלא כשנות ח״ו בזה בלי פקפוק, ואם גם יקרה לפעמים אשר תהיה פקודת המלכות נגד דיני רבנינו ז״ל, אז אין חלילה בזה שום עבירה על דין תורה, כי אם דין תורה גמור הוא שדינא דמלכותא דינא, ובאופן שאם נצטרך לזה, אז הרבנים בעצמם יתנו יד תומכת למלאות כל אשר יצוו חוקי המדינה יר״ה.

ובפרט נזכיר פה הגדרים והסייגים הנעשים על פי חז״ל בעניני רבית, ושטר עסקא, ונחלות ושותפות, אשר כבר חז״ל בעצמם יגעו וגם מצאו תחבולה לעשות סיג לתורה, למען לא תצא ח״ו תקלה, כמו ד״מ פרוזבול תקנת הלל הזקן ואפותיקא הנזכרת בגמרא, וכדומה; והנה כבר הרחבנו בענין תוקף דינא דמלכותא אף בכל האופנים אשר יהיה נגד דיני ממונות דחז״ל בהערות הנדפסות בסוף חלק א׳ מהרמב״ם ז״ל עיין שם, וכן לא נשאר לנו עוד שום ספק אשר בכל המשפטים, בין שיהיה בין ישראלי לישראלי, או בין ישראלי ואנשי אומה אחרת, על פי דין תורה שבכתב ושבעל פה

דברי הערה האחרונה

היינו התלמוד הק׳, יהיה עלינו חוב גמור לבלתי סור ימין ושמאל מספר המשפטים אשר לארץ רוסיא המעטירה,.

ונלוי וידוע הוא גם כן שדין רבנינו הוא רק דין פשרה היינו שאם יתרצו שני בעלי הדינין, אז על פי חוקי המדינה ישות להם לבחור ב״ד של שלשה לעשות פשרה ביניהם; והעובר ע״ז. לא לבד אשר הוא מתחייב בנפשו בכל העונשים המבוארים בספר המשפטים אשר להקיריה, עוד הוא חוטא נגד ה׳ בחללו את כבוד ישראל בעיני העמים, אשר יאמרו העם הזה איננו שומע בקול מוסר, וכפויי טובה אנחנו, לגומלים עמנו חסד ואמת; ולכן מאד מאד צריך להזהר בזה, ואנחנו הצגנו פה כל הדינים האלה, רק לזכר ימות עולם ולתלמוד תורה ממה שהיה לפנים בישראל.

איזה הלכות

מיד החזקה

לאדמו״ר הרמב״ם נ״ע

חלק רביעי

והוא כולל

הלכות מאכלות אסורות, שחיטה ואבל

וספר קנין, וספר משפטים

ללמד בני ישראל תורה ודרך ארץ

מקחו עם התרגום —, 2 רו״כ 52 קאפ׳

פה פיטרבורג הבירה

ונדפס בדפוס האדון קארל קראיי

הערה לדיני ממונות

על פי דברי הרמב״ם ז״ל בעצמו (עיין הלכות זכיה ומתנה פ״א משנה ט״ו) ובכמה מקומות אחרים, כל דיני ממונות נוהגים רק במקום שאין שם דין המלך או מנהג אחר, וכל מקום שיש שם דין המלך, הולכים אחרי דינא דמלכותא;

ולכן אין כנו שום ערעור ופקפוק חס ושלום שבכל ריב ומשפט אשר יהיה בין בר ישראל ובר ישראל, ובין בר ישראל עם איש מיתר העמים, אנו מחויבים חוב תורה וחוב מדיני לבלתי סור מן ספר המשפטים אשר לארץ רוסיה המעטירה; וגלוי וידוע שדין רבנינו הוא רק דין פשרה, אם יתרצו שני בעלי הדין, אשר אז על פי חוקי המדינה רשות להם לבחור ב״ד של שלשה לעשות פשרה, והעובר על זה מלבד אשר הוא מתחייב בנפשו בכל

הערה לדיני ממונות

העונשים האמורים בספר המשפטים אשר להס"ירה, עוד הוא חוטא נגד ה' בחללו את כבוד ישראל בעיני העמים, האומרים איננו שומע בקול מוסר, וכפויי טובה הם לגומלים עמהם חסד ואמת;

ולכן מאד מאד צריך להזהר בזה, ואנחנו הצגנו פה כל הדינים האלה רק לזכר ימות עולם ולהלמוד תורה ממה שהיה בינינו לפנים:

הלכות שלוחין ושותפין

ענין ההלכות: לידע דין של אדם ושותפו, ומשפטיהן במקחן וממכרן, בהפסדן ושכרן:

ובאור כל הדינים האלו — בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. **האומר** לשלוחו: צא ומכור לי קרקע, או מטלטלין, או קנה לי, — הרי זה מוכר ולוקח, ועושה שליחותו, וכל מעשיו קיימין, ואין העושה שליח צריך קנין, ולא עדים, אלא באמירה בלבד בינו לבין חברו, ואין צריכין עדים אלא לגלות הדבר, אם כפר אחד מהם, כשאר כל הטענות:

ב. שליח שעבר על דברי משלחו, — לא עשה כלום; וכן אם טעה בכל שהוא, בין בקרקע, בין במטלטלין, — חוזר, שהרי הוא אומר: לתקן שליחותי שדרתיך, ולא לעות; ולא אמרו שההונייה במטלטלין — שתות, והעבדים

מגדל עוז

פרק ראשון

האומר לשלוחו כו', עד בכל שהוא חוזר, אלו ההלכות פרק ב' דקידושין (דף מ"א ומ"ב), ובגטין פרק השולח (דף ל"א), ובכתובות פרק אלמנה ניזונת (דף צ"ח וצ"ט): נתן מעות

והשטרות והקרקעות, אין בהן הונאה, — אלא במוכר שלו, או קונה לעצמו; אבל שליח שטעה בכולם בכל שהוא, — חוזר:

ג. נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו שלא באחריות, — הרי זה עות, והשליח לוקח אותם לעצמו שלא באחריות, כמו שעשה, וחוזר ומוכרה למשלח באחריות, הואיל וקנה אותה במעותיו, והאחריות על השליח, וכן כל כיוצא בזה; לפיכך אם התנה עליו: שעשהו שליח, בין לתקן בין לעות, אפילו מכר לו שוה מאה בדינר, או לקח שוה דינר במאה, — אינו יכול לחזור בו, וחייב המשלח לתן לו כפי התנאי:

ד. האומר לשלוחו: מכור לי משדה שלי בית סאה, ומכר לו בית סאתים, — הרי זה מוסיף על דבריו, וקנה הלוקח בית סאה בלבד; אמר לו: מכור לי בית סאתים, ומכר לו בית סאה, — הרי זה מעביר על דבריו, ולא קנה הלוקח; אמר לו: מכור לי שדה לאדם אחד, והלך השליח ומכרה לשנים, — ממכרו בטל, שהרי עבר על דבריו; אמר לו: מכור לי שדה, ולא פירש, אפילו מכר למאה, — ממכרו קיים:

מגדל עוז

לשלוחו לקנות לו קרקע וכו', לפיכך אם התנה עליו וכו', עד כפי התנאי; כתב הראב"ד ז"ל: באמת כך היא דרך הגמרא, אלא שקשה לי: כיון שאנו אומרים כל שנוי שהשליח משנה לעוות — מקחו וממכרו בטל בכל שהוא, למה חייבו רב נחמן לאותו שליח לקנותו לעצמו שלא באחריות, ולחזור הוא ולמכרו למשלח באחריות, ויהיה מקחו בטל, הואיל וטעה בשליחותו; ונראה לי: כל מה דאמרינן דעית משהו בשליח — מבטל מעשה, הני מילי בזמן שהמשלח רוצה לבטל המעשה, אבל המשלח

ה. הנותן מעות לשלוחו ליקח בהם חטים, או מין ממיני סחורה, ולא לקח, — אין לו עליו אלא תרעומת; נתן לו מעות ליקח בהן חטים, בין לאכילה, בין לסחורה, והלך ולקח בהן שעורים, אם פחתו דמי זה שלקח, — פחתו לשליח, מפני שהוא משנה, ואם הוסיפו דמיהן, — הוסיפו לבעל המעות; היה השער קציב וידוע, והוסיפו לשליח במנין, או במשקל, או במדה, כל שהוסיפו לו המוכרים, — הרי הוא של שניהם, וחולק התוספת השליח עם בעל המעות; ואם היה הדבר שאין לו קצבה, — הכל לבעל המעות:

ו. מי שהיה חייב לחבירו ממון, בין משום מלוה, בין משום פקדון, או שכירות, ונתן המעות ביד השליח, ואמר לו: הולך ממון זה לבעל חובי, — אין השליח צריך להטפל לו, ולתן לו בפני עדים; ואם אמר לשליח: אל תפרע חוב זה אלא בעדים, ופירע שלא בעדים, — חייב לשלם; וכן אם היה החוב בשטר, בין שאמר לו: קח השטר ותן לו המעות, בין שאמר לו: תן המעות וקח השטר, ונתן בלא עדים, ולא לקח השטר, — חייב לשלם, שהרי לתקן שלחו, ולא לעוות:

מגדל עוז

הכיא רוצה היה המקח, ורוצה שיתקן לו השליח העוות, וחייבו רב נחמן, וכן הדין לכל שליחות, ובעל החבור הזה חלק בין שליח שהודיעו שהוא שליח, לשליח סתם; ולדבריו אפשר כי מעשה דרב נחמן בסתם היה, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו מפורשת כן סוף בבא בתרא, והקושיא של הראב״ד לא על ר״מ ז״ל היא, אלא על הגמרא, והשתא הויא שפיר תירוצה, וכן משמע קצת מלשון ר״י אלפס ז״ל שהביא בהלכות: האומר לשלוחו מכור לי כור, עד תרעומת, בכתובות פרק אלמנה

ז. השולח מעות שבידו ביד שלוחו, ואמר לו: הולך ממון זה לפלוני שאני חייב לו, והלך ונתן לו שלא בעדים, — השליח אומר: נתתי, ובעל חוב או הפועל אומר: לא לקחתי, והרי שלשתן עומדין, השליח נשבע היסת שנתן, בעל חוב או הפועל נשבע שבועת התורה, שלא לקח, וישלם הלה לבעל חוב, או לבעל הפקדון, ואפילו היו השלוחין שנים, — אין עדותן מועילה, מפני שהן נוגעין בעדותן, שהרי חייבין להשבע היסת: במה דברים אמורים? בשהיה השליח מכחיש את בעל חוב, והרי שלשתן עומדין; אבל אם בא השליח ואמר: נתתי כמה שאמרת לי, — אינו יכול להשביעו היסת שעשה שליחותו, שהרי אין שם טוען עליו טענת ודאי, שלא נעשה שליחותו; וכן אם מתו השלוחין, או הלכו להן למדינת הים, ובא בעל חוב לתבוע הלוה, — אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח, שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי שלקח, אלא מחרים הלוה חרם סתם, ומשלם דחוב שעליו, וכן כל כיוצא בזה:

ח. ראובן ששלח כתב לשמעון, ואמר לו: מנה שיש לי בידך — שלחהו לי ביד לוי, אם רצה לשלחו, — אינו חייב באחריותו, בין שהיה מלוה, בין שהיה פקדון, והוא שמכיר שהוא כתב ידו; ואם טען המלוה ואמר: לא כתבתי,

מגדל עוז

נזקת: נתן לו מעות כו', עד לבעל המעות, בנזיקין פרק הגוזל עצים (דף ק"ב): היה הבער קנ"ב, עד הכל לבעל המעות, בכתובות פרק אלמנה ניזונת (דף נ"ח): מי שהיה חייב לחברו וכו', עד חייב לשלם, ר"י אלפס ז"ל כתב כן בהלכות פרק הכותב (דף פ"ה): וכן אם היה החוב בשטר, עד ולא לעוות, בכתובות פרק הכותב בגמרא (שם): השולח ממון שבידו, עד שליחותו,

ולא שלחתי לך, — ישבע הלוה היסת שכתב ידו בא אליו, ולפיכך שלח, ויפטר; וכזה הורו רבותי; אבל אם לא היה הכתב כתב ידו, או שאין הלוה יודע שהוא כתב ידו, או אפילו היו כתובין בו סימנין ואותיות שביניהן ביחוד, אם טען ראובן ואמר: לא שלחתי כתב ואחרים רמו בו, — שמעון חייב באחריותו, ומשלם לו ראובן, אחר שיחרים על מי ששלח כתב זה מדעתו ולא יודה; ויש מי שהורה שישבע ראובן, ואחר כך יטול, כדין כל הנשבעין ונוטלין:

ט. לוי שבא בשליחות ראובן, ולקח חמשים משמעון, ובא ראובן ואמר: לא שלחתיו לקחת אלא עשרים, ועשרים בלבד הביא, — הרי ראובן נשבע שלא שלחו להביא אלא עשרים, ועשרים בלבד הביא לו, כדין כל מודה מקצת, ולוי נשבע היסת: שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן, וישלם שמעון מביתו, אם היה חייב לראובן, וכן כל כיוצא בזה:

פרק שני

ב. **עושה** אדם שליח איש או אשה, ואפילו אשת איש, ואפילו עבד ושפחה, הואיל והן בני דעת,

מגדל עוז

פרק האיש מקדש (דף ע"ג): וכתבו ר"י אלפס ז"ל בהלכות פרק הכותב: וכן אם מתו השלוחים, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק האיש מקדש (שם): ראובן ששלח כתב לשמעון כו', עד סוף הפרק, פרק הגוזל קמא (דף ק"ב ק"ג וק"ד):

פרק שני

עושה אדם שליח כו', עד ואחד הקטנה, פרק ב' דקידושין (דף פ"ו), ובבא בתרא פרק המוכר את הספינה

וישנן במקצת מצות, — נעשים שלוחין למשא ומתן: אבל מי שאינן בני דעת, והן חרש שוטה וקטן, — אינן נעשין שלוחין, ולא עושין שליח, אחד הקטן, ואחד הקטנה; לפיכך השולח בנו קטן אצל החנוני, ומדד לו באיסר שמן, ונתן לו את האיסר, ואבד את השמן ואת האיסר, — החנוני חייב לשלם, שלא שלחו אלא להודיעו, ולא היה לו לשלח אלא עם בן דעת, וכן כל כיוצא בזה; ואם פירש ואמר: שלח לי עם הקטן, — הרי זה פטור:

ג. האומר לחבירו: מנה שיש לי בידך, בין מלוה בין פקדון, שלחהו לי ביד פלוני, אפילו היה קטן, אם רצה לשלחו בידו, — נפטר, ואינו חייב באחריותו; וכן שנים שהתנו ביניהם: שכל מי שירצה לשלוח לחבירו, משלח ביד מי שירצה המשלח, — הרי זה משלח ביד מי שיראה לו, שהוא ראוי להוליך דבר זה, ואם נגנב או אבד בדרך, או שכפר בו השליח, — הרי המשלח פטור, שכל תנאי שבממון — קיים:

מגדל עוז

(דף מ״ב): לפיכך השולח בנו קטן כו׳, עד הרי זה פטור, פרק המוכר את הספינה שם משנה: האומר לחבירו מנה שיש לי בידך, עד באחריותו, במציעא פרק השואל (דף צ״ח): וכן שנים שהתנו ביניהם שכל מי שירצה וכו׳, עד קיים; כתב הראב״ד ז״ל: ובשבועת היסת, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו במציעא פרק השואל, ובגמרא אין השבועה מפורשת להדיא, אבל סברא היא, שעל כל טענה שהיא יטענו כנגדו בתיסר אמנה, ויש בה ממון, — משביעין אותו היסת, ונפטר, וזה בכמה מקומות בתלמוד, וגם ר״מ ז״ל כתב כן בכמה מקומות במשנה תורה זו, אבל למאי כי רוכלא אזיל ותני: השליח שקנה או שמכר כו׳, עד שלחו, עיקר ההלכה במציעא פרק השואל (דף נ״ו ונ״ח

ד. השליח שקנה או שמכר, והודיע שהוא שליח בדבר זה לפלוני, אף על פי שמשך, או שהמשיך, ונמצא שעבר על דעת המשלח, — בטל המקח ומחזיר; ואם לא הודיע שהוא שליח, — נקנה המקח, ויהיה הדין בינו ובין זה ששלחו:

ה. ראובן שקנה שדה משמעון, ואמר לו ללוי קניתי אותה, וכתב שטר מכר בשם לוי, וחזר ראובן ואמר לשמעון: לעצמי קניתיה, חזור וכתוב שטר מכר בשמי, — אין כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר בשם ראובן; ואם התנה עמו בהתחלה, ואמר לו: לעצמי אקנה, וזה שאכתוב שטר בשם לוי, כדי שלא ידעו בי שאני הוא הקונה, — הרי זה כופהו לחזור ולכתוב שטר אחר בשמו:

ו. הסרסור — שליח הוא, אלא שהוא נוטל שכר שליחותו; לפיכך אם שנה דעת הבעלים, — משלם מה שהפסיד; כיצד? ראובן שנתן חפץ לשמעון הסרסור, ואמר לו: מכור לי זה, ואל תמכור בפחות ממאה, והלך ומכרו בחמשים, —

מגדל עוז

ומייתי לה בקמא דף ק״ד), והחלוקים מוסכמים מדעת הגאון ז״ל: ראובן שקנה שדה משמעון, עד שטר אחד בשמו, פרק הגוזל עצים (דף ק״ב וק״ג): הסרסור שליח הוא כו׳, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק המוכר את הספינה דף פ״ז משנה וגמרא הסכימו כן הגאונים כ״ע: ראובן אומר באמת אמרתי לך למכור כו׳, אם כבר נתן לו החמשים, עד וזכה הלוקח; כתב הראב״ד ז״ל: אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו, ואינו יודע שנמכר אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסוים, אלא בגדו, ומאן דלא כפר כן — לא כפר כלום, הילכך ישבע שבועת היסת הסרסור, ויפטר, עד כאן לשונו; ואני אומר: מעולם לא יצא דבר זה מפי הראב״ד

משלם החמשים מביתו; מכר במאתים, — הכל לראובן, וכן כל כיוצא בזה; ראובן אומר: במאה אמרתי לי והסרסור אומר: בחמשים אמרת לי, וכן בחמשים מכרה, נשבע הסרסור שבועת התורה, שהרי הודה במקצת, ואם כבר נתן לו החמשים, — נשבע שבועת היסת שעשה שליחותו, וזוכה הלוקח; ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן הוא, וזה המוכר לו סרסור הוא, — יחזיר החפץ לבעלים, ויחרים על מי שנתן לו רשות למכור בחמשים, או שרצה בחמשים, וחזר בו אחר שקניתי:

ז. כל סרסור שהודיע ללוקח: שחפץ זה או קרקע זה של ראובן, ואחר שקנה הלוקח אמר ראובן: אני רוצה למכור בדמים אלו, — מחזיר הלוקח, שהרי לא פסק לו דמים ואמר לו: מכור לך בכך וכך; כל סרסור שאבד החפץ מידו, או נגנב, או נשבר, — חייב לשלם, מפני שהוא נשא שכר:

מגדל עוז

ז"ל, הלא: כי כבר הסכים עם הראשונים ל"נ פרק הספינה, שהסרסור — שליח, כמו שכתבנו, ובדין הזה לא זכר כלל שום בגד, ולא נחלק רק על צד המכר, זה אומר בכה, וזה אומר בכה, אלא בגד מאן דכר שמיה? ועוד: היאך אמר שאינו טוען לא במנה כו', הלא תחלת הדין כתב: ראובן אומר במנה אמרתי לך למכור, ועיניך רואות, אלא ודאי אחד מן התלמידים כתבו, ותלאוהו באילן גדול, רק הדין הוא עם ר"מ וסיעתו, וגם ר"ש ז"ל מקוצי כן כתב מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן וכו', עד אחר שקניתי; כתב הראב"ד ז"ל: וגם זה אינו כלום, שלא יחזיר, ולא עוד אלא שאפילו יודה לו הסרסור — יאמר לו הלוקח: קנינא אתם עושים עלי, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זו סברא, ואינה

ח. הלוקח כלים מבית האומן, לשגרן לבית חמיו, ואמר לו: אם מקבלין אותן ממני, אני אתן לך את דמיהם, ואם לאו אתן שכר מועט, ונאנסו בהליכה, – הרי זה חייב לשלם; ואם נאנסו בחזרה – פטור; נטלן על מנת למכרן לאחרים, ואמר לו: אם ימכרו במקום פלוני, או עד זמן פלוני, אתן לך דמים כך וכך, ואם לא ימכרו – אחזירם לך, ונאנסו בין בהליכה, בין בחזרה, – חייב לשלם:

ט. כל שליח שטען: שארעו אונס פלוני, והפסיד כך וכך, – הרי זה נשבע שבועת השומרין על טענתו, ויפטר; ואם היה האונס במקום שאפשר להביא עליו עדים, או דבר שהוא גלוי וידוע, שהרי ימצא עדים, – הרי זה צריך להביא ראיה על טענתו; ואם לא הביא עדים, – אינו נאמן ומשלם; מעשה באחד שאמר לשלוחו: קנה לי ד׳ מאות גרבי יין ממעות שהיו לו בידו, וקנה לו, ונמצאו חומץ, אמרו חכמים: מנין גדול כזה שהחמיץ – קול יש לו, הואיל ואפשר להביא ראיה – יביא ראיה, שלא היה

מגדל עוז

מפורשת, רק הסכמה מפי הגאונים ז״ל, ועיקר שמעתין דסרסור– פרק המוכר את הספינה, וכן כתב הר״ס ז״ל מקוצי על דעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל: כל סרסור שהודיע וכו׳, עד ואמר לו מכור בכך וכך; כתב הראב״ד ז״ל: כשהפקידו לו לא אמר לו כלום, ואם אמר לו: מכור לי חפץ זה בכמה שתמצא, והרי מצא, ואיך יחזור ויאמר: איני רוצה בדמים הללו, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זה לפי שיטתו בכתב, ואיני מחוייב להשיב עליו, מאחר שהוא דרך סברא הראשונה, ומה שכתב ר״מ ז״ל — מהסכמת הגאונים הראשונים ז״ל, והר״ס הקוצי כן הסכים מדעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל: וכל סרסור כו׳, עד שהיא נושא שכר, פרק המוכר את הספינה (דף ל״א), ובנדרים

היין חומץ בשעה שלקח, ויפטר; ואם יביא ראיה — ישלם, וכן כל כיוצא בזה מדברים שהראיה מצויה בהן; אבל דבר הנעלם, שאין ראיתו מצויה, — ישבע עליו; וכן הדין בבעל טענה שטוען השותף, וביוצא בו; וכן הדין בטענת חשודין, אם הראיה יכולה להיות, — או יביא ראיה על טענתו, או ישלם, כמו שיתבאר:

פרק שלישי

א. מי שהיתה לו קרקע תחת יד אחר, או היו לו מטלטלין פקדון, ורצה לעשות שליח לדון עם זה, ולהוציא הקרקע, או הפקדון מתחת ידו, — הרי זה כותב לו הרשאה, וצריך לקנות מידו שהרשהו, ואומר לו: דון וזכה, והוציא לעצמך, וביוצא בענינים אלו; ואם לא כתב לו, — אינו יכול לדון עמו, מפני שהוא אומר לו: אין אתה בעל דיני, ואף על פי שכתב לו כן — אינו אלא

מגדל עוז

פרק ד׳ נדרים שם: הלוקח כלים מביא האומן כו׳, עד סוף הפרק, עיקר הכל פרק השוכר את האומנין (דף פ״א), ופרק ארבעה נדרים (דף ל״א), והבאור — ריש פרק ו׳ דהלכות שכירות:

פרק שלישי

מי שהיתה לו קרקע כו׳, עד עלי לשלמו, בנזיקין פרק מרובה (דף ע׳): הקנה לזה שהרשה שליש או רביע, עד על הכל; כתב הראב״ד ז״ל: דוקא שליש או רביע, אבל אם אמר לו: מאה דינרין ממנה שיש לי ביד פלוני — יהיו שלך, —

שליח, וכל מה שזכה בו, — הרי הוא של משלחו, וכל ההוצאות שהוציא השליח על דין זה שהורשה — הרי המשלח חייב בהן, שכך כותבין בהרשאה: כל שתוציא בדין זה — עלי לשלם:

ב הקנה לזה שהרשה שליש או רביע מה שיש לו ביד חבירו, — הרי זה עושה דין על הכל, הואיל והן על חלקו, והרי הוא בעל דינו בחלקו, — דן על הכל:

ג אחד מן האחים שלא חלקו, או מן השותפין שבא לתבוע, — תובע על הכל, הואיל ויש לו חלק בזה הממון, — אינו צריך הרשאה משאר שותפין, ואין השותף האחר יכול לומר לשותפו שדן: אילו הייתי אני שם, הייתי תובע טענות אחרות, ומחייב בעל דיני, שהרי אומר לו: למה לא באת לתבוע גם אתה? לפיכך אם היה במדינה אחרת — יש לו לחזור על בעל הדין, ולדון עמו, ולומר לו: אני איני מודה בכל מה שטען שותף שלי; לפיכך יש לנתבע לעכב ולומר לזה: או דן עמי בחלקך, או הבא הרשאה, שהרי ממון שניכם בידי, ושניכם בעלי דיני:

מגדל עוז

לא ידון אלא על המחצה, עד כאן לשונו, ואני אומר בזה: לא ירדתי לסוף דעתו, ואם קבלה נקבל, ואם לדין יש תשובה, שאפילו על הכל היה לו לדון, ואף על פי שקבע לו סך ידוע, אית לן למימר: מגו דנחית לפלגא — נחית לכולה, ומאי שנא מנכסי מלוג, דמגו דנחית לפירא — נחית לגופא, ואפילו בלא הרשאה, כדאיתא סוף פרק השולח, כד"ן: אחד מן האחים שלא חלקו; עד ויתבע גם הוא, בכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף צ"ד): הבעל בנכסי אשתו כו', עד אין לו פירות, בגטין סוף פרק השולח (דף מ"ח ע"ב): מי שהיה לו ביד חברו כו', עד בהרשאה על הפקדון, בנזיקין פרק הגוזל עצים (דף ק"ד):

ולמחר יבא אחיך או שותפך, ויתבע גם הוא:

ד. הבעל בנכסי אשתו — צריך הרשאה; ואם יש פירות בקרקע, מתוך ש״ש לדון על הפירות, שהרי הן שלו, דן על העיקר, ואינו צריך הרשאה מאשתו, שאם אין לו קרקע - אין לו פירות:

ה. מי שהיה לו ביד חברו פקדון, או מלוה, בין במטלטלין, בין מעות, ועשה שליח בעדים להביאן לו, — הרשות ביד זה שהם אצלו, אם רצה לתן — נפטר, ואינו חייב באחריותן, שהרי נתן לשלוחו; ואם לא רצה לתן, — אינו נותן, שאין זה בעל דינו עד שיבוא בהרשאה על הפקדון, וכל הבא בהרשאה — הרי הוא בכלל הנאמר בהן: [י] ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו:

ו. התובע חברו בדין, במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו, וכפר בו, — אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שנמצא זה כמשקר, שהוא אומר לו: הרשיתיך לטול מה שיש לי ביד פלוני, וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו כלום; וכן מי שנתחייב לו חברו שבועה — אינו יכול להרשות אחר עליו להשביעו,

[י] יחזקאל י״ח

מגדל עוז

וכל הבא בהרשאה כו׳, עד עמיו; כתב הראב״ד ז״ל: דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת, ומרשה לאחר לתבוע היבו, אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת — מציל ממון חברו הוא, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו אינה השגה, אלא סברא מוסברת על עיקר ההלכה פרק שבועת העדות, ופרק איזהו נשך, וכמה מקומות, וכבר כתבתי כמה פעמים בחבור זה: שאין לו עסק לר״מ ז״ל בבאור הסברות, והפירושין, בזה משנה התורה, ושמו מוכיח עליו: התובע חברו בדין, עד תביעת הממון, פרק שבועת העדות (דף ל״א), ובנזיקין פרק מרובה (דף ע׳) בהסכמת הגאונים ז״ל: מי שהיה לו מעות פקדון כו׳, עד ודן

שאין שם דבר שיקנה לו, ואין אדם מושך על תביעת דברים, שאין הדברים נקנין אלא על תביעת הממון:

ז. מי שהיו לו מעות פקדון ביד אחר, ורצה להרשות שליח להביאן, — אין הקנין מידו מועיל בזה, שאין המטבע נקנה בחליפין; אלא כיצד עושה? נותן לו קרקע כל שהוא, ומקנה לו המעות על גבה, כדי להוציאן בהרשאה זו, והולך ודן עמו, ומוציאן; היתה לו מלוה ביד אחר — אינו יכול לכתוב הרשאה עליה, ואפילו היה החיב בשטר, מפני שהמלוה להוצאה נתנה, ואין אדם מקנה לחברו דבר שאינו בעולם, ואין לו דרך שיקנה אדם חוב בה, אלא או במעמד שלשתן, והוא דבר שאין לו טעם, כמו שבארנו, או בהקנית שטר החוב עצמו בכתיבה ומסירה, מפני שהוא מקנה השעבוד שבו, זהו הדין שיראה לי מן הגמרא; אבל הגאונים תקנו: שכותבין הרשאה אף על המלוה, כדי שלא יטול כל אחד ממון חברו, וילך לו למדינה אחרת; ועוד תקנו: שאם הרשהו לטול מעות שיש לו ביד חברו, או לתבוע ממנו הלואה, ולא היתה למקנה קרקע, — מקנהו ד' אמות מחלקו

מגדל עוז

עמו ומוציאן, בבבא קמא פרק הגוזל עצים (דף ק"ד), ובמציעא פרק הזהב (דף מ"ה מ"ו): היתה לו מלוה ביד אחר וכו', עד החיב בשטר; כתב הראב"ד ז"ל: אם לא מסר לו שטר החוב, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זו אינה השגה, אלא סברא על עיקר הדין האמור בנזיקין פרק מרובה, ובבכורות פרק יש בכור, ולפיכך אין לנו עסק בו ודקדוקיו בחבור זה, כמו שכתבתי, אך אני תמה: היאך יקרא המורשה במסירת השטר? דהא בעינן כתיבה ומסירה, והא מתנתא מעלייתא היא, ודין בפני עצמו פרק הספינה נכון וי"ב, וגם ר"מ ז"ל כתבו בסוף זה הדין, והכי מעתיק לשונו בסמוך בע"ה, ועיניך רואות, אבל איני

שבארץ ישראל, ומקנה לו המעות על גבן; והדברים אלו — דברים קלים הן עד מאוד, ורעועים, שזה מי יאמר שיש לו חלק בארץ ישראל, ואפילו הוא ראוי - אינו ברשותו; והגאונים עצמן שתקנו תקנה זו, אמרו: שאין אומרין יקוב הדין את ההר, ואינה אלא כדי לאיים על הנתבע, אם רצה לדון ולתן, בהרשאה זו — נפטר, ולמה יפטר? שאין זה הבא בהרשאה זו הרעועה, פחות משליח שעשהו בעדים; אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו — אין כופין לתן לו, ולא להשבע עד שיבא בעל דינו; וכן הורו: שאם היה לו מלוה אצל חברו, בין בשטר, בין בעידי קנין, אף על פי שכפר בה בבית דין, — כותבין עליו הרשאה, מפני שהוא כפירת שעבוד קרקע: אבל אם מלוה על פה היא שכפר בה, — לא תקנו שיכתבו עליה הרשאה:

ח. מי שהרשה לאחר, ורצה לבטל השליחות, ולהרשות לאחר — הרי זה מבטל; ואין למורשה לכתוב הרשאה לאחר, שזה אומר: אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר; לפיכך אם התנה עליו שירשה הוא לאחר, ואחר לאחר,

מגדל עוז

נכלל בזה: מפני שהמלוה להוצאה נתנה כו׳, עד השעבוד שבו, בבבא בתרא פרק מי שמת (דף קמ״ח), ובכתובות פרק אף על פי (דף נ״ה), והבאור — פרק א׳ דהלכות מכירה: וכו הדין שיהאה לי, עד הרשאה, כל זה תקנת הגאונים ז״ל: מי שהרשה לאחד, עד בהרשאתו כתן, גם זה הוא מתקנת הגאונים, והסכמת החכמים הראשונים והאחרונים, וכן כתב ר״מ ז״ל מקוצי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל: ראובן שבא בהרשאת וכו׳, עד וישבע ויטול; כתב הראב״ד ז״ל דומה שסותרין דבריו זה את זה, שהרי אמר למעלה: דהיכא דכפריה — לא כתבינן הרשאה; ואפשר שהוא מחלק בין שכפר קודם הרשאה, לכופר אחר הרשאה,

הרי השליח כותב הרשאה לשני, ושני לשלישי, הכל לפי תנאו:

ט. הבא בהרשאה שמחל לזה הנתבע, או שמכר לו, או שמחל לו על השבועה, או שעשה עמו פשרה—לא עשה כלום, שהרי אומר לו: לתקן שלחתיך, ולא לעות; לפיכך אם התנה עמו, בין לתקן בין לעות, אפילו מחל לו על הכל—הרי זה מחול:

י. ראובן שבא בהרשאה, ותבע שמעון,— אין שמעון יכול לדחותו ולומר לו: שמא המשלח אותך הרשה אחר, ובטל שליחותך, שהרי ראובן אומר לו: תן לי הפקדון שיש לי בידך, וזו הרשאתי תהי אצלך, ואם המפקיד הרשה אחר— הוא הפסיד על עצמו, ושמעון פטור, שהרי בהרשאתו נתן:

יא. ראובן שבא בהרשאת שמעון, ותבע לוי, ואמר לוי: לא היו דברים מעולם, אבל ישבע שמעון ויטול — מוציאין הממון מיד לוי, ויהי מונח בבית דין עד שיבוא שמעון, וישבע ויטול; וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון — ידון ראובן, ויהיה הממון מונח בבית דין, עד שיבא שמעון וישאל; ויש לראובן להחרים על מי שטוען טענת שקר. כדי לעכב הממון

מגדל עוז

ולהאריך אריכות בזה, עד כאן לשונו; ואני אומר: כמדומה לי שאלו דברים פשוטים הם, ולא יצאו מפי הראב"ד ז"ל, כי למעלה הם מטלטלי דכפריה, המוזכרים בהלכה, כמו שכתבתי, וזה כפר אחר התביעה, ולא הוזכר בהלכה, אבל היא מהוראות הגאונים ז"ל, וכן כתב הר"מ ז"ל מקולי מדעת. רבותינו בעלי התוספות ז"ל, ואינה צריכה לפנים, אלא לדקדק טעם ההלכה, דהיכא דכפריה — לא קיילא הרשאה אמידי, דהא ליתיה, ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וזה אינו בעולם, מידי דהוה אמלוה, דסתמה להוצאה ניתנה, ואינה בעולם, ולכך אין כותבין

ולאחרו; נתחייב לוי שבועה - אינו יכול לעכב ולומר לו: איני נשבע עד שאחרים בפני שמעון, על מי שטוען עלי שקר, שאין זה הדין אלא תקנה קלה, שתקנו הגאונים האחרונים, כדי שיכוונו בעלי דינין טענותיהן, ואין מעכבין שבועתו של זה, מפני תקנה זו הקלה:

פרק רביעי

א. כשירצו השותפין להשתתף, במה יקנה כל אחד מהן ממון חברו להשתתף בו? אם המעות נשתתפו - יביא זה מעותיו, ויביא זה מעותיו, ויטילו אותן לכיס אחד, ויגביהו את הכיס שניהם; אבל אם כתבו שטר, והעידו עדים, אף על פי שקנו מיד שניהם שיביא זה מאה, וזה מאה וישתתפו בהן, - לא קנו, ועדיין לא נעשו שותפין, שאין המטבע נקנה בחליפין; לפיכך אם נשתתפו בשאר המטלטלין, כיון שקנו מידם שיביא זה חביתו של יין, וזה כדו של דבש, והרי נשתתפו בהן - נעשו שותפין בהן; וכן אם עירבו

מגדל עוז

השגה עליה, וזה פשוט: וכן כל הדברים כו', עד סוף הפרק, הכל מהורתו הגאונים ז"ל, וכן כתב הר"מ ז"ל מקוני מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל:

פרק רביעי

כשירצו השותפין כו', עד הממון המוטל ביניהם להשתתף בו, עיקר ההלכה הזאת ושרשה בכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף נ"ג), ובתשובות הגאונים ז"ל הסכימו על זה, וקבעה ר"מ ז"ל: השותפין כשנשתתפו באומנות וכו', כיצד שני

פירותיהן, או ששכרו מקום בשותפית, והניח זה כדו, וזה חביתו, שנשתתפו בהן – הרי אלו שותפין; כללו של דבר: בכל הדרכים שקונה הלוקח, באותן דרכים עצמן קונין השותפין זה מזה, הממון המוטל בינהם לדשהתף בו:

ב. האומנין שנשתתפו באומנות, אף על פי שקנו מידם – אינן שותפין; כיצד? שני חייטים, או שני אורגים, שהתנו בינהם: שכל שיקח זה וזה במלאכתו – יהיה בניהן בשוה, – אין כאן שותפית כלל, שאין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא לעולם; אבל אם היו לוקחין הבגדים בממון עצמן, ותופרין אותו ומוכרין, ולוקחין השתי והערב ממעותיהן, ואורגים ומוכרין, ונשתתפו במעית שלוקחין בו – הרי אלו שותפין, וכל מה שירויחו בשכר מלאכתן, ובמשאן ומתנן – הרי אלו לאמצע:

ג. השותפין שהטילו לכים, זה מנה, וזה מאתים, וזה שלש מאות, ונתעסקו כולן בממון, ופחתו או הותירו – השכר או הפחת בינהם בשוה, לפי מנינם, ולא לפי המעית, ואפילו לקחו שור לטביחה, שאילו טבחוהו היה נוטל כל אחד מבשרו כפי מעותיו, אם מכרוהו חי, ופחתו או הותירו

מגדל עוז

חייטים כו', עד דבר שלא בא לעולם; כתב הראב"ד ז"ל: ורבותי הורו שהאדם יכול להקנות את עצמו כקנין עבדים, וכסם שאינו באמירת יקדשו ידי לעושיהם, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם אני כך היה דעתי משהגעתי להוראה, וליכא לפלוגי ולמימר: שאני התם, דהוי כי הקדש, ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, דהא בנדרים וכתובות וכמה דוכתי מייתינן לה, לגבי בעל יפר, והוא הדיוט, ומדמינן לה: ועוד דתלמודא אמר: וידים איתנהו בעולם, אלמא טעמא ליתא אלא משום דבעי הקנאה על הדבר שישנו בעולם, רק שאני מזהיר לסופר לכתוב: אנו ע

השכר או הפחת לאמצע: במה דברים אמורים? בשנשאו ונתנו במעות שנשתתפו בהן, אבל אם המעות קיימין, ועדיין לא הוציאו אותן, ופחתו או הותירו מחמת המטבע ששנה המלך, או אנשי המדינה — חולקין השכר או ההפסד לפי המעות; במה דברים אמורים? בסתם, אבל אם התנו שיטול בעל המאה שלשה רבעים מן השכר, ויטול בעל המאתים רביע, ואם נפחתו — לא יפחות זה שיטול ג' רבעי ההפסד, אלא רביע ההפסד, ויפסיד זה שנוטל רביע השכר — שלשה רבעים מן הפחת, — הרי אלו חולקין כפי מה שהתנו, שכל תנאי שבממון קיים:

ד. השותפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשותפות זמן קצוב, — כל אחד ואחד מהן מעכב על חברו, ואינו יכול לחלוק עד שיגיע הזמן, או עד שיכלה ממון השותפות, ואין אחד מהן יכול לטול חלקו מן הקרן, ולא בשכר, עד סוף הזמן; נשתתפו סתם, ולא קבעו להם זמן, — הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהם, וזה נוטל חלקו מן הסחורה, וזה נוטל חלקו; ואם לא היתה באותה סחורה דין חלוקה, או שהיתה בחלוקתה הפסד, — הרי אלו מוכרין אותה, וחולקין את

מגדל עוז

החתומים מטה, כך היה שבאו לפנינו פלוני ופלוני, ואמרו: הוו עלינו עדים, וקנו ממני בקנין גמור מעכשיו, מחמת שאנו מודים בפניכם, שאנו משעבדין עצמנו ורשותנו וזכותנו זה לזה, לעשות כך וכך כו', ולבי אומר לי: שגם ר"מ ז"ל והגאונים הראשונים נ"ע, אשר הורו זאת ההוראה — היו מודים שאם היה השטר כתוב כך, שהן שותפין: אבל אם היו לוקחין הבגדים, עד הרי אלו לאמצע, גם זו הוראת הגאונים היא, והסכימו עליה וקבעוה, וכן כתב הר"מ ז"ל מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: השותפין שהטילו לכיס זה מנה וכו', עד או הפחת לאמצע;

הדמים ; היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה, — יש לכל אחד מהן לעכב שלא יחלוקו , עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה, ואין אחד נוטל מן הקרן , ולא מן הריוח, עד זמן החלוקה, אלא אם התנו ביניהם ; היה להם חוב אצל אחרים—אינו יכול לומר לחברו: לא נחלוק, עד שנגבה כל חוב שיש לנו , אלא חולקין , וכשיפרעו החובות — יטול כל אחד חלקו ; היה עליהן חוב לאחר , אם אינן אחראין זה לזה-חולקין, ולכשיגיע זמן החוב לפרעו , — יתן כל אחד חלקו , ואם הן אחראין , כל אחד מהן מעכב לחלוק , עד שיגיע זמן השטר , ויפרעו החוב ; ולמה מעכב? שהרי חברו אומר לו: הואיל וכל אחד ממנו חייב לשלם כל השטר , נשא ונתן בדמים אלו , עד שיגיע הזמן ; אמר לו חברו: נחלוק, וטול אתה דמים כנגד כל השטר, ועשה מהן סחורה לעצמך , ותשלם כל השטר בזמנו , — יש לו לעכב עדיין , ולומר לו: שמא נפסיד , והשנים יותר מרויחין מן האחד:

ה. הנותן מעות לחברו לילך למדינה פלונית לסחורה , או לקנות לו פירות לסחורה, או לישב בו בחנות—אינו יכול לחזור בו , ולהחזיר הממון מיד השותף , עד שילך למקום

מגדל עוז

כתב הראב"ד ז"ל : לא נתחוורו דברים הללו שאמרוהו הם, אלא בריוח שהרויח בו כשבאו הם במלאכתו , מפני שהחלק הקטן צריך לגדול , עד כאן לשונו ; ואני אומר : עיקר הלכה זו בכתובות פרק מי שהיה נשוי , ולפי פירש ההלכה עלה בפסק זה המחלוקת , והיא ישנה , אמנם הר"מ ז"ל מקולי כתב כדברי ר"מ ז"ל , מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל : במה דברים אמורים כשנשאו ונתנו במעות כו' , עד או ההפסד לפי המעות , פרק מי שהיה נשוי : במה דברים אמורים בשהם וכו' , עד שבממון קיים , פרק המקבל (דף ק"ד) , ובכתובות פרק מי שהיה נשוי שם (דף צ"ג) :

שדהתנו ויחזור, או עד שיקנו אותן הפירות וימכור, או עד שישב בחנות, שזה כמי שקבע זמן הוא:

פרק חמישי

א. המשתתף עם חבירו בסתם – לא ישנה ממנהג המדינה באותה הסחורה, ולא ילך למקום אחר, ולא ישתתף בה עם אחרים, ולא יתעסק בסחורה אחרת, ולא ימכור בהקפה, אלא דבר שדרכו להמכר תמיד בהקפה, ולא יפקיד ביד אחרים, אלא אם כן התנו בתחלה, או שעשה מדעת חברו; עבר ועשה שלא מדעת חבירו, ואחר כך הודיעו, ואמר לו: עשיתי כך וכך, והסכים למעשיו, – הרי זה פטור; ואין כל הדברים האלו צריכין קנין, אלא בדברים בלבד:

ב. אחד מן השותפין שעבר ומכר בהקפה, או פירש בים, או הלך למקום אחר, או שנשא ונתן בסחורה אחרת, וכן כל כיוצא באלו הדברים – כל פחת שיבא מחמת שעבר חייב לשלם לבדו; ואם היה שם שכר – השכר לאמצע,

מגדל עוז

שותפין שכתבו ביניהן כו', עד סוף הפרק, במציעא פרק המקבל (דף ק״ה), ובהלכות ר״י אלפס ז״ל:

פרק חמישי

המשתתף עם חברו כו', עד ביניהם בשכר, במציעא בפרק איזהו נשך (דף ס״ט ע״א), ובתשובות הגאונים ז״ל: לפיכך כשהן מעות לחברו, עד לפי ההנאה, פרק הגוזל עצים (דף ק״ב):

כמו שהתנו ביניהם בשכר; לפיכך הנותן מעות לחברו בתורת שותפות ליקח בהן חטים לסחורה, והלך וקנה שעורים, או שנתן לו מעות לקנות שעורים, וקנה חטים, אם פחתו - פחתו לזה שעבר, ואם הותירו - הותירו לאמצע; וכן אם הלך ונשתתף עם אחר בממון השותפות, אם הפסיד - הפסיד לעצמו, ואם נשתכר - השכר לאמצע; אבל אם נשתתף עם אחר בממון עצמו, אם פחתו, - פחת לעצמו, ואם הרויח, - הרויח לעצמו; ואם התנו ביניהן, - הכל כפי התנאי:

ג. הנותן מעות לחברו ליקח בהן פירות למחצית שכר, - רשאי ליקח לעצמו מאותו המין, - וכשהוא מוכר - לא ימכור שניהם כאחד, אלא מוכר אלו בפני עצמן, (ואלו בפני עצמן), ולא יקח לעצמו חטים ולחברו שעורים, אלא בכולן חטים, או בכולן שעורים, כדי שיהיו מעות שניהם שוין בחבלה:

ד. אחד מן השותפין שאמר: נוליך הסחורה למקום פלוני שהוא ביוקר, ונמכור שם, אף על פי שקבל עליו כל אונס, או כל פחת שיבא - הרי חברו מעכב עליו, שהרי אומר לו: אין רצוני שאתן מעות שבידי, ואהיה רודף אחריך כדין, להוציא ממך, וכן כל כיוצא בזה:

ה. אחד מן השותפין שבא לישן את הפירות עד זמן

מגדל עוז

הנותן מעות לחברו וכו', וכשהוא מוכר וכו', עד מעכב עליו: כתב הראב"ד ז"ל: זו התוספתא דב"מ דף קנ"ב ע"ד: אינה מחוורת, ואין למדין ממנה, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו אינה השגה, אלא מחלוקת, ואין לי להשיב, כי די לו שהיא תוספתא, והסכימו עליה רבותיו: שותפין ששמו פירותיהן, עד ההפסד, בבבא בתרא פרק בית כור (דף ק"ו): שותפין שמחלו להן, עד הגיל לעצמו, פרק הגוזל בתרא (דף קי"ו), ובירושלמי פרק השוכר

הידוע, – אין חברו מעכב עליו, ואם אין זמן לאותן פירות – חברו מעכב עליו:

ו. שותפין ששמו פירותיהן ונשתתפו בהן, – יש להן אונייה זה על זה; עירבו פירות בלא שומא, ומכרום, ונשאו ונתנו בדמיהן, – הרי אלו מחשבין את הפירות, כמה היו שוין בעת שנשתתפו, ומחשבין את השכר או ההפסד:

ז. שותפין שמחלו להם מוכסין – מחלו לאמצע: ואם אמרו משום פלוני מחלנו, מה שמחלו – מחלו לו; היו באין בדרך, ועמדו עליהן לסטים, וגזלו את השיירה, והציל אחד מן השותפין, – הציל לאמצע, אפילו אין יכולים חבריו להציל, דלא פלג, כיון דלא אמר כלום; ואם אמר: לעצמי אני מציל, אם יכולים להציל – הציל עד כדי חלקו לעצמו, והיותר שלהם, ואם אין יכולין להציל – הציל לעצמו:

ח. דבר הידוע לשני שותפין, אף על פי שהוא ברשות אחד מהן, – אינו יוצא מחזקתו של שני כל ימי השותפות, ואינו יכול לטעון שלקחו ממנו, או שנתנו לו במתנה, ונאמר לאחר: שהמוציא מחברו עליו הראיה, אלא הרי הוא בחזקת שניהם, עד שיביא האחר ראיה:

ט. אחד מן השותפין שבא להלוק שלא מדעת חברו, –

מגדל עוז

אף האומנין (דף י״א ע״א הלכה י׳): דבר הידוע לשני שותפין, עד שיביא האחר ראיה, פרק קמא דבבא בתרא דף ל״א וכ״ב: אחד מן השותפין וכו׳, עד אלא בבית דין, במציעא פרק אלו מציאות (דף ג׳), ופרק איזה נשך (דף פ״ט): כבר בארנו במקומו שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, ריש פרק ו׳ דהלכות שמיטה ויובל: ולא בבכורות, פרק קמא דהלכות בכורות: ולא

חולק בפני שלשה, ואפילו הן הדיוטות, ובלבד שיהיו נאמנין ויודעין בשומא, ואם חלק לה בפחות משלשה, — לא עשה כלום; במה דברים אמורים? בשחלקו פירות, אבל אם היו מעות, — המעות כחלוקים הם, ויש לו לחלק שלא בפני בית דין, ומניח חלק חברו בבית דין; במה דברים אמורים? כשהיו המעות כולן מטבע אחד ושוין, אבל אם היו מקצתן חדשים, ומקצתן ישנים, ואין צריך לומר אם היו מקצתן יפות, ומקצתן רעות, — הרי הן כפירות, ואין חולקין אותם אלא בבית דין:

י. כבר בארנו במקומו: שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, (ולא בבכורות), ולא בטריפות, ולא בנבלות, ולא בתרומות, ולא בשקצים ורמשים; ואם עבר ועשה — השכר לאמצע; ונראה לי: שאם הפסיד, — הפסיד לעצמו, מפני שעבר:

יא. אחד מן השותפין או מן המתעסקין שמת, — בטלה השותפות, או העסק, אף על פי שהתנו לזמן קבוע, שכבר יצא הממון לרשות היורשים, וכזה הורו הגאונים:

מגדל עוז

בנבלות ולא בטרפות, פרק ז׳ דהלכות מאכלות אסורות: ולא בתרומות, פרק י״ב דהלכות תרומות: ולא בשקצים ולא ברמשים, פרק ח׳ דהלכות מאכלות אסורות: ואם עבר, עד מפני שעבר, פרק המקבל: אחד מן השותפין שמת, עד סוף הפרק, תשובת הגאון ז״ל, וכן כתב הר״מ ז״ל מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל:

פרק ששי

א. שנים שהן נושאין ונותנין בממון השותפות, אף על פי שהממון של אחד מהן, — הרי זה נקראת שותפות; ואם פחתו או הותירו — הרי הוא לאמצע, ויש להם להתנות בשכר ובהפסד כל מה שירצו, כמו שבארנו; אבל אם היה האחד בלבד הוא שנושא ונותן בממון השתוף, אף על פי שהממון משל שניהם — הרי זו השותפות נקראת עסק, וזה הנושא וניתן נקרא מתעסק, שהרי הוא לבדו מתעסק במשא ומתן, ושותפו שאינו נושא ונותן — נקרא בעל המעות:

ב. תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן — יהיה חצי הממון בתורת הלואה, והרי המתעסק חייב באחריותו, אף על פי שאבד באונס, והחצי האחד בתורת פקדון, והרי הוא באחריות בעל המעות, ואם נגנב או אבד

מגדל עוז

פרק ששי

שנים שהן נושאין וכו׳, עד כמי שבארנו, במציעא פרק המקבל, ופרק איזהו נשך, ומייתי לה בכתובות פרק מי שהיה נשוי, והבאור — פרק י״ד: אבל אם היה כו׳, עד בעל המעות, פרק איזהו נשך: תקנו חכמים שכל הנותן מעות לחברו וכו׳, או אבד כו׳, עד המתעסק חייב לשלם, כתב הראב״ד ז״ל: ולמה לא יהיה כשומר שכר על הפקדון? והלא נוטל ממנו שכר כפועל בטל! עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו קבועה בכמה מקומות, במציעא פרק המקבל (דף ק״ד ע״ב), ופרק איזהו נשך (דף ס״ח), ובבתרא פרק חזקת הבתים, ותמה אני

החצי של פקדון, — אין המתעסק חייב לשלם, ולפיכך יהיה שכר זו החצי אם הרויח — של בעל המעות; ולפי תקנה זו — אי אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו, שהן פקדון, ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון, מפני מעותיו שהלוהו, ונמצא באין כידי אבק רבית; והיאך יעשו? אם רוצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה, — יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות - כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה, ואם היה לו עסק אחר כל שהוא, להתעסק בו עם מעותיו של זה, — אינו צריך להעלות לו שכר של כל יום ויום, אלא אפילו העלה לו דינר בכל ימי השותפות — דיו; ואם פחתו או הותירו — יהיה לאמצע בשוה; וכן אם אמר לו: כל הריוח יהיה לך שלישו, או עשיריתו, בשכרך, הואיל ויש לו עסק אחר, — הרי זה מותר; ואם הפסידו — יפסיד כחצה, ואם היה זה

מגדל עוז

אם דבר זה יצא מפי הראב״ד ז״ל? שהרי אינו נותן לו כפועל בטל בדין הזה, כמו שגמר ואמר: לפיכך יהיה שכר החצי עם הריוח של בעל המעות, אלא כשרצה שיהיה השכר, או ההפסד לאמצע, הוא שהצריך ליתן לו כפועל בטל, וכמו שכתב ר״מ ז״ל לפניך בסמוך, וכדאיתא להדיא בשמעתין דעסקא; ועוד: כי במה שתקנו חכמים — אין לנו לשאול למה? וכל שכן בזה, שהטעם פשוט, והדין מפורסם כלו שם כדברי ר״מ ז״ל, וע״ד שאינם מובטחים בודאי שירויחו, יותר ממה שיפסידו, אלא ודאי אחד מן המתחילים כתבוהו: ולפי תקנה זו אי אפשר, עד הממון, בכל פרק איזהו נשך: לפיכך אם הרויחו וכו׳, עד שהן מנוה; כתב הראב״ד ז״ל: נראה לי שזה שבוש, שכך אמרו חכמים:

המתעסק איסור, והיה לו עסק אחר, — אינו צריך להעלות לו שכר אחד כלל, שהארים משועבר הוא לבעל השדה:

ג ועוד תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהן, ופחתו או הותירו, ולא רצה לתן לו שכר עמלו בכל יום, ולא התנו ביניהן שום תנאי: שיהיה שכר המתעסק באותו חצי של פקדון — שליש ריוח הפקדון, שהוא שתות ריוח כל הממון, לפיכך אם הרויחו - יטול המתעסק שני שלישי הריוח, . חצי הריוח של חצי המעות שהן מלוה, ושתות הריוח, בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל — שני שלישי הריוח, ויטול בעל המעות שליש הריוח, ואם פחתו — יפסיד המתעסק שליש הפחת, שהרי הוא חייב בחצי הפחת, מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו, באותו החצי של פקדון, ונמצא שנשאר עליו מן הפחת שלישו, ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת:

ד. יש מי שטועה ואומר: שהנותן עסק סתם, אם יהיה שם שכר - יטול המתעסק חציו, ואם היה שם הפסד, —

מגדל עוז

תרי תילתי באגר פלגא בהפסד, עד כאן לשונו; ואני אומר גם בזה: שלא יצא מפי הראב"ד ז"ל, ומי שכתבו -- לא עיין כל לשון ר"מ ז"ל, או היה טעות בספרו, שהוא גם כן כתב כמו שהעתקתי: שני שלישי הרווח, חצי הריוח של חצי המעות, שהן מלוה, ושתות הריוח בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל שני שלישים, ויטול בעל המעות שליש הריוח, ובפלגא דהפסד ז"ל: ואם פחתו — יפסיד המתעסק שליש הפחת, שהרי הוא חייב בחצי הפחת, מפני שחצי המעות מלוה כו', עד שני שלישי הפחת, ועודנו מפרש אותה פרק ח', ועל זה הדקדוק של החשבונות — תתבאר ההלכה יפה, ומי שחשב בעצמו להבין זה החצי במושכל ראשון, לפי מה שעלה בסוף, כתב כן, אבל

יפסיד שליש, ואין הדבר כן, אלא אם כן התנו על הדבר זה בפירוש; וכן אם התנו שיפסיד המתעסק מחצה, ואם יהיה שם שכר - יטול שני שלישי הריוח - הרי זה מותר: וכן אם התנו: שאם יהיה שם שכר, יטול המתעסק השיעתו, ואם יהיה שם הפסד, יפסיד עשיריתו, הוא״ל והתנו שיהיה ריות המתעסק יותר על הפסדו, - תנאו קיים, ותוספית זו כנגד עמלו; ורבותי הורו: שאין התנאי זה מועיל, אלא אם כן היה למתעסק עסק אחר, אבל אם אין לו עסק אחר, - צריך שיהא שכר המתעסק יתר על הפסדו בשתות, כמו שבארנו, שזה דבר אסור הוא, ואין התנאי מועיל בו, ולא יראה לי זה:

ה. הורו רבותי: שאם התנו שיטול המתעסק שלשה חלקים מהשכר, ובעל המעות רביע השכר, נמצא רביע המעות בלבד בתורת פקדון, ושלשה רביעים בתורת הלואה; לפיכך אם היה שם הפסד - יפסיד המתעסק ג׳ רביעי הפסד, פחות שליש הרביע, ויפסיד בעל המעות רביע ושליש רביע, שהוא

מגדל עוז

דברי ר״מ ז״ל סן עיקר ויליב, וכבר נתעורר בזה ה״מ ז״ל, וכתב באורך, וז״ל: יש מי שטועה ואומר כו׳, עד הרי זה מותר, ואם תדקדק בלשונו זה, ובאורו, ומה שכתבו בסמוך ומה שרמזתי אני, — תמצא שהלך בדרך יושר: וכן אם התנו וכו׳, עד ותוספת שלישו, גם זה הוא דעות והסכמות, כאשר עיניך רואות הלשונות שונות, לפי הדעות, וכאשר תדקדק באמות לשונו, תמצאנו על הדרך הישר, לפי התלמוד דפרק איזהו נשך, בשמעתין בעיסקא, כמו שרמזתי בסמוך בס״ד: נמצאת למד לפי מידה זו וכו׳, עד השכר; כתב הראב״ד: שבוש סופר יש כאן, ולא הבנתי אותו, ונראה לי שכך הוא הדרך שלו: נמצאת למד לפי מדה זו, שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר, אם

שליש כל ההפסד ; כיצד ? נתן לו מאה דינרים על תנאי זה, וחסרו ארבעה ועשרים - בעל המעות מפסיד שמנה, והמתעסק משלם ששה עשר, ועל דרך זו לעולם : כל חלק שיש לבעל המעות בשכר, אם יהיה שם ריוח - נוטל כמו שהתנו, ואם יהיה שם הפסד - יפסיד אותו החלק ותוספת שלישו, נמצאת למד לפי מדה זו : שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר, אם פחת - לא ישלם המתעסק כלום, שהרי רביע ההפסד שהוא חייב לשלם מפני המלוה, יש לו כנגדו שליש מה שיטול בעל המעות, שהוא רביע, ונמצא זה כנגד זה ; וכן אם התנו על הפחת, ולא הזכירו הריוח, ואם פחתו, — פחת המתעסק כפי מה שהתנו, ואם הוסיפו - נוטל המתעסק כמו אותו החלק שהיה מפסיד, ותוספת שליש מה שנוטל בעל המעות ; כיצד ? התנו שאם יהיה שם הפסד יפחית המתעסק רביע, והפחיתו - משלם רביע הפחת ; ואם הותירו — נוטל מחצה, ואף על פי שרבים אלו שהורו - דברי טעם הם, אם תלך על דרך זו, שמא המתעסק אפשר שיפחית ויטול שכר,

מגדל עוז

פחתו, — לא יפחית למתעסק כלום, שרביע ההפסד שהיא חייב לשלם, מפני המלוה, שיש לו כנגדו שליש מה שיטול בעל המעות, שהיא רביע הכל, ונמצא זה כנגד זה, עד כאן לשונו ; ואני אומר : סוד הדם לירימיו, מאשר כתב בספר התיגה שלו בחתימת ידו שבא לידי, ולא שנה בה, רק שר"מ ז"ל כתב : לא ישלם המתעסק, והראב"ד ז"ל כתב : לא יפחות למתעסק, והכל עולה לענין אחד : וכן אם התנו על הפחת, עד נוטל מחצה, גם זה מהסכמת הראשונים והוראת הגאונים ז"ל : ואף על פי שדברים אלו שהורו דברי טעם הם וכו', כיצד כגון שהתנה עמו וכו', נמצא בעל המעות חייב ליתן לו דינר וכו', אבל הדרך הדין והאמת שיראה לי וכו', נמצאת אומר לפי מדה זו וכו',

כיצד? כגון שהתנה עמו שיטול המתעסק אחד משבע בשכר, ופחתו, נמצא נוטל המתעסק אחד משבעה, יתר על זה ההפסד; כיצד? כגון שפחתו שבעה דינרים – הרי המתעסק אומר לו: אני חייב רק דינר אחד, כפי התנאי, ואתה חייב לשלם לי ב׳, שהן שליש חלק הפקדון, נמצא בעל המעות חייב לתת לו דינר בשכר שהפסיד שבעה, ואלו הפסיד ארבעה עשר – היה חייב בעל המעות לתת לו שני דינרין, וזה תימה גדול, ודבר שאין הדעת סובלת אותו, ואין זה אצלי, אלא כמו דברי החלום, אבל דרך והדין האמת שיראה לי: שבכל שירות המתעסק, אם יהיה שם הפסד – יפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח, וכן אם התנו על ההפסד, והרויחו – יטול כמו אותו החלק שהיה מפסיד, ותוספת שליש חלק חברו, נמצאת אתה אומר לפי מדה זו: שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר והפסיד – הרי זה משלם שתות; ואם התנו שיפסיד רביע והרויח – נוטל מחצה; ועל דרך זה לא תמצא תימה, ויצא הדין בקו הצדק:

מגדל עוז

עד בקו הצדק; כתב הראב״ד ז״ל: הוסיף עתה תימה, ואמר: לא די על דרך זה, שכל ההפסד יהיה על בעל המעות, אלא פעמים שצריך משלם למתעסק יותר על ההפסד, כגון כו׳, עד כאן לשונו; ואני אומר גם בזו: אינה השגה, רק סברות, ואין לכן הכרע, כי כל אחד יאמר: כך דעתי נוטה, ועל כן לא קבלתי עלי להגיהו מדרך הסברא, רק מדרך הגמרא, ואף כי בזאת הסברא איני רואה בה תימה, אלא דין טוב, אלא שהראב״ד ז״ל הולך לפי סברתו הראשונה, ומהפך בה, והדרך הזה שלקח ר״מ ז״ל — קרובה לתלמוד, ולפירוש ההלכה, כמו שכתבתי, אבל דברי השבועות צריכין תלמוד ודקדוק, ובכך יעמדו על מכונם:

פרק שביעי

א. הנותן מעות לחברו סתם להתעסק בהן, או שהתנו בפירוש: שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה, ונאבד הממון – יש מי שהורה: שישלם המתעסק שליש, כמו שבארנו, אם אבד מקצת הממון; ויראה לי: שהוא משלם מחצה, שהוא בתורת מלוה; וזה שאמרו חכמים: משלם שליש בהפסד – בשלא הגיע ההפסד לטול בעל המעות פחות מחצי ממונו; כיצד? ראובן שנתן לשמעון מאה ועשרים דינר, ונשא ונתן, ופחת תשעים, – הרי שמעון משלם שלשים, ונמצא ראובן נוטל ששים, אבל פחת שמעון? מאה וחמשה – אין אומרים יפסיד שמעון חמשה ושלשים, שאם אתה אומר כן, נמצא ראובן נוטל חמשים, ולעולם; לא יטול ראובן פחות מששים; לפיכך שטר עסק היוצא על היתומים, שהיה אביהן מתעסק בו, – נשבע בעל השטר, וגובה מחצה שהוא בתורת מלוה, אף על פי שלעולם טוענין-

מגדל עוז

פרק שביעי

הנותן מעות לחברו, עד בלבד כיטל, מליעא פרק המקבל, והביאו ר"י אלפס ז"ל בהלכותיו פרק איזהו נשך, והבאור — פרק שני: וכן אם התנו שיטול המתעסק רביע השכר ואבד הממון כולו, משלם הרביע כלו, שהוא בתורת מלוה וכו', עד שכבר בארנו; כתב הראב"ד ז"ל: בזה לא כיון שמועותיו, שהרי פירש טעמו למה נשבע, וגובה מחלה, ואין פוחתין לו כנגד שכרו שנתעסק, שהרי אבד כל החצי של פקדון כו', מעתה כל מה שישאר, והוא מתעסק בו, והעסק לשניהם, ראוי כיא

ליורש ; הנה למדת : שאינו נוטל לעולם פחית מבחצה ; ולמה אני אומר : שאין פוחתין לו כאן כנגד שכרו שנתעסק בפקדון ? שהרי אבד כל החצי של פקדון, ולא נשאר כאן פקדון כלל, שנאמר : אם לא יטול שכרו, יראה כרבית, שהרי חצי המלוה בלבד נוטל ; וכן אם התנו שיטול המתעסק רביע השכר, ואבד הממון כולו — משלם הרביע כולו, שהוא בתורת מלוה ; אבל אם נשאר מן הממון מעט, כדי שאם תוסיף על אותו המעט שתות ההפסד שפחתו, יבא הכל רביע הממון או יתר, — הרי זה משלם שתות בלבד, מן הטעם שכבר בארנו :

ב. המתעסק שהפסיד, וחזר וטרח עד שהרויח, — אינו יכול לומר לבעל המעות : בא ונחשוב ההפסד שהפסדנו תחלה, ותפסיד שני שלישים, ונחשוב הריוח שהרווחנו באחרונה, ותטול שליש, אלא מחשב באחרונה בלבד על הריוח, או על ההפסד, ואין לו אלא בריוח שהוסיף על הקרן :

ג. נתן לו מאתים ידיעות במאתים דינרים בעסק, וכתבן בשני שטרות מאה בכל שטר, — מחשב לו על כל

מגדל עוז

שיטול בו שכר עמלו, לחשבון שהיה נוטל בתחלה, ולא כמו שהיה נוטל ממש, שאינו דומה עמל ה' דינרין, לעמל ק' דינרין, עד כאן לשונו ; ואני אומר גם בזה : מחלוקת של פברא היא, לפי ההלכה פרק איזהו נשך, ואין להכריע בה לפי מה שהקדמתי, ומכל מקום תמה אני ממה שכתוב בהשגות בשם הראב"ד ז"ל : כי מה שישאר כו', וזה מתעסק בו, הכל ראוי לו, וכי במה זכה בריוח כזה ? ומאין בא לו ? והלא הפסיד, ולבי אומר לי שלא יצא מפי הראב"ד ז"ל, אלא אחרים כתבו על שמו, וחשבו כן לפי מה שחלק על ר"מ ז"ל פ"ו, בתרי תלתי אגרא ופלגא

שטר בפני עצמו, ובעל המעות הוא שהפסיד על עצמו; נתן לו מאה יריעות במאה דינרים, וחזר ונתן לו בעסק אחר מאה חביות של יין, במאה דינרין, וכתב לו שטר עסק במאתים דינרין, — אינו מחשב לו אלא בשטר אחד, והמתעסק הוא שהפסיד על עצמו. כיצד? שאם מכר המאה יריעות במאה ושלשים, והמאה החביות בשבעים, — בעל המעות נוטל הכל, מפני שעשה שטר אחד, הרי הכל מאתים, ולא הרויח כלום, אבל אילו הניחם שני עסקים כשהיו — היה מרויח המתעסק בחלקו בבגדים עשרים, ומפסיד בחלקו בחביות עשרה, והיה נוטל עשרה, וכן כל כיוצא בזה:

ד. אין המתעסק יכול לחלוק המעות של עסק, או הסחורה, ולומר: אטול את החצי שבתורת מלוה לעצמי, ואשא ואתן בו, ואניח החצי שבתורת פקדון בבית דין, שלא נתן לו ממון זה, אלא להתעסק בכולו; ואם חלק ועשה זה אפילו בבית דין הגדול, — לא עשה כלום, אלא השכר או ההפסד בינהן, על אותן הדרכים שבארנו:

ה. המתעסק שנתן מתנה לאחרים מן המטלטלין של עסק, או ממעות העסק, והביא בעל המעות ראיה ברורה,

מגדל עוז

הפסד, וכבר כתבתי שם שצריך דקדוק; והעמל שחלק בין המתנה למלוה, אינו טעם, כי המתעסק הוא שקונה, ומוכר בסחורה, ולפעמים יהיה הטירח מועט, ומשתכר הרבה, כמי שקונה ומוכר מרגליות, וכיוצא בהן, ולפעמים יטרח הרבה ומשתכר מעט, כמי שמשתכר בגלודות של יין ושל שמן, וכלי זכוכית וחרס, ומה שלא חלק התלמיד, — אין לנו לחלק בו, כאשר כתבתי כמה פעמים, שלקך קראו משנה תורה, גמרא ולא סברא: המתעסק שהפסיד כו', עד על הקרן, במציעא

שאלו המטלטלין או המעות — משל עסק הן, — מוציאין אותן מידו, ואפילו שנה המקבל אותם, ומכרם, ונתנם מתנה לאחרים, או הפסיד, — חייב לשלם, והכל בראיה ברורה; כבר בארנו: שהמתעסק שמת — נשבע בעל המעות, וגובה מחצה; ואם יש שם עדים שהמטלטלין אלו — מן המעות של עסק הם, — נוטל אותם בעל המעות בלא שבועה: ואין בעל חוב ולא אשה נוטלים מהם כלום, אלא אם כן היה בהם ריוח, הרי חלק הריוח של מת של יורשיו, ויטול באותו חלק בעל חוב והאשה:

ו. הנותן מעות לחברו לקחת בהם פירות למחצית שכר, ולא לקח, — אין לו עליו אלא תרעומות; ואם נודע בראיה ברורה שלקח, ומכר, — הרי זה מוציא ממנו השכר בעל כרחו:

ז. נתן לו מעות לקחת בהן פירות למחצית שכר, — לוקח בהן מכל מין שירצה, ולא יקח לא כסות, ולא עצים, וכן כל כיוצא בזה; המושיב את חברו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן — לא יעסיק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו; ואם היה שותף עמו

מגדל עוז

פרק איזהו נשך (דף ס"ח וס"ט): נתן לו מאתים יריעות, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק המקבל (דף ק"ד וק"ה): אין המתעסק וכו', עד שבארנו, עיקר ההלכה — פרק איזהו נשך, ובבאור פרק א': המתעסק וכו', עד בראיה ברורה, זה מתשובת הגאונים ז"ל, והסכמת הראשונים נ"ע, וכן כתב הר"מ ז"ל מקוצי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: כבר בארנו שהמתעסק, עד בעל חוב והאשה, הבאור — בזה הפרק עצמו, ועיקר ההלכות — פרק איזהו נשך, ובהסכמת הגאונים ז"ל: שנותן מעות וכו', עד וכן כל כיוצא בזה, בירושלמי דפרק איזהו

בחצר – מותר, ולא יהיה לוקח ומוכר דברים אחרים, ואם לקח ומכר – השכר לאמצע :

פרק שמיני

א. **הנותן** ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהן, עד שיצאו האפרוחים, ויגדל אותן בעל התרנגולין, ויהיה הריוח בינידם – צריך להעלות שכר עמלו ומזונו ; וכן השם עגלים וסייחים על הרועה, להיות מתעסק בהן, שיגדילו, והשכר לאמצע - חייב להעלות לו שכר עמלו ומזונו בכל יום כפועל בטל, ומגדל אותן, עד שיהיו העגלים בני שלש שנים, והחמור עד שתהא טוענת, ואינו יכול למכור שלא מדעת חברו בתוך זמן זה ; וכן השם בהמה על המפטם, להיות מפטם אותה, והשכר לאמצע – צריך לתן עמלו כפועל בטל ; ואם אמר לו: הרי הראש והאליה שלך בעמלך,

מגדל עוז

כתב, והביאה ר״י אלפס ז״ל בהלכות : המושיב את חברו וכו׳, עד סוף הפרק, בתוספתא :

פרק שמיני

הנותן ביצים לבעל התרנגולים כו׳, עד בתוך זמן זה, פרק איזהו נשך : וכן השם בהמה על המפטם, עד על מחלית שכר מותר : כתב הראב״ד ז״ל : דבר זה אינו מחוור, שהרי אמרו : דהיכא דאית ליה בהמה לדידיה — סגי ליה בריש עגלא, דהיינו דבר מועט, ואי לא — לא סגי ליה לא במותר שליש, ולא בריש עגלא, אלא שיש לפרש הא דאמרינן : דאי אית ליה בהמה לדידיה — אמותר שליש קאי, אבל ריש עגלא, הואיל

יתר על מחצית השכר, — מותר; היו לפני מפטם בהמות אחרות שמפטם אותם, עם זו השומא אצלו, וכן היו לו עגלים וסייחין אחרים, או ביצים אחרות שכו, הואיל והוא מתעסק בשלו ובשל חברו, אפילו לא העלה לו אלא דבר מועט בכל ימי השותפות הזאת — דיו, וחולק בשכר בשוה; ואם היה אריסו, הואיל והוא מטפל בשלו, ובשל בעל השדות — אין צריך להעלות לו כלום:

ב. השם עגלים או סייחין, או הושיב תרנגולים, או שם בהמה על הפטם למחצית שכר, ולא העלה לו שכר — הרי דינו כדין העסק של מעות, רואין בכמה שמין הבהמות או הביצים, וכמה הרויחו, ונוטל המתעסק שני שלישי השכר, ואם הפסידו, משלם שליש ההפסד:

ג. שמין פרה וחמור, וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול, ויהיה השכר לאמצע, אף על פי שזה מתעסק, הרי יש לו ריוח אחר לעצמו בעבודת הבהמות, שהרי שוכר אותה, או עובד בה, ונהנה בשכרה ובעבודתה, ואין שמין עגל עם אמו, ולא

מגדל עוז

וראוי הוא לכל אדם, — סגי ליה בהכי, ודבר מועט דקא אמרינן- היינו מותר שליש, אף על פי שהוא ספק, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני על דברים אלו, אם יצאו מפי הראב"ד ז"ל? שהרי ר"מ ז"ל מפרש כל אלו החלוקים, ויותר מהם על דברי התלמוד פרק איזהו נשך, ואף לדברי הכותב, הואיל והוא עצמו נעשה מפרש, ומציע הצעה מפורשת, מה לי לטעון? ואף כי ההצעה אינה צריכה כלל לפי ההלכה, וזה פשוט: היו למפטם וכו', עד כמות שהן, הכל פרק איזהו נשך: מקום שנהגו וכו', עד להעלות שכר הבהמה מעלין; כתב הראב"ד ז"ל: האי פירושא לא נהיר, אלא לבהמה, כמו למעות, כלומר: שכר כתף לבהמה, כגון עגלים קטנים שצריכין לפעמים להוליכן על כתף,

סיח עם אמו , שהעגל והסיח אינו עושה כלום , ויש בו עסק :

ד. השם בהמה לחברו , עד מתי חייב לטפל בה? באתונות — שמנה עשר חדש , ובגודרות , והן הצאן והבקר , ארבע ועשרים חדש ; ואם בא לחלוק בתוך זמן זה — חברו מעכב עליו , מפני שנשתתפו סתם , לפי שאינו דומה טפלה של שנה ראשונה שהיא מרובה, והריוח מיעט , שאינו משתמנת בתחלה , אלא בקושי , לטפלה של שנה האחרית שהוא מיעט , והריוח מרובה, שהרי היא משתמנת הרבה, ומוספת בכל יום ; לפיכך מעכב עליו עד סוף שנה שניה , ילדה הבהמה השומה אצלו — הרי הולד מבכלל הריוח לאמצע ; מקום שנהגו לגדל ולדותם — יגדלו , ואחר כך ימכרו , מקום שנהגו שלא לגדל — חייב המתעסק להטפל בולדות , בדקה שלשים יום , ובגסה חמשים יום , וחולקין ; רצה להטפל בהן יותר על זמן זה — שם אותן בפני שלשה , ביום שלשים וביום החמשים וכל שירויחו אחר כך , — יטול המתעסק ג׳ חלקים , וחברו

מגדל עוז

והוא דבר מיעט שאינו מצוי , אם נהגו שיטול אותו המתעסק , חוץ משכר עמלו שט״ת בגידול בהמות — מעלין , עד כאן לשונו ; ואני אומר : זו איננה השגה , כי אם הפירש הזה אינו מחוור בעיניו , מחוור הוא בעיני גדולים וחכמים מחוכמים , ראשונים והאחרונים , וגם אנחנו כך קבלנו מפי רבותינו , ואין שכר כתף אצלנו נופל , אלא בנושאי משא על כתפיהם , והם נקראים כתפים , אבל בעגלים קטנים כתיב : בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל ; ועוד דאם כן למה עושה מהן התלמוד שתי בבות בעיקר ההלכה , פרק איזהו נשך , דומיא דמקום שנהגו להעלות ולדות כו׳ , שגם ר״מ ז״ל כתבו בסמוך , אלא מר מאי דשמיע ליה קאמר , ומר מאי דשמיע ליה קאמר , וכלם דברי אלהים

רביע הריוח, שהרי יש לו חצי הולד, ומפני שנתעסק בחצי של חברו - נוטל חצי אותו החצי, הרי שלשה רבעים: ואם לא התנה כן בפני שלשה — הרי מחל, והולדות ביניהן בשוה כמות שהן; מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות העסק — מעלין, ויהיה כל שכר שנוטל המתעסק, בשכר שנושא על כתפו - בכלל שכר המעות; וכן אם דרכן להעלות שכר בהמה מעלין לו; מקום שנהגו להעלות שכר בהמה בשכר עמלו - מעלין; וכל המתעסק או המשתתף סתם, — לא ישנה ממנהג המדינה:

ה. ראובן שהיתה לו שדה, והוריד שמעון לתוכה לזרעה, או לנטעה, ולהוציא עליה הוצאות, ולמכור הפירות, וכל היתר על ההוצאה יהיה ביניהם, בין שהתנו שיחלקו בשוה, בין שהתנו שיטול ראובן יתר, בין שהיתה ההוצאה כולה משל ראובן, בין שהיתה משל שמעון - בכל זה מותר, ואין כאן אבק רבית, ושמעון המטפל בעבודת הארץ ובהוצאה, ובמכירת הפירות, והוא הנקרא אריס, ארים אומר:

מגדל עוז

היים הם: מקום שנהגו להעלות ולדות כו', עד עליו להביא ראיה, פרק איזהו נשך; בעל שהוריד אריכין, עד כאריס, בכתובות פרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ' ע"א): האחין או היורשין וכו', עד כשותפין לכל דבר; כתב הראב"ד ז"ל: לא האירו דבריו, שאם יש להם ממון מבית אמותם, אינן שותפין בו, וכן בכל ריוח שהרויחו שלא מכח ירושת אביהן, עד כאן לשונו; ואני אומר: הוא למד לתלמידיו דרך קצרה, ובלשון כולל, ואורו יהל, שכתב ירושת מירישן, ומה לי אם ירשו אביהן? ומה לי אם ירשו אחיהם? מה לי אחותם? ומה לי אמותם? ומה שהירגל בתלמיד ירשו את אביהן, אורחא דקרא נקט, ומאי דשכיח נקט, והכי איתא פרק מי שמת בבלי וירושלמי (דף י"ז ע"א

למחצה ירדתי, ובעל השדה אומר: לשליש הורדתיו — הולכין אחר מנהג המדינה, וזה שטען שלא כמנהג, — עליו להביא ראיה:

ו. בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו, וגרשה, אם היה הבעל ארים, הואיל ונסתלק בעל — נסתלקו הם, ואין להם מן ההוצאה אלא שעור השבח, ובשבועה; ואם אין הבעל ארים, על דעת (מנהג) הארץ ירדו, ושמין להן כארים:

ז. האחין או שאר היורשין שלא חלקו ירושת מורישן, אלא כבן משתמשין בה ביחד, — הרי הן כשותפין לכל דבר, אחד מן האחין או מן השותפין, שנפל לאומנות המלך — הריוח לאמצע; חלה אחד מהן ונתרפא - נתרפא מן האמצע; ואם חלה בפשיעה, כגון שהלך בשלג, או בחמה בימי החום, עד שחלה, וכיוצא בזה — הרי זה מתרפא משל עצמו:

מגדל עוז

הלכה ו') , ובירושלמי דשקלים (דף מ"ו ע"ב) : אחד מן האחין או השותפין שנפל לאומנות וכו' , חלה אחד מהם ונתרפא כו' , ואם חלה בפשיעה, עד משל עצמו , פרק מי שמת (דף קמ"ד) : כתב הראב"ד ז"ל : גם בזה קצר מאד , עד כאן לשונו ; ואני אומר : כמה פעמים שבחתי גם אני מעשיו , ופרסמתי דרכיו , שלמד בדרך קצרה , אורך הגמרא , ולא חשש לדקדוקי הסברא בזה החבור , ולכך קראו משנה תורה :

פרק תשיעי

א. השותפין כולן, והאריסין, והאפוטרופין, שמנו אותם בית דין על היתומים, והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, או שהושיבה בעלה חנונית, ובן הבית, כל אחד מאלו — נשבע מדבריהם בטענת ספק, שמא גזל חברו במשא ובמתן, או שמא לא דקדק בחשבון שביניהם; ולמה תקנו חכמים שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמן, שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות — ראוי הוא להם, מפני שנושאין ונותנין וטורחין; לפיכך תקנו להם חכמים: שחייבין שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל מעשיהן בצדק ואמונה:

ב. ואין כל אחד מאלו נשבע בטענת ספק, עד שיחשוד המשביע אותן בשתי כסף, שהן שתי מעין של כסף, כמו שיתבאר; אבל אם חושדן בפחות מזה, — אינם נשבעין:

ג. מכאן הורו רבותי: שאם מת השותף האחד — אין היורש יכול להשביע שותפו של אביו בטענת שמא, שהרי אינו יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי, כדי שיחשוב אותו זה היורש בשתי כסף; ויש מי שהורה: שמשביע אותו היורש בטענת שמא, וכזה ראוי לדון, שהרי היורשין משביעין את האשה, שנעשת אפוטרופא בחיי בעלה:

מגדל עוז

פרק תשיעי

השותפין כולן והאריסין וכו', עד בחשבון שביניהן, פרק כל הנשבעין (דף מ"ה), ופרק הכותב, ושם כתבה ר"י אלפס ז"ל: ולמה תקנו חכמים שבועה זו, עד בצדק ובאמונה,

ד. אף על פי שאין שם עדים שזה אריסו או שותפו, אלא הוא מודה מפי עצמו, ואמר: שותפו או אריסו או בן ביתו אני, אבל לא גזלתי כלום, — הרי זה נשבע בנקיטת חפץ, שאין אומרים מיגו לפיטרו שבועה, אלא לפיטרו ממון; איזהו בן הבית שיש לו להשביע בטענת ספק? זה שמכנים פועלים ומוציא פועלים, ומכנים לו פירות ומוציא לו פירות; אבל בן הבית שאינו נושא ונותן, אלא נכנס ברגלו ויוצא בלבד, — אינו יכול להשביעו מספק; וכן אפיטרופים שמנהו אבי יתומים - אין היתומים משביעין אותו בטענת ספק; וכן האשה שלא נעשית אפיטרופא בחיי בעלה, ולא נשאה ולא נתנה כאחר קבורת בעלה - אין משביעין אותה מספק; וכן אם נשאה ונתנה בין מיתה וקבורה -אין משביעין על זה שנשתמש בין מיתה לקבורה, שאם אתה אומר שתשבע על זה — לא תמכור לקבורה, ונמצא המת מתנוול:

ה. המשלח ביד חברו חפץ למכרו, או ששלח מעות בידו לקנות לו פירות, או סחורה, אף על פי שלא נתן לו שכר על זה, ואין לו חלק ולא הנאה בשליחות זו, הואיל ונשא ונתן בממון חברו - הרי זה כבן בית, ויש לו להשביע מספק, שלא גזל לו כלום בעת שהביא לו הסחורה שקנה, או מקצתה, או המעות שמכר לו מהן:

ו. השותפין שנושאין ונותנין ביחד, או שהיה האחד נושא ונותן, ומפקיד הסחורה, או מקצתה, או המעות, עם

מגדל עוז

בגטין פרק הניזקין (דף נ״ב): ואין כל אחד מאלו נשבע כו׳, על כמו שיתבאר, פרק כל הנשבעין, והבאור — פרק ג׳ דהלכות טוען ונטען: אבל אם תבדן בפחות מזה וכו׳, לפיטרו ממון, פרק כל הנשבעין שם: איזהו בן הבית, עד להשביעו מספק, פרק כל הנשבעים: וכן אפוטרופים כו׳, עד אין היתומים משביעין

דשני, בלא משקל ולא מדה ולא מנין – הרי שניהם נכנסין לספק, ויש יכול אחד מהן להשביע את חברו שבועת השותפין; אבל אם היה האחד הוא שנושא ונותן, והשני לא נתעסק עמו כלל – אין נשבע אלא זה שנשא ונתן:

ז. חלקו השותפין והאריסין, ונתגרשה האשה, ונפרד מעליו בן הבית, והביא לו השליח סחורה שקנה לו, או מעות שמכר לו בהן, ושתק, והלכו להם, ולא תבעם מיד – אינו יכול לחזור ולהשביעו בטענת ספק; אבל אם היתה לו טענת ודאי – משביעו עליה, ומגלגל בה כל מה שירצה; וכן אם נתחייב לו שבועה אחר זמן, בין של תורה, בין של דבריהם כגון שנעשה לו שותף, או בן בית, פעם אחרת – הרי זה יכול לגלגל עליו: שלא גזלת בשותפות זו שבינינו, ולא כשהיית שותפי, או אריסי, או בן ביתי, או אפוטרופי בראשונה, וכן כל כיוצא בזה:

ח. השותפין שחלקו, ונשאר להם חובות אצל אחרים – אינן יכולין להשביע זה את זה מספק, שהרי חלקו, והחוב שנשאר דבר ידוע הוא, בכל מה שיפרעו – יקח זה חלקו מן החוב, וזה חלקו מן החוב; וכן אם נשאר להם מעות בכים וכבר ידעו אותן, ועדיין לא נטלו כל אחד חלקו, – אין משביעין זה את זה, שהמעות כחלוקין הם; וכן אם עשו חשבון כל השותפין, ונשאר לאחד מהן אצל חבירו דבר קצוב וידוע, ואף על פי שעדיין לא נטלו, הרי חלקו: אבל אם

מגדל עוז

אותו מטענת ספק, דגטין פרק הניזקין שם: וכן הלכה, עד מהכיול, פרק כל הנשבעין שם: המשלח ביד חברו וכו', עד שנשא ונתן, בתשובת הגאונים ז"ל: חלקו השותפין והאריסין, עד וכן כל כיוצא בזה, הכל פרק כל הנשבעין שם: השותפין שחלקו ונשאר להן, עד סוף הפרק, בתשובת הגאונים,

נשאר בינידם כל שהוא מן הפירות, ועדיין לא חלקו אותן, ולא ידעו משקלם, או שנשאר בינידם צד מן השותפות, שלא עשו בו חשבון, ולא ידע כל אחד מהן כמה חלקו המגיעו – הרי השותפות קימת עדיין, ומשביעין זה את זה:

ט. מי שתבע את חברו אחר חלוקה – אינו יכול להשביעו אלא על ידי גלגול, כמו שבארנו, אבל יש לו להחרים סתם על מי שגזלו כלום כשהיה שותפו, או אריסו, או בן ביתו, ולא יודה במה שגזל:

פרק עשירי

א. שותף שטען על חברו: שכך היה תנאי בינידם, והלה אומר: לא היה תנאי זה מעולם, או שטען: שהקרן שלי היה כך וכך, והלה אומר: אינו אלא פחות מזה, או שטען: שכבר נתתי לך השותפות, והלא אומר. לא לקחתי, או שסחורה זו משלי היה, והלא אומר: משל אמצע, וכל כיוצא בטענות אלו – הרשות ביד התובע בשבועה; כיצד? אם רצה התובע שלא ישבע השותף שבועת השותפין,

מגדל עוז

והסכמת הראשונים ז"ל, וכן כתב הר"מ ז"ל מקולי מדעת בעלי התוספות:

פרק עשירי

שותף שטען על חברו כו', על מן הטעם שבארנו, גם זה הכל מהסכמת הגאונים ז"ל ותשובתם, וכן כתב הר"מ ז"ל מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל, והבאור בזה הפרק:

וישבעו היסת על הטענה שבופר בה, ואומר: לא היו דברים מעולם — הרי זה משביעו ; ואם רצה, מגלגל עליו כל אלו הדברים בשבועת השותפין, ומשביעו בטענת ספק שלא גזלת כלום כל ימי השותפות, ושהיה בינינו תנאי כך, ושזו הסחורה שלך, ושנתת לי כך וכך, וכן כל כיוצא בזה:

ב. התובע שותפו להשביעו שבועת השותפין, הנתבע אומר: כבר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום, והתובע אומר: עדיין לא חלקנו, ולא עשינו חשבון, או שאמר התובע: חלקנו על מנת שנשביע אותך שבועת השותפין בכל עת שנרצה, ועדיין לא נשבעת, ואתה מדחה אותי מיום ליום — אינו יכול להשביעו בטענת ספק, אפילו אמר הנתבע: כן חלקנו, ונשאר לך אצלי, וזה הנשאר אינו אלא חוב שזקפתו עלי, או פקדון הנחתו אצלי, אף על פי ש״ש עדים שהיה שותפו — אינו יכול להשביעו בטענת ספק, ואינו יכול להשביע היסת, שכבר חלקו, או שלא נשתתפו מעולם, ואפילו על ידי גלגול, לפי

מגדל עוז

טען שעדיין כו׳, עד וכן כל כיוצא בזה, גם זה בתשובת הגאונים ז״ל, וכן כתב הר״מ ז״ל מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות: ראובן שהטיל לכיס וכו׳, אין אומרים ישבע ראובן שבועת השותפין כו׳, טען ראובן כו׳, עד והזהר בדין זה, שכבר טעו בו בעלי הוראה; כתב הראב״ד ז״ל: מי שאמר שישלם שמעון חמשים, ילך על דרך שאמר הוא למעלה: הטילו לכיס זה מנה, וזה מאתים, השכר או הפחת לאמצע, וכמצא ראובן מפסיד מאתים וחמשים, ושמעון כמו כן מאתים וחמשים, אלא שאיני מודה שישלם שמעון כלום, וכן בכל גרעון שיהיה שם, שלא קבל זה אחריות לזה, אלא זה מפסיד ממה שהיה לו, וזה מפסיד ממה שהיה לו, לפי מעותיהן, והשכר לעולם לאמצע; והטעם מפורש בירושלמי, עד דאת תזיל ומזבין חדא זמנא, אנא איזיל ומזבין

שאין משביעין היסת ואין מגלגלין, אלא אם טענו דבר שאם יודה בה — יהיה חייב לשלם ממון; אבל דבר שאפילו הודה בו אינו חייב אלא שבועה — אינו נשבע עליו, ואפילו על ידי גלגול; ובזה הורו הגאונים בעלי הוראה:

ג. טען: שעדיין שותפי אתה, ונשאר לי אצלך כך וכך, וזה אומר: כבר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום, או לא היית שותפי מעולם — הרי הנתבע נשבע היסת שאין לו בידו כלום, ומגלגל עליו שלא גזלתני כלום מעולם, ואינו מגלגל עליו שלא היה שותפו, או שכבר חלקנו, מן הטעם שבארנו:

ד. טען: שעדיין שותפין אנחנו, ויש לי להשביעך בטענת ספק, והלה אומר: לא נשתתפנו מעולם, והביא התובע עדים שהיה שותפו, וחזר הנתבע אחר כך, ואמר: חלקנו, — אין שומעין לו, שהרי הוחזק כפרן לשבועה זו, וישבע שבועת השותפין, וכן כל כיוצא בזה:

ה. ראובן שהטיל לכיס ת' דינרים, והטיל שמעון ר', ונשתתפו, ונשאו ונתנו ביחד, והרי הממון כולו ביד ראובן, וטען

מגדל עוז

עשרה זמני, ולזה הטעם אין דין הפחת כדין השכר; ומה שכתב בסוף שאם היה הממון הנשאר ביד שמעון, שיטול ממנו ראובן החמשים - אינו דין אמת, שההפסד לפי מעות, שני חלקים לראובן, והשליש על שמעון, נמצא לראובן בהפסד חמש מאות שלש מאית ל"ג דינרין בקירוב, ולשמעון קס"ו, נשארו לשמעון בחלקו הממון ל"ג, והשאר לראובן, וזהו דין אמת, עד כאן לשונו; ואני אומר: דין זה אינו מפורש בתלמוד, אלא ה"מ ז"ל מקובל בו מפי רבותינו, מפי הגאונים הראשונים נ"ע, שהסכימו בכך, והזהיר עליו והעיד, שכבר טעו בו בעלי הוראה, וכן כתב הר"מ ז"ל מקילי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל;

ראובן שפחת מן הקרן חמש מאות דינרין, אין אומרים: ישבע ראובן שבועת השותפין שפחתו כך, וישלם שמעון חמשים מביתו, אלא ישבע ראובן שבועת השותפין שפחתו, וילך במנה שבידו בלבד, ולא ישלם שמעון כלום; טען ראובן: ששמעון יודע בודאי בפחת זו שפחתו, — יגלגל על שמעון שאינו יודע בודאי סכום הפחת הזה, ואם לא נתעסק שמעון בשותפות זו כלל — ישבע שמעון היסת, שאינו יודע בודאי בזה ההפסד, ויפטר; ולא עוד: אלא אם היה זה המנה הנשאר ביד שמעון — חולקין אותו בשוה, שאין השותף מן הנשבעין ונוטלין, כדי שישבע ויטול מה שביד חברו, אלא נשבע ונפטר, או נוטל מדבר שהוא תחת ידו, והזהר בדין זה, שכבר טעו בו בעלי הוראה:

ו. טען שמעון: שיש ללוי עליו חוב בזו השותפות מנה, אם היה בידו כדי החוב, והיה יכול לתתנו ללוי — נאמן, ונותנין החוב, ואחר כך מחשבין; ואם אין בידו לתן — אינו נאמן

מגדל עוז

ומה שכתב הראב"ד, יישר כחו שפרסם לנו דעתו של האומר שישלם שמעון חמשים, מה שלא כתב ר"מ ז"ל שיש אומר, אלא שאין אומרין, ואף על פי כן הוא אינו מודה בו, והכריע דעתו בדעת שלישית, ואין לו גם כן ראיות, אלא כי סברות, וכבר כתבתי כמה פעמים שאין כונתי בזה החבור לסתור, אלא לבנות בג"ה, וגם כי לא באתי לטעון על הסברות לברר בסברתו, איזהו יכשר, רק במה שיש כח בתלמוד להכריע בראיות, לכן איני מכנים ראשי בין סלע מחלוקת והאמת יורה דרכו: טען שמעון שיש ללוי וכו', עד החוב משלו, גם זה מתשובת הגאונים הראשונים ז"ל, וכן הסכים הר"מ מקוצי ז"ל מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: וכן אם יצא שטר חוב על לוי וכו', וכילד דנין בדין זה לוי וכו', עד וכן כל כיוצא בזה;

להוציא מיד ראובן, או מן הסחורה הידוע לשותפות, שמא קנוניא הם עושין, שמעון ולוי על נכסי ראובן, אפילו היתה המלוה בשטר — אין ראובן חייב לשלם ממנה כלום; אבל אם טען שמעון: שראובן יודע בודאי שזה החוב שעלי מחמת השותפות הוא, והחוב אצלנו הוא, — ישבע ראובן היסת, או על ידי גלגול: שאינו יודע שחוב זה אצלנו, וישלם שמעון החוב משלו; וכן אם יצא שטר חוב על לוי בשם שמעון, במאה דינרין ממטון השותפות, ואמר שמעון: נפרעתי, והחזרתי לכים, או שאמר שמעון: קבעתי לו זמן לשנה, או לשתים — אינו נאמן, שמא קנוניא הוא עושה על נכסי ראובן; וכיצד דנין בדין זה? לוי כבר נפטר בהודאת שמעון, ואם לא הביא שמעון ראיה, — ישלם מביתו, ויתבע לוי בסוף זמן שאמר, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

כתב הרמב"ד ז"ל: ומאמר שהשטר של לוי מפורש, שהוא מן השתוף של ראובן, אם השטר ביד ראובן, למה יפטר לוי בהודאת שמעון, כי אם המחלה שלו, אלא אם יכול להוציא משמעון — יוציא, ואם לאו — יתבע מלוי, אבל אם השטר ביד שמעון, — נאמן הוא לומר פרעתי, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם בזה הוראת הגאונים כיתה, והסכמת האחרונים כ"ע, וכן כתב הר"מ ז"ל מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל, והרוצה לחלוק יחלוק, כי אני בסברות לא אכניס עצמי בסלע המחלוקות, והאמת יורה דרכו:

נגמרו הלכות שלוחין ושותפין בעזר האל

הלכות עבדים

יש בכללן שלש עשרה מצות, חמש מצות עשה,
ושמנה מצות לא תעשה,
וזהו פרטן:

א דין קנין עבד עברי.
ב שלא ימכר ממכרת עבד.
ג שלא יעבידנו בפרך.
ד שלא נעבוד בו עבודת עבד.
ה שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך.
ו להעניק לו בצאתו חפשי.
ז שלא יצא ריקם.
ח לפדות אמה העבריה.
ט ליעדה.
י שלא תמכר. (*

ובאור מצות אלו — בפרקים אלו:

*) על כי לא נדפסו הפרקים האחרונים, — השמטנו גם את שלש המצות האחרונות;

פרק ראשון

א. עבד עברי האמור בתורה — זה ישראלי שמכרו אותו בית דין על כרחו, או המוכר עצמו לרצונו; כיצד? גנב ואין לו לשלם את הקרן, — בית דין מוכרין אותו, כמו שאמרנו בהלכות גנבה; ואין לך איש בישראל שמוכרין אותו בית דין, אלא הגנב בלבד; ועל זה שמכרוהו בית דין הוא אומר: [1] כי תקנה עבד עברי; ועליו הוא אומר במשנה תורה: [2] כי ימכר לך אחיך העברי; מוכר עצמו כיצד? זה ישראל שהעני ביותר, נתנה לו תורה רשות למכור את עצמו, שנאמר: [3] וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך; ואינו רשאי למכור את עצמו, ולהצניע את דמיו, או לקנות בדם סחורה או כלים, או לתנם לבעל חובו, אלא אם כן צריך לאכלן בלבד:

ב. ואין אדם רשאי למכור את עצמו, עד שלא ישאר לו כלום, ואפילו כסות לא תשאר לו, ואחר כך ימכור

[1] בראשית כ"א, [2] דברים ט"ו [3] ויקרא כ"ה

מגדל עוז

פרק ראשון

עבד עברי האמור בתורה וכו', עד כמו שאמרנו בהלכות גניבה, עיקר ההלכה פרק קמא דקדושין (דף י"ד), ובספרי (דף מ"ג ע"א), והבאור — פרק ג' דהלכות גניבה: ואין לך איש מישראל כו', עד כי ימכר לך אחיך העברי, פרק קמא דקדושין: שם, ובספרי, שם: מוכר עצמו כילד, עד ואחר כך ימכור עצמו, במציעא פרק איזהו נשך (דף ע"א), ובספרי: כבר באמרנו שאין האשה נמכרת בגנבתה, וכן אינה מוכרת את עצמה, עיקר ההלכה בסוטה פרק היה נוטל (דף כ"ג), והבאור — פרק

את עצמו ; כבר בארנו : שאין האשה נמכרת בגנבתה , וכן אינה מוכרת את עצמה , ואינה קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני , מפני החשד ; ואין הגר נקנה בעבד עברי , שנאמר : [1] ושב אל משפחתו — מי שיש לו משפחה :

ג. עבד עברי שמכרוהו בית דין , — אין מוכרין אותו אלא לישראל , או לגר צדק ; וכן המוכר עצמו — אינו רשאי למכור עצמו לגוי , ואפילו לגר תושב ; ואם עבר ומכר עצמו אפילו לעובד עבודה זרה , ואפילו לעבודה זרה עצמה , — הרי זה מכור , שנאמר : [2] או לעקר משפחת גר , «לעקר» — זה הנמכר לעבודה זרה עצמה :

ד. בא ואמר לך : הריני מוכר עצמי לגוים , — אין אתה זקוק לו עד שימכר ; אבל לאחר שנמכר לגוי , אף על פי שעבר ועשה שלא כהוגן , — מצוה לפדותו , ולא יטמע בהם , שנאמר : [3] אחרי נמכר גאולה תהיה לו :

ה. אחד המוכר את עצמו ; או שמכרוהו בית דין , — אינו נמכר בפרהסיא על אבן המקח , ולא בסימטא כדרך

[1] ויקרא כ"ה [2] שם [3] שם

מגדל עוז

ג' דהלכות גנבה : ואינה קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני , עד ואפילו לגר תושב , פרק איזהו נשך (דף ע"א) : ואם עבר ומכר וכו' , עד גאולה תהיה לו , פרק הערל : אחד המוכר עצמו או שמכרוהו בית דין וכו' , עד ודרך כבוד , זה מפורש בתורת כהנים פרשת בהר סיני (דף כ"ה) , שלא ימכרם בסימטא , ויעמידם על אבן הלקח : כל עבד עברי וכו' , מכאן אמרו חכמים וכו' , וכן לא יאמר לו חפור וכו' , עד דבר קצוב שהוא צריך לו ; כתב הראב"ד ז"ל : סברא זו שלו היא , אבל חכמים לא פירשו בו טעם קצבה , ולא אמר אלא שיאמר לו עד שאבא , והוא מתעכב לבא , עד שיצטער , והוא הדבר המסור לבם , שיכול לומר : לא היה לי פנאי לבא , והשם יודע בו , ועל זה

שהעבדים נמכרין, שנאמר: [1] לא ימכרו ממכרת עבד, אינו נמכר אלא בצנעה ודרך כבוד:

ו. כל עבד עברי אסור לעבוד בו בפרך, ואי זו היא עבודת פרך? זו עבודה שאין לה קצבה, ועבודה שאינו צריך לה, אלא תהיה מחשבתו להעביד, ובלבד שלא יבטל; מכאן אמרו חכמים: שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבא, שהרי לא נתן לו קצבה, אלא יאמר לו. עדור עד שעה פלונית, או עד מקום פלוני; וכן לא יאמר לו: חפור מקום זה, והוא אינו צריך לו; ואפילו להחם לו כוס של חמין, או להצן, ואינו צריך לו, — אסור, ועובר עליו בלא תעשה, שנאמר: [2] לא תרדה בו בפרך, הא אינו עושה לו, אלא דבר קצוב שהוא צריך לו; וכן הגוי שנמכר לו, אם רדה בו בפרך — הרי ישראל מצווין למנעו; ואם הניחוהו, — עוברים בלא תעשה, שנאמר: [3] לא ירדנו בפרך לעיניך; ואין אנו נזקקין להכנס לרשותו של גוי, ולבדוק

[1] ויקרא כ"ה [2] שם [3] שם

מגדל עוז

נאמר ויראת מאלהיך, אבל בין קצבה ללא קצבה, מאי ויראת איכא? ועוד העבד לא יהיה כפועל שילא לעבודת השדה בשעת יציאת הפועלים, ויכנס בכניסתם, ויאכל בשעת אכילתם, ויעבוד בשדה כעין עבודתם, ומה קצבה יתן אדם לפועליו? אבל המתבר הזה מופלג הוא, ומפליג הדברים למה שירצה, עד כאן לשונו; ואני אומר: האמת הוא כי בתורת כהנים נאמרו כל הלכות אלו, פרשת בהר סיני, במכין י"ח, ופרק י"ג וי"ד, והלשון שם אצלנו כדברי הראב"ד ז"ל, אבל זכור אני ללשון ר"מ ז"ל שלמדתי ושכחתי: וכן הגוי שנמכר לו וכו', ואם הניחוהו וכו', עד מדעת עצמו, הכל בתורת כהנים פרשת בהר סיני (שם): אנשים שאינן נוהגין כשורה, עד להשתעבד בהן; מלך שגזר וכו', עד יותר מדאי; כתב הראב"ד ז"ל: בחיי ראשי לא נאמרו דברים

אחריו שלא יעבידנו בפרך, שנאמר: [1] לעיניך, — בזמן שאתה רואה:

ז. כל עבד עברי אסור לישראל שקנהו, להעבידו בדברים שהם מיוחדים לעשות העבדים, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: [2] לא תעבוד בו עבודת עבד, אינו נוהג בו אלא כשכיר, שנאמר: [3] כשכיר כתושב יהיה עמך; ומותר לספר לו שערו, ולכבס לו כסותו, ולאפות לו עיסתו; אבל לא יעשה אותו בלן לרבים, או ספר לרבים, או נחתום לרבים; ואם היתה אומנותו זאת קודם שימכר, — הרי זה יעשה; אבל לא ילמדנו בתחלה מלאכה כלל, אלא אומנות שהיה בה, היא שעושה כשהיה עושה מקודם; במה דברים אמורים? בעבד עברי, מפני שנפשו שפלה במכירה; אבל ישראל שלא נמכר, — מותר להשתמש בו כעבד, שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו, ומדעת עצמו:

[1] ויקרא כ״ה [2] שם [3] שם

מגדל עוז

הללו בגמרא לענין זה, אלא שהיו אנשים פורעים מס המלך בשביל חבריהם, והיה המס עשרה דינרים, והיו עושין להם מלאכה חמשה עשר, ושאל אם היא הלואה ויש בה משום רבית? או לא? ופשט ליה: דלאו הלואה היא, אלא זביני דמלכא הוא, דאית ליה רשות לזבוני להו כעבדי, עד דפרעי, עד כאן לשונו; ואני אומר: חייו חיי עולם בנגלה ובנעלם, אלא הכי גרסינן פרק המולך (דף מ״ד) גמרא מתניתין דהמחזיר את גרושתו כו׳, אמר ליה רב פפא (דף מ״ו): חזי מר הני דבי פפא בר אבא, דיהבי זוזי אאיכסי לכרגייהו, ומשתעבדי בהו עבידתא יתירתא, כי נפקי צריכי גיטא דחירותא? או לא? אמר ליה: אילו השתא שכיבי, ולא אמרי לכו הא מלתא, הכי אמר רב ששת: מהרקיהו דהני — בטפסא דמלכא מנח, ומלכא אמר: מאן דלא

ח. אנשים שאינן נוהגין כשורה, — מותר לרדותן בחזקה, ולהשתעבד בהן כגון מלך שגזר: שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש, ישתעבד לזה שנתן המס על ידו, — הרי זה מותר להשתמש בו יותר מדאי, אבל לא כעבד:

ט. כל עבד עברי, או אמה העבריה, חייב הארון להשותן לו במאכל ובמשקה, בכסות ובמדור, שנאמר: [1] כי טוב לו עמך, שלא תהא אתה אוכל פת נקי, והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן, והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין, והוא ישן על גבי התבן, אתה דר בכרך, והוא דר בכפר, או (אתה דר) בכפר, והוא יושב בכרך, שנאמר: [2] ויצא עמך, מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי — כקונה ארון לעצמו; וחייב לנהוג בו מנהג אחוה, שנאמר: [3] ובאחיכם בני ישראל; ואף על פי כן

[1] דברים ט״ו [2] ויקרא כ״ה [3] שם

מגדל עוז

יהב כרגא — משתעבד למאן דיהיב כרגא, עד כאן; והכיא ודאי לא אפשר לפרושה, אלא משום עבידתא יתירתא, דהא אי צריכי גיטא בעא מיניה, בשלמא בפרק איזהו נשך שייך לפרושי כדקאמר מר, מתרי טעמי, חדא: דמתניא לגבי רבית, ועוד דלא גרסינן בה «כי נפקי צריכי גיטא דחירותא, או לא» אלא הא דפרק החולץ דמתאמרא לגבי קנין עבדים, וגרסינן בה: כי נפקי כו׳, היכי מצי מפרש לה לענין רבית? על כן אני מסכים עם דברי ר״מ ז״ל, ותיי רבינו הראב״ד ז״ל, יעמדו לקץ הימים לעולם ולעולמי עולמים: אבל לא כעבד ואם אינו נוהג כשורה כו׳, פרק קמא דקדושין (דף כ׳), ובתורת כהנים פרשת בהר סיני: כל עבד עברי, עד שהוא עושה לו, פרק קמא דקדושין (דף ל׳ ע״ב), וריש פרק בתרא דערכין (שם דף כ״ב), ובתורת כהנים פרשת בהר סיני: אין אמה העבריה נוהגת, עד היובלות

צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות, באותן העבודות שהוא עושה לו:

י. אין אמה העבריה נוהגת, ולא עבד עברי נוהג, אלא בזמן שהיובל נוהג, בין עבד עברי שמוכר עצמו, בין זה שמכרוהו בית דין; וכבר בארנו מתי בטלו היובלות:

פרק שני

א. **עבד** עברי שמכרוהו בית דין, והמוכר עצמו,— נקנה בכסף, ובשוה כסף, ובשטר; כיצד בשטר? כותב לו על הנייר או על החרס: הריני מכור לך, הריני קנוי לך, ונותן לו השטר:

ב. מכרוהו בית דין,—עובד שש שנים מיום מכירתו; ובתחלת השנה השביעית שלו—יצא בן חורין; ואם פגעה בו שנת השמטה בכלל השש,—הרי זה עובד בה; אבל אם פגעה בו שנת יובל, אפילו נמכר שנה אחת לפני היובל,—הרי זה יצא לחרות, שנאמר: [י] עד שנת היובל יעבוד עמך בשנת היובל הזאת וגומר:

[י] ויקרא כ"ה

מגדל עוז

עיקר ההלכה בערכין פרק המקדיש (דף כ"ט), ומייתי לה בקדושין פרק האומר (דף ס"ט), והבאור — פ"י דהלכות שמטה ויובל:

פרק שני

עבד עברי שמכרוהו, עד ונתן לו השטר, פרק קמא דקדושין (דף י"ד): מכרוהו בית דין עובד שש, עד שנאמר בשנת

ג. המוכר עצמו, יש לו למכור עצמו יותר על שש; הרי שמכר עצמו לעשר שנים, או לעשרים שנה, ופגע בו יובל, אפילו אחר שנה, — הרי זה יוצא ביובל, שנאמר: [1] עד שנת היובל יעבוד עמך:

ד. אחד המוכר עצמו, או שמכרוהו בית דין וברח — חייב להשלים שש; ואם פגע בו יובל — יוצא לחרות:

ה. חלה, בין שחלה שנה אחר שנה, או שחלה חלאים מקוטעים, אם הכל פחות מארבע שנים, — עולין למנין שש: אבל אם חלה ארבע שנים, — חייב להשלים כל ימי החולי, שנאמר: [2] כשכיר כתושב; ואם פגע בו יובל — יצא; במה דברים אמורים שמחשבין ימי החולי? כשהיה חליו כבד, שאינו יכול לעשות מלאכה, אבל אם לא היה חליו כבד, אלא יכול לעשות מעשה מחט, אפילו חלה כל שש, — עולין לו:

ו. המוכר עצמו לגוי, אם לא נפדה, — אינו יוצא אלא ביובל, שנאמר: [3] ואם לא יגאל באלה ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו:

ז. הנמכר לגוי, אם לא השיגה ידו לגאול, — קרוביו פודין אותו, וקרוב קרוב קודם, שנאמר: [4] או דודו או בן דודו יגאלנו; ובית דין כופין את קרוביו לפדותו, שלא יטמע בגוים; לא פדאוהו קרוביו, או שאין ידם משגת, — מצוה על כל אדם מישראל לפדותו, ובין שפדאוהו קרובים,

[1] ויקרא כ"ה [2] שם [3] שם [4] שם

מגדל עוז

היובל כולאת, פרק קמא דקדושין (דף ט"ו), ובנדה פרק יוצא דופן (דף מ"ז ומ"ח): ובערכין פרק השג יד (דף י"ד ע"ב), המוכר עצמו יש לו למכור אפילו חלה כל שש עולין לו, פרק קמא דקדושין (דף מ"ג ע"א וב'): ובספרי פרשת ראה (דף י"ח):

בין שפדאוהו שאר אדם, — יצא לחרות; ויש לו לוות ולגאול את עצמו מן הגוי, וגואל לחצאין; אבל הנמכר לישראל, — אין הקרובים פודין אותו, ואינו לוה וגואל, ואינו גואל לחצאין; אלא כיצד דינו? אם השיגה ידו לתן כפי השנים הנותרות, — נותן ויוצא, ואם לאו — לא יצא:

ח. אחד המוכר עצמו, בין לישראל, בין לגוי, ואחד שמכרוהו בית דין, — הרי זה מגרע מפדיונו ויוצא; כיצד? הרי שמכרוהו בששים דינרים, ועבד ארבע שנים, ומצאה ידו, — הרי זה נותן עשרים דינרים, ויצא לחרות; וכן אם מכר עצמו בארבעים דינרין לעשר שנים, — הרי זה מגרע ארבעה דינרין לכל שנה שעבד, ונותן הנשאר כסף, או שוה כסף, ויוצא; וכן הנמכר לגוי, — מחשב הדמים לפי השנים הנשארות, עד שנת היובל, שנאמר: [1] וחשב עם קונהו משנת המכרו לו עד שנת היבל; כיצד? מכר עצמו במאה, ונשאר ליובל משנת מכירה עשר שנים, — מחשב עשר לכל שנה שעבר, וגורע הדמים, ומשיב השאר כסף, לא תבואה ולא כלים, שנאמר: [2] כסף ממכרו, בכסף הוא נגאל מיד הגוי, ואינו נגאל בשוה כסף:

ט. כל עבד עברי או עבריה, שיצא בגרעון כסף, והבריא, והוסיפו דמיו, או נשחף, ופחתו דמיו, — מחשבין לו להקל עליו; כיצד? הרי שנמכר במאה, והרי הוא עתה שוה מאתים, — אינו מחשב עם אדוניו אלא לפי מאה;

[1] ויקרא כ"ה [2] שם

מגדל עוז

המוכר עצמו לגוי כו', עד הוא ובניו עמו, סוף ערכין (דף ל"ב ול"ג): הנמכר לגוי אם לא השיג ידו, עד שוה כסף ויוצא, פרק קמא דקדושין (דף ט"ו): וכן הנמכר לגוי כו', עד לפי מאה, פרק קמא דקדושין (שם), וסוף ערכין (שם): הנמכר

נמכר במאתים, והרי הוא שוה מאה, — מחשב עמו על פי השנים הנותרות לפי מאה:

י. הנמכר לגוי, הואיל, ויש לגאול עצמו לחצאין, כמו שבארנו, פעמים יהיה להקל, ופעמים להחמיר; כיצד להקל? קנה אותו במאתים, ונשתף, והרי הוא עתה שוה מאה, ונתן לו חמשים חצי דמיו, והבריא, והרי הוא שוה מאתים, — נותן לו מאה, שהן חצי דמיו הנשאר, ויצא; כיצד להחמיר? קנה אותו במאתים, ונתן לו חצי דמיו, שהן מאה, ונשתף, והרי עתה שוה מאה, — נותן לו חמשים, שהן דמי חציו הנשאר, ונמצא שנתן מאה וחמשים, אף על פי שהוא עתה שוה מאה:

יא. הרב שמחל לעבד על הכסף שנשאר לו לעבוד כנגדו, — אינו מוחל כי עד שיכתוב לו שטר שחרור; כיצד? הרי שקנהו בששים, ועבד שנה או שנתים, ואמר לו: שאר הדמים מחולין לך, לך לדרכך, — לא נפטר משעבודו, עד שיכתוב לו שטר:

יב. אדון שמת, אם הניח בן זכר — הרי העבד עובד הבן עד סוף השש, או עד סוף השנים שמכר עצמו להן, או עד שיפגע בו יובל, או עד שיגרע פדיונו, ויתן השאר; אבל אם לא הניח בן זכר, — הרי זה יצא לחרות, ואינו עובד לא את הבת, ולא את האח; ואין צריך לומר שאינו עובד שאר היורשין; והנמכר לגר צדק, או לגוי, אפילו הבן אינו עובד, אלא כיון שמת האדון — יצא לחרות:

מגדל עוז

לגוי הואיל וכו׳, עד שיכתוב לו שטר, פרק קמא דקדושין (דף כ׳ וכ״א): אדון שמת, עד שאר היורשים, פרק קמא דקדושין (דף י״ז) בבלי וירושלמי (שם): והנמכר לגר צדק, עד סוף

נמצאת אומר: שעבד עברי נקנה בכסף, או בשטר, וקונה את עצמו בחמשה דברים: בשנים, או ביובל, או בגרעון כסף, או בשטר שחרור, או במיתת אדון בלא בן; ובגוי או בגר, אפילו הניח בן, — מצוה לומר לו צא בשעת יציאתו, אף על פי שלא אמר לו, הרי הוא יוצא בחנם; ואינו צריך שטר; אפילו חלה, והוציא רבו עליו הוצאות הרבה, — אינו חייב לו כלום, שנאמר: [1] יצא לחפשי חנם:

פרק שלישי

א. כל עבד עברי, הרי האדון חייב במזונות אשתו הנשואה לו, ולא ארוסה ושומרת יבם, אבל אם היתה מאסורי לאוין אפילו שניה — אינו חייב במזונותיה, שנאמר: [2] אשתו עמו אשה הראויה לעמוד עמו; וכן חייב במזונות בניו ובנותיו, במכרוהו בית דין נאמר: [3] אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו, וכי תעלה על דעתך: שכיון שנקנה זה נשתעבדה אשתו, אבל לא בא ללמד — אלא שהאדון חייב במזונותיה; ובמוכר עצמו נאמר: [4] ויצא מעמך הוא ובניו עמו, ובנמכר

[1] שמות כ"א [2] שם [3] שם [4] ויקרא כ"ה

מגדל עוז

הפרק, פרק קמא דקדושין (שם כ"ט ע"ב), ומציעא פרק איזהו נשך (שם דף ע"א):

פרק שלישי

כל עבד עברי, עד אינו חייב במזונותיה, בתורת כהנים פרשת בהר סיני בסימן דלעיל: אף על פי שהאדון חייב

לגוי נאמר: [1] ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו, אחד אשה ובנים שהיו לו בשעת מכירה, או אשה ובנים שהיו לו אחר מכירתו, והוא שיקחנה מדעת האדון; אבל אם לקחה שלא מדעת רבו — אינו חייב במזונותיה:

ה. אף על פי שהאדון חייב במזונות אשתו ובניו — אין לו במעשה ידיהם כלום, אלא הרי מעשה האשה ומציאתה לבעלה, וכל הזוכה הבעל באשתו — זוכה זה, אף על פי שהוא עבד עברי:

ו. המוכר עצמו — אינו נרצע, אבל מכרוהו בית דין, ועבד שש, ולא רצה לצאת — הרי זה נרצע, ועובד עד שנת היובל, או עד שימות האדון:

ז. אף על פי שהניח בן — אין הנרצע עובד את הבן, מפי השמועה למדו: [2] «ועבדו» לו, ולא לבנו «לעולם» לעולמו של יובל, נמצאת למד: שהנרצע אינו קונה את עצמו אלא ביובל ובמיתת האדון:

ח. עבד עברי כהן — אינו נרצע, מפני שנעשה בעל מום, והרי הוא אומר: [3] ושב אל משפחתו — לחזקה שהיה בה, ואינו שב לשררה שהיה בה:

ט. כיצד רוצעין? מביאו לבית דין של שלשה, ואומר דבריו לפניהם, ומגישו לסוף שש אל הדלת, או אל המזוזה, כשהן עומדין בבנין, בין דלת ומזוזה של ארון, בין של כל אדם, ונוקב את אזנו הימנית בגופה של אוזן, במרצע של מתכת, עד שיגיע לדלת, שנאמר: [4] ונתת באזנו ובדלת; ולא נאמר מזוזה, אלא שיהיה עומד בין אצל דלת, בין אצל

[1] ויקרא כ"ה [2] שמות כ"א [3] ויקרא כ"ה [4] דברים ט"ו

מגדל עוז

כו', עד מעניקין לו, הכל פרק קמא דקדושין (דף י"ד), ורמשח נאמרה גם בירושלמי (שם דף כ"ט): מפי השמועה למדו, עד

מזוזה, ומה מזוזה כשהיא עומדת, אף דלת כשהיא עומדת, אבל הרציעה בדלת אף על פי שאין שם מזוזה; האדון הוא שרוצע בעצמו, שנאמר: [1] ורצע אדוניו, לא בנו, ולא שלוחו, ולא שליח בית דין; ואין רוצעין שני עבדים כאחד, שאין עושין מצות חבילות חבילות:

י. [2] ואם אמר יאמר העבד – עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד, אבל אם אמר אחר שש – אינו נרצע, עד שיאמר וישנה בסוף שש, בתחלת פרוטה אחרונה; כיצד? כגון שנשאר מן היום שוה פרוטה מדמי מכירתו, או יתר מעט. אבל אם נשאר פחות משוה פרוטה – הרי זה כאומר אחר שש:

יא. היתה לעבד שפחה כנענית, ולו ממנה בנים, ולרבו אין אין אשה ובנים, – אינו נרצע, שנאמר: [3] כי אהבך ואת ביתך: לרבו אשה ובנים, ולו אין אשה ובנים – אינו נרצע, שנאמר: [4] אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני; הוא אוהב את רבו, ורבו אינו אוהבו – אינו נרצע, שנאמר: [5] כי טוב לו עמך; רבו אוהבו, והוא אינו אוהב את רבו – אינו נרצע, שנאמר: [6] כי אהבך; הוא חולה, ורבו אינו חולה – אינו נרצע, שנאמר: [7] כי טוב לו עמך; רבו חולה, והוא אינו חולה, או שהיו שניהם חולים – אינו נרצע, שנאמר: [8] כי טוב לו עמך, עד שיהיו שניהם בטובה:

יב. מה בין מוכר עצמו, למכרוהו בית דין? מוכר עצמו – אינו נרצע, ומכרוהו בית דין – נרצע; מוכר עצמו – אסור בשפחה כנענית, ומכרוהו בית דין – רבו מוסר לו שפחה

[1] שמות כ"א [2] שם כ"א [3] דברים ט"ו [4] שמות כ"א [5] דברים ט"ו [6] שם [7] שם [8] שם

מגדל עז

הענק תעניק לו, בספרי פרשת בהר סיני (שם סימן דלעיל): אחד היוצא בסוף שש כו', עד חייב ליתן לו מהם, פרק קמא

כנענית; מוכר עצמו — נמכר לגוי, ומכרוהו בית דין — אינו נמכר אלא לישראל, שנאמר: [1] כי ימכר לך אחיך, אין בית דין מוכרין אותו אלא לך; מוכר עצמו — נמכר לשש, ויתר על שש, מכרוהו בית דין — אינו נמכר אלא לשש; מוכר עצמו — אין מעניקין לו, מכרוהו בית דין — מעניקין לו:

יג. מפי השמועה למדו: שאין האשה נרצעת, וכן יראה מענין הכתוב, שהרי אומר בנרצע: [2] אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני, ומהו שנאמר; [3] ואף לאמתך תעשה כן, — להעניק, שכשם שמצות עשה להעניק עבד עברי, כך מעניק אמה העבריה:

יד. כל המשלח עבדו ואמתו ריקם - עובר בלא תעשה, שנאמר: [4] לא תשלחנו ריקם; והרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר: [5] הענק תעניק לו, אחד היוצא בסוף שש, או שיצא ביובל, או במיתת האדון; וכן האמה העבריה שיצאת באחד מכל אלו, או בסימנין, — הרי אלו מעניקין להם; אבל היוצא בגרעון כסף — אין מעניקין להם, שנאמר: [6] וכי תשלחנו חפשי מעמך, וזה לא שלחו חפשי, אלא העבד נתן שאר הדמים שנשאר לו לעבוד בהן, ואחר כך יצא; הענק תענק לו מצאנך מגרנך ומיקבך, בענין צאן גורן ויקב, דברים שיש בהם ברכה מחמת עצמן, הוא שחייב להעניק לו מהם, אבל הכספים והבגדים — אינו חייב לתן לו מהם. וכמה נותן לו? אין פחות משוה שלשים סלע, בין ממין אחד, בין ממינין הרבה, כשלשים של קנס העבד, שנאמר בו: [7] יתן לאדוניו; בין שנתברך הבית בגללו, בין

[1] דברים ט״ו [2] שמות כ״א [3] דברים ט״ו [4] דברים ט״ו [5] שם [6] שם [7] שמות כ״א

מגדל עוז

דקדושין (דף ט״ז ע״ב): וכמה נותן לו ממון כו׳, עד מכל מקום, פרק קמא דקדושין (דף י״ז), ומייתי לה במציעא פרק

שלא נתברך, שנאמר: [1] הענק תעניק לו — מכל מקום; אם כן למה נאמר: [2] אשר ברכך, ? הכל לפי הברכה תן לו:

טו. אם (ברח), ופגע בו יובל כשהוא בורח ויצא לחרות — אינו חייב להעניקו, שנאמר: [3] וכי תשלחנו וגומר; ענק עבד עברי לעצמו, ואין בעל חוב גובה הימנו; וענק אמה העבריה וכן מציאתה — לאביה; ואם מת אביה קודם שבא לידו, — הרי הן של עצמה, ואין לאחיה בהם כלום, שאין אדם מוריש זכות (שיש לו) בבתו לבנו:

פרק תשיעי

ח. מדת חסידות ודרכי חכמה: שיהיה אדם רחמן, ורודף צדק, ולא יכביד עולו על עבדו, ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה; חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין; ומקדימין מזון העבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר: [4] כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה: וכן לא יבזהו ביד, ולא בדברים, לעבדות מסרן

[1] דברים ט"ו [2] שם [3] שם [4] תהלים קכ"ג

מגדל עוז

אלו מגיאות: אם כן למה נאמר אשר ברכך כו', עד סוף הפרק, פרק קמא דקדושין (שם):

פרק תשיעי

מדת חסידות, עד סוף הפרק, בכתובות פרק אף על פי דף ס"א, ובמדרשות, וגם בירושלמי גרסינן פרק המובל

הכתוב, לא לבושה; ולא ירבה עליו צעקה וכעס, אלא ידבר עמו בנחת, וישמע טענותיו; וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן: [1] אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד; ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בגוים עובדי עבודה זרה, אבל חסידי אומות העולם, ומכל שכן זרעו של אברהם אבינו, הם ישראל שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה, וצוה אותם בחקים ומשפטים צדיקים; — רחמנים הם על הכל; וכן במדותיו של הקדוש ברוך הוא, שצונו להדמות בהם — הוא אומר: [2] ורחמיו על כל מעשיו; וכל המרחם — מרחמין עליו, שנאמר: [3] ונתן לך רחמים ורחמך והרבך:

[1] איוב ל״א [2] תהלים קמ״ה [3] דברים י״ג

מגדל עוז

(דף י׳ ע״ג): רבי יוחנן אכיל קופר, ויהב ליה לעבדיה, ושתי חמרא, ויהב ליה לעבדיה, וקרי עליה: הלא בבטן עושני עשהו, וחברו בסוף הספר הזה — כדי להשלימו בטוב טעם ודעת, ונתן לך האל רחמים:

נגמרו הלכות עבדים בעזר האל:

הלכות שכירות

יש בכללן שבע מצות, שלש מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה,

וזהו פרטן:

א דין שכיר ושומר שכר.
ב לתן שכר שכיר ביומו.
ג שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו.
ד שיאכל השכיר מן המחובר שעושה בו.
ה שלא יאכל השכיר מן המחובר בשעת מלאכה.
ו שלא יוליך השכיר בידו יתר על מה שיאכל.
ז שלא יחסום שור בדישו:

ובאור מצות אלו—בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. ארבעה שומרים נאמרו בתורה, ושלשה דינין יש להם, ואלו הן הארבעה שומרין: שומר

מגדל עוז

פרק ראשון

ארבעה שומרין, עד ונקרב בעל הבית אל האלהים, בשבועות ריש פרק בתרא דף מ"ט, ובמציעא פרק קמא (דף ו'), ופרק

חנם, והשואל, ונושא שכר, והשוכר:
ב. ואלו הן שלשה דינין שלהן: שומר חנם שנגנב הפקדון ממנו, או אבד, ואין צריך לומר אם נאנס הפקדון אונס גדול, כגון שהיתה בהמה ומתה, או נשבית, — הרי זה נשבע ששמר כדרך השומרין, ופטור, שנאמר: [1] וגונב מבית האיש וגומר, ונקרב בעל הבית אל האלהים: השואל — משלם הכל, בין שאבד דבר השאול, או נגנב, בין שארעו אונס גדול מזה, כגון שמתה הבהמה השאולה, או נשברה או נשבית, שכך כתוב בשואל: [2] ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם; נושא שכר או השוכר, — שניהם דין אחד יש להן; אם נגנב או אבד הדבר השכור, או שנטל שכר על שמירתו, — הרי אלו משלמים; ואם ארעו אונס גדול מזה, כגון שהיתה בהמה ומתה, או נשברה או נשבית, או נטרפה, — הרי אלו נשבעין שנאנסה, ופטורין, שנאמר: [3] ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת יי'..., וכתיב: אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו וגומר; נמצאת אומר: שומר חנם — נשבע על הכל; והשואל משלם את הכל, חוץ מן המתה בשעת מלאכה, כמו שיתבאר; נושא שכר והשוכר, — משלמין את האבדה ואת הגנבה, ונשבעין על האונסין הגדולים, כגון שבורה ושבויה, ומתה וטרפה, או שאבד

[1] שמות כ"ב [2] שם [3] שם

מגדל עוז

השואל (דף צ"ד), ופרק השוכר את הפועלים (דף צ"ג): השואל משלם את הכל, עד בעליו אין עמו שלם ישלם, במציעא פרק השואל (שם ע"א במשנה), ופרק השוכר הפועלים (שם): נושא שכר והשוכר שניהם דין אחד יש להם כו', עד אם וגומר, ישלם לבעליו, במציעא פרק השוכר את האומנין (דף פ'), כמאן אומר שומר חנם וכו', עד כמו שיתבאר, ההלכה — ריש

הדבר, כספינה שטבעה בים, או נלקח בלסטים מזוין, וכל כיוצא באלו משאר אונסין גדולים:

ג. המפקיד אצל חברו, בין בחנם, בין בשכר, או השאילו או השכירו, אם שאל השומר את הבעלים עם הדבר שלהן, או שכרן, — הרי השומר פטור מכלום: אפילו פשע בדבר ששמר, ואבד מחמת הפשיעה, — הרי זה פטור, שנאמר: [1] אם בעליו עמו לא ישלם, אם שכיר הוא בא בשכרו; במה דברים אמורים? כששאל הבעלים, או שכרן בעת שנטל החפץ, אף על פי שאין הבעלים שם עמו בעת הגניבה והאבדה, או בעת שנאנס: אבל נטל החפץ, ונעשה עליו שומר תחלה, ואחר כך שכר הבעלים או שאלן, אף על פי שהיו הבעלים עומדין שם בעת שנאנס הדבר השמור, — הרי זה משלם, שנאמר: [2] בעליו אין עמו שלם ישלם, מפי השמועה למדו: היה עמו בשעת השאלה, אף על פי שאינו בעת הגנבה והמיתה, — פטור; לא היה עמו בשעת השאלה, אף על פי שהיה עמו בעת המיתה או השבויה — חייב, והוא הדין לשאר השומרים, שכולן בבעלים — פטורין, אפילו פשיעה בבעלים — פטור:

ד. כל שומר שפשע בתחלתו, אף על פי שנאנס בסופו, — חייב, כמו שיתבאר; ואין השואל רשאי להשאיל, אפילו שאל ספר תורה, שכל שקורא בו עושה מצוה, —

[1] שמות כ"ב [2] שם

מגדל עוז

פרק השואל (דף נ"ד), והבאור — פרק ה' דהלכות שאלה ופקדון: משא שכר והשוכר, עד בבעלים פטור, הכל פרק השואל (דף נ"ה): כל שומר שפשע בתחלתו, עד כמו שיתבאר, ההלכה — פרק השוכר את הפועלים (דף נ"ג ע"א), והבאור — פרק שלישי: ואין השואל רשאי להשאיל, עד שיהא פקדוני ביד אחר, בגטין

לא ישאילנו לאחר ; וכן אין השוכר רשאי להשכיר , אפילו השכירו ספר תורה – לא ישכירנו לאחר , שהרי זה אומר לו : אין רצוני שהיה פקדוני ביד אחר ; עבר השומר ומסר לשומר השני , אם יש עדים ששמרה השומר השני כדרך השומרין, ונאנס , – פטור השומר הראשון , שהרי יש עדים שנאנס ; ואם אין שם עדים – חייב השומר הראשון לשלם לבעלים , מפני שמסר לשומר אחר , ויעשה הוא דין עם השומר השני אפילו היה הראשון שומר חנם , ומסר לשומר שכר , – חייב , שהרי יש לבעל החפץ לומר לו : אתה נאמן אצלי להשבע , וזה אינו נאמן ; לפיכך אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני , – הרי זה השומר הראשון פטור מלשלם , שהרי הוא אומר לבעלים : זה הדבר שהפקדתם אצלי , או השאלתם , אמש הייתם מפקידין אותו אצל זה שהפקדתי אני אצלו ; והוא שלא ימעט שמירתו ; כיצד ימעט שמירתו ? כגון שהיה מופקד אצלו בשכר , והפקידו אצל אותו השני בחנם , או שהיה שאול אצלו , והפקידו אותו השני בשכר , הואיל ומעט שמירתו , – פושע הוא ומשלם :

ה. אף על פי ששאל או ששכר בבעלים , הרי הוא הוציא הדבר השמור מידו , ליד שומר אחר ; ואם הביא השומר השני הראיה , שיפטר בה שומר ראשון כדין שמירתו , – הרי זה פטור ; כיצד ? שומר שכר שנתן הבהמה השמורה

מגדל עוז

פרק כל הגט (דף כ"ט) , ופרק עשירי דמסכת סופרים , ובמציעא פרק אלו מציאות (דף כ"ט) : עבר השומר ומסר לשומר שני , עד וזהו אינו נאמן , בנזקין פרק קמא דבבא קמא (דף י"א וכו') ובמציעא פרק המפקיד (דף ל"ו) : לפיכך אם היה דרך הבעלים

אצלו כשומר חנם, אם הביא השומר השני עדים ששמר הבהמה כדרכה, – הרי השומר הראשון פטור, וכן כל כיוצא בזה:

ו. שומר שמסר לשומר אחר, והוסיף בשמירתו, ומתה – ההנאה לבעלים: כיצד? השוכר פרה מחברו, והשאילה לאחר, ומתה כדרכה ביד השואל, הואיל והשואל חייב בכל, – יחזירו דמי הפרה לבעלים, שאין זה השוכר עושה סחורה בפרתו של חברו, וכן כל כיוצא בזה; היה בידו פקדון, ושלחו ביד אחר לבעליו, הואיל והשומר הראשון חייב באחריותו עד שיגיע ליד הבעלים, אם בא לחזור ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני, – מחזיר, ואם הוחזק השומר הראשון כפרן, – אינו יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני, אף על פי שעדיין הפקדון באחריותו של ראשון:

פרק שני

א. שלשה דינין האמורין בתורה בארבעה השומרין – אינן אלא במטלטלין של ישראל, ושל הדיוט,

מגדל עוז

עד בפרתו של זה, עד וכן כל כיוצא בזה, במציעא פרק המפקיד (שם ע"א): היה בידו פקדון ושלחו כו', עד סוף הפרק, פרק קמא דגטין (דף י"ד):

פרק שני

שלשה דינין האמורין, עד שלא יזלזלו בהקדשות, פרק בתרא דשבועות (דף מ"ב ומ"ג), ופרק שבועת הדיינין (דף

שנאמר: [1] כסף או כלים וכל בהמה, יצאו קרקעות, ויצאו העבדים שהוקשו בדין זה לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן ממון, ויצאו הקדשות, שנאמר: [2] כי יתן איש אל רעהו, ויצאו נכסי גוים; מכאן אמרו חכמים: העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות, שומר חנם שלהן – אינו נשבע, ונושא שכר או שוכר – אינו משלם, ואם קנו מידו – חייב באחריותן:

ב. ותקנו חכמים: שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרין, כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות:

ג. יראה לי: שאם פשע השומר בעבדים, וכיוצא בהם – חייב לשלם, שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושטרות, אלא מדין גנבה ואבדה ומתה, וכיוצא בהן, שאם היה שומר חנם על מטלטלין, ונגנבו, או אבדו, – ישבע, ובעבדים וקרקעות ושטרות, – פטור משבועה; וכן אם היה שומר שכר,

[1] שמות כ"ב [2] שם

מגדל עוז

מ"ט), ונמצינו פרק המפקיד, ופרק הזהב: יראה לי שאם פשע השומר בעבדים וכו', עד למזיק מטלטלין ודין אמת הוא זה למבינים, וכן ראוי לדון: כתב הראב"ד ז"ל: ואם אמת הוא זה, שומר חנם למה אינו נשבע על טענתו שלא פשע? שהרי אם פשע משלם, ואם נפסק לומר: הלא מודה במקצת, שאם יודה ישלם, ואף על פי כן אינו נשבע, הרי אמרה תורה כלל ופרט בשומר חנם, וכלל ופרט בשומר שכר, מה שומר שכר מיעט את אלו מעיקר התשלומין, ולא מן השבועה לבדה, אף שומר חנם שמיעט את אלו, — אף מעיקר התשלומין מיעטן, ולא מן השבועה לבדה, ואין פושע מזיק, שאם היה כן, פשיעה בבעלים למה פטור? אלא שאין פושע דומה למזיק, עד כאן לשונו: ואני אומר: כבר כתבתי כמה פעמים, שלא באתי בו לסתור, אלא לבנות בעזרת השם, וכי אין לי עסק להכריע בסברות, שאין תלויות בראיות, לפי שאינן הגהות שיצטרכו הלכות,

שמשלם גנבה ואבדה במטלטלין — פטור מלשלם באלו; אבל אם פשע בה — חייב לשלם, שכל הפושע — מזיק הוא, ואין הפרש בין דין המזיק קרקע, לדין המזיק מטלטלין, ודין אמת הוא זה למבינים, וכן ראוי לדון, וכן הורו רבותי: שהמוסר כרמו לשומר, בין באריסות, בין בשמירת חנם, והתנה עמו שיחפור או יזמור או יאבק משלו, ופשע ולא עשה, — חייב כמי שהפסיד בידים; וכן כל כיוצא בזה, שהפסד בידים חייב על כל פנים:

ד. המוסר לחברו דבר המחובר לקרקע לשמור, אפילו היו ענבים העומדות להבצר — הרי הן כקרקע בדין השומרין:

ה. הפקיד הקדש, ואחר כך פדהו, והרי הוא חולין בעת שנטלו מיד השומר, או שהשאילו חולין, ואחר כך הקדיש, והוא ביד השואל, כל אלו — אין בהן כל דיני השומרין, עד שתהיה תחלתן וסופן נכסי הדיוט ונכסי ישראל:

מגדל עוז

אלא שאלו מקשים, ואלו מתרצין, וכל שכן בזו, שהיא מחלוקת ישנה, מזמן רבותינו בעלי התוספות ורבניהם וגאוניהם, שחלקו בזה, ועמד בשיטתם הראב״ד ז״ל, וגם הר״מ ז״ל מקולי כתב הדעות והמחלוקת, ומקצת ראיותיה, ולא הכריע: וכן הורו רבותי שהמוסר כרמו לשומר וכו׳, עד על כל פנים; כתב הראב״ד ז״ל: משנתינו היא, אם אוביר ולא אעביד, אשלם במיטבא, משום דבידו היא ועשאוה כתנאי בית דין, ושכיר שהפסיד מלאכתו — דבר פשוט הוא, שהוא מזיק בידים, שתלא בצבא אומנא מותרין ועומדין הן, עד כאן לשונו; ואני אומר: אין ולאו ורפיא לראיה, דהתם מידי דמוכר ארעא בהכי, דאי לא עביד — פסיד ממילא כולא עבידתא, דומיא דאוביר, ולא בדלא פירי כלל, ולא עבדא מידי בלא עבידתא, אבל הכי דאורו רבנן — לאו הכי הוא, אלא פסדא מקצת, עבדא מקצת, ואי

ו. אחד האיש ואחד האשה בדין השומרין, בין שהיה הדבר השמור של אשה, או שהיה ביד האשה:

ז. קטן שהפקיד ביד גדול, או השאילו - הרי זה הגדול נשבע שבועת השומרים לקטן; הורו רבותי: שאין זה נשבע בטענת הקטן - כדי שנאמר: אין נשבעין על טענת קטן, שכל השומרין שבועתן שבועת שמא היא:

ח. כדרך שתקנו חכמים משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרין; האומר לחברו: שמור לי זה, ואמר לו: הנח לפני - הרי זה שומר חנם; אמר לו: הנח לפניך, או הנח סתם, או שאמר לו: הרי הבית לפניך - אינו לא שומר חנם, ולא שומר שכר, ואינו חייב שבועה כלל; אבל מחרים על מי שלקח הפקדון שלו, ולא יחזירו לבעליו, וכן כל כיוצא בזה; אחד המפקיד, או המשאיל, או המשכיר את חברו

מגדל עוז

לא מתנו עלייהו — לאו כולהו אינשי עבדי להו, ומיהו ברמיה ובלא רמיה — מודה בהודאתה הוא, ויפה הורו: הפקיד הקדש וכו', עד ונכסי ישראל, במכילתא (דף ל"ג פרק ט"ו בפרשת משפטים): אחד האיש ואחד האשה וכו', עד ביד האשה, פרק שבועת הפקדון: קטן שהפקיד ביד הגדול וכו', הורו רבותי וכו', עד שבועת שמא היא; כתב הראב"ד ז"ל: ורבותי הירו, ואני מסכים עמהם, שאינו נשבע כלל, ואפילו היסת, שאין כחינת קטן כלום, ואם פקדון אין כאן — שבועה אין כאן, ואפילו באבדה אינו, דאבדה אתיא מכח בן דעת, ותמה על עצמך, דכולא פרשתא עיקר בשבועות השומרים, ועלה קאמר: איש - פרט לקטן, ועוד על ודאי שלו אין נשבעין, על ספק שלו נשבעין! עד כאן לשונו; ואני אומר גם בזה: סברות הן גבי הא דאמרינן פרק השואל, ובהרבה מקומות, כי יתן איש אל וגומר, איש — פרט לקטן, ואין לי להכריע, וכדאי אלו לסמוך עליהן, ואין לו לדיין אלא

בעדים, או שלא בעדים – דין אחד יש להם: כיון שהודה זה מפי עצמו ששמר לו, או ששאל ממנו - הרי זה נשבע שבועת השומרין, שאין אומרין מגו לפוטרו משבועה. אלא לפוטרו מלשלם; אפילו היה הדבר השאול או המופקד או המושכר שוה פרוטה, – הרי זה השומר נשבע עליו; ואין אחד מן השומרים צריך להודיה במקצת:

ט. מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם; וכן מתנה בעל הפקדון על שומר חנם, או נושא שכר ושוכר, להיות חייבין בכל כשואל; שכל תנאי בממון, או בשבועות של ממון, – קיים, ואין צריך קנין, ולא עדים:

י. טען זה שהיה שם תנאי, והשומר אומר: לא היה שם תנאי, – נשבע השומר שבועת השומרין, ומגלגל בה שלא היה שם תנאי:

מגדל עוז

מה שעיניו רואות, ואף על גב דגרסינן בירושלמי: כי יתן איש אל רעהו, עד שתהא תביעה ונתינה שוין בגדול, עד כאן; הואיל ולא נאמרה בבבלי, שהוא אחרון — אין רבים סומכין עליו להוראה: כדרך שתקנו חכמים משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרין, בבא קמא פרק מרובה, ובמציעא פרק השואל: האומר לחברו שמור לי, עד וכן כל כיוצא בזה, תחלתו — במציעא פרק השוכר את האומנין (דף מ״ט ע״ב), וסופו — פרק הזהב, והחרם — תקנת הגאונים ז״ל: אחד כמשאיל או המפקיד, עד צריך להודיה במקצת, פרק השואל (דף פ׳), ופרק שבועת הדיינין, ופרק המפקיד, ופרק קמא דמציעא, ובשבועות פרק שבועת הפקדון: מתנה שומר חנם, עד ונפטר, פרק השוכר את הפועלים, ובתשובת הגאונים ז״ל הסכימו כן: במה דברים אמורים בשלא היה שם, עד ביד התובע, בבבא בתרא פרק

יא. טען שהפקיד אצלו, וזה אומר לא אמרתי אלא הנח לפניך, ולא נעשיתי לו שומר, — נשבע היסת שלא קבלו אלא בדרך זו, וכולל בשבועתו שלא שלח בו יד, ולא אבדו בידים, ולא בגרם שגרם לו, שיהיה חייב לשלם:

יב. זה אומר: השאלתיך, או השכרתיך, או הפקדתיך, והלה אומר: לא היו דברים מעולם, או שאמר: כן היה אבל החזרתי לך, ונסתלקה השמירה, ולא נשארה בינינו תביעה — הרי הנתבע נשבע שבועת היסת ונפטר; במה דברים אמורים? כשלא היה שם שטר, אבל אם הפקיד או השכיר או השאיל בשטר, ואמר לו: החזרתי לך- הרי השומר נשבע בנקיטת חפץ, מתוך שיכול לומר שומר חנם: שנגנב או אבד, והשואל: מתה בשעת מלאכה, — נאמן לומר החזרתי; וכשם שאם טען שנאנס, — נשבע מן התורה בנקיטת חפץ,

מגדל עוז

המוכר את הבית מוכיח כן, ואיתא פרק כל הנשבעים, וכן הורה ר"ת ז"ל, וכן כתב הר"מ מקולי ז"ל מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: במה דברים אמורים בשהיה השומר יכול לטעון ולומר נאנסו וכו', עד וישלם; כתב הראב"ד ז"ל: והוא דאמר ליה: אשתבע לי שלא החזרתי לך, אבל אנן לכתחילה זיל שלים אמרינן ליה, עד כאן לשונו; ואני אומר גם בזה: כי דברי ר"מ ז"ל — תלמוד ערוך הוא בבבא בתרא פרק המוכר את הבית, וגם בפרק השוכר את האומנין פסקו כן רבותינו בעלי התוספות, הלכה כאיסי, וכדדאין רבא גבי ההיא חביתא דאיתבר בריסתקא דמחוזא, וגם הר"מ ז"ל מקולי כתב כן; ומה שכתב הראב"ד ז"ל, היא סברת מקצת המפרשים ז"ל, ונאה הוא, אבל כבר הקדמתי כמה פעמים, שאין לו לר"מ ז"ל עסק בזה החבור, אלא לקצר לשון הגמרא, ולכך קראו משנה תורה: אין לך מי

כך אם טען החזרתי – ישבע כעין של תו״ה, הואיל ויש שם שטר ביד התובע ; במה דברים אמורים ? כשהיה השומר יכול לטעון לומר נאנסו , ולא נצריך אותו להביא ראיה על טענתו , אבל אם היה חייב להביא ראיה על טענתו כמו שיתבאר , – אינו נאמן לומר החזרתי , אלא ישבע בעל השטר בנקיטת חפץ , שלא החזיר לו – וישלם ; אין לך מי שנשבע מתוך שיכול לומר כך וכך וישבע בנקיטת חפץ – אלא השומר בלבד , שיש עליו שטר ; אבל שאר כל הנשבעין בדין , מתוך שיכול לומר , – אין נשבעין אלא היסת :

מגדל עוז

שנשבע מתוך שיכול לומר כך וכך , וישבע בנקיטת חפץ , אלא זה השומר בלבד שיש עליו שטר , אבל שאר כל הנשבעין בדין , מתוך שיכול לומר , אין נשבעין אלא היסת , עד כאן לשונו ; כתב הראב״ד ז״ל . והא איכא נשבע על המשכון לדעת הגאונים , אלא שאיני מודה אלא כעין מריה קושלא דתפס עיזי , עד כאן לשונו ; ואני אומר : ומאחר שהוא אינו מודה לגמרי , וגם ר״מ ז״ל חולק עם הגאונים ז״ל , ורבים עומדים בשיטתו , מפני מה מקשה על ר״מ ז״ל , שהוציאו מן הכלל הזה ? ושמא טעות סופר הוא בהשגות , שהוסיף וי״ו בתיבת «והא איכא» , והוא ז״ל לא אמר אלא «איכא» ולא בא אלא לגלות דעתו בדין הנזכר , שכן מנהגו בכל אלו ההשגות , ובכמה מקומות :

פרק שלישי

א. שומר שטען: שנאנס אונס גדול, כגון שבורה, ומתה, אם נאנס במקום שהעדים מצוין שם — מצריכין אותו ראיה על טענתו שנאנס, — ויפטר אף משבועת שומרים, ואם לא הביא ראיה — ישלם, שנאמר: [1] אין רואה שבועת יי' תהיה בין שניהם, הא במקום שאפשר להביא ראיה — אין שם שבועה, אלא או יביא ראיה, או ישלם; אבל אם טען שנאנס במקום שאין העדים מצוין שם, — אין מצריכין אותו ראיה, אלא ישבע שנאנס, ויפטר; ואם הביא עדים שלא פשע בה, — נפטר אף מן השבועה; מעשה באחר שהביא חבית של יין בשכר, ושברה בשוק של מחוזא, ובאו לפני חכמים, ואמרו: שוק זה שטענת שנשברה בו חבית — בני אדם מצוין שם, או תביא ראיה שלא פשעת, אלא נתקלת ונפלת, או תשלם דמיה, וכן כל כיוצא בזה:

ב. המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה, — דין תורה הוא שישלם, שאין זה אונס גדול, והרי השבירה כגנבה ואבדה, שהוא חייב בהן; אבל תקנו חכמים:

[1] שמות כ"ב

מגדל עוז

פרק שלישי

שומר שטען כו', עד ואם נשברה מידו משלם הכל; כתב הראב"ד ז"ל: הוא נותן את הפשיעה בעבור הכבדות, ואני סובר שאין הפשיעה אלא בשביל הקלות, שהנתקל במשוי הקל-פושע הוא, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר אלו ההלכות כולן במציעא פרק השוכר את האומנין (דף פ"ג), ומחלוקת זה

שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה, שאם אתה אומר ישלם, – אין לך אדם שיעביר חבית לחברו, לפיכך עשו בו שבירת החבית, כמיתת הבהמה ושבירתה; ועוד תקנו בדבר זה: שאם נשאו אותה שנים במוט, ונשברה, – משלמין חצי דמיה, הואיל ומשוי זה גדול לגבי אחד, וקל לגבי שנים, – הרי הוא כאונס ואינו אונס, ומשלמין מחצה – אם יש עדים שלא פשעו בה; נשברה במקום שאין העדים מצוין, – נשבעין שלא שברוה בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה, שהרי לא היה לכל אחד להעביר – אלא משוי שיכול להעבירו בפני עצמו; מכאן אתה למד: שהאחד שהעביר חבית גדולה, שאין דרך כל הסבלים להעבירה, שהוא פושע; ואם נשברה בידו – משלם הכל:

ג. הסבל ששבר חביות של יין לחנוני, ונתחייב לשלם, והרי היא שוה ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה, אם החזירו ביום השוק, – חייבין להחזיר חבית של יין, או ישלמו לו ארבעה; והוא שלא היה לו יין למכור ביום השוק, אבל אם היה לו יין, – מחזירין לו שלשה; החזירו לו בשאר הימים – מחזירין לו שלשה, ומנכין לו בכל זמן טורח שהיה טורח במכירתה, ופגם הנקב שהיה נוקב החבית, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עז

שכתב הראב״ד ז״ל, שטעם הנתקל, אין צריך לומר כי דעת ר״מ ז״ל מפני הכובד הוא, וכמו שפירש בלשונו שהעתקתי, ואנחנו כטעמו קבלנו, ועל דעתו עמדנו: הסבל ששבר חבית של יין לחנווני וכו׳, החזיר לו בשאר הימים, עד וכן כל כיוצא בזה; כתב הראב״ד ז״ל: לא נהיר, דהוה ליה לאפלוגי נמי בהא, בין דהוה ליה ממרא, או לא, עד כאן לשוני; ואני

ד. רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו, אם היה זאב אחד, — אין זה אונס, אפילו בשעת משלחת זאבים; ואם היו שני זאבים — הרי זה אונס; שני כלבים, — אינן אונס, אפילו באו משתי רוחות; היו יתר על שנים — הרי זה אונס; ליסטים מזוין, — הרי הוא אונס, ואפילו היה הרועה מזוין, ובא לו ליסטים אחר מזוין, — הרי זה אונס, שאין הרועה מוסר נפשו בליסטים: הארי והדוב והנמר והברדלס והנחש — הרי אלו אונסין; אימתי? בזמן שבאו מאליהן; אבל אם הוליכם למקום גדודי חיות וליסטים, — אין אלו אונסין, וחייב לשלם:

ה. רועה שמצא גנב, והתחיל להתגרות בו, ולהראותו שאינו חושש ממנו, ואמר לו: הרי אנו במקום פלוני, וכך וכך רועים אנחנו, וכך וכך כלי מלחמה יש לנו, ובא אותו הליסטים ונצחו, ולקח מהן, — הרי הרועה חייב, שאחר המוליך את הבהמה למקום גדודי חיות וליסטים, או מביא את הליסטים בהתגרותו למקום הבהמה:

ו. רועה שהיה לו להציל הטרפה או השבויה, ברועים אחרים, ובמקלות, ולא קרא רועים אחרים, ולא הביא מקלות להציל, — הרי זה חייב, אחד שומר חנם, ואחד שומר שכר, אלא ששומר חנם קורא רועים ומביא מקלות

מגדל עוז

אומר: עד כמה כי רוכלא ליתביב וליזל?, דרך ר"מ ז"ל גם בזה, עיקר ההלכות כדבריו פרק השואל, ומה שכתב הראב"ד ז"ל — ביאור היא, וסברות מתוקות, לפי מנהג מקומות, ור"מ ז"ל אין לו עסק בזה החבור בסברא, רק לקצר סדר הגמרא, בשפה ברורה: רועה שבאו זאבים, עד למקום הבהמה, פרק השוכר את הפועלים (דף צ"ג): רועה שהיה לו להציל הטרפה או השבורה וכו', עד הרי זה פושע וחייב; כתב הראב"ד ז"ל: דבר

בחנם, ואם לא מצא, — פטור; אבל שומר שכר חייב לשכור הרועים והמקלות, עד כדי דמי הבהמה, כדי להציל, וחוזר ולוקח שכרן מבעל הבית: ואם לא עשה כן, והיה לו לשכור ולא שכר, — הרי זה פושע, וחייב:

ז. רועה שטען שהצלתי על ידי רועים בשכר, — נשבע ונוטל מה שטען, שאינו יכול לטעון אלא עד כדי דמיהן, ויכול היה לומר: נטרפה, וישבע בנקיטת חפץ, כדין כל הנשבעין ונוטלין:

ח. רועה שהניח עדרו, ובא לעיר, בין בעת שדרך הרועים להכנס, ובין בעת שאין דרך הרועים להכנס, ובאו זאבים וטרפו, ארי ודרס, — אין אומרים: אלו היה שם היה מציל, אלא אומדין אותו: אם יכול להציל על ידי רועים ומקלות – חייב, ואם לאו – פטור; ואם אין הדבר ידוע — חייב לשלם:

ט. מתה הבהמה כדרכה, — הרי זה אונס, והרועה פטור; סגפה ומתה — אינו אונס; תקפתו ועלתה לראשי צוקין, ותקפתו ונפלה, — הרי זה אונס; העלה לראשי צוקין, או שעלתה מאליה; והוא יכול למנעה ולא מנעה, אף על פי שתקפתו ונפלה ומתה, או נשברה, — חייב, שכל שתחלתו בפשיעה וסופו באונס – חייב; וכן רועה שהעביר הבהמות

מגדל עוז

זה לריך פירוש, שאינו משלם כל דמי הבהמות, אלא מנכין לו השכר, שהיה לריך לשכור הרועים להציל, ואם אותו השכר עולה עד כדי דמיהן, — אומדין כמה אדם רוצה ליתן ולא יטרח לקנות בהמות יפות כאלה, וישלם לו האומד, עד כאן לשונו; ואני אומר: יישר כחו שהוסיף לפרש על פירוש כדי דמיהן שכתב ר״מ ז״ל, כפי ההלכה פרק השוכר את הפועלים, וכן כתב הר״ס

על הגשר, ודחפה אחת מהן לחברתה, ונפלה לשבולת הנהר, — הרי זה חייב, שהיה לו להעבירן אחת אחת, שאין השומר נוטל שכר, אלא לשמור שמירה מעולה, והואיל ופשע בתחלה, והעבירן כאחד, אף על פי שנאנס בסוף בעת הנפילה, — הרי הוא חייב:

י. פשע בה, ויצאה לאגם, ומתה שם כדרכה, — פטור, שאין יציאתה גרמה לה שתבוא לידי אונס זה, הואיל וכדרכה מתה, מה לי בבית שומר? מה לי באגם? ; אבל אם גנבה גנב מהאגם, ומתה כדרכה בבית הגנב, — הרי השומר חייב, אף על פי שהוא שומר חנם, שאפילו לא מתה, — הרי היא אבדה ביד הגנב, ויציאתה גרמה לה להגנב, וכן כל כיוצא בזה:

פרק רביעי

א. השוכר את החמור להוליכה בהר, והוליכה בבקעה, אם הוחלקה, — פטור, אף על פי שעבר על דעת הבעלים, ואם הוחמה, — חייב; שכרה להוליכה בבקעה, והוליכה בהר, אם הוחלקה, — חייב, שהחלקות יתר בהר מן הבקעה, ואם הוחמה — פטור, שחמימות

מגדל עוז

ז"ל מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: רועה שטען שהגללתי כו', עד כדין כל הנשבעין ונוטלין, זה מוסכם כשאר דיני התלמוד התלויים בטענות מן הראשונים נשמתם עדן: רועה שהניח עדרו כו', עד סוף הפרק, פרק השוכר את הפועלים, ופרק המפקיד:

בבקעה יותר מן ההר, מפני הרוח שמנשבת בראש ההרים; ואם הוחמה מחמת המעלה,— חייב, וכן כל כיוצא בזה; וכן השוכר את הפרה לחרוש בהר, וחרש בבקעה, ונשבר הקנקן, והוא הכלי שחורש בו,—הרי השוכר פטור, ודין בעל הפרה עם האומנין שחרשו; וכן אם לו שנה על דעת הבעלים, ונשבר הקנקן,— דין בעל הפרה עם האומנין; שכרה לחרוש בבקעה, וחרש בהר, ונשבר הקנקן— השוכר חייב, ודינו של שוכר עם האומנים:

ב. ומהו דין האומנים ששברו בעת חרישה?— שמשלמין; מי משלם? זה האוחז את הכלי בעת החרישה; ואם היתה השדה מעלות מעלות,— שניהם חייבים בדמי הקנקן; המנהיג אותה במלמד, והאוחז את הכלי:

ג. שכרה לדוש בקטנית, ודש בתבואה והוחלקה,— פטור; בתבואה, ודש בקטנית,— חייב, שהקטנית מחלקת; מעשה באחד שהשכיר חמור לחברו, ואמר לו: לא תלך בו בדרך נהר פקוד, שהמים מצוין שם, אלא בדרך נרש, שאין בה מים; הלך בדרך נהר פקוד, ומת החמור, ולא היו שם עדים שמעידים באי זה דרך הלך, אלא הוא מעצמו אמר בנהר פקוד הלכתי, ולא היו שם מים, ומחמת עצמו מת, ואמרו חכמים: הואיל ויש עדים שהמים בנהר פקוד מצוין,— חייב לשלם, שהרי שנה על דעת הבעלים, ואין אומרים: מה לו לשקר, במקום עדים:

מגדל עוז

פרק רביעי

השוכר את החמור כו׳, עד סוף הפרק כולו, במציעא פרק

ד. השוכר את הבהמה להביא עליה מאתים ליטרין של חטים, והביא מאתים ליטרין של שעורים, ומתה, — חייב, מפני שהנפח קשה למשאוי, והשעורין יש להן נפח; וכן אם שכרה להביא תבואה, והביא במשקלה תבן: אבל אם שכרה להביא עליה שעורים, והביא במשקלן חטים, ומתה, — פטור, וכן כל כיוצא בזה:

ה. שכר את הבהמה לרכוב עליה איש, — לא ירכיב עליה אשה: שכרה לרכוב עליה אשה, — מרכיב עליה איש, ומרכיב עליה כל אשה, בין קטנה, בין גדולה, ואפילו מעוברת שהיא מניקה:

ו. השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע, והוסיף על משאו, אם הוסיף חלק משלשים על השעור שפסק עמו, ומתה, — חייב, פחות מכאן — פטור; אבל נותן הוא שכר התוספת; שכר סתם, — אינו נושא אלא במשקל הידוע במדינה לאותה בהמה; ואם הוסיף חלק משלשים, כגון שדרכה לשאת שלשים, וטען עליה שלשים ואחד, ומתה או נשברה, — חייב; וכן ספינה שהוסיף בה אחד משלשים על משאה, וטבעה, — חייב לשלם דמיה:

ז. הכתף שהוסיף על משאו קב אחד, והוזק במשא זה, — חייב בנזקיו; שאף על פי שהוא בן דעת, והרי הוא מרגיש בכובד המשא, יעלה על לבו: שמא מחמת חוליו הוא זה הכובד:

ח. השוכר את החמור לרכוב עליה, יש לו להניח עליה כסותו, ולגינו, ומזונותיו של אותו הדרך, לפי שאין דרך השוכר לחזור בכל מלון ומלון לקנות מזונות; יתר על

זה — הרי מעכב עליו בעל החמור; וכן יש לבעל החמור להניח עליה שעורים, ותבן מזונות של אותו היום; יתר על זה, — השוכר מעכב, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון; לפיכך אם אין שם מאין יקנה, — מניח עליו מזונותיו, ומזונות בהמתו של כל אותה הדרך; וכל אלו הדברים בשוכר סתם, ובמקום שאין מנהג ידוע, אבל במקום שיש מנהג, — הכל לפי המנהג:

פרק חמישי

א. השוכר את הבהמה, וחלתה, או נשתטית, או נלקחה לעבודת המלך, אף על פי שאין סופה לחזור, אם נלקחה דרך הליכה, — הרי המשכיר אומר לשוכר: הרי שלך לפניך, וחייב לתן לו שכרו משלם; במה דברים אמורים? בששכרה לשאת עליה משאוי, שאפשר להשליכו בלא הקפדה; אבל אם שכרה לרכוב עליה, או לשאת עליה כלי זכוכית, וכיוצא בהן, — חייב להעמיד לו

מגדל עוז

פרק חמישי

השוכר את הבהמה וחלתה וכו', מציעא (דף ע"ח משנה וגמרא ודף ע"ט): במה דברים אמורים בששכרה לשאת עליה משא וכו', עד אלא תרעומת: כתב הראב"ד ז"ל: אנשתטית קאי, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר אלו ההלכות במציעא פרק השוכר את האומנין. ופירוש זה סברא היא, ואנו אין לנו כן, כי מה לי נשתטית? מה לי חלתה, או נלקחה לעבודת המלך? מאחר שצריכין לפרק ולטעון — דינן שוה בכלי זכוכית, כשיטת

חמור אחר, (אם שכר ממנו חמור), ואם לא העמיד – יחזיר השכר, ויחשוב עמו על שכר, כמה שהלך בה:

ב. מתה הבהמה, או נשברה, בין ששכרה לשאת, בין ששכרה לרכוב, אם אמר לו: חמור סתם אני משכיר לך, – חייב להעמיד לו חמור אחר מכל מקום; ואם לא העמיד, – יש לשוכר למכור הבהמה, ולקחת בה בהמה אחרת, או שוכר בהמה בדמיה, אם אין בדמיה לקחת, עד שיגיע למקום שפסק בו; אמר לו: חמור זה אני שוכר לך, אם שכרה לרכוב עליה, או לכלי זכוכית, ומתה בחצי הדרך, אם יש בדמיה לקחת בהמה אחרת, – יקח; ואם אין בדמיה לקחת, – שוכר אפילו בדמי כולה, עד שיגיע למקום שפסק עמו; ואם אין בדמיה לא לקחת, ולא לשכור – נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומת; שכרה למשא, הואיל ואמר לו: חמור זה, ומת בחצי הדרך, – אינו חייב להעמיד לו אחר, אלא נותן לו שכרו של חצי הדרך, ומניח לו נבלתו:

ג. השוכר את הספינה, וטבעה לו בחצי הדרך, אם אמר לו ספינה זו אני משכיר לך, ושכרה השוכר להוליך בה יין סתם, אף על פי שנתן לו השכר, – יחזיר כל השכר, שהרי זה אומר לו: הבא לי הספינה עצמה ששכרתי,

מגדל עוז

התלמוד, וכמו שכתב ר"מ ז"ל בסמוך: שכרה למשא הואיל ואמר לו וכו', עד ומניח לו נבלתו; כתב הראב"ד ז"ל: אין לזה שרש וענף, שאין הפרש בין רכיבה, לשאר משא, ולשון ההלכות הטעתו, שראה שם לרכוב, ולא מדוקא נקט ליה, עד כאן לשונו; ואני אומר: גברא רבה דדאיק וגמיר שמעתא מפומיה דרביה, אמרינן לשון ההלכות הטעתו! וכי על לשון הספר סמך?

שהקפדה גדולה יש בספינה זו, ואני אביא יין מכל מקום, ואוליך בה; אמר לו: ספינה סתם אני משכיר לך, ושכרה השוכר להוליך בה יין זה, אף על פי שלא נתן לו מן השכר כלום, — חייב לתן כל השכר, שהרי אומר לו: הבא לי היין עצמו, ואני אביא לך ספינה מכל מקום, ואוליכו; אבל צריך לנבות כדי הטורח של חצי הדרך, שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה, ליושב ובטל; אמר לו: ספינה זו אני משכיר, ושכר השוכר להוליך בה יין זה, אם נתן השכר, — אינו יכול להחזירו, ואם לא נתן — לא יתן, שאין זה יכול להביא הספינה עצמה, ולא זה יכול להביא יין עצמו; שכר ספינה סתם, ליין סתם, — הרי אלו חולקין השכר:

ד. השוכר את הספינה, ופרקה בחצי הדרך, — נותן לו שכר כל הדרך; ואם מצא השוכר מי שישכיר אותה לו, עד המקום שפסק, — שוכר, ויש לבעל הספינה עליו תרעומת; וכן אם מכר כל הסחורה שבספינה לאיש אחר, בחצי הדרך, וירד ועלה, — הלוקח נוטל שכר חצי הדרך מן הראשון, ושכר החצי מזה האחרון, ויש לבעל הספינה עליו תרעומת, שגרם לו לסבול דעת איש אחר, שעדיין לא הורגל בו, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

והלא מפי רבו שמע, וגם לשון התוספתא, ולא לשון המחבר; ועוד: דהא עיקר הני פסקי — פרק האומנין הוא, ותלמודא קאמר להדיא: לרכוב שני, ואמר רב פפא: כלי זכוכית — כלרכוב דמי, אלמא רכיבה וכלי זכוכית לבד, ושאר משא לחוד, וזה פשוט בעיני; ולבי אומר לי: כי השגה זו — לא כתבו הראב"ד ז"ל: השוכר את הספינה וכו', עד חולקין השכר, פרק

ה. מכאן אני אומר: שהמשכיר בית לחבירו עד זמן קצוב, והצה השוכר להשכיר הבית לאחר, עד סוף זמנו, — משכיר לאחרים, אם יש בני בית כמנין בני ביתו; אבל אם היו ארבעה, — לא ישכור לחמשה, שלא אמרו חכמים: אין השוכר רשאי להשכיר, אלא במטלטלין, שהרי אומר לו: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, אבל בקרקע, או בספינה, שהרי בעלה עמה, — אין אומר כן; וכן אני אומר: אם אמר לו בעל הבית לשוכר: למה תטרח ותשכיר ביתי לאחרים?, אם לא תרצה לעמוד בו, — צא, הניחו, ואתה פטור משכירותו, — אינו יכול להשכירו לאחר, שזה באל תמנע טוב מבעליו, עד שאתה משכירו לאחר — תניח לזה ביתו; ויש מי שהורה: שאינו יכול להשכירו לאחר כלל, ויתן שכרו עד סוף זמנו, ולא יראה לי שזה דין אמת;

ו. בית זה אני משכיר לך, ואחר שהשכירו נפל, — אינו חייב לבנותו, אלא מחשב על מה שנשתמש בו, ומחזיר לו שאר השכירות; אבל אם סתרו — חייב להעמיד לו בית אחר, או ישכיר לו כמותו; וכן אם חזר אחר שהשכירו לזה, והשכירו או מכרו לגוי, או אנס, שהפקיע שכירות הראשון, — הרי זה חייב להשכיר לו בית אחר כמותו, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

השוכר את האומנין (דף ע״ט ע״א) וברייתא היא: השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך וכו׳, עד עליו תרעומת; כתב הראב״ד ז״ל: לפי הגמרא בזה טענת ממון יש לו עליו, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה במציעא פרק השוכר את האומנין, ומה שכתב הראב״ד ז״ל, אני איני רואה להיות עובר על דעתו, וכל שכן כשהוא בעצמו אומרו לפי הגמרא, מכלל דלפי הפסק אינו: וכן

ז. השכיר לו בית סתם, ואחר שנתן לו בית — נפל, — חייב לבנותו, או יתן לו בית אחר; ואם היה קטן מן הבית שנפל — אין השוכר יכול לעכב עליו; והוא שיהיה קרוי «בית» שלא השכיר, אלא בית סתם; אבל אם אמר לו: בית כזה אני משכיר לך, — חייב להעמיד לו בית במדת ארכו ומדת רחבו של בית זה שהראהו, ואינו יכול לומר לו: לא היה ענין דברי, אלא שיהיה קרוב לנהר, או לשוק, או למרחץ, כזה, אלא חייב להעמיד לו בית כמדתו וכצורתו; לפיכך אם היה קטן, — לא יעשנו גדול, גדול—לא יעשנו קטן; אחד—לא יעשנו שנים, שנים—לא יעשנו אחד, ולא יפחות מן החלונות שהיו בו, ולא יוסיף עליהן אלא מדעת שניהם:

ח. המשכיר עליה סתם, חייב להעמיד לו עליה; אמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך, — הרי שעבד בית לעליה; לפיכך אם נפחתה העליה בד' טפחים, או יתר, — חייב המשכיר לתקן; ואם לא תקן — הרי השוכר יורד ודר בבית עם בעל הבית, עד שיתקן: היו שתי עליות זו על גבי זו, ונפחתה העליונה, — דר בתחתונה, נפחתה התחתונה — הרי זה ספק, אם ירור בעליונה, או בבית, לפיכך לא ירור, ואם דר — אין מוציאין אותו משם; מעשה

מגדל עוז

אם מכר כל הסחורה כו', עד וכן כל כיוצא בזה, במציעא פרק השוכר את האומנין: מכאן אני אומר שהמשכיר בית לחברו, עד זמן קצוב וכו', עד ולא יראה לי שדין זה אמת; כתב הרמב"ך ז"ל: יש בדורינו אומרים כן, שיש בני אדם שמחריבין הבית בדירתם, עד כאן לשונו; ואני אומר: מה לי דורות ראשונים? ומה לי דורות אחרונים? הם הם, אלא סברות ודעות: בית זה, עד מדעת שניהם במציעא פרק השואל (דף ק"ג): המשכיר

באחד שאמר לחברו: דלית זו שעל גבי הפרסק הזה אני משכיר לך, ונעקר אילן הפרסק ממקומו, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו לו: חייב אתה להעמיד הפרסק, כל זמן שהדלית קיימת, וכן כל כיוצא בזה:

פרק ששי

א. המשכיר בית לחברו בבירה גדולה, — משתמש בזיזיה ובכתליה, עד ד׳ אמות, ובתרבץ של חצר, וברחבה שאחורי הבתים: ומקום שנהגו להשתמש בעובי הכותלים, ובכל אלו הדברים, — הולכין אחר מנהג המדינה, והשמות הידועין להם, כדרך שאמרנו בענין מקח וממכר:

ב. המשכיר חצרו סתם, — לא השכיר הרפת שבה:

ג. המשכיר בית לחברו, — חייב להעמיד לו דלתות, ולפתוח לו החלונות שנתקלקלו, ולחזק את התקרה, ולסמוך את הקורה שנשברה, ולעשות נגר ומנעול, וכל כיוצא באלו, מדברים שהן מעשה אומן, והם עיקר גדול בישיבת הבתים והחצרות; השוכר חייב לעשות מעקה, ומזוזה,

מגדל עוז

עליה סתם כו׳, עד סוף הפרק, במליעא פרק הבית והעליה (דף קי״ו וקי״ז):

פרק ששי

המשכיר בית לחברו כו׳, עד הולכים אחר מנהג המדינה והשמות הידועים להם, כדרך שאמרו במקח וממכר, תורף המנהג בכמה מקומות הוא בתלמוד, ופרט עניני השכירות,

ולתקן מקום המזוזה משלו; וכן אם רצה לעשות סולם, או מרזב, או להטיח גגו, — הרי זה עושה משל עצמו:

ד. המשכיר עליה לחברו, ונפחתה בד', או יותר, — חייב לתקן התקרה והמעזיבה שעליה, שהמעזיבה — חזוק התקרה היא:

ה. הזבל שבחצר, — הרי הוא של שוכר; לפיכך הוא מטפל בו להוציאו, ואם יש שם מנהג — הולכין אחר המנהג; במה דברים אמורים? כשהיו הבהמות שעשו הזבל של שוכר; אבל אם הבהמה של אחרים — הזבל של בעל החצר, שחצרו של אדם קונה שלא מדעתו, אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים:

ו. המשכיר בית, או חצר, או מרחץ, או חנות, או שאר המקומות, עד זמן קצוב, הרי זה כופהו לצאת בסוף זמנו, ואינו ממתין לו אפילו שעה אחת; שכר לו בית סתם ללינה, אין פחות מיום אחד, לשביתה — אין פחות משני ימים; לנשואין — אין פחות משלשים יום:

ז. המשכיר בית לחברו סתם — אינו יכול להוציאו, עד שיודיעו שלשים יום מקודם, כדי לבקש מקום, ולא יהיה

מגדל עוז

במציעא בפירקי השוכרים, והבאור לר"מ ז"ל שזכר כאן, — הוא פכ"ן פל"א: המשכיר חצרו ולא הזכיר רפת שבה, כן עלה סגנון ההלכה סוף פרק השואל: המשכיר בית לחברו וכו', עד משל עצמו, הכל פרק השואל: המשכיר עליה לחברו כו', עד חזוק התקרה הוא, פרק הבית והעליה; הזבל שבחצר הרי הוא של שוכר, עד אחר המנהג; במה דברים אמורים בשהיו הבהמות כו', עד שכורה ביד אחרים; כתב הראב"ד ז"ל: דבר זה אינו מחוור, שהרי בגמרא העמידוה בחצר המשכיר, ושוורים דאתו

מושלך בדרך, ולסוף השלשים יצא; במה דברים אמורים? בימות החמה, אבל בימות הגשמים — אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח; קבע לו שלשים לפני החג, אם נשאר מן השלשים יום אפילו יום אחד (לאחר החג), — אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח, והוא שיודיעו שלשים יום מקודם; במה דברים אמורים? בעיירות, אבל בכרכים, אחד ימות החמה, ואחד ימות הגשמים — צריך להודיעו י״ב חדש מקודם; וכן בחנות, בין בכרכים, בין בעיירות — צריך להודיעו שנים עשר חדש מקודם:

ח. כשם שהמשכיר חייב להודיעו, כך השוכר חייב להודיעו מקודם ל׳ יום בעיירות, או מקודם שנים עשר חדש בכרכים, כדי שיבקש שכן, ולא ישאר ביתו פנוי; ואם לא הודיעו, — אינו יכול לצאת, אלא יתן השכר:

ט. אף על פי שאין המשכיר יכול להוציאו, ולא השוכר יכול לצאת עד שיודיעו מקודם, אם הוקרו הבתים — יש למשכיר להוסיף עליו, ולומר לשוכר: או שכור בשוה עד שתמצא, או תצא; וכן אם הוזלו הבתים — יש לשוכר לפחות השכר,

מגדל עוז

מעלמא, פירוש חצר דמשכיר: דלא אגירא לשוכר, מכלל דאי אגירא ליה — כדידיה דמי, וקניא ליה, מידי דהוה אשוכר את מקומו, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני אם דבר זה יצא מפי הראב״ד ז״ל? דבהדיא פריך תלמודא סוף פרק השואל, אמתניתין דקתני והזבל של בעל הבית, במאי עסקינן? אילימא בחצר דאגירא ליה לשוכר, ותורי דשוכר, אמאי של בעל הבית? אלמא מדקא מתמה תלמודא בהכי, דקים ליה דהכי הלכתא, והיינו בתחלת זה הפסק, ובמה דברים אמורים בשהיו הבהמות של שוכר, ואסיקנא: לא צריכא בחצר דמשכיר, ותורי דאתו מעלמא, וקמו ביה, מסייע ליה לרבי יוסי בר רבי חנינא, דאמר רבי

ולומר למשכיר: או שכור לי כשער של עתה, או הרי ביתך לפניך; נפל בית המשכיר שהיה דר בו, — הרי זה יש לו להוציא השוכר מביתו, ואומר לו: אינו בדין שתהיה אתה יושב בביתי, עד שתמצא מקום, ואני מושלך בדרך, שאין אתה בעל זכות בבית זה יותר ממני:

י. נתן הבית לבנו לישא בו אשה, אם היה יודע שבנו נעשה חתן בזמן פלוני, והיה אפשר לו להודיעו מקודם, ולא הודיעו — אינו יכול להוציאו; ואם עכשיו נזדמנה לו אשה, והרי הוא נושאה מיד — הרי זה יש לו להוציאו, שאינו בדין שיהיה זה יושב בביתו, ובן בעל הבית ישכור בית שיעשה בו חתונה:

יא. מכר את הבית, או נתנו, או הורישו — אין השני יכול להוציאו, עד שיודיעו מקודם שלשים יום, או מקודם שנים עשר חדש, שהרי השוכר אומר לו: אין כחך יתר מכח זה שזכית בבית זה מחמתו:

מגדל עוז

יוסי בר רבי חנינא: חמרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, פירש ובהכי איירי מתניתין דהזבל של בעל הבית, והוא סוף זה הפסק שכתב: ואם הבהמות של אחרים כו', וזה פשוט, אלא מן המתהדרים אמרוהו, וכתבוהו בשם הראב"ד ז"ל: המשכיר בית או חצר וכו', עד אפילו שעה אחת, פרק השואל (דף ק"א משנה וגמרא ודף קי"ב גמרא): שכר לו בית סתם, עד אין פחות משלשים יום בירושלמי, והביאו ר"י אלפס ז"ל בהלכות: המשכיר בית לחברו סתם, עד סוף הפרק, הכל פרק השואל:

פרק שביעי

א. כשם שמתנה אדם כל תנאי שירצה במקח וממכר, כך מתנה בשכירות, שהשכירות מכירה לזמן קצוב היא: וכל שממכרו בנכסיו ממכר, שוכר — שכירותו שכירות; וכל שאין לו למכור, כך אין לו לשכור, אלא אם כן יש לו פירות בלבד באותה הקרקע — הרי זה שוכר, ואינו מוכר:

ב. המשכיר בית לחברו לשנה, ונתעברה השנה, — נתעברה לשוכר; השכיר לחדשים, — נתעברה למשכיר; הזכיר לו חדשים ושנה, בין שאמר לו דינר לחדש, שנים עשר דינר בשנה, בין שאמר לו י"ב דינר לשנה, דינר בכל חדש — הרי חדש העבור של משכיר, שהקרקע בחזקת בעלים, ואין מוציאין דבר מיד בעל הקרקע, אלא בראיה ברורה; וכן בעל הבית שאמר: לזמן זה השכרתיך, והשוכר אומר: לא שכרתי אלא סתם, או לזמן ארוך, — על השוכר להביא ראיה, ואם לא הביא, — בעל הבית נשבע היסת, ומוציאו מן הבית:

מגדל עוז

פרק שביעי

כשם שמתנה אדם כו', עד הרי זה משכיר, ואינו מוכר, במציעא פרק איזהו נשך (דף ס"ה), ופרק הזהב (דף כ"ו): המשכיר בית לחברו לשנה ונתעברה, עד ומוציאו מן הבית, פרק השואל (דף ק"ב): השוכר שאמר נתתי שכר הבית וכו', עד ומוציאו מן הבית; כתב הראב"ד ז"ל: שלשים יום לאו דוקא,

ג. השוכר שאמר: נתתי שכר הבית שנתחייבתי בו, והמשכיר אומר: עדין לא נטלתי, בין שהיתה בשטר, בין שהיתה בעדים, אם תבעו בתוך שלשים יום, — על השוכר להביא ראיה, או יתן ויחרים על מי שלקח ממנו, או יטעון עליו בדמים שנתן תחכה בפני עצמה, וישביעהו היסת; תבעו המשכיר לאחר שלשים יום, ואפילו ביום השלשים, — על המשכיר להביא ראיה, או ישבע השוכר שכבר נתן לו שכרו, ויפטר; וכן אם שכר ממנו, ופירש שיתן לו השכר שנה בשנה, ותבעו בתוך השנה, — על השוכר להביא ראיה; תבעו לאחר השנה, ואפילו ביום תשעה ועשרים באלול, — על המשכיר להביא ראיה:

ד. המשכיר בית לחברו בשטר לעשר שנים, ואין בו זמן, השוכר אומר: עדיין לא עבר מזמן השטר אלא שנה, והמשכיר אומר: כבר עברו ושלמו שני השכירות, ושכנת עשר שנים, — על השוכר להביא ראיה, ואם לא הביא ראיה, — ישבע המשכיר היסת ויוציאו:

ה. השוכר פרדס, או שהיה משכון בידו לעשר שנים, ויבש הפרדס בתוך הזמן, — ימכרו עציו, וילקח בהן קרקע, ויאכל פירותיו עד סוף זמן שכירותו, או זמן המשכון,

מגדל עוז

אלא כל תוך זמן כמי, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו טעות סופר היא, בספר שהגיע ליד הראב״ד ז״ל, או מעולם לא אמר דבר זה, והלא ר״מ ז״ל עצמו כתב תוך, כאשר עיניך רואות, והוא לשון הגמרא שלהי פרק השואל, והוא עביד תוך, וזה פשוט: השוכר פרדס או שהיה משכון, על משום רבית המלוה והלוה; כתב הראב״ד ז״ל: אין כאן רבית אלא המלוה אסור משום דקא בליא קרנא, והלוה אסור משום דמשתעבדי למלוה, עד כאן

וגוף האילנות שיבשו או נקצצו, — שניהן אסורין בהן, משום רבית המלוה והלוה:

ו. שטר השכירות, או שטר המשכון, שכתוב בה שנים סתם, — בעל הפירות אומר: ג', ובעל הקרקע אומר: שנים, וקדם זה השוכר או המלוה, ואכל הפירות, — הרי הפירות בחזקת אוכליהן, עד שיביא בעל הקרקע ראיה: אכלה השוכר, או הממשכן, שלש שנים, וכבש השטר, ואמר: לחמש שנים יש לי פירות, ובעל הקרקע אומר שלש; אמרו לו: הבא שטרך ואמר אבד, — השוכר נאמן, שאילו רצה אמר: לקוחה היא בידי, שהרי אכלה שלש שנים:

ז. מי שהכנים פירותיו לבית חברו שלא מדעתו, או שהטעוהו, עד שהכנים פירותיו, והניחם והלך, — יש לבעל הבית למכור לו מאותן הפירות, כדי לתן שכר הפועלים שמוציאין אותן, ומשליכין אותם לשוק; ומדת חסידות היא: שיודיע לבית דין, וישכירו ממקצת המיהן מקום, משום השבת אבדה לבעלים, אף על פי שלא עשה כהוגן:

מגדל עוז

לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה פרק המקבל, גמרא מתניתין דהמקבל שדה מחברו לעשר שנים כו', וגורתא דשמעתין וסוגיין שייכא כדברי ר"מ ז"ל, דהא קא מייתי עלה משכנתא דסורא, ודכוותא, דמתאמרין פרק איזהו נשך, וודאי טעמא התם משום רבית הוא, והוא ניהו כליא קרנא, ומיהו פירוש הראב"ד ז"ל — יש לו פנים מגופא דלישנא, דתלי בכליא קרנא, ולפיכך אין בדברים הללו השגה, וצריך הכרע, כי הפירושין ההן תלויין בסברא, ואין להן הכרע גמורה: שטר שכירות או שטר משכון,

ח. השוכר רחים מחברו, שיטחון לו עשרים סאה בכל חדש בשכרו, והעשיר בעל הרחים, והרי אינו צריך לטחון שם, אם יש לשוכר חטים שצריך לטחון לעצמו, או לאחרים, — כופין אותו לתן דמי טחינת עשרים סאה, שזו מדת סדום היא; ואם אין לו, — יכול לומר: אין כי דמים, והריני מוחן לך כמו ששכרתי, ואם אין אתה צריך — מכור לאחרים, וכן כל כיוצא בזה:

פרק שמיני

א. אחד השוכר מחברו שדה לזורעה, או כרם לאכול פירותיו בדמים, או ששכר ממנו בפירות קצובים, כגון ששכר ממנו שדה זו, בעשרים כור בשנה, וכרם זה, בעשרים כדי יין בכל שנה, — שניהן דין אחד יש להן, והשוכר בפירות — הוא הנקרא: חוכר:

ב. המקבל שדה או פרדס כדי לעבוד אותו, ולהוציא עליו יציאות, ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות, או רביע, או מה שיתנו ביניהן, והוא הנקרא: מקבל, כל דבר שהוא לסיג הארץ, — בעל הקרקע חייב בו; וכל דבר שהוא שמירה יתירה — החוכר או המקבל חייב בו; הקרדום שחופרין בו הארץ, והכלים שנושאין בהן העפר, והדלי והכד וכיוצא בהן שדולין בהן המים — על בעל הקרקע;

מגדל עוז

עד שלא שניס, פרק המקבל: מי שהכניס פירותיו כו', עד אף על פי שעשה שלא כהוגן, במציעא פרק השואל: השוכר ריחים מחברו כו', עד סוף הפרק, בכתובות פרק הנושא:

וחטיטת המקומות שמקבצין בהם המים, — על החוכר, או על המקבל:

ג. השוכר, או המקבל שדה מחברו לשנים מועטות, — לא יזרענה פשתן; שכרה או קבלה שבע שנים, — זורעה שנה ראשונה פשתן, ואין השביעית מן המנין; שכרהּ או קבלה שבוע אחד, — שביעית מן המנין:

ד. החוכר, או המקבל שדה מחברו, והיא בית השלחין או בית האילן, ויבשה מעין בית השלחין, ולא פסק הנהר הגדול, אלא אפשר להביא ממנו בדלי, או שנקצץ האילן של בית האילנות, — אינו מנכה לו מחכירו; ואם מכת מדינה היא, כגון שיבש הנהר, — מנכה לו מחכירו; היה עומד בתוך השדה, ואמר לו: בית השלחין הזה אני משכיר לך, בית האילן זה אני משכיר, יבש המעין או נקצץ האילן, — מנכה מחכירו, שהרי הוא עומד בתוכה, ולא אמר לו הזה, אלא כמי שאומר: כמות שהיא עתה אני משכיר; לפיכך אם לא היה עומד בתוכה, ואמר לו: בית השלחין אני משכיר לך, או בית האילן, ויבש המעין או שנקצץ האילן, — אינו מנכה לו מחכירו:

ה. השוכר או המקבל שדה מחברו, ואכלה חגב, או נשתדפה, אם אירע דבר זה לרוב השדות של אותה העיר, — מנכה לו מחכירו, הכל לפי ההפסד שארעו, ואם לא פשטה המכה ברוב השדות — אינו מנכה לו מחכירו, אף על פי שנשתדפו כל השדות של בעל הקרקע נשתדפו

מגדל עוז

פרק שמיני

אחד השוכר וכו', עד סיף הפרק כולו, במציעא פרק

כל השדות של השוכר או המקבל, אף על פי שפשטה המכה ברוב השדות – אינו מנכה לו מחכירו, שאין זה ההפסד תלוי אלא בשוכר, שהרי כל שדותיו נשתדפו; התנה עליו בעל הקרקע שיזרענה חטים, וזרעה שעורים, או שלא זרעה כלל, או שזרעה ולא צמחה, אף על פי שבא חגב או שדפון, והוכתה רוב המדינה – אינו מנכה לו מחכירו; ועד מתי חייב להטפל ולזרוע פעם אחרת אם לא צמחה? כל זמן שראוי לזריעה באותו מקום:

ו. השוכר או המקבל שדה מחברו, מקום שנהגו לקצור – יקצור, ואינו רשאי לעקור, לעקור – יעקור, ואינו רשאי לקצור; ושניהם מעכבין זה על זה; ומקום שנהגו לחרוש אחריו – יחרוש; מקום שנהגו להשכיר אילנות על גב קרקע, – משכירין, ואף על פי שהשכיר לו סתם בפחות מן הידוע; ומקום שנהגו שלא להשכיר אילנות – אין לו אילנות, אף על פי ששכר ממנו ביתר על הידוע, הכל כמנהג המדינה:

ז. החוכר שדה מחברו בעשרה כור חטים, ולקתה- נותן לו מתוכה; היו חטיה יפות – לא יאמר לו: הריני לוקח לך מן השוק, אלא נותן לו מתוכה; חכר ממנו כרם בעשרה סלי ענבים, והקריסו אחר שנבצרו, וכן עומרים שלקו אחר שנקצרו – נותן לו מתוכן; חכרו בעשרה כדי יין, והחמיץ – חייב לתת לו יין טוב; חכרה ממנו במאה עמרים של אספסתא, וזרעה מין אחר, ואחר כך חרשה וזרעה אספסתא, ולקתה, או שזרעה בתחלה אספסתא, וחרשה, ואחר כך זרעה פעם אחרת ולקתה – אינו נותן לו מתוכה, אלא נותן לו אספסתא

מגדל עוז

המקבל:

טובה, שהרי שנה, וכן כל כיוצא בזה:

ח. החוכר שדה מחברו, ולא רצה לנכש, ואמר לו: מה הפסד יש לך? הריני נותן לך חכירך — אין שומעין לו שהרי הוא אומר לו: למחר אתה יוצא ממנה, והיא מעלה עשבים, ואפילו אמר לו: באחרונה אני חורש אותה — אין שומעין לו:

ט. החוכר שדה מחברו לזורעה שעורים — לא יזרענה חטים, מפני שהחטים מכחישות את הקרקע יותר מהשעורים; שכרה לזרעה חטים - יזרענה שעורים; קטניות — לא יזרענה תבואה, תבואה — יזרענה קטניות; ובבבל וכיוצא בה — לא יזרענה קטניות, מפני שהקטניות שם מכחשת את הארץ:

י. המקבל שדה מחברו לשנים מועטות, — אין למקבל כלום בקורות השקמה וכיוצא בה, ולא בשבח האילנות שיצאו מאליהן בשדה; אבל מחשבין לו מקום האילנות, כאלו היה בהן אותו זרע שזרע בכל השדה, והוא שצמחו האילנות במקום הראוי לזריעה, אבל אם יצאו במקום שאינו ראוי לזריעה, — אין מחשבין לו כלום; ואם קבלה שבע שנים, או יתר- יש לו בקורת השקמה וכיוצא בה; הגיע זמנו להסתלק מן השדה, והיו שם זרעים שעדיין לא הגיעו להמכר, או שנגמרו ולא הגיע יום השוק למכרן- שמין אותן, ונוטל מבעל הקרקע, כשם שחולקין המקבל ובעל הקרקע בתבואה, כך חולקין בתבן ובקש; כשם שחולקין ביין, כך חולקין בזמורות; אבל הקנים המעמידין תחת הגפנים, אם קנו אותן בשותפות-הרי אלו חולקין בהן, ואם הם משל אחד מהן, זה שקנה אותן-הרי הן שלו, וכן כל כיוצא בזה:

יא. המקבל שדה מחברו לטעת, — מקבל עליו בעל השדה עשר בוראות לסיאה; יתר על זה, - מגלגלין עליו את הכל:

יב. המקבל שדה מחברו, ולא עשתה, אם יש בה כדי

שתוציא סאתים יתר על ההוצאה, – חייב המקבל ליטפל בה, שכך כותב לבעל הקרקע: אנא איקום ואניר, ואזרע, ואקצור, ואעמור, ואדוש, ואזרה, ואעמיד כרי לפניך, ותטול את חציו, או מה ש׳תנו, אטול השאר בשכר עמלי, ובמה שהוצאתי:

יג. המקבל שדה מחברו, ואחר שזכה בה הובירה, – שמין אותו כמה היא ראויה לעשות, ונותן לו חלקו שהיה מגיע לו, שכך כותב לבעל הקרקע: אם אוביר ולא אעביד, אשלם במיטבא; והוא הדין אם הוביר מקצתה; ומפני מה נתחייב לשלם? מפני שלא פסק על עצמו דבר קצוב, כדי שנאמר הרי היא כאסמכתא, אלא התנה ש׳שלם במיטבא, ולפיכך גמר ושעבד עצמו; אבל אם אמר: אם אוביר ולא אעביד, אתן לך מאה דינרין – הרי זה אסמכתא, ואינו חייב לשלם, אלא נותן כפי מה שראויה לעשות בלבד:

יד. המקבל שדה לזרוע שומשמין, וזרעה חטים, ועשתה חטים ששוין כמה שהיא ראויה לעשות מן השומשמין – אין לו עליו אלא תרעומת; עשתה פחות ממה שהיא ראויה לעשות מן השומשמין, – משלם לו המקבל כפי מה שהיא ראויה לעשות מן השומשמין; עשתה חטים יתר ממה שהיא ראויה לעשות מן השומשמין – חולקין לפי התנאי בינהן, אף על פי שמשתכר בעל הקרקע:

פרק תשיעי

א. השוכר את הפועלים, ואמר להם: להשכים ולהעריב, — מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב — אינו יכול לכופן, מקום שנהגו לזון יזון, לספק בגריוגרת או בתמרים וכיוצא בהן לפועלים, — יספק, הכל כמנהג המדינה:

ב. השוכר את הפועל, ואמר לו: כאחד וכשנים מבני העיר, — רואין הפחות שבשכירות, והיתר שבשכירות, ומשמנין בינהן:

ג. אמר לשלוחו: צא ושכור לי פועלים בשלשה, והלך ושכרן בארבעה, אם אמר להם השליח: שכרכם עלי — נותן להן ארבעה, ונוטל מבעל הבית שלשה, ומפסיד אחד מכיסו; אמר להם: שכרכם על בעל הבית, — נותן להן בעל הבית כמנהג המדינה; היה במדינה מי שנשכר בשלשה, ומי שנשכר בארבעה, — אינו נותן להם אלא שלשה, ויש להם תרעומת על השליח; במה דברים אמורים? כשאין מלאכתן נכרת; אבל היתה מלאכתן

מגדל עוז

פרק תשיעי

השוכר את הפועלים, עד ומשמנין ביניהן, במציעא פרק השוכר את הפועלים דף פ"ג ריש הפרק: אמר לשלוחו, עד לעבדים, במציעא פרק השוכר את האומנין (דף פ"ו ע"א): וכילד דין הפועל שחזר בו כו', עד בגד לארוג בשתי סלעים וכו', עד אלא אני מלאכה: כתב הראב"ד ז"ל: אלא

נברת, והרי היא שוה ארבעה, — נותן להם בעל הבית ארבעה, שאילו לא אמר להם שלוחו ארבעה — לא טרחו ועשו שוה ארבעה; אמר לו בעל הבית: שכור לי בארבעה, והלך השליח ושכר בשלשה, אף על פי שהרי מלאכתן שוה ארבעה, — אין להם אלא שלשה, שהרי קבלו על עצמן, ויש להם תרעומת על השליח; אמר לו בעל הבית בשלשה, והלך השליח ואמר להם בארבעה, ואמרו: הרינו כמה שאמר בעל הבית, — אין דעתם אלא שיתן בעל הבית יתר על ארבע, לפיכך שמין מה שעשו, אם שוה ארבעה — נוטלין ארבעה מבעל הבית, ואם אינו ידוע, או אינו שוה — אין להם אלא שלשה; אמר לו בעל הבית בארבעה, והלך השליח ואמר להם בשלשה, ואמרו לו: כמה שאמר בעל הבית, אף על פי שמלאכתן שוה ארבעה, — אין להם אלא שלשה, שהרי שמעו שלשה, וקבלו עליהם:

ד. השוכר את הפועלים, והטעו את בעל הבית, או בעל הבית הטעה אותן, — אין להן זה על זה אלא תרעומת; במה דברים אמורים? בשלא הלכו; אבל הלכו החמרין, ולא מצאו תבואה, פועלים, ומצאו שדה כשהיא לחה, או ששכר להשקות השדה, ומצאוהו שנתמלא מים, אם בקר

מגדל עוז

סלע יפה שני דינרין, עד כאן לשונו: ואני אומר גם בזו: עיקרה פרק השוכר את האומנים, וחלוק הפירוש לפי הדעות והסברות, ולכך אין כאן השגה, ואינה צריכה הללה, לא גדולה ולא קטנה, כי לשון הגמרא כר״מ ז״ל, וכן הביאו ר״י אלפס בהלכותיו: במה דברים אמורים שאינו אביד וכו׳, עד דרכו של כהר זה: כתב הראב״ד ז״ל: נראה שכך מפרש: אי בני מתא פסידא לפועלים, שבני העיר מפסיקין אותו, ואין לו טעם,

בעל הבית מלאכתו, מבערב, ומצא שצריכה פועלים, — אין לפועלים כלום, מה בידו לעשות? ואם לא בקר, — נותן להם שכרן כפועל בטל, שאינו דומה הבא טעון, לבא ריקן, ועושה מלאכה לבטל; במה דברים אמורים? כשלא התחילו במלאכה, אבל אם התחיל הפועל במלאכה, וחזר בו בחצי היום, — חוזר,. שנאמר: [1] כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים; וכיצד דין הפועל שחזר בו? אחר שהתחיל שמין לו מה שעשה, ונוטל; ואם קבלן הוא, — שמין לו מה שעתיד לעשות, בין שהוזלו בעת ששכרן, בין לא הוזלו, בין שהוזלה מלאכה אחר כן, בין לא הוזלה, — שמין לו מה שעתיד לעשות; כיצד? קבל ממנו קמה לקצור בשתי סלעים, קצר חציה, והניח חציה, בגד לארוג בשתי סלעים, ארג חציו, והניח חציו, — שמין לו מה שעתיד לעשות, אם היה שוה ששה דינרין, — נותן לו שקל, או יגמרו את מלאכתן; ואם היה הנשאר יפה שני דינרין, — אינו נותן להן אלא סלע, שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה; במה דברים אמורים? בדבר שאינו אבוד, אבל בדבר האבוד, כגון פשתנו להעלות מן המשרה, או ששכר חמור להביא חלילין למת, או לכלה וכיוצא בהן, אחד פועל,

[1] ויקרא כ"ה

מגדל עוז

עד כאן לשונו; ואני אומר: טעם גדול אני רואה, ועיניך רואות לשונות נאות בעיקר ההלכה, פרק השוכר את האומנין, ושמא היה חסר מן הספר שהגיע ליד הראב"ד ז"ל, אבל בספרים המוגהים בחתימת ידו, הוא כך כמו שנסחתי: ואם דרכו להפסיק מאיליו וכו', עד כל שכרו, הכל פרק השוכר את האומנין: השוכר את הפועל להביא שליחות ממקום למקום וכו', שכרו להביא קנים לכרם וכו', שכרו להביא כרוב כו', עד וכן כל

ואחד קבלן, אינו יכול לחזור בו אלא אם כן נאנס, כגון שחלה, או שמע שמת לו מת; ואם לא נאנס וחזר בו, — שוכר עליהן, כיצד שוכר עליהן? שוכר פועלים אחרים, וגומרים מלאכתן, שלא תאבד; וכל שיוסיף לאלו הפועלים האחרים, על מה שפסק לראשונים, — נוטל מן הראשונים; עד כמה; עד כדי שכרן של ראשונים; ואם היה להם ממון תחת ידו, — שוכר להשלים המלאכה, עד ארבעים וחמשים זוז בכל יום לכל פועל, אף על פי ששכר הפועל שלשה או ארבעה; במה דברים אמורים? שאין שם פועלין לשכור בשכרן, להשלים המלאכה, אבל יש פועלים לשכור בשכרן, ואמרו לו: צא ושכור מאלו, והשלים מלאכתך ולא תאבד, בין שוכר, בין קבלן, — אין לו עליהם אלא תרעומת, ושמין לשוכר מה שעשה, ולקבלן ממה שעתיד לעשות:

ה. השוכר את הפועל, ונאחז לעבודת המלך, — לא יאמר לו הריני לפניך, אלא נותן לו שכר מה שעשה:

מגדל עוז

כיולא בזה; כתב הראב"ד ז"ל: כן הוא לשון התוספתא, אבל בגמרא דהשוכר את האומנין מסיים בה: אבל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן, עד כאן לשונו: ואני אומר: שזה הלשון לא יצא מפי הראב"ד ז"ל, דכי מעיינת בה שפיר בההיא שמעתא — משכחת לה בשמעתא קמייתא בההוא פירקא, ומתנייא לגבי חזרו זה בזה, והטעו זה את זה, דאמרינן להדיא: ואיבעית אימא חזרו נמי הטעו קרי ליה, דתניא: השוכר את האומנין, והטעו את בעל הבית, או בעל הבית הטעה אותן, — אין להם זה על זה אלא תרעומת; במה דברים אמורים? בשלא הלכו חמרים,

ו. השוכר את הפועל להשקות את השדה מזה הנהר, ונפסק הנהר בחצי היום, אם אין דרכו להפסק, — אין להן אלא שכר מה שעשו, וכן אם דרכו שיפסיקו אותו בני העיר, והפסיקוהו בחצי היום, — אין להן אלא שכר מה שעשו, שהרי ידעו הפועלים דרכו של נהר; ואם דרכו להפסק מאליו — נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם; שכרן להשקות השדה, ובא המטר והשקה — אין להן אלא מה שעשו, בא הנהר והשקה - נותן להן כל שכרן, מן השמים נסתייעו; במה דברים אמורים? בפועל, אבל מי שפסק עם אריסו, שאם ישקה שדה זו ארבע פעמים ביום, יטול חצי הפירות, וכל האריסין שהן משקין שני פעמים — אינן נוטלין אלא רביע הפירות, ובא המטר, ולא הוצרך לדלות ולהשקות, -- נוטל חצי הפירות, כמו שפסק עמו, שהאריס כשותף, ואינו כפועל:

ז. השוכר את הפועל לעשות מלאכה כל היום, ושלמה המלאכה בחצי היום. אם יש לו מלאכה אחרת כמותה, או קלה ממנה, — עושה שאר היום; ואם אין לו מה יעשה, —

מגדל עוז

אבל הלכו חמרים, ולא מצאו תבואה, פועלים ומצאו שדה, למה ניתנין להן שכרן משלם? אבל אינו דומה הבא טעון, לבא ריקן כו', ושקיל וטרי עלה טובא. ומסיק לה בתרי ליסני. ולישנא בתרא דהוא עיקר — מסיק: הא דסיירה לארעא מאורתא, הא דלא סיירה לארעא מאורתא, וכן הלכתא, וכן הביאה ר"י אלפס ז"ל בהלכות, וזאת כבר פסקה ר"מ ז"ל בדקדוקים המפורשים בה בגמרא, למעלה בזה הפרק, נקודה בנקודה, על סדר הגמרא,

נותן לו שכרו כפועל בטל ; ואם היה מן החופרים , או עובדי אדמה וכיוצא בהן , שדרכו לטרוח הרבה , ואם לא יעשה במלאכה יחלה, – נותן לו כל שכרו :

ח. השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום , והלך ולא מצא שם מה יביא, – נותן לו שכרו משלם ; שכרו להביא קנים לכרם , והלך ולא מצא , ולא הביא , נותן לו שכרו שלם : שכרו להביא כרוב ודורמסקנין לחולה, והלך ומצאו שמת , או הבריא, – לא יאמר לו : טול מה שהבאת בשכרך , אלא נותן לו שכרו , וכן כל כיוצא בזה :

ט. השוכר את הפועל לעשות עמו בשלו , והראהו בשל חבירו , – נותן כל שכרו , וחוזר ולוקח מחברו מה שנהנה בזו המלאכה:

י. השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן וקש, וכיוצא בהן, ואמר לו : טול מה שעשית בשכרך , – אין שומעין לו ; ואם משקבל עליו אמר לו : הילך שכרך , ואני אטול את שלי, – אין שומעין לו :

יא. מציאת הפועל לעצמו , אף על פי שאמר לו : עשה עמי מלאכה היום, ואין צריך לומר אם אמר לו : עדור

מגדל עוז

ומיירי בדבר שדרך הפועלים ובעל הבית לתת לב על אותה המלאכה , אי אתיא , אי לא , כגון תבואה וכיוצא בה , אבל זאת ההלכה שבתוספתא מיירי בדבר שאין להם לפועלים לב עליה , כגון להביא שליחות , או קנים לכרם , שזה דרך בעל הבית לידע , ולא דרך הפועלים כלל , ולפיכך נותן להם שכרם משלם , ואינו מנכה להם כלום , שהרי הם כבר בטלו ממלאכתן , ואמרי ליה לבעל הבית : הוה עבדינן הכא באגריה , דהוה ניחא לן מטירח הדרך , ומלענות בדרך כחי , וכן המורנו , וזה פשוט : השוכר

עמי היום, אבל אם שכרו ללקט מציאות, כגון שחסר הנהר, ושכרו ללקט הדגים הנמצאין באגם, — הרי מציאתו לבעל הבית, ואפילו מצא כים מלא דינרין:

פרק עשירי

א. **המלוה** את חברו על המשכון, בין שהלוהו מעות, בין שהלוהו פירות, בין שמשכנו בשעת הלואתו, בין שמשכנו אחר שהלוהו, — הרי זה שומר שכר; לפיכך אם אבד המשכון, או נגנב, — חייב בדמיו: ואם נאנס המשכון, כגון שנלקח בלסטים מזוין, וכיוצא בו משאר אונסין, — ישבע שנאנס, וישלם בעל המשכון את חובו עד פרוטה אחרונה:

ב. כל האומר לחברו: שמור לי ואשמור לך, — הרי זה שמירה בבעלים, אמר לו: שמור לי היום, ואשמור

מגדל עוז

את הפועל לעשות עמו בשלו, עד בזו המלאכה, פרק השוכר את האומנין: השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן, עד סוף הפרק, במציעא פרק הבית והעליה:

פרק עשירי

המלוה את חברו וכו׳, לפיכך אם אבד המשכון וכו׳, ואם נאנס המשכון כגון שנלקח וכו׳, עד פרוטה אחרונה; כתב הראב״ד ז״ל: אין אנו מודין לו ולרבותיו בזה, שאם משכנו אחר הלואתו — קונה אותו אף לאונסין, כרבי יצחק, עד כאן

לך למחר, השאילני היום, ואני אשאילך למחר, שמור לי היום, ואשאילך למחר, השאילני היום, ואשמור לך למחר, — כלן נעשו שומרי שכר זה לזה:

ג. כל האומנין — שומרי שכר הן; וכלן שאמרו: טול את שלך והבא מעות, או שאמר לו האומן: גמרתיו, ולא לקחו הבעלים את הכלי, — הרי האומן שומר חנם; אבל אם אמר האומן: הבא מעות וטול שלך, — עדיין הוא נושא שכר כשהיה:

ד. נתן לאומנין לתקן, וקלקלו, — חייבין לשלם; כיצד? נתן לחרש שידה תיבה ומגדל, לקבוע בהן מסמר, ושברו, או שנתן לו את העצים, לעשות מהן שידה תיבה ומגדל, ונשברו אחר שנעשו, — משלם לו דמי שידה תיבה ומגדל, שאין האומן קונה בשבח הכלי; נתן צמר לצבע, והקדיחתו יורה, — נותן לו דמי צמרו; צבעו כעור, או נתנו לו לצבעו אדום, וצבעו שחור, שחור, וצבעו אדום, נתן עצים לחרש, לעשות מהן כסא נאה, ועשה כסא רע, או ספסל, אם השבח יתר על ההוצאה, — נותן בעל הכלי את

מגדל עוז

לשונו; ואני אומר: זו מחלוקת ישנה היא, וכבר נתאבקו בה ראשונים ואחרונים נ"ע, במציעא פרק השוכר את האומנין, ובשבועות פרק שבועת הדיינין, ויש להם על מה שיסמוכו, ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם, ודיו לר"מ ז"ל, שרבו מודה לו, ורבו לרבו: נתן צמר לצבע וכו', נתן עצים לחרש כו', ואם ההוצאה יתירה וכו', אמר בעל הכלי כו', עד אין שומעין לו; כתב הראב"ד ז"ל: אין לזה טעם, עד כאן לשונו; ואני אומר, מצאתי לו טעם בירושלמי בריש פרק הגוזל עצים, אשר שם נשנית עיקרה, דמייתי עלה סתמא דתלמודא, כהיא דהיורד לשדה חברו

הדוצאה , ואם ההוצאה יתירה על השבח, – נותן לו את השבח בלבד ; אמר בעל הכלי : איני רוצה בתקנה זו , אלא יתן לי דמי הצמר , או דמי העצים, — אין שומעין לו ; וכן אם אמר האומן : הא לך דמי צמרך , או דמי עצך , ולך, – אין שומעין לו , שאין האומן קונה בשבח כלי שעשה :

ה. המוליך חטין לטחון , ולא לתתן , ועשאן סובין , או מורסן, נתן הקמח לנחתום, ועשאו פת נפולין , בהמה לטבח , ונבלה, – חייבין לשלם דמיהן , מפני שהן נושאי שכר ; לפיכך אם היה טבח מומחה, ושחט בחנם, — פטור מלשלם; ואם אינו מומחה, אף על פי שהוא בחנם, – חייב לשלם ; וכן המראה דינר לשולחני , ואמר לו : יפה הוא , ונמצא רע , אם בשכר ראהו, – חייב לשלם , אף על פי שהוא בקי, ואינו צריך להתלמד ; ואם בחנם ראהו, — פטור, והוא שיהיה בקי , שאינו צריך להתלמד ; ואם אינו בקי, — חייב לשלם, אף על פי שהוא בחנם, והוא שיאמר לשולחני : עליך אני סומך ; או שהיו הדברים מראין , שהוא סומך על

מגדל עוז

ונטעה שלא ברשות כו׳, עד בקש ליטול עציו ואבניו — אין שומעין לו , ואף על גב דרבי יהישע בן לוי אמר טעמא : משום ישוב הארץ , סתמא דתלמודא הכי איתא בלא טעמא, ומינה לכל דדמי לה , ועוד דאמרינן בעלמא : האומר אי איפשי בתקנת חכמים , כגון זו שומעין לו , דוק מינה , הא לאו כגון זו — אין שומעין לו ; ועיד : דהא פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה היא , פרק הגוזל עצים , ושנית גם כן פרק השוכר את האומנין , ומייתי לה פרק קמא דע״ז , וקיימא לן הלכה כרבי יהודה דאמר : ידו על התחתונה , אם השבח יתר על ההוצאה כו׳ , ואילו היינו שומעין ממנו באמרו יתן לי דמי צמרי , או דמי עצי , אם כן

ראייתו, ולא יראה לאחרים; טבח שעשה בחנם, ונבל; וכן שולחני שאמר: יפה, ונמצא רע; וכן כל כיוצא בזה, — עליהן להביא ראיה שהן מומחין, ואם לא הביאו ראיה, — משלמין:

ו. מקום שנהגו: שיהיה הנוטע אילנות נוטל חצי השבח, ובעל הקרקע חצי, ונטע והשביח, ונטע והפסיד, — מחשבין לו חצי השבח שיש לו, ומנכין ממנו מה שהפסיד, ונוטל השאר, ואפילו התנה על עצמו: שאם הפסיד לא יטול כלום, — הרי זו אסמכתא, ואין מנכין לו אלא מה שהפסיד; היה מנהגם שיטול הנוטע מחצה, ובעל הקרקע מחצה, וכך היה מנהגם: שיטול הארים שליש, אם נטע הנוטע והשביח, ורצה להסתלק, שנמצא בעל הקרקע צריך להוריד כהארים, — הרי בעל הקרקע מוריד ארים, ויטול בעל הקרקע חציו, ולא יפסיד בעל הקרקע כלום, ויטול הארים שליש, והשתות הנשאר — של נוטע, שהרי סלק עצמו ברצונו:

מגדל עוז

עבדינן כרבי מאיר, דאמר: נותן לו דמי צמרו, ולית הלכתא כותיה, אלא כרבי יהודה, וכן פסק ר״י אלפס ז״ל, ונמצאו דברי ר״מ ז״ל נכונים: שאין האומן קונה בשבח כלי שעשה, פרק הגוזל עצים: המוליך חטיו לטחון, עד שהן מומחין משלמין, בנזיקין פרק הגוזל עצים, ובבתרא פרק המוכר פירות: מקומות שנהגו שיהיה, עד סלק עצמו ברצונו, במציעא פרק השואל, ופרק המקבל: הנוטע אילנות וכו׳, עד הנזכור עליהן; כתב הראב״ד ז״ל: וכן נמי אם שתלא דיחיד, עד כאן לשונו; ואני אומר: סברות הן אלו, אבל עיקר ההלכה ופשוטה כדברי ה״מ ז״ל משמע, במציעא סוף פרק השואל, ופרק המקבל, ונראה לי להביא ראיה לדבר מן המראה דינר לשולחני, דפרק הגוזל

ז. הנוטע אילנות לבני המדינה, שהפסיד, וכן טבח של בני העיר, שנבל הבהמות, והמקיז דם שחבל, והסופר שטעה בשטרות, ומלמד תנוקות שפשע בתנוקות, ולא למד, או למד בטעות, וכל כיוצא באלו האומנים, שאי אפשר שיחזרו ההפסד שהפסידו, — מסלקין אותן בלא התראה, שהן כמותרין ועומדין, עד שישתדלו במלאכתן, הואיל והעמידו אותן הצבור עליהם:

פרק אחד עשר

א. מצות עשה לתן שכר השכיר בזמנו, שנאמר: [1] ביומו תתן שכרו וגומר; ואם איחרו לאחר זמנו, — עובר בלא תעשה, שנאמר: [2] ולא תבוא עליו השמש, ואין לוקין עליו, שהרי חייב לשלם; אחד שכר האדם, ואחד שכר הבהמה, ואחד שכר הכלים, — חייב

[1] דברים כ״ד [2] שם

מגדל עח

קמא, שיהיה מומחה לרבים, וכן שתלא וטבחא ואומנא דשמעתין דכותה, כמו שכתב ר״מ ז״ל בגלות לשונו, שהעמידו אותו הצבור, ועוד אתמהה הני תלתא, מאן הוא היחיד דמוקי להו? ולא נהיגי אינשי בהכי, ובמלתא דלא שכיחא — לא דחיק תלמודא לאוקומי מילתא:

פרק אחד עשר

מצות עשה לתן שכר וכו׳, עד הוא נושא את נפשו, במציעא פרק המקבל: ועובר בארבע אזהרות ועשה וכו׳, עד ביומו תתן שכרו, במציעא פרק איזהו נשך, ופרק המקבל:

לתן בזמנו ; ואם איחר לאחר זמן , — עובר בלא תעשה ; וגר תושב יש בו משום : [1] ביומו תתן שכרו :

ב. כל הכובש שכר שכיר , כאילו נטל נפשו ממנו , שנאמר : [2] ואליו הוא נושא את נפשו , ועבר בד׳ אזהרות ועשה , עובר משום : [3] בל תעשוק , ומשום : [4] בל תגזול , ומשום : [5] לא תלין פעלת שכיר , ומשום : [6] לא תבא עליו השמש , ומשום : [7] ביומו תתן שכרו ; אי זהו זמנו ? שכיר יום גובה כל הלילה , ועליו נאמר : [8] לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר ; ושכיר לילה גובה כל היום , ועליו נאמר : [9] ביומו תתן שכרו ; ושכיר שעות של יום — גובה כל היום , ושכיר שעות של לילה — גובה כל הלילה ; שכיר שבת , שכיר חדש , שכיר שנה , שכיר שבוע , יצא ביום — גובה כל היום , יצא בלילה , — גובה כל (אותו) הלילה :

ג. נתן טליתו לאומן , וגמרה , והודיעו , אפילו איחרו עשרה ימים , כל זמן שהכלי ביד האומן , — אינו עובר ; נתנה בחצי היום , כיון ששקעה עליו חמה , — עובר משום : [10] בל תלין , שהקבלנות כשכירות היא , וחייב לתן לו בזמנו :

[1] דברים כ״ד [2] שם [3] שם

[4] ויקרא י״ט [5] שם [6] דברים כ״ד

[7] שם [8] ויקרא י״ט [9] דברים כ״ד [10] ויקרא י״ט

מגדל עוז

איזהו זמנו שכיר יום , עד גובה כל אותו הלילה , במשנה פרק המקבל : נתן טליתו לאומן כו׳ , עד חייב לתן , פרק הגוזל עצים : האומר לשלוחו צא ושכור לי , עד לך ושוב כו׳ , הכל פרק המקבל : כל שכיר ששכרו בעדים וכו׳ , תקנו חכמים שישבע

ד. האומר לשלוחו: צא ושכור לי פועלים, אמר להם: שכרכם על בעל הבית, — שניהם אינן עוברין משום בל תלין, זה לפי שלא שכרן, וזה לפי שאין פעולתן אצלו; ואם לא אמר להם שכרכם על בעל הבית, — השליח עובר; אין השוכר עובר, אלא בזמן שתבעו השכיר ולא נתן לו; אבל אם תבעו, או שתבעו ולא היה לו מה יתן לו, או שהמחהו אצל אחר, וקבל, — הרי זה פטור:

ה. המשהא שכר שכיר עד אחר זמנו, אף על פי שכבר עבר בעשה ולא תעשה, — הרי זה חייב לתן מיד; וכל עת שישהא — עובר על לאו של דבריהם, שנאמר: [1] אל תאמר לרעך לך ושוב:

ו. כל שכיר ששכרו בעדים, ותבעו בזמנו, ואמר בעל הבית: נתתי לך שכרך, והשכיר אומר: לא נטלתי כלום, תקנו חכמים: שישבע השכיר בנקיטת חפץ, ויטול, כדין כל נשבע ונוטל, מפני שבעל הבית טרוד בפועליו, וזה השכיר נושא נפשו לזה; אפילו היה השכיר קטן, — השכיר נשבע ונוטל; שכרו שלא בעדים, מתוך שיכול לומר: לא היו דברים מעולם, ולא שכרתיך, — נאמן לומר שכרתיך, ונתתי לך שכרך, וישבע בעל הבית היסת שנתן,

[1] משלי ג׳

מגדל עז

השוכר ויטול וכו׳, אפילו היה השוכר קטן, — היה השכיר נשבע ונוטל, עד כאן לשון ר"מ ז"ל, ובהשגות היה כתוב: אפילו היה השכיר קטן, ועל אותו לשון מלאתי השגה ז"ל: כתב הראב"ד ז"ל: אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן, אלא

או שבועת התורה אם הודה במקצת, כשאר הטענות; היה לו עד אחד ששכרו – אינו מועיל לו כלום; וכן תבעו אחר זמנו, אף על פי ששכרו בעדים, – המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה, – ישבע בעל הבית היסת; הביא ראיה שתבעו כל זמנו, – הרי זה נשבע ונוטל כל אותו היום של תביעה; כיצד? היה עושה עמו ביום שני עד הערב, – זמנו כל ליל שלישי, וביום השלישי אינו נשבע ונוטל; ואם הביא עדים שהיה תובע כל ליל שלישי – הרי זה נשבע ונוטל כל יום שלישי; אבל מליל רביעי והלאה, – המוציא מחברו עליו הראיה; וכן אם הביא עדים שהיה תובע והולך עד יום חמישי, – הרי זה נשבע ונוטל כל יום חמישי:

ז. בעל הבית אומר: שתים קצצתי לך, והשכיר אומר: ג' קצצת לי, – לא תקנו חכמים שישבע השכיר כאן, אלא המוציא מחברו עליו הראיה, ואם לא הביא ראיה, אף על פי שכבר נתן לו שתים, או שאמר לו: הילך, – הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ; ודבר זה – תקנת חכמים הוא כדי שלא יקל השכיר בפחי נפש; במה דברים אמורים? כששכרו בעדים, ולא ידעו כמה פסק לו, ותבעו

מגדל עוז

ישבע בעל הבית, ואף על פי שאין תביעת קטן כלום, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו במציעא פרק המקבל, ובשבועות פרק כל הנשבעין, ולא הוזכר שם לא במשנה, ולא בברייתא, ולא בגמרא, קטן להדיא כלל, לבד ראה זה מצאתי בירושלמי דשבועות, ריש פרק כל הנשבעין, דגרסינן: פשיטא מת בעל הבית — השכיר נשבע ליורשין, עד כאן; והא ודאי יורשי

בזמנו; אבל אם שברו שלא בעדים, או שתבעו אחר זמנו, — ישבע בעל הבית היסת, שלא קצץ לו אלא מה שכבר נתן לו, או שלא נשאר לו אצלו אלא זה שאמר לו הילך, כדין כל הטענות:

ח. הנותן טליתו לאומן, אומן אומר: שתים קצצת לי, והלה אומר: לא קצצתי אלא אחת, כל זמן שהטלית ביד האומן, אם יכול לטעון שהיא לקוחה בידו - הרי האומן נשבע בנקיטת חפץ ונוטל, ויכול לטעון שהיא בשכרו, עד כדי דמיה; ואם יצאת טלית מתחת ידו, או שאין לו בה חזקה, ואינו יכול לטעון שהיא לקוחה בידו, — המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה - ישבע בעל הטלית היסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת, כדין כל הטענות, שאין זה כדין השכיר:

ט. שכיר הבא להשבע - אין מחמירין עליו, ואין מגלגלין עליו כלל, אלא נשבע שלא נטל, ויטול; ולכל הנשבעין אין מקילין, חוץ מן השכיר, שמקילין עליו, ופותחין לו תחלה, ואומרים לו: אל תצער עצמך, השבע וטול; אפילו היה

מגדל עוז

השוכר — קטנים כמי מקרו, והרי נשבע השכיר להם, כלשון ר"מ ז"ל בישר, שכתבתי, וכן מלאכתיו מוגה בתתימת ידו, והלשון שהעתיק הרמב"ד ז"ל — טעות סופר היה, ולפיכך אין לתמוה על דבריו, ואף כי הלכות גדולות וקבועות קרי להו התם, דעקרוה לה לשבועה מבעל הבית, ושדיוה אשכיר, ואין להרבר על תקנתם זה, טעם נכון יש בו בגמרא, וראיה גדולה היא בעיני, זאת של הירושלמי שכתבתי: שכרו שלא בעדים כו', עד

שכרו פרוטה אחת, ובעל הבית אומר: נתתיה – לא יטול אלא בשבועה; וכן כל הנשבע ונוטל, אפילו לא יטעון אלא פרוטה אחת, – לא יטול אותה אלא בשבועה, כעין של תורה:

פרק שנים עשר

א. הפועלין שהן עושין בדבר שגדולו מן הארץ, ועדיין לא נגמרה מלאכתו, בין בתלוש, בין במחובר, ויהיו מעשיהן גמירת המלאכה – הרי על בעל הבית מצוה שיניח אותן לאכול, ממה שהן עושין בו, שנאמר: [1] כי תבא בכרם רעך וגומר, וכתיב: [2] כי תבא בקמת רעך, מפי השמועה למדו: שאין הכתוב מדבר אלא בשכיר, וכי אלו

[1] דברים כ"ג [2] שם

מגדל עוז

כדין כל הטענות, במציעא פרק המקבל, ובשבועות פרק כל הנשבעין: הניחו טליתו לאומן, עד כדין השכיר, במציעא פרק המקבל, ובבבא בתרא פרק חזקת הבתים: שכיר שבא לישבע כו', עד סוף הפרק, בשבועות ס"ף פרק כל הנשבעין:

פרק שנים עשר

הפועלים שהן עושין בדבר, עד לרשות הבעלים לעבודה תאכל, במציעא פרק השוכר את הפועלים דף נ"א מ"נה ע"א: מה בין העושה בתלוש וכו', עד אחר שימלא הסל; כתב הראב"ד ז"ל: לא ידעתי מאין זה? ואולי זה הוא מה שאמרו: מפני השבת אבדה לבעלים אוכלין בהליכתן מאומן לאומן, ובחזירתן מן הגת,

לא שכרו, מי התיר לו שיבא בכרם רעהו, בקמה שלו שלא מדעתו? אלא כך הוא אומר: כי תבא ברשות בעלים לעבודה - תאכל:

ב. מה בין העושה בתלוש לעושה במחובר? שהעושה בתלוש- אוכל בדבר עד שלא נגמר מלאכתו, ומשתגמור מלאכתו- אסור לו לאכול; והעושה במחובר, כגון בוצר וקוצר, אינו אוכל אלא כשיגמור עבודתו, כגון שיבצור ויתן בסל, עד שימלאנו ויפניץ הסל למקום אחר, ויחזור ויבצור וימלאנו, ואינו אוכל אלא עד אחר שימלא הסל; אבל מפני השב אבדה לבעלין, אמרו חכמים: שיהיו הפועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן, ובחזירתן מן הגת, כדי שלא יבטלו ממלאכתן וישבו לאכול, אלא אוכלין בתוך המלאכה, כשהן מהלכין,

מגדל עוז

דהיינו כשימלא הסל ויפנהו, ויחזור מן הגת, ומה שאמר מפני השב וכו', פירוש הוא למה שאמר, עד כאן לשונו; ואני אומר: לא זו הדרך, ולא זו העיר, שאנחנו רואין בספריו שבמשנה תורה, אלא כמו שכתבתי וסדרתי כמה פעמים, שהוא לקח דרך התלמוד המשנה והגמרא, מארוכה לקצרה, וכן עשה בדין הזה, כי זה הפסק דמה בין תלוש למחובר שנסחתי, - הוא משנה פרק השוכר את הפועלים, דתנן: ואלו אוכלים מן התורה, העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה, ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו, עד כאן, ור"מ ז"ל פירש זה הגמרא, מה היא עד שימלא את הסל, ולקח דרך הכלל, מה בין העושה בתלוש לעושה במחובר כו', דרך חכמי המחברים, שמסדרין דבריהם בכללים חלוקים מתוקים, ומה שכתב אחר כך: מפני השב אבדה לבעלים, עד כשהן מהלכין בטלין, היא מה שאמרו בברייתא לפנינו, גמרא מתניתין דהיה עושה בתאנים כו', דאתי

ואינן מבטלין:

ג. המבטל ממלאכתו ואכל, או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: [1] וחרמש לא תניף וגומר, - מפי השמועה למדו: שכל זמן שהוא עוסק בקצירה - לא יניף חרמש לאכילתו, וכן כל כיוצא בזה; וכן פועל שהוליך בידו ממה שעשה, או שלקח יותר על אכילתו, ונותן לאחרים - עובר בלא תעשה, שנאמר: [2] ואל כליך לא תתן; ואין לוקין על שני לאוין אלו, שאם אכל או הוליך, - חייב לשלם:

ד. החולב, והמחבץ, והמגבן, - אינו אוכל, מפני שאינן גדולי קרקע; המנכש בבצלין ובשומין, אף על פי שתולשין

[1] דברים כ"ג [2] שם

מגדל עוז

למפשט בעיין על דהיה עושה בגפן זה מהו, שהכל בגפן אחד, ושקיל וטרי עלה, עד דאתי למפשט מהא: תא שמע: וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה, אלא מפני השב אבדה לבעלים אמרו: פועלים אוכלין בהליכתן מאומן, ובחזירתן מן הגת, עד כאן; ומדקא פשוט מינה — שמעינן דהלכתא היא, וזו היא דרך ישרה, בדרך הגמרא; שוב מצאתי לו ז"ל בספר המצות, שגלה דעתו בזה: המבטל ממלאכתו ואכל וכו', מפי השמועה למדו שכל זמן, עד וכן כל כיוצא בזה; כתב הראב"ד ז"ל: דברים הללו אין להם שורש, ובספרי דרשו וקטפת מלילות בידך, שלא יהא קוצר במגל ואוכל, וחרמש לא תניף, בשעה שאתה מניף חרמש על קמת ב"ה, ולא מפני בטול מלאכה, אלא שלא יעשה אכילתו קבע כעין מלאכתו, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני אם יצא לשון זה מתחת ידו? שהרי שרשים ושרשי שרשים, ומהם כמה ענפים יש לדברים הללו, במציעא פרק השוכר את הפועלים, גמרא מתניתין דאלו אוכלין מן התורה כו', גרסינן: מנא לן? דכתיב כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך,

קטנים מבין הגדולים, וכל כיוצא בזה – אינו אוכל, מפני שאין מעשיהם גמר מלאכה; ואין צריך לומר שומרי גנות ופרדסים, וכל דבר המחובר, כמקשאות והמדלאות - שאין אוכלין כלל:

ה. הבודל בתמרים ובגרוגרות – אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן למעשר; העושה בחטים וכיוצא בהן אחר שעשו, כגון ששכבן לבור צרורות, או לנפח אותן, או לטחון - הרי אלו אוכלין, שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה; אבל הלש והמקטף, והאופה - אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן לחלה, ואין הפועל אוכל, אלא מדבר שעדיין לא נגמרה מלאכתו לחלה ולמעשר; נתפרסו עגוליו, ונתפתחו חביותיו, ונחתכו

מגדל עוז

וחרמש לא תניף על קמת רעך, אשכחן כרם, כל מילי מנלן? גמרינן מכרם, מה כרם מיוחד דבר שגדולי קרקע, ובשעת גמר מלאכה — פועל אוכל בו, אף כל דבר שגדולי קרקע — פועל אוכל בו; וגרסינן נמי התם: וקמה גופה מנלן וכו', שקיל וטרי עד הצד השוה שבהן: דבר שגדולי מן הקרקע, ופועל אוכל בו, אף כל שגדולו מן הקרקע — פועל אוכל בו; ועוד גרסינן התם גבי הא דאמר שמואל: וחרמש לא תניף, לרבות כל בעלי חרמש, והאי מיבעי ליה בשעת חרמש אתה אוכל, שלא בשעת חרמש אי אתה אוכל! ומפקינן: ההיא מואל כליך לא תתן נפקא; ועוד גרסינן התם: ואל כליך לא תתן, בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית — אתה אוכל, ובשעה שאי אתה נותן לכלי של בעל הבית, — אי אתה אוכל; אלמא פשיטא ליה לתלמודא, שלא יאכל אלא בשעת מלאכה, וכמו שכתבנו; ובר מהני מייתי התם כמה ברייתות, להוכיח כי זה הפסוק — בפועל הכתוב מדבר, וכן פירש ר"מ ז"ל בספר המצות, כי מכאן למד וחבר דבר

הקועה), ושכרן לעשות בהן, — הרי אלו לא יאכלו, שהרי נגמרו מלאכתן ונקבעו למעשר, והרי הן טבל; ואם לא הודיען—מעשר ומאכילן; אין הפועלים אוכלין בשל הקדש, שנאמר: י בכרם רעך:

ז. שכר פועלים לעשות בנטע רבעי שלו - הרי אלו לא יאכלו; ואם לא הודיעם—פודה ומאכילן:

ח. הקוצר, והדש, והזורה, והבורר, והמוסק, והבוצר, והדורך, וכל כיוצא במלאכות אלו - הרי הם אוכלין מן התורה:

ט. שומרי גנות וערמות, וכל דבר התלוש מן הקרקע, שעדיין לא נגמרה מלאכתן למעשר — אוכלין מהלכות מדינה, שהשומר אינו כעושה מעשה; אבל אם עשה באבריו

י דברים כ"ג

מגדל עוז

זה, וזה פשוט ונכון; וגם מה שחלק הראב"ד ז"ל בטעם אכילת קבע, או בטול מלאכה, נראה דדא ודא אחת היא, כי בהיותו קובע אכילתו, מתבטל ממלאכתו, ור"מ ז"ל דקדק בלשונו לכלול הכל כלשון הגמרא, כמנהגו בזה החבור על משנה תורה, שכתבתי כמה פעמים; ועוד דהא לקמן בגמרא, דאמרינן: מהבהבת אשתו ובניו קמבעיא לן, ובעי למפשט מדתניא לא יהבהב באור כו', פריק התם נמי משום בטול מלאכה, אלמא מדקאמר «נמי» מכלל דעד השתא נמי טעמא משום בטול מלאכה, דאם לא כן, הוה ליה למימר: התם משום בטול מלאכה: וכן פועל שהוליך בידו, עד מפני שנגמרה מלאכתן למעשר, פרק השוכר את הפועלים: העושה בתאנים וכיוצא בהן וכו', עד למעשר ולחלה; כתב הראב"ד ז"ל: טעות הוא, וכל האומר כן שלא הוזכרה חלה אלא בכרוך ותני, אבל משעת מעשר - פקעה אכילתם, עד כאן לשונו; ואני אומר: לבי אומר לי גם בזה, שאינו מקעת

בין בידיו, בין ברגליו, אפילו בכתפיו — הרי זה אוכל מן התורה:

י. היה עושה בתאנים - לא יאכל בענבים; בענבים - לא יאכל בתאנים, שנאמר: [1] בכרם....ואכלת ענבים; והעושה בגפן זו - אינו אוכל בגפן אחרת; ולא יאכל ענבים ודבר אחר, ולא יאכל בפת, ולא במלח; ואם קצץ על בעל הבית על שעור מה שיאכל - אוכל אותו בין במלח, בין בפת, בין בכל דבר שירצה; אסור לפיעל למוץ בענבים, שנאמר: [2] ואכלת ענבים; ולא יהיו בניו או אשתו מהבהבין לו השבלין באור,

[1] דברים כ״ג [2] שם

מגדל עוז

הראב״ד ז״ל, שהרי זה מפורש פרק השוכר את הפועלים, מלבד כרוך ותני, גמרא מתניתין דאלו אוכלין מן התורה, דגרסינן: תנו רבנן: דייש, מה דייש מיוחד דבר שגדולו מן הקרקע כו׳, תניא אידך: מה דייש כו׳, תניא אידך: דייש, מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר, — פועל אוכל בו כו׳, תניא אידך: דייש, מה דייש דבר שלא נגמרה מלאכתו ולחלה, ופועל אוכל בו, אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה, - פועל אוכל בו, יצא הלש, והמקטף, והאופה, שנגמרה מלאכתו לחלה, — שאין פועל אוכל בו; ואקשינן: והלא נגמרה מלאכתן למעשר! וגר״ח ז״ל להדיא: ותיפוק ליה משום מעשר! ופרקינן: הכא בחוצה לארץ עסקינן, דליכא מעשר; והדר אקשינן: אי בחוצה לארץ, חלה נמי ליכא! אלא לעולם בארץ, ובשבע שכבשו ובשבע שחלקו, נתחייבו בחלה, ולא נתחייבו במעשר; והדר אקשינן: מידי מעשר קא גריס, מלאכה קא גרמה! אלא אמר רבא: כרוך ותני: דיש, מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה, ופועל אוכל, אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה - פועל אוכל בו, יצא הלש והמקטף והאופה, שנגמרה

שנאמר: [1] ואכלת ענבים כנפשך, ענבים כמות שהן, וכל כיוצא בזה:

יא. אסור לפועל לאכול ממה שהוא אוכל - אכילה גסה, שנאמר: [2] כנפשך שבעך; ומותר לו למנוע את עצמו עד מקום היפות ואוכל, ויש לו לאכול קשות אפילו בדינר, וכותבת אפילו בדינר, אפילו ששכרו במעה כסף, שנאמר: [3] כנפשך שבעך; אבל מלמדין את האדם שלא יהיה רעבתן, ויהיה סותם את הפתח בפניו; היה משמר ד' או חמש ערמות, — לא ימלא כרסו מאחת מהן, אלא אוכל מכל אחת ואחת לפי חשבון:

יב. הפועלים שלא הלכו שתי וערב בגת - אוכלין ענבים, ואין שותין יין, שעדיין אינן עושים אלא בענבים בלבד;

[1] דברים כ"ג [2] שם [3] שם

מגדל עוז

מלאכתן למעשר ולחלה, — שאין פועל אוכל בהן, עד כאן; הנה עיניך רואות, שהן ארבע ברייתות, והן הלכות פסוקות; והא קמן חלה ומעשר בשתיהן, אחת בכל אחת מן הברייתות, ומה שהוצרך לתרץ כרוך ותני, מפני הקושיא דמעשר, ועושה משתי ברייתות האחרונות כאילו היו אחת, ומכל מקום הוזכרו מקודם, וידענום, אבל צריכין אנו ללמוד על המסקנא דכריך ותני, דכיון דאמר תלמודא «אלא», — סותר כל המסקנות הראשונות, ונשארה זאת, מעתה דברי ר"מ ז"ל יפים ונאותים: נתפרסו עגולין כו', עד אוכל בגפן אחרת, פרק השוכר את הפועלים: ולא יאכל ענבים ודבר אחר וכו', עד שירצה; כתב הראב"ד ז"ל: דוקא אחת אחת בספיחת מלח עראי, אבל לא מליחה גמורה, ולא עם הפת, משום איסור טבל, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זאת פרק השוכר את הפועלים, ומשום דכתיב: ואכלת ענבים כנפשך שבעך, ולשון הגמרא כן לפנינו כר"ס ז"ל, פרק השוכר את הפועלים, ומה שכתב הראב"ד

ומשידרכו בגת, ויהלכו בה שתי וערב, — יש להן לאכול מן הענבים, ולשתות מן התירוש, שהרי הן עושין בענבים וביין:

יג. פועל שאמר: תנו לאשתי ובני מה שאני אוכל, או שאמר: הריני נותן מעט מזה שנטלתי לאכול, לאשתי ובני — אין שומעין לו, שלא זכתה תורה אלא לפועל עצמו; אפילו נזיר שהיה עושה בענבים, ואמר: תנו לאשתי ובני — אין שומעין לו:

יד. פועל שהיה עושה הוא ואשתו ובניו ועבדיו, והתנה עם הבעל הבית שלא יאכלו ממה שהן עושין, לא הוא, ולא הם, — הרי אלו אינן אוכלין; במה דברים אמורים? בגדולים, מפני שיש בהם דעת, והרי מחלו, אבל קטנים, —

מגדל עוז

ז"ל, היא מפני שהספיתה קובעת למעשר בשתים, ולא באחת, ג"כ הוא שם כלשון הגמרא, וכבר פסקה ר"מ ז"ל פרק שמיני דהלכות מעשר ראשון, אבל חלוק בין מליחה מועטת — לא מצאנו בגמרא; והראב"ד ז"ל מסברא אמרה, ואנחנו צריכין ראיה, דאי מסברא, יש לשאול: אם כן נתת דבריך לשעורין, ותגרם כל אחד ואחד בידו, כי יש מי שרוצה לספות במלח הרבה, ויש מי שרוצה במלח מועטת, ולא ידעינן מליחה גמורה כמה היא, ואף כי סברתו לפי גדולתו, — קבלה היא אצלו, לפי מיעוט דעתינו, הואיל והתלמוד לא אמרה — הבו דלא לוסיף עלה: אסור לפועל למוץ בענבים שנאמר ואכלת ענבים, ולא יהא בניו ואשתו מהבהבין לו באור ואוכל, שנאמר ואכלת ענבים כנפשך, ענבים כמות שהן, וכל כיוצא בהן; כתב הראב"ד ז"ל: בעיא היא, ולא אפשיטא, עד כאן לשונו; ואני אומר: אמת הוא, וסוה ליה כתיקו דאסורא לחומרא, וכן פסק ר"י אלפס ז"ל, ולא אפשיטא, הילכך לא יהבהבו לו, עד כאן לשונו;

אינו יכול לפסוק עליהם שלא יאכלו, שאינן אוכלין משל אביהן, או משל אדוניהם, אלא משל שמים:

פרק שלשה עשר

א. הבהמה אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי קרקע, בין במחובר, בין בתלוש, ואוכלת ממשאוי שעל גבה, עד שתהיה פורקת, ובלבד שלא יטול בידו ויאכילנה:

ב. כל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה, — לוקה, שנאמר: י לא תחסום שור בדישו, אחד שור, ואחד כל מיני בהמה וחיה, בין טמאין, בין טהורין, ואחד הדישה, ואחד כל שאר המלאכות של גדולי קרקע, ולא נאמר: שור בדישו — אלא בהווה; והחוסם את הפועל, — פטור; אחד החוסם אותה בשעת מלאכה, אחד החוסם אותה מקודם, ועשה בה מלאכה והיא חסומה, אפילו חסמה בקול, —

י דברים כ״ה

מגדל עוז

ואם כן דברי ר״מ ז״ל נכונים, ועל כן אני תמה, מה בא לחדש בלשון ההשגות בזה? ; אסור לפועל וכו׳, עד סוף הפרק, הכל במציעא פרק השוכר את הפועלים:

פרק שלשה עשר

הבהמה אוכלת, עד ויאכילנה, פרק השוכר את הפועלים דף פ״ח ע״ב ופ״ט ריש ע״א: כל המונע בהמה מלאכול, עד אלא בהווה, בנזיקין פרק שור שנגח את הפרה

לוקה ; שבר בהמה וחסמה , ודש בה , — לוקה , ומשלם לבעלים ארבעת קבין לפרה , ושלשת קבין לחמור , שמשעת משיכה נתחייב במזונותיו , ואינו חייב מלקות , עד שידוש בה חסומה :

ג. ישראל הדש בפרתו של גוי , — עובר משום : בל תחסום ; אמר לגוי : חסום פרתי ודוש בה , ישב לה קוץ בפיה , ודש בה , והרי אינה אוכלת , הרביץ לה ארי מבחוץ , או שהרביץ בנה מבחוץ , הרי שצמאה ואינו משקה אותה , פרס עור על גבי הדיש , כדי שלא תאכל , כל זה וכיוצא בו — אסור , ואינו לוקה ; היה הדבר שהיא עושה בו רע לבני מעיה , ומזיקה , או שהיתה חולה , ואם תאכל מזה תתריז , — מותר למנעה , שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה , והרי אינה נהנית :

ד. פרה של ישראל שהיה כהן דש בה בתרומה , ובתרומת מעשר של ודאי , וכן פירות הדשות במעשר שני , ופרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך , — אינו עובר עליהן משום : בל תחסום ; אבל מפני מראית העין , אם היו דשות בתרומה ומעשר שני , — מביא מעט מאותו המין , ותולה להן בקרסטלין שבפיהן :

מגדל עוז

דף כ"ד ע"ב במשנה , ובמציעא פרק השוכר את הפועלים בדף פ"ט ריש ע"א מכדי כל מילי וכו' : והחוסם את הפועל , עד והרי אינה נהנית , פרק השוכר את הפועלים : פרה של ישראל כו' , עד מעשר של דמאי , פרק השוכר את הפועלים : וכן פרות הדורשות וכו' , עד סוף הפרק ; כתב הראב"ד ז"ל : דומה שהוא מפרש «פרות המהלכות בתבואה» כלומר : עוברות על

ה. הדש במעשר שני של דמאי, ובתרומת מעשר של דמאי, ובגדולי תרומה, — עובר משום בל תחסום:

ו. רשאי בעל הפרה להרעיב פרתו ולסנפה, כדי שתאכל הרבה מן הדייש; ורשאי השוכר להאכילה פקיעי עמיר, כדי שלא תאכל הרבה מן הדייש: כיוצא בו רשאי בעל הבית להשקות פועלים יין, כדי שלא יאכלו ענבים הרבה; ורשאין פועלין לטבול פתן בציר, כדי שיאכלו ענבים הרבה; אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה, ולשכור עצמו ביום, או לדוש בפרתו ערבית, ולהשכירה שחרית; ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו, ומאכיל מזונותיו לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית, שהרי תשש כחו, ותחלש דעתו, ולא יעשה מלאכה בכח:

ז. כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית, ויבטל מעט בכאן, ומעט בכאן, ומוציא כל היום במרמה; אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון, שלא יברך אותה: וכן חייב לעבוד בכל

מגדל עוז

התבואה דרך הליכתן למקום אחר, כדי לקצר הליכתן, והמפרשים לא כך פירשו, אלא תבואה שנשרית במים, ורוצה להסיר קליפתה, והוא מוסלא, עד כאן לשונו; ואני אומר: לשון הראב"ד ז"ל — הוא לשון רש"י ז"ל אות באות, וה"ר נתן בעל הערוך ז"ל כך פירשה, אלא שמעמידה בכוסמת, ומה שמפרש ר"מ ז"ל אינו לקצר את הליכתן לדעת, אלא בלאות לשונו דו;ח, כי ירט הדרך לנגדו, ודרשינן ליה במסכת שבת סוף הבונה «יר"ט» יראה ראתה נטתה, כלומר: שיראו ונתפחדו משום דבר, נטו מן הדרך

כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר: [1] כי בכל כחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: [2] ויפרץ האיש מאד מאד׃

[1] בראשית ל"א [2] שם למ"ד

מגדל עוז

לרון, לרום ולרכוס בתבואה, והוא פירוש יפה בלשון המרכסות, מלשון רוכסא בכל מקום, ואם לא פירשו כן שאר המפרשים, — אינה השגה, שכל אחד מפרש בקבלתו וסברתו, יגדיל תורה ויאדיר׃

נגמרו הלכות שכירות בעזר האל׃

הלכות שאלה ופקדון

יש בכללן שתי מצות עשה, ראשונה דין השואלים, ודין שומר חנם,

ובאור מצות אלו — בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. השואל כלים או בהמה, וכיוצא בהן משאר מטלטלין מחברו, ואבד או נגנב, אפילו נאנס אונס גדול, כגון שנשברה הבהמה, או נשבית, או מתה, — חייב לשלם הכל, שנאמר: [1] וכי ישאל איש מעם רעהו וגומר, ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם; במה דברים אמורים? כשנאנס שלא בשעת מלאכה, אבל אם שאל בהמה מחברו לחרוש בה, ומתה כשהיא חורשת, — הרי זה פטור; אבל אם מתה קודם שיחרוש בה, או אחר שחרש בה, או שרכב עליה, או דש בה, ומתה כשהיא דשה,

[1] שמות כ"ב

מגדל עוז

פרק ראשון

השואל כלי או בהמה כו', עד וכן כל כיוצא בזה, הכל במציעא פרק השואל: השואל כלי מחברו וכו', על

או בשעת רכיבה, — הרי זה חייב לשלם, וכן כל כיוצא בזה; וכן השואל בהמה מחברו לילך בה למקום פלוני, ומתה תחתיו באותה הדרך, או ששאל דלי למלאת בו, ונקרע בבור בשעת מלוי, או ששאל קרדום לפצל בו עצים, ונשבר בעת שפצל בו מחמת הבקוע, וכל כיוצא בזה, — הרי זה פטור, שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו, והרי לא שנה:

ב. השואל בהמת מחברו ומתה, וטען השואל: שבשעת מלאכה מתה, אם היה המקום ששאלה לילך בו — מקום שבני אדם מצוין שם, — יביא ראיה שמתה, או נאנס בשעת מלאכה, ושלא שנה בה, ויפטר; ואם לא הביא ראיה — משלם; שאלה ממנו למלאת בה עפר שבחורבתו, שאין העדים מצוין שם, או ששאל ממנו דלי למלאות בו הבור בתוך ביתו, ונקרע בבור, אם הביא ראיה, — יפטר אף בשבועה, ואם לאו, — ישבע השואל שבועת השומרין שמתה בשעת מלאכה, ויפטר, וכן כל כיוצא בזה:

ג. השואל כלי מחברו, ונשבר, — שמין לו כדרך ששמין בנזקין, אומדין כמה היה שוה שלם, וכמה הוא שוה עתה, ומחזיר לו הכלי, או הבהמה השבורה, ומשלם הפחת; וכן אם מתה הבהמה, — מחזיר הנבלה, ומשלם הפחת:

ד. השואל בהמה — חייב במזונותיה, משעה שמשכה עד סוף ימי שאלתה; ואם כחש בשרה, — חייב לשלם

מגדל עוז

ומשלם הפחת, בנזיקין פרק קמא, ובמציעא פרק השואל: השואל בהמה חייב במזונותיה כו׳, עד שמחמת המלאכה כחש, במציעא פרק השוכר את הפועלים: השואל מחברו כלי, עד כיון שמשך

מה שפחתה ברמיה; כחש בשרה מחמת המלאכה, — פטור, וישבע שבועת השומרין שמחמת מלאכה כחשה:

ה. השואל כלי מחברו, או בהמה סתם, — הרי המשאיל מחזירו בכל עת שירצה; שאלו לזמן קצוב, כיון שמשך זכה, — אין הבעלים יכולין להחזירו מתחת ידו, עד סוף ימי השאלה, ואפילו מת השואל, — הרי היורשין משתמשין בשאלה, עד סוף הזמן; ודין הוא, הלוקח קונה הגוף קנין עולם בדמים שנתן, ומקבל מתנה קנה הגוף קנין עולם ולא נתן כלום, והשוכר קנה הגוף לפירותיו, עד זמן קצוב, בדמים שנתן, והשואל קנה הגוף לפירותיו עד זמן קצוב, ולא נתן כלום, — כשם שהנותן כמוכר, שאינו יכול לחזור בו לעולם, כך המשאיל כמשכיר, שאינו יכול לחזור בתוך הזמן; הניח להם אביהם פרה שאולה, ומתה, — אין חייבין באונסיה; חשבו שהיא של אביהם, טבחוה ואכלוה, — משלמין דמי בשר בזול; ואם הניח להן אביהם נכסים, ומתה, או שטבחוה, — משלמין את דמיה מנכסיו:

ו. השואל כלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית, — אין המשאיל יכול להחזירו מתחת ידו, עד שיעשה בו אותה מלאכה, וכן אם שאל ממנו בהמה לילך בה במקום פלוני, — אינו יכול להחזירה מיד השואל, עד שילך בה כשם ויחזור:

ז. האומר לחברו: השאילני קרדום לעדור בו הפרדס הזה, — עודר בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעדור

מגדל עוז

זכה בו, פרק הפועלים: ואין הבעלים יכולין להחזירו כו', עד סוף הזמן, בנזיקין פרק הגוזל ומאכיל: דין הוא הלוקח קונה הגוף, עד בתוך הזמן זה, נותן טעם למה שאמרנו שהסכימו עליו הגאונים ז"ל: הניח להן אביהן, עד את דמיה מנכסיו.

בו פרדם אחר ; אמר לו פרדס סתם , — עודר בו פרדס אחר , אי זה שירצה ; שאלו לעדור בו פרדסים הרבה שלו , — עודר בו כל הפרדסים שלו , ואפילו נשחת כל הברזל בעדירה , — מחזיר לו הנצב של עץ , וכן כל כיוצא בזה :

ח. השואל כלי מחברו להשתמש בו , ואמר לו : השאילני דבר פלוני בטובתך , כלומר : אין אתה משאיל לי דבר זה כדרך כל המשאילין , אלא כפי טובת לבך ונדבותך , שאינך מקפיד על הזמן אם ארך , אם קנו מיד המשאיל על זה , — הרי השואל משתמש בו לעולם , עד שיתבטל הכלי מלעשות מלאכתו , ויחזיר שבריו , או שיריו , ואין השואל רשאי לחזור ולתקן הכלי , או לעשותו פעם אחרת :

ט. האומר לחברו : השאילני שוקת זו של מים , ונהרסה , — (אינו יכול לבנותה ; אמר לו : השאילני שוקת סתם , ונהרסה , —) יש לו לבנותה ; אמר לו : השאילני מקום שוקת , אם קנו מיד המשאיל , — הרי השואל בונה והולך בקרקע המשאיל , עד שתבא לידו שוקת שאפשר להשקות ממנה בהמתו , או ארצו , כמו שהתנה עם המשאיל :

י. השואל פונדק מחברו ללינה , — אין פחות מיום אחד , לשביתה — אין פחות משני ימים , לנשואין , — אין פחות משלשים יום ; שאל חלוק מחברו לילך בו לבית האבל , — כדי שילך ויחזור ; שאלו לבית המשתה , — כל אותו היום ; שאלו לעשות המשתה שלו , — אין פחות משבעה ימים :

מגדל עוז

בנזיקין פרק הגוזל ומאכיל , ובכתובות פרק אלו נערות : השואל כלי מחברו , עד סוף הפרק. השואל , והאחרונות — בתוספתא :

פרק שני

א. **השואל** בבעלים, אפילו נגנב, או אבד בפשיעה, — פטור, שנאמר: ״אם בעליו עמו לא ישלם; ובלבד ששאל הבעלים תחלה עם החפץ, כמו שבארנו; ואחד השואל את הבעלים, או ששכרן, ואחד ששואל את הבעלים לאותה המלאכה, או ששאלן ושכרן למלאכה אחרת, או לשום דבר בעולם, אפילו אמר לחברו: השקני מים, ושאל ממנו בהמתו, והשקהו, ונתן לו את הבהמה, — הרי זו שאלה בבעלים, ופטור; משך את הבהמה בתחלה, ואחר כך השקהו, — אינה שאלה בבעלים, וכן כל כיוצא בזה:

ב. השאיל בהמתו, או השכירה למשאוי, ויצא עמה לסעדה עם השואל, או השוכר, ולטעון עמו במשאוי, — הרי זה שמירה בבעלים; ואם יצא לבקר המשאוי בלבד, ולראות שלא יטענו עליה יתר מן הראוי, — אינה שמירה בבעלים:

ג. מלמד תנוקות, והנוטע לבני המדינה, והמקיז להם את הדם, והסופר שלהן, כל אחד מאלו וכיוצא בהן, ביום שהוא יושב בו לעסוק במלאכתן, אם השאיל או השכיר

י שמות כ״ב

מגדל עוז

פרק שני

השואל בבעלים כו׳, עד עם החפץ כמו שבארנו, במציעא פרק השואל, ובבאור — פרק ראשון: ואחד השואל את הבעלים, עד בבעלים היא, הכל במציעא פרק השואל: אשה

כאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתם, — הרי זו שמירה בבעלים, ואפילו פשע בה השומר, — פטור; אבל הוא ששאל או ששכר מהן, — חייב, שאינן שאולין לו:

ד. הרב שהוא מקרא ברצונו לתלמידים בכל עת שירצה, והם היו קבועים לבא תמיד, ונשמט להן ממסכתא למסכתא, — הרי הן שאולין אצלו, ואין הוא שאול להם; וביום הפרק שהכל באין לשמוע ענין אותו מועד, — הרי הוא שאול להם, והם אינן שאולין לו:

ה. האומר לשלוחו: צא והשאל עם פרתי, — אינה שאילה בבעלים, שנאמר: 1 אם בעליו עמו לא ישלם״ — הבעלים עצמן, לא שליח; אמר לעבדו הכנעני: צא והשאל עם פרתי, — הרי זה שאילה בבעלים, שיד העבד כיד רבו; נשאל העבד עמה שלא מדעת רבו, — אינה שאילה בבעלים:

ו. השואל מן האשה, ונשאל לו בעלה, — אינה שאילה בבעלים, שקנין פירות אינו כקנין הגוף, ואין לבעל אלא פירות:

ז. השואל מאשתו, או שותפין ששאלו זה מזה, — הרי זה שאילה בבעלים; ואם אמר השותף לחברו: השאילני היום, ואשאלך למחר, — אינה שאילה בבעלים:

ח. שאל מן השותפין, ונשאל לו אחד מהן, וכן השותפין ששאלו, ונשאל לאחד מהן, — הרי זה ספק אם היא שאלה בבעלים, אם אינה; לפיכך אם מתה — אינו משלם,

1 שמות כ״ב

מגדל עוז

שאלה וכו׳, עד נכנס תחתיה; כתב הראב״ד ז״ל: והיא שקבל אותה על עצמו בשאלה, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר ההלכה שכתב ר״מ ז״ל הוא פרק השואל, ומה שכתב הראב״ד ז״ל — היא סברא, וכבר כתבתי כמה פעמים: שאין לי עסק

ואם תפסו הבעלים — אין מוציאין מידם ; פשע בה, — הרי זה משלם :

ט. השואל את הבהמה בבעלים לרבעה, או להראות בה, או לעשות בה פחות משוה פרוטה , או ששאל שתי פרות לעשות בהן שוה פרוטה, — הרי כל אלו ספק שאלה בבעלים :

י. שאלה בבעלים, ושכרה שלא בבעלים, פטור — שהשכירות תכוי בשאלה ; אבל אם שכרה בבעלים , וחזר ושאלה שלא בבעלים , או ששאלה בבעלים , וחזר ושכרה שלא בבעלים , וחזר ושאלה שלא בבעלים, או ששכרה בבעלים, וחזר ושאלה שלא בבעלים , וחזר ושכרה שלא בבעלים, — כל אלו ספק שמירה בבעלים הוא :

יא. אשה ששאלה, ואחר כך נשאת, — הרי הבעל כלוקח ממנה , ואינו לא שומר שכר , ולא שואל ; לפיכך אם היתה בהמה, ומתה, — הבעל פטור , אף על פי שהוא משתמש בה כל ימי שאלתה , אפילו פשע , מפני שהוא כלוקח , והאשה חייבת לשלם כשיהיה לה ממון ; ואם הודיעה את בעלה שהיא שאולה, — הרי זה נכנס תחתיה ; כל שאמרנו שהיא שאלה בבעלים , כך אם היה שוכר , או נושא שכר, — הרי היא שכירות בבעלים , ופטור ; וכל שאינה שאלה בבעלים, כך אינה שכירות בבעלים , וכל שהוא ספק בשאלה , כך הוא ספק בשכירות :

מגדל עוז

זה החבור בסברא , רק בגמרא : כל שאמרנו שהיא שאלה בבעלים , עד סוף הפרק , הסכמת הגאונים הוא מפרק השואל, דקא משוה להו כאחת , והאמירה הואת — זה הפרק ופ״א :

פרק שלישי

א. השואל את הפרה מחברו, ושלחה לו המשאיל ביד בנו, או ביד שלוחו, או ביד עבדו, אפילו שלחה לו ביד בנו, או ביד עבדו, או ביד שלוחו של שואל, ומתה קודם שתכנס לרשות השואל, — הרי זה פטור; ואם אמר לו השואל: שלחה לי ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי, או ביד עבדך העברי, או ביד שלוחך, או שאמר לו המשאיל: הריני משלחה ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוחך, ביד בני, ביד עבדי העברי, ביד שלוחי, ואמר לו השואל: שלח, ושלחה ומתה בדרך, — הרי זה חייב; שלחה לו המשאיל ביד עבדו הכנעני, אף על פי שאמר לו השואל: שלח, ומתה, — פטור, מפני שידו כיד רבו, ועדיין לא יצאה מרשות המשאיל:

ב. אמר לו השואל: הכישה במקל, והיא תבא מאליה, ועשה המשאיל כך, — אין השואל חייב בה עד שתכנס לרשותו, אבל מתה בדרך — פטור; וכן בשעה שמחזירה השואל לבעלים, אם שלחה ביד אחר, ומתה קודם שתגיע לרשות המשאיל, — הרי זה חייב, שעדיין היא באחריות השואל; ואם שלחה מדעת המשאיל על ידי אחר, ומתה, —

מגדל עוז

פרק שלישי

השואל את הפרה וכו', עד הרי זה חייב, עיקר זאת ההלכה כולה במציעא פרק השואל (דף צ"ח), ופרק השוכר

פטור ; שלחה ביד עבדו הכנעני, אף על פי שאמר לו המשאיל : שלח, אם מתה בדרך, — חייב, שיד העבד כיד רבו, ועדיין לא יצאת מיד השואל ; במה דברים אמורים ? כשהחזירה בתוך ימי שאלתה, אבל אם החזירה אחר ימי שאלתה, — הרי זה פטור אם מתה בדרך, שאחר ימי שאלתה — יצאת מדין שאילה, והרי הוא כשומר שכר ; לפיכך אם נשבית, או מתה, אחרי ימי שאילתה, — פטור, וכן כל כיוצא בזה :

ג. השואל פרה מחברו, שאלה חצי היום, ושכרה חצי היום, שאלה היום, ושכרה למחר, שאל אחת, ושכר אחת, ומתה אחת מהן, המשאיל אומר : שאולה מתה, ביום שהיתה שאולה מתה, בשעה שהיתה שאולה מתה, והשומר אומר איני יודע, או שאמר השואל : שכורה מתה, ביום שהיתה שכורה מתה, והמשאיל אומר : איני יודע, או שאמר זה איני יודע, וזה אומר איני יודע, — המוציא מחברו עליו הראיה ; לא היתה שם ראיה, — ישבע השומר על השכורה שמתה, או שאינו יודע, ויפטר ; זה אומר : שאולה, וזה אומר : שכורה, — ישבע השומר על השכורה, שמתה כדרכה, כמו שטען, ויגלגל עליו : שהשכורה היא שמתה :

ד. השאילו שתי פרות, חצי היום בשאלה, וחצי היום בשכירות, המשאיל אומר : בזמן השאלה מתה, והלה אומר : אחת מתה בזמן השאלה, והאחרת איני יודע,

מגדל עוז

את האומנים (דף פ'), ומייתי לה בנזיקין פרק הגוזל עצים (דף ק"ד) : שלחה לו המשאיל כו', עד אחר ימי שאלתה פטור, וכן כל כיוצא בזה, הכל במציעא פרק השואל, ופרק השוכר את

מתוך שאינו יכול להשבע, — ישלם השתים ; וכן אם מסר לו שלש פרות, שתים שאולות, ואחת שכורה, המשאיל אומר : שתים השאולות הן שמתו, והשואל אומר : אחת השאולה מתה ודאי, אבל השניה שמתה איני יודע, אם השאולה האחרת, או השכורה, מתוך שאינו יכול להשבע, שהרי אומר איני יודע, — ישלם השתים ; ובהלכות טוען ונטען יתבאר דין זה, וכיוצא בו, מכל הטוענין שאינן יכולים להשבע, וכיצד משלמין ? ומאי זה טעם הם משלמים ? :

פרק רביעי

א. המפקיד אצל חברו בחנם, ונגנב או אבד, — הרי זה נשבע ונפטר, שנאמר : [1] וגנב מבית האיש וגומר, ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ; ומגלגלין עליו בתוך השבועה : שלא פשע, אלא שמר כדרך השומרין, ולא שלח בו יד ואחר נגנב, שאם נגנב אחר ששלח יד בפקדון — חייב באחריותו :

[1] שמות כ״ב

מגדל עוז

האומנים : השואל פרה מחברו וכו׳, עד סוף הפרק, הכל פרק השואל :

פרק רביעי

המפקיד אצל חברו וכו׳, עד אחר ששלח יד בפקדון חייב באחריותו, במציעא פרק הגוזל עצים : הואיל ופטר

ב. הואיל ופטר הכתוב את שומר חנם מן הגנבה, קל וחומר מן האונסין הגדולים, כגון שבורה, ושבויה, ומתה. והוא שלא שלח יד בפקדון, אבל שלח יד בפקדון — חייב באונסיו; כיצד דרך השומרים? הכל לפי הפקדון, יש פקדון שדרך שמירתו להניחו בבית שער, כגון הקורות והאבנים, ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בחצר, כגון חבילות פשתן הגדולות, וכיוצא בהן, ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בבית, כגון שמלה וטלית; ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בתיבה, או במגדל, ונועל עליו, כגון בגדי משי, וכלי כסף וכלי זהב, וכיוצא בהן:

ג. השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו, ונגנב משם, או אבד, אפילו נאנס שם, כגון שנפלה דליקה ושרף כל הבית, — הרי זה פושע, וחייב לשלם: ואף על פי שהניח הפקדון עם שלו, אם ראוי לשמירה, — פטור, ואם אין המקום ראוי לשמירה, — חייב, בשלו הוא רשאי, ואינו רשאי בשל אחרים:

ד. הכספים והדינרין — אין להם שמירה אלא בקרקע, ויתן עליהם טפח עפר, או יטמנם בכותל, בטפח הסמוך לקורה; אבל לא באמצע הכותל, שמא יחפרו הגנבים שם, ויגנבו; אפילו נעל עליהם כראוי בתיבה, או החביא אותם במקום שאין אדם מכירו, ולא מרגיש בו, — הרי זה פושע, וחייב לשלם; הורו מקצת המבינים: שהוא הדין לכל דבר שמשאו קל, ואין הקרקע מאבדת אותו

מגדל עוז

הכתוב וכו', עד נתחייב באונסין, במציעא פרק השואל, ופרק הפועלים, ומייתי מיכה פרק קמא: כיצד דרך השומרים וכו', עד אחר שיבדיל, פרק המפקיד: המפקיד אצל חברו כספים

במהרה, כגון לשונות של כסף, ואין צריך לומר לשונות של זהב, והאבנים טובות, שאין להן שמירה אלא בקרקע, ולזה דעתי נוטה:

ה. המפקיד אצל חברו כספים ערב שבת בין השמשות, — אינו חייב לטרוח ולקבור אותן עד מוצאי שבת; ואם נתאחר למוצאי שבת כדי לקברן, ולא קברן, ונגנבו או נאנסו - חייב; ואם תלמיד חכם הוא - אינו חייב עד שישהא אחר שיבדיל כדי לקברן:

ו. הפקיד אצל חברו כספים בדרך להוליכם לביתו, או ששלח עמו מעות ממקום למקום - צריכין שיהיו צרורים ומונחים בידו, או קשורים כראוי על בטנו מכנגד פניו, עד שיגיע לביתו, ויקברם כראוי; ואם לא קשרן כדרך הזאת, אפילו נאנסו - חייב לשלם, שהרי תחלתו בפשיעה; מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חברו, והניחם במחיצה של קנים, והיו טמונים בעובי המחיצה, ונגנבו משם, ואמרו חכמים: אף על פי שזו שמירה מעולה לענין גנבה - אינה שמירה כראוי לענין האש, ומאחר שלא טמנו בקרקע, או בכותל בנין - פושע הוא, וכל שתחלתן בפשיעה וסופו באונס - חייב, וכן כל כיוצא בזה:

ז. המפקיד אצל חברו בין כלים, בין מעות, ואמר לו: תן לי פקדוני, ואמר לו השומר: איני יודע אנה הנחתי פקדון זה, או באיזה מקום קברתי הכספים, המתן לי עד שאבקש ואמצא, ואחזיר לך - הרי זה פושע, וחייב לשלם מיד:

ח. כל המפקיד אצל בעל הבית בין כלים בין מעות - על דעת

מגדל עוז

וכו', כתב הראב"ד ז"ל: ואם ת"ח הוא הנפקד, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכות אלו פרק המפקיד, ומעולם לא ראינו

אשתו ובניו ובני ביתו הגדולים הוא מפקיד ; אבל אם מסרן לבניו ובני ביתו הקטנים , או לעבדיו בין גדולים בין קטנים , או לאחד מקרוביו שאינן שרויין עמו בבית , ואין סומכין על שלחנו , ואין צריך לומר אם מסרן לאחר – הרי זה פשע, וחייב לשלם, אלא אם כן הביא השומר ראיה שלא פשע , כמו שבארנו ; מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חברו , ונתנם השומר לאמו , והחביאה אותן , ולא טמנה אותן, ונגנבו , ואמרו חכמים: אין השומר חייב לשלם, מפני שנתנם לאמו, שכל המפקיד – על דעת בניו ובני ביתו הוא מפקיד , ואף על פי שלא אמר לה: פקדון הם – יש לו לטעון: כל שכן שהיא נזהרת בהן , אם היתה סבורה שהן שלה; וכן אין אמו חייבת לשלם , שהרי לא אמר לה שהן פקדון , ואמרו חכמים: ישבע השומר שאותן המעות עצמן הן שנתנן לאמו, ותשבע האם שהחביאה אותן , ונגנבו , ויפטרו שניהם וכן כל כיוצא בזה:

ט. מכאן אתה למד : שהשומר שמסר הפקדון לאשתו ובני ביתו , והודיען שהוא פקדון , ולא שמרו כדרך השומרין– שהן חייבין לשלם כבעל הפקדון , ובעל הבית פטור , שכל המפקיד – על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ; מעשה באחד שהפקיד כשות אצל אחד , והיה לו לשומר כשות אחרת , ואמר לשמשו: מזה הכשות תשליך לתוך השכר , והלך השמש והשליך מכשות של פקדון, אמרו חכמים : שהשמש פטור, שהרי לא אמר: מזה השלך , ומזה אל תשלך, ודמה שהוא מראה מקום , ואינו מקפיד על זה ; וכן בעל הבית פטור ,

מגדל עוז

ולא שמענו מי שפירשו בענין אחר , וגם לשון ר״ס ז״ל כך הוא מובן במושכל ראשון , ועל כן לא ידעתי מה בא זה הלשון ללמדנו ? :

שהרי אמר לו: מזה השכך, — ואינו משלם אלא דמי מה שנהנה בלבד; לפיכך אם נעשה השכר חומץ—פטור מלשלם; ובין כך ובין כך—חייב השומר בשבועה, שכך אירע. וכן כל כיוצא בזה:

פרק חמישי

א. מי שהפקידו אצלו מעות של עניים, או של פדיון שבוים, ונגנבו — פטור, שהרי הוא ממון שאין לו תובעים; אפילו באו עליו גנבים וקדם והציל עצמו בממון שבוים פטור, אין לך פדיון שבוים גדול מזה: במה דברים אמורים? בשאין זה הממון מופקד לעניי מקום זה, או לשבויים (אלו), אבל אם היה לעניים אלו, או לשבוים אלו, והרי הוא קצוץ להן— הרי זה הממון שיש לו תובעין, וישלם אם פשע, או ישבע שלא פשע, כדרך כל השומרים:

ב. המפקיד אצל חברו ממון, או כלים חשובין, ובאו עליו

מגדל עוז

הפקיד אצל חברו כספים כו', עד סוף הפרק, הכל במציעא פרק המפקיד:

פרק חמישי

מי שהפקידו אצלו מעות וכו', עד פדיון שבויים גדול מזה, סוף פרק החובל, ומייתי לסופה פרק הגוזל ומאכיל; במה דברים אמורים בשאין זה הממון, עד כדרך כל השומרין, סוף פרק החובל: המפקיד אצל חברו ממון, עד וכן כל כיוצא בזה,

גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו, אם היה אמוד שהוא בעל ממון - חייב, שחזקתו שבגללו באו הגנבים, ונמצא זה מציל עצמו בממון חברו, ואם אינו אמוד - חזקתו שלא באו אלא לשם הפקדון - ופטור, וכן כל כיוצא בזה:

ג. המפקיד אצל חברו כלים, או פירות, ובאו גנבים וגנבום בפניו, ואילו היה צוח, היו באין בני אדם ומצילין אותן, הואיל ולא צוח, - הרי זה פושע, וחייב לשלם, וכן כל כיוצא בזה:

ד. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מאה, וזה מאתים, וכל אחד משניהם אומר: אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר אומר: איני יודע, - ישבע כל אחד מהן שהפקיד מאתים, ונוטל, כדין כל נשבע ונוטל, ויתן מאתים לזה, ומאתים לזה, ומפסיד מאה מביתו, שהרי הוא פושע, שהיה לו לכתוב שם כל אחד על כיס שלו; לפיכך אם הביאו לו השנים כאחד שלש מאות בכרך אחד, ובאו ותבעו, וכל אחד אומר: המאתים שלי, - נותן מאה לזה, ומאה לזה, והשאר יהיה מונח אצלו עד לעולם, או עד שיודה האחד לחברו, שהרי הוא אומר להם: כיון שראיתי שאין

מגדל עוז

פרק הגוזל ומאכיל: המפקיד אצל חברו, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק המפקיד: שנים שהפקידו אצל אחד, עד אינו מוציא לו בלע, הכל פרק המפקיד: הפקיד אצלו פירות שאינן מדולין וערבן עם פירותיו וכו', בעל הפקדון אומר כך וכך היו וכו', נמצא מחויב שבועה כו', עד וכזה הורו רבותי רבינו יהוסף הלוי בן מגש ז"ל ורבו ז"ל; כתב הראב"ד ז"ל: ורבותי אין מורין כן, לפי שאינו דומה לחמשין ידענא וחמשין לא ידענא, דהתם הוה ליה למידע, ואערומי הוא דמערים, ותובע כמי טעין עליה

(אתם) מקפידין זה על זה, והבאתם בכרך אחד, — לא הטרחתי עצמו לידע ולזכור תמיד: מי בעל המאה, ומי בעל המאתים; וכן אם הפקידו אצלו שני כלים, אחד גדול, ואחד קטן, וכל אחד ואחד אומר: אני הוא בעל הגדול, והשומר אומר: איני יודע — ישבעו שניהם, ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי הגדול לשני, וישאר לו הקטן; ואם הביאום בכרך אחד כאחד, — נותן הקטן לאחד, ודמי הקטן לשני, והשאר יהיה מונח אצלו עד שיודה לחברו, או עד לעולם; וכן מי שתבעוהו שנים, זה אומר: אני הוא בעל הפקדון, וזה אומר: אני הוא, והשומר אומר: אחד מכם הוא, איני יודע מי הוא, — ישלם לשניהם; וכן שנים שהפקדתי שתי בהמות אצל רועה, ומתה אחת מהן, ואינו יודע של מי היתה, — ישלם לשניהם; ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו, — מניח הבהמה בינידם, ומסתלק, ותהיה מונחת עד שיודה האחד לחברו, או עד שירצו לחלוק אותה:

ה. המפקיד פירות אצל חברו, — הרי זה לא יערבם עם עם פירותיו; עבר וערב, — יחשב כמה היה הפקדון,

מגדל עוז

ואמר: מידע ידעת, ודבר שבמנין קא טעין ליה, ודבר שבמנין קא כפר ליה, והוה ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע, ומשלם, אבל הני לאו הכי הוא, והיינו טעמא דשק צרור דאמרינן עלה: ישבע זה ויטול, ולא אמרו יטול בלא שבועה, עד כאן לשונו; ואני אומר: זה שכתב ר"מ ז"ל מתשובת הגאונים ז"ל, והוראת רבותיו היתה לו, ודיו, והרוצה לחלוק יחלוק, וכבר כתבתי כמה פעמים על עצמי, שלא באתי בחבור זה לסתור, אלא לבנות בס"ד, ולכך אין לי להכריע: מעשה באחד שהפקיד

ויראה כמה חסר הכל, ויחשב חסרון הפקדון, ויתן לו אחר שישבע: נסתפק מהן, ולא ידע כמה נסתפק, — יוציא לו חסרונו לחטים ולאורז קלוף — ארבעה קבין ומחצה לכל כור, לשעורים ולדוחן — תשעה קבין לכל כור; לכוסמין, ולזרע פשתן בגבעליו, ולאורז שאינו קלוף, — שלש סאין לכל כור וכמדה הזאת לכל שנה ושנה: במה דברים אמורים? שמדד לו בימות הגורן והחזיר לו בימות הגורן; אבל מדד בימות הגורן, והחזיר לו בימות הגשמים, — אינו מוציא לו חסרונו, מפני שהן מותירות; וכן מוציא לו שתות ליין, ושלשת לוגין שמן למאה לוגין, לוג ומחצה בלע; אם היה מזוקק, — אינו מוציא לו שמרים: ואם היו הקנקנים ישנים, — אינו מוציא לו בלע:

ו. הפקיד אצלו פירות שאינן מדודין, וערבן עם פירותיו, ולא מדדן, — הרי זה פושע: בעל הפקדון אומר: כך וכך היו, והשומר אומר: אינו יודע, — ישלם בלא שבועה, שהרי חייב עצמו בתשלומין, ואינו יודע כמה הוא חייב, ונמצא חייב שבועה שאינו יכול להשבע; וכזה הורו רבותי הרב

מגדל עוז

שק צרור אצל חברו וכו', ולמה נשבע כאן בעל הפקדון וכו', עד ובהלכות טוען ונטען, יתבארו עיקרי הדברים: כתב הראב"ד ז"ל: אין זה כלום, שהרי היה שם שק ומטכסים, והודה בשק ולפר במטכסין; ועוד לדבריו בשק צרור, למה נשבע בעל השק ונוטל? לאו היינו דאמרינן לגבי שוורים: דקאמר ניזק בריא, ומזיק שמא, אכתי היינו דרבה בר נתן, ותו לא מידי, עד כאן לשונו; ואני אומר: זה הדין מן הירושלמי הוא, והביאו גם ר"י אלפס ז"ל בהלכות נזיקין פרק הכונס, וכולם מודין בדין זה, ולא נחלק רק בטעם, שאינו נראה לראב"ד ז"ל, ומכל מקום הוא לא נתן בו טעם אחר, שבטעות איזה מהן מתוק לחיך,

רבי יוסף הלוי, ורבו ז"ל; וכן כל שומר שנתחייב לשלם, ואמר: איני יודע כמה דמים אני חייב לשלם, והבעלים אומרים: אנו יודעין, וכך וכך היה שוה, — יטלו בלא שבועה, והוא שיטענו דבר שהן אמודין בו; ויש לשומר להחרים על מי שלקח ממנו יתר מן הראוי לו; ומנין שהדין כך הוא? הגע בעצמך: שהפקיד אצלו כים מלא זהובים, ופשע בו, הבעלים אומרים: מאתים דינר היו, והשומר אומר: ודאי שהיה בו דינרים, אבל איני יודע כמה היו, נמצא זה כטוען מאתים, והודה לו במקצת, ואמר השאר אינו יודע, שהוא מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע, ומשלם, כמו שיתבאר:

ז. מת אביו, והניח לו שק צרור, והפקידו אצל חברו, ופשע בו, המפקיד אומר: איני יודע מה היו בו, שמא מרגליות היו בו, וכן השומר אומר: איני יודע כמה אני חייב לשלם, שמא זכוכית היה מלא, — שורת הדין שאני אומר בטענה זו: שישבע השומר בתקנת חכמים שאינו ברשותו, ויכלול בשבועתו: שאינו יודע בודאי שהיה בו יתר על שוה כך וכך, וישלם מה שהודה בו, וכן כל כיוצא בזה; מעשה באחר: שהפקיד שק צרור אצל חברו, ופשע בו, המפקיד אומר: חצי זהב ומרגליות וכיוצא בהן היו בו, והשומר אומר:

מגדל עוז

ולפיכך אנחנו נקבל זה, וכי יבא דברו וכבדנוהו, וגם כבר יעד ר"מ ז"ל לבררו עוד בהלכות טוען ונטען, והוא פ"ד נכון ויציב, דכי מעיינת בה שפיר — כולהי קושייתא מתרצן, מה שהקשה תחלה מן השק — אינה קושיא, שהרי אינו דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין, ומינה למטלטלין לא תבעו במנין, אלא שק מלא סתם, או צרור שהיו בו מטלטלין, ולא אמר כמה וכמה, ור"מ ז"ל כתב שם: כי כים מלא אינו מודה במקצת; ומה שהקשה

אינו יודע, שמא סיגים או חול היה בו, ואמרו חכמים ישבע בעל הפקדון, ויטול; והוא שיטעון דבר שהוא אמוד בו, או אמוד להפקידו אצלו; ולמה נשבע כאן בעל הפקדון? לפי שאין השומר מחייב שבועה, שאפילו הודה ואמר: בריא לי שהיה מלא סיגים, והמפקיד אומר: מרגליות היו, השומר נשבע היסת ונפטר, כמו שטענו חטים והודה לו בשעורים, וכן כל כיוצא בזה, ובהלכות טוען ונטען יתבארו עקרי הדברים:

פרק ששי

א. **שומר** חנם שאמר: הריני משלם, ואיני נשבע, אם הפקדון דבר שכל מינו שוה, ומצוי בשוק לקנות כמותו, כגון פירות, או יריעות של צמר ושל פשתן, השוות בכל ענינם, או קורות שאינן מצוירות, וכל כיוצא בהן, — הרי זה משלם ואינו נשבע, אבל אם היה

מגדל עוז

משוורים — לא דמיא, דהתם לתרוייהו איכא ספיקא, אבל הכא המפקיד טעין בריא, ולית ליה לאסתפיקי, דהא איהו הוא דאפקיה מתותי ידיה, ואפקדיה, וזה פשוט, ואינה צריכה לפנים, ותו לא מידי:

פרק ששי

שומר חנם שאמר הריני משלם כו', עד ואחר כך משלם, פרק המפקיד (דף ל"ד), ופרק קמא דמציעא (דף ה'),

פקדון בהמה, או בגד מצויר, או כלי מתוקן, או דבר שאינו מוצא לקנות כמותו בשוק, — חוששין שמא עיניו נתן בו, ומשביעין אותו בתקנת חכמים שבועה בנקיטת חפץ, שאינו ברשותו, ואחר כך משלם; והוא הדין לשאר השומרין, כגון השואל שאמר: מתה, או נגנבה, ושומר שכר והשוכר שאמר: נגנבה, או שאבדה, אף על פי שהן חייבין לשלם, — משביעין אותן שבועה שאינה ברשותן, ואחר כך משלמין דמי הבהמה או החפץ, שאנו חוששין לו שמא עיניו נתן בה; ואם אמרו הבעלים: יתר על זה היה שוה, — כולל בשבועתו שאינו שוה אלא כך וכך, נמצא כל שומר שנשבע שבועת השומרין, — כולל בשבועתו שלשה דברים: ששמר כדרך השומרין, ושארעו כך וכך והרי ברשותו, ושלא שלח בו יד קודם שארעו המאורע הפוטר אותו, ואם רצה לשלם, — נשבע שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו: שכך וכך היה שוה:

מגדל עוז

הוא ראש זה הדין וסופו, ועליו הוסיפו הגאונים ז"ל להורות כל הוראה זו, והוא הדין לשאר השומרים, כגון השואל וכו', עד כך וכך היה, בנזיקין פרק הגוזל עצים (דף ק"ז וק"ח): יש לשומר להתנות, עד ופיוצא בזה, פרק השוכר את הפועלים הסכימו כן, לגבי מתנת שומר חנם כו', שכתב ר"מ ז"ל פרק ב' דהלכות שכירות: טען השומר שתנאי היה ביניהו וכו', עד שהיה ביניהם תנאי; כתב הראב"ד ז"ל: זהו תימא, וכי העדים לא שמעו התנאי, ואיך נאמן לומר: תנאי היה ביניהו, וכיון שהפקיד סתם ביניהם, הרי נעשה שומר גמור, והוא מודה שפשע, ומה לו לשקר — במקום עדים לא אמרינן, עד כאן לשונו; ואני אומר: כבר כתבתי למעלה: שפעמים שאין העדים מעלין ומורידין בזה, מההיא דאמרינן: לא אידברו סהדי אלא

ב. יש לשומר להתנות: שאינו שומר כדרך השומרין, אלא מעות אלו שהפקיד אצלי — בזוית ביתי אני מניח אותן, וכיוצא בזה; טען השומר: שתנאי היה בינינו, ובעל הפקדון אומר: לא היה שם תנאי, אף על פי שהפקיד אצלו בעדים, מתוך שיכול לומר שמרתי כדרך השומרין, ונאנסתי, — נאמן לומר שהיה ביניהן תנאי; לפיכך ישבע שלא שלח יד בו, ושאינו ברשותו, ושהיה ביניהן תנאי:

ג. שומר חנם שהביא ראיה שלא פשע בה, — פטור משבועה, ואין אומרין: שמא שלח בו יד קודם שיאבד; ובעל הפקדון שהביא ראיה שפשע, — השומר משלם; ואם טען ואמר: תנאי היה בינינו, — אינו נאמן, שהרי יש עדים שפשע:

ד. הפקיד אצל חברו בעדים, ובאו עדים שזה החפץ בפניהו הפקידו אצלו, — אין השומר יכול לטעון ולומר: חזרתי ולקחתיו ממנו, או נתנו לי במתנה; לפיכך אם מת

מגדל עוז

לשקרי, ואפשר שיהיו העדים עת הפקדון, ולא עת התנאי, ומיהו עיקר הדין להכחשה ביניהם, ושבועת ה׳ תהיה בין שניהם, והודאתו אינה שפשע בשמירתו, אלא שאנו אומרים: אלמלא התנאי-היה פושע, ומאחר שהיה שם תנאי — לא פשע: שומר חנם שהביא ראיה וכו׳, ואם טען ואמר תנאי היה בינינו אינו נאמן, שהרי יש עדים שפשע; כתב הראב״ד ז״ל. תימה גדול יש בזה, ואם טען ואמר: לא הייתי שומר, אלא הא ביתא קמא אמרתי, כי יש עדים שפשע מאי הוי? אלא נשבע היסת שלא היה שומר, ואם בשהפקיד אצלו קאמר, דאינו יכול לומר: תנאי היה, קשיא רישא, דמה לו לשקר? כמו שכתבתי, עד כאן לשונו. ואני אומר: לפי שיטתו של הראב״ד ז״ל, יפה אמר בזה, אבל אני רוח אחרת עמי בלשון ר״מ ז״ל, לפרש כי מה

השומר, — מוציאין הפקדון עצמו מן היתומים בלא שבועה; ולא עוד, אלא מי שבא ואמר: כך וכך הפקדתי אצל אביכם, ונתן סימנין מובהקין, ונמצא הפקדון כמו שאמר, והיה יודע הדיין שלא היה המת אמוד שזה הפקדון שלו, — יש לו לדיין הזה לתת הפקדון לזה שנתן סימניו; והוא שלא יהיה המפקיד רגיל להכנס אצל זה שמת, אבל אם היה רגיל להכנס אצלו, שמא של אחר הוא, והכיר הסימנין שלו; באו עדים והעידו לדיין: שאין זה אמוד, — אין מוציאין מיד היתומים בעדותן, שאין זה ראיה ברורה, ואומדן דעתן — אינו אומד דעתו, ואין לו לדיין אלא מה שדעתו סומכת עליו כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין; מעשה באחד: שהפקיד שומשמין אצל חברו בעדים, ובא לתבעו, ואמר לו: החזרתים, אמר לו המפקיד: והלא כך וכך היא מדתם, והרי הם מונחים אצלך בחביתך, אמר לו: שלך החזרתי לך, ואלו אחרים הן, ואמרו חכמים: אין מוציאין

מגדל עוז

שאמר תחלה: שומר חנם שהביא עדים שלא פשע — פטור משבועה, הדין עמו, וכבר הוכחתי זה למעלה משמעתין דריש בבא מציעא; ושוב מצאתי: שכן הורה רבינו תם ז"ל, ומה שכתב אחר כך: ואם טען ואמר: תנאי היה בינינו, — אינו נאמן, הוא מתשובת הגאונים ז"ל, ומיירי בשטען לאחר שבאו עדים שפשע, דהוה ליה כחוזר וטוען, וכההיא דראה עדים ממשמשין ובאין כו', ורישא מיירי בשטען מתחלה, ובזה יתיישבו בבא דרישא עם בבא דסיפא: המפקיד אצל חברו וכו', עד בלא שבועה, בבבא בתרא פרק חזקת הבתים: ולא עוד אלא מי שבא ואמר, עד כמו שאבאר בהלכות סנהדרין, בכתובות פרק הכותב, והבאור, — פרק כ"ד: מעשה באחד שהפקיד שומשמין בו', אמר לו שלך החזרתים לך וכו', עד כמו שבארנו; כתב

מידו, שמא אלו השומשמין של שומר הן, אלא ישבע השומר בנקיטת חפץ שהחזיר, כמו שבארנו:

ה. בעל הפקדון שתבע פקדונו, ונתן לו השומר, ואמר המפקיד: אין זה פקדוני, אלא אחר הוא, או שלם היה, ואתה שברתו, או חדש היה, ונשתמשת בו, מאה סאין הפקדתי אצלך, ואין אלו אלא חמשים, ובעל הבית אומר: זהו שהפקדת בעצמך, ומה שנתת אתה נוטל, — הרי השומר נשבע היסת, כשאר כל הנשבעין, שאין כל שומר נשבע שבועת השומרין האמורה בתורה — אלא בזמן שמודה בעצמו של פקדון, כמו שהמפקיד אומר וטוען שנגנב, או מת, או נשבה; כללו של דבר: טוען לפטור עצמו מן התשלומין, — (נשבע שבועת שומרין); אבל אם אמר: זהו שהשאלתני, או שהשכרת לי, או שנטלתי שכר על שמירתי, והבעלים אומרים: אינו זה, אלא אחר, או נשתנה מכמות שהיה, — השוכר נשבע היסת, או שבועת

מגדל עוז

הראב"ד ז"ל: למה בנקיטת חפץ? והלא המפקיד אצל חברו בעדים — אינו צריך להחזיר לו בעדים, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר המעשה הזה ביבמות פרק האשה שלום, וכבר נשמר ר"מ ז"ל בלשונו, ליתן טעם לקושיא זו, שכתב כמו שבארנו, והבאור הוא בהלכות שכירות פ"ב, שכתב זה שאומר השאלתיך כו', עד שמתוך שיכול לומר שומר חנם: נגנב ואבד, והשואל: מתה בשעת מלאכה, נאמן לומר החזרתי לך, וכשם שאם טען שנאנס — נשבע מן התורה בנקיטת חפץ, כך אם טען החזרתי — ישבע כעין של תורה, הואיל ויש שם שטר ביד התובע, עד כאן לשונו; והכי איתא בבבא בתרא פרק המוכר את הבית, ושטר ועדים דין אחד להם, הואיל וחזר הדין לדין השומרים השנויים במשנתנו, כולן בנקיטת חפץ, וכן פירש ר"י אלפס

התורה אם הודה במקצת; כיצד? מאה סאה הפקדתי אצלך, והשומר אומר: לא הפקדת אצלי אלא חמשים, — נשבע שבועת התורה, מפני שהודה במקצת, לא משום שבועת השומרין; מאה כור של חטים הפקדתי אצלך, והוא אומר: לא הפקדת אצלי אלא מאה של שעורים, — נשבע היסת, כשאר כל הנשבעין בטענה כזו:

פרק שביעי

א. המפקיד פירות אצל חברו, — הרי זה לא יגע בהן, ואף על פי שהן חוסרים ומתמעטין והולכין; במה דברים אמורים? כשחסרו חסרון הראוי להן בכל שנה; אבל אם חסרו יותר מכדי חסרונן, — מוכרן בבית דין, מפני שהוא משיב אבדה לבעלים; וכשהוא מוכרן — ימכור לכהנים בדמי תרומה, שמא עשו אותן הבעלים תרומה, או תרומת מעשר על פירות אחרות:

מגדל עוז

ז״ל בהלכות פרק הכותב, גמרא מתניתין דהפוגמת כתובתה, וזה פשוט: בעל הפקדון שתבע פקדונו כו׳, עד סוף הפרק, בתשובות הגאונים ז״ל, ממציעא פרק המפקיד, ובשבועות פרק כל הנשבעין:

פרק שביעי

המפקיד פירות אצל חברו וכו׳, עד על פירות האחרות; כתב הראב״ד ז״ל: ועכשיו באלו המקומות שאינן

ב. המפקיד אצל חברו פירות, והרקיבו, דבש ונפסד, יין והחמיץ, — עושה תקנה לבעל הפקדון, ומוכרן בבית דין, אף על פי שעמדו בהפסדן, ואין ההפסד פושה בהן, הרי הקנקנים והסלים מוסיפין הפסד:

ג. המפקיד חמץ אצל חברו, והגיע הפסח, — הרי זה לא יגע בו עד שעה חמישית מיום י"ד, מכאן ואילך יוצא ומוכרו בשוק לשעתו, משום השבת אבדה לבעלים, והוא הדין לשאר הפקדונות שלא יגע בהן, אף על פי שהוא יודע בודאי שיזולו בזמן פלוני, שמא יבאו בעליהן מקודם, ויטלו ממונם:

ה. המפקיד ספר תורה אצל חברו, — גוללו פעם אחד לי"ב חדש; ואם כשהוא גוללו פותחו וקרא בו, — מותר; אבל לא יפתח בגלל עצמו ויקרא; והוא הדין שאר ספרים; ואם פתח וקרא וגלל בגלל עצמו, — הרי שלח יד בפקדון, ונתחייב באונסין; הפקיד אצלו כסות של צמר, — מנענעה אחת לשלשים יום; כדרך שאמרו באבדה, כך אמרו בפקדון, וכן כל כיוצא בזה, שזו חובה עליו משום השבת אבדה לבעלים; במה דברים אמורים? בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ, הרי זה לא יגע בו, אף על פי שאבד:

ה. כל המוכר פקדון על פי בית דין, — הרי זה מוכר לאחרים, ואינו מוכר לעצמו, מפני החשד, והדמים

מגדל עוז

תורמין ומעשרין — מוכרין למי שירצה, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה — במציעא פרק המפקיד, כמו שכתב ר"מ ז"ל, ומה שכתב הראב"ד ז"ל באור סברא היא, וכבר כתבתי: שאין פסק לר"מ ז"ל בחבור משנה תורה בדברי הסברא, רק לסדר

יהיו מונחים אצלו, ויש לו להשתמש בהן; לפיכך הרי הוא עליהן שומר שכר, אף על פי שעדיין לא נשתמש בהן:

ו. המפקיד מעות אצל חנוני או השולחני, אם היו צרורין וחתומין, או קשורין קשר משונה, — הרי זה לא ישתמש בהן; לפיכך אם אבדו או נגנבו, — אינו חייב באחריותן; ואם אינן חתומין ולא קשורין קשר משונה, אף על פי שהן צרורין - יש לו להשתמש בהן, לפיכך הוא נעשה עליהם שומר שכר, ואם אבדו או נגנבו — חייב באחריותן; ואם נאנסו, כגון שאבדו בליסטים מזוין — הרי זה פטור:

ז. במה דברים אמורים? קודם שישתמש בהן; אבל אחר שנשתמש בהן - נתחייב באחריותן, ככל מלוה שבעולם, עד שיחזירם לבעלים:

ח. המפקיד מעות אצל בעל הבית, בין צרורין בין מותרין, — הרי זה לא ישתמש בהן; לפיכך אם אבדו או נגנבו, — אינו חייב באחריותן, והוא שיטמנם בקרקע, כמו שבארנו:

ט. המפקיד חבית אצל חברו, בין שיחדו לה הבעלים מקום, בין לא יחדו לה מקום, וטלטלה לצרכו ונשברה, בין מתוך ידו נשברה, בין אחר שהחזירה למקום שיחדו לה נשברה, — חייב לשלם: טלטלה לצרכה, בין שנשברה מתוך ידו, בין שנשברה משהניחה במקום אחר, — פטור:

מגדל עוז

מורך הגמרא בדרך קלרה, ולכך אין במה שעשה עליו — השגה ותפיסה: המפקיד אצל חברו פירות והרקיבו, עד מוסיפין הפסד, פרק המפקיד: המפקיד חמץ אצל חברו כו׳, עד ויטלו ממונס, פרק קמא דפסחים: המפקיד ספר תורה, עד אף על פי שהוא אבד, במציעא פרק אלו מציאות: כל המוכר פקדון על פי בית

י. אין מקבלין פקדונות, — לא מן הנשים, ולא מן העבדים, ולא מן התנוקות; קבל מן האשה — יחזיר לאשה, מתה, — יחזיר לבעלה; קבל מן העבד — יחזיר לעבד, מת — יחזיר לרבו; קבל מן הקטן — יקנה לו בו ספר תורה, או דקל, שיאכל בהן פירותיו; וכולן שאמרו בשעת מיתתן: של פלוני הם, אם נאמנין לו — יעשה כפירושן, ואם לאו — יחזיר ליורשיהם:

יא. הפקדון והאבדה — לא נתנו ליתבע אלא במקומם; כיצד? הפקיד אצלו בירושלים — אינו יכול לתבעו בנוב, ואם החזיר לו בנוב — מקבלו ממנו; הפקיד אצלו בישוב, והביא פקדונו במדבר, — אינו מקבלו ממנו, אלא יאמר לו: הרי הוא באחריותך עד שתחזירנו לי בישוב, כדרך שהפקדתי אצלך בישוב:

יב. המפקיד אצל חברו, והלך בעל הפקדון למדינת הים, והרי השומר רצה לפרש מיבשה לים, או לצאת בשיירה, — יש מי שהורה: שאם בא השומר, והביא הפקדון לבית דין — נפטר מאחריות שמירתו; ודברים של טעם הם, שאין אוסרין זה במדינה זו, מפני פקדון של זה שהלך, ואי אפשר לו להוליכו עמו, שמא יארע לו אונס, ויהיה חייב באחריותו; ובית דין מפקידין אותו ביד נאמן אצלם, משום השבת אבדה לבעלים:

מגדל עוז

דין כו', עד אף על פי שעדיין לא נשתמש בהן, פרק קמא דפסחים, ופרק המפקיד: המפקיד מעות אצל חברו השולחני, עד הרי זה פטור, הכל פרק המפקיד: אין מקבלין פקדונות, עד יחזיר ליורשיהן, בבתרא פרק חזקת הבתים: הפקדון והאבדה, עד סוף הפרק, בנזיקין פרק הגוזל ומאכיל:

פרק שמיני

א. המפקיד אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או אבדו, אמר: הריני משלם ואיני נשבע, ונמצא הגנב, — משלם תשלומי כפל; טבח או מכר, — משלם תשלומי ד' וחמשה; למי משלם? למי שהיה הפקדון אצלו, שהרי אמר אשלם; חזרה הבהמה עצמה — חוזרת לבעליה היא וגזותיה וולדותיה, שאין זה השומר קונה שבח הבא מגופה, אלא שבח הבא מאליו; וכבר בארנו שאין הגנב מחזיר גזות וולדות, אלא לפני יאוש; נשבע השומר ולא רצה לשלם, ואחר כך נמצא הגנב — משלם תשלומי כפל; טבח או מכר, — משלם תשלומי ארבעה וחמשה; למי משלם? לבעל הפקדון; וכן השוכר פרה מחברו, ונגנבה, ואמר: הריני משלם ואיני נשבע, ואחר כך הוכר הגנב, — משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה לשוכר, שאילו רצה השוכר, היה נשבע שנגנבה באונס, ונפטר:

ב. שומר חנם שאמר: פשעתי, — זכה בכפל, שהרי חייב עצמו לשלם, ואילו רצה אמר: נגנבה או אבדה, והיה פטור; וכן נושא שכר והשוכר שאמר נגנבה, — קנה הכפל,

מגדל עוז

פרק שמיני

המפקיד אצל חברו בהמה, עד לבעל הפקדון, פרק הגוזל עצים (דף ק"ח): וכן השוכר פרה כו', עד ארבעה וחמשה לשואל, פרק המפקיד: כל הקונה הכפל קונה השבח וכו', כיצד הפקיד וכו', עד ואינו משלם אלא סלע: כתב הראב"ד

שהרי חייב עצמו לשלם; ואילו רצה אמר מתה, והיה נפטר: אבל השואל אינו קונה הכפל, עד ששלם מעצמו; קדם ושלם מעצמו, ואחר כך הוכר הגנב, — משלם תשלומי ארבעה וחמשה לשואל:

ג. כל הקונה הכפל - קונה השבח הבא מאליו; כיצד? הפקיד ארבעה סאין אצל חברו, והרי הן שוין סלע, ונגנבו או אבדו, ואמר: הריני משלם סלע, ואיני נשבע, ואחר כך נמצאו, והרי הן שוין ארבעה סלעים — הרי הן של שומר, ואינו משלם אלא סלע; במה דברים אמורים? בשלא הטריחן לבעלים בדין, אבל אם הודה שפשע, וחייבוהו בית דין לתן, ולא נתן ברצונו, עד שכפוהו בית דין על כרחו, ונטלו ממנו, ואחר כך הוכר הגנב, או נמצא הפקדון - יחזיר לבעלים כמות שהוא, ומחזירין לשומר הדמים שלקחו ממנו; ואם כלים או קרקע גבו בית דין ממנו בשומא, — מחזיר לשומר כליו, או שדהו:

ד. תבעוהו בעלים לשומר, ונשבע, ואחר כך שלם, והוכר הגנב, הואיל ושלם ברצונו — זכה בכפל, אף על פי שהטריחו בתחלה לדין עד שנשבע; אמר השומר בתחלה: איני משלם, וחזר ואמר: הריני משלם — זכה בכפל:

ה. אמר הריני משלם, וחזר ואמר: איני משלם, או שאמר: הריני משלם, ומת, ואמרו הבנים — אין אנו משלמין, או שלא הספיק לתבוע את השומר, עד שמת, ותבע הבנים, ושלמו בני השומר, או ששלמו הבנים לבנים, או ששלם

מגדל עוז

ז"ל: דוקא שבא השבח אחר ששלם, או שאמר הריני משלם, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר ההלכה פרק המפקיד, כלשון ר"מ ז"ל, ובאורה כמו שבאר הראב"ד ז"ל, אין חלוק בזה הבאור: במה דברים אמורים שלא הטריחן כו', עד ואפילו

השומר מחצה, שאל שתי פרות, ושלם אחת מהן, שאל מהשותפין, ושלם לאחד מהן, שותפין ששאלו, ושלם אחד מהן, שאל מן האשה ושלם לבעלה, אשה ששאלה, ושלם בעלה, כל אלו - ספק, והרי הכפל מוטל בספק, ואינו תחת יד אחד מהן: לפיכך חולקין הכפל, או השבח, בין בעל הפקדון ובין השומר, ואם קדם אחד ותפס הכל, - אין מוציאין מידו, ואפילו בחוצה לארץ:

ו נגנב הפקדון באונס, ואחר כך הוכר הגנב, אחד שומר חנם, ואחד שומר שכר — עושה דין עם הגנב. ואינו נשבע; קדם ונשבע ואחר כך הוכר הגנב, אם שומר חנם הוא, רצה — עומד בשבועתו, רצה - עושה דין עם הגנב; ואם שומר שכר הוא — עושה עמו דין; נגנב הפקדון באונס, והחזירו הגנב לבית השומר, והרי היא בהמה, ומתה שם בפשיעה — יש בדבר ספק, אם כלתה שמירתו ונפטר, או עדיין לא כלתה שמירתו, לפיכך השומר פטור מלשלם, ואם תפסו הבעלים - אין מוציאין מידם:

מגדל עוז

בחוצה לארץ, פרק המפקיד: נגנב הפקדון כו', עד סוף הפרק, בנזיקין פרק הגוזל עצים ועשאן כלים:

נגמרו הלכות שאלה ופקדון בעזר האל:

הלכות מלוה ולוה

יש בכללן שנים עשר מצות, ארבע מצות עשה, ושמנה מצות לא תעשה,

וזהו פרטן:

א להלות לעני ומך:

ב שלא יגוש אותו:

ג שלא ימשכן בעל חוב בזרוע:

ד להחזיר המשכון לבעליו בזמן שהוא צריך לו:

ה שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת שהוא צריך לו:

ו שלא יחבול אלמנה:

ז שלא יחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש:

ח שלא יתן המלוה ברבית:

ט שלא ילוה הלוה ברבית:

י שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה ברבית, שלא יעיד ביניהן, ולא יכתוב שטר, ולא יערוב:

יא ענין ופירוש דברי התורה: ללות מן הנכרי ולהלות לו ברבית:

ובאור מצות אלו — בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. **מצות** עשה להלות לעניי ישראל, שנאמר: [1] אם כסף תלוה את עמי את העני עמך; יכול רשות, תלמוד לומר: [2] העבט תעביטנו וגומר; ומצוה זו גדולה מן הצדקה, על העני השואל, שזה כבר נצרך לשואל, וזה עדיין לא הגיע למדה זו; והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלות לעני, שנאמר: [3] ורעה עינך באחיך האביון וגומר:

ב. כל הנוגש העני, והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו — עובר בלא תעשה, שנאמר: [4] לא תהיה לו כנושה:

ג. אסור לאדם להראות לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו, שלא יפחידו או יכלמו, אף על פי שאינו תובעו, ואין צריך לומר אם תבעו; וכשם שאסור לזה לתבוע, כך אסור ללוה לכבוש ממון חברו שבידו, ולומר לו: לך ושוב; והוא שיש לו, שנאמר: [5] אל תאמר לרעך לך ושוב; וכן אסור ללוה לקחת הלואה, ולהוציאה שלא לצורך, ולאבדה, עד שלא ימצא בעל חוב מאין יגבה, אף על פי שהמלוה עשיר גדול, ועושה זה — רשע הוא, שנאמר:

[1] שמות כ״ב [2] דברים ט״ו [3] שם [4] שמות כ״ב [5] משלי ג׳

מגדל עז

פרק ראשון

מצות עשה להלות לעני כו׳, עד לא תהיה לו כנושה, במכילתא: אם כסף תלוה את עמי — חובה, אתה אומר חובה, או אינו אלא רשות, תלמוד לומר: העבט תעביטנו, חובה, ולא רשות: אסור לאדם להראות, עד אם תבעו, במכילתא, וסוף פרק איזהו נשך: וכשם שאסור לזה לתבוע, עד אל תאמר לרעך לך

ילוה רשע ולא ישלם, וצוו חכמים: יהי ממון חברך חביב עליך כשלך:

ד. כשיתבע המלוה הלואתו, אף על פי שהוא עשיר, והלוה דחוק וטרוד במזונות – אין מרחמין בדין, אלא גובין לו חובו עד פרוטה אחרונה, מכל מטלטלין שימצאו לו; ואם לא הספיקו המטלטלין – גובין לו מן הקרקע, אחר שמחרימין על מי שיש לו מטלטלין, או מי שידע לו מטלטלין, ולא יביאם לבית דין; וגובין מכל קרקע שיש לו, אף על פי שהיא משועבדת לכתובת אשתו, או לבעל חובו שקדם – גובין לזה; ואם יבא הראשון ויטרוף – יטרוף; טען הלוה שמטלטלין אלו שבידי אינן שלי, אלא פקדון הם בידי, או שכורין, או שאולין – אין שומעין לו, או יביא ראיה, או יגבה מהן בעל חובו:

ה. אין בעל חוב גובה – לא מכסות אשתו ובניו של לוה, ולא מבגדים צבועים שצבען לשמן, אף על פי שעדין לא לבשו אותן, ולא מסנדלים חדשים שלקחן לשמן, אלא הרי אלו שלהן; במה דברים אמורים? מכלי החול, אבל בגדי שבת והמועד – גובה אותן בעל חוב, ואין צריך לומר אם היו בהן טבעות וכלי זהב או כסף, שהכל לבעל חובו:

ו. היו לו מטלטלין או קרקע, והרי עליו שטר חובות לגוים, ואמר: הרי כל נכסי משועבדין לגוים, ואם יטלו אותן הישראלים בחובם – יאסרו אותי הגוים בחובן, ואהיה בשביה;

מגדל עוז

ושוב וכו׳, פרק המקבל: וכן אסור ללוה ליקח ההלואה וכו׳, עד חביב עליך כשלך, משנה במסכת אבות: כשיתבע המלוה וכו׳, עד ולא יביאם לבית דין, פרק הכותב, ותקנת הגאונים ז״ל: וגובין מכל הקרקע, עד יגבה מהן בעל חובו, בערכין, ופרק

הורו רבותי: שאין שומעין לו, ויגבו הישראלים, וכשיבואו הגוים ויאסרוהו - הרי כל ישראל מצוין לפדותו:

ז. מסדרין לבעל חוב כדרך שמסדרין בערכין; כיצד? אומר ללוה: הבא כל המטלטלין שיש לך, ולא תניח אפילו מחט אחת, ונותנין לו מן הכל מזון (שלשים) יום, וכסות שנים עשר חדש מכסות הראויה לו, ולא שילבש בגדי משי או מצנפת זהובה, אלא מעבירין אותה ממנו, ונותנין לו כסות הראויה לו כשנים עשר חדש; ומטה לישב עליה, ומטה ומצע הראוין לו לישן עליהן; ואם היה עני - מטה ומפץ לישן עליו; ואין נותנין כלים כאלו לאשתו ובניו אף על פי שהוא חייב במזונותיהם, ונותנין לו סנדליו ותפליו; היה אומן - נותנין לו שני כלי אומנות מכל מין ומין, כגון שהיה חרש, - נותנין לו שני מעצדין, ושתי מגרות; היה לו מין אחד מרובה, ומין אחד מועט, - נותנין לו שנים מן המרובה, וכל שיש לו מן המועט, ואין לוקחין לו כלים מדמי המרובה; היה אכר או חמר, - אין נותנין לו לא צמדו, ולא חמורו; וכן אם היה ספן, - אין נותנין לו ספינתו, אף על פי שאין לו מזונות אלא מאלו, - אין אלו כלים, אלא נכסים, וימכרו עם שאר המטלטלין בבית דין, וינתנו לבעל חובו:

ח. מלוה שבא להפרע שלא בפני הלוה, כגון שהיה הלוה במדינה רחוקה, ותפסה האשה מפלט מנכסי הבעל, כדי שתזון מהן, - מוציאין אותן מידה, ונותנין לבעל חוב,

מגדל עוז

שוס היתומים (דף כ"ג) : אין בעל חוב גובה, עד שהכל לבעל חוב, במליעא פרק המקבל : היו לו מטלטלין או קרקע וכו', עד מלויין לפדותו, זאת הסכמת הגאונים הראשונים נשמתם עדן:

שאפילו היה בעלה עמה — לא היה יכול לזון את אשתו ובניו, עד שיפרע לו כל חובו:

פרק שני

א. דין תורה: שבזמן שיתבע המלוה את חובו, אם נמצאו ללוה נכסים, — מסדרין לו, ונותנין לבעל חובו את השאר, כמו שבארנו; ואם לא נמצא ללוה כלום, או נמצאו לו דברים שמסדרין לו בלבד - ילך הלוה לדרכו, ואין אוסרין אותו, ואין אומרין לו: הבא ראיה שאתה עני, ולא משביעין אותו כדרך שדנין הגוים, שנאמר: [1] לא תהיה לו כנושה; אלא אומר למלוה: אם אתה יודע נכסים לזה המחוייב לך, — לך ותפוס אותן:

ב. טען שיש לו, והחביא אותן, והרי הן בתוך ביתו, — אין מן הדין שיכנס לביתו, לא הוא, ולא שליח בית דין, שהתורה הקפידה על זה, שנאמר: [2] בחוץ תעמוד; אבל מחרימין על מי שיש לו, ולא יתן לבעל חובו; כשראו הגאונים הראשונים, שעמדו אחר חבור הגמרא, שרבו

[1] שמות כ"ב [2] דברים כ"ד

מגדל עוז

מסדרין לבעל חוב, עד ויכתנו לבעל חובו, פרק המקבל: מלוה שבא ליפרע, עד סוף הפרק, פרק בתרא דכתובות:

פרק שני

דין תורה כו', עד כמו שבארנו, זה סדר הענין בלבד כדרך המחברים, אבל עיקר הדינין ופרטיהן אחריהן לפנינו,

הרמאים , וננעלה דלת בפני לוין , — התקינו שמשביעין את הלוה שבועה חמורה כעין של תורה , בנקיטת חפץ , שאין לו כלום יותר על דברים שמסדרין לו , ושלא החביאן ביד אחרים , ושלא נתן מתנה על מנת להחזיר ; וכולל בשבועה זו : שכל שירויח , וכל שיבא לידו , או לרשותו , מאשר תשיג ידו , — לא יאכיל ממנו כלום לא לאשתו ולא לבניו , ולא ילביש אותן , ולא יטפל בהן , ולא יתן מתנה לאדם בעולם , אלא יוציא מכל אשר תשיג ידו מזון שלשים יום , וכסות שנים עשר חדש , מזון הראוי לו , וכסות הראויה לו , לא אכילת הזוללים והסיבאין , או בני השרים , ולא מלבושי הפחות והסגנים , אלא כדרכו , וכל הותר על צרכו — יתן לבעל חובו ראשון ראשון , עד שיגבנו כל חובו ; ומחרימין תחלה על מי שידע לפלוני נכסים גלוין או טמונין , ולא יודיע לבית דין ; גם אחר התקנה הזאת , — בעל חוב אין יכול להכנס לתוך ביתו של לוה , לא הוא , ולא שליח בית דין , שלא תקנו לעקור גוף התורה , אלא הלוה עצמו יוציא כליו , או יאמר : כך וכך הוא שיש לי , מניחין הראוי לו , ויוציא השאר , וישבע בתקנה זו , וכזה דנין ישראל בכל מקומותן ; נראה לו ממון אחר שנשבע שבועה זו , ואמר : של אחרים הוא , או עסק הוא בידי , — אין שומעין לו , עד שיביא ראיה , וכן הורו רבותי :

ג. מי שנשבע שבועה זו שאין לו כלום , וכל מה שירויח

מגדל עוז

והבאור של זה — הוא פ״א שהתחיל באלו ההלכות : ואם לא נמצא כו׳ , עד לך ותפוס אותן , גם זה הקדמת הסדר , ורובו פרק המקבל : טען שיש לו והחביא אותן , עד נכסיו של זה , כל זה מפרק המקבל , ופרק קמא דמציעא , ותקנת הגאונים ז״ל ,

יתן לבעל חובו, — אין כל אחד מבעלי חובות בא ומשביעו, ששבועה אחת כוללת כל בעלי חובות: ותקנת אחרונים היא, ואין מדקדקין בה להחמיר, אלא כהקל:

ה. מי שהוחזק שהוא עני וכשר, והולך בתום, והדבר גלוי וידוע לדיין ולרוב העם, ובא בעל חובו להשביעו בתקנה זו, והוחזק התובע שאינו מסתפק בעניות זה, אלא רוצה לצערו בשבועה זו, להצר לו, ולביישו ברבים, כדי להנקם ממנו, או כדי שילך ויִלוה מן הגוים, או יקח נכסי אשתו ויתן לזה, עד שינצל משבועה זו, — יראה לי: שאסיר לדיין ירא שמים להשביעו שבועה זו; ואם השביעו, — בטל לא תעשה של תורה:[1] לא תהיה לו כנושה: ולא עוד, אלא ראוי לדיין לגעור בתובע ולטרדו, מפני שהוא נוטר, והולך בשרירות לבו, שלא תקנו הגאונים תקנה זו, אלא מפני הרמאין, והרי נאמר:[2] עד דרוש אחיך אותו, — דרשהו: אם רמאי הוא, או אינו רמאי, ומאחר שהוחזק זה שהוא עני, ושאינו רמאי, — אסיר להשביעו; וכן אני אומר: שמי שהוחזק רמאי, ודרכיו מקולקלין במשאו ומתנו, והרי הוא אמוד שיש לו ממון, וטען שאין לו כלום, והרי הוא רץ להשבע בתקנה זו, — שאין ראוי להשביעו; אלא אם יש כח בדיין לעשותו, עד שיפרע בעל חובו, או לנדותו עד שיתן, — יעשה, מאחר שהוא אמוד, שפריעת בעל חוב מצוה; כללו של דבר: כל שיעשה הדיין מדברים

[1] שמות כ"ב [2] דברים כ"ב

מגדל עוז

והודאת עצמו לסדר אלו ההלכות, למען ירוץ קורא בו: ראובן שבוא חייב לשמעון וכו', עד אלא בשבועה, פרק קמא דמציעא, ובכתובות פרק שני, ובגטין פרק השולח: וכן כל מי שיש עליו שטר חוב, עד על שטרו של זה, פרק איזהו נשך: הרב שליה

אלו, וכונתו לרדיפת הצדק בלבד, שנצטוינו לרדפו, ולא לעבור הדין על אחד מבעלי דינין — הרי זה מורשה לעשות, ומקבל שכר, והוא שיהיו מעשיו לשם שמים:

ה. מי שנתחייב בשבועה זו מפני שטר חוב שעליו, והודה לאחרים בחובות אחרים, והשיגה ידו יותר על הראוי לו, — לא יטול היתר אלא בעלי שטרות בלבד, שמא קנוניא עושה בהודאתו על נכסיו של זה:

ו. ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, — מוציאין מלוי, ונותנין לשמעון; לפיכך אם אין לראובן נכסים, והיו לו שטרי החוב על לוי, ואמר לו: שטר אמנה הוא, פרוע הוא, והודה לו ראובן, — אין משגיחין על הודאתו, שמא קנוניא הם עושין, לאבד זכותו של שמעון, אלא ישבע שמעון, ויטול מלוי, כדין כל טורף, שאינו נפרע אלא בשבועה; וכן כל מי שיש עליו שטר חוב, והודה לאחר מעצמו בחוב אחר, אם אין לו נכסים כדי שיגבו שניהם — גובה בעל השטר בלבד, שלא יעשו קנוניא על שטרו של זה:

ז. אסור לאדם להלות מעותיו בלא עדים, ואפילו לתלמיד חכם, אלא אם כן הלוהו על המשכון, והמלוה בשטר — משובח יותר; וכל המלוה בלא עדים, — עובר משום: [1] ולפני עור לא תתן מכשול, וגורם קללה לעצמו:

ח. הרב שלוה מעבדו, ואחר כך שחררו, או לוה מאשתו, ואחר כך גרשה, — אין להן עליו כלום, שכל מה

[1] ויקרא י״ט

מגדל עוז

מעבדו, עד שכן מנדוניתה, בכתובות פרק מציאת האשה, ובבא בתרא פרק חזקת הבתים, ופרק מי שמת, ובגטין פרק השולח, וכן בכל התלמוד הלכה רווחת: מה שקנתה אשה —

שקנה עבד, — קנה רבו; וכל המעות שביד האשה, — בחזקת בעלה, אלא אם הביא ראיה שהן מנרוניתה:

פרק שלישי

א. אלמנה בין שהיא עניה, בין שהיא עשירה, — אין ממשכנין אותה, לא בשעת הלואה, ולא שלא בשעת הלואה; ולא על פי בית דין, שנאמר: [1] ולא תחבול בגד אלמנה; ואם חבל, — מחזירין ממנו בעל כרחו; ואם תודה לו, — תשלם, ואם תכפור — תשבע; אבד המשכון, או נשרף קודם שיחזיר, — לוקה:

ב. וכן המלוה את חברו, בין שהלוהו על המשכון, בין שמשכנו אחר הלואה, בידו, או על פי בית דין, — לא יחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש, כגון הרחים, והעריבות של עץ, ויורות שמבשלין בהן, וסכין של שחיטה וכיוצא בהן, שנאמר: [2] כי נפש הוא חובל; ואם חבל - מחזיר בעל כרחו; ואם אבד המשכון, או נשרף קודם שיחזיר- לוקה:

[1] דברים כ״ד [2] שם

מגדל עוז

קנה בעלה, ומה שקנה עבד — קנה רבו, ועבדא דמאן נכסי דמאן, והאשה מעשה ידיה לבעלה:

פרק שלישי

אלמנה בין שהיא עניה וכו׳, עד שנאמר ולא תחבול בגד אלמנה; כתב הראב״ד ז״ל: בשעת הלואה אין זה חיבל, עד כאן לשונו; ואני אומר: קושיא היא זאת לכאורה מן הסברא, ולא על פי הגמרא, ואי מסברא, לא תבא אל ביתו

ג. חבל כלים הרבה של אוכל נפש, כגון שחבל עריבה, ויורה, וסכין - חייב על כל כלי וכלי בפני עצמו; אפילו שני כלים שהן עושין מלאכה אחת - חייב עליהן משום שני כלים, ולוקה שתים על שניהם, שנאמר: י לא יחבול רחים ורכב לחייב על הרחים בפני עצמו, ועל הרכב בפני עצמו, כשם שהרכב והרחים מיוחדין שהן שני כלים, ומשמשין מלאכה אחת, וחייב על זה בפני עצמו, ועל זה בפני עצמו, כך כל שני כלים, אף על פי שמשמשין מלאכה אחת- חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו; וכן אם חבל צמד בקר החורש- לוקה שתים:

ד. המלוה את חברו, (אחר) עני, ואחר עשיר,- לא ימשכננו אלא בבית דין, ואפילו שליח בית דין שבא למשכן- לא יכנס לביתו וימשכנו, אלא עומד בחוץ, והלוה נכנס לביתו,

י דברים כ"ד

מגדל עוז

לעבוט עבוטו כמי איכא למימר: בשעת הלואתו — אין זה חובל, ואפילו הכי אשכחן פרק המקבל דמוקי ליה להדיא: בין בשעת הלואתו, בין שלא בשעת הלואתו ומתרגמינן: למיסב משכוניה, אלא מאי אית לך למימר, דבלשון המקרא נקרא המשכון בלשון חבול ועבוט, וכן הוא אומר: לא תחבול רחים ורכב, ועל כן נשנית המשנה סוף פרק המקבל, אלמנה בין שהיא עניה, בין שהיא עשירה, — אין ממשכנין אותה, שנאמר לא תחבול בגד אלמנה, כלשון ר"מ ז"ל, ומתרגמינן: לא תיסב משכונא כסות ארמלתא, וכן בילמדנו פרשת אלה פקודי המשכן: למה משכן משכן? שנתמשכן פעמים שנים על ידיהון, הוא שאנשי כנסת הגדולה אומרין חבל חבלנו, שנתמשכן שני פעמים, עד כאן; למדנו: כי חבול ועבוט שייך במשכון, ומינה דמתניתין סתם בכל ענין נשנית; ומה שכתב עוד: ולא על פי בית דין — הדין עמו, דאי ס"ד שלא על פי בית דין, מאי שנא אלמנה משאר בעלי חובות? הא בהו נמי

ומוציא לו המשכון, שנאמר: [1] בחוץ תעמוד; אם כן מה בין בעל חוב לשליח בית דין? ששליח בית דין - יש לו לקחת המשכון מיד הלוה בזרוע, ונותנו למלוה, ובעל חוב - אין לו לקחת המשכון, עד שיתן לו הלוה מדעתו; עבר בעל חוב ונכנס לבית הלוה ומשכנו, או שחטף המשכון מידו בזרוע— אינו לוקה, שהרי ניתק לעשה, שנאמר: [2] השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש; ואם לא קיים עשה שבה, כגון שאבד המשכון, או נשרף - לוקה, ומחשב דמי המשכון, ותובע השאר בדין:

ה. אחד הממשכן את חברו בבית דין, או שמשכנו בידו בזרוע, או מדעת הלוה, אם איש עני הוא, ומשכנו דבר שהוא צריך לו הרי זה מצוה להחזיר לו העבוט בעת שהוא צריך לו, מחזיר לו את הכר בלילה, כדי לישן עליו, ואת המחרישה ביום, כדי לעשות בה מלאכתו, שנאמר: [3] השב

[1] דברים כ״ד [2] שם [3] שם

מגדל עוז

כתיב לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, וכתיב בחוץ תעמוד, לא גרעה באלמנותה משאר בעלי חובות, אלא ודאי אפילו על פי בית דין, וכלשון ר״מ ז״ל: וכן המלוה את חברו, עד כי נפש הוא חובל: כתב הראב״ד ז״ל: לא נהיר, עד כאן לשונו; ואני אומר: דעתו לומר בזה כמו שאמר על לשון האלמנה, וכבר השבתי תשובה נכוחה על זה, בחדא מחתא, לקיים דברי ר״מ ז״ל, ואינה צריכה לפנים, והכל פרק המקבל: ואם חבל מחזיר בעל כרחו, עד לוקה; כתב הראב״ד ז״ל: גם זה אינו במקלתן, כי אותן שנתנו לחבול ביום או בלילה שקנה המשכון, ונתחייב באונסיו, — אינו לוקה ומשלם, עד כאן לשונו; ואני אומר: חס ושלום, וכי פה קדוש רבינו הראב״ד ז״ל יאמר דבר זה! הגע עצמך: שמשכנו יום ראשון ולא החזירו לו, — אינו חייב מלקות מיד ודאי ולוקה, תדע: שהרי צריך התראה, ואין

תשיב לו את העבוט; עבר ולא השיב לו כלי היום ביום, וכלי הלילה בלילה – עובר בלא תעשה, שנאמר: [1] לא תשכב בעבוטו – לא תשכב ועבוטו אצלך – זו כסות לילה; ובכלים שהוא עושה בהן מלאכתו ביום, או לובשן, הוא אומר: [2] עד בא השמש תשיבנו לו, מלמד שיחזירו כל היום; אם כן הוא, שמחזיר לו המשכון בעת שהוא צריך לו, ולוקח אותה בעת שאינו צריך לו, מה יועיל המשכון? כדי שלא ישמט החוב בשביעית, ולא יעשה מטלטלין אצל בניו, אלא יפרע מן המשכון אחר שמת הלוה; הא למדת: שהממשכן את העני דבר שהוא צריך לו, ולא החזירו לו בזמנו, – עובר משום שלשה שמות, משום: [3] לא תבוא אל ביתו, ומשום: [4] השב תשיב לו את העבוט, ומשום: [5] לא תשכב בעבוטו; במה דברים אמורים? שמשכנו שלא בשעת הלואתו; אבל אם

[1] דברים כ"ד [2] שמות כ"ב [3] דברים שם [4] שם [5] שם

מגדל עוז

מלקות בלא התראה, ואם כן על כרחין מיירי דאיתיה למשכון בידיה בההיא שעתא, ולא אהדר, ומשום הכי לוקה, ואם לא נגנב עד יום שני — ודאי משלם, דהא קנייה, מדרבי יצחק, אלא ודאי אחד מן המעתיקים כתבו, ותלאו ברמב"ד ז"ל: חבל כלים הרבה של אוכל נפש כו', כשם שהרכב והרחים וכו', עד לוקה שתים; כתב הרמב"ד ז"ל: זה אינו, עד כאן לשונו: ואני אומר: לא ירדתי לסוף דעתו, אחד למה אינו? והלא רחים ורכב כל כלי בפני עצמו הוא, ואין אחד מהם עושה מלאכה, אלא אם כן חברו עמו, ואף על פי כן חייב שתים, וגם כן כמי צמד בקר שני בקרים, ואף על פי שאין אחד מהם עושה מלאכה בלתי חברו, למה לא ילקה שתים? ועיקר זאת ההלכה, במציעא פרק המקבל: המלוה את חברו אחד עני, עד הלוה מדעתו, במציעא פרק המקבל, ופרק קמא דנזיקין, ובמכילתא: עבד ב"ח ונכנס עד כבא השמש; כתב הרמב"ד ז"ל: שבוש הוא

משכנו בשעת הלואתו - אינו חייב להחזיר לו כלל, ואינו עובר בשם מן השמות האלו:

ו. שליח בית דין שבא למשכן - לא ימשכן דברים שאי אפשר לאדם לתן אותם משכון, כגון בגד שעליו, וכלי שאוכל בו, וכיוצא באלו; ומניח מטה ומצע לעשיר, ומטה ומפץ לעני, וכל הנמצא בידו חוץ מאלו - יש לו למשכנו, ויחזיר לו כלי היום ביום, וכלי הלילה בלילה; היו לפניו שני כלים - נוטל אחד ומחזיר אחד; עד מתי הוא חייב להחזיר ולקחת? עד לעולם; ואם היה המשכון מדברים שאינו צריך להם, ואין מניחין אותם ללוה - הרי זה מניחו אצלו עד שלשים יום, ומשלשים יום ואילך - מוכר המשכון בבית דין; מת הלוה - אינו מחזיר לבניו; מת הלוה אחר שהשיב לו המשכון, — שומטו המלוה מעל בניו, ואינו מחזיר:

מגדל עוז

זה, אלא מפני שנתחייב באחריותו, כדכתיבנא לעיל, עד כאן לשונו: ואני אומר: גם אני השיבותי למעלה די, והוא ודאי שלא נשתבש, וכן כתב הר"מ ז"ל מקומי, ועיקר ההלכה במציעא פרק המקבל: ואם לא קיים העשה כו׳, עד מן השמות האלו, פרק המקבל: שליח בית דין שבא למשכן וכו׳, וכל הנמצא בידו, עד הלילה בלילה: כתב הראב"ד ז"ל: אינו מחוור, שהרי פסק למעלה: שליח בית דין לא ימשכן, אלא ודאי ראוי לומר: אף על פי כן בגד שעליו מלבושיו, וכלי שאוכל בו, כגון קערה ושולחן ומפה, שהוא צריך להם ביום ובלילה, לא יטול כלל, וכן מטה ומצע ומפץ, שהן צריכין לאכילת היום והלילה, ושלא בשעת סדור קאמר, עד כאן לשונו: ואני אומר: מה ענין זה לזה? מה שכתב למעלה — היא פרק שני, ובסדר תקנת הגאונים ז"ל, והסכמתי: שלא יכנס הבעל חוב והשליח בית דין לבית הלוה, אלא הלוה עצמו יוציא להם את העבוט, שלא תקנו לעקור מגוף

ז. הערב מותר למשכן בזרוע, ולהכנס לביתו וליטול המשכון, שנאמר: [1] לקח בגדו כי ערב זר; וכן מי שיש לו שכר אצל חברו, בין שכר מלאכתו, בין שכר בהמתו וכליו, בין שכר ביתו — הרי זה מותר למשכנו שלא על פי בית דין, ונכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו; ואם זקף עליו השכר במלוה — אסור, שנאמר: [2] כי תשה ברעך משאת מאומה וכו׳:

ח. מי שהיה בידו משכונו של עני, אם היה שכרו יתר על פחתו, כגון קרדום ומסר (הגרזל), וכיוצא בהן — הרי זה מותר להשכירו, ומנכה שכרו תמיד בחובו, מפני שזה כמשיב אבדה, ואינו צריך רשות בעלים:

[1] משלי כ׳ [2] דברים כ״ד

מגדל עוז

תורה, דכתיב: בחוץ תעמוד, וכן הוא שכתב כאן שבא למשכן כו׳, רצה לומר כהלכתה, שעמד בחוץ על פתח הלוה, והאיש הנושה יוציא את העבוט אליו החוצה, על הסדר הזה, והנה הלשון לפניך בפרק השני, עיין עליו וכך תמצאנו, וזה פשוט, ועיקר הדין הזה במציעא פרק המקבל, ומייתי לה פרק אלו מציאות: היו לפניו שני כלים, עד שלשים יום; כתב הראב״ד ז״ל: כמו שאמרו סתם הלואה שלשים יום, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה פרק המקבל, ובספרי, והטעם הזה מוטעם לחכנו, מזמן רבותינו הקדושים נ״ע, ואף על פי שאינו מפורש בגמרא להדיא: ומשלשים יום ולהלן מוכר המשכון, עד משאת מאומה, פרק המקבל: מי שהיה בידו משכונו כו׳, עד סוף הפרק, במציעא פרק השוכר את האומנין:

פרק רביעי

א. נשך ומרבית – אחד הוא, שנאמר: [1] את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך, ולהלן הוא אומר: [2] נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך, ולמה נקרא שמו נשך? מפני שהוא נושך, שמצער את חברו ואוכל את בשרו; ולמה חלקן הכתוב? – לעבור עליו בשני לאוין:

ב. כדרך שאסור להלות, כך אסור ללות בריבית, שנאמר: [3] לא תשיך לאחיך, מפי השמועה למדו: שזו אזהרה ללוה, כלומר: לא תנשך לאחיך; וכן אסור להתעסק בין לוה ומלוה בריבית; וכל מי שהיה ערב או סופר, או עד בניהן, – הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: [4] לא תשימון עליו נשך, זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר; הא למדת: שהמלוה בריבית עובר על ששה לאוין: לא תהיה לו כנושה, את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך, אל תקח מאתו נשך ותרבית, לא תשימון עליו נשך, ולפני עור לא תתן מכשול, והלוה עובר בשנים: לא תשיך לאחיך, ולפני עור לא תתן מכשול; ערב ועדים וכיוצא בהן – אין עוברין אלא משום: לא תשימון עליו נשך;

[1] ויקרא כ״ה [2] דברים כ״ג [3] שם [4] שמות כ״ב

מגדל עוז

פרק רביעי

נשך ותרבית אחד הוא וכו', עד מיד הבנים, פרק אי זהו נשך: הניח להם אביהם כו', עד מקבלין מהם, פרק הגוזל עצים, ופרק אי זהו נשך: שטר שכתוב בו רבית, עד

וכל מי שהיה סרסור בין שניהם, או שסייע אחד מהן, או הורהו, — עובר משום: י לפני עור לא תתן מכשול:

ג. אף על פי שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין, — אין לוקין עליו, מפני שנתן להשבון, שכל המלוה ברבית, אם היתה רבית קצוצה שהיא אסורה מן התורה, — הרי זו יוצאה בדיינין, ומוציאין אותה מן המלוה, ומחזירין ללוה; ואם מת המלוה — אין מוציאין מיד הבנים:

ד. הניח להם אביהם מעות של רבית, אף על פי שהן יודעין שהן של רבית, — אינן חייבים להחזיר; הניח להם פרה וטלית של רבית, וכל דבר המסוים, — חייבין להחזיר, מפני כבוד אביהן: במה דברים אמורים? כשעשה תשובה, ולא הספיק להחזיר עד שמת; אבל אם לא עשה תשובה — אין חוששין לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירין:

ה. הגזלנין ומלוה בריבית שהחזירו, — אין מקבלין מהן, כדי לפתוח להן דרך לתשובה; וכל המקבל מהן, — אין רוח חכמים נוחה הימנו, אם היתה גזלה קיימת, והרבית דבר המסוים, והרי הוא בעצמו, — מקבלין מהן:

ו. שטר שכתוב בו רבית, בין קצוצה, בין של דבריהם, — גובה את הקרן, ואינו גובה את הרבית; קדם וגבה הכל, — מוציאין ממנו הרבית קצוצה; אבל אבק רבית שהוא

י ויקרא י״ט

מגדל עוז

מן המלוה ללוה, בנזיקין פרק המניח, ובמציעא פרק אי זהו נשך, ובבתרא פרק המוכר את הפירות, ופרק קמא דתמורה: כל הכותב שטר רבית, עד נתערבו עמה, הכל פרק אי זהו נשך: המלוה את חברו על המטבע, עד וכן בכתובה, פרק הגוזל

מדבריהם – אינה גובה מן הלוה למלוה, ואין מחזירין אותו מן המלוה ללוה:

ז. כל הכותב שטר רבית – הרי זה ככותב ומעיד עליו עדים שכפר בהשם אלהי ישראל; וכן כל הלוה והלוה בריבית בינן לבין עצמן, – הרי הן ככופרים בהשם אלהי ישראל, וכפרו ביציאת מצרים, שנאמר: [י] את כספך לא תתן לו בנשך וגומר, אני השם אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים:

ח, אסור לאדם להלות בניו ובני ביתו ברבית, אף על פי שאינו מקפיד, ומתנה הוא שנותן להן, – הרי זה אסור, שמא ירגילם בדבר זה:

ט. תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו, – הרי זה מותר, שהדבר ידוע: שלא נתן לו אלא מתנה, שהרי הן יודעין חומר אסור הרבית:

י. המלוה את חברו, ומצא הלוה יותר, או שהחזיר לו חובו, ומצא המלוה יותר, אם כבדי שהדעת טועה, – חייב להחזיר; ואם לאו, – מתנה הוא שנתן לו, או גזלה היתה לו בידו, והבליע לו בחשבון, או אחר צוה להבליע לו; בכמה הדעת טועה? באחת ובשתים, או בחמש או בעשרה, שמא מנה חמשה, או עשרה עשרה; וכן אם מצא יתר מניין החמשיות, או מנין העשיריות אחד אחד, – חייב להחזיר לו, שמא האחרים שהיה מונה בהן החמשיות או העשיריות נתערבו עמהם:

יא. המלוה את חברו על המטבע, וכן הכותב לאשתו

[י] ויקרא כ״ה

מגדל עוז

עליס: הורו מקלת הגאונים שהלוה שמחל וכו׳; ירא׳ה לי שאין הוראה זו כו׳, על מועלת; כתב הראב״ד ז״ל: בחיי ראשי

בכתובתה מטבע ידוע, ופירש משקלו, והוסיפו על משקלו, אם הוזלו הפירות מחמת התוספות, — מנכה לו שעור התוספות, ואפילו הוסיפו עליו כל שהוא; ואם לא הוזלו מחמת התוספות, — אינו מנכה לו, אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה; במה דברים אמורים? בהוסיפו עליו עד חמישיתו, כגון שהיה משקלו ארבעה, ועשהו חמשה; אבל אם הוסיפו לו יותר על חמישיתו, — מנכה לו כל התוספת, אף על פי שלא הוזלו הפירות; והוא הדין למלוה על המטבע, ופחתו ממנו:

יב. המלוה את חברו על המטבע, ונפסל, אם יכול להוציאו במדינה אחרת, ויש לו דרך לאותה מדינה, — נותן לו ממטבע שהלוה, ואומר לו: לך והוציאו במקום פלוני; ואם אין לו דרך לשם, — נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה, וכן בכתובתה:

יג. הורו מקצת הגאונים: שהלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו, או שעתיד לקחת, אף על פי שקנו מידו שמחל, או נתן מתנה, — אינו מועיל כלום, שכל ריבית שבעולם — מחילה היא, אבל התורה לא מחלה, ואסרה מחילה זו; ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית, אפילו ברבית של דבריהם; יראה לי שאין הוראה זו נכונה, אלא מאחר שאומרין למלוה להחזיר לו, וידע המלוה שדבר אסור עשה, ויש לו לטול ממנו, אם רצה למחול, — מוחל כדרך שמוחל הגזל; ובפירוש אמרו חכמים: שהגזלנין ומלוי ברבית

מגדל עוז

הוראה נכונה היא, אם כן מלוי ברבית יעשו כן, להתיר להם את הרבית, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם כן רבותיכו בעלי התוספות ז״ל נחלקו בזה, ואין לי להכריע, רק לדעתי הדיין

שהחזירו, — אין מקבלין מהן, מכלל שהמחזיק מועלת:

יד. נכסי יתומים — מותר לתת אותם לאדם נאמן, שיש לו נכסים טובים, קרוב לשכר ורחוק להפסד; כיצד? אומר לו: תהיה נושא ונותן בהן, אם יש שם ריוח — תן להם חלקן מן הריוח, ואם יש שם הפסד — תפסיד אתה לבדך, שזה אבק ריבית הוא, וכל אבק ריבית — אינה אסורה אלא מדבריהם, ובנכסי יתומים לא גזרו:

פרק חמישי

א. העכו״ם — לוין מהן, ומלוין אותן בריבית:

ב. אסרו חכמים שיהיה ישראל מלוה את העכו״ם ריבית קצוצה, אלא בכדי חייו, גזרו שמא ילמד ממעשיו בתוך ישיבתו עמו, וכל אבק ריבית עם העכו״ם מותרת לכל:

ג. ישראל שלוה מעות מן העכו״ם בריבית, ובקש להחזירם לו, מצאו ישראל אחר, ואמר לו: תנם בי, ואני מעלה

מגדל עוז

יעשה מה שעיניו רואות: נכסי יתומים כו׳. עד סוף הפרק, במציעא פרק אי זהו נשך:

פרק חמישי

העכו״ם לוין מהן וכו׳: אסרו חכמים שיהיה ישראל מלוה את

לך כדרך שאתה מעלה לעכו״ם — זהו ריבית קצוצה, ואפילו העמידו אצל העכו״ם, עד שיטול העכו״ם מעותיו, ויחזור ויתנם ביד ישראל האחר:

ד. עכו״ם שלוה מעות מישראל בריבית, ובקש להחזירם לו, מצאו ישראל אחר, ואמר לו: תנם לי, ואני מעלה לך, כדרך שאתה מעלה לישראל, — הרי זה מותר, ואם העמידו אצל ישראל, אף על פי שנתן העכו״ם המעות בידו, הואיל ומדעת ישראל נתן — הרי זו ריבית קצוצה:

ה. אסור לישראל כתלות מעותיו ביד עכו״ם, כדי להלותן בריבית לישראל; ועכו״ם שהלוה את ישראל בריבית — אסור לישראל אחר להיות לו ערב, שכיון שדיניהם שתובע הערב תחלה, נמצא הערב תובע את ישראל בריבית, שהערב חייב בה לעכו״ם; לפיכך אם קבל עליו העכו״ם שלא יתבע את הערב תחלה, — הרי זה מותר:

ח. אסור לאדם שיתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, שזה אבק ריבית הוא, והעושה כן — נקרא רשע, ואם נתן — חולקין בשכר ובהפסד כדין העסק; והנותן מעותיו קרוב להפסד ורחוק לשכר, — הרי זה נקרא חסיד:

ט. אין מושיבין חנוני למחצית שכר, ולא יתן מעות לקחת בהן פירות למחצית שכר, ולא ביצים להושיב תחת התרנגולין שלו למחצית שכר; ואין שמין עגלים וסייחין לפטמן למחצית שכר, אלא אם כן נתן לו שכר עמלו ומזונו, או יהיה ריוח המתעסק יותר על הפסדו, כמו שבארנו בענין השותפות:

מגדל עוז

העכו״ם כו׳, עד כמו שבארנו בענין השותפות, ככל פרק

י. המשתתף עם חברו במעות או בקרקע, או הנותן לו עסק – לא יצרף השכר עם הקרן, שמא לא יהיה שם שכר, ונמצאו באין לידי רבית; וכן לא יתן לו מעות בתורת עסק או שותפות, ויכתוב אותן מלוה, שמא ימות, ונמצא השטר ביד היורש, וגובה בו את הרבית:

יא. אסור להקדים הרבית, או לאחר אותו; כיצד? נתן עיניו ללות ממנו, והיה משלח לו סבלונות בשביל שילוהו, – זו היא רבית מוקדמת; לוה ממנו, והחזיר לו מעותיו, והיה משלח לו סבלונות, בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו, – זו היא רבית מאוחרת; ואם עבר ועשה כן – הרי זה אבק רבית:

יב. מי שלוה מחברו, ולא היה רגיל מקודם להקדים לו שלום, – אסור להקדים לו שלום; ואין צריך לומר שיקלסו בדברים, או ישכים לפתחו, שנאמר: [1] נשך כל דבר, אפילו דברים אסורים; וכן אסור לו ללמד את המלוה מקרא, או גמרא, כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקודם, שנאמר: [2] נשך כל דבר:

יג. המלוה את חברו, – לא יאמר לו: דע אם בא איש פלוני ממקום פלוני, כלומר: שתכבדו ותאכילו ותשקהו כראוי, וכן כל כיוצא בזה:

יד. יש דברים שהן כמו רבית, ומותרין; כיצד? לוקח אדם שטרותיו של חברו בפחות, ואינו חושש; ומותר לאדם לתת לחברו דינר, כדי שילוה לפלוני מאה דינרין, שלא אסרה תורה, אלא רבית הבאה מן הלוה למלוה; וכן

[1] דברים כ״ג [2] שם

מגדל עוז

אי זהו נשך, והבאור — פרק ששי ופ״ח: המשתתף עם חברו

אומר אדם לחברו: הא לך דינר זה, ואמור לפלוני: שילוני, שלא נתן אלא שכר אמירה:

טו. יש דברים שהן מותרין, ואסור לעשותן מפני הערמת רבית; כיצד? אמר לו: הלוני מנה, אמר לו: מנה אין לי, חטים יש לי במנה, ונתן לו חטים במנה, וחזר ולקחן ממנו בתשעים — הרי זה מותר; אבל אסרוהו מפני הערמת רבית, שהרי נתן לו תשעים, ולוקח מנה, ואם עבר ועשה כזה — הרי הוא מוציא ממנו מאה בדין, שאפילו אבק רבית אין כאן; וכן מי שהיתה שדה ממושכנת בידו, לא יחזור וישכור אותה לבעל השדה, מפני הערמת רבית, שהרי זה עומד בשדהו כשהיה, ונותן לזה שכר בכל חדש, בשביל מעותיו שהלוהו:

טז. אסור להשכיר הדינרין, שאין זה דומה למשכיר את הכלי, שהכלי חוזר בעצמו, וזה מוציא אלו, ומביא דינרין אחרות, ונמצא זה אבק רבית:

יז. מלך שהיו דיניו: שכל מי שיתן המס הקצוב על כל איש ואיש, על ידי זה שלא נתן — ישתעבד בו, ונתן על דינר, אף על פי שמשתעבד בו יתר מדינר — הרי זה מותר, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

כו׳, עד סוף הפרק, במציעא פרק איזהו נשך:

פרק ששי

א. המלוה את חברו סלע בחמשה דינרים, או סאתים חטים בשלש, או סלע בסלע, וסאה או שלש סאין בשלש סאין ודינר, כללו של דבר: כל הלואה בתוספת כל שהוא, — הרי זו רבית של תורה, ויוצאה בדיינין; וכן המלוה את חברו, והתנה עמו שידור בחצרו חנם, עד שיחזיר לו הלואתו, או ששכר ממנו בפחות, וקצב הדבר שפוחת לו מן השכר, עד שיחזיר לו הלואתו, או שמשכן בידו מקום שפירותיו מצוין בעת ההלואה, כגון שמשכן חצרו, על מנת שידור בו בחנם, — הרי זו רבית של תורה, ויוצאה בדיינין; וכן המוכר שדה, או חצר,

מגדל עוז

פרק ששי

המלוה את חברו סלע, עד ואינו מוציא בדיינין, הכל במציעא פרק איזהו נשך: המלוה את חברו לא ימשוך עבדו וכו', לפיכך אם עדיין לא החזיר חובו כו', עד אינה יוצאה בדיינין; כתב הראב"ד ז"ל: אין כאן מקום לשודא דדייני, ואולי רצה לומר: מנכה לו כמנהג נכית המקום, ולא נהיר, שאם לא הורידו הוא לדירה, אין כאן סלוק, דהא ליכא תפיסה; ולא עוד, אלא שיכול לתבוע בדין כל שכר החצר, כדין כל הדר בחצר חברו בסתם, שהוא מעלה לו שכר הרגיל לו, ואם לא תבעו, ופרע לו את חובו משלם, כבר נתן לו רבית מאוחרת, ושניהם באיסור, וזה דרך אמת, עד כאן לשונו; ואני אומר: האמת יורה דרכו, אבל עיקר הלכה זו פרק הגוזל עצים, גמרא

באסמכתא, הואיל ולא קנה הגוף, — הרי כל הפירות שאכל — רבית, ומחזיר אותן; והוא הדין לכל מי (שלא) קנה קנין גמור מתחלה, שהוא מחזיר את הפירות, מפני שאם אכל את הפירות, — הרי זו רבית של תורה; וכל דבר שהוא אסור משום רבית חוץ מאלו, — הרי הוא אסור מדבריהם, גזרה שמא יבא לרבית של תורה, והוא הנקרא אבק רבית, ואינו מוציא בדיינין:

ב. המלוה את חברו, — לא ימשך את עבדו, כדי שיעשה בו מלאכה, אף על פי שהעבד יושב ובטל; ולא ידור בחצרו בחנם, אף על פי שאין החצר עשויה לשכר; ואין דרך בעל החצר להשכיר; ואם דר, — צריך להעלות לו שכר; ואם לא העלה, — הרי זה אבק רבית, שלא התנה עמו שילוהו וידור בחצרו; לפיכך אם עדיין לא החזיר לו חובו,

מגדל עוז

מתניתין דהגוזל פרה והזקינה כו׳, במעשה דרב יוסף בר חמא, דהוה תקיף בעבדי דאינשי, דהוה מסיק בהו זוזי, ועביד בהו עבידתא כו׳, והדר ביה, דאמר ליה רבא בריה: דכיון דמסיק בהו זוזי — מיחזי כרבית, ואמר ליה: הדרי בי, ומייתי עלה נמי: הדר בחצר חברו כו׳, והדר ביה, ומייתי לה נמי במציעא פרק איזהו נשך, ואית ביה תרי לישני, ובזה אין אני רואה ביניהם מחלוקת כלל, כי הוא תלמוד ערוך, לא נחלקו אלא במה שאמר לפיכך כו׳, שהם דברי סברא שקבל, ואין ספק במה שאמר כמו שיראו הדיינין, ודאי וברור שאינו שודא דדייני, שהרי לא הוזכר בגמרא, אלא רצה לומר: כפי מה שנראה בעיניהם, עד שיצאו שניהן בשלום, ובלא חטא, דלא ליחזי כרביתא, כדאמר ליה רבא לאבוה, וגם בחצר כן; ואם הראב״ד נראה לו לחלוק בזאת הסברא — יחלוק, הן מסברתו, הן בקבלתו מפירוש רבותיו, והואיל ואין הדברים תלויים בראיות — אין לי

ובא לנבות שכר החצר שדר בה מן החוב, אם היה השכר כנגד החוב, — אינו מנכה לו הכל, אלא כמו שיראו הדיינים, שאם תסלק אותו בלא כלום, — הרי זה כמי שהוציא אותו בדיינין, ואבק רבית אינה יוצאה בדיינין:

ג. הורו רבותי: שהמלוה את חברו, ולאחר זמן תבע חובו, ואמר לו הלוה: דור בחצרי עד שאחזיר לך חובך, — הרי זה אבק רבית, שלא קצץ בשעת הלואה, שנאמר: [י] לא תתן לו בנשך:

ד. המלוה את חברו על השדה, ואמר לו: אם לא תחזיר לי מכאן עד שלש שנים—הרי היא שלי—הרי זה לא קנה, מפני שהיא אסמכתא; לפיכך מנכה כל הפירות שאכל, מפני שהוא רבית של תורה; אבל אם אמר לו המוכר: אם לא אחזיר לך עד שלש שנים, קנה אותה מעכשיו, והביא

[י] ויקרא כ״ה

מגדל עוז

להכריע ביניהם, כמו שכתבתי הטעם כמה פעמים, והקדמתי בסדר זה החבור, וכלל גדול אלי בזה כיוצא בו — אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות: הורו רבותי שהמלוה את חברו וכו׳, עד שנאמר לא תתן לו בנשך: כתב הראב״ד ז״ל: מיי ראשי, לא יפה הורו, שאם הגיע זמן הפירעון, ואורוח לו זמניה משום הכוא דירה, — כשעת מתן מעות דמיא, וקדושין יוכיחו, עד כאן לשונו; ואני אומר: כבר כתבתי כמה פעמים, כי כל מחלוקת התלוי בסברא, ואין לו שורש בגמרא, — אין עסק בו לר״מ ז״ל במשנה תורה, ושמו מוכיח עליו, ואני כן נהגתי בזה החבור, ודיו לר״מ ז״ל שרבותיו יודו לו, והרוצה לחלוק יחלוק: המלוה את חברו על השדה, ואמר לו, עד מפני שהיא רבית של תורה; כתב הראב״ד ו״ל: אין הדעת מקבלת שיהא זה רבית קצוצה, אלא כי אמר רב נחמן: הדרא ארעא והדרי פירי — דינא קאמר, דאיהו לא יהיב ליה מידי, ורבה בר רב הונא הוה סבירא ליה,

לו בתוך שלש - אין לו פירות; הביא לו לאחר שלש - הרי כל הפירות ללוקח:

ה. המוכר בית או שדה, ואמר המוכר ללוקח: לכשיהיו לי מעות תחזיר לי קרקעי - לא קנה, וכל הפירות שאכל - רבית קצוצה, ומוציאין אותה בדיינין; אבל אם אמר לו הלוקח מדעתו: כשיהיו לך מעות, אני אחזיר לך קרקע זה - מותר והלוקח אוכל פירות, עד שיחזיר לו מעותיו:

ו. מכר לו את השדה, ונתן לו מקצת הדמים, אם אמר המוכר ללוקח: קנה כשעור מעותך, - כל אחד משניהן אוכל פירות כשעור מעותיו; אמר המוכר ללוקח: לכשתביא שאר המעות תקנה מעכשיו, - שניהם אסורים לאכול הפירות מיד, המוכר אסור, שמא יביא הלוקח שאר המעות, ונמצאת השדה שלו; ונמצא המוכר אוכל פירות

מגדל עוז

אף על גב דמדינא הדרא, אי תפיס להו. - כאבק רבית דמי, ולא מפקיד מיניה, ורבינא דחשיב ואפיק להו — לאו משום רבית, אלא משום גזלה, אבל אי מחל לה', והדר תבעינהו — תו לא הדרי, דרבית מאוחרת היא, ותו לא קשיא מידי דרבינא אדרבינא, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה פרק איזהו נשך, וכבר כתבתי: שאני לא באתי לסתור בזה החבור, אלא לבנות, והנה עיניך רואות: כמה משמרות ודחקים הוצרך להשמר ולדחוק עצמו, ויותר להחליף פירקין דנשך ורבית, בפירקין דגזלה, ולפסק ר"מ ז"ל ורבותינו וחבריו — אין צריך דוחק כלל, אלא תלמוד ערוך, גמרא מתניתין דהלוהו על שדהו כו', דאקשי ליה רבא לרב נחמן, מדתניא: אם אי אתה מביא לי מכאן ועד ג' שנים — הרי הוא שלי, - הרי הוא שלו, אמר ליה: אני אומר אסמכתא קניא, ומניומי אמר: אסמכתא לא קניא, ואקשינן: ולמניומי קשיא מתניתין! ופרקינן: איבעית אימא:

בשביל המעות שנשארו לו אצל הלוקח ; וכן הלוקח אסור, שמא לא יביא, ונמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר ; לפיכך מניחין את הפירות על ידי שליש, עד שינתנו לאחד מהן ; אמר לו המוכר : לכשתביא שאר המעות תקנה, — הרי המוכר אוכל פירות, עד שיביא הלוקח, ואם אכל הלוקח, — מוציאין ממנו ; אמר לו המוכר : קנה מעכשיו, ושאר המעות הרי הן חוב אצלך — הרי הלוקח אוכל פרות, ואם אכל המוכר, — מוציאין ממנו כל מה שאכל :

ז. הורו רבותי : שהמלוה את חברו, ומשכן לו שדהו על מנת שיאכל פירותיה כל ימי המשכונה, אף על פי שאינו מנכה לו כלום, — הרי זו אבק ריבית, ואינה יוצאה בדיינין, שאין הממשכן את השדה דומה לממשכן בית,

מגדל עוז

מתניתין — רבי יוסי היא דאמר : אסמכתא קניא, ואיבעית אימא : דאמר ליה מעכשיו, עד כאן ; וקיימא לן בכוליה תלמודא, אסמכתא לא קניא הלכה רווחת, וכלישנא בתרא, דהיינו איבעית אימא, ומינה תידוק לשמעתין דהכא, ואינה צריכה לפנים, אלא הלכה כרב נחמן, דקיימא לן הלכה כרב נחמן בדיני ; ועוד : דהא תלמודא מאי קשי ליה מדרב נחמן, דאמר מידינא דאי שמיט ואכיל דלא מפקינן מיניה, פריק ליה : התם זביני, הכא הלואה, והכי סלקא מסקנא דשמעתין ; ועוד דאפילו במכר משכחת לה לעילא מהא שמעתא, גמרא מתניתין דמכר לו את השדה כו׳, דגרסינן . תני רב ספרא ברבית דבי רבי חייא : פעמים שניהם מותרין כו׳, עד מכר לו בית מכר לו שדה, ואמר לו : כשיהיו לי מעות החזירם לי, - אסור, לכשיהיו לך מעות אחזירם לך — מותר, עד כאן, ובעי לאוקמא דלא כרבי יהודה, ומסיק : מאי שנא רישא ? ומאי שנא סיפא ? ומהדרינן : אמרא

שהרי אין בשדה פירות מצוין בעת ההלואה, ואפשר שירויח, ויהיו שם פירות, ואפשר שיפסיד בזריעתה ועבודתה, ולפיכך היא אבק רבית; וכן אין המשכונה דומה למי שמכר באסמכתא, שהמוכר באסמכתא — לא גמר והקנהו, והממשכן — גמר והקנהו גוף זה לפירותיו; וכזה יראה מן הגמרא: שהמשכונה אבק רבית, ואין לך להעמידה אלא בממשכן שדהו, כמו שהורו רבותי; נמצאת למד: ששלש משכונות הן: משכונה שהיא רבית קצוצה, ומשכונה שהיא אבק רבית, ומשכונה שהיא מותרת; כיצד? משכן לו מקום שפירותיו מצוין תדיר, כגון חצר, או מרחץ, או חנות, ואכל פירותיהן, — הרי זו רבית קצוצה; משכן לו שדה וכיוצא בה, ובאו שם פירות ואכלן, — הרי זו אבק רבית; וכן אם משכן חצר וכיוצא בה בנבוי, — הרי זה אבק

מגדל עוז

רבא: סיפא דאמר ליה מדעתי, וזהו כלשון ר״מ ז״ל בלא דוחק כלל, בדין הזה שהעתקתי, ובגמרא הסמוך לו שאני מעתיק לפניך בס״ד, ואם הדעות חלוקות — כולם דברי אלהים חיים הם: אבל אם אמר לו המוכר כו׳, עד הרי כל הפירות ללוקח, פרק איזהו נשך, והיא שיעדתי בסמוך לכתוב: המוכר בית או שדה כו׳, עד שיחזיר לו מעותיו, פרק בתרא דערכין מייתא לה, ועיקר פרק איזה נשך, כמו שכתבתי למעלה לשון הברייתא: מכר לו את השדה וכו׳, עד מה שאכל, פרק איזהו נשך: הורו רבותי שהמלוה את חברו ומשכן לו שדהו וכו׳, עד כמו שהורו רבותי: כתב הראב״ד ז״ל: אמת היא זה שהחמירו בכרם יותר משדה, ולא להקל במשכונת שדה, אלא להחמיר במכירת כרם, אבל מי שסיבר במשכנתא בלא נכייתא, שהיא רבית קצוצה, אמר כן אף בשדה, ומאי דקשיא להו דרבינא אדרבינא, הא אתרא לה, כדכתיבנא לעיל; ועוד יש לנו הפלגות, כי יש

רבית ; משכן שדהו בנכוי, — הרי זה מותר ; כיצד הוא הנכוי ? כגון שהלוהו מאה דינרין, ומשכן לו בהן חצרו או שדהו, ואמר לו המלוה : הריני מנכה לך מעה כסף בכל שנה בשכר קרקע זו, כדי שיהיו כל פירותיו שלי, בחצר וכיוצא בה - אסור, ובשדה וכיוצא בה - מותר :

ח. הורו מקצת גאונים: שכל משכונה שאין בה נכוי כלל— הרי היא רבית קצוצה, ולא ירדו לעומק הדבר, להפריש בין שדה לחצר, ולפיכך נתקשו להן דברי חכמי הגמרא, וכן הורו: שכל משכונה אפילו בנכוי— אסור, בין בחצר בין בשדה, ואין להם משכונה מותרת אלא בדרך הזאת ; כיצד? כגון שהלוהו מאה דינרין, ומשכן לו בהן בית או שדה, והתנה עמו: שאחר עשר שנים תחזור קרקע זו לבעליה

מגדל עוז

חלוק בין אתרא דמסלקי, לאתרא דלא מסלקי, הן מפורשות אצלנו, עד כאן לשונו ; ואני אומר : גם אני השגתי למעלה, וכתבתי מה שיכולתי, וחכם יוסף לקח, ויצא מן הדוחק למנוחה, ויבין דבר מתוך דבר, כמו שהתנתי בהקדמה, ואם תשיב מה שאתה צריך להתבונן בזה, ואם יהיו הדעות חלוקות — יהיו, ואין בכך כלום, כי אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, רק אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, בפלגית רא״בין גדולים חקרי לב : הורו מקצת הגאונים ז״ל שכל משכונה כו׳, וכן הורו שכל משכונה כו׳, עד שכר בפחות, זה דעת ההלכות : וכן אם התנה בעל השדה כו׳, עד הרי זה מותר ; כתב הראב״ד ז״ל : טעה בדבריהם, ומה בין זה למשכנתא בנכייתא? וכי יש הפרש בין נכייתא רבה לנכייתא זוטא? ואותם הגאונים המתמירים — לא התירו, אלא הראשון בלבד, והיא משכנתא דסורא, עד כאן לשונו ; ואני אומר : מה אשיב על תוכחתו? וכי מי ידע דעת מקצת אותן הגאונים ? מי שראה תשובתן ? או שלא ראתן ? ועוד

חנם, — הרי זה מותר לאכול פירותיה כל עשר שנים, אפילו היה שכרה שוה אלף דינרים בכל שנה, שאין זה אלא כמי ששכר בפחות; וכן אם התנה בעל השדה עמו: כל זמן שיביא לו מעות, יחשב לו עשר בכל שנה, ויסלקו ממנה— הרי זה מותר; וכן אם התנה הלוה: שכל זמן שירצה מחשב לו מה שדר בו, ויחזיר לו שאר הדמים ויסתלק, — הרי זה מותר, שאין זה אלא כשכירות, וכל תנאי שבשכירות, — מותר, כמו שבארנו:

פרק שביעי

א. המלוה את חברו, ומשכן לו את השדה עד זמן קצוב, או עד שיביא לו מעות ויסתלק,

מגדל עוז

אתמהה אם ר"מ ז"ל לא הבין לשונם וכוונתם, מי יבין ומי יחוש יותר ממנו? אלא ודאי מקלתן היו אומרין כך, וכל מה שכתב אחר זה, וכן וכן, ומה שכתב הראב"ד ז"ל שאלו היו המחמירין, ושאין משכונה מותרת להם, אלא משכנתא דסורא בלבד, תימא בעיני, ומי לא ידע בכל אלה? כי ר"מ ז"ל כתב כן, כמו שהעתקתי לשונו, ועיניך רואות, לכך אמר לבי בקרבי: שאין זה הלשון מיוחס לראב"ד ז"ל, וחלילה חלילה ואם לפה קדוש שיאמר דבר זה: וכן אם התנה הלוה וכו', עד סוף הפרק, כמו שבארנו, במציעא פרק איזהו נשך הוא עיקר ההלכה, ופרק א' דהלכות שכירות הוא הבאור:

פרק שביעי

המלוה את חברו ומשכן לו את השדה כו', עד ואין השביעית משמטתה, הכל במציעא פרק איזהו נשך: אף על פי

והיה המלוה אוכל כל פירותיה, אפילו אכל כשעור חובו, — אין מסלקין אותו בלא כלום, שאם תסלק אותו בלא מעות, - הרי זה כמי שהוציא ממנו בדיינין, ואין צריך לומר שאם אכל יתר על מעותיו, — אין מוציאין ממנו ; וכן אין מחשבין משטר לשטר במשכונה ; היתה הקרקע הממושכנת בידו, של יתומים, ואכל שעור חובו, — מסלקין אותו בלא כלום, אבל יתר על חובו - אין מוציאין ממנו היותר : ומחשבין לו משטר לשטר ; כיצד מחשבין משטר לשטר ? הרי שהיתה שדה זו ממושכנת לו במאה דינר, ושדה אחרת ממושכנת לו בשטר אחר במאה דינר, ושתי השדות לאדם אחד, ואכל מפירות השדה האחת בחמשים, ומפירות השניה במאה וחמשים, — אומרין לו : הרי אכלת מן הפירות במאתים, ואין לך כלום, וכאילו השני שטרות שטר אחד, ומשכונה אחת :

ב. מקום שנהגו לסלק המלוה כל זמן שיביא לו מעות, — הרי זה כמו שפירש, ואין צריך לפרש דבר זה ; וכן מקום שנהגו שלא יסתלק המלוה עד סוף זמן המשכונה, — הרי זה כמו שפירש ; וכל הממשכן סתם — אינו יכול לסלקו עד שנים עשר חדש :

מגדל עוז

שמשכונה זו אסורה היא, עד ויסתלק, הכל פרק איזהו נשך : הממשכן בית או שדה ביד חברו וכו', ואם אמר לו תמכרנה וכו', עד הרי זה מותר : כתב הראב"ד ז"ל : קשה לי, והא אסמכתא היא, דהא לא ידע אי מזבין לה, או לא, ואימת קני לה ? ומסתברא בדאמר ליה מעכשיו, ואפילו הכי בדמים הללו אסור, הואיל ולא פסיקא מילתא דזביני, עד כאן לשונו ; ואני אומר : יישר כחו, שהוסיף באור על באור, כי עיקר הלכה

ג. מקום שדרכן לסלק המכוה כל זמן שירצה הלוה, והתנה עמו המלוה: שלא יסלק עד סוף זמן המשכונה, — הרי זה אינו יכול לסלקו; היה המנהג: שאין המלוה מסתלק עד סוף זמנו, וקבל המלוה עליו, שיסלק בכל עת שיביא לו מעותיו, — הרי זה צריך לקנות מידו על כך:

ד. המשכונה, במקום שמנהגם לסלק המלוה בכל עת שיביא מעותיו, — אין בעל חוב של מלוה גובה ממנה כדרך שגובה מן הקרקע; ואין הבכור נוטל בה פי שנים, ושביעית משמטתה; וכשמסלק אותו, — אינו נוטל אפילו פירות שבשלו ונפלו לארץ; ואם הגביה אותן קודם שיסלקו,— קנה אותן; ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו,— בעל חוב גובה הימנו, והבכור נוטל פי שנים, ואין השביעית משמטתה, אף על פי שמשכונה זו אסורה היא, ואבק רבית, כמו שבארנו, אפשר שיהיה זה בטעות, או דרך כל מי שחוטא ומשכן באותה מדינה, הואיל ואבק רבית הולכין אחר המנהג; ויש מי שהורה שזאת המשכונה בנכוי:

ו. גוי שמשכן חצרו לישראל, וחזר הגוי ומכרה לישראל אחר, אין הממשכן חייב להעלות שכר לישראל, מעת שקנה הישראל, אלא דר בחצר בלא שכר, עד שיחזיר לו הגוי את המעות שיש לו על חצר זו, שהרי הוא ברשות הממשכן

מגדל עוז

זו פרק איזהו נשך, גמרא מתניתין דמכר לו את השדה, והכי גרסינן לה: משכן לו בית, משכן לו שדה, ואמר לו: לכשתרצה ותמכרם — לא תמכרם אלא לי בדמים הללו, — אסור, בשויו- מותר; ושיילינן: מאן תנא בדמים הללו אסור? ומהדרינן: אמר רב הונא בריה דרב יהושע, דלא כרבי יהודה, דאי רבי יהודה, הא אמר: עד אחד ברבית — מותר, עד כאן; ועיניך רואות:

בדיניהם, עד שיתן לו מעותיו ויסתלק:

ז. הממשכן בית או שדה ביד חברו, והיה בעל הקרקע אוכל פירותיה, ואמר לו המלוה: לכשתמכור קרקע זו – לא תמכרנה אלא לי, בדמים אלו, — הרי זה אסור; ואם אמר לו: אל תמכרנה אלא לי כשוייה, ועל מנת כן אני מלוה אותך, הרי זה מותר:

ח. מותר להרבות בשכר הקרקע; כיצד? השכיר לו את החצר, ואמר: אם מעכשיו אתה נותן לי, — הרי היא לך בעשר סלעים בכל שנה, ואם תתן שכר חדש בחדש— הרי היא בסלע בכל חדש, — הרי זה מותר:

ט. המשכיר שדה לחברו בעשרה כורים לשנה, ואמר לו: תן לי מאתים זוז, שאפרנס בהן את השדה, ואני אתן לך שנים עשר כור בכל שנה, — הרי זה מותר, מפני שאם יפרנס את השדה בדינרין אלו, יהיה שכרה יותר; וכן אם השכיר לו חנות, או ספינה, בעשרה דינרין בשנה, ואמר לו: תן לי מאתים זוז שאבנה בהן חנות, ואציירנה ואכיירנה, או אתקן בהן ספינה זו וכלי תשמישיה, ואני אעלה לך שנים עשר דינר בכל שנה, — הרי זה מותר; אבל אם אמר לו: תן לי מאתים זוז כדי להתעסק בהן בחנות, או אוציאם

מגדל עוז

שהוא לשון ר"מ ז"ל ממש, אלא שהוסיף «ועל מנת כן אני מלוה אותך» והתבונן בעצמך: מי הביאו לכך, אלא קושיית הראב"ד ז"ל, ותירצה כתירוץ הראב"ד ז"ל ממש, כדקיימא לן בכוליה תלמודא: כל האומר על מנת — כאומר מעכשיו דמי, ולא רצה לאוקמה להדיא בדאמר ליה מעכשיו, כלשון הראב"ד ז"ל, משום דכי מעיינת כולה שמעתין, — משכחת לה דמיירי בתנאה, דהיינו נמי על מנת, ולא מוקי להדיא בדאמר ליה על מנת,

בסחורה של ספינה, או אשכור בהן מבחוץ, ואני אעלה לך בשכר, — הרי זה אסור:

י. אסור להרבות בשכר האדם; כיצד? לא יאמר לו: עשה עמי היום מלאכה זו, שהיא שוה כסף, ואני אעשה עמך בשבוע אחרת מלאכה שהיא שוה שתים:

יא. מותר לו לאדם לומר לחברו: נכש עמי היום, ואנכש עמך למחר, עדור עמי היום, ואעדור עמך למחר; אבל לא יאמר לו: נכש עמי, ואעדור עמך, עדור עמי, ואנכש עמך, כל ימי גריד אחת, וכל ימי רביעה אחת; ולא יאמר לו: חרוש עמי בגריד, ואני אחרוש עמך ברביעה, שהרי טורח החרישה בימות הגשמים יתר, וכן כל כיוצא בזה:

יב. השוכר את הפועל בימי החורף, לעשות עמו בימי הקור בדינר בכל יום, ונתן לו השכר, והרי שכרו שוה בימי החורף סלע בכל יום - הרי זה אסור, מפני שנראה כמלוה אותו היום, כדי שיזיל לו בשכרו; אבל אם אמר לו: עשה עמי מהיום ועד זמן פלוני, בדינר בכל יום, אף על פי ששוה שכרו סלע בכל יום — הרי זה מותר, הואיל והוא מתחיל לעשות מעתה — אינו נראה כנוטל שכר מעותיו, שהקדים ונתנן לו בשכרו:

מגדל עוז

אלא ההיא דאם אי אתה מביא לי שכתבתי למעלה, והפלא לעשות, שברר לשון כולל תנאי ואמוראי, והם הם דברי הרמב"ד ז"ל לכל בקי, אלא שרצה לפרש למי שאינו בקי: מותר להרבות בשכר הקרקעות כו', עד סוף הפרק, פרק כסף:

פרק שמיני

א. **אסור** להרבות על המכר; כיצד? המוכר לחברו קרקע, או מטלטלין, ואמר לו: אם מעכשיו תתן לי הדמים - הרי הן שלך במאה, ואם עד זמן פלוני - הרי הן שלך בעשרים ומאה - הרי זה אבק רבית, שזה דומה כמי שנוטל עשרים, בשביל שנתן לו מאה להשתמש בה עד זמן פלוני, כשיתבענו בדין - אינו חייב לתן אלא מה שהיה שוה בשעת המכר, או יחזיר ממכרו מידו אם היה קיים, וכן אם מכר לו מטלטלין עד זמן פלוני במאה, והיו שוין בשוק למי שקונה במעותיו מיד — תשעים, — הרי זה אסור, ואינו נותן לו אלא תשעים, או מחזיר מידו סחורתו, אם היתה קיימת:

ב. הלוקח מחברו חפץ בשויהו, על מנת שיתן לו מכאן ועד שנים עשר חדש, — הרי זה רשאי לומר לו: תן (לי) מיד בפחות, ואינו חושש משום רבית:

ג. חבית של יין שהיא שוה עתה דינר, ומכרה לו בשתים עד הקיץ, על מנת שאם תארע בה תקלה — הרי היא ברשות המוכר, עד שימכרנה הלוקח, — הרי זה מותר, שאם אבדה או נשברה - אינו משלם כלום; ואם לא מצא

מגדל עוז

פרק שמיני

אסור להרבות על המכר כו׳, עד קונה אותן וכל כיוצא בזה, פרק איזהו נשך: אסור לקנות פרי הפרדס כו׳, על

למכרה ולהרויח בה, -היה לו להחזירה לבעלים; וכן אם מכרה לו בשתים, ואמר לו: היתר על שתים – יהיה שכרך, בשביל שאתה מטפל למכירה, ואם לא תמצא למכרה כמו שתרצה, החזירה לי, – הרי זה מותר, אף על פי שאם אבדה, או נגנבה, או החמיצה – תהיה ברשות הלוקח:

ד. היו לו פירות, שאם ירצה למכרן בשוק ולקחת דמיהן מיד – מוכרן בעשרה, ואם תבע אותן הלוקח לקנותן, ויתן המעות מיד – יקנה אותן בשנים עשר – הרי זה מותר למכרן בשנים עשר, עד שנים עשר חדש, שאפילו הביא זה מעותיו עתה בשנים עשר, היה קונה אותן, וכן כל כיוצא בזה:

ה. אסור לקנות פרי הפרדס קודם שיגמר ויתבשל, מפני שזה שמוכר בזול עתה בעשר, הוא פרי ששוה עשרים כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה; אבל אם קנה עגל בזול, והיה אצל הבעלים עד שיגדיל, – הרי זה מותר, שהרי אם מת, או כחש, – ברשות הלוקח הוא, והכחש והמיתה – דבר מצוי תמיד:

ו. הנותן מעות לבעל הכרם על השיגים, ועל הזמורות לכשיכרתו, שהם ביוקר, והוא קונה אותן בזול, עד שיבשו ויכרתו, – הרי זה צריך להפך בהן כשהם מחוברים, שנמצא כקונה אילן לזמורותיו, ואם לא הפך, נמצאו המעות הלואה, והן לוקחין בזול מפני ההקפה, ואסור:

ז. שומרי השדות שנותנין להם חטים בשכרן בזול מן

מגדל עוז

אבל אם קנה עגל בזול, עד דבר מצוי; כתב הראב"ד ז"ל: זה פירש בתורי דנפיש פסידיהו, ואיננו נכון, עד כאן לשונו; ואני אומר: אם עליו איננו נכון, בעיני רבים וגדולים נכון, ואילו

הגורן, כשיבאו לגורן — צריכין להתעסק עמהן במלאכה בגורן, כדי שיהיו החטים האלו שנטלו, בסוף זמן השכירות ואם לא עשו כך, נמצאת השכירות אצל הבעלים כמלוה, וזה שלקחן בזול, מפני שאחריו שכרן עד הגורן:

ח. אריסין שהיו בעלי השדות מסלקין אותן מן השדה בניסן, ונותנין להם האריסין בכל זרע חומר ארבע סאין, והניח זה אריסין בתוך שדהו עד אייר, ונטל מהן שש סאין, — הרי זה מותר, ואין שם רבית:

ט. הלוקח חטים ארבע סאין בסלע, וכן השער, ונתן לו את המעות, וכשבא לגבות את החטים לאחר זמן, הוסיף לו במדה ונתן לו יתר, — הרי זה מותר, שהרי ברצונו הוסיף לו, ואילו רצה — לא הוסיף, שהרי לא היה שם תנאי:

י. מותר לאדם ליתן דמי חבית של יין לחברו, ולומר לו: אם החמיצה מכאן עד יום פלוני, — ברשותך, אבל אם הוזלה או הוקירה — הרי היא שלי, שכיון שקבל עליו הזול, — הרי זה קרוב שכר להפסד, וכן כל כיוצא בזה; וכן מותר לאדם לקנות מחברו בתשרי מאה כדין של יין בדינר, ואינו נוטלן עד טבת, וכשנוטלן — בודק ומחזיר החומץ, ולוקח היין הטוב, שלא קנה ממנו אלא יין טוב, ואלו שהחמיצו — מתחלה היו ראוין להחמיץ, אבל לא נודע הדבר עד אחר הזמן:

יא. מקום שנהגו לשכור הספינה, ולטול שכרה, ואם

מגדל עוז

אמר למה ולמה, שמא הייתי טוען כנגדו, כמו שטענתי בשאר המקומות, אבל הכתבה בלא טענה — אינה השגה, ואין לי

נשברה — שמין לו מה שפחתה, ומשלם יתר על שכרה, — הרי זה מותר; וכן מותר להשכיר סיר של נחשת וכיוצא בו, ונוטל השכר, ודמי מה שפחת ממשקלו, וכן כל כיוצא בזה:

יב. אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא אבק רבית; וכיצד הן צאן ברזל? הרי שהיה לו מאה צאן, וקבלם ממנו להטפל בהן, ויהיו הגזות והולדות והחלב לאמצע, לשליש, או לרביע, עד שנה או עד שנתים, כמו שהתנו ביניהם, ואם מתו הצאן — הרי המקבל משלם דמיהם, — הרי זה אסור, שהרי בעל הצאן קרוב לשכר, ורחוק להפסד; לפיכך אם קבל עליו בעל הצאן: שאם הוקרו או הוזלו, או אם נטרפו — הרי הן ברשותו, — הרי זה מותר, וכן כל כיוצא בזה:

יג. השם פרה מחבירו, ואמר לו: אם מתה — הרי היא עתה עלי בשלשים דינרים, ואני אעלה לך סלע בכל חדש, — מותר, לפי שלא עשאה מחיים דמים, אלא לאחר מיתה:

יד. משכרת אשה לחברתה תרנגולת לישב על הבצים, בשני אפרוחים, ואין חוששין משום רבית:

טו. מי שהיה נושה בחברו ד׳ דינרים של רבית, ונתן לו בהן חפץ ששוה חמשה, כשמוציאין ממנו — מוציאין ממנו חמשה, הואיל ובתורת רבית בא לידו; וכן אם נתן לו בהן כסות, או כלי, — מוציאין ממנו את הכלי עצמו, ואותו הכסות עצמו; השכיר לו בהן מקום ששוה שכרו

מגדל עוז

עסק בהן בזה החבור, כי גם אנחנו יש לנו באותה הלכה פרק איזהו נשך פירושין, ופנים אחרים, ומכל מקום לא נרחיק דעות

שלשה דינרין, כשמוציאין ממנו – מוציאין ממנו ארבעה, שהרי בארבעה שכר ממנו מקום זה שקבל עליו:

פרק תשיעי

א. אין פוסקין על הפירות, עד שיצא השער; יצא השער – פוסקין, אף על פי שאין לזה, יש לזה; כיצד? היה השער לחטים קבוע לשוק ד' סאין בסלע, – הרי זה פוסק עמו על מאה סאין, ונותן לו חמש ועשרים סלעים, ואם יתן לו מאה סאה של חטים אחר זמן, בעת שיהיו החטים סאה בסלע, – אין בזה רבית כלל, אף על פי שלא היה למוכר חטים כלל בעת שפסק; במה דברים אמורים? בשלא היה לו כלום מאותו המין, בעת שפסק עליו; אבל אם היה למוכר מאותו המין כיום, אף על פי שעדיין לא נגמרה מלאכתו, – הרי זה מותר לפסוק עליו, אף על פי שעדיין לא יצא השער; כיצד? היה הוא תחלה לקוצרים, – הרי זה פוסק על החטים, אף על פי שעדיין הן גדיש, ופוסק על היין, משיבצור הענבים ויתנם בעביט, ועל השמן, משנתן זתים במעטן, ועל הסיד, משישקענה בכבשן; וכן פוסק על כלי חרש, משיעשה

מגדל עוז

אחרים, אלא נאמר אלו ואלו דברי אלהים חיים הם:

פרק תשיעי

אין פוסקין על הפירות וכו', עד משישקענו בכבשן, פרק איזהו נשך: וכן פוסק על כלי חרש וכו', במה דברים

היוצר בבצים שלהן ; במה דברים אמורים ? בשהיה עפרן לבן ; אבל עפר שחור , – פוסק על הכלים הנעשין ממנו , אף על פי שלא נעשו , מפני שהוא מצוי לכל , ואף על פי שאין לזה , יש לזה ; וכן פוסק עמו על הזבל כל ימות השנה, אף על פי שאין לו זבל, מפני שהוא מצוי תמיד :

ב כל דבר שהוא מחוסר מלאכה אחת , או שתים , – פוסק עמו עליו ; היה מחוסר שלש מלאכות , – אינו פוסק , אלא אם כן יצא השער , שכיון שהוא מחוסר שלש מלאכות , – הרי זה כמי שאין לו מאותו המין כלום , וכמו לא בא לעולם עדיין : כיצד ? גדיש שהיה מחוסר הנחה בשמש שיבש , ודישה , וזריעה , – אינו פוסק עליו , אלא אם כן יצא השער ; היה יבש , ואינו מחוסר אלא דישה וזריה , – פוסק עליו ; בצים של יוצר שהיו מחוסרין לפיפה , ויבוש , והולכה לכבשן , ושרפה , והוצאה , – אינו פוסק עליהן ; היו יבשין , ואינן מחוסרין אלא הולכה לכבשן , ושרפה , – פוסק עליהן , והוא שיהיה דרך הלוקח להוציא אותו מן הכבשן , אבל אם היה המוכר הוא שמוציא , – הרי אלו מחוסרין ג׳ , ואינו פוסק עליהן , עד שיצא השער , וכן כל כיוצא בזה :

ג. ההולך לחלוב את עזיו , ולגזוז את רחליו , ולרדות את כוורתו , ומצאו חבירו , ואמר לו : מה שעזי חולבות מכור לך , מה שרחלי גוזזות מכור לך , מה שכוורתי רודה מכור לך , – הרי זה מותר ; אבל אמר לו : מה שעזי חולבות

מגדל עוז

אמורים בשהיה עפרן לבן וכו׳ , עד אף על פי שאין לזה יש לזה , כך כתוב בספר המוגה בכתב ידו של ר״מ ז״ל , וכתבו הראב״ד ז״ל בהשגותיו , לפי שלא כמצא בספרו , כי השמיטו הסופר ,

כך וכך — מכור לך בכך וכך, מה שרחלי גוזזות כך וכך — מכור לך בכך וכך, מה שכוורתי רודה כך וכך — מכור לך בכך וכך, — אסור; אלא אם כן פסק עמו כשער שבשוק, וכן כל כיוצא בזה:

ד. אין פוסקין על שער של עיירות, מפני שאין השער קבוע, אלא על שער שבמדינה; היו החטים החדשות במדינה — ארבע סאין בסלע, וישנות — שלש בסלע, — אין פוסקין, עד שיצא השער לחדש ולישן; היו חטין של לקוטות — ארבע סאין בסלע, ושל בעל הבית — שלש, — פוסק ללקוטות, כשער לקוטות, ולא יפסוק לבעל הבית, עד שיקבע השער לבעל הבית:

ה. כיון שנקבע השער, — מותר לפסוק על השער הגבוה; כיצד? היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ופסק עמו שיתן לו החטים כשער הזול, אם עמדו אחר כן עשר סאין בסלע, — נותן לו עשר סאין, כשער שהיה בשוק, שהרי פסק עמו בשער גבוה; נתן לו המעות סתם, ולא פסק עמו בשער הגבוה, והוזלו, — נותן כשער שהיו שוין כשנתן לו המעות, ומי שחזר — מקבל מי שפרע; במה דברים אמורים? בפוסק על דעת עצמו; אבל אם היה שליח לאחרים, בין המוכר, בין הלוקח, — אינו נוטל אלא כשער הזול, או מחזיר את הדמים, ואינו מקבל מי שפרע בשליח, שהרי המשלח אומר: לתקן שלחתיך, ולא לעות, כמו שבארנו:

מגדל עוז

ושניהם דקדקו בדבריהם, והסופר שהשמיט אותו — אתו תלין משוגתו: וכן פוסק עמו על הזבל וכו', עד מלוין תמיד בפירות, במשנה פרק איזהו נשך: התמרין שנכנסו לעיר וכו',

ו. היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ונטל את הדמים, ונתן לו חמש בסלע, אם יש לו חטים,— מותר; היו לו חטים חוב אצל אחרים, ונטל המעות עד שיגבה חטיו, ויתן לו,— אסור, שהרי הן מחוסרין גביה, וכאילו אינם, והרי זה כקובע לו זמן, והוזיל לו מפני שמקיפו:

ז. היו החטים במדינה — ארבע סאין בסלע, ובכפרים — שש בסלע, — הרי זה מותר לתן סלע להגר, כדי שיביא שש סאין מן הכפר, והוא שיהיו ברשות הלוקח, אם אבדו בדרך או נגנבו — אבדו לו; ואדם חשוב — אסור לעשות זה; ובמיני סחורה — אסור לכל אדם, לפי שאין מיני סחורה מצוין כפירות:

ח. החמרין שנכנסו לעיר, והרי החטים ארבע סאין בסלע, הוזלו, ומכרן למוכריהן, או לספסריהן — חמש בסלע; במעות שנתנו לדן תחלה כשנכנסו לעיר, עד שיפתחו שקיהן וימכרו לכל אדם,— הרי זה מותר, שאין אלו מוכרין להם בזול מפני שנתנו מעות עתה, ולא יקחו אלא לאחר זמן, אלא מפני שמודיעין להם את השער, ומסעדין אותן:

ט. המוליך פירותיו ממקום למקום, מצאו חברו ואמר לו: תנם לי, ואני אעלה לך פירות שיש לו במקום פלוני באותו מקום, אם יש לו שם,— מותר, ואם לאו — אסור; היה מוליך סחורה ממקום למקום, אמר לו: תנם לי, ואני

מגדל עוז

עד ומסעדין אותן; כתב הראב״ד ז״ל: לא נהיר, ולא להיר, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה פרק איזהו נשך, והטעם הזה ברור וסביר אצלנו, ורבים מהראשונים והגאונים נשמתן עדן פירשוהו, והרוצה לחלוק,— עליו להביא ראיה, כי

אעלה לך דמיה כמו ששוה באותו מקום, אם היתה ברשות המוכר עד שהגיע לשם, – מותר, ואם היתה ברשות לוקח – אסור:

י. הנותן לבעל הגנה דמי עשר קשואין אלו, דמי עשר אבטיחים אלו, והרי הן קטנים, והתנה עמו שיתנם לו לכשיגדילו, – הרי זה מותר, שהרי הוא מניחן, והם גדלים מאליהן, ואלו קצצן עתה כשהן קטנים – לא היו באים אחרים תחתיהן, וכן כל כיוצא בזה מדבר שאין בו הפסד ולא חסרון על המוכר:

פרק עשירי

א. כשם שמותר למוכר לפסוק על שער שבשוק, כך מותר ללות הפירות סתם, ופירעין סתם, בלא קביעת זמן, על שער שבשוק; כיצד? היה השער קבוע, וידוע כשנידם, לוה מחברו עשר סאין, – חייב להחזיר לו עשר סאין, אף על פי שהוקרו החטים, שהרי כשלוה ממנו, היה השער ידוע, ואילו רצה, היה קונה ומחזיר לו, שהרי לא קבע לו זמן:

מגדל עוז

יצא דברו וכבדנוהו: המוליך פירותיו ממקום למקום כו׳, עד סוף הפרק, הכל פרק איזהו נשך:

פרק עשירי

כשם שמותר למוכר כו׳, עד הרי זה אסור וכו׳, עד בלא זמן שיפרע; כתב הראב״ד ז״ל: חדוש זה לא שמענו

ב. היה לו מאותו המין שלוה - הרי זה מותר ללות סתם בלא קביעת זמן, ופורע סתם, אף על פי שעדיין לא יצא השער, ואפילו היתה לו סאה בלבד-לוה עליה כמה סאין; היתה לו טיפה אחת של שמן, או של יין - לוה עליה כמה גרבי יין ושמן; לא היתה לו מאותו המין כלום, ולא נקבע שער השוק עדיין או שלא ידעו שער השוק-הרי זה אסור ללות סאה בסאה; וכן בשאר הפירות לא ילוה אותן, עד שיעשה אותן דמים; ואם לוה ולא עשה אותן, והוזלו - מחזיר לו פירות כמדה שלוה, או כמשקל; ואם הוקר-נוטל דמים שהיו שוין בשעת הלואה; אף על פי שיש לו מאותו המין, או שהיה השער קבוע בשוק- הרי זה אסור ללות פירות בפירות עד זמן קבוע, אלא לוה סתם, ופורע באיזה זמן שיפרע:

ג. לא יאמר אדם לחברו: הלוני כור חטים, ואני מחזיר לך כור גורן, אלא אומר לו: הלוני עד שיבא בני, או עד שאמצא המפתח:

ד. לוה פירות עד זמן קבוע, אם הוזלו - מחזיר לו פירות בזמן שקבע, ואם הוקרו- נותן לו דמים שהיו שוין בשעת ההלואה:

ה. מלוה אדם את אריסיו חטים בחטים לזרע, בין קודם שירד הארים לשדה, בין אחר שירד; במה דברים אמורים במקום שנהגו שיתן הארים את הזרע, שהרי ביד בעל הקרקע לסלקו כל זמן שלא נתן, . אבל במקום שדרך

מגדל עוז .

מעולם, אלא אם יש לו, או על שער שבשוק, — לוה סאה בסאה סתם, בלא עשיית דמים, אפילו לזמן קלוב, עד כאן לשונו; ואני אומר: וכי חדוש זה בלבד הוא שחדש אללנו, כמה וכמה חדושין שמענו ממנו, וזה אחד מן הטעמים המוטעמים, על פי התלמוד פרק איזהו נשך: כי פירות בפירות,

בעל הקרקע לתת את הזרע, אם עדיין לא ירד הארים — הרי זה מותר להלוות חטים בחטים, שעדיין יש לו לסלקו, נמצא בעת שירד לשדה - ירד על דעת שיחזיר לו חטים שהלוהו, אבל אחר שירד לשדה, הואיל ואינו יכול לסלקו— הרי הוא ככל אדם, ואסור להלוותו חטים בחטים לזרע, אבל מלוהו סתם על שער שבשוק:

ו. מי שהיה נושה בחברו מעות, ואמר לו: תן לי מעותי שאני רוצה לקחת בהם חטים, אמר לו: צא ועשה אותן עלי כשער של עכשיו, ויהיה לך אצלי חטים בהלואה, אם יש לו חטים כשעור מעותיו - מותר, ואם אין (לו) אותו המין - הרי זה אסור, שלא אמרו חכמים שמותר לפסוק על שער שבשוק, אף על פי שאין לו כלום מאותו המין — אלא בנותן מעותיו לקנות בהן פירות; אבל הרוצה להעמיד הלואתו על גב הפירות — אסור, עד שיהיו לו פירות; היה לוה חטים, ועשה הלואתו עליו חטים, ובא אחר זמן ואמר לו: תן לי חטים, שאני רוצה למכרן ולקחת בדמיהן יין, אמר לו: צא ועשה אותן עלי יין כשער שבשוק עתה, אם יש לו יין - הרי זה מותר, ונעשית הלואתו אצלו יין, ואם אין לו יין — אסור; הרי שלא היה לו, ועבר והחזיר ההלואה פירות, אף על פי שקנה פירות אחר כך — אינו חייב לתת לו פירות, אלא נותן לו מעות שהלוהו:

מגדל עוז

הם סלה בסלה האמור שם להדיא, והזמן הקבוע היא מדוקדק ממה שאימר בכל הפרק, עד הגורן, ולוה סתם ופורע סתם, גם כן הוא לשון הגמרא, והיא ז״ל קבלם כעמיר גרנה: לא יאמר אדם לחברו הלויני וכו׳, עד סוף הפרק, פרק איזהו נשך (דף ע״ה):

פרק אחד עשר

א. המלוה את חברו בפני עדים, או שאמר לעדים: היו עלי עדים שאני חייב לזה מנה, או אתם עדי שאני חייב לזה מנה, — זו נקראת מלוה על פה, ואינו צריך לפרעו בעדים; לפיכך אם טען ואמר אחר כך פרעתי-נשבע היסת ונפטר; אבל המלוה את חברו בשטר-צריך לפרעו בעדים; לפיכך אם טען ואמר: פרעתי שטר זה — אינו נאמן, אלא אומרין לו: או הבא עדים, או עמוד ושלם לו חובו; לפיכך האומר לעדים: היו עלי עדים שאני חייב לזה מנה-אין כותבין עדותן ונותנין למלוה, שלא יחזירו למלוה על פה עדות בשטר, עד שיאמר להן הלוה: כתבו שטר וחתמו ותנו לו, אף על פי שאמר להן כך — צריכין להמלך בו אחר שחתמו בשטר, ואחר כך נותנין השטר ביד המלוה; קנו מידו שהוא חייב לו מנה-הרי אלו כותבין ונותנין, אף על פי שלא אמר להן כתובו, שסתם קנין-לכתיבה עומד, ואינן צריכין להמלך בו:

מגדל עוז

פרק אחד עשר

המלוה את חברו כו', עד זו היא מלוה על פה, בכתובות ריש פרק הנושא (דף ק"א): ואינו צריך לפרעו בעדים וכו', עד ושלם לו חובו, בפרק שבועת הדיינים (דף מ"א): לפיכך האומר היו עלי עדים וכו', עד ביד המלוה: כתב הרמב"ד ז"ל: אני קבלתי שלא נאמר בגמרא, אלא בכותב כתובה לאשתו, ומוסיף לה, אבל בהידאות והלואות — לא צריך לאמלוכי ביה, עד כאן לשונו; ואני אומר: רבים אמרו כן, אבל לדעתנו

ב. לוה שכתב שטר בכתב ידו, והעיד בו עדים, ונתנו למלוה — הרי זה שטר כשר; וכן אם כתב שטר, אף על פי שאין בו עדים, ונתנו למלוה בפני עדים — הרי זו מלוה בשטר; והוא שיהיה כתב שאינו יכול להזדייף, ויקראו אותו העדים שנמסר בפניהם: ויש מן הגאונים שהורה: שצריך לומר לעדים שמסרו בפניהם: חתמו והעידו שנמסר בפניכם:

ג. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ואין שם עדים, אף על פי שהוחזק כתב ידו בבית דין — הרי זה כמלוה על פה לכל דבר, ואם טען שפרע — נשבע היסת ונפטר, ואינו גובה בכתב זה - לא מן היורשין, ולא מן הלקוחות:

ד. כל מלוה-גובה אותה מן היורשין ומן הלקוחות, כמו שיתבאר, ומלוה על פה--גובה אותה מן היורשין, ואינו גובה אותה מן הלקוחות, לפי שאין לה קול, לפיכך לא יטרוף בה; אבל מלוה שבשטר קול יש לה, והלוקח הפסיד על עצמו, שלא שאל עד שידע שנכסיו של זה — משועבדין במלוה שעליו, שכל נכסי הלוה תחת שעבוד המלוה — מן התורה:

מגדל עוז

וקבלתנו: שעטרי הודאות והלואות — מסתמא בקנין הם, וסתם קנין — לכתיבה עומד, כמו שכתב ר"מ ז"ל בסמוך, ובגמרא דכתובות ריש פרק אף על פי, פסיק תלמודא להדיא, והלכתא: קנו מיניה — לא צריך לאימלוכי ביה, לא קנו מיניה — צריך לאמלוכי ביה, וכן הסכימו רבותינו בעלי התוספות ז"ל, אלא שאמרו: דהכי דלא צריך לאמלוכי ביה, אם בא הלוה מעצמו, ומחה בהם שלא יחתמו ולא יתנו, — אין כותבין ונותנין, ובזה רבו הסברות, והראוי לפי ראות עיני הדיין לחקור ולדעת: מפני מה זה מוחה, או על מה הלוה את מעותיו, ויעשה בענין שיוציא הדבר לאמתו: קנו מידו שהוא חייב לו מנה, עד אינן

ה. המוכר שדהו בעדים, ויצאת מתחת ידי הלוקח, אף על פי שאין שם שטר ביד הלוקח, — הרי זה חוזר וטורף מנכסים משועבדים, כמו שיתבאר, שכל המוכר, — בפרהסיא מוכר, וקול יש לו:

ו. אין ההלואה שעל פה נגבית מן היורשין, אלא באחד משלשה דברים אלו: כשהחייב מודה בה, וצוה בחליו: ש"ש לפלוני עליו חוב עדיין, או שהיתה ההלואה לזמן, ולא הגיע זמן לפרעה, וחזקה היא שאין אדם פורע בתוך זמנו, או שנדוהו עד שיתן, ומת בנדויו, כל אלו, — גובין מן היורשין בלא שבועה; אבל אם באו עדים שהיה חייב לזה מנה, או בפנינו הלוהו, — אינו גובה מן היורש כלום, שמא פרעו, שהמלוה את חברו בעדים, — אין צריך לפרעו בעדים; וכן אם הוציא כתב יד אביהן שהוא חייב לו, — אינו גובה בו כלום, כמו שבארנו:

ז. לוה שאין לו מטלטלין, ויש לו קרקע, אם נודע לבית דין שתלה מעותיו ביד אחרים, — כופין אותו למכור

מגדל עוז

צריכין להמלך בו, בכתובות פרק אף על פי (דף נ"ה), ובבתרא פרק חזקת הבתים: לוה שכתב שטר וכו', עד שנמסר בפניכם, פרק שני דעדיות (דף ד'), ובבתרא פרק גט פשוט (דף קע"ה קע"ו): הוציא עליו כתב ידו, עד ולא מן הלקוחות, פרק גט פשוט שם: כל מלוה בשטר כו', עד כמו שיתבאר, פרק גט פשוט שם, ופרק קמא דקדושין, והבאור — פי"א: ומלוה על פה וכו', עד וקול יש לו, בבתרא פרק גט פשוט (דף קע"ו): אין המלוה שעל פה, עד כמו שבארנו, בערכין פרק קמא, ופרק שום היתומים (דף כ"ב), ופרק הנזקין (דף נ"ח), והבאור — בזה הפרק: ליה שאין לו מטלטלין, עד ולא יביאהו, בכתובות

וליתן לבעל חובו; ואם לא נודע להם דבר זה, — מחרימין על מי שידע לו מטלטלין, ולא יביאם; ואחר כך יורדין לבינונית שבנכסיו, ומגבין לבעל חובו, כמו שיתבאר; במה דברים אמורים? בזמן שנפרעין מן הלוה עצמו; אבל הבא להפרע מן היורש, בין קטן, בין גדול, — לא יפרע מן המטלטלין, אפילו היו מופקדין או מלוה אצל אחרים, שהמטלטלין אינן תחת שעבוד בעל חוב מן התורה:

ח. מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהן מן המטלטלין שהניח, ואם לא רצה היורש לתן, — אין כופין אותו, ואם תפס בעל חוב מחיים, — גובה מהן; טען שמחיים תפסן, והיורש טען שאחר מיתה תפס, — על היורש להביא ראיה, או ישבע המלוה שכך וכך הוא חייב לו, ויכול לטעון עד כדי דמיהן, וכולל בשבועתו שמחיים תפס; היו הדברים שתפס שטרות, וטען שהן משכון בידו על חובו, ושמחיים תפס, — על המלוה להביא ראיה שמחיים תפס; ואם לא הביא ראיה, — יחזור ליורשים, מפני שאינו טוען לקנות גופם, אלא לראיה שבהן:

ט. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל אחרים, —

מגדל עוז

פרק הכותב (דף פ"ו): ואחר כך יורדין לבינונית וכו', עד כמו שיתבאר, פרק קמא דנזיקין, ובגטין פרק הניזקין (דף מ"ח), והבאור — ריש פרק תשעה עשר: במה דברים אמורים בזמן שנפרעין מן הלוה, עד מן התורה, בכתובות פרק הכותב, ופרק מי שהיה נשוי (דף נ"א): מצוה על היתומים, עד שמחיים תפס, בכתובות פרק הכותב, ופרק מי שהיה נשוי: היו הדברים שתפס שטרות, עד אלא לראיה שבהן, בהלכות ר"י אלפס ז"ל פרק הכותב: יתומים שגבו קרקע, עד

יש לבעל חוב של אביהם לחזור וכגבות אותה מהן שהרי קרקע זו של אביהם הוא :

י. ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקף שמעון דמי השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן, ובא בעל חוב של ראובן לטרוף משמעון השדה, ופייסו שמעון במעות, והלך לו, — הדין נותן שיבאו יורשי ראובן, ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו, שהרי אינה משועבדת לבעל חוב של ראובן; לפיכך אם היה שמעון פקח, - נותן להן הקרקע שלקח מראובן במלוה שזקף על עצמו, וחוזר וטורף אותה מהן, מפני המעות שנתן לבעל חוב של ראובן, כדי שלא יטרוף אותה ממנו, שהרי באחריות לקחה מראובן :

יא. כבר תקנו גאונים האחרונים כולם : שיהיה בעל חוב גובה מטלטלין מן היורשין, וכן דנין ישראל בכל בית דין שבעולם: אבל במערב היו כותבין בשטרי חובות : שיש לגבות מן הקרקע, ומן המטלטלין, בין בחייו, בין אחר מותו, ונמצא גובה על תנאי זה יותר מן התקנה, וסייג גדול בדבר, שמא לא ידע הלוה בתקנה זו, ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין, שאין כח בתקנת אחרונים לחייב בה יתומים :

מגדל עוז

שקרקע זו של אביהן היא, בכתובות פרק הכותב (דף נ"ג), ומייתי לה בפסחים פרק כל שעה (דף ל"א) : ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות כו', עד שהרי באחריות לקחה מראובן, בכתובות פרק מי שהיה נשוי שם, ומייתי לה בפסחים פרק כל שעה שם : כבר תקנו גאונים אחרונים כו', עד סוף הפרק, כתבו ר"י אלפס ז"ל בהלכות פרק הכותב :

פרק שנים עשר

א. אין נפרעין מן היורשין אלא אם כן היו גדולים, אבל יורשין קטנים, — אין נפרעין מהן:

ב. שטר חוב, אפילו היה בו כל תנאי שבעולם, — לא יפרע בו המלוה כלום, עד שיגדלו היתומים, שמא יש להן ראיה ששוברין בו את השטר:

ג. היתה המלוה רבית של גוי, שהרי הרבית אוכלת בנכסיהן, — מעמידין להם אפוטרופוס, ונזקקין לנכסיהן, ומוכרין, ופורעין החוב; וכן אשה שתבעה כתובה, בין אלמנה, בין גרושה, — מעמידין להן אפטרופוס, ונזקקין משום חן האשה, כדי שיהיה לה כלום שתנשא בו האשה לאחר; לפיכך אם קפצה האשה ונשאת, ואחר כך באת לתבוע כתובתה מנכסי יתומין, — אין נזקקין לה, עד שיגדלו היתומים, שהרי אין לה מזונות, והרי נשאת:

ד. הורו מקצת הגאונים: שאם היו הנכסים כנגד הכתובה בלבד, או פחותין ממנה, — אין נזקקין לה, שהרי אין כאן זכות ליתומים, שלא אמרו: נזקקין לנכסי יתומים

מגדל עוז

פרק שנים עשר

אין נפרעין מן היורשין אלא אם כן היו גדולים, עד את השטר; כתב הראב"ד ז"ל: הרב ז"ל אומר: שאם האמינו עליו ועל יורשיו, שמועיל בו נאמנות, ואם כתב בו שיהא נאמן, אפילו על שובר, ואפילו על מאה עדים, למה אינו גובה? אלא לפי הקושיות שהקשו על רב אשי במסכת ערכין, ולא תירץ זה

להפרע מהן הכתובה, – אלא כדי שלא יפחתו הנכסים מחמת המזונות, וזאת, הואיל והיא נוטלת הכל, מה זכות יש ליתומים הקטנים בדבר זה, עד שנזקקין להן, ולא חשו לחן האשה:

ה. צוה המורישן ואמר: תנו מנה לפלוני, – נזקקין, אחר שמעמידין להן אפוטרופים לטעון טענתם; אמר: תנו מנה זה לפלוני, או שדה זו לפלוני, – נותנין, ואין צריכין להעמיד להן אפטרופוס:

ו. נמצאת קרקע שאינה שלהן, אלא טען הטוען שהיא גזל ביד מורישן, – נזקקין להן, ומעמידין להן אפטרופוס לטעון ולדון; אם נמצאת גזולה, – מחזירין אותה לבעליה; וכן קטן שתקף בעבדיו, וירד לתוך שדה חברו, וכבשה – אין אומרין נמתין לו עד שיגדיל, אלא מוציאין אותה מידו, ולכשיגדיל, אם יש לו עדים – יביא עדיו:

ז. קרקע שהיתה בחזקת קטנים, ובא אחר וטען שהיא לקוחה ממורישן, ויש לו עדים שהחזיק בה, ואכלה שני חזקה בחיי אביהן, – אין מוציאין אותה מידן, עד שיגדלו, שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, והקטן

מגדל עוז

המירוץ בשטר שיש בו נאמנות, שמע מנה אין שום נאמנות מועיל לקטנים, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הדין הזה בערכין פרק שום היתומים (דף כ"ב), והטעם שכתב הראב"ד ז"ל — נחלקו בזה הדין הרבה, ומחלוקת ישנה היא, ותליא באשלי רברבי, והמחלוקות כולן סבירות רובן: היתה המלוה רבית, עד לאחר בערכין, פרק שום היתומים: לפיכך אם קפלה, עד והרי נשאת, זאת היתה הוראת הגאונים הראשונים ז"ל, שהורו מסברת ההיא דערכין דלעיל, שעיקרה פרק שום היתומים: הורו

כאילו אינו עומד כאן הוא חשוב; אבל אם הוציא שטר שהיא לקוחה בידו, — הרי זה מקיים את השטר, ומוציאין אותה מידן, אחר שמעמידין להם אפטרופוס:

ח. כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים למכור, — שמין את הקרקע, ואחר כך מכריזין עליה שלשים יום רצופין, או ששים יום, שני וחמישי, ומכריזין בבקר ובערב, בשעת הכנסת פועלין, ובשעת הוצאת פועלין; וכל מי שרוצה לקנות — יוליך הפועלים לבקר לו; ובשעה שמכריזין — מסימים את השדה במצריה, ומודיעין כמה יפה, ובכמה היא שומה, ומפני מה רוצים למכרה, אם להגבות לבעל חוב, או לכתובת אשה, לפי שיש מי שרוצה לתן לבעל חוב, ויש מי שרוצה, שרוצה להגבות לאשה:

ט. וכשכותבין האדרכתא על נכסי יתומים, בין גדולים, בין קטנים, — כותבין בה «והכרנו שהנכסים האלו הן של פלוני המת» ואם לא כתבו כך, — הרי אדרכתא זו פסולה, ואין אוכלין בה פירות, אפילו לאחר ששלמו ההכרזות:

י. בית דין שמכרו שלא בהכרזה, — נעשו כמי שטעו בדבר משנה, וחוזרים ומוכרין בהכרזה; ובית דין שמכרו — האחריות על היתומים:

מגדל עוז

מקצת הגאונים ז"ל שאם הנכסים וכו', עד שנזקקין להן שלא חשו לחן האשה; כתב הראב"ד ז"ל: הם לא חשו, ומרימר שהוא בתרא וכן גדולים — חששו, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זו אינה השגה שאצטרך להשיב עליה, מכמה טעמים, חדא: שר"מ ז"ל לא גלה דעתו בזה, אלא שכתב דעת מקצת הגאונים ז"ל, ועוד: ממה שכתב מקצת, מכלל שהיו אחרים חולקין עליהם; ועוד: שאיני רואה מחלוקת בזה בגמרא, אלא סברא, וכבר

יא. ובית דין שהכריזו כראוי, ובדקו יפה יפה, ודקדקו בשומא, אף על פי שטעו ומכרו שוה מנה במאתים, או מאתים במנה – הרי מכרן קיים; אבל אם לא בדק בשומא, ולא כתבו אגרת בקורת, שהיא דקדוק השומא וההכרזה, וטעו והותירו שתות, או פחתו שתות, – מכרן בטל; פחות משתות, – מכרן קיים; וכן אם מכרו קרקע בעת שאינן צריכין להכריז עליה, וטעו שתות, או הותירו שתות, – מכרן בטל, אף על פי שהכריזו; פחות משתות – מכרן קיים, אף על פי שלא הכריזו, שאינן צריכין הכרזה באותה העת; אי זהו העת שאינן צריכין הכרזה? בעת שימכרו קרקע לקבורה, או למזון האשה והבנות, או לתן מנת המלך, – אין צריכין הכרזה, לפי שהדבר נחוץ; וכן בית דין שמכרו דברים שאינן טעונין הכרזה, וטעו בשתות – מכרן בטל; פחות משתות – מכרן קיים; ואלו הן הדברים שאין מכריזין עליהן: העבדים, והשטרות, והמטלטלין, העבדים – שמא ישמעו ויברחו; והשטרות והמטלטלין – שמא יגנבו, לפיכך שמין אותן בבית דין, ומוכרין אותן מיד; ואם השוק קרוב למדינה, – מוליכין אותן לשוק:

מגדל עוז

כתבתי כמה פעמים: שאין לנו עסק בסברות: לוה המוריש ואמר תנו מנה כו', עד יציאה עדיו, בערכין פרק שום היתומים (דף כ"ב כ"ג): קרקע שהיא בחזקת קטנים, עד אפטרופוס, פרק שום היתומים (דף כ"ג), ובבתרא פרק חזקת הבתים (דף ל"ב): כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים, עד להגבות לאשה, פרק שום היתומים (דף כ"א): כשכותבין האדרכתא על נכסי יתומים כו', עד סוף הפרק, פרק אלמנה נזונית (דף ל"טק):

פרק שלשה עשר

א. מלוה שבא להפרע בשטר שבידו, שלא בפני לוה, אם יכולין בית דין לשלוח אליו ולהודיעו, עד שיעמוד עמו בדין, — שולחין ומודיעין לו; ואם אי אפשר להודיעו במהרה, — אומרים למלוה שישבע ויטול מנכסיו, בין מן הקרקע, בין מן המטלטלים, ואין חוששין לשובר: ודין זה תקנת חכמים הוא, כדי שלא יהיה כל אחד נוטל מעותיו של חברו, והולך ויושב לו במדינה אחרת, ונמצא נועל דלת בפני לוין:

ב. שלש ראיות צריך להביא לבית דין, ואחר כך יפרע שלא בפניו, ראיה ראשונה: לקיים השטר שבידו, ראיה שניה: שבעל חובו במדינה אחרת, ואינו מצוי בכאן לעמוד עמו בדין; ראיה שלישית: שאלו נכסים של פלוני הלוה הם:

ג. מלוה שבא לבית דין, והביא משכון בידו, ואמר: זה משכונו של פלוני הוא, ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי—

מגדל עוז

פרק שלשה עשר

מלוה שבא להפרע בשטר כו', עד שהנכסים האלו של פלוני הלוה הם, במסכת כתובות פרק הכותב (דף פ"ח), ובהלכות: מלוה שבא לבית דין וכו', עד מה שטען; כתב הראב"ד ז"ל: יש כאן שבושין, עד כאן לשונו, ואני אומר: כל זה מתשובת הגאון ז"ל הוא, ונראה מלשון ר"מ ז"ל: שהיא מסכים עמהם, וגם הר"מ ז"ל מקולי, על דעת רבותינו בעלי התוספות

אין בית דין נזקקין לומר לו: המתן עד שיבא לוה ויטעון, שאם רוצה לומר: לקוח הוא בידו, — אומר, ומשיאין לו עצה למכרו בפני עדים, כדי שידע הלוה בכמה נמכר; וכן המלוה את חברו על המשכון, ומת הלוה והמלוה, בין שמת הלוה תחלה, בין שמת מלוה תחלה, הואיל והוא נפרע ממה שתחת ידו, ואילו רצה לומר לוקח הוא בידי — אומר, — הרי זה נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל כדרך כל הנשבעין ונוטלין: ומפני מה אינו נשבע היסת? כפי שאינו נשבע על עצמו של משכון, אלא על הממון שלוקח, שאילו אמר על עצמו של חפץ זה: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי, היה נשבע היסת, ונפטר; אבל אם היו שם עדים שחפץ זה משכון בידו, ולא ידעו על כמה וכמה, — אינו יכול לטול אלא בשבועה; והואיל ואין שם עדים, ויכול לומר שלי הוא, — נאמן לומר: יש לי עליו כך וכך, בשבועה עצמה, שהיה נשבע, אם היו שם עדים שהוא משכון; שאין אומרין כגו לפטרו משבועה, אלא לפטרו מממון, שלא יחזיר המשכון עד שיטול מה שטען:

ד. המלוה את חברו על המשכון, ואבד או נגנב בלא אונס, שהרי המלוה חייב בדמי המשכון, כמו שבארנו, ואמר

מגדל עוז

ז"ל כן כתב, ואם הראב"ד ז"ל דבריהם נראין אליו שבושין, ואינו בא בראיה וטענה, — לא אוכל אני להשיב נכונה, והכא יטעום מתוק לחכו: אבל אם אמר המלוה אני יודע וכו', עד על מי שטען שקר; כתב הראב"ד ז"ל: על שטתו היא הולך, ואין אנו נסכמים עמו, לפי שלא בא איני יודע של זה, על בריא של זה, שאינו אומר אתה יודע ששנים היה שוה, אבל ודאי אם אמר לו כן, — הדין כדבריו, עד כאן לשונו; ואכי

המלוה : סלע הלויתיך עליו , ושני דינרין היה שוה , ולוה אומר : סלע הלויתני עליו , ושקל היה שוה , — הרי המלוה נשבע תחלה שבועת השומרין, שאינו ברשותו, והלוה נשבע היסת , שהיה שוה כנגד החוב, ונפטר ; אמר המלוה : סלע הלויתיך עליו , ושקל היה שוה, והלוה אומר : סלע הלויתני עליו, ושלשה דינרין היה שוה, — ישבע המלוה תחלה שאינו ברשותו, ואחר כך ישבע הלוה כמה היא שוה, שהרי הודה במקצת , וישלם הדינר ; אמר הלוה : סלע הלויתני עליו , ושתים היה שוה , והמלוה אומר : סלע הלויתיך עליו , וסלע היה שוה — ישבע המלוה שאינו ברשותו , וכולל בשבועתו שהיה המשכון כנגד החוב ; אמר הלוה : סלע הלויתני עליו , ושתים היה שוה, והמלוה אומר: סלע הלויתיך עליו, וחמשה דינרין היה שוה, — ישבע המלוה שאינו ברשותו , ויכלול שלא היה שוה יתר על חמשה דינרים , וישלם הדינר ; סלע הלויתיך עליו , ושני דינרין היה שוה , והלוה אומר : איני יודע דמיו, — ישבע מלוה שאינו ברשותו , וכולל בשבועתו ששני דינרין היה שוה , וישלם הלוה שאר החוב ,

מגדל עוז

אומר : תמה אני על זה הלשון , וכי היכן מצינו תובע בריא , שיטעון ויתבע : אתה יודע שכך וכך אתה חייב לי ? נשתקע זה הדבר מן התלמוד , ולא נאמר , וסברא היא , כי מי הוא שיכול לומר לחברו בבריא אתה יודע , ? ואפילו ידע בתחלה , שמא שכח עתה , אלא ודאי טענת בריא הוא , כשטוען אני יודע שאתה חייב לי כך וכך , והתחלת זאת הפסקא כך היא : סלע הלויתני עליו , ושתים היה שוה , והמלוה אומר איני יודע כו׳ , עד אבל אם אמר המלוה כו׳ , וזהו בריא בכל מקום , וכן הוא לשון הגמרא פרק קמא דמציעא , ובשבועות פרק שבועת הדיינין , ואי

שהרי הוא יודע בודאי שהוא חייב לו, ואינו יודע אם פרעו, אם לא פרעו; סלע הלויתני עליו, ושתים היה שוה, והמלוה אומר: איני יודע דמיו, — ישבע המלוה שאינו ברשותו, ויכלול שאינו יודע שדמיו יתר על החוב, אפילו פרוטה אחת, ויפטר, שהרי לא חייב עצמו בכלום; אבל אם אמר המלוה: אני יודע שהיה שוה יתר על החוב, אבל איני יודע כמה, — הרי זה משלם כל מה שטען הלוה בלא שבועה, כמי שאמר: חמשים יש לך בידי, וחמשים איני יודע, שהוא מחייב שבועה, ואינו יכול להשבע, כמו שיתבאר, ויש לו להחרים על מי שטוען שקר:

ה. המלוה את חברו, וקבע לו זמן לפרעו, אף על פי שלא קנו מידו, — אינו יכול לתבעו עד סוף הזמן, בין במלוה על פה, בין במלוה בשטר, בין שהלוהו על המשכון, בין שמת לוה, בין שמת מלוה; וסתם מלוה, — שלשים יום, בין בשטר, בין על פה, בין על המשכון; ואם התנה שיתבע בכל זמן שירצה, — יש לו לתבעו ביומו, שתנאי ממון הוא:

ו. טען המלוה ואמר: היום סוף הזמן שקבעתי, והלוה אומר: עד עשרה ימים קבעת, — הלוה נשבע היסת;

מגדל עוז

ספק אצלי, שזה טוען ספק על טענת בריא של זה, וגם הוא מודה בה שהדין דין אמת כר"מ ז"ל, ורביתיו נשמתם עדן, וגם אין ספק בלבי, שזה הלשון שבהשגות — לא חברו ולא אמרו הראב"ד ז"ל: המלוה את חברו וקבע לו זמן וכו', עד שמת מלוה, כך משמע פרק קמא דבבא בתרא (דף ו'), בשמעתין דאין אדם עשוי לפרוע בתוך זמנו, דאסיקנא: שאם אמר פרעתיך בתוך זמני — אינו נאמן, וגרסינן לה בהדיא בירושלמי פרק קמא

ואם היה שם עד אחד שהיום סוף זמנו, — הרי זה נשבע שבועת התורה, כשער הטענות; זה אומר: חמשה ימים נשאר מן הזמן, וזה אומר: עשרה, אומרים למלוה: המתן עוד עד סוף החמשה, וישבע היסת שנשאר עוד חמשה ימים:

ז. היתה המלוה בשטר, וטען הלוה שזמן קבעת לי, יראה לי: שישבע בעל חוב היסת, שלא קבע לו זמן, ויטול המלוה מיד:

ח. המלוה נתנה ליתבע בכל מקום; כיצד? המלוה את חברו בישוב, ותבעו במדבר, אינו יכול לדחותו, אלא חייב לפרוע לו בכל מקום שיתבענו; בא הלוה לפרעו במדבר— הרשות ביד המלוה, אם רצה- מקבל, ואם רצה- אומר לו: איני נפרע אלא בישוב, כדרך שנתתי לך בישוב, והרי הן ברשותו, עד שיפרענו בישוב:

פרק ארבעה עשר

א. הפוגם את שטרו, או שעד אחד מעיד על שטרו שהוא פרוע, והבא להפרע שלא בפני הלוה, והטורף

מגדל עוז

דמכות: סתם מלוה שלשים יום, עד ויטול המלוה מיד, פרק קמא דמסכת מכות, והסכמת הראשונים ורבותיו נ״ע: המלוה נתנה להתבע בכל מקום כו׳, עד סוף הפרק, בנזיקין פרק הגוזל ומאכיל (דף קי״ח):

פרק ארבעה עשר

הפוגם את שטרו כו׳, עד תלמיד חכם מזקקין לשבועתו, בכתובות פרק הכותב (דף פ״ז): כותב עליו שטר

מיד הלוקח, והנפרעים מן היורש, בין קטן, בין גדול-לא יפרע אלא בשבועה כעין של תורה, ואומר לו כשיתבע: השבע, ואחר כך תטול; ואם היה החוב לזמן, ותבע בזמנו-יפרע שלא בשבועה; עבר זמנו-לא יגבה אלא בשבועה:

ב. התובע את חברו לפרעו, וטען הלוה שפרע שטר זה או מקצתו, ובעל השטר אומר: לא פרעת כלום-אומרין לו: שלם לו; טען הלוה ואמר: ישבע לי שלא פרעתיו ויטול-משביעין אותו בנקיטת חפץ שלא פרע כלום, או שלא פרעו אלא כך וכך, ואחר כך יטול; ואם היה המלוה תלמיד חכם-אין נזקקין לשבועתו:

ג. הוציא עליו שטר מקוים, והלוה טוען ואומר: שטר מזויף הוא, ומעולם לא כתבתי שטר זה, או שטען שחוב זה רבית הוא, או אבק רבית, או שטען שהוא שטר אמנה, או שאמר: כתבתי ללות ולא לויתי, כללו של דבר: טוען טענה-שאם הודה בעל השטר היה השטר בטל, והמלוה עומד בשטרו ואומר: שזה שקר טוען, ואמר הלוה: ישבע לי ויטול-הרי זה מחלוקת בין הגאונים, יש מי שהורה: שחייב

מגדל עוז

מקויים כו', עד הרי זה מחלוקת בין הגאונים יש מי שהורה כו', ורבותי הורו וכו', אבל כל אלו הטענות וכו', עד ולזה דעתי נוטה; כתב הראב"ד ז"ל: הרב ז"ל כתב זה בתשובה, והיתה השאלה: שטען הלוה העלאה לזמן, ואפשר שלא אמר הרב ז"ל אלא על אותה הטענה בלבד, לפי שבני אדם מתפרצים בזה, וסומכין על מה שראו, דמר אמר טרשא שרי, ומר אמר טרשא דידי ודאי שרי, אבל על שאר הטענות — לא אמר הרב, ויש דמות ראיה לזה, כי הפוגמת כתובתה — נשבעת, והפוחתת — נוטלת בלא שביעה, לפי שהשטר מצוי יותר בפרעון עד כאן

בעל השטר להשבע כעין של תורה, כמי שטען עליו שפרעו; ורבותי הורו: שלא ישבע המלוה, אלא אם טען עליו הלוה שפרעו בלבד, שהרי הודה בשטר, ולפרעון הוא עומד, אבל כל אלו הטענות — לא כל המנו לבטל שטר מקוים, אלא ישלם, ואחר כך יטעון על המלוה במה שירצה, שאם יודה — יחזיר לו, ואם כפר — ישבע היסת, וזה דעתי נוטה:

ד. המוציא שטר חוב על חברו, מלוה אומר: לא נפרעתי כלום, ולוה אומר: פרעתי מחצה, והעדים מעידים שפרעו כולו — נשבע הלוה, ונותן מחצה, שהרי הודה במקצת, ואינו כמשיב אבדה, מפני שאימת השטר עליו, ואין המלוה גובה המחצה אלא מבני חורין, שהרי הלקוחות אומרין: אנו על העדים נסמוך, והרי בטלו שטר זה:

ה. הוציא עליו שטר חוב שאינו יכול לקיימו, ואמר הלוה: אמת שאני כתבתי שטר זה, אבל פרעתיו,

מגדל עוז

לשונו: ואני אומר: אילו לא היה כותב ר״מ ז״ל תחלה שהיא מחלוקת בין הגאונים, או הוא לא היה מתיחס מתלמיד לרב ז״ל, אולי הייתי אומר כן, הוא שנתלה על זאת התשובה, אבל מחלוקת הגאונים ז״ל קדם לרבותיו ולרב ז״ל כמה שנים, וכבר חזר ואמר שרבותיו הורו כו׳, והם הם דברי הרב ז״ל, ורבינו יהוסף אבן מיגש ז״ל, אמור מעתה: מחלוקת ישנה היתה, והתשובה נכונה לפי ענינה, ואין כאן השגה, רק גלוי דעת זה בלבד שבה, ואינה צריכה עוד תשובה: המוציא שטר חוב על חברו, עד בטלו שטר זה, פרק יש נוחלין (דף קכ״ח): הוציא

או אמנה הוא, או כתבתי ללות, ועדיין לא לויתי, וכל כיוצא בזה, הואיל ואם רצה אמר: לא היו דברים מעולם, והרי מפיו נתקיים — הרי זה נאמן, וישבע היסת ויפטר; ואם קיימו הלוה אחר כך בבית דין — הרי הוא כשאר השטרות:

ז. שטר שלוה בו ופרעו, — אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שעבודו, ונעשה כחרס:

ח. המוציא שטר חוב מקוים על חברו, ואמר הלוה: הלא פרעתיך, ואמר לו המלוה. כן היה, אבל חזרתי והחזרתי לך המעות, והלויתי אותך פעם שניה, — הרי בטל השטר שנפרע, והרי הוא כחרס: אבל אם אמר לו: החזרתי לך המעות, מפני שלא היו טובות, עד שתחליפם, — לא בטל השטר, ועדין שעבודו קיים:

ט. הוציא עליו שטר מקים שיש לו עליו מנה, ואמר לו הלוה: הלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ובאו אלו והעידו

מגדל עוז

עליו שטר חוב, עד כשאר השטרות, פרק שני דנזקין: (דף ל"ב): שטר שלוה בו ופרעו וכו', עד ונעשה כחרס, פרק קמא דמציעא (דף י"ג י"ד): המוציא שטר חוב, עד ועדיין שעבודו קיים, פרק חזקת הבתים (דף ל"ב): הוציא עליו שטר מקויים, עד וכן כל כיוצא בזה, פרק שבועת הדיינין (דף מ"ב): הוציא עליו שטר חוב, עד כמו שאמרנו, זה מהוראת הגאונים ורבותי, והוראת עצמו: וכן הורו רבותי וכו'. חזר ואמר כן היה לויתי וכו', עד ומשלם; כתב הראב"ד ז"ל: אני אפרש, מכיון שאמר בתחלה לא לויתי, כאלו אמר לא פרעתי, ואילו לא

שפרעו, אבל לא הזכיר לו את השטר, ואמר לו המלוה: כן הוא שפרעת, אבל חוב אחר פרעת שהיה לי אצלך — הרי בטל השטר; במה דברים אמורים? כשהעידו שנתן לו בתורת פרעון, אבל אם ראוהו נותן לו מעות, ולא ידעו אם הוא בתורת פרעון, או בתורת פקדון, או בתורת מתנה, אם אמר בעל השטר: לא היו דברים מעולם — הרי הוחזק כפרן, ובטל השטר; ואם אמר: פרעון של חוב אחר הוא — הרי זה נאמן, ונשבע ונוטל מה שבשטר, שהרי לא פרעו בעדים, מתוך שיכול לומר: מתנה נתנם לי — נאמן לומר: פרעון של חוב אחר הן; אמר לו הלוה: והלא שטר חוב זה דמי שור שלקחתי ממך הוא, ואתה גבית דמי בשרו, ואמר לו בעל השטר: כן אני גביתי את דמיו מחוב אחר שהיה לי אצלך, הואיל והודה מעצמו שדמי השור הוא החוב, ומדמיו נפרע - בטל השטר, ואף על פי שאין עליו עדים שפרע מדמיו ישבע הלוה היסת שפרעו, וכן כיוצא בזה:

מגדל עוז

חזר והודה — היה נשבע להכחיש את העד, ועכשיו שחזר והודה לעד שלוה — שוב אינו יכול לחזור ולהכחיש ולומר שפרע, שהרי הודה לו בראשונה שלא פרע, ואילו לא הכחישו העד בתחלה — לא היינו אומרין כבר הודה שלא פרע, הואיל ויכול לעמוד בטענתו בלא שבועה, ועכשיו שנתחייב שבועה, הוה ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע, שכבר חזר והודה לעדות הראשונה, שלוה ולא פרע, כמו שאמר העד, עד כאן לשונו; ואני אומר: יפה פירש, יישר כחו: מי שטוען שפרע וכו', עד ואחר כך יתן לו, זה מהוראת הגאונים והוראתו ז"ל: מי שהיה לו חוב על חברו בשטר וכו', והורו רבותי שאפילו היה החוב וכו', עד ולפיכך קרע השטר או שרפו: כתב הראב"ד ז"ל: אין דין זה מחוור ומלובן, ובשבועה מיהא יטול, עד כאן לשונו; ואני אומר:

י. הוציא עליו שטר ח"ב בעד אחד, ולוה טוען פרעתי, — הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול לשבע, ומשלם; טען ואמר: ישבע לי שלא פרעתיו, — הרי זה נשבע, שאפילו היו בשטר שני עדים, ואמר: ישבע לי שלא פרעתיו, — הרי זה נשבע, כמו שבארנו:

יא. וכן הורו רבותי: שהכופר במלוה על פה בבית דין, ובא עד אחד שלוה, — הרי זה ישבע שבועת התורה; חזר ואמר: כן היה לויתי, ופרעתי, או מחל לי, או נתחייב לי ממקום אחר, — הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול לשבע, ומשלם:

יב. מי שטען שפרע השטר, ואמר: ישבע המלוה ויטול, — אם אין לו כלום לשלם, — משביעין אותו כתקנת הגאונים שאין לו, ולכתש"ג ידו — יתן לבעל חובו, וישביעו שלא פרע, ואחר כך יתן לו:

יג. מי שהיה לו חוב על חברו בשטר, ואבד השטר, והרי העדים קיימין, אף על פי שקנו מידו, וטען שפרע, —

מגדל עוז

אדרבא מחוור ומוסבר, ויש לי ראיה לפרק קמא דמציעא, דאמרינן בשטר הנמצא לרבי שמעון, שאם נפל ליד דיין, — לא יצא עולמית, ואפילו רבי ורבי יוסי לא פליגי עליה, אלא היכא דאיתיה לשטרא בעיניה קמן, אבל היכא דליתיה כלל, — גריע טפי מריעותא דנפל, ומיישינן לפרעון, ואי משום דהוי גו זמניה, אסיקנא בבבא בתרא פרק קמא: דלא אמרינן עביד איניש דפרע בגו זמניה, הכא כיון דאתבד, דהויא ריעותא רבתא, — אמרינן: וכן הורו רבותי היה השטר וכו׳, עד אין שם חזקה: כתב הראב"ד: ואף זה לא נהיר, ולא דבר, ולא נהיר, עד כאן לשונו: ואני אומר: כבר כללתי בסמוך ראיה לדברי רבותינו

הרי זה נשבע היסת; והורו רבותי: שאפילו היה החיב לזמן, ועדיין לא הגיע זמנו להפרע, הואיל וכתבו לו השטר, ואין בידו שטר, והלוה טוען פרעתי, — נאמן, ונשבע היסת שפרעו, שאנו חוששין שמא פרעו, ולפיכך קרע השטר, או שרפו, וכן הורו רבותי: שאפילו היה השטר יוצא מתחת ידי אחר, והלוה טוען: ממני נפל אחר שפרעתי, אף על פי שהוא בתוך זמנו, — נשבע היסת, ונפטר, שכיון שאין השטר ביד המלוה — אין שם חזקה:

יד. שנים שהן אוחזין בשטר, המלוה אומר: שלי הוא, והוצאתיו להפרע בו ממך, והלוה אומר פרעתיו וממני נפל, אם היה השטר שיכול לקיימו, — זה נשבע שאין לו בדמים אלו פחות מחציין, וזה ישבע שאין לו בדמין פחות מחציין, וישלם הלוה מחצה; ואם אינו יכול לקיימו, — ישבע הלוה היסת שפרעו, וילך לו:

טו. האומר לחברו: מנה יש לי בידך, והלה אומר: אין לך בידי כלום, או שאומר: פרעתיך, אמר לו התובע: השבע לי היסת, אמר לו הנתבע: והלא שטר יש לך עלי, ואתה רוצה להשביע אותי תחלה, ואחר כך תוציא השטר

מגדל עוז

ז"ל, ומינה לסדין כזה, ועדיין אני אומר בזה: דעד כאן לא פליגי רבי ורבי יוסי עליה פרק קמא דמציעא (דף ז'), אלא בשנים אוחזין בשטר מלוה ולוה, דהא איכא למתלי, דלוה אסתרוכי אסתריך בה ביד המלוה, כיון שהמלוה מוחזק בחליה, ואם כן בנפל ליד דיין, שבית דין כמליה, הואיל וא"ל כמנו נפל, אבל היכא דלא מיחזק, לא היה, ולא דיין, — פטור הלוה, כמו שכתב ר"מ ז"ל, דאם איתא דלאו פריעא הוה — כעירי הוה מינטר לה, והא סברא דמהרא כנהורא דניהרא

הפרוע, ותנבה בו, — אומרין לו: הבא השטר, אמר המלוה: אין לי שטר עליו מעולם, או שטר היה לי ואבד, הורו ונותי שאומרים למלוה: בטל כל שטר שיש לך קודם זמן זה, ואחר כך תשביעהו היסת, או החרם חרם סתם, ולך ובקש עד שתמצא השטר:

פרק חמשה עשר

א. **המלוה** את חברו בעדים, ואמר: אל תפרעני אלא בעדים, בין שאמר לו בשעת הכואה, בין שאמר לו אחר שהלוהו, — הרי זה צריך לפרעו בעדים, מפני התנאי; טען הלוה ואמר לו: וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים, או מתו, — הרי זה נאמן, ונשבע שבועת היסת, ונפטר; וכן אם אמר: אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים, או בפני רופאים,

מגדל עוז

וטיהרא: שנים שאוחזין בשטר וכו', עד וישלם הלוה מחלה, פרק קמא דמציעא (דף ז'): ואם אינו יכול לקיימו כו', עד וילך לו, פרק שני דכתובות (דף י"ט): האומר לחברו מנה לי בידך, עד סוף הפרק, הוראת הגאונים והסכמתו ז"ל:

פרק חמשה עשר

המלוה את חברו וכו', ועוד אם מתו מה יעשה וכו', אבל ולאי כו', עד וכזה ראוי לדון ולהורות: כתב הראב"ד ז"ל: אמת הוא שהנסחאות מתחלפות בזה, ואני קיימתי את

ואמר לו : בפניהן פרעתיך , ואותן העדים שפרעתיך בפניהן – מתו , או הלכו להן למדינת הים , — הרי זה נאמן , ונשבע היסת ונפטר ; אבל אם אמר לו : אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני , ואמר לו : פרעתיך בפני אחרים ומתו , או הלכו להם למדינת הים , — אינו נאמן , שמפני טענה זו התנה עליו , ואמר לו : אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון שהן עומדים עמו , כדי שלא ידחה אותו ויאמר : בפני אחרים פרעתי , והלכו להן :

ב. יש נוסחאות מן הגמרא שכתוב בהן : שהאומר לחברו : אל תפרעני אלא בעדים , ואמר לו : פרעתיך בפני פלוני ופלוני , והלכו למדינת הים , — אינו נאמן ; וטעות ספרים הוא , ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים , וכבר חקרתי על הנוסחאות הישנות , ומצאתי בהן שהוא נאמן , והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה , כתוב על הגוילים , כמו שהיו כותבין קודם לזמן הזה בקרוב חמש מאות שנה , ושתי נוסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו ,

מגדל עוז

שתיקן , שאם יש עדים על התנאי שאמר לו : אל תפרעני אלא בעדים , ואמר פרעתי , והלכו להם , — אינו נאמן , ואם אין שם עדים , — נאמן , מגו דיכול לאמר : לא התנה עמי , אבל כשאמר : לא תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני , באמת נראין דברי הרב ז״ל , דאמר : פסלינהו לכולי עלמא , לגבי האי פרעון , וכי אתו אחריני ואמרי קמן פרעיה , — מאי אמר : פסולי נינהו ; והתימה שתמה זה החכם על זה , ואמר : שאפילו אמר בפני פלוני ופלוני , אם יבואו עדים שפרעו בפניהם — אין כאן בית מיחוש , יתמה על מה שאמר מהימנת עלי כבתרי , שיפרעני פעם אחר פעם , אלא אם יש לו שטר — יקרע שטר , ואם אין לו שטר — יכתוב לו שטר שובר בכתב ידו , וזו היא תקנתו לכל ענין , עד

ובשניהם כתוב: ואם אמר: פרעתי בפני פלוני ופלוני, והלכו להן למדינת הים, — נאמן; ומפני טעות זו שאירע למקצת הספרים, — הורו מקצת גאונים: שאם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ופרעו בפני אחרים, שאינו נאמן, אף על פי שהביא עדים שפרעו בפניהן; וגם זו טעות גדולה; והדין האמת: שאם באו עדים שפרעו בפניהן, — נפטר, ואין כאן מקום חשש; גם ההוראה הזאת על פי ספריהן שכתוב בהן, באותו שאמר לחברו: פרעני בפני עדים ששנו הלכות, והלך ופרעו בפני עדים; וטעות ספרים הוא, ומצאתי בגוילים כתוב «אזל פרעיה ביניה לבין ריליה» אף על פי שהספרים מוגהין כמו שבארנו, כך יראה מדין הגמרא, ועוד דברים של דעת הן, וכי מה היה לו לעשות? אמר לו: אל תפרעני אלא בעדים, פרעו בעדים, וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסוהר כל ימיהם שלא ילכו!; ועוד: אם מתו, מה יעשה? נמצא זה פורע פעם אחר פעם לעולם, עד שיביא עדים, אם כן נעשית עדות

מגדל עוז

כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו פרק שבועת הדיינין (דף מ״א), ואלמלא שהתניתי עם זה החבור, לבנות ולא לסתור, הייתי משיב על זאת, אמנם צריך אני לדון לפניו בקרקע, כתלמיד לפני רבו, מה שאמר שקיים את שתי הנסחות, והא דאיכא סהדי, הא דליכא סהדי, ניחא שפיר, אי הוה ברייתות, או משניות, או מימרות, דאמרינן; הא מיירי הכי, והא מיירי הכי, ואי בשמעתין לימא לן מר, הא הלכתא וסוגיא אזלא, מפרשינן לה להאי גירסא הכי, ולהאי גירסא הכי, אבן דינא בעי לאגמורן, והוה ליה לפרושי לן, ואנהר עיינין, דמן כמה שנין רברבנותי משתבשין, ועוד מאן דסייס אי אית ליה שטרא — לא השמיעו הקורא יפה, שהרי פירש ר״מ ז״ל ותמה: אם כן עשו

זו עדות בשטר, ונמצא זה כיון שאמר: אל תפרעני אלא בעדים, — נעשית מלוה בשטר, ואין מי שעלה על לבו זה; אבל ודאי אם אמר: בפני פלוני ופלוני, הוא הפסד על עצמו, שפרע בפני אחרים, והלכו להן; אבל אם באו והעידו שפרעו, — אין כאן בית מחוש, וכזה ראוי לדון ולהורות:

ג. התנה המלוה על הלוה: שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא פרעו, — הרי זה נוטל בלא שבועה, אף על פי שטען שפרעו; ואם הביא עדים שפרעו — אינו נוטל כלום:

ד. התנה עליו: שיהיה המלוה נאמן כשני עדים, אף על פי שהביא עדים שפרעו, — הרי זה גובה ממנו בלא שבועה, שהרי האמינו כשני עדים, ואפילו הביא מאה עדים שפרעו, — הרי גובה ממנו בלא שבועה, ואפילו הביא מאה (עדים) שפרעו בפניהם, שהשנים כמאה; אבל אם אמר לו: הרי אתה נאמן עלי כשלשה, הואיל וירד למנין, אם פרעו בפני ארבעה, — הרי זה פרוע; זה שהאמין המלוה

מגדל עוז

מלוה על פה כמלוה בשטר, והדין עמו, אלמא נלמוד מדבריו, כי כל מה שטרח להאיר עינינו בהלכה זו, לפי שהיה מלוה על פה, וגם הבננו מדבריו, שאם היה בשטר — דיו בשובר, כמו שכתב בכמה מקומות, ושמא הייתי יכול לדקדק בשאר דבריו, אם לא היה בהן סתירה, ודי לי שאעמוד בשלי: התנה המלוה על הלוה כו׳, עד אצל פלוני, פרק שבועת הדיינין (דף מ״ב), ובהלכות פרק הכותב: הרי שפרעו וטען המלוה, עד וכן כל כיוצא בזה, כהוראת הגאון ז״ל: התנה הלוה שיהיה נאמן, עד בלא שבועת היסת אינו נשבע, בהלכות הרב אלפסי ז״ל פרק הכותב: התנה המלוה שיהיה גובה כו׳, עד לאבד ממון חברו;

כשני עדים, מה תהיה תקנתו? כשיפרע — יקרע השטר, או יעיד זה המלוה על עצמו, שבטל כל שטר שיש לו על פלוני, או יעיד על עצמו שלא בפני הלוה, שקבל כל חוב שיש לו אצל פלוני:

ה. הרי שפרעו, וטען המלוה שלא נפרע, ופרעו פעם שניה מפני התנאי, — הרי הלוה חוזר ותובע את המלוה בדין, ואומר לו: כך וכך אתה חייב לי, מפני שפרעתיך שני פעמים, אם הודה, — ישלם, ואם כפר, — ישבע שבועת היסת על כך, שלא פרעו אלא פעם אחת, וכן כל כיוצא בזה:

ו. התנה הלוה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, — אינו גובה בשטר זה לא מן היורש, ולא מן הלוקח, ואפילו אמר לוה: לא פרעתי, — אין המלוה טורף בשטר זה מן הלקוחות, שמא עשו קנוניא על נכסיו של זה; טען הלוה בשטר זה ואמר: פרעתי מקצתו, והמלוה אומר: לא פרע כלום, — משלם המקצת שהודה בו, ונשבע שבועת

מגדל עוז

כתב הראב״ד ז״ל: אלו הם דברי הרב ז״ל, ולא הסכמנו עמו, ויש לנו ראיות גדולות לדברינו, שמאחר שהם לקחו ממנו אחר התנאי, איינהו הוא דאפסיד אנפשייהו, עד כאן לשונו: ואני אומר: הלכה זאת בגטין פרק הנזקין, ושם השבנו בשטתינו, כיד אלהינו הטובה עלינו, על הכל יתגדל, וכאן אשיב על מה שהזכיר, דאינהו הוא דאפסיד אנפשייהו, אתמהה! השתא ומה מלוה בשטר סתמא, אלמלא דקיימא לן בבבא בתרא, ובכמה דוכתי: דשטרא אית ליה קלא, לדעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל, ולדעת רשב״ם והעומדים בשיטתן נשמתם עדן, דסהדי אית להו קלא — לא הוה טריף מיניהו, דה״ה אמר: לא הוה ידענא לך דמשעבדנא לך,

הוסת, שהרי האמינו; ואם התנה עליו שיהיה נאמן בלא שבועת היסת, — אינו נשבע:

ז. התנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה, — הרי זה גובה ממנו בלא שבועה; אבל אם בא לגבות מיורשיו, — ישבע, ואחר כך יגבה; ואם התנה שיגבה אף מן היורש בלא שבועה, — גובה בלא שבועה; וכן אם התנה שיגבה מן העידית, — גובה מן העידית אף מן היורשין, שכל תנאי שבממון קיים; בא לגבות מן הלוקח, — לא יטרוף אלא בשבועה, שאין זה מתנה לאבד ממון חברו:

פרק ששה עשר

א. החוב באחריות הלוה, עד שיפרענו ליד המלוה, או ליד שלוחו; אמר לו המלוה: זרוק לי חובי והפטר, וזרקו, ואבד או נשרף קודם שיגיע ליד המלוה, —

מגדל עוז

ובהאי תנאה שמעי אינשי, ואית להו קלא בשוקא, למימר: פלוני קביל עליה כך וכך, הא ודאי ליתא, אלא העולם אומר פלניא איכא עליה שטרא, ובתנאי כי הא — לא סליק אינש אדעתא, וסברא היא, דודאי לא שמע בה, דאם כן לא שדי אינש זוזי בכדי, כדאיתא פרק קמא דמציעא, וכמה דוכתי, וזה פשוט:

פרק ששה עשר

החוב באחריות הלוה, עד שלם הלוה מחלה, בגטין פרק הזורק (דף ע״ח): היה ראובן חייב לשמעון מנה ואמר ללוי הולך

פטור; אמר לו: זרוק לי חובי בתורת גטין, היו המעות קרובות ללוה — הרי עדיין באחריותו; היו קרובות למלוה, — נפטר הלוה; מחצה על מחצה, אם אבדו משם או נגנבו, — משלם הלוה מחצה:

ב. היה ראובן חייב לשמעון מנה, ואמר ללוי: הולך לשמעון מנה זה שאני חייב לו, אם בא לחזור — אינו חוזר, והוא חייב באחריותו, עד שיגיע המנה לשמעון; החזיר לוי את המנה לראובן, — שניהן חייבין באחריותו, עד שיגיע ליד שמעון כל חובו:

ג. ראובן שהיה חייב לשמעון מנה, ואמר שמעון לראובן: מנה שיש לי בידך — תנהו ללוי, והיה שלשתן עומדין, וקבל לוי, ונמצא ראובן עני, ואין לו מנה שיגבה ממנו, — הרי לוי חוזר בחוב של שמעון, שזה הטעהו; ואם ידע לוי שהוא עני, או שהיה עשיר באותה שעה, והעני, — אינו יכול לחזור, שהרי קבל; טען לוי שהיה ראובן עני, והטעהו, ושמעון אומר: עשיר היה והעני, — יראה לי: שעל שמעון להביא ראיה, ואחר כך יפטר מחוב לוי: לא יהיה אלא שובר בידו — אומרין לו: קיים שוברך והפטר:

ד. כבר בארנו בהלכות מקח וממכר: שראובן שלא היה לו אצל שמעון כלום, והיה ראובן חייב ללוי מנה, והמחהו אצל שמעון, אף על פי שהמחהו במעמד שלשתן—

מגדל עוז

לשמעון וכו׳, עד שיגיע ליד שמעון כל חובו; כתב הראב״ד ז״ל: אחריות לוי השליח אינו יודע מה הוא, אלא שאם יכפור ראובן במלוה, נמצא לוי פישע בדבר, עד כאן לשונו: ואני אומר: עיקר הלכה זו סוף פרק קמא דגטין (דף י״ט), והיא פלוגתא דרב ושמואל, ותניא כותיה דרב, דאמר: הולך כזכה, ואם

לא קנה; ואם רצה שמעון שלא יתן, — לא יתן, ואם נתן — חוזר וגובה מראובן, שהרי על פיו נתן; וכן אם רצה לוי לחזור ולומר: איני רוצה לגבות משמעון, — חוזר וגובה מראובן, ואף על פי שנפרע מקצת משמעון, — חוזר וגובה השאר מראובן:

ה. חנוני שהיה נותן לבעל הבית מן החנות כל מה שירצה בתורת הלואה, ומקיפו עד שיתקבץ הכל, ופורע לו, ואמר לו בעל הבית: תן לפועלים סלע, או לבעל חובי מנה שיש לו אצלי, ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל או בעל חובו אומר: לא לקחתי, — הרי הפועל או בעל חוב נשבע, ונוטל מבעל הבית חובו; וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען שנתן, שהרי הוא אמר לו לתן, והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל או בעל חוב, כדי שיכלמו זה מזה, וכן כל כיוצא בזה; ושבועה זו — תקנת חכמים היא בנקיטת חפץ, מפני שבאין שניהן לטול; לפיכך אם מת החנוני, — נוטל בעל חוב בלא שבועה; וכן אם מת פועל או בעל חוב, — החנוני נוטל בלא שבועה, שהרי אין בעל הבית מפסיד כלום, ואינו משלם אלא תשלום אחד:

ו. החנוני אומר: אתה אמרת לי לתן לזה מנה, או צוית ואמרת לי: אם יבא פלוני תן לו, ובעל הבית אומר:

מגדל עוז

בא לחזור — אינו חוזר; וכן פסקו כל הפוסקים, וכתב ר״י אלפס ז״ל: כי במלוה ופקדון — הולך כזכה, ואם בא לחזור — אינו חוזר, לפיכך אם מחזירו בלא דעת המלוה, פשע, ואם טעני, ואין לו ממה שיגבה ממנו, כמו שכתב ר״מ ז״ל בעצמו בסמוך, ואני מוסיף, או כפר, או מת, או הלך וכיוצא

לא אמרתי לך, — הרי בעל הבית נשבע היסת, ונפטר, והחנוני עושה דין עם זה שנתן לו; וכן אם אמר החנוני לבעל הבית המקיפו: כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה, ובעל הבית אומר: איני יודע, — נשבע בעל הבית היסת שאינו יודע, ונפטר, כדין כל טוען על חברו לכל דבר, ואין בזה תקנת חכמים:

ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון, וטען: שלוי נתנו בכתיבה ומסירה, ואבד השטר שהקנהו בו, או שטען שהקנהו לו על גב הקרקע, — הרי זה גובה אותו משמעון, הואיל ויצא מתחת ידו; טען שמעון: שפרע ללוי, ואמר: ישבע לי, — ישבע לוי לשמעון, ואחר כך יגבה ראובן; הודה לו שפרע, — ישלם לוי לראובן; טען לוי שלא מכר ולא נתן שטר זה, — נשבע היסת ונפטר:

ח. שטר שהיה ביד שליש, והוציא מתחת ידו בבית דין, ואמר פרוע הוא, — נאמן, אף על פי שהשטר מקוים, שאילו רצה — היה שורפו או קורעו; וכן אם מת השליש, ונמצא כתב יוצא מתחת ידי שליש: ששטר זה המונח אצלו פרוע הוא, — הרי זה פרוע, אף על פי שאין עדים על הכתב; אבל כתב שיצא מתחת ידי מלוה ששטר פרוע, אפילו היה בכתב ידי המלוה, — אינו אלא כמשחק:

ט. היו עדים על הכתב, אם היו מקויימין, — הרי השטר

מגדל עז

בזה, נמצא השליש חייב באחריותו: ראובן שהיה חייב לשמעון מנה וכו', עד קיים שוברך והפטר, פרק מי שמת בבלי וירושלמי: כבר בארנו בהלכות מקח וממכר וכו', עד האמר מראובן, הבאור — פרק ו', ועיקר ההלכה בירושלמי: חנוני שהיה נותן, עד שניהם ליטול, בשבועות פרק כל הנשבעין (דף מ"ה): לפיכך

פרוע; ואם אין עליו קיום — ישאלו העדים החתומין על זה השובר, אם לא ידעו, או שאין העדים מצוין, הואיל ומתחת ידי המלוה או מתחת ידי יורשיו יצא, — אין השובר כלום:

י. נמצא השטר בין שטרות פרוען, — הרי זה פרוע, ואף על פי שאין עדים על הכתב הנמצא; וכן אם נמצא כתוב בגופו של שטר, בין מפניו, בין מאחוריו, ואפילו במקצתו: שטר זה פרוע, או נפרע ממנו כך וכך, — עושין על פי הכתב, ואף על פי שאין על הכתב עדים, ואף על פי שיצא מתחת ידי המלוה, שאילו לא נפרע — לא היה כותב על השטר:

יא. המוציא שטר בין שטרותיו, ואין יודע מה טיבו, — יהיה מונח עד שיבא אליהו:

יב. האומר לבניו: שטר בין שטרותי פרוע, ואיני יודע אי זו היא, — שטרותיו כולן פרוען; נמצא לאחד שם שני שטרות, — הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע; אמר לחברו: שטר לך בידי פרוע, — הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע; חוב לך בידי פרוע, — כל שטרות שיש לו עליו כלן פרוען:

מגדל עז

אם מת התכוני, עד נשבע היסת ונפטר, מתשובת הגאון ז״ל: שטר שהיה ביד שליש, עד סוף הפרק, בסנהדרין פרק זה בורר (דף ל״א), ובמציעא פרק קמא (דף כ״א):

פרק שבעה עשר

א. מלוה שמת, ובא היורש לתבוע את הלוה בשטר שעליו, ואמר: פרעתי לאביך, והיורש אומר: איני יודע— אומרים לו עמוד ושלם לו; אמר: ישבע לי—הרי זה נשבע בנקיטת חפץ, שלא פקדנו אבא על ידי אחר, ושלא אמר לנו אבא בפיו, ושלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, וגובה:

ב. מת הלוה אחר שמת המלוה, ובא היורש להפרע מן היורש—לא יפרע אלא בשבועה, ואומר לו: תחלה ישבע שלא פקדנו אבא, ושלא אמר לנו אבא, ולא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, ואפילו היה היורש קטן המוטל בעריסה כשמת מורישו— הרי זה נשבע ונוטל, ואם צוה המלוה בשעת מיתתו, ששטר זה אינו פרוע,— יפרע היורש בלא שבועה אפילו מן היורש:

ג. מת הלוה תחלה, ואחר כך מת המלוה— אין יורשי מלוה נוטלין מיורשי לוה כלום, שבשעה שמת הלוה— נתחייב המלוה להשבע ואחר כך יטול, כמו שבארנו, וכבר מת,

מגדל עוז

פרק שבעה עשר

מלוה שמת ובא היורש, עד אין מוליאין מידם, בשבועת פרק כל הנשבעין (דף מ"ה), והבאור — בזה הפרק עלמו: לפיכך שטר חוב של יתומים כו', עד ונפרע מיורשי לוה, פרק קמא דכתובות, ובשבועות פרק כל הנשבעין (דף מ"ה מ"ח),

ואין אדם מוריש שבועה לבניו, שאינן יכולין להשבע: שלא נפרע אביהם כלום; ואם עבר הדיין והשביע יורשי מלוה, וגבו את חובן — אין מוציאין מידם; לפיכך שטר חוב של יתומים הבאים להפרע מן היתומים שמת אביהן הלוה תחלה — אין קורעין אותו ואין מגבין בו, אין גובין בו — שאין אדם מוריש שבועה לבניו, כמו שבארנו, ואין קורעין אותו — שמא יבא דיין שידון ויוציא בו:

ד. אפילו היה שם ערב, ומת הלוה תחלה לא יפרעו יורשי המלוה מן הערב, שאם תאמר יפרעו מן הערב, הרי הערב חוזר ונפרע מיורשי לוה:

ה. אין דנין מדין זה לכל הדומה לו, אלא הרי הפוגם את שטרו ומת, אף על פי שאינו גובה אלא בשבועה — הרי בניו נשבעין: שלא פקדנו אבא, ולא צונו אבא, ולא מצינו בין שטרותיו של אבא שכל השטר הזה פרוע, וגובין את שאר השטר בין מן המלוה, בין מיורשיו:

ו. יורש שבא לגבות מן היורש, ואמרו יורשי לוה: אמר לנו אבא: לא לויתי חוב זה, — הרי יורשי המלוה גובין שלא בשבועה, שכל האומר לא לויתי, כאומר לא פרעתי דמי; וכן מלוה שבא להפרע מיורשי לוה, ואמרו: אמר לנו אבא לא לויתי חוב זה — הרי זה גובהו בלא שבועה, אפילו (האמינו) בשטר כל זמן שאמר פרעתי, שכל האומר לא לויתי, כאומר לא פרעתי:

מגדל עוז

והגאון — בזה הפרק: אין דנין מדין זה וכו', עד כאומר לא פרעתי דמי, בשבועות פרק כל הנשבעין (שם), ובכתובות פרק הכותב (דף פ"ח): וכן מלוה שבא להפרע, עד כאומר לא פרעתי, פרק יש נוחלין: יורש שבא להפרע, עד נשבע אפילו

ז. יורש שבא להפרע מן הלוה בשטר שיש בו נאמנות לכוה, כל זמן שיאמר פרעתי — הרי הלוה נשבע היסת שפרע לשטר זה ונפטר, אף על פי שלא כתב לו: והרי אתה נאמן על יורשי, שעקר השטר — על תנאי זה היה, אם התנה עליו שיהא נאמן בלא שום שבועה, — אינו נשבע אפילו ליורשי מלוה:

ח. יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו, ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו — אין קורעין את השטר, ואין מגבין בו עד שיגדלו היתומים, שמא שובר זה מזויף הוא, ולפיכך לא הוציאו הלוה בחיי אביו:

ט. המוציא שטר חוב על חברו, והיה כתוב בבבל — מגבהו ממעות בבל: היה כתוב בארץ ישראל — מגבהו ממעות ארץ ישראל, מה שאין כן בכתובה; לא היה בשטר שם מקום, והוציאו בבבל — מגבידו ממעות בבל; הוציאו בארץ ישראל — מגבהו ממעות ארץ ישראל; בא לגבות ממעות המקום שיצא בו השטר, וטען הלוה: שהמעות שאני חייב לו — מכסף שהוא פחות מזה המטבע — ישבע המלוה ויטול; היה בו כסף סתם, — מה שירצה לוה מגבהו; מכאן אתה לומד: ששטר שאין בו שם מקום שנכתב בו — כשר לכל דבר, והוא הדין לשטר שאין בו זמן כלל, שהוא כשר, אף על פי שעדות זו אי אתה יכול להזימה, שאין מדקדקין בדיני ממונות בדרישה וחקירה, כמו שיתבאר, כדי שלא תנעול דלת בפני

מגדל עוז

ליורשי מלוה, פרק הכותב: יורש קטן שהיה שטר חוב כו׳, עד בחיי אביהם, פרק קמא דבבא בתרא (דף ז׳ ע"ב): המוציא שטר חוב על חברו, עד מגבהו, פרק בתרא דכתובות (דף ק"י):

לווין ; ולפיכך שטרי חוב המאוחרין–כשרין, אף על פי שאין אתה יכול להזימן, כמו שיתבאר במקומו:

פרק שמנה עשר

א. המלוה את חברו סתם–הרי כל נכסיו אחראין וערבאין לחוב זה ; לפיכך כשיבא לגבות–תיבע את בעל חובו תחלה, אם מצא עמו נכסין, בין מטלטלין, בין קרקעות, – גובה מהן ברצון הלוה ; ואם לא נתן הלוה מרעתו, –מגבין אותו בית דין ; לא הספיק לו כל הנמצא כנגד שטר חובו, –הרי זה גובה מכל הקרקעות שהיו ללוה, אף על פי שהן עתה מכורין לאחרים, או נתונים

מגדל עוז

מכאן אתה למד, עד סוף הפרק, הסכמת הגאונים ז״ל, ורבותינו נשמתם עדן, והבאור — פי״ט דהלכות עדות:

פרק שמונה עשר

המלוה את חברו וכו׳, עד והוא הנקרא טורף, פרק קמא דמציעא (דף י״ד): במה דברים אמורים בקרקעות שהיו לו, עד שבממון קיים, פרק חזקת הבתים (דף מ״ד): עשה שדהו אפותיקי, עד מן המשועבדים לעולם, פרק קמא דנזקין, ובהלכות גטין פרק השולח, וביבמות ירושלמי ריש פרק אלמנה לכהן גדול: עשה שדהו אפותיקי לבעל חוב וכו׳, עד אבל אם מכרה ממכר עולם אינה מכורה: כתב הראב״ד ז״ל: לא הבחין ולא הבין דרך הירושלמי, אשר מצא על זאת המימרא, עד כאן לשונו: ואני אומר: כבר קדמני בזה רבינו הגדול הרמב״ן

במתנה. הואיל ומכר הלוה או נתן אחר שנשתעבד בחוב זה — הרי זה מוציא מיד הלקוחות, או מיד בעלי המתנות, וזהו הנקרא טורף; במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה, אבל נכסים הבאין לו לאחר שלוה — לא נשתעבדו לבעל חוב, ואינו טורפן; ואם התנה עליו: שכל נכסים שיקנה, יהיו משועבדים להפרע מהן, וקנה אחר שלוה, ומכר, או נתן — הרי בעל חוב טורף מהן:

מגדל עוז

ז"ל, והשיב תשובות נלחות בספר מלחמות, וזה לשונו: בגטין פרק השולח, כתוב בהלכות ירושלמי על העושה שדהו אפיתיקי לבעל חוב, ולכתובה אשה, ומכרה, — מכורה, והלוקח יחוש לעצמו; רבי שמעון בן גמליאל אומר: לאשה בכתובתה, — אינה מכורה, שלא עלה על דעת שתהא אשה מחזרת על בתי דינין, הוי בשמכרן לשעה אנן קיימין, אבל מכרן לעולם אינן מכורין, (ומה) שכתב הראב"ד ז"ל: אני איני יודע למה הביאו כאן, כי אין זה דומה למה שאמרו בשמועה זו, כי מה שנאמר כאן — הוא באפותיקי סתם, ולאשה בכתובתה, לא באותן ג' שדות שנכתבו בכתובתה, שקבלן עליה כצאן ברזל, אלא באפותיקי אחר, שהוא חוץ לכתובה, ואותה הברייתא שהוזכרה בירושלמי, באפותיקי גמור לבעל חובו, ולאשה באותן ג' שדות של צאן ברזל, שנכתבין לאשה בכתובתה, ועליהם אמרו מכורה לשעה, והלוקח יחוש לעצמו, שאם לא הניח שאר נכסים, כשיבא לגבות — תהא יוצאה מתחת ידו, לפי שאינן מכורין לעולם, ואילו באפותיקי האמור בשמועתינו אמרו: גובין משאר נכסים, אלמא אותה שדה של אפותיקי מכורה לעולם, ושמע מינה דאפותיקי סתם קאמר, ורבי שמעון בן גמליאל פליג בתרוייהו, דאפותיקי סתם אמר רבי שמעון בן גמליאל מכורה לשעה, אבל כשתבא האשה לגבות — גובה ממנו, ובאפותיקי גמור שהן ג' שדות של צאן ברזל, — אפילו לשעה אינן מכורין; ונראה לי דבאפותיקו סתם, קיימא לן כרבנן, שגובין משאר

ב. אין כל הדברים אמורים אלא בקרקע, אבל המטלטלין, - אין עליהן אחריות, אפילו מטלטלין שהיו לו בעת שלוה, שמכרן לשעתו, - אין בעל חוב טורף אותן; הקנה לבעל חובו כל המטלטלין על גב קרקע שיש לו, להיותו נפרע מן הכל, - הרי זה טורף מאותן המטלטלין; והוא שיכתוב לו בשטר חובו: שהקניתי לך מטלטלין שיש לי, על גב הקרקע שיש לי, שלא כאסמכתא, ושלא כטופסי השטרות; וכן אם כתב: שכל נכסים שאני עתיד לקנות,

מגדל עוז

נכסים, אחד בעל חוב, ואחד כתובת אשה, בשטפה נהר, אבל נכסי צאן ברזל — הלכה כרבי שמעון בן גמליאל, שאפילו לשעה אינן מכורין, דהא איפליגו בהו רבי יוחנן ורבי אלעזר בירושלמי, והכי איתא התם: רבי יעקב בר אחא אמר: בנכסי צאן ברזל פליגי רבי יוחנן ורבי אליעזר, רבי יוחנן אמר: אם מכרן — אינן מכורין, אמר לו רבי אלעזר: אוכלין בתרומה, ואתמר מכרן אינן מכורין, אמר ליה: הרי עבדי מלוג אוכלין מכחו, ואתמר מכרן — אינן מכורין, משלך נתנו לך, בדין הוא שלא יאכל בתרומה, והם אמרו אוכלין, והם אמרו מכרן אינן מכורין, במה אנן קיימין? בשמכרן לשעה, אבל מכרן לעולם — דברי הכל אינן מכורין, אם במכרן לעולם, אבל מכרן לשעה — דברי הכל מכורין, נשמעינה מן הדא: העושה שדהו אפותיקי לבעל חובו ולכתובת אשה, ומכרה, — מכורה, והלוקח יחוש לעצמו; רבי שמעון בן גמליאל אומר: לכתובת אשה — אינה מכורה כו', הוי בשמכרן לשעה אנן קיימינן, אבל במכרן לעולם, - דברי הכל אינן מכורין, רבי אלעזר כרבנן, רבי יוחנן כרבי שמעון בן גמליאל, וכיון דקאי רבי יוחנן כותיה, — הלכתא כותיה; ואמרינן נמי: ייחד לה ארעא בארבע מארכתא, או אפילו בחד מארה, — שקלא ליה בלא שבועה, בין מן היורשין, בין מן הלקוחות, אלמא אינו מכור כלל, שאם היה מכור — אינו יוצא מרשות לוקח בלא

בין קרקעות, בין מטלטלין, — הרי הן משועבדים לך להפרע מהן, והמטלטלין קנוין לך על גב הקרקעות, להפרע מהן, שלא כאסמכתא, ושלא כטופסי השטרות, — הרי זה טורף אף מן המטלטלין שקנה הלוה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון — קיים:

ג. עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו, או לאשה בכתובתה, והוא שיכתוב להן: מכאן תגבו, ושטפה נהר, — הרי זה גובה משאר נכסים, וטורף אותן; ואם התנה עמו: שלא

מגדל עוז

שום שבועה, ובגמרא: המכנסת שום לבעלה, ורצה הבעל למכור, — לא ימכור, ואמרינן נמי בכתובות: כל היכא דאמור רבנן לא ליזבון, אף על גב דזבן, — לא הוו זביניה זביני, אלא אם כן פירשו; אם מכרו — מכור, דקא מפרש לענין נכסי מלוג לאשה, פרק האשה שנפלו לה נכסים, וסלקא שמעתא בהכי, הילכך אפילו לשעה אינן מכורים, כנ"ל באמת, עד כאן דברי הרב, מכאן ואילך דברי התלמיד: אמר המחבר: וזה הירושלמי נשאל עליו רבינו הגדול ז"ל, והשיב: שהוא באפותיקי סתם, והלוקח יחוש לעצמו, להשאיר נכסים לבעל חוב לדחות אצלם, שיאמר לו: הנחתי לך מקום לגבות ממנו, והיא הברייתא ששנויה כאן בגמרא שלנו, וכבר נמצא במסכת שביעית בפרק אחרון גירסא ירושלמית: המשעבד שדה לחברו, והלך ומכרה, רבי אחא אמר: מכורה לשעה, רבי יוסי אמר: אינה מכורה לשעה; והוינן בה: הכותב שדה אפותיקי לאשה בכתובתה, ולבעל חוב בחובו, ומכרה, — הרי זו מכורה, והלוקח יחוש לעצמו! ופריק: מתניתא בשאמר: יהא לך פרעון מזו; מה פליגין? בשאמר: לא יהא לך פרעון אלא מזו, והרי זה מבואר; ואם תאמר מה יחוש הלוקח לעצמו, יותר משאר הלוקחים, ממי שיש עליהם בעל חוב וכתובה? יש לומר: שאר מלוין — דעתן להסתלק במעות, ומחזרין אחריהם, וזה דעתו על אותה (שדה),

יהיה לו פרעון אלא מזו , — אינו גובה משאר נכסים ; וכן אם לוה ממנו, ופירש שאין לו אחריות עליו , — הרי זה אינו גובה מן המשועבדין לעולם :

ד . עשה שדהו אפותיקי לבעל חובו , או לאשה בכתובתה, ומכרה , — הרי זו מכורה , וכשיבא בעל חוב לגבות , אם לא ימצא נכסים בני חורין — יטרוף אותה ; במה דברים אמורים ? בשמכר לשעה , אבל מכרה ממכר עולם , — אינה מכורה :

מגדל עז

והוא יחזור לגבותה ממנו ; ועיד: לפי שכל המלוין צריכין שבועה : או כיון שיחד לה , אינה צריכה שבועה ; אי נמי מלתא בעלמא קאמר , יחוש כשאר לוקחין משועבדין ; וענין הירושלמי שבמסכת יבמות — ברור הוא שנחלקו רבי יוחנן ורבי אלעזר בנכסי צאן ברזל , רבי יוחנן אמר: אינן מכורין , דידה הין , ורבי אלעזר אמר: מכורין , ברשותיה קיימי , ושאלו בגמרא במכורין לשעה פליגי? דרבי יוחנן מבטל המכר מיד , דומיא דנכסי מלוג שלה , אי במכורין לעולם פליגי ? ורבי אלעזר מקיים המכר לעולם , וגובה משאר הנכסים שיש להן אחריות , אבל מהן אינו גובה לעולם , דמטלטלי דבעל נינהו , והביאו ראיה מזו הברייתא , דהעושה שדהו אפותיקי , דפליגי רבן שמעון בן גמליאל ורבנן , ואין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינין , אמרי אתיא דרבי אלעזר כרבנן , ודרבי יוחנן כרבי שמעון בן גמליאל , הוי בשמכרן לשעה אנן קיימין , ורבי יוחנן מבטל , מפני שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינין , ואין לה עסק עם אחרים , ואפילו מתיים דבעל בטל המקח , ורבי אלעזר סבר כרבנן , הילכך אין חוששין לכך , עד שתבא לגבות , ואם לא מצאה נכסים , — גובה מהן , כדין אפותיקי , זהו דרך הירושלמי ברור ומפורש ; ורבינו הגדול שכתב גבי שדה: הוי בשמכרן לשעה אנן קיימין , אבל במכרן לעולם — דברי הכל אינן מכורין , — שיטה שבגמרא ירושלמית

ה. עשה שורו אפותיקי, ומכרו — אין בעל חוב גובה ממנו וכן שאר המטלטלין, מפני שאין להן קול:

ו. עבד שעשאהו רבו אפותיקי, ושחררו, אף על פי שכתב לו: לא יהיה לך פרעון אלא מזה, — יצא לחרות; וכן אם הקדישו, שהחמץ והשחרור וההקדש — מפקיעין

מגדל עוז

תפס, ודבר פשוט דמשדה של אפותיקי, ודאי גובה ממנו, אם אין לו אחר, ולא הוצרך הירושלמי הזה לדעת חכמים, אלא לומר: דהעושה שדהו אפותיקי, — גובה משאר נכסים השנויים בגמרא שלנו, כשמכרה לאחר הוא, והיא הברייתא השנויה בירושלמי; ואני אזר עתה לדינו של הראב״ד ז״ל באפותיקי מפורש, שהוא מבטל המכר לשעה, ואין דינו נכון, וכבר נדחה הדין הזה מהיותו נלמד מן הירושלמי, שאינו אלא באפותיקי סתם, ומחלוקת רבי יוחנן ורבי אלעזר — בנכסי צאן ברזל שלה הוא, ובגמרא שלנו מפורש בפלוגתא דמכנסת שום לבעלה, היא אומרת: כלים אני נוטלת, והוא אומר: דמים אני נותן, רב יהודה אומר: הדין עמה, משום שבח בית אביה, דידה הוו; ואתמר עלה נמי: אף על גב דתניא כותיה דרבי אמי, — מסתברא כותיה דרב יהודה, משום שבח בית אביה, דשמעת מינה דליתיה להאי דינא, אלא בנכסי צאן ברזל שהכניסה מבית אביה, דאיכון שבח שלהן, אבל בשדה שכתב לה אפותיקי משלו לכתובתה התוספת, — הדין עמו, וכיון שהדין עמו ליתן דמים — מכורין הן, כדמוכח התם בגמרא בהדיא, דמייתי: תניא כותיה דרב יהודה, דהדין עמו, מדתניא רצה הבעל למכור, לא ימכור וכו׳, וכן הא דאתמר בכתובות: יחד לה ארעא בארבע מאה זוזא, או בחד מנה, — נוטלת בלא שבועה, לא שלא תהא מכורה כלל, אדרבה מדאיצטריך להו למימר: גובה בלא שבועה,

מיד שעבוד, והרי בעל חוב גובה חובו מן הלוה, וכותב עליו שטר בחובו, וטורף מזמן זה השטר; ולמה הוא חייב לשלם? מפני שגורם לאבד ממון חברו, וכל הגורם להזיק - משלם, כמו שבארנו במקומו; וכופין את רבו השני לשחררו, מפני תקון העולם, שלא ימצאנו בשוק ויאמר לו: עבדי אתה:

ז. המקדיש נכסיו, — אין בעל חוב יכול לטרוף מן ההקדש, שההקדש מפקיע השעבוד; וכשפודין הקרקע מיד

מגדל עז

שמע מנה שהמקח קיים, עד שעת גביית כתובתה, אלא שאין לחוש לתפסת גררי אחר היחוד הזה, שכבר סמכה דעת שניהם עליו, דאלו במקח בעל מיד, — לא איירי התם, דבשבועה של יתומים עסקינן, תדע: שהרי לענין אפותיקי סתם או מפורש — אין בו חלוק בין מכר לו מגרים אחד, או ארבעה, או שלא מכר כלל, אלא שיחד שדה שיש בעיר פלונית משועבדת לך, ולא יהא לך פירעון אלא ממנה, אלא דין אחד לשבועה, מפני סמיכות דעתה של אשה ושל בעל; ותדע: דהא מטלטלי ואיתנהו בעיניהו בלא שבועה, ואם מכרן — מכורין אף לעולם, שהעושה שורו אפותיקי לבעל חוב, ומכרו, — אין בעל חוב גובה ממנו, ולא כתובת אשה, דטעמא משום דלית לה קלא היא, לא שנא בעל חוב, ולא שנא כתובת אשה, והכא לא איירי בדאקני מטלטלי אגב מקרקעי, כדרבא; ועוד: שהרי נחלקו בירושלמי באפותיקי מפורש לבעל חוב, ורבי אחא אמר: מכורה לשעה, וסוגיין בגמרא דילן כותיה, כדמשמע בהדיא בבבא מציעא, ובשאר דוכתי טובא, דלוקח שדה של אפותיקי מפורש, מקחו מקח, — אינו אלא שלא יסלקנו לוקח בדמים בשעת גבייה, אבל לוה מסלקו בזוזי, אפילו בשעת תביעה, והרי הרב ז״ל מודה כן, וכיון שבעל חוב מכרו מכור לשעה, אף באשה למה יבטל מכר מיד, לא מצינו לדעת חכמים שיפה כח אשה משל בעל חוב, אלא

ההקדש, — אומדין כמה אדם רוצה לתן בשדה זו, על מנת שיתן לבעל חוב את חובו, ולאשה כתובתה; לפיכך לכשתפדה, ותצא לחולין ביד הלוקח, — יבא בעל חוב ויטרוף אותה, או האשה בכתובתה, כמו שבארנו בערכין:

ח. בעל חוב שבא לטרוף, אם יש מעות ללוקח, — יכול לסלקו, ונתן לו דמי מה שהוא טורף, וחוזר הלוקח ותובע למוכר; ואם עשה אותו אפותיקי — אינו יכול לסלקו בדמים:

מגדל עוז

אדרבה מקולי כתובה אנו שונין בהן בהרבה מקומות, ולא שמענו הדעת הזו, אלא לרבן שמעון בן גמליאל, שהיא שונה חומרי כתובה בכל מקום, ואין הלכה כמותו; ואל תשיבני יבמה, שמבטלת מקח מיד, כדאתמר בכתובות: בין חלק ואחר כך יבם, בין יבם ואחר כך חלק, — לא עשה ולא כלום, דהתם כבר הגיע שעת גבייתא של כתובה זו שלה, והעמידו כל הנכסים ברשותה, ועשו אותן כאילו הכניסתן מלוג ליבם, וכבר פירשתי בחבור הזה במסכת יבמות, בהא דתניא התם: המכנסת שום לבעלה, ורצה הבעל למכור — לא ימכור, מכרן שניהם לפרנסה, זה היה מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל, ואמר: הבעל מוציא מיד הלקוחות, דרישא ודאי בשום שלה הלכה פסוקה, כדרב יהודה דאמר: הדין עמה משום שבח בית אביה, בשום שלו לא ימכור, מכר הוא, בין לפרנסה, בין לשאר דברים, הוא אינו מוציא מיד הלקוחות לעולם, היא מוציאה מידם לכשתבא לגבות כתובתה מהן, ודברי רבן שמעון בן גמליאל שאמר: הבעל מוציא, משום דקסבר מקח בטל מהן מיד, לפי שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינין, הילכך אפילו הוא עצמו מוציא — אין הלכה כן, וזהו שכתוב בהלכות, והאי מכרו שניהם לפרנסה דקאמר רבן שמעון בן גמליאל: הבעל מוציא, — לא אפשיטא שפיר, דנעביד מעשה, ובגמרא נמי רמיזא, דתניא כותיה דרבי

ט ראובן שהיה חייב לשמעון מאתים, והיו לו שתי שדות, ומכר אחת מהן ללוי במנה, וחזר ומכר לו השניה במנה, ובא שמעון וטרף אחת במנה, וחזר לטרוף השניה במנה הנשאר לו, והביא לו מאתים, ואמר לו: אם תרצה להיות השדה שטרפת שומה לך, בכל המאתים שיש לך, — הרי מוטב, ואם לאו, — הילך מאתים של חובך, והסתלק. —

מגדל עוז

אמי: עבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש, ותניא כותיה דרב יהודה: המכנסת שום וכו', ואמר רבא אמר רב נחמן: הלכה כרב יהודה, ואמר ליה רבא לרב נחמן: והתניא כותיה דרבי אמי! אמר ליה: אף על גב דתניא כותיה דרבי אמי, הלכה כרב יהודה, משום שבח בית אביה, מדקא הוי בה רבא בהאי לישנא: והתניא כותיה דרבי אמי, — משמע דכרבי אמי תניא, וכרב יהודה לא תניא, אלמא חוששין היו לומר הברייתא, שבלשון יחיד הם שונין אותה, לרבי שמעון בן גמליאל, ולא לרבנן, ודע שסבר נמצא למקצת הגאונים כן, דבנדה שהכניסה צאן ברזל — מקח בטל מיד, אבל לא בשאר נכסים כולן, ומי שרוצה לקיים הלכה כרבי שמעון בן גמליאל, במכרו שניהם לפרנסה, לפי דעתי יפרשו שום שהכנים לה משלו, כגון שהכניסה לו ממון של נדוניא, ושמו שדה שלו כנגד ממון הנדוניא, וכתב לה שיהא אותו שדה במקום השום, ואחריות השדה על כל נכסיו, בזו אמרו: שאף על פי שלא הוחזק שדה לבני משפחה — יש בו משום שבח בית אביה, והרי הוא לה קנוי כממון הנדוניא, והדין עמה ליטול אותו משום שבח בית אביה, לפיכך מכר בטל בו מיד, והוי כרבא, והתניא כותיה דרבי אמי — יש לפרש, משום דס"ד דרב נחמן משום סיועא דברייתא פסק כרב יהודה, ואקשי ליה: אטו כרב יהודה תניא, כרבי אמי לא תניא! אמר ליה: אף על גב דתניא נמי כותיה, מסתברא כרב יהודה,

הדין עם לוי; רצה שמעון ועמד בה, אף על פי שקבלה במאתים, — אין לוי חוזר ותובע ראובן אלא במנה:

י. מת ראובן, והניח שדה אחת שוה מאה, ובא שמעון וטרפה, ונתנו לו היתומים מאה מן המטלטלין שהניח אביהן, וסלקוהו, — הרי זה חוזר וטורף אותה בשאר חובו, שמאה שנתנו לו, — מצוה עשו, שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם; ואם אמרו לו: אלו במאה דמי השדה

מגדל עוז

ואין דרך מתחוור לפסוק הלכה כלשון בריית׳, אלא בענין הזה וכיוצא בו, דמכל מקום בנכסים שלו, בין של אפותיקי סתם, בין של מפורש, — המקח קיים, עד שתבא לגבות כתובתה; ושוב חפשתי בדברי הגאונים, ומצאתי לבעל המתיבתא, שכתב בפירוש אותן שלש שדות, אחת שכתב להם שום משלו, דשיימין לתכשיטין ולמאני, כלומר: דנדוניא, ואמר לו דמיהן כן וכן, ודמי ארעא כן וכן, הא ארעא חלופיהון, ופטירנא מן אחריות תכשיטים ומאני, קרובים דברי הגאון לדברינו, והאמת יורה דרכו, עד כאן לשונו בספר המלחמות מסדר נשים; ועיניך הרואות: כי ר"מ ז"ל הבחין, והביא דרך הירושלמי שמצא שם בואת המימרא, מפרק קמא דנזיקין, ובגטין פרק השולח, והדרך הארוכה כמה וכמה, קצרה למה וכמה, כפי קבלתו וסברתו, וכן כל מדברותיו, לא זז ממדת רבותיו ולשונם ועניינם; שוב מצאתי לר"ס ז"ל מקיני, שכתב כן אות באות: עשה עבדו אפותיקי וכו׳, עד שאין לו קול, פרק קמא דנזיקין, ופרק המניח, ובבבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף מ"ד): עבד שעשאו רבו אפותיקי וכו׳, עד עבדי אתה, בגטין פרק השולח (דף מ׳), והבאור — פרק ראשון, ופרק חמישי דהלכות חובל ומזיק: המקדיש נכסיו אין בעל חוב, עד כמו שבארנו בערכין, במסכת ערכין פרק שום היתומים (דף כ"ג): בעל חוב שבא

שטרפת, — אינו יכול לחזור ולטרוף אותה פעם אחרת בשאר חובו:

פרק תשעה עשר

א. כשיורדין בית דין לנכסי הלוה, לגבות מהן, — לא יגבו לבעל חוב אלא מן הבינונית שבקרקעותיו; ודין תורה: שיגבה בעל חוב מן הזבורית, שנאמר: [י] בחוץ תעמד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא וכולי; מה דרכו של אדם להוציא? פחות בכליו, ואבל תקנו חכמים בבינונית, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין; במה דברים אמורים? כבא להפרע מן הלוה עצמו; אבל הבא להפרע מן היורשין, בין קטנים, בין גדולים, — לא יפרע אלא מן הזבורית:

ב. אין נפרעים מנכסים משועבדין, במקום שיש נכסים בני חורין, ואפילו היו בני חורין זבורית, והמשועבדין

[י] דברים כ"ד

מגדל עוז

לטרף כו', עד סוף הפרק, פרק מי שהיה נשוי (דף נ"א):

פרק תשעה עשר

כשיורדין בית דין לנכסי הלוה, עד בפני לווין, פרק קמא דבבא קמא (דף ח'), ובגטין פרק הנזקין (דף מ"ח):
במה דברים אמורים כשבא להפרע, עד מן הזיבורית, בערכין פרק שום היתומים (דף כ"א כ"ב), ובגיטין פרק הנזקין שם, ובשבועות פרק שבועת הדיינין: אין נפרעין מנכסים משועבדין, עד כאילו אינן, בגטין פרק הנזקין (דף מ"ח נ'), ובכתובות

בינונית או עידית, בין שמכרם בין שנתנם; נשתדפו בני חורין – הרי זה טורף מן המשועבדין, שכיון שנשחתו – כאילו אינם:

ג. ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון, וחזר שמעון ומכר שדה אחת מהן ללוי, ובא בעל חוב של ראובן לטרוף,– רצה מזה גובה, רצה מזה גובה; במה דברים אמורים? כשלקח לוי בינונית; אבל אם לקח עידית או זבורית,– אינו טורף מלוי, שהרי זה אומר לו: כפני זה טרחתי ולקחתי שדה שאין דינך לגבות ממנו; וכן אם לקח לוי בינונית, והניח אצל שמעון בינונית, כמו הבינונית שלקח, – אינו טורף מלוי, שהרי זה אומר לו: הנחתי לך מקום לגבות ממנו:

ד. כבר בארנו: שהנזקין שמין להן בעידית, ובעל חוב בבינונית, וכתובת אשה בזבורית; היו לו עידית וזבורית –

מגדל עוז

פרק מי שהיה נשוי (דף צ"ה): ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון וכו', עד הנחתי לך מקום לגבות ממנו, פרק קמא דנזיקין (דף ח'), ובכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף צ"ב): כבר בארנו שהנזקין וכו', עד שישייר לפניו, הכל פרק קמא דנזיקין, ובגטין ריש פרק הנזקין (דף מ"ח), והבאור — כל אחת מהן במקימו, הנזקין פרק א' דהלכות נזקי ממון, ופרק י"ד, ובהלכות חובל ומזיק פרק ז': וכתובת אשה בזיבורית, בזה הפרק, ופרק י"ו דהלכות אישות: מכרן לג' בני אדם וכו', עד טורפין מן השני, הכל פרק קמא דנזיקין (דף ח'): מכר הלוה שדה ללוקח וכו', עד וכן דין האשה בכתובתה: כתב הראב"ד ז"ל: זה הפירוש למה שאמרו: וכן בעל חוב ושני לקוחות, ובחיי ראשי, לא ראיתי בכל ספריו טעות גדולה כזו, מכמה תשובות, האחת: שאין זו החלילה, אלא כשמכר הלוקח ראשון לשני באחריות,

נזקין בעידית, בעל חוב (וכתובת אשה) בזבורית: היו לו עידית ובינונית, — נזקין בעידית, ובעל חוב וכתובת אשה בבינונית: היו לו זבורית ובינונית בלבד, — נזקין ובעל חוב בבינונית, וכתובת אשה בזבורית:

ה. מכרן לשלשה בני אדם בבת אחת, — הרי כולן נכנסו תחת הבעלים, והנזקין טורפין מן העידית, ובעל חוב טורף מן הבינונית, וכתובת אשה טורפת מן הזבורית; מכרן לזה אחר זה — כולן טורפין מן האחרון לא הספיק, — טורפין משלפניו; לא הספיק, — טורפין מלפני פניו, אפילו היה האחרון הוא שלקח הזבורית, שהרי הלוקח הקודם אומר לטורף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו:

ו. מכרן לאחר זה אחר זה, — הרי הלוקח נכנס תחת הבעלים; במה דברים אמורים? שלקח עידית באחרונה;

מגדל עוז

ומשנתנו אין בו הפלגה, וקאמר: וכן בעל חוב; והשנית: משנתנו בפשרה מתחלה לשלשתן, וכאן אין הפשרה אלא לשני בעלי חוב, ואחד מן הלקוחות, שהרי אחד מן הלקוחות קבל מעותיו, והשלישית: שאף לשנים אין כאן פשרה, כי כשיטרוף בעל חוב השדה מלוקח שני, הלך אצל לוקח ראשון, ולקח מעותיו, כשיבא לוקח ראשון ויוציא השדה מבעל חוב, אותו בעל חוב על מי יחזור? והלוקח שני כבר לקח מעותיו, והלך לו, נמצא הוא לבדו מפסיד; והרביעית: שאף לכתחלה אין בעל חוב יכול לטרוף מלוקח שני, משום דאמר ליה: אי שתקת שתקת, ואי לא — מהדרנא שטרא למריה, וכן הדין למי שאבדה לו שדהו; ועל זה הדרך, חולקין אפילו הן מאה, כשיצאו לגבות כאחת, עד כאן לשונו: ואני אומר: בעל כרחי אני צריך לומר: כי לשון זה לא יצא מפי רבינו הראב"ד ז"ל, או ספרו היה חסר, או הקורא לא השמיע לאזניו, והנני אובין במרעא לישראל, ואתה

אבל לקח זבורית באחרונה — כולן גובין מן הזבורית, שהרי אומר לטורף: כשיבא לגבות מן השדה שלקח תחלה — הרי הנחתי לך מקום לגבות ממנו; ולמה אינו אומר לו הטורף כך אם לקח עידית באחרונה, ותגבה האשה ובעל חוב מן העידית שלקח באחרונה? שזו תקנה היא ללוקח, והרי אומר לוקח להן: אי אפשי בתקנה זו, אלא כל אחד מכם יגבה מן הראוי לו:

ז. מכרן לאחד זו אחר זו, ומכר לו עידית באחרונה, וחזר הלוקח ומכר זבורית ובינונית, ושייר עידית לפניו, — כלן גובין מן העידית, שהרי אין לו במה ידחה אותם; מכר עידית, והניח בינונית וזבורית, — הנזקין טורפין מן העידית שביד לוקח השני, ובעל חוב וכתובת אשה — גובין מבינונית וזבורית ששייר לפניו:

מגדל עוז

הט אזנך ודע, כי שלהי פרק מי שהיה נשוי (דף צ"ה): מי שהיה נשוי שתי נשים, ומכר את שדהו, וכתבה הראשונה ללוקח, דין ודברים אין לי עמך, השניה מוציאה מיד הלוקח, והראשונה מיד השניה, והלוקח מיד הראשונה, וחוזרין חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהם, וכן בעל חוב, וכן אשה בעלת חוב, עד כאן לשון המשנה; וכתבה ר"מ ז"ל על צורה פרק י"ז דהלכות אישות, בדיני הכתובה דדמי לה, ובכאן צורה בדין בעל חוב, כסיפא דידה, בענין בעל חוב דדמי ליה, בזה הלשון שהעתקתי, שהוא שלהי זה הפרק, והוא כפירוש המשנה, ולא כמי שכתב הכותב בהשגות, ופירוש הא דגרסינן עלה גמרא דפרק מי שהיה נשוי: תנא וכן בעל חוב, ושני לקוחות כתבה למעלה מזאת הפיסקא, וז"ל: מי שלוה מאחד, ואחר כך מכר הלוה נכסיו לשנים, וכתב בעל חוב ללוקח השני: דין ודברים אין לי עמך, וקנו מידו, — אינו יכול לטרוף מלוקח ראשון, שהרי אומר לו: הנחתי לך מקום לגבות ממנו אצל בעל חובך, והם

ח. מי שלוה מאחד, ואח־ כך מכר הלוה נכסיו לשנים, וכתב בעל חוב ללוקח שני: דין ודברים אין לי עמך, וקנו מידו, – אינו יכול לטרוף מלוקח ראשון, שהרי אומר לו: הנחתי לך מקום לגבות ממנו אצל בעל חובך, מן הנכסים שקנה לוקח שני אח־י, ואתה הפסדת על עצמך, שהרי סלקת עצמך מהן; והוא הדין לאשה בכתובתה, אם כתבה לשני, – אבדה כתובתה, ואינה יכולה לטרוף; אבל אם כתבו לראשון, – טורפין מן השני; מכר הלוה שדה ללוקח, ומכרה לוקח ראשון ללוקח שני, וכתב המלוה ללוקח ראשון: דין ודברים אין לי עמך, וקנו מידו, – הרי בעל חוב טורף מלוקח שני אותה השדה, ולוקח ראשון טורף אותה מבעל חוב, שהרי כתב לו; ולוקח שני טורף אותה מלוקח ראשון, שהרי הוא מכרה לו, ובעל חוב חוזר וטורף משני, וחוזרין חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהן, וכן האשה בכתובתה:

מגדל עוז

הנכסים שקנה לוקח שני אחרי, ואתה הפסדת על עצמך, שהרי סלקת עצמך מהן, והוא הדין לאשה בכתובתה, אם כתבה לשני, — אבדה כתובתה, ואינה יכולה לטרוף, אבל אם כתבו לראשון — גובין מן השני, עד כאן לשונו; וכן פירשה ז"ל, וכן פירש ר"מ ז"ל מקוצי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל, אות באות, וזה פשוט, שאם הם לשון ההשגות, מוכיח שיש בלשון טעות סופר מפורסם, דוק ותשכח, ואם אמת שילא מפי הראב"ד ז"ל, ואף כי ראה ושמע הספר הישר, — לא היה אלא לצדק דברי שניהם, והודה בלשונו זה, שלא ראה לעולם בספרי ר"מ ז"ל טעות גדול, כי אם זה, ואינו כלום, ממילא נתבטלו האחרים, והיא הודאה גדולה מפיו הקדוש, ועל זה הנחתי ידי על בני מעי, ואמרתי שישו בני מעי שישו לדברי ר"מ ז"ל, אם גדולה שבהן כך, קטנית שבהן על אחת כמה וכמה:

פרק עשרים

א. מי שיש לו חובות הרבה, כל שקדם חובו - גובה תחלה, בין מן הלוה עצמו, בין מן הלקוחות, ואם קדם האחרון וגבה מידו שכל שקדם חובו, - זכה; במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה, אבל הקרקעות שקנה אחר שלוה מבעלי חובות הרבה, אף על פי שכתב לכל אחד מהן: מה שאני עתיד לקנות - משועבד לך, - אין בהן דין קרימה, אלא כלן שוין, וכל שקדם וגבה, - זכה, אף על פי שהוא אחרון:

ב. לוה, וכתב לו: שאני עתיד לקנות - משועבד לך, ואחר כך קנה שדה, וחזר ולוה מאחר, - הרי השדה משועבד לראשון, והוא קודם לגבות, וכן אפילו היו מאה - אין דין קדימה במטלטלין, אלא כל שקדם וגבה מהן, - זכה, אף על פי שהוא אחרון; קדם אחר משאר אדם, ותפס מן המטלטלין של זה, כדי לזכות כאחד מבעלי חובות, - לא זכה, שכל התופס לבעל חוב, במקום שיש עליו חוב לאחרים, - לא קנה; אבל אין עליו חוב לאחרים - קנה לו; וכן אם אמר לו הלוה: זכה בחפץ זה לפלוני, - זכה לו, ואין אחד מבעלי חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין, שכבר זכה בהן אחר:

מגדל עוז

פרק עשרים

מי שיש לו עליו חובות, עד אף על פי שהוא אחרון, בבבא בתרא פרק מי שמת (דף קנ"ז), ובכתובות פרק מי שהיה

ג. שטרות שזמן כולן יום אחד, או שעה אחת – במקום שכותבין שעות, – כל שקדם מהן וגבה, בין קרקע, בין מטלטלין, – זכה:

ד. באו כולן ביחד לגבות, וכן בעלי חובות שכל אחד מהן קודם לזמן חברו, שבאו לגבות מן המטלטלין, שהרי אין בהן דין קדימה, או שבאו לגבות מקרקע שקנה הלוה, לאחר שלוה מן האחרון שבהן, ואין בנכסים כדי שיגבה כל אחד מהן את חובו, – מחלקין ביניהן; כיצד חולקין? אם כשיתחלק הממון הנמצא על מנינם, יגיע לפחות שבהן כשעור חובו, או פחות, – חולקים לפי מנינם בשוה; ואם יגיע לפחות שבהם יותר על חובו - חולקים מכל הממון ביניהם, כדי שיגיע לפחות שבהם כשעור חובו, וחוזרין הנשארים מבעלי חובות, וחולקין היתר ביניהן כדרך הזאת; כיצד? היו ג' חובות, של זה מנה, ושל זה מאתים, ושל זה שלש מאות, אם היה כל הנמצא שלש מאות – נוטלין מאה מאה: וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות – חולקין בשוה, נמצא שם יתר על שלש מאות – חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המאה, ושאר הממון – חולקין אותו השנים על אותה הדרך; כיצד? נמצאו שם חמש מאות, או פחות, – חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק האחד, וחוזרין וחולקין המאתים או הפחות בשוה, ויסתלק השני; נמצא שם שש מאות, – חולקין שלש מאות בשוה, ויסתלק בעל המנה, וחוזרין וחולקין המאתים בין השנים בשוה, ויסתלק בעל המאתים, ונותנין המאה

מגדל עוז

נשוי (דף נ') : קדם אחד משאר כו', עד וזכה בכן אחר, בכתובות פרק הכותב (דף פ"ד), ובגטין פרק קמא (דף י"א) :

הנשארים לבעל השלש מאות, ונמצא בידו שלש מאות בלבד; ועל דרך זו חולקין אפילו הן מאה, כשיבאו לגבות כאחד; ויש מן הגאונים שהורה: שחולקין לפי ממונם:

ה. ראובן ושמעון, לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי, ראובן שטרו בחמשה בניסן, ושמעון שטרו בניסן סתם, והרי יש ללוי שדה שאינה כדי חוב של שניהם, — מורידין לתוכה ראובן, שמא שטרו של שמעון בסוף ניסן היה, וכן אין שמעון יכול לטרוף מאייר ואילך, שהרי הלוקח אומר לו: שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרך, והרי שדה בת חורין ביד ראובן שתגבה אותה, ויבא ראובן שהוא אחר זמנך, והוא שיש לו לטרוף ממנו; לפיכך אם כתבו הרשאה זה לזה, — טורפין מאייר ואילך מכל צד; והוא הדין בראובן ושמעון שמכר להן לוי שדה אחד בשני שטרות, שטרו של זה בחמשה בניסן, ושטרו של זה בניסן סתם:

פרק אחד ועשרים

א. בעל חוב גובה את השבח שהשביח הלוקח, בין שהשביחו מחמת הוצאה, בין ששבחו נכסים

מגדל עוז

שטרות שזמנן כולן כו׳, עד סוף הפרק, הכל פרק מי שהיה נשוי (דף צ״ב צ״ג):

פרק אחד ועשרים

בעל חוב כו׳, עד כמו שבארנו פרק קמא דמציעא (דף ט״ו), ובבבא בתרא פרק מי שמת, ובגמרא — בזה הפרק:

מאליהן, אלא שאם שבחו מאליהן – טורף כל השבח, ואם השביחו מחמת הוצאה, – גובה חצי השבח; כיצד? ראובן שהיה לו חוב על שמעון מאתים, ומכר שמעון ללוי שדה במנה, והוציא עליה לוי הוצאות, והשביחה, והרי היא שוה מאתים, כשיבא ראובן לטרוף מלוי – טורף ממנה במאה וחמשים של חצי השבח; ואם השביחה מחמת עצמה, כגון שהוקרה בדמים, או עלו בה אילנות - גובה את כולה; הורו חכמים גדולים ואמרו: לא יהא הלוקח רע כחו, מהיורד לשדה חברו שלא ברשות, ששמין לו, וידו על התחתונה; לפיכך אם השביח מאה, והוציא חמשים–נוטל כל ההוצאה, וחצי השבח היתר על ההוצאה, והחצי עם הקרן – טורף בעל חוב, (ודברים של טעם הם, וכן ראוי לדון), וחוזר הלוקח וגובה את הקרן מנכסי שמעון אף מן המשועבדין, שמכר או נתן מאחר זמן שמכר בו ללוי, אבל השבח שטרף ממנו בני חורין, בין בחציו, בין בכולו – אין לוי גובהו אלא מנכסים בני חורין של שמעון, שתקנת עולם היא, שלא יגבה

מגדל עוז

לפיכך ראובן שלוה משמעון כו׳, עד כל הדרך שפירשנו כו׳, עד אפילו הן מאה, פרק קמא דמציעא, והבאור — בזה הפרק: כל הפירות שאכל הלוקח כו׳, עד וגובה מן השבח, במציעא פרק קמא (שם), ובנזיקין פרק הגוזל עצים: מתנה ששבחה וכו׳, עד גובה את כולה: כתב הראב״ד ז״ל: דעת יחיד הוא זה, והרב ז״ל אמר כן במסקנא, וראוי לסמוך עליו, עד כאן לשונו: ואני אומר: עיקר זו ההלכה פרק קמא דמציעא (דף ט״ו), ודיו לר״מ ז״ל שיאמר כלשון רבותיו, ויסכים עמהם: ואם קבל הכותב, עד בהוצאתו כלום, פרק קמא דמציעא (שם): וכן יתומים שהשביחו, עד מן השבח כלום; כתב הראב״ד ז״ל: גם

השבח, ולא הפירות שאכל הגזלן, ולא מזון האשה והבנות, מנכסים משועבדין, שאלו דברים שאין להם קצבה, ומקולי כתובה: שלא תטרוף אשה מן השבח כתובתה; ולמה יטרוף בעל חוב חצי השבח בלבד הבאה מחמת הוצאה עצמה? לפי שהשבח בא לאחר שלוה מראובן, ולאחר שמכר ללוי, ונמצא ראובן ולוי – כשני בעלי חובות לשמעון, והשבח כנכסים שבאו לו אחר שלוה משניהם, שהן חולקין כאחר, כמו שבארנו; לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה, וכתב לו שאני עתיד לקנות, וקנה אח־ כך שדה, ומכרה ליהודה במאה וחמשים, והשביחה יהודה בהוצאתו, והרי היא שוה שלש מאות–טורף שמעון ולוי הקרן, וחולקין אותו בשוה, ונמצא ביד זה חמשה ושבעים, וביד זה חמשה ושבעים, וחוזרין שמעון ולוי ויהודה שלשתן, וחולקין מאה וחמשים של שבח, על הדרך שפרשנו, נמצא שמעון טורף מנה שלו משדה זו, ולוי טורף מאה ושלשים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל מן השבח שנים וששים ומחצה, וכזה הן חולקין, אפילו הן מאה:

מגדל עוז

זו דעת יחיד היא, ויש לנו דרך אחרת ביתומים אומרים אנו השבחנו, עד כאן לשונו; ואני אומר: דברי המפרשים רבים אצלנו גם בזאת, פרק קמא דמציעא (שם), והארכנו בה במקומה בשיטתינו, אבל די לר״מ ז״ל, שכתב כדעת רבותיו נשמתם עדן: אבל אם שבחו נכסים מאליהן, עד את דמי, פרק קמא דמציעא: היתה השדה אפותיקי וכו׳, עד מן המוכרין; כתב הראב״ד ז״ל: לא ידעתי מהו? כי חצי השבח הראוי ללוקח, ההוצאה גם כן תהיה חצי ההוצאה משלו, ואם ישאר חצי השבח לפניו, והרי הכל שלו — אין לו ליטול הוצאה מאדם, ואם יטול לבעל חוב את השבח הראוי לבעל חוב, — נותן את חצי ההוצאה ללוקח,

ב. כל הפירות שאכל הלוקח - אין נטרפין ממנו; אבל הפירות המחוברין לקרקע, אף על פי שאינן צריכין לקרקע, כענבים שהגיעו להבצר - הרי בעל חוב גובה מהן, כמו שגובה מן השבח:

ג. מתנה ששבחה מחמת הוצאה, - אין בעל חוב גובה משבחה כלום, אלא רואין כמה היתה שוה בשעת מתנה, וגובה; ואם שבחה מאליה, - בעל חוב גובה את כולה; ואם קבל הנותן אחריות המתנה, - הרי בעל חוב גובה ממנה את השבח, כדרך שגובין מן הלקוחות; ולמה יטרוף בעל חוב חצי השבח מן הלוקח, ולא יטרוף ממקבל מתנה כלום? מפני שהמוכר כותב ללוקח בשטר מכירה: שאני מחייב לך בקרן, ובעמל שתעמול, ובשבח שתשביח, ועלי אחריות הכל, ורצה הלוקח, וקבל דבר זה, שהרי הלוקח ירד על תנאי זה: שאם ילקח ממנו השבח - יחזור על המוכר, ואפילו לא כתב דבר, נודע שזה דין הממכר עם הלוקח; אבל המתנה שאין שם תנאי זה - אינו גובה משבח שהשביחה בהוצאתו כלום:

ד. וכן יתומים שהשביחו הנכסים - אין בעל חוב גובה מן השבח כלום; אבל אם שבחו נכסים מאליהן - גובה את השבח כולו:

מגדל עוז

ונוטל הלוקח מן המוכר, ולא מבעל חוב, דאמר ליה: ארעא דידי אשבחא, ואי אפשר בלא טעות סופר; ואני אומר: אטו דידיה היא, שמעתא היא פרק הגוזל עצים, ופרק קמא דמציעא, ור"י אלפס ז"ל כתבה שם באורך בלשון, ומה שכתב הראב"ד ז"ל מקשה הוא, ומראה עצמו כאילו אינו יודע, ואין שם מקום להסתפק לפי דעתי כלל, שהרי שמין הוצאה לבד, והשבח לבד,

ה. בעל חוב שטרף כחובו מיד הלוקח, מה שראוי לו מן הקרן וחצי השבח, — רואין הנשאר מן הקרקע, אם יש בו תעלה ללוקח, כגון שנשאר לו בשדה בית תשע קבין, ובגנה בית חצי קב, — ישתתפו בה שניהם; ואם לא נשאר לו דבר שאילו יחלק יהיה שם כולו עליו, — נותן לו בעל חוב את דמיו:

ו. היתה השדה אפותיקי — בעל חוב נוטל את כולה, ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח, אם היה חצי השבח יתר על ההוצאה — נוטל ההוצאה מבעל חוב, שהרי אומר לו בעל חוב: שדי הוא שהשביחה, והנשאר לו מן השבח — נוטל מן המוכר; ואם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה — אין לו מן הטורף אלא דמי חצי השבח, וחוזר וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד:

ז. בעל חוב שבא לטרוף מן היתומין, יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל חוב אומר: שמא אביכם השביח, — על היתומים להביא ראיה; הביאו ראיה שהן השביחו — שמין להן את השבח, ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות שבשניהן, ומעלה אותן בדמים; במה דברים אמורים? בשעשה שדה זו אפותיקי; אבל אם לא עשהו אפותיקי, אם רצו היתומין

מגדל עוז

ורואין איזה מהן יתר, ונוטלין אותו כדבריו, וכן היא בהלכות, ואין זו צריכה לפנים, ר״מ ז״ל גומר החלוקין כלן בלשונו, וגם אני מגמגם להראות אות בדבריו, ואם היה טעות בספרו — יתוקן, ותא לשונו: ואם היתה השבח פחות מן ההוצאה — אין לו מן הטורף אלא דמי חצי השבח, וחוזר וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד, עד כאן לשונו המוגה מן הספר, שהעיד עליו בחתימת ידו שהוגה לפניו, עד כאן; בעל חוב שבא לטרוף

לסלק בעל חוב בדמים - מסלקין אותו, ואם רצו—נוטלין מן הקרקע שעור שבח שלהן:

פרק שנים ועשרים

א. סדר גביית החוב כך הוא: כשיביא המלוה שטרו לבית דין, ויתקיים, — אומרים ללוה: שלם, ואין יורדין לנכסיו תחלה, עד שיתבענו; ואם טעה הדיין, והוריד המלוה לנכסי לוה קודם שיתבענו, — מסלקין אותו, אמר הלוה: הריני משלם, קבעו לי זמן, כדי שאלוה מאחר, או אמשכן, או אמכור, ואביא המעות, — קובעין לו זמן שלשים יום, ואין מחייבין אותו לתן משכון, שאילו היו שם מטלטלין, — מיד היו בית דין גובין מהן; ואם רצה המלוה להחרים, על מי שיש לו מעות או מטלטלין, ומפליג אותו בדברים, — הרי זה מחרים; ואין מחייבין הלוה להביא ערב, עד שיתן; שלמו השלשים, ולא הביא, — בית דין כותבין אדרכתא; וכן אם אמר בתחלה כשתבעו: איני משלם — כותבין אדרכתא על נכסיו מיד, ואין קובעין לו זמן; וכן אם אין שם אלא מלוה על פה, או שהודה, — כותבין אדרכתא על נכסי בני חורין שיש לו:

מגדל עוז

כו׳, עד סוף הפרק, במציאת פרק המקבל (דף ק״י), והאחרונה פרק הגוזל עצים:

פרק שנים ועשרים

סדר גביית החוב כו׳, עד מסלקין אותו, פרק גט פשוט (דף קע״ד): אמר הלוה הריני משלם, עד בית דין גובין

ב. טען ואמר: שטר זה שנתקיים בפניכם, — מזוייף הוא, אני אביא ראיה, ואבטלנו, והעדים במקום פלוני, והם פלוני ופלוני, אם נראה לדיינין ש״ש ממש בדבריו, — קובעין לו זמן להביא עדיו; ואם נראה להם שא״נו בא אלא בעלילות דברים, ובטענות של דופי, — אומרים לו: שלם, ואחר כך אם יש לו ראיה — יחזור; ואם היה המלוה אלם, ושמא א״נו יוכל להוציאו מידו, — מניחין על ידי שליש:

ג. קבעו לו זמן להביא ראיה, ולבטל השטר, והגיע הזמן ולא בא, — ממתינין לו שני וחמישי ושני; לא בא, — כותבין עליו פיתחה, ומשמתין אותו, וממתינין לו והוא בנדויו — תשעים יום, שלשים ראשונים, שמא טורח ללות, אמצעים, שמא הוא טורח למכור, אחרונים, שמא הלוקח ממנו טורח להביא מעות; שלמו צ׳ יום ולא בא, — בית דין כותבין לו אדרכתא על נכסיו, ומתירין לו נדויו:

ד. אין כותבין אדרכתא, עד ששולחין ומודיעין לו, והוא שיהיה קרוב בבית דין מהלך שני ימים, או פחות, יתר על זה, — אין צריכין להודיעו; במה דברים אמורים? כשהיה כל התשעים יום נשמט ואומר: עתה אביא ראיה, ואבטל השטר; אבל אמר: איני בא לבית דין, — מיד כותבין אדרכתא על נכסיו, בין על הקרקעות, בין על המטלטלין; וכן אם היה השטר על הפקדון, — אין ממתינין לו תשעים יום, אלא כותבין אדרכתא על נכסיו מיד:

פרק ראשון

מהן, פרק הכותב: ואם רצה המלוה וכו׳, עד ערב עד סימן, ו מהסכמות הגאונים ז״ל: שלמו השלשים יום כו׳, עד ומתירין לו נדויו, בנזיקין פרק הגוזל ומאכיל (דף קי״ב): אין כותבין אדרכתא על נכסיו מיד, בנזיקין פרק הגוזל ומאכיל שם: זה

ה. זה שאמרנו: שאם לא בא בסוף התשעים — כותבין אדרכתא — על הקרקעות; אבל על המטלטלין, — אפילו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר: עתה אביא ראיה, ואבטל השטר, — אין מורידין המלוה למטלטלין, שמא יאכל אותם, ויביא זה ראיה, ויבטל השטר, ולא ימצא מה יטול; ואפילו היה למלוה קרקע, שמא תכסף, או תשתדף:

ו. כיצד כותבין האדרכתא? אם לנכסין בני חורין הורידוהו, — אומרים: איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כך וכך, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו, על שדה פלונית שלו; ואחר כך שמין לו שלשה. מאותה שדה כנגד חובו, ומכריזין עליה כפי מה שיראו, עד שיפסקו המוסיפין; ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו, וקורעין שטר החוב, אם היה שם שטר, ואם לא היו לו נכסים בני חורין — כותבין האדרכתא כך: איש פלוני נתחייב לפלוני כך, בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר קרענו לשטר שהיה לו עליו, ונתננו לפלוני רשות: לדרוש ולחקור, ולהיות ידו נטויה על כל הנכסים שימצאו לו, וכל קרקעות שמכר מזמן פלוני והלאה, — יש לו להפרע, לגבות חובו מן הכל:

ז. ואחר שכותבין אדרכתא זו, — הולך המלוה, ומחפש, אם מצא לו נכסים בני חורין, — שמין לו מהן; מצא לו

מגדל עוז

שאמרנו שאם לא בא, עד תשתדף, האמירה, — בזה הפרק, ועיקר ההלכה פרק הגוזל ומאכיל שם, וכתבה ר״י אלפס בהלכות פרק הכותב: כיצד כותבין האדרכתא, עד כמו שבארנו, הכל

נכסים משועבדין, מאחר זמן שטרו, — טורף מהן, וקורעין שטר האדרכתא, וכותבין לו שטר הטרפא:

ח. כיצד כותבין? איש פלוני בן פלוני זכה בדין, לטרוף בחוב שפלוני חייב לו, שהוא כך וכך, משדה פלוני שלקח פלוני בכך וכך, מזמן פלוני, וכבר קרענו האדרכתא שהיתה בידו, והרשינוהו לטרוף מזה בכך וכך:

ט. ואחר שכותבין הטרפא לטרוף, — מורידין שלשה בקיאין לאותה שדה, ושמין לו ממנה כשעור חובו, כפי מה שראוי לו מן הקרן, וחצי השבח, כמו שבארנו; ומכריזין עליה שלשים יום, כדרך שמכריזין על נכסי יתומים:

י. ואחר כך משביעין את הלוה: שאין לו כלום, בתקנת הגאונים, אם היה הלוה עמנו במדינה, ומשביעין את הטורף בנקיטת חפץ: שלא נפרע חוב זה, ולא מחלו, ולא מכרו לאחר; ואחר כך מורידין אותו לנכסי הלוקח, בשומא שלו, וכותבין הורדה:

יא. וכיצד כותבין? אחר ששמנו לפלוני בשומא שהיתה בידו, והכרזנו שלשים יום כראוי, והשבענו את זה הטורף, ואת בעל חוב, — הורדנוהו לשדה פלוני, להיות משתמש בה, כדרך שמשתמש אדם בקנינו:

מגדל עוז

הסכמת הגאונים ז״ל פרק גט פשוט, והבאור — ריש פרק אחד עשר: ומכרין עליה שלשים יום, עד דקנינו, הכל תקנת הגאונים ז״ל פרק גט פשוט, ומאימתי אוכל הטורף וכו׳, עד ההכרזה, במציעא פרק המפקיד (דף ל״ה): כל אדרכתא, עד אינה שומא, בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קס״ט): שלשה שירדו וכו׳,

יב. ומאימתי אוכל הטורף פירות שדה זו? משיפסקו ימי ההכרזה:

יג. כל אדרכתא שאין כתוב בה "קרענוה לשטר ההלואה" — אינה אדרכתא; וכל טירפא שאין כתוב בה "קרענוה לאדרכתא" — אינה טירפא; וכל שומא דלא כתוב בה "קרענוה לטירפא" - אינה שומא:

יד. שלשה שירדו לשום, אחד אומר: במנה, ושנים אומרין: במאתים, או אחד אומר: במאתים, ושנים אומרין: במנה — בטל יחיד במעוטו; אחד אומר: במנה ואחד אומר: בשמונים, ואחד אומר: במנה ועשרים, — נדון במאה; אחד אומר: במאה, ואחד אומר: תשעים, ואחד אומר: מאה ושלשים, — נדון במאה ועשרה, ועל דרך זו שמין בינידהן:

טו. בית דין ששמו לטורף בנכסי לוקח, וטעו בכל שהוא, — מכרן בטל, שהרי הן כשליח לטורף וללוקח, ויש להן רשות לתקן, אבל לא לעות, כשליח, וכל המורים כזה הורו:

טז. בית דין ששמו לבעל חוב, בין נכסי לוה, בין במשועבדין שביד הלוקח, ולאחר זמן השיגה ידו של לוה, או של נטרף, או של יורשיהן, והביאו לבעל חוב את מעותיו, — מסלקין אותו מאותה קרקע, שהשומא חוזרת לבעלים לעולם, משום שנאמר: [י] ועשית הישר והטוב:

[י] דברים כ״ב

מגדל עוז

עד שמין ביניהן, בבבא בתרא פרק בית כור (דף ק"ז): בית דין ששמו לטירף וכו', עד כזה הורו; כתב הראב"ד ז"ל: אפשר בשלא הכריזו קאמר, עד כאן לשונו: ואני אומר: אפשר אינה השגה, ואם היא מחלוקת, דיו לר"מ ז"ל שכל המורים מודים, וגם טענה אין בהשגת המחלוקת להשיב עליה, ועיקר

יז. קרקע ששמו אותה לבעל חוב, ואחר כך שמוה בית דין לבעל חוב של זה המלוה, — הרי זו חוזרת, לא יהא כחו גדול, מכח בעל חוב הראשון; מכרה בעל חוב, או נתנה במתנה או ששמה לבעל חוב מדעתו, או שמת והורישה, — אינה חוזרת; שמו קרקע לאשה, ונשאת, או ששמו ממנה, ונשאת, — בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא, ולא מחזיר, ולא מחזרין לו:

פרק שלשה ועשרים

א. שטרי חוב המוקדמים — פסולין, שהרי טורף בהן לקוחות שלא כדין, ולפיכך קנסו אותו חכמים, ולא יגבה בשטר מוקדם, אלא מבני חורין, גזרה שמא יטרוף בו מזמן ראשון שהקדימו:

ב. שטרי חוב המאוחרין — כשרין, שהרי הורע כחו של בעל השטר, שאינו טורף אלא מזמן השטר; ואף על פי שלא כתבו בו שהוא מאוחר, — הרי זה כשר:

ג. שטר שכתבוהו בו ביום, ונחתם בלילה הסמוך לו, —

מגדל עוז

ההלכה — פרק המפקיד, האמת יורה דרכו: בית דין ששמו לבעל חוב, עד סוף הפרק, פרק המפקיד (דף ל"ה):

פרק שלשה ועשרים

שטרי חוב המוקדמין כו', עד הרי זה כשר, פרק גט פשוט (דף קע"ב קע"ו), וסוף מסכת שבועות (דף מ'):
שטר שזמנו כתוב בשבת, עד ולא יורשיו, הכל בבבא בתרא

פסול, מפני שהוא מוקדם; ואם היו עסוקים בענין עד שנכנס הלילה וחתמוהו, אף על פי שקנו ממנו בלילה—כשר:

ד. שטר שזמנו כתוב בשבת, או בעשרה בתשרי, — שטר מאוחר הוא, וכשר; ואין חוששין שמא מוקדם הוא, ובאחד בשבת או באחד עשר בתשרי נכתב, אלא מעמידין השטר על חזקתו, שהדבר ידוע הוא: שאין כותבין בשבת: ולפיכך אחרוהו:

ה. כותבין שטר ללוה אף על פי שאין המלוה עמו, ואין כותבין למלוה, עד שיהיה לוה עמו; במה דברים אמורים? בשטר שיש בו קנין, שהרי משעה שקנו מידו—נשתעבדו נכסיו; אבל שטר שאין בו קנין, — אין כותבין אפילו ללוה, עד שיהיה מלוה עמו, ויתן השטר ביד המלוה בפנינו, שמא יכתוב עתה ללות ממנו בניסן, ולא ילוה ממנו עד תשרי, ונמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן שלא כדין, שלא הגיע לידו עד תשרי:

ו. עדים שקנו מיד הלוה או המוכר, וכיוצא בהן, ונתאחרה כתיבת השטר זמן מרובה; אם ידעו יום שקנו ממנו בו, — כותבין בשטר זמן הקנין, ואף על פי שאינו זמן חתימתן, ואין צריכין לומר: ונתאחרה כתיבת ידינו עד יום

מגדל עוז

פרק כג פשוט שם: בשטרי החובות אינו כן וכו׳, עד כמו שיתבאר; כתב הראב״ד ז״ל: זהו תימה, מאחר שהוא תוך זמן, למה לא יגבה ויכתיב שיבר? עד כאן לשונו; ואני אומר: התימה הזה אינו על ר״מ ז״ל, כי אם על התלמוד פרק גט פשוט, ומרגלא בפומנא לתרוצי בהאי קושיא, בכל מקום דאמר לוה: לא בעינא לנטורי שובר, דילמא מפסיד, או מגניב, או

פלוני, ואם לא ידעו יום שקנו בו, — כותבין זמנו של שטר משעת כתיבה; וכן מי שנמסרה להן העדות במדינה אחת, וכתבו העדים במדינה אחרת, — אין מזכירין בשטר מקום שנמסרה בו העדות, אלא מקום שכתבו בו חתימת ידן:

ז. שטרי מקח וממכר, שלא נכתבו בזמנן, — אפילו המאוחרין פסולין, שהרי אפשר לטרוף בהן שלא כדין: כיצד? כגון שחזר המוכר, וקנה השדה מיד הלוקח, קודם שיגיע זמן השטר המאוחר, ויוציא הלה השטר המאוחר, ויאמר: חזרתי ולקחתיה פעם שניה ממך, ונמצא טורף שלא כדין; ולמה לא נחוש כן לשטר חוב המאוחר: שמא יפרענו קודם שיגיע זמנו, ויכתוב שובר, ויחזור ויוציא השטר המאוחר, ויטרוף בו שלא כדין? לפי שכל הכותב שטר מאוחר, — תקנתו שיכתוב השובר סתם, שכל זמן שיצא השטר — ישבור אותו זה השובר: ואם לא עשה כן, וכתב השובר בזמן הפרעון, — הוא הפסיד על עצמו:

ח. מי שמכר שדהו באונס, ומסר מודעא, או שקדם ומכר, או נתן לאחר קודם שימכור לאנס, — הרי המעות של אנס אצל המוכר — כמלוה על פה, ואינו טורף בשטר מכר שבידו כלום, מפני שאין דין שטר זה שיכתוב, ולא נכתב אלא מפני האונס, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

דאכלי ליה עכברי, ובעינא שלומי זמנא אחריתי, אלא היכא דלא אפשר, — כותבין שובר, כדמסיק תלמודא, והגאור — פרק ששי דהלכות טוען ונטען: מי שבלה שטר חובו כו׳, כילד מקיימין לו שטר כו׳, ואם לא כתבו כך כו׳, עד תתקיים עדותן: כתב הראב״ד ז״ל: איני יודע מהו עדים הראשונים? ומה יהיה קיום עדותן? אבל צריך להביא ראיה שנחקרו העדים, ונמצא

ט. אפשר לטורף שיטרוף בלא שטר, אלא בעדות על פה; כיצד? כגון שיש לו עדות שזו גזולה מאביו, — הרי יש לו להוציא בעדים אלו, ואין כאן שטר; וכן אם העידו לו: שנגמר הדין לאביו, לטרוף מנכסי פלוני בכך וכך, מזמן פלוני, ומת אביו, ועדיין לא טרף, — הרי הבן טורף בעדות זו:

י. לפיכך אין כותבין שני שטרות מכר על שדה אחת, שמא יעשה הלוקח קנוניא עם בעל חוב, ויטרוף שלא כדין; כיצד? יבא זה ויטרוף שדה זו, בעדות שהעידו לו מחמת אביו ויחזור הלוקח ויטרוף בשטר המכר שבידו, מן הלקוחות שלקחו אחריו, ויקרע שטר המכר שבידו, ויחזור בקנוניא, ויעמוד בשדה שנטרפה ממנו, ויבא הוא שטרפה בעצמה, ויטרוף אותה פעם אחרת בעדות עדיו, ויוציא הלה שטר המכר השני, ויטרוף בו לקוחות אחרים שלא מדין; אם כן, מי שיאבד לו שטר המכר, ועדיו קיימין, כיצד יעשה? יכתבו שטר שני, ויאמרו בו: שטר זה — אין גובין בו לא מנכסים משועבדים, ולא מנכסים בני חורין, ולא כתבנוהו אלא להעמיד שדה זו ביד פלוני הלוקח, כדי שלא יוציאה מידו המוכר, ולא יורשיו:

יא. בשטרי החובות אינו כן, אף על פי שעדיו קיימין, וקנו מידו, וחזר בשעתו ואמר: שטר שכתבתם לי, עתה

מגדל עוז

עדותן מכוונת על מה שראו בשטר, עד כאן לשונו; ואני אומר: כל זמן שלא כתבו בית דין שהזקקו לעדותן של עדים — הרי בית דין עדים אחרים, והם אחרונים, שהרי לא נתקיים עדותן של ראשונים, שהם החתומים, ואף על פי שנתקיים עדותן של בית דין — אינו מועיל להם, שהם לא ראו ההלואה, ולכך

אבד, או נשרף – אין כותבין לו שטר שני, שמא פ״עו או מחלו, ואפילו היה החוב לזמן, ואינו גובה בעדים אלו כלום, אלא אם הלוה אומר: לא היו דברים מעולם, שזה הוחזק כפרן בעדותן, כמו שיתבאר:

יב. מי שבלה שטר חובו, והרי הוא הולך להמחק, – מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין, והם עושין לו קיום; אבל עדי השטר עצמן – אין כותבין לו שטר אחר, אף על פי שנמחק בפניהם; אבל באין לבית דין, ובית דין עושין לו קיום:

יג. כיצד מקיימין שטר זה? כותבין שטר אחר, ואומרים: אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר נמחק לפנינו, וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדיו; ואם כתבו: והוזקקנו לעדותן של עדים, ונמצאת מכוונת, – גובה בשטר זה שכתבו לו, ואין צריך קיום אחר; ואם לא כתבו כן, – צריך להביא ראיה על העדים הראשונים, עד שתתקים עדותן:

יד. שטר חוב שנתקרע – כשר; נמחק או נתטשטש, אם רשומו נכר, – כשר; נקרע קרע בית דין, – הרי זה פסול; אי זהו קרע בית דין? שתי וערב:

טו. מי שפרע מקצת חובו, אם רצה – מחליף, וכותבין לו בית דין שטר אחר, בשאר החוב, מזמן ראשון, אבל לא עדי השטר; ואם רצה – יכתוב שובר:

מגדל עוז

קורא אותן: ראשונים, שכל זמן שלא נתקיים עדותן, — הויא ליה שטרא חספא בעלמא, וכדאשיקנא פרק שני, כרב נחמן דאמר: אמרינן להו קיימו שטריכו, וחותו לדינא, אבל כיוא דלא איקיים הכ״א שטרא, — חספא בעלמא הוא, שוב מצאתי לר״מ ז״ל מקולי, שכתב מדעת רבותיו בעלי התוספות

טז. הבא לפרוע חובו, ואמר המלוה: אבד לי השטר, — הרי זה יכתוב לו שובר, ויפרע כל חובו; ויש ללוה להחרים סתם על מי שכובש שטרו, וטוען שאבד, ואם טען הלוה טענת ודאי, ואמר: השטר אצלו, ועתה הניחו בכיסו, — הורו רבותי: שישבע המלוה היסת שאבד השטר ואחר כך יפרע חובו, ויכתוב שובר:

יז, מי שהוציא שטר חוב במנה, ואמר: עשו לי ממנו שנים בחמשים חמשים, — אין עושין, שזכות ללוה להיות הכל בשטר אחד, שאם יפרעגו מקצת, נמצא שטרו פגום: וכן אם הוציא שני שטרות בחמשים חמשים, ואמר: עשו לי אותן במאה, — אין עושין לו, אלא עושין לו קיום לכל אחד ואחד, שזכות הוא ללוה להיות שנים, שלא יכוף אותו בדין בפעם אחת, לגבות הכל:

יח. הוציא שטר חוב במאה, ואמר: קרעוהו, וכתבו לי שטר אחד בחמשים, — אין שומעין לו, שמא פרעו הכל, וכתב לו שובר על שטר של מאה, וכשיחזור ויוציא קיום זה על שטר חמשים, ויוציא הלוה השובר, ויאמר לו: זה שטר אחר הוא:

מגדל עוז

ז״ל כלשון ר״מ ז״ל אות באות: שטר חוב שנתקרע כו׳, עד ואם רצה יכתוב שובר, בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קס״ח): הבא לפרוע כל חובו, עד ויכתוב שובר, פרק קמא דכתובות, ובבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קע״א): מי שהוציא שטר חוב במנה כו׳, עד סוף הפרק, פרק גט פשוט (דף קע״ב):

פרק ארבעה ועשרים

א. כבר בארנו: ששטר חוב שיש בו קנין, — כותבין אותו ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו; וכן כותבין שטר למוכר, אף על פי שאין הלוקח עמו; וכן כותבין שובר למלוה, אף על פי שאין הלוה עמו; ושובר לאשה, אף על פי שאין בעלה עמה, וגט לאיש, אף על פי שאין אשתו עמו; אבל אין כותבין שטרי ארוסין ונשואין, ושטרי אריסות וקבלנות, ושטר ברירת הדיינין, או שטר טענת בעלי דינין, וכל מעשה בית דין, אלא מדעת שניהם; וכל השטרות האלו, — צריכין להזהר בתקונן, כשאר השטרות:

ב. ומי נותן שכר הסופר? בשטרי הלואה, — הלוה נותן שכר; ובשטרי מקח וממכר — הלוקח נותן שכר; והאשה נותנת שכר הגט; והחתן נותן שכר שטר הארוסין, או הנשואין; והמקבל, וכן הארים, או השכיר, — נותן שכר השטר; אבל שטר ברירת הדיינין, או טענות בעלי דינין — שניהם נותנין שכר:

ג. אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חברו, ואחד השטרות שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהם, ושניהן

מגדל עוז

פרק ארבעה ועשרים

כבר בארנו ששטר חוב, עד לקרות ולחתום, הכל בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קס"ז קס"ח): עדים שאינן

עומדין, כגון שטר שכותבין למלוה, או ללוקח, — כולן צריכין שיהיו העדים מכירין השמות שבשטר, שזה הוא פלוני בן פלוני, וזהו פלוני בן פלוני, שמא יבואו שנים, ויעשו קנוניא, וישנו שמותיהן בשמות אחרים, ויודו זה לזה:

ד. כל מי שהוחזק שמו בעיר שלשים יום, — אין חוששין לו שמא שם אחר יש לו, והוא שנהו, כדי לרמות ולעשות קנוניא, שאם אתה אומר כן — אין לדבר סוף; לפיכך מי שלא הוחזק שמו בעיר שלשים יום, ובא ואמר: כתבו עלי שטר שאני חייב לפלוני או לזה, כך וכך דינרין — אין כותבין לו, עד שיביא ראיה שזה שמו, או יוחזק:

ה. כל שטר שיצא לפנינו, ויטעון הלוה ויאמר: איני חייב כלום, שמא רמאי אחר העלה שמו כשמי, והודה לזה, או שאמר: לא לזה אני חייב כלום, אלא לאחר, וזה רמאי הוא, והעלה שמו כשם בעל חובי, מאחר שלא הוחזק שם שנים ששמותיהן שוין, — אין חוששין לדבריו, שחזקה היא: שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן מכירין אלו הנזכרים בו, וכן חזקה שאין חותמין על השטר, אלא אם כן נודע להם בודאי: שאלו שהעידו על עצמן — גדולים ובני דעת:

ו. ואין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן יודעים לקרות ולחתום; עדים שאין יודעין לחתום, וקרעו להן נייר חלק, וחתמו על הרשום, — מכין אותן מכת מרדות, והשטר פסול:

מגדל עוז

יודעין לחתום, עד והשטר פסול, פרק ב׳ דגטין (דף י״ט): ראש בית דין שהיה יודע ענין השטר, עד מלה מלה; כתב הראב״ד ז״ל: שטר מעשה בית דין, עד כאן לשונו; ואני אומר:

ז. ראש בית דין שהיה יודע ענין השטר, וקרא השטר לפניו הסופר שלו, הואיל והוא מאמין אותו, ואימתו עליו, — הרי זה חותם על השטר, אף על פי שלא קראהו הוא בעצמו; ואין שאר העם רשאין לעשות כן, עד שיקרא העד השטר מלה מלה:

ח. שנים שהיו בעיר, שם כל אחד מהן יוסף בן שמעון, — אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב, אלא אם כן באו עדי השטר בעצמן, ואמרו: זהו השטר שהעדנו עליו, וזהו שהעדנו לו בהלואה; וכן אין מגרשין נשותיהן, אלא זה בפני זה; וכן אם נמצא לאחד בין שטרותיו שובר, ששטרו של יוסף בן שמעון פרוע, — שטרות שניהן שעליו פרועין; וכיצד יעשו אלו ששמותיהן שוין, ושמות אביהן שוין? — ישלשו; היו שמות אבות אבותיהן שוין, — יכתבו סימניהן; היו דומין זה כזה בצורתן, — יכתבו יחוסן; היו שניהם לוים, שניהם כהנים, — יכתבו דורות:

ט. הוציא עליו שטר שכתוב בו: אני פלוני בן פלוני לויתי ממך מנה, אף על פי שאין בו שם המלוה, כל מי שיצא שטר זה מתחת ידו, — גובה בו, ואינו יכול לדחותו ולומר: של אחר הוא ונפל; וכן שני יוסף בני שמעון הדרין בעיר אחת, שהוציא אחד מהן שטר חוב על אחד מבני העיר, — אינו יכול לדחותו ולומר לו: לפלוני שהוא כשמך

מגדל עז

גם אנחנו כר״מ ז״ל קבלנו, אף בהלכה זו, פרק ב׳ דגטין (דף י״ט), ומדעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל, ואמרינן: מידי הוא טעמא אלא משום אימתא, מה לי הא? ומה לי הא?:
שנים שהיו בעיר וכו, עד לנפילה, פרק גט פשוט (דף קע״ב):

אני חייב, וממנו נפל השטר, אלא הרי זה שיצא מתחת ידו – גובה, ואין חוששין לנפילה:

י. שנים שהוציאו כל אחד משניהם שטר חוב על חברו, – אין האחרון יכול לומר לראשון: אלו הייתי חייב לך, היאך אתה לוה ממני, אלא זה גובה חובו, וזה גובה חובו; היה זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדית ולזה עדית, או לזה בינונית ולזה בינונית, לזה זבורית ולזה זבורית – אין נזקקין להן, אלא כל אחד ואחד עומד בשלו; היה לזה עדית ובינונית, ולזה זבורית, זה גובה מן הבינונית, וזה גובה מן הזבורית:

יא. הוציא שטר חוב על חברו, והלה מוציא שטר שמכר לו השדה, אם היו במקום שנותן הלוקח המעות, ואחר כך כותב לו המוכר את השטר, – הרי שטר חובו של זה בטל, שהרי אומר לו: אלו הייתי חייב לך, היה לך לפרוע חובך; אבל במקום שכותבין, ואחר כך נותנין – הרי שטר החוב קיים, שהרי זה אומר: מכרתי לך את השדה, כדי שיהיה לך נכסים ידועים, שאגבה מהן חוב שלי:

פרק חמשה ועשרים

א. המלוה את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אחר: אני ערב, או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו

מגדל עוז

שנים שהוציאו כל אחד וכו', עד סוף הפרק, הכל פרק בתרא דכתובות (דף ק"י):

פרק חמשה ועשרים

המלוה את חברו וכו', עד שיתן, בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קע"ו): התנה המלוה עם הערב ואמר

אחר: הנח, ואני ערב, או שהיה חינק את חברו בשוק לתן לו, ואמר לו: הנח ואני ערב – אין הערב חייב כלום, ואפילו אמר: אני ערב בפני בית דין; אבל אם קנו מידו שהוא ערב ממון זה – כל אלו הפנים, בין בפני בית דין, בין בינו לבין המלוה – נשתעבד:

ב. אמר לו בשעת מתן מעות: הלוהו, ואני ערב – נשתעבד הערב, ואינו צריך קנין; וכן אם בית דין עשו אותו ערב – נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו, כגון שהיו בית דין רוצין לגבות מן הלוה, ואמר להם: הניחוהו, ואני ערב לכם, הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית דין – באותה הנאה שעבד עצמו:

ג. המלוה את חברו על ידי ערב, אף על פי שהערב משתעבד למלוה, – לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה, אם לא נתן לו – חוזר אצל הערב,

מגדל עוז

לו על מנת שאפרע וכו', עד שיש נכסים ללוה; כתב הראב״ד ז״ל: שבוש הוא, שאף על פי שאמר על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה, אם יש נכסים ללוה — לא יפרע מן הערב, עד כאן לשונו; ואני אומר: חס ושלום, שאפילו אחד מתלמידיו ישתבש, והיא הלכה רווחת סוף בבא בתרא, אלא גירסא ספרדית ישרה היתה לו, שגורסת: אלא חסורי מיחסרא והכי קתני כו', עד תחלה, כלשונו ממש בפסקא זו, ומלשון «אלא» דייקינא בכל דוכתא: שחוזר למה שאמר תחלה, וגם גורס «תחלה» בין בנתבע מן הערב תחלה, בין בנפרע מן הערב תחלה, וסובר כרבו: דכל תנאי שבממון — קיים, והדין עמו; ועוד דקיימא לן: דכל לישנא יתירא דאתי, לטפויי מילתא קאתי, ואנחנו אין לנו לשבש שכנגדנו, אם מה שראו עיניו — לא ראו עינינו,

ונפרע ממנו; במה דברים אמורים? כשאין נכסים ללוה, אבל אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל, אלא מן הלוה; היה הלוה אלם, ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הלוה, אם יכול להוציאו מידו - יוציא, או ישמתוהו בית דין, עד שיתן לו:

ד. התנה המלוה על הערב, ואמר לו: על מנת שאפרע ממי שארצה, אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב; אמר על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה, או שהיה קבלן - הרי זה יתבע את הערב הזה, או את הקבלן תחלה, ויפרע מהן, אף על פי שיש נכסים ללוה:

ה. אי זהו ערב, ואי זהו קבלן? אמר לו: תן לו ואני נותן לך - זהו קבלן, שיש למלוה להפרע ממנו תחלה, אף על פי שלא פירש ולא אמר: על מנת שאפרע ממי שארצה; אבל אם אמר לו: הלוהו, ואני ערב, הלוהו, ואני פורע, הלוהו,

מגדל עוז

וכל שכן שאלמלא הוא, — לא מלאנו ידינו ורגלינו, כד"ן: אבל אם אמר לו הלוהו כו', כולן לשון ערבות הן כו', עד ממי שארצה אפרע; כתב הראב"ד ז"ל: אף זה שבוש, עד כאן לשונו: ואני אומר אף על גב דרבוותא פסקו הלכתא כרב הונא, דאמר: כולן לשון קבלנות הן, ר"י אלפס ותלמידו רבי יוסף הלוי אבן מיגש, ורבותינו בעלי התוספות ז"ל, ור"מ, והראב"ד ז"ל, כולן פוסקין כרבא, דבתרא הוא, אמנם נחלקו בנסחאות פרק גט פשוט, כמו שכתבתי, כי מה שראה זה, שמא לא ראה זה, וחשבה לשבוש: ערב של כתובה כו', עד וקבלן של כתובה חייב: אף על פי שנראה שהרב השמיט השגה, מתורצת היא בכלל ההיא דלעיל: כתב הראב"ד ז"ל: כי הרב אף על פי שלא קנו מידו, עד כאן לשונו; ואני אומר: ר"י אלפס ורבותינו

ואני חייב, הלוהו, ואני נותן, הלוהו, ואני קבלן, תן לו, ואני קבלן, תן לו, ואני פורע, תן לו, ואני חייב, תן לו, ואני ערב — כולן לשון ערבנות הן, ואינו תובעו תחלה, ולא נפ״ע ממנו במקום שיש נכסים ללוה, עד שיפרש ויאמר: ממי שארצה אפרע:

ו. ערב של כתובה, אף על פי שקנו מידו — פטור מלשלם, שהרי מצוה עשה, ולא חסר ממון; ואם היה האב ערב לכתובת בנו, וקנו מידו - חייב, וקבלן של כתובה - חייב:

ז. ראובן שמכר לשמעון שדה, ובא לוי וקבל אחריות עליו, — לא נשתעבד לוי, שזו אסמכתא היא; ואם קנו מידו שהוא ערב לשלם דמי מכר זה, כל עת שירצה שיתבענו לשמעון, — הרי זה חייב, וכזה הורו רבותי:

ח. וכן הערב או הקבלן, שחייבו עצמן על תנאי, אף על פי שקנו מידו, — לא נשתעבד, מפני שהוא אסמכתא:

מגדל עוז

בעלי התוספות ז״ל, הורו כר״מ ז״ל, ואמרו: כי כולן צריכין קנין, חוץ מערב בשעת מתן מעות, ועיקר אלו ההלכות בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קע״ו), ובערכין פרק שום היתומים: ראובן שמכר לשמעון שדה ובא לוי וכו׳, עד וכזה הורו רבותי; כתב הראב״ד ז״ל: שבוש הוא זה, שאם אמר בשעת מתן מעות, משתעבד, ואין בערבות משום אסמכתא, עד כאן לשונו; ואני אומר: שמא המקרא לפניו השמיט, או נתמהר בקריאתו, עד שלא התבוננו דבריו, שהרי ר״מ ז״ל עצמו כתב בתחלת זה הפרק: אמר לו בשעת מתן מעות הלוהו, ואני ערב, — נשתעבד, ואינו צריך קנין, עד כאן לשונו; ולפיכך צריך לומר: כי זה הדין אינו בשעת מתן מעות, וגם מה שכתב: שאין בערבות אסמכתא, תמה אני אם יצא מפיו! שהרי כל השמועה,

כיצד? כגון שאמר לו: תן לו, ואני אתן לך, אם יהיה כך וכך, או אם לא יהיה, שכל התולה שעבוד שאינו חייב בו, באם יהיה ואם לו יהיה, — לא גמר והקנה קנין שלם; ולפיכך לא נשתעבד:

ט. שנים שלוו בשטר אחד, או שלקחו מקח אחד, וכן השותפין שלוה אחד מהן, או לקח בשותפות, — הרי הן ערבאין זה לזה, אף על פי שלא פירש:

י. שנים שערבו לאחר, כשיבא המלוה לפרע מן הערב, — יפרע מאי זה מהן שירצה; ואם לא היה לאחד כדי החוב- חוזר ותובע השני בשאר החוב:

יא. ואחד שערב לשנים, כשיפרע למלוה, — יודיעו על חוב אי זה משניהם פורע, כדי שיחזור עליו:

יב. האומר לחברו: ערוב לפלוני כך וכך, ואני ערב לך — הרי זה כמי שאמר לו: הלוהו, ואני ערב, וכשם

מגדל עז

וכל הסוגיא, בדינה דאסמכתא אזלא וסגיא, דגרס: אמר אמימר ערב משתעבד, - מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי, לרבי יוסי דאמר אסמכתא קניא — ערב משתעבד, לרבי יהודה דאמר אסמכתא לא קניא — ערב לא משתעבד כו׳, אלא ודאי לא אמרה: וכן הערב או הקבלן, עד ולפיכך לא נשתעבד, בתשובת הגאונים ז״ל: שנים שלוו בשטר אחד, עד שלא פירש, ירושלמי במסכת שביעית (דף ס״ד), והביאו ר״י אלפס בהלכות פרק פשוט: שנים שערבו לאחד וכו׳, עד בשאר החוב; כתב הראב״ד ז״ל: אינו מחוור, אלא לפי המנהג, ולמדין מן הגוים לישראל, עד כאן לשונו: ואני אומר: מחלוקת ישנה היא, ועיקרה בירושלמי, ולכולם יש להם פנים: ואחד שערב לשנים, עד דין אחד הוא, בתשובת הגאונים ז״ל: מי שלא פירש קלב הדבר שערב, עד

שנשתעבד הערב למלוה, כך נשתעבד ערב לערב ראשון, ודין הערב עם המלוה, ודין ערב ראשון עם השני, — דין אחד הוא:

יג. מי שלא פירש קצב הדבר שערב, כגון שאמר לו: כל מה שתתן - תן לו, ואני ערב, או הלוהו, ואני ערב — יש מן הגאונים שהורה: אפילו מכר לו בעשרת אלפים, או הלוהו מאה אלף, — נשתעבד הערב בכל; ויראה לי שאין זה הערב חייב כלום, שכיון שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו, — לא סמכה דעתו, ולא שעבד עצמו, ודברים של טעם הם למבין:

יד. מי שאמר לחברו: הלוהו, ואני ערב לגופו של לוה, זה לא ערב לעצמו של ממון, אלא כל זמן שתרצה, אביאנו לך; וכן אם אמר לו אחר שהלוהו ותבעו: הניחהו, כל זמן שתתבענו - אביאנו לך, וקנו מידו על זה, אם לא יביא זה הלוה, — יש מן הגאונים שהורה: שהוא חייב לשלם„

מגדל עוז

ודברים של טעם הם אלו למבין; כתב הראב״ד ז״ל: ואם כן לא ברב ולא במעט, אלא כדי שהדעת מגעת לשם שהיא רגיל ואמיד, נשתעבד, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זה מחלוקת ישנה היא, גבי המקבל עליו לזון את בן אשתו ובת אשתו כו׳: מי שאמר לחברו הלוהו ואני ערב כו׳, עד ולזה דעתי נוטה; כתב הראב״ד ז״ל: דל אסמכתא מהכא, שהרי סלקו אותה בגמרא, אלא אם אמר בשעת מתן מעות הלוהו, ואני ערב לך להביא בידך את גופו, ואם לא אוכל להביאו אשלם, — לית דין ולית דיין, שהוא חייב לשלם, ואם לא אמר לו כך, למה יתחייב ממון? אלא יש לומר שיבא גוף תחת גוף, עד שיתפשר עמו, עד כאן לשונו: ואני אומר: הנה הראב״ד ז״ל הלך לפי שטתו של מעלה, שאין אסמכתא בערבות, ואנחנו לפי שטתינו שהיא

ויש מי שהורה: שאפילו התנה ואמר: אם לא אביאנו, או או שמת, או שברח — אהיה חייב לשלם, — הרי זו אסמכתא, ולא נשתעבד, ולזה דעתי נוטה:

פרק ששה ועשרים

א׳ המלוה את חברו בשטר, ואחר שהעידו העדים בשטר, בא ערב וערב את הלוה, אף על פי שקנו מידו, ונשתעבד לשלם, כמו שבארנו, כשיבא המלוה להפרע מנכסי הערב הזה, — אינו טורף מנכסים משועבדים; היה הערב בגופו של שטר, קודם חתימת העדים, אם כתבו פלוני ערב, שהרי אינו מעורב עם הלוה כמלוה, — אינו גובה ממנו מן המשועבדים; אבל אם כתוב בשטר: פלוני לוה מפלוני כך וכך, ופלוני ערב, שהרי ערבו לוה עם הערב בשטר, וקנו מידו של ערב, ואחר כך חתמו עדים בשטר, — הרי זה נפרע מנכסי ערב המשועבדים:

מגדל עוז

עיקר ויסוד לשמועתנו, כמו שכתבתי בזה הפרק, מה שסלקה בגמר, דחייה בעלמא, לרבותא אמרה; וגם מה שכתב כאן נפש תחת נפש, מחודש, ותימה גדול אלינו:

פרק ששה ועשרים

המלוה את חברו, עד אין הלוה מלוי, פרק גט פשוט (דף קע״ה): מלוה שתבע את הלוה, עד ואני אשלם לך,

ב מלוה שתבע את הלוה, ולא מצא לו נכסים, — דינו יכול להפרע מן הערב עד אחר שלשים יום, מיום שנתחייב הערב לשלם, כי יהיה כח זה־פחות מן הלוה עצמו, כזה הורו המורים, ואם התנה עמו — הכל לפי התנאי:

ג. מלוה שבא לתבוע את הלוה, ולא מצא לו נכסים — אינו יכול לדחותו ולומר: לך אצל הקבלן, הרי יש לך לתבוע אותו תחלה, אלא תובע כל מי שרצה תחלה, ואם נשא הקבלן המעות מיד המלוה, ונתנו ביד הלוה, — אין למלוה ביד הלוה כלום; היה הלוה במדינה שאינו יכול להודיעו, ולא ללכת אליו, או שמת הלוה, והניח יתומים קטנים, שאין בית דין נזקקין לנכסיהן, — הרי זה תובע את הערב תחלה, שהרי אין הלוה מצוי:

ד. מלוה שתבע את הלוה, ומצאו שהוא עני, — אינו יכול להפרע מן הערב, עד שישבע הלוה בתקנת אחרונים שאין לו כלום, שמא יעשו קנוניא על ערב:

ה. מי שהיה ערב לחברו במלוה על פה, ובא המלוה לתבוע את הערב, והרי הלוה במדינת הים, — אומר לו הערב: הבא ראיה שלא פרעך הלוה, ואני אשלם לך:

מגדל עוז

סוף מסכת כתובות (דף ק"ח), ובירושלמי: ערב שקדם ופרע לבעל חוב הרי זה חוזר וגובה מן הלוה וכו', במה דברים אמורים בשאמר לו הלוה וכו', עד חייב לשלם לו כלום: כתב הראב"ד ז"ל: אלו דברים שאין הדעת מקבלתן, ואין השכל סובלתן, עד כאן לשונו; ואני אומר: דעתנו מקבלתן ומישרתן, וראיתן מפרק בתרא דכתובות (דף ק"ח), גבי מתניתין דהפורע שטר חובו

ו. ערב שקדם ונתן לבעל חוב את חובו, — הרי זה חוזר וגובה מן הלוה, כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה מלוה על פה, או בלא עדים כלל; במה דברים אמורים? כשאמר לו הלוה בעת שנעשה לו ערב: ערבני, ושלם; אבל אם עמד ברשות עצמו ונעשה לו ערב או קבלן, או שאמר לו הלוה: ערבני, ולא הרשהו שיתן, ופרע החוב, — אין הלוה חייב לשלם לו כלום; וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו, אפילו היה החוב על המשכון, — אין הלוה חייב כלום, ונוטל משכונו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו, שמא היה הלוה מפיים את המלוה, ומוחל לו; מת הלוה, וקדם הערב ופרע החוב, קודם שיודיע את היורשים, אם נודע לנו: שלא פ״ע הלוה שטר חובו קודם שימות, כגון שהודה בו קודם, או שנדוהו, ומת בנדויו, או שלא הגיע זמן המלוה להגבות, — הרי זה חוזר וגובה מן היורשין, כל מה שפרע; היה המלוה גוי. אין היורשין חייבין לשלם, שמא אביהן נתן ליד הערב כל החוב שהיה עליו ; מפני שהגוי תובע את הערב תחלה, ולפיכך פרע זה מדעתו, קודם שיודיע היתומים; אבל אם הודיען שהגוי תובע אותו, והרי הוא נותן, — חייבין לשלם:

ז. כל ערב שבא לטול מה שפרע, בין שבא להפרע מיורשי לוה, בין מלוה עצמו, — הרי זה צריך להביא

מגדל עוז

של חברו כו׳, דאסיקנא כחנן, דאמר: הניח מעותיו על קרן הצבי, ובירושלמי כמי, בפורע שטר חובו של חברו, — הכי מייתי לה, ומה לי ערב פורע? ומה לי אינים אחרינא? מאחר שפרע שלא ברשות, וכן הסכים וכתב הר״מ ז״ל מקולי, מדעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל, וגם ר״י אלפס ז״ל הביא הירושלמי

האיה שפרע, ואין מציאת שטר החוב שעליו ביד הערב ראיה, שמא נפל השטר מיד המלוה, ולא פרע זה כלום:

ח. האומר לחברו: ערבת לי, והוא אומר: לא ערבתי, או שאמר הערב ללוה: אתה הרשתני לערוב אותך, ולתן, והוא אומר: מהעתך ערבת, או לא ערבת כלל, או שאמר הערב: פרעתי המלוה בפניך, והלה אומר: לא פרעת, או שאמר לו: כן פרעת, ונתתי לך מה שפרעת, או שאמר המלוה: ערבת לי מאתים, והוא אומר: לא ערבתי, אלא מנה, — מכל אלו הטענות וכיוצא בהן, המוציא מחברו עליו הראיה, או ישבע הנתבע שבועת היסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת, כשאר כל טענת הממון:

ט. עבד או אשת איש שלוו, או שערבו את אחרים, ונתחייבו לשלם, כשישתחרר העבד, ותתגרש האשה, או תתאלמן, — ישלמו:

י. קטן שלוה, — חייב לשלם כשיגדיל, ואין כותבין עליו שטר, אלא הרי היא מלוה על פה, אף על פי שקנו מידו, שאין מיד הקטן כלום:

יא. קטן שערב את אחרים, — הורו הגאונים: שאינו חייב לשלם כלום, אף כשיגדיל, וזה שנתן את מעותיו על

מגדל עוז

גם כן בהלכות שם, ותדע: שדעת רבינו משה ז"ל בכך, שהרי סמכו ענין לווין: וכן הפורע שטר חובו של חברו, עד ומוחל לו, הוא הדבר אשר כתבתי לך מדעת רבינו יצחק אלפס ז"ל, ומן הירושלמי סוף כתובות: מת הלוה וקדם הערב כו', עד והרי הוא קטן חייבין לשלם, בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קע"ד): כל ערב שבא ליטול, עד ולא פרע זה כלום; פרק

פי הקטן—אבד את מעותיו, שאין לקטן דעת, כדי לשעבד עצמו בדבר שאינו חייב בו, ולא בערבנות, ולא כבל כיוצא בזה, ודין אמת הוא, וכן ראוי לידון:

יב. האשה שלותה בשטר, או ערבה בשטר, ונשאת—חייבת לשלם אחר שנשאת; ואם היתה מלוה על פה — אינה משלמת, עד שתתגרש או שתתאלמן, שרשות בעל — כרשות לוקח הוא, כמו שבארנו בכמה מקומות; ואם היו אותן מעות ההלואה עצמן קיימין, — יחזירו אותן למלוה:

פרק שבעה ועשרים

א. שטר שכתוב בכל לשון, ובכל כתב, אם היה עשוי כתקון שטרי ישראל, שאינן יכולין להזדייף, ולא להוסיף, ולא לגרוע והיו עדיו יודעין לקרותו, — הרי הוא כשר, וגובין בו מן המשועבדין:

ב. תקון שטרי ישראל כך הוא: כל השטרות כולן — צריך

מגדל עוז

חזקת הבתים (דף ל"ב): האומר לחברו וכו', עד כאמר טענת הממון, בתשובת הגאונים ז"ל: עבד או אשת איש שלוו וכו', עד סוף הפרק, פרק יש נוחלין (דף קל"ט), דקדקו כן הגאונים ז"ל, ואף דין האשה שלותה ואכלה, סוף כתובות:

פרק שבעה ועשרים

שטר שכתוב בכל לשון, עד מן המשועבדין, פרק קמא דגטין (דף ג'), ופרק ב', ומייתי מקלתה פרק ב' דעדיות:

שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה , (אלא) שאין למדין משיטה אחרונה , שמא היו העדים מרוחקין מגופו של שטר בכדי השטה , ובא זה המזייף , וכתב באותו הריוח שטה זו :

ה. עדים שהיו מרוחקין מן הכתב שני שטין , פסול , פחות מכאן – כשר ; שתי שטין שאמר בכתב ידי עדים , ולא בכתב ידי סופר , מכל המזייף אינו הולך אחר הסופר , אלא אחר העדים ; ושתי שטין אלו , – הן ואוירן , כגון למ"ד על כ"ף ; היו העדים מרוחקין מן הכתב יתר על שתי שטין , והיה הריוח שבין הכתב והעדים – מלא בעדים פסולין או קרובים , – הרי זה כשר , שהרי אינו יכול להזדייף ; ואם מלאהו בשריטה של דיו – פסול , שמא העדים על השריטות חתמו , ולא על גופו של שטר : היה השטר כולו עם עדיו בשטה אחת – הרי זה כשר :

ה. היה השטר בשטה זו , והעדים בשטה שניה – פסול , שמא אלו העדים היו מרוחקין מן השטר כשר , שטה אחת , והתך כל השטר , וכתב זה השטר באותה השטה , ונמצאו כל אלו העדים חתומים עליה ; וכן אם היה השטר ושני עדים בשטה אחת , ושני עדים אחרים בשטה שניה , ואמר : אני נתכוונתי לרבות העדים . – אין מקיימין שטר זה מעדים של מטה , בשטה שניה . – אלא מעדים של מעלה , שמא בשטה שהיתה בין העדים של מטה , ובין השטר שחתך – כתב שטר זה ושני עדיו :

מגדל עוז

(דף ט') : תקון שטרי ישראל כו' , עד על פיו עושין , ככל פרק גט פשוט (דף קס"ח) : שטר שכתוב בו הסמירא וכו' , עד בדבר שאין בו ספק ; כתב הראב"ד ז"ל : זה שבוש , ואינו נופל

ו. קיום בית דין – צריך שיהיה סמוך לכתב ידי עדים, או סמוך לצד השטר, או מאחוריו כנגד הכתב; ואם היה בין הקיום והשטר ריוח שטה אחת, – פסול, שמא יחתוך השטר שנתקיים, ויזייף באותה שטה שטר ושני עדיו, ונמצא על הקיום שטר מזויף:

ז. הרחיק את הקיום מן השטר, יתר על שני שטין, ומלא כל הריוח שריטות דיו, – כשר, שהרי אינו יכול לזייף, ואין חוששין לבית דין שיקיימו קיום על השריטות, אלא על גופו של שטר:

ח. כל המחקין כולן – צריך שיכתיב קיומיהן בסוף השטר, ויאמר: אות פלוני, או מלה פלונית, או שטה פלונית – על מחק, או תלויה, והכל קיים; ואם היה המחק במקום שריר וקיים, ובשעור שריר וקיים, אף על פי שחזר וקיימו – פסול, שמא מחקו, וכתב דבר שזייף, וחזר וקיימו בריוח שבין הכתב והעדים:

ט. שטר הבא הוא ועדיו על המחק. – כשר; ואם תאמר: מוחק וחוזר ומוחק! אינו דומה מי שנמחק פעם אחת, לנמחק שני פעמים; ואם תאמר: שמא נמחק שתי פעמים מקום העדים, ואחר שכתב השטר – חוזר ומוחקו, וכותב כל מה שירצה, שהרי הוא ועדיו כלו שוה, מפני שנמחק הכל שתי פעמים! כבר תקנו חכמים: שלא יהיו העדים חותמין על שטר מחוק, אלא אם כן נמחק בפניהם:

י. שטר הבא הוא ועדיו על מחק, והקיום מלמטה על הנייר, – אין מקיימין אותו מעדי הקיום, אלא מעדים

מגדל עוז

אלא אסתירא, עד כאן לשונו; ואני אומר: אינו שבוש אצלנו, אלא ישר, וכך קבלנו פירוש הנכון פרק גט פשוט, ובכל מקום

שלמעלה, שמא הקיום היה רחוק מן השטר הרבה, והיה הריוח מלא שריטות של דיו, וחתך גוף השטר, ומחק השריטות, וכתב השטר ועדיו על המחק:

יא. שטר הבא על הנייר ועדיו על המחק, — פסול, שמא ימחוק השטר ויזדייף, ונמצא הוא ועדיו על המחק; ואם כתבו העדים: אנחנו העדים חתמנו על המחק, והשטר על הנייר, — כשר, וכותבין כן בין עד לעד, כדי שלא יזייף:

יב. שטר הבא על המחק, ועדיו על הנייר — פסול; ואפילו כתבו העדים: אנחנו עדים חתמנו על הנייר, והשטר על המחק, מפני שהוא מוחק אותו פעם שניה, וכותב כל מה שירצה, וכיון שכלו נמחק שתי פעמים — אינו ניכר, שאילו היה בו מקום הנמחק פעם אחת, ומקום הנמחק שתי פעמים, — היה ניכר; ומתקון השטרות: להתבונן בואוין וזיינין שלו, שלא יהו רחוקין בין התיבות, שמא זייף והוסיף זו; ולא יהיו מרוחקין, שמא מחק אות אחת, כגון הא או חית, והניח רגלה האחת מקום ואו, וכל כיוצא בזה מדקדקין בו, בכל לשון, ובכל כתב:

יג. משלש ועד עשר — אין כותבין בסוף שטה, שמא יזייף ויחזיר השלש לשלשים, והעשר עשרים; ואם נזדמן לו בסוף שטה — מחזיר הדבור בגופו של שטר פעמים רבות, עד שיבא באמצע השטה:

מגדל עוז

בתלמוד, והוא ענין קרוב לטעות בין המעות לאיסרין, כדאיתא פרק קמא דגטין, בשמעתין הפרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי, אבל לומר שטועין בין איסר אחד למאה מעי, —

יד. שטר שכתבו מלמעלה מנה, ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים, ולמטה מנה, — הכל הולך אחר התחתון; ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם? לפי שאין האחד תלוי בחברו, שאם היה כתוב בו מאה שהן מאתים, או מאתים שהן מאה, היה נוטל מאה; אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון, — הלך אחר אחרון; היה בו מלמעלה שם, ולמטה שם קרוב לו, הכל אחר התחתון; אם כן למה כותבין את העליון? שמא תמחק אות אחת מן התחתון, וילמד מן העליון; כגון שהיה בעליון «חנני» או «ענני» ובתחתון «חנן» או «ענן» — בידוע שהוא השם העליון, אבל לא ילמד תחתון מעליון:

טו. שתי אותות כתוב בו, מלמעלה «ספל» ומלמטה «קפל» — הכל הולך אחר התחתון, שהקפל פחות מן הספל; כתוב מלמעלה «קפל» ומלמטה «ספל» — חוששין שמא זבוב הסיר רגל הקוף, ונעשית סמך, ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה; וכן כל כיוצא בזה, שיד בעל השטר על התחתונה; מעשה בשטר שהיה כתוב בו: שש מאות וזוז אחד, והרי הדבר ספק, אם שש מאות זוז וזוז אחד, או שש מאות אסתירא וזוז, אמרו חכמים: יטול שש מאות אסתירא וזוז, שיד בעל השטר על התחתונה; אם כן למה לא נאמר שש מאות פרוטה וזוז? לפי שהפרוטות כולל אותן הסופר זוזין, ואחר כך כותבן, וכן כל כיוצא בזה, בכל זמן, ובכל מקום, לפי דרכם הידוע, — על פיו עושין:

מגדל עוז

רחוק הוא ביותר, ואין תולין בכך, אלא כמי ממאה למאתים, או ממאתים למנה, וכדמשמע פרק בית כור, וכן הסכימו רבותינו בעלי התוספות, והר״ם ז״ל מקולי מדעתם: לפיכך כל

טז. שטר שכתוב בו אסתירא מאה מעי, או שכתוב בו מאה מעי אסתירא, — הלך אחר פחות שבלשונות, ואינו נוטל אלא אסתירא אחת, שיד בעל השטר על התחתונה, מפני שהוא המוציא מחברו, ואינו מוציא אלא בדבר שאין בו ספק; לפיכך כל שטר שיש בו משמע שתי לשונות, שמא כך, או שמא כך, — אינו נוטל אלא הפחות שבשתיהן; ואם תפס בעליונה — אין מוציאין מידו, אלא בראיה ברורה:

יז. כתב בו מטבע זהב, — אין פחות מדינר זהב; זהב דינרין, או דינרין זהב, — אין פחות משוה שני דינרין של זהב; (זהב) כדינרין, — אין פחות משוה שני דינרין של כסף מן הזהב, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

שטר שיש בו, עד סוף הפרק, הכל בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קס״ה קס״ו), והרבה מקומות:

נגמרו הלכות מלוה ולוה בעזר האל

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת היא, והיא: דין טוען ומודה, או כופר;

ובאור מצוה זו — בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. **הטוען** את חברו במטלטלין, והודה לו במקצת — הרי זה משלם מה שהודה בו, ונשבע על השאר מן התורה, שנאמר:[1] אשר יאמר כי הוא זה; וכן אם כפר בכל, ואומר: לא היו דברים מעולם, ועד אחד מעיד (שהוא חייב לו) — הרי נשבע זה מן התורה; ומפי השמועה למדו: שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון — אחד מחייבו שבועה; וכן למדו מפי השמועה: שעד אחד, לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה:

[1] שמות כ״ב

מגדל עוז

פרק ראשון

הטוען את חברו במטלטלין כו', עד אבל קם הוא לשבועה, פרק קמא דמציעא (דף ג' ד'), ופרק ב' דכתובות, ובשבועות פרק שבועת הדיינין (דף ל״ח), ובגטין פרק הנזקין,

ב. אין לך מחוייב שבועה מן התורה, חוץ משלשה: מי שהודה במקצת המטלטלין, ומי שחייבו עד אחד, והשומר, שהרי נאמר בשומר: [י] שבועת יי' תהיה בין שניהם, וכבר בארנו שבועת השומרין בהלכות שכירות; וכל אחד מן השלשה — נשבע ונפטר מלשלם; אבל כל הנשבעין ונוטלין, כגון שכיר, ונחבל, ופוגם את שטרו, וכיוצא בו, וכן כל הנשבעין בטענת ספק, כגון השותפין והאריסין—כולן נשבעין בתקנת חכמים; וכל אלו השבועות, אף על פי שהן מדברי סופרים—הרי הן כעין של תורה בנקיטת חפץ:

ג. הטוען מטלטלין על חברו, וכפר בכל, ואמר: לא היו דברים מעולם, או שהודה במקצת, ונתנו מיד, ואמר: אין לך בידי אלא זה, והילך, או שאמר: אמת שהיה לך אצלי, אבל מחלת לי, או נתת לי, או מכרת לי, או החזרתי לך, או שטענו חטים, והודה לו בשעורים, בכל אלו—פטור משבועת התורה; אבל חכמי הגמרא תקנו: שישבע הנתבע בכל אלו שבועת היסת ויפטר, ואינה כעין של תורה, כפי

[י] שמות כ"ב

מגדל עוז

ובמכילתא, כי הוא, עד שיודה במקצת: אין לך מחוייב שבועה מן התורה, עד בהלכות שכירות, עיקר ההלכה בשבועות פרק כל הנשבעין (דף מ"ד), והבאור — פרק א': וכל אחד משלשתן כו', עד בנקיטת חפץ, פרק כל הנשבעין שם: הטוען מטלטלין את חברו, עד בהלכות שבועות, פרק קמא דמציעא (דף ד'), ובשבועות פרק שבועת הדיינין (דף ל"ח), והבאור — פרק י"א: כל מי שנתחייב שבועה, עד אין הופכין שבועתן, הכל פרק שבועת הדיינין שם: ולא תבע על נדויו שלשים יום מלקין אותו, פרק קמא דקדושין (דף י"ב), והפך השבועה, גם פרק קמא דמציעא (דף ה'), וכמה מקומות: אין משביעין שבועת היסת

שאין בהן נקיטת חפץ; וכבר בארנו דרך שבועה של תורה, ודרך שבועת היסת, בהלכות שבועות:

ד. כל מי שנתחייב שבועה מן התורה - הרי זה נשבע ונפטר; ואם לא רצה להשבע — יורדין לנכסיו, וגובין מהם כל מה שתבע חברו עליו, שהרי התובע אומר לו: איני זז מדין תורה, או השבע, או תן לי; ויש לו להחרים על מי שטען עליו דבר שאינו כן, ונותן; אבל מי שנתחייב שבועה מדבריהם, אם היה מן הנשבעין ונוטלין - אינו יכול להפוך את השבועה, שהרי הנתבע אומר לו: השבע וטול, כמו שתקנו לך; ואם לא רצה להשבע - ילך לו; והורו רבותי: שאם אמר התובע: איני רוצה בתקנה זו שתקנו לי חכמים, אלא הריני כשאר התובעים - הרי זה משביע את הנתבע היסת; ואם רצה להפכה על התובע, — מחייבין את התובע להשבע, או ילך לו:

ה. היה מחוייב שבועה מדבריהם מן הנשבעין ונפטרין, כגון הנשבעין על טענת ספק, או מן הנשבעין היסת, ולא רצה להשבע - משמתין שלשים יום, אם לא בא, ולא תבע

מגדל עוז

כו', כיצד כמדומה לי כו', אמר לי אבא כו', עד וכן כל כיוצא בזה; כתב הראב"ד ז"ל: בזה איני מודה לו, כי היא טענת בריא, ועל זו אמר רבי אליעזר בן יעקב: פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו, שהעמיד אותה בבא בטענת עצמו, והוא שאמר: כך צוה לי אבא, שאם אמר בריא לי שאני יודע, על זה אמרו: מה לי הוא? מה לי אביו? ואפילו לרבנן, עד כאן לשונו: ואני אומר: תמה אני אם דבר זה יצא מפי הראב"ד ז"ל, שהרי רבנן פליגי עליה דרבי אליעזר בן יעקב, ויחיד ורבים הלכה כרבים; ומה שאמר הכותב: שעל זה אמרן: מה לי

נדויו - מלקין אותו מכת מרדות; וכל מי שחלה עליו שמתא שלשים יום - מכין אותו מכת מרדות, ואחר כך מתירין נדויו; ואין יורדין לנכסיו, לפי שאינו מחויב שבועה מן התורה:

ו. כל המחויב שבועת היסת, אם רצה להפוך השבועה על התובע - הרי התובע נשבע היסת, ונוטל מחברו: ואין לך מי שנשבע היסת ונוטל מחברו - אלא זה שנהפכה עליו שבועת היסת; ואין לך שבועה שתהפך - אלא שבועת היסת בלבד, אבל שבועה של תורה, או של דבריהם שהיא כעין של תורה - אין הופכין שבועתן:

ז. אין משביעין שבועת היסת, אלא על טענת ודאי, אבל על טענת ספק - פטור; כיצד? כמדומה לי שיש לי אצלך מנה, או שאמר: מנה הלויתיך, וכמדומה לי שלא פרעתני, אמר לי אבא: שיש לי אצלך מנה, או צוה לי בפני עדים, שיש לי אצלך מנה, דבר פלוני נגנב מביתי, ולא היה שם אלא אתה, קרוב בעיני שאתה גנבתו, חשבתי מעות, ומצאתי חסר, שמא אתה הטעיתני בחשבון, והנתבע אומר:

מגדל עוז

הוא? מה לי אביו? — היינו לרבי אליעזר בן יעקב, אבל לרבנן — לא, והכי גרסינן לה פרק קמא דכתובות (דף י"ב), ומסקינן סוף שמעתין, גמרא מתניתין דמודה רבי יהושע באומר להברו כו', הכא בדרבה קא מפלגי, דאמר רבה: מפני מה אמרה תורה מודה מקלת הטענה ישבע כו', עד רבי אליעזר בן יעקב סבר: לא שנא בו, ולא שנא בבנו — אינו מעיז, הילכך לאו משיב אבדה הוי, ורבנן סברי: בו הוא דאינו מעיז, אבל בבנו מעיז, ומדלא העיז, - משיב אבדה הוא, ופטור, עד כאן; הנה עיניך רואות: שהתלמוד מעמיד להדיא אליבא דרבנן, שהם רבים, דפטור, אלא הכותב עיין במסקנא ראשונה, ולא באחרונה,

אין לך בידי כלום, — הרי זה פטור אף משבועת היסת, וכן כל כיוצא בזה:

ח. כור חטים יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: איני יודע, שמא יש לך, שמא אין לך — הרי הנתבע ישבע שבועת היסת שאינו יודע, ונפטר, לפי שלא חייב עצמו בודאי, וכן כל כיוצא בזה; כור חטים יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: איני יודע אם חטים הוא, או שעורים - הרי זה נשבע היסת שאינו יודע, ומשלם שעורין, וכן כל כיוצא בזה:

ט. מנה יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: כן היה לך בידי, אבל איני יודע אם החזרתי לך, או עדיין לא החזרתי לך, — חייב לשלם, ולא ישבע התובע כלל, אפילו שבועת היסת, מפני שהוא יודע בודאי שהוא חייב, והרי זה טוע אותו טענת ודאי, ונסתפק אם נפטר, או לא נפטר, וכן כל כיוצא בזה; אבל אם אין לו תובע, והודה מעצמו, ואמר גזלתיך או הלותני מנה, אביך הפקיד אצלי מנה, ואיני יודע

מגדל עוז

ורצה לחלוק עם גדול, ובקש אילן חשוב להתלות בו, וכבר כתב ר"י אלפס ז"ל בהלכות פרק שבועת הדיינין: שהראשונים ז"ל כן כתבו ופסקו, והוא פסק כרבנן, אמנם שיביא הראב"ד ז"ל הראיה הזאת, והיא מהופכת, — איני רואה: מנה יש לי בידך, עד וכן כל כיוצא בזה, בנזיקין פרק הגוזל קמא (דף קי"ח), ופרק קמא דכתובות: כור חטים יש לי בידך וכו', עד וכן כל כיוצא בזה; כתב הראב"ד ז"ל: זה אינו, שאינו משלם שעורים, והיינו דרבה בר נתן, אלא אם כן תפס, ואיכא דחי לה, דכיון דהאידנא איכא שבועת היסת, אי אישתבע דלא ידענא אי חטים הוו, או שעורים הוו, הא אודי הודאה גמורה דאית ליה כל דהו, ולא דחיי הוא, הילכך משלם, ויש לו פנים, אבל הוא היה צריך לגלות, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זה לא יצא

אם החזרתיו, או לא החזרתיו, — אינו חייב לשלם, ואם בא לצאת ידי שמים, — חייב לשלם:

י. מנה לי בידך, אין לך בידי כלום, השבע היסת ולך, השבע אתה היסת וטול, ואמר התובע: איני רוצה להשבע — הרי הנתבע אומר לו: השבע וטול, או תלך בלא כלום, ואין שם הפוך אחר, ויש לו להחרים סתם על מי שהוא חייב לי, ולא יתן לי:

יא. הורו רבותי: שכל מי שנתחייב שבועה, בין של תורה, בין של דבריהם, אפילו היסת — יש לו להחרים סתם קודם שישבע, על מי שיטעון עליו דבר שאינו חייב בו, כדי שישביע אותו בחנם, ויענה המשביע אמן, ואחר ישבע; ותקנה טובה היא לבעלי דינין, כדי שימנעו מטענות שקר, ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה, ולא ישיאו שמע שוא:

יב. כל מי שנתחייב שבועה, בין של תורה, בין של דבריהם — מגלגל עליו המשביע כל מה שירצה, מדברים שאם יודה

מגדל עוז

מפיו, שהרי דין זה כתבו רבינו יצחק אלפסי ז"ל פרק קמא דמציעא בהלכות, ועיניך רואות: שאין הפרש בין המגיה הזה ללשון רבינו משה ז"ל, והפנים גלוים הם, שהרי מודה, ולא דמי לטענו חטים והודה לו בשעורים, דקיימא לן דפטור, אלא אם כן תפס, בפרק המניח, וכתבה גם כן רבינו משה ז"ל לפנינו פרק שלישי, משום דהתם כפר לגמרי בחטים, ומכחיש ליה לתובע בתביעותו, וגם כי התובע עצמו מודה לנתבע, שאין לו בידו שעורים, כמו שכתב רבינו משה ז"ל לפנינו פרק שלישי, אבל הכא קאמר: איני יודע, ולא קא מכחיש ליה לגמרי, והרי זה דומה לטענו חטים או שעורים, או מנה בודאי, והנתבע אומר: איני יודע, שנשבע שאינו יודע — פטור, ומיהו למיפטריה אף מדמי שעורים דקא מודי ליה — לא פטרינן, כיון דקא מודה

בהן–יתחייב ממון ; ועד היכן כח גלגול ? עד שיאמר : ובכלל שבועה זו : שלא נמכרת לי בעבד עברי, ועדיין עבדי אתה ; וכבר בארנו : שאין מגלגלין על השכיר :

יג. מי שנתחייב שבועה אפילו היסת, והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם, וראה הנתבע כך, ואמר : איני רוצה להשבע, אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה - אין שומעין לו, אלא אומרין לנתבע : או תן לו כל מה שגלגל עליך מטענות הראויות, או השבע והפטר :

יד. הטוען את חברו טענות הרבה – אין משביעין אותו על כל טענה וטענה, אלא שבועה אחת על הכל ; נתחייב שתי שבועות על שתי טענות, קלה וחמורה - משביעין אותו על החמורה, ומגלגלין בה שאר דברים :

טו. כל הטוען את חברו טענה שאם הודה–אינו חייב לשלם

מגדל עוז

בהו : מנה יש לי בידך בודאי , עד חייב לשלם , בנזיקין פרק הגוזל בתרא דף קי"ח : מנה לי בידך אין וכו' , עד שמע שוא , פרק כל הנשבעין : כל מי שנתחייב שבועה , עד שאין מגלגלין על השכיר , בשבועות סוף פרק כל הנשבעין (דף מ"ח) , ופרק קמא דקדושין (דף כ"ז) , והבאור — סוף פרק י"א דהלכות שכירות : מי שנתחייב שבועה אפילו היסת וכו' , עד השבע והפטר ; כתב הראב"ד ז"ל : ואם זה שנתחייב היסת , ורואה שמגלגלין עליו הרבה , והפך השבועה , אם נאמר כבר פטר עצמו מן השבועה ? או נאמר לו : או השבע לו על הכל , או תהפך עליו את הכל , שישבע ויטול , שהרי אתה חייב לו שבועת היסת אף על הגלגולים , כמו על הטענה הראשונה ; זה המחבר האריך וקצר , ואיני רואה , כי זה הוא הדין , או ישבע על הכל , או יהפך על הכל , וישבע זה ויטול , ולא יפטר בהפוכו מן הגלגולין , ואם

ממון, אף על פי שכפר — אין מחייבין אותו שבועת היסת, ולא חרם סתם; כיצד? אמרת: שתתן לי מנה, לא היו דברים מעולם — אין משביעין אותו היסת, ולא חרם, שאילו הודה בדבר זה — אינו חייב כלום; אתה קללת אותי, אתה הוצאת עלי שם רע, לא היו דברים מעולם — אין מחרימין על זה, וכן כל כיוצא בזה מדברים אלו:

טז. אתה חבלת בי, לא היו דברים מעולם — הרי זה נשבע היסת, שאף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו — משלם שבת ורפוי ובשת; אתה ביישתני, לא היו דברים מעולם, אם היו במקום שגובין בו קנסות — הרי זה נשבע היסת, שאילו הודה — היה משלם הבושת:

יז. במה דברים אמורים שהמודה בקנס פטור? כשהודה בדבר שחייב עליו קנס, כגון שאמר: חבלתי בזה, אבל אם אמר: שחבלתי בזה, והביא עלי עדים בבית דין, וחייבוני

מגדל עוז

אמר הכותב: על הגלגולין אני נשבע ונפטר, ועל הטענה הראשונה השבע וטול, — הרשות בידו, עד כאן לשונו; ואני אומר: כמה פעמים פרסמתי דעת ר"מ ז"ל בחבור הזה, והכרזתי עליו, מוסף על מה שהוא ז"ל כתב בהקדמה בספר המדע, כי לכך קראו משנה תורה, שלא פחת ולא הותיר, אלא קצר הדרך הארוכה, ושאין לו עסק באלו הדקדוקים בו, והניחם לכל חכם שידקדק מלשונו, כמו שידקדק מלשון הגמרא, ומה שכתב בזה הדין — לא מלבו חס ושלום, אלא מן הירושלמי סוף פרק כל הנשבעין, וגם ר"י אלפס ז"ל הביאו בהלכות, וגם הר"מ ז"ל מקוצי כתב כן, ומעולם לא ראינו חולק בזה הדין, ואפילו הראב"ד ז"ל, אתה רואה שאינו חולק אלא מוסיף: הטוען על חברו, עד שאר הדברים, בתשובת הגאונים ז"ל: כל הטוען על חברו וכו', עד וכן כל כיוצא בדברים אלו, פרק

לתן כך וכך בנזקו — הרי זה חייב לשלם ; לפיכך אם טען הטוען שבית דין חייבוך לשלם לי מאה דינרין, משום שחבלת בי, והוא אומר: לא היו דברים מעולם — הרי זה נשבע היסת וכן כל כיוצא בזה:

פרק שני

א. כל חשוד על השבועה - אין משביעין אותו לא שבועת התורה, ולא שבועה מדבריהם, ולא שבועת היסת, ואפילו רצה התובע — אין שומעין לו:

ב. אחד הנשבע לשקר שבועת בטוי, או שבועת עדות, או שבועת הפקדון, או שבועת שוא — הרי הוא חשוד על השבועה ; וכן כל הפסול לעדות משום עבירה, בין פסלנות של תורה, כגון בעלי רבית, ואוכלי נבלות, וגזלנין, בין פסלנות של דבריהם, כגון משחק בקוביא, ומפריחי יונים—הרי הוא חשוד על השבועה, ואין משביעין אותו:

מגדל עוז

קמא דמציעא: אתה חבלת בי כו׳, עד סוף הפרק, בנזיקין פרק הגוזל קמא (דף קי"ט), ופרק קמא דמציעא שם:

פרק שני

כל חשוד על השבועה כו׳, עד אין שומעים לו, פרק קמא דמציעא (דף ה׳), ובשבועות פרק כל הנשבעין (דף מ"ה): אחד הנשבע לשקר כו׳, עד חשוד על השבועה, בנזיקין פרק הגוזל עצים, ובשבועות פרק כל הנשבעין שם: וכן כל פסול

ג. אין אדם נעשה חשוד, עד שיבאו עליו עדים שהוא עבר עבירה שנפסל בה, אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד, ושעבר עבירה שנפסל בה, אף על פי שחוששין לו, ואין ראוי לעשותו עד בתחלה, אם נתחייב שבועה – משביעין אותו, שהרי אומרים לו: אם אמת אתה אומר – השבע, ולא מפני שעברת עבירה אסור לך להשבע באמת; ואם שקר אתה אומר – הודה לבעל דינך; אבל הנחשד בעדים – אין אנו מאמינים אותו שישבע:

ד. תקנת חכמים היא: שכל המחוייב שבועה מן התורה על טענת ודאי, אם היה חשוד–הרי התובע נשבע מדבריהם, ונוטל מה שטען; היו שניהם חשודין– חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול לישבע – משלם; היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון, או נגנב,– שכנגדו אינו יכול להשבע וליטול, שהרי אינו טוענו ודאי שאכלו; לפיכך אם טען בעל הפקדון ואמר: בפני שלח יד בפקדוני, או פשע בי–הרי התובע נשבע בתקנת חכמים, ונוטל:

ה. נתחייב החשוד שבועה מדבריהם, אם היה מן הנשבעין ונוטלין, – אינו יכול להשבע וליטול, אלא הנתבע שכנגדו ישבע היסת, ויפטר; וכן פוגם שטרו, וכל כיוצא

מגדל עוז

לעדות כו', עד אין אנו מאמינין אותו שישבע, פרק קמא דמציעא (דף ה' ו'): תקנת חכמים היא כו', עד שאינו יכול לישבע משלם, בשבועות פרק כל הנשבעין שם: היה החשוד שומר, עד ישבע היסת ויפטר, הוראת הגאונים ז"ל: וכן פוגם שטרו וכל כיוצא בזה וכו', עד ויפטר מן השטר; כתב הראב"ד ז"ל: איני מודה בזה, אלא שנוטל בלא שבועה, שאין פוסלין שטר מקויים מפני שבועה דרבנן; ואם תאמר הא דרב ושמואל היא, אמרינן הכו דלא לוסיף עלה, עד כאן לשונו; ואני אומר:

בזה, שהיה חשוד, וטען הלוה שפרעו, ואמר: ישבע לי — הרי הנתבע נשבע היסת, ויפטר מן השטר:

ו. היה החשוד מן הנשבעין בטענת ספק — אינו נשבע, ואין שכנגדו נשבע, לפי שלא נתחייב זה שבועה מן התורה, ולפי שאין התובע טוענו טענה ודאי, כדי שישבע על טענתו:

ז. נתחייב החשוד שבועת היסת, — אין שכנגדו נשבע ונוטל, ששבועת היסת עצמה — תקנה היא, ולא עשו לה תקנה אחרת שישבע התובע, אלא הרי הנתבע נפטר בלא שבועה:

ח. מי שנתחייב שבועת היסת, והיה התובע חשוד, — אין הנתבע יכול להפוך עליו השבועה, שהרי אין יכול להשבע, אלא ישלם או ישבע היסת, ואין שומעין לזה לתלות בדבר שאי אפשר, והרי זה כמי שהפך שבועתו על הקטן, שאין שומעין לו, אלא או ישבע היסת, או ישלם:

ט. מי שנתחייב שבועה, בין של תורה, בין של דבריהם, ונשבע ונטל, או נשבע ונפטר, ואחר כך באו עליו עדים שהוא חשוד, — אין שבועתו שנשבע כלום, ויש לבעל דינו להוציא מידו מה שנטל, או ישבע זה שכנגדו, ויטול ממנו; לעולם כזה דנין לחשוד, עד שילקה בבית דין:

י. אם היו עליו עדים שלקה, ועשה תשובה, — יחזור לכשרותו, בין לעדות, בין לשבועה:

מגדל עוז

הגאונים הראשונים ז"ל הורו כן, ומגדולי כל דור ודור הורו לו, והר"ם ז"ל מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל כן כתב, ואם הוא חולק, יחלוק: היה החשוד מן הנשבעין, עד או ישלם הכל, פרק קמא דמציעא (דף ה' וי"ז), וגם הגאונים ז"ל הורו

יא. מי שטען על חברו וכפר בו, ונשבע, בין שבועת התורה, בין שבועת היסת, ואחר כך באו עדים, והעידו עליו שעל שקר נשבע, — הרי זה משלם, והוחזק חשוד על השבועה; וכבר בארנו בשבועות: שכל הנשבע על ממון חברו, ועשה תשובה — חייב להוסיף חומש:

יב. טענו שיש לו חוב אצלו, בעדים וקנין, ואמר: כן היה, ופרעתיך, או שאמר: איני חייב לך כלום, ונשבע, ואחר כך באו עדי הקנין, או הוציא השטר ונתקיים, — הרי זה משלם, ואינו חשוד, שהרי לא העידו שלא פרעו, ולא אמר הנתבע: לא היו דברים מעולם, וכן כל כיוצא בזה:

פרק שלישי

א. אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה, עד שיודה בפרוטה או יתר, ויכפור בשתי מעין כסף או

מגדל עוז

כן: מי שנתחייב שבועה בין מן התורה בין מדבריהם, עד ויטול ממנו, במזיקין פרק הגוזל עצים (דף ק״ו): לעולם כזה דנין כו׳, עד בין לשבועה, בירושלמי: מי שטען על חברו, עד להוסיף חומש, במזיקין פרק הגוזל עצים (דף ק״ו ק״ז): טענו שיש לו אצל חברו כו׳, עד סוף הפרק, פרק קמא דמציעא שם:

פרק שלישי

אין מודה במקצת כו׳, עד או יתר, במציעא פרק הזהב (דף ה׳ ו׳), ובשבועות ריש פרק שבועת הדיינין (דף ל״ח):

יתר; וכמה היא פרוטה? משקל חצי שעורה של כסף נקי; וכמה הם שתי מעין? משקל שתים ושלשים שעורות כסף מזוקק:

ב. כל כסף האמור בתורה, היא שקל הקדש, והוא עשרים מעה; וכל כסף של דבריהן ממטבע ירושלים, שהיה הסלע שלהן אחד משמנה בו כסף, והשאר נחושת, כמו שבארנו; אבל המעה היא היתה כסף נקי, אפילו בירושלים, והיא כסף של ירושלים; ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף, היא מדבריהם, — עשו אותה שתי כסף של ירושלים, שהן שתי מעין, ולא עשו אותה שתי שקלים בשקל הקדש, זהו הדבר הנראה בשעור כפירת הטענה; ורבותי הורו: שכפירת הטענה הוא משקל תשע עשרה שעורות, וחצי שעורה, מן הכסף, ויש לי כמה ראיות לסתור אותה הדרך שתפסו, עד שיצא להם זה החשבון; ויראה לי שהוא טעות:

ג. שתי מעין ופרוטה יש לי בידך, אין לך בידי אלא פרוטה, — חייב: אין לך בידי אלא שתי פרוטות, — פטור, מפני שכפר בפחות משתי מעין; מנה לי בידך,

מגדל עוז

וכמה היא פרוטה כו', עד והשאר נחושת, כמו שבארנו, פרק קמא דקדושין (דף ב'), היא עיקר ההלכה, ופרק י' דהלכות אשות הוא הבאור: אבל המעה היא היתה, עד הרי זה נשבע, בשבועות פרק שבועת הדיינין: וכן בשבועת השומרין, עד מפרוטה ומעלה, פרק הגוזל עצים (דף ק"ו): הורו רבותי שהנשבעין ונוטלין וכו', ואני אומר שצריך הנתבע וכו', עד ישבע מספק, כתב הראב"ד ז"ל: ומה יעשה השכיר העני, שהשכיר עצמו במעה או בפונדיון? ילך בפחי נפש! אבל הדמיון שדמה, והלמוד

אין לך בידי אלא חצי פרוטה, — פטור, שכל המודה בפחות מפרוטה — כאילו לא הודה בכלום:

ד. מאה תמרים יש לי בידך, אין לך בידי אלא תשעים — רואים: אם היו שוין שם העשר שכפר בהן שתי מעין — נשבע, ואם לאו — פטור; חמשה או ששה אגוזים יש לי בידך, אין לך (בידי) אלא אגוז אחד, — רואין: אם שוה האחד פרוטה — נשבע, ואם לאו — פטור, וכן כל כיוצא בזה:

ה. במה דברים אמורים? בכסף, או במיני סחורות ופירות, וכיוצא בהן; אבל הכלים, — אין משערין את דמיהן, ואפילו הן עשר מחטין בפרוטה, וטענו שתי מחטין, הודה באחת, וכפר באחת, — חייב, שנאמר: [1] כסף או כלים, כל הכלים ככסף; טענו כסף וכלים, והודה בכלים, וכפר בכסף, אם יש בכפירה שתי מעין, — חייב, ואם לאו, — פטור; הודה בכסף, וכפר בכלים, אם הודה בפרוטה, — חייב, וכן כל כיוצא בזה:

ו. העיד עליו עד אחד, אפילו לא כפר אלא פרוטה, — הרי זה נשבע, שכל מי ששנים מחייבים אותו ממון, — אחד מחייבו שבועה; כיצד? פרוטה או שוה

[1] שמות כ"ב

מגדל עוז

שלמד מן הנשבעין בטענת ספק, שהצריכו להם כפירת שתי כסף, — אינו דמיון כלל, שזה נשבע להפטר, ועל כרחו הוא נשבע, וזה שנשבע ליטול, — מדעתו הוא נשבע, כדי ליטול, ואפילו על פרוטה, ואולי אפילו היה שכרו פחות מפרוטה, עד כאן לשונו; ואני אומר: הוראה זו כתבה ר"י אלפס ז"ל פרק הזהב, ודיו לרבינו משה ז"ל שדעת רבותיו נוחה הימנו, אמנם מה שהקשה לו מן השכיר, — לא עלה על דעתו, כי אותו אינו

פרוטה יש לי בידך, אין לך בידי כלום, ועד אחד מעיד שיש לו, — הרי זה נשבע; וכן בשבועת השומרין, אפילו הפקיד אצלו פרוטה או שוה פרוטה, וטען שאבדה, — נשבע, וכל פחות מפרוטה — אינו ממון, ואין בית דין נזקקין לו; וכן כל הנשבעין ונוטלין — נשבעין ונוטלין מפרוטה ומעלה:

ז. הורו רבותי: שהנשבעין ונוטלין, — אינן צריכין טענת שתי כסף; ואני אומר: שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין, ואחר כך ישבע התובע בתקנת חכמים, ויטול, שהרי הנשבעין בטענת ספק — צריך שיהיה ביניהם כפירת שתי מעין, ואחר כך ישבע ספקו:

ח. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שתהיה הודיה מן הטענה; כיצד? כור חטים יש לי בידך, אין לך בידי אלא לתך חטים, — חייב; אבל אם אמר לו: אין לך אלא כור של שעורים — פטור, שהמין שטענו — לא הודה לו בו, והמין שהודה לו בו — לא טענו; דינר זהב יש לי בידך פקדון, לא הפקדת אצלי אלא דינר כסף, מעה כסף הפקדתי אצלך, לא הפקדת אצלי אלא פרוטה — פטור, שטענו עין דבר, והודה לו בעין אחרת; וכן אם אמר לו: עשרה

מגדל עוז

נשבע אלא בזמנו, ואליו הוא נושא את נפשו, וכבר באר דיניו בהלכות שכירות, ולא הזכיר שם דבר זה כלל; ועוד: כי ריש פרק שבועת הדיינין, דילפינן להאי דינא — לא משמע ביה שכיר, ולא הוצרך לפרש: אין מודה במקצת חייב, עד אלא לתך חטים חייב, בנזיקין פרק המניח (דף ל״ה), ופרק קמא דמציעא (דף ל״ה): דינר זהב לי בידך, עד וכן כל כיוצא בזה, בשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ׳ ומ״א): כור חטים יש לי בידך וכו׳,

דינרים מצריות הפקדתי אצלך, לא הפקדת אצלי אלא עשרה צוריות, — פטור, וכן כל כיוצא בזה:

ט. מנורה גדולה יש לי בידך, אין לך בידי אלא מנורה קטנה, — הרי זה פטור; אבל אם טענו מנורה בת עשר ליטרין, והודה לו במנורה בת חמש ליטרין — הרי זה מודה במקצת, מפני שיכול לגררה ולהעמידה על חמש; וכן אם טענו אזור גדול, ואמר לו: אין לך בידי אלא אזור קטן, — פטור; אבל אם טענו יריעה בת עשרים אמה, והודה לו ביריעה בת עשר אמות, — הרי זה נשבע, מפני שיכול לחתכה ולהעמידה על עשר, וכן כל כיוצא בזה:

י. כור חטים יש לי בידך, אין לך בידי אלא כור שעורים, — פטור אף מדמי שעורים, שהרי אומר לו: אין לי בידך שעורים; ונמצא זה דומה למי שאמר לחברו בבית דין: מנה לך בידי, ואומר לו האחר: אין לי בידך, — שאין בית דין מחייבין אותו לתת לו כלום; ואם תפס התובע דמי השעורים — אין מוציאין מידו:

יא. הטוען את חברו שני מינין, והודה באחת מהן — הרי ההודיה ממין הטענה, ונשבע; כיצד? כגון כור חטים וכור שעורין יש לי בידך, אין לך בידי אלא כור חטין, — חייב; התחיל הטוען ואמר: כור חטין יש לי בידך, וקודם

מגדל עוז

עד אין מוליאין מידו, בנזיקין פרק המניח שם: הטוען את חברו שני, עד אלא כור חטים חייב, בכתובות פרק שני דייני גזירות (דף ק״ח): התחיל הטוען ואמר כו׳, עד וכן כל כיולא בזה, בשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ״א): אלא עשר כדי שמן כו׳, עד וכן כל כיולא בזה, בשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ״א), ובכתובות פרק בתרא (דף ק״ח): מנה יש לי אצלך

שישלים דבריו ואמר : כור שעורים יש לי בידך — אמר לו הנטען : אין לך בידי אלא כור שעורים , אם נראה לדיינין שהנטען הערים, — חייב שבועה, ואם לפי תומו — פטור :

יב. כור חטין יש לי בידך , אמר לו : הן , וכור שעורין , אמר לו : אין לך בידי שעורין, — הרי זה פטור, ואין זה מודה במקצת , עד שיאמר לו בבת אחת : כור חטים וכור שעורין יש לי בידך , ויאמר לו הנטען : אין לך בידי אלא כור שעורים , וכן כל כיוצא בזה :

יג. מלא עשר כדין שמן יש לי בידך , אין לך בידי אלא עשר כדין בלא שמן, — פטור , שהרי טענו שמן , והודה לו בחרסים ; עשר כדין שמן יש לי בידך , אין לך בידי אלא עשר כדין ריקנין, — חייב שבועה, שהרי טענו הכדין והשמן , והודה לו בכדין , וכן כל כיוצא בזה :

יד. מנה לי אצלך הלואה , לא היו דברים מעולם , ולא לויתי ממך , אבל חמשים דינרין יש לך בידי פקדון , או משום נזק, וכיוצא בו , הורו רבותי : שזה מודה במקצת, וישבע , שהרי טענו חייב לו מאה , והודה לו שהוא חייב

מגדל עוז

הלואה וכו׳ , הורו רבותי שזה מודה במקצת וכו׳ , ולזה דעתי נוטה ; כתב הראב״ד ז״ל : ואני מודה ובא , שאם טענו מנה מלוה , ומנה פקדון , והודה באחד , וכפר באחר , — אין זה מודה במקצת הטענה , שהלואה ופקדון—שתי טענות הן , ויש בידי ראיה על זה , והוא הדין שאין בזה מקצת הודאה , עד כאן לשונו ; ואני אומר : מחלקתו שמענו , ראיתו לא שמענו , אך אין לנו עסק בזה החבור לחקור על זה , כמו שכתבנו כמה פעמים , ודי לנו שנעמוד בשלנו , וכל שכן שהגאונים בתשובתם ז״ל ורבותינו נשמתם עדן בשטתו : מנה וכלי יש בידך , עד הרי זה חייב שבועה , פרק קמא דמציעא (דף ה׳) : כל מקום

חמשים, ומה לי נתחייב לו משום הלואה, או משום פקדון, או משום נזק, ולזה דעתי נוטה:

טו. מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בידי אלא הכלי, והא לך, — הרי זה פטור, ונשבע היסת שאין לו אצלו אלא זה; אמר בעל הכלי: אין זה הכלי, — כולל בשבועתו שזה כליו; הודה הנטען שאין זה כליו, ונתחלף לו באחר, — הרי זה חייב שבועה; כל מקום שנאמר בענין זה «פטור» הרי זה פטור משבועת התורה, וחייב שבועת היסת, כמו שבארנו כמה פעמים:

פרק רביעי

א. אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה, עד שיטעננו בדבר שבמדה, או במשקל, או במנין, ויודה לו בדבר שבמדה, או שבמשקל, או שבמנין; כיצד? עשרה דינרין יש לי בידך, אין לך בידי אלא חמשה, כור חטים יש לי בידך, אין לך בידי אלא לתך, שני ליטרין של

מגדל עוז

שנאמר בענין זה וכו׳, עד סוף הפרק כמו שבארנו כמה פעמים, ההלכה פרק שבועות הדיינין שם, והבאור — פרק א׳ ופרק ב׳:

פרק רביעי

אין מודה במקצת חייב, עד וכן כל כיוצא בזה, בשבועות פרק שבועת הדיינין: אבל אם אמרו לו כיס מלא דינרין, עד

משי יש לי בידך, אין לך בידי אלא רוטל, — הרי זה חייב, וכן כל כיוצא בזה; אבל אם אמר לו: כים מלא דינרין מסרתי לך, לא מסרת לי אלא חמשים, מאה דינרין מסרתי לך, לא מסרת לי אלא צרור של דינרין, ולא מנית אותן בפני, ואיני יודע מה היה בו, ומה שהנחת אתה נוטל, — הרי זה פטור, וכן כל כיוצא בזה:

ב. בית מלא תבואה מסרתי לך, והלה אומר: לא מסרת לי אלא עשרה כורין, עשרה כורין מסרתי לך, איני יודע כמה הם, שהרי לא מדדתם בפני, אלא מה שהנחת אתה נוטל, — פטור:

ג. בית זה מלא עד הזיז מסרתי לך, והלה אומר עד החלון, — חייב; וכן כל כיוצא בזה:

ד. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שיודה בדבר שאפשר לו לכפור בו; כיצד? מי שטען חברו ואמר: מאה דינרין יש לי אצלך, חמשים שבשטר זה, וחמשים בלא שטר, אין לך בידי אלא חמשים שבשטר, — אין זה

מגדל עוז

וכן כל כיוצא בזה ראשון, פרק קמא דמציעא, והכל פרק שבועת הדיינין: אין מודה במקצת חייב שבועה, עד כמו שבארנו במקומו, פרק קמא דמציעא (דף ד׳), ובהלכות ר״י אלפס ז״ל, והבאור — פרק א׳ דהלכות גזלה ואבדה: וכן האומר לחברו אמר לי אבא שיש לו בידך וכו׳, עד משבועת היסת; כתב הראב״ד ז״ל: אני אומר: שזה מחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים, ופסק הרב ז״ל שהלכה כמותו, עד כאן לשונו; ואני אומר: זה פשוט אלא שהוא מחלוקת פרק שבועת הדיינין, ומייתי לה פרק ב׳ דכתובות, וגם הרב ז״ל בהלכות שבועות פסק כן, ואני כבר הארכתי בזה כל הצורך פרק א׳ של אלו ההלכות, ולפסוק כחכמים שהם רבים: ואין צריך לומר אם הודה, עד

מודה במקצת, שהשטר לא תועיל בו כפירתו, והרי כל נכסיו משועבדים בו; ואפילו כפר בו – היה חייב לשלם, לפיכך נשבע היסת על החמשים:

ה. שטר שכתוב בו סלעים, ולא הזכיר מנין, מלוה אומר: חמש סלעים שיש לי בידך, הם הכתובים בו, והלוה אומר: אין לך בידי אלא שלש, והם הכתובים בשטר, אף על פי שאין מחייבין אותו בשטר זה אלא בשתים, והרי הודה בסלע שאפשר לכפור בה, – הרי זה פטור, מפני שהוא כמשיב אבדה, ותקנת חכמים היא: שכל שישיב אבדה – לא ישבע, כמו שבארנו במקומו; וכן האומר לחברו: אמר לי אבא שיש לי בידך מנה, והלה אומר: אין לך בידי אלא חמשים, – הרי זה משיב אבדה, ופטור אף משבועת היסת, ואין צריך לומר: אם הודה מעצמו, ואמר: מנה היה לאביך בידי, ונתתי לו חמשים דינרין, ונשאר לו חמשים שזה פטור אף משבועת היסת; אבל יורש שטען ואמר: אני יודע בודאי שיש לאבי בידך, או ביד אביך מנה, והוא אומר: אין לו בידי אלא חמשים, או אין לך ביד אבי אלא חמשים, – הרי זה מודה במקצת, וישבע:

מגדל עוז

פטור אף משבועת היסת, בשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ״ב), ופרק כל הנשבעין: אבל יורש שטען, עד מודה במקצת וישבע, פרק ב׳ דכתובות (דף י״ח), ופרק כל הנשבעין (דף מ״ז): מנה לי בידך על משכון זה, עד שהודה בפס; כתב הראב״ד ז״ל: ואם שוה החמשים או פחות, מה ישבע? הילך הוא, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו בירושלמי נאמר, והגאון ז״ל השיבו כן, והר״ם ז״ל מקולי מדעת רבותינו בעלי התוספות כן כתב, ומה שהקשה: הילך הוא! כבר נאמר רש״י ז״ל פרק

ו. מנה לי בידך על משכון זה, אין בידי עליו אלא חמשים,- הרי זה מודה וישבע ; אין המשכון שוה אלא חמשים או פחות, — הרי זה נשבע, ומשלם החמשים שהודה בהן ; היה המשכון שוה מאה, או יתר, הואיל והמלוה יכול לטעון עליו עד כדי דמיו, — הרי המלוה נשבע, ונוטל מדמי המשכון ; היה שוה שמנים — נשבע המלוה שאין לו פחות משמנים, ונוטלן מן המשכון, ונשבע הלוה מן התורה, על העשרים שכפר בהן ; כפר בכל, ואמר : אין זה משכון, אלא פקדון, ואין לו אצלי כלום, — נשבע המלוה שאין פחות משמנים, ונשבע הלוה היסת על העשרים :

ז. מנה לי בידך, והלה אומר : חמשים ודאי יש לך בידי, אבל החמשים איני יודע, אם אני חייב בהן, או לאו, - הרי זה מחוייב שבועה, מפני שהודה במקצת, ואינו יכול להשבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה, וכן כל כיוצא בזה ; ויש לו להחרים על מי שטוען עלי דבר, שאינו יודע בודאי שאני חייב בו :

מגדל עוז

קמא דמליעא (דף ל'), בשמעתין דרב ששת, ותניא רבי חייא, דאמרינן מתניתין היא, ופירש ז״ל כי לשון הילך, רצה לומר : הרי הוא שלך בכל מקום שהוא, ולא כמו שסבורים העולם לפרש : הנה הוא לפניך, קח ולך, דאם כן אי אפשר להלום ההיא שמעתא, דמתניתין היא, ולא משכחת לה, ולא דמיא כלל, וכדאיתא התם למדקדק בה יפה, ובזה יתרצו כמה קושיות, ואין צריך לומר כי קושיא זאת מתורצת בזה, שעל המשכון הם דנין, תם נכון ; היה המשכון שוה מאה וכו׳, עד על העשרים שכפר בהם : כתב הראב״ד ז״ל : אף זה הילך הוא, עד כאן לשונו ; ואני אומר : כבר הוכחתי מפירוש רש״י ז״ל, ובו מתורץ גם זה,

ח. מנה לי בידך, והרי עד אחד מעיד עליו, והנטען אומר: כן הוא, אבל אתה חייב לי כנגד אותו מנה, — הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע, ומשלם; ומפני מה אינו יכול להשבע? שהרי הוא מודה במה שהעיד בו העד, ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש את העד, ויכפור בעדותו, וישבע על כפירתו; לפיכך שטר שיש בו עד אחד, וטען שפרעו, וכן כפרן שבא עליו עד אחד, וטען שפרע, או החזרתי לך הפקדון, — הרי זה מחוייב שבועה ואינו יכול להשבע, ומשלם; מעשה באחד שתקף לשון כסף מחברו בפני עד אחד, ואמר אחר כן: חטפתי, ושלי חטפתי, ואמרו חכמים: הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע, ומשלם, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל · עוז

וכן בירושלמי, ובתשובת הגאונים ז"ל, וגם הר"מ ז"ל מקולי כן כתב מדעת רבותינו בעלי התוספות ז"ל: כפר בכל ואמר אין זה משכון אלא פקדון וכו', עד על הכל, גם זה בירושלמי ותשובות הגאונים ז"ל: מנה לי בידך, והלה אומר חמשים ודאי, עד שאני חייב לך בו, פרק קמא דמציעא, ופרק השואל דף צ"ח: מנה לי בידך והרי עד אחד, עד וישבע על כפירתו, בשבועות פרק שבועת העדות (דף ל"ב), ופרק כל הנשבעין (דף מ"ז): לפיכך שטר שיש בו עד אחד כו', עד ואינו יכול להשבע ומשלם; כתב הראב"ד ז"ל: משלים הוא ממשל, ולמה לא יכחיש העד מכל וכל בשבועתו שפרע? ואולי על דרך שכתב במקום אחר: שטען תחלה בבית דין: לא היו דברים מעולם, והוציא עליו שטר זה שמכחישו בהלואה, ואחר כך אמר: לויתי ופרעתי, והיה לו להזהר בדבריו, עד כאן לשונו; ואני אומר: אטו דידיה היא? והלא ר"י אלפס כתבה בשערים שלו, ועוד: אטו הני משלים נינהו? דמיונות נינהו, וכל דיני ממונות מדמינן מילתא למילתא, ולכך אמרו: הרוצה להתחכם — יעסוק בדיני ממונות, ובפרט

ט. מנה הלויתיך, לא היו דברים מעולם, הביא עד אחד שלוה ממנו בפניו, הואיל ואילו היו שנים – היה מוחזק כפרן ומשלם, כמו שיתבאר, — הרי זה נשבע על פי עד אחד, שבכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון–אחד מחייבו שבועה; חזר ואמר: פרעתי, — משלם בלא שבועה, כמו שבארנו:

י. מנה כי בידך, אין לך בידי כלום, והעדים מעידין עליו שעדיין יש לו אצלו חמשים, פסקו כל הגאונים הלכה: שישלם חמשים, וישבע על השאר, שלא תהא הודית פיו גדולה מהעדאת עדים:

מגדל עוז

בהאי גירסא דרבי אבא אמרינן פרק חזקת הבתים, גמרא מתניתין דזה אמר של אבותי, ובכמה דוכתי: לאו היינו נסכא דרבי אבא וכו', והכא נמי נימא הכי, דיינא לה, היכי לידייניה דייני להאי דינא? לישלם, ליכא תרי סהדי, וליפטריה, איכא חד סהדא, לישתבע, הא קא מודה בשטר שכתבו, והא קאי שטרא, ונהי דהויא מלוה על פה, מכל מקום מודה הוא שלוה, ואינו נאמן לומר פרעתי, הואיל והוחזק כפרן, וממילא קושית הראב"ד ז"ל מתורצת, כי היאך ישבע להכחיש העד, והרי הוחזק כפרן, וזה לא היה ולא נברא, ובתשובת הגאונים נמצאת גם כן, והדין דין אמת: מעשה באחד שחטף כו', עד וכן כל כיוצא בזה, בשבועות פרק שבועת העדות שם, ופרק כל הנשבעין שם: מנה הלויתיך לא היו דברים מעולם כו', עד סוף הפרק, פרק קמא דמציעא דף ג', והבאור — פרק שני לפנינו:

פרק חמישי

א. ואלו דברים שאין נשבעין עליהם מן התורה: הקרקעות, והעבדים, השטרות, וההקדשות, אף על פי שהודה במקצת, או שיש עליו עד אחד, או ששמר, וטען טענת השומרין, — הרי זה פטור, שנאמר: [י] כי יתן איש אל רעהו, — פרט להקדש «כסף או כלים» — פרט לקרקעות, ולעבדים שהוקשו לקרקעות, וכן יצאו שטרות, שאין גופן ממון ככסף וככלים, ואינן אלא לראיה שבהן, ועל כלן נשבע שבועת היסת, אם היתה שם טענת ודאי, חוץ מן ההקדשות, שאף על פי שאינו חייב עליהם שבועה מן התורה, — תקנו חכמים שישבע עליהם כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות:

ב. שתי שדות מכרת לי, לא מכרתי לך אלא אחת, שני עבדים או שני שטרות יש לי בידך, אין לך בידי אלא שטר אחד או עבד אחד, — הרי זה זה נשבע היסת; וכן אם טען ואמר: חצר זו, או עבד זה, או שטר זה שיש לי

[י] שמות כ״ב

מגדל עוז

פרק חמישי

ואלו דברים שאין נשבעין כו׳, עד ואינם אלא לראיה שבהן, במציעא פרק הזהב (דף נ״ו), ובשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ״ב), ובכוליה תלמודא: ועל כולן נשבע שבועת היסת, עד ונפטר, בהלכות כתבו ר״י אלפס ז״ל פרק שבועת הדיינין: וכן החופר בשדה חברו וכו׳, עד הרי זה נשבע היסת על הכל; כתב הראב״ד ז״ל: נראין דברים שתבען למלאת

בידך — שלי הוא, ואתה מכרתו לי, והנטען אומר: לא היו דברים מעולם, בין שהביא הטוען עד אחד, בין שלא הביא, — הרי זה נשבע היסת, ונפטר; וכן החופר בשדה חברו בורות שיחין ומערות, והפסידוה, והרי הוא חייב לשלם, בין שטענו שחפר, והוא אמר: לא חפרתי, או שטענו שחפר שתי מערות, והוא אומר: לא חפרתי אלא אחד, או שהיה שם עד אחד שחפר, והוא אומר: לא חפרתי כלום, — הרי זה נשבע היסת על הכל:

ג. טענו כלים וקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות, וכפר בכל הכלים, בין שהודה בכל הכלים, וכפר בכל הקרקעות, בין שהודה במקצת הקרקעות, וכפר במקצתן, עם כל הכלים, בכל אלו, — נשבע היסת; אבל אם הודה במקצת כלים, וכפר במקצתן עם כל הקרקעות, מתוך שהוא חייב שבועה על מקצת הכלים שכפר בהן — נשבע אף על הקרקעות שטענו עמהן, שהכל טענה אחת; וכן הדין בטענו כלים ועבדים, או כלים ושטרות, הכל דין אחד הוא:

ד. טענו ענבים העומדים להבצר, ותבואה יבשה העומדת

מגדל עוז

החפירות, ולהשוות המערות, אבל אם תבעו לשלם פחתו — הרי הוא כשאר תביעת ממון, וכמי שאמר לו: חבלת בי שתים, והוא אומר לא חבלתי אלא אחת, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני אם דבר זה יצא מפי הראב"ד ז"ל לעולם? שכל התלמוד מסודר לפניו כשולחן ערוך, וזה הדין מפורש בדקדוק שמעתין ריש בבא מציעא (דף ד') בשמעתין דהילך, ואותביה מסלעין דיכרין, מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש כו', ושקיל וטרי עלה טובא, עד דאקשי ליה מטענו כלים וקרקעות כו', עד דאותביה ולמאן דאמר הילך פטור, אמאי אצטריך קרא למעוטי קרקעות משבועה, הא כל קרקע הילך הוא! אמר לך: כי אצטריך קרא, היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות, עד כאן; אלמא

להקצר, והודה במקצתן, וכפר במקצתן - הרי זה נשבע עליהם, כשאר המטלטלין, והוא שאינן צריכין לקרקע, שכל העומד להבצר - הרי הוא כבצור לענין כפירה והודיה; אבל אם היו צריכין לקרקע - הרי הן כקרקע לכל דבר, ואין נשבעין עליהן אלא היסת:

ה. הטוען על חברו ואמר לו: שני חדשים שכנת בחצרי, ואתה חייב לי שכר שני חדשים, והוא אומר: לא שכנתי אלא חדש אחד - הרי זה מודה במקצת, ואם היה שכר החדש שכפר בו - שוה שתי כסף - נשבע, שאין הטענה בגוף הקרקע, אלא בשכרה, שהוא מטלטלין:

ו. שטר מסרתי לך, ועשרה דינרין היה לי בו ראיה, לא היו דברים מעולם - ישבע היסת; הפך עליו - הרי זה נשבע היסת, שהיתה בו ראיה לעשרה דינרים, ואבדו באבדת השטר, ויטול; ואם אמר הנתבע: אמת מסרת לי, ואבד - הרי זה פטור אף משבועת היסת, שאפילו פשע בו ואבד - פטור, כמו שבארנו בהלכות חובל:

מגדל עוז

קרקע כמות שהוא קא תבעיה, ולא הפירות, וכולה סוגיין אזלא להדיא, הרי כלים דומיא דקרקעות, וקרקעות דומיא דכלים כו', ולפיכך סמכו רבינו משה ז"ל ענין לו, לגלות כי משם מוצאו, כמו שפרסמתי הרבה פעמים בזה, אלא ודאי אחד מן התלמידים כתבו, כסבורים כי רבינו משה ז"ל מעצמו אמרו, ולא ידעו מקומו, וכי היכי דלא לזלזלו בהו — תלאוהו באילן גדול: טענו כלים וקרקעות, עד הכל דין אחד הוא, פרק קמא דקדושין (דף כ"ו), ופרק קמא דמציעא שם, ובשבועות פרק שבועת הדיינין (דף ל"ח): טענו ענבים העומדים להבצר וכו', עד ואין נשבעין עליהן אלא היסת; כתב הראב"ד ז"ל: המחבר פוסק כרבי מאיר, והרב פוסק כחכמים, ואולי מפני מה שאמרו בכתובות: סוף

ז. האומר לחברו: שטר שיש לי בידך-זכות יש לי בו, וזה אומר: איני מוצא שטרי, או איני יודע אם יש לך בו ראיה או לא-כופין אותו להוציאו:

ח. טען שאבד השטר-מחרימין אותו חרם סתם; טען זה: שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו בו זכות אצלו- הרי זה נשבע היסת שאינו אצלו, ושאבד ממנו, וכזה הורו רבותי:

ט. אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הבא בטענות עצמו, או בטענת אביו, לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן-אינו אלא כמשיב אבדה; וכן אם כפר בכל, ובא עד אחד והעיד לקטן-אינו נשבע, שזה עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן- אינה תביעה גמורה; נמצאת אומר: קטן שאמר לגדול: מנה לי בידך, או אבא היה לו בידך, והלה אומר: אין לך בידי אלא חמשים, או אין לך בידי כלום, ועד אחד מעידו שיש לו- הרי זה פטור משבועת התורה; אבל אם שמר לקטן, וטען שאבד--הרי זה נשבע שבועת השומרין, כפי שאינו נשבע מחמת טענה; וכן אם

מגדל עז

סוף כל העומד לגדור, — כגדור דמי, והרב ז"ל הלא ראה כל זה, ואיפשר שאין למדין שבועה לשאר דברים, שהרי עבדים של יתומים נדונים כמטלטלין, ולענין שבועה אין נשבעין עליהן, עד כאן לשונו. ואני אומר: עיקר הלכה זו פרק שבועת הדיינין, ואיכי רואה שיגלה הרב ז"ל שם דעתו לפסוק, לא כרבי מאיר, ולא כרבנן, אלא שכתב בענבים העומדות להבצר, לכן אני אומר: שדעתו לחלק ולפסוק כמו שפירש ר"מ ז"ל, שהיא תלמידו, ועמד על דעתו, וכן עיקר, דפרק קמא דמציעא גבי שבח המגיע לכתפים, הכי קא אמר סתמא דתלמודא, כההיא דכתובית, וכן בכל התלמוד: הטוען על חברו וכו', עד שהוא מטלטלין,

הודה שהיה שותף לקטן, או אפטרופוס עליו—יעמידו בית דין אפטרופוס לקטן, וישבע השותף וכיוצא בו בטענת שמא:

י׳. הורו רבותי: שאין נשבעים על טענת קטן שבועה של תורה, אבל שבועת היסת - נשבעין; ואפילו היה קטן שאינו חריף לענין משא ומתן, - נשבעין היסת על טענתו, שלא יהיה זה נוטל ממונו כשהוא קטן, וילך לו בחנם, ולזה דעתי נוטה, ותקון עולם הוא; נמצאת למד: שהקטן שטען על הגדול, בין שהודה במקצת, בין שכפר בכל, בין שהיה שם עד, בין שלא היה שם עד - הרי זה נשבע היסת, ואינו יכול להפוך על הקטן, שאין משביעין את הקטן כלל, ואפילו חרם סתם אינו מקבל, לפי שאינו יודע עונש השבועה:

יא. קטן שטענו הגדול, אם טענו בדבר שיש לו הנייה לקטן, כגון עסק משא ומתן, והודה הקטן, — נפרעין מנכסיו, ואם אין לו — ימתין עד שיהיה לו, וישלם; ואם כפר הקטן, — ממתינין עד שיגדיל, וישבע היסת; ואם

מגדל עוז

זה מהוראת הגאונים ז״ל: שטר מסרתי לך ועשרה דינרים היה לי בו וכו׳, עד כמו שבארנו בהלכות חובל; כתב הראב״ד ז״ל, תימה גדול הוא זה, ואולי ברשותו היא, וכופר הוא בו, ואם פטרוהו משבועת התורה, משבועת פשיעה ומשבועה שאינה ברשותו — לא פטרוהו, עד כאן לשונו; ואני אומר: זו הוראת הגאונים ז״ל היא, וספק בעיני קרוב לודאי, שגם הם מודים בחיוב אותן שתי שבועות, אלא לפי שהן באות על ידי גלגול — לא הוצרכו לפרשן, כי פשוט היה בעיניהם, והבאור — פרק א׳: האומר לחברו שטר שיש בידך, עד וכזה הורו רבותי, בתשובת הגאונים ז״ל: אין נשבעין על טענת חרש כו׳, עד כמשיב אבדה, בשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ״ב), ובגטין פרק הנזקין

טענו בדבר שאין לקטן הנייה, כגון נזקין וחבלות, אף על פי שמודה, ואף על פי שיש לו ממה ישלם - פטור, ואפילו לאחר שהגדיל; ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין, כגון השכיר וכיוצא בו, שיש הנייה לקטן, שישתכר לו שכיר - הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן; אבל חנוני שנשבע על פנקסו, - אינו נשבע ונוטל מן הקטן, שאין לקטן בזה הנייה, שהרי חייב ליתן לפועליו, ונשבעין ונוטלין ממנו; וזה החנוני הפסיד על נפשו, שנתן ממונו על פי קטן, וכן כל כיוצא בזה:

יב. החרש והשוטה - אין נזקקין להן לכל טענה, לא לטענתן על אחרים, ולא לטענת אחרים עליהן, לא לשבועה קלה, ואין צריך לומר שבועה חמורה, או תשלומין; אבל הסומא - הרי הוא כבריא לכל דבר בענינין אלו, ונשבע כל מיני שבועות, ונשבעין על טענתו:

מגדל עוז

(דף כ"ט): וכן אם כפר בכל וכו', עד אינה תביעה, בתשובת הגאונים ז"ל: כמאמר אומר קטן שאמר לגדול, עד מחמת טענה, פרק שני דכתובות: וכן אם הודה שהיה שותף לקטן, עד טענת שמא; כתב הראב"ד ז"ל: נראין הדברים, חפץ הנמסר לידו לשמרה, מחיי אביו, וכן השותף שהיה מחיי אביו, והאפטרופוס שמינהו בית דין, ונסתלק כשהוא קטן, וזה אינו מן המנין, שבית דין משביעין אותו, עד כאן לשונו; ואני אומר: הלכה זו פרק כל הנשבעין, ומה שכתב הראב"ד ז"ל — סברתו היא, ומה שראו עיניו, וכבר כתבתי הרבה פעמים: שאין לנו עסק בזה החבור בסברות ובהכרעתן: הורו רבותי שאין נשבעין כו', עד סוף הפרק, בהוראה זו ובדרך הזה:

פרק ששי

א. בעלי דינין שבאו לבית דין, טען האחד ואמר: מנה יש לי אצל זה, שהלויתיו, או שהפקדתי אצלו, או שגזל ממני, או שיש לי אצלו בשכר, וכן כל כיוצא בזה, והשיב הנטען ואמר: איני חייב כלום, או אין לך בידי כלום, או שקר אתה טוען, — אין זו תשובה נבונה, אלא אומרים בית דין לנטען: השב על טענתו, ופרש התשובה, כמו שפירש זה טענתו, ואמור: אם לוית ממנו? אם לא לוית? הפקיד אצלך? או לא הפקיד? גזלתו? או לא גזלתו? שכרתו? או לא שכרתו? וכן בשאר הטענות; ומפני מה אין מקבלים ממנו תשובה זו? שמא טועה הוא בדעתו, ויבא להשבע על שקר, שהרי אפשר שהלוהו כמו שטען, והחזיר זה את החוב לבנו, או לאשתו, או שנתן לו במתנה כנגד החוב, וידמה בדעתו שנפטר מן החוב, לפיכך אומרים לו: היאך תאמר איני חייב כלום? שמא אתה מתחייב מן הדין לשלם, ואין אתה יודע, אלא הודע לדיינין פירוש הדברים, והם יודיעוך: אם אתה חייב, או

מגדל עוז

פרק ששי

בעלי דינין שבאו לבית דין, עד וכיוצא בזה, הכל מתקנות הגאונים ז״ל: הרי שטען עליו שהלוהו מנה, עד ונפטר, פרק קמא דמציעא (דף י״ז): ראוהי עדים שמנה לו, עד במה שכפר, פרק שבועת העדות (דף ל״ד): מנה הלויתיך וכפר בבית דין כו׳, עד שהרי הוחזק כפרן; כתב הראב״ד: אין צורך לזה

אין אתה חייב; ואפילו היה חכם גדול, אומרים לו: אין לך הפסד שתשיב על טענתו, ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו, מפני שלא היו דברים מעולם? או מפני שהיו, והחזרת לו? שהרי אנו דנין במתוך שיכול לומר בכל מקום; וכן אם טען הטוען ואמר: זה חייב לי מנה, או מנה יש לי אצלו, — אומרים לו: מאי זה פנים? הלוית אותו? או הפקדת אצלו? או הזיק ממונך? אמור היאך נתחייב לך? שהרי אפשר שידמה לו שהוא חייב (לו, ואינו חייב לו), כגון שחשדו שגנבו, או שאמר לו: שאתן לך מנה, וכיוצא בזה; הרי שטען עליו שהלוהו מנה, והשיב זה ואמר לו: לא היו דברים מעולם, ואחר כך הביא הטוען עדים שהלוהו בפניהם, וחזר הנטען ואמר: כן היה, ולויתי, ופרעתי, — אין מקבלין ממנו, אלא הוחזק כפרן, ומשלם; אבל אם השיב: איני חייב, או אין לך בידי כלום, או שקר אתה טוען, וכן כל כיוצא בזה, והלך התובע והביא עדים שהלוהו בפניהם, ואמר (הנתבע): כן היה, אבל חזרתי לו פקדונו, או פרעתיו חובו, — לא הוחזק כפרן, ונשבע היסת ונפטר:

ב. ראוהו עדים שמנה לו מעות, ולא ידעו מה הן, ותבעו בדין, ואמר לו: תן לי מעותי שהלויתיך, ואמר: מתנה נתת לי, או פרעון היו, — הרי זה נאמן, ונשבע היסת ונפטר; אמר: לא היו דברים מעולם, ואחר כך באו עדים

מגדל עוז

הטעם, עד כאן לשונו; ואני אומר: כבר כתבתי למעלה, וראית בעיניך, שהוא צריך וצריך: וכן אם הוציא עליו כו', עד הוחזק כפרן ומשלם, בבבא בתרא פרק גט פשוט, ובכתובות פרק בתרא: מנה הלויתיך והוא לי בידך וכו', עד היסת ויפטר, בשבועות פרק שבועת הדיינין (דף מ"א): כיוצא בו תן לי מנה וכו', עד וכן כל כיוצא בזה, פרק שבועת העדות (דף ל"ד):

שמנה לו בפניהם , — הוחזק כפרן ; ולעולם אין אדם הוחזק כפרן , עד שיכפור בבית דין , ויבאו שני עדים ויכחישוהו במה שכפר :

ג. מנה הלויתיך , כפר בבית דין ואמר : לא היו דברים מעולם , ובאו שני עדים שלוה ממנו מנה , ופרעו , והמלוה אומר : לא נפרעתי , — הרי זה חייב לשלם , שכל האומר לא לויתי , ובאו עדים שלוה , — כאומר לא פרעתי דמי , ונמצא הלוה אומר : לא פרעתי , והעדים מעידים אותו שפרעו , הודאת בעל דין — כמאה עדים דמי ; ואין המלוה חייב שבועה , שהרי הוחזק זה כפרן ; וכן אם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו , ואמר : לא היו דברים מעולם , וזה אינו כתב ידי , אם הוחזק כתב ידו בבית דין , או שבאו עדים שהוא כתב ידו , — הרי זה הוחזק כפרן , ומשלם :

ד. מנה הלויתיך , והוא לי בידך , אמר לו הנטען : והלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני , ובאו עדים ואמרו : לא היו דברים מעולם , — לא הוחזק כפרן , שאין העדים זוכרין אלא דבר שהם עדים בו , לפיכך לא הוחזק כפרן , וישבע הלוה היסת , ויפטר ; כיוצא בו : תן לי מנה שהלויתיך , ואתה עמדת בצד עמוד זה , ואמר הנטען : לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם , ובאו עדים שעמד , — לא הוחזק כפרן , שאין

מגדל עוז

תן לי מנה שהלותיך וכו׳ , עד שפרעו ; כתב הראב״ד ז״ל : לאו דוקא אומר בפני פלוני ופלוני , שזה לשון המדבר בהווה , וזה לשון המדבר על עיקר הטענה , ואין כאן חכמה , עד כאן לשונו ; ואני אומר : איני מבין מלתו , ומה השיב על תוכחתו : שאין אנו מצריכין אותו וכו׳ , עד כמו שבארנו , פרק זה בורר דף כ״ג , ובירושלמי , והבאור — ריש פרק ט״ו דהלכות מלוה ולוה : אמר לו בפני

אדם משים דעתו לדברים שאין בהן ממש, וכן כל כיוצא בזה:

ה. תן לי מנה שהלויתיך, והרי העדים, ואמר הנטען: פרעתיך בפני פלוני ופלוני, — אומרין לו: הביאם, והפטר; לא באו, או שמתו, או שהלכו למדינה אחרת, — ישבע היסת שפרעו, שאין אנו מצריכין אותו להביאן — אלא לברר דבריו, ולהפטר אף משבועה, שהמלוה את חברו בעדים — אינו צריך לפרעו בעדים, כמו שבארנו:

ו. אמר לו בפני עדים: מנה לי בידך, אמר לו: הן; למחר תבעו בדין, והביא עדים, ואמר: משטה הייתי בך, ואין לך בידי כלום, — פטור, ונשבע היסת שאין בידו כלום, ואפילו אמר: לא הוו דברים מעולם, שהרי לא אמר להם אתם עדי, והדבר שאינו עדות — אין אדם זוכרו; ולפיכך אם אמר: לא הוו דברים מעולם — לא הוחזק כפרן:

ז. ולא עוד, אלא אפילו הטמין לו עדים אחורי הגדר, ואמר לו: מנה לי בידך, אמר לו: הן, רצונך שיעידו בך פלוני ופלוני, אמר לו: לא, שמא תכפני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר: משטה הייתי בו, בין שאמר: לא הוו הדברים מעולם, — הרי זה נשבע היסת ונפטר, שאין כאן עדות;

מגדל עוז

עדים, עד לא הוחזק כפרן, בסנהדרין פרק זה בורר (דף כ"ט), ובשבועות פרק שבועת הדיינין שם: מעשה באחד שהיו קורין אותו, עד ישבע היסת ונפטר; כתב הראב"ד ז"ל: אין זה לפי הגמרא, עד כאן לשונו; ואני אומר: ההלכה פרק זה בורר, ולשון בגמרא שאמרו: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ופירשו מקצת המפרשים ז"ל: דמכל מקום מתורת שבועה היסת לא

עד שיאמר הלוה: אתם עדי, או יאמר המלוה בפני הלוה, וישתוק הלוה, אבל בעדות הזה — לא הוחזק כפרן: מעשה באחד: שהיו קורין אותו קב רשו, כלומר: שיש עליו חובות הרבה, אמר: מי הוא שאני חייב לו, אלא פלוני, ובא אותו פלוני, ותבעו, ואמר הוא: איני חייב לו כלום, ואמרו חכמים: ישבע היסת, ויפטר; וכן אחד היו אומרים עליו: שהוא בעל ממון. בשעת מיתתו אמר: אילו היה לי ממון — לא הייתי פורעו לפלוני ולפלוני! ואחר מיתתו באו פלוני ופלוני לתבוע, ואמרו חכמים: אין להם כלום, שהאדם עשוי להראות עצמו שאינו בעל ממון, ושלא הניח בניו בעלי ממון, וכל כיוצא בדברים אלו:

ח. אף על פי שהמטמין עדים אינה עדות, וכן המודה מעצמו ועדים שומעין אותו, וכן האומר לחברו בפני עדים: מנה לי בידך, ואמר לו: הן, בכל הדברים וכיוצא בהן, כשיבאו לבית דין — אומרין לנתבע: למה לא תתן מה שיש לו אצלך? אמר: אין לו אצלי כלום, — אומרים לו: והלא אתה אמרת בפני אלו כך וכך, או הודית מעצמך, אם עמד ושלם, — מוטב, ואם לא טען, — אין טוענין לו; אבל אם טען ואמר: משטה הייתי בו, או לא היו דברים מעולם, או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי, — פטור, ונשבע היסת, כמו שבארנו:

מגדל עוז

נפטר, ועל זה הדרך דרך ר״מ ז״ל, ויש מפרשים: כי אפילו פרס סתם אין עליו, אלא אם רצה המובע להחרים, על כל מי שחייב לו כלום ואינו פורע לו, ועל זה הדרך דרך הרמב״ד ז״ל, וכן אחד שהיו אומרין עליו וכו׳, עד סוף הפרק, הכל פרק זה ברור, והבאור — בזה הפרק:

פרק שביעי

א. **המודה** בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, ואמר להן בדרך הודיה, לא דרך שיחה, אף על פי שלא אמר: אתם עדי, ואף על פי שאין התובע עמו — הרי זה עדות; תבעו בדין, אם אמר: לא היו דברים מעולם, — אין שומעין לו, ומשלם על פיהם, ואם היה עד אחד, — נשבע, הואיל ואמר דרך הודיה; טען כשבאו אלו העדים, ואמר: שלא להשביע את עצמי הודיתי, — נאמן, ונשבע היסת; ואם כשהודה בפניהם, היה התובע עמו, — אינו יכול לטעון ולומר: כדי להראות שאיני עשיר הודיתי: אבל אם טען שנתן, — נאמן, ונשבע היסת:

ב. כל המודה בפני שנים, — אינו יכול לחזור ולומר; משטה הייתי בו, ואין צריך לומר אם הודה בפני ג'; אבל מחייבין אותו לתן בהודית פיו, שכל האומר בדרך הודיה — הרי זה כאומר: אתם עדי; אבל אין כותבין, אלא אם כן אמר להם: כתבו וחתמו ותנו לו, וצריכין להמלך בו, כמו שבארנו; וכן אם הודה בבית דין אחר ששלחו לו, כמו שיתבאר, — הרי אלו כותבין; והוא שיהיו בית דין מכירין את שניהן, כדי שלא יערימו שניהן לחייב איש אחר:

מגדל עוז

פרק שביעי

המודה בפני עדים, על דרך הודייה, פרק זה בורר (דף כ"ט), ופרק חזקת הבתים שם דף מ': טען כשבאו

ג. בית דין של ג׳ שהיו יושבין מעצמן, במקום הקבוע להן, ובא התובע וקבל לפניהם, ושלחו שליח אצל הנתבע, ובא והודה בפניהם, — הרי אלו כותבין ונותנין לבעל דינו; אבל אם לא היו קבועין, ולא שלחו לו, אפילו קבץ אותן, והושיב השלשה, והודה בפניהן, ואמר להן: הוו עלי דיינין, ובא אחר כך התובע ואמר: כתבו לי הודיתו, — אין כותבין, שמא יתן לו, ונמצא זה תובע אותו בשטר; במה דברים אמורים? במטלטלין; אבל אם הודה בקרקעות, אפילו בפני שנים, אף על פי שלא קנו מידו, ולא אמר להם כתבו ותנו, — הרי אלו כותבין ונותנין, שאין כאן לחוש שמא יתן לו, ונמצא תובעו פעם שניה:

ד. שטר הודיה שיצא, ולא היה כתוב בו "אמר לנו כתבו וחתמו ותנו לו" — הרי זה כשר, שחזקה היא: שאלו לא אמר להם כתבו וחתמו ותנו, — לא היו נותנין: היה כתוב בשטר: הודה פלוני בפנינו בית דין, אם אין כתוב בו שהיו ג׳, או דברים ששומעין מכללן שהיו ג׳, — חוששין שמא שנים היו, וטעו, ודמו שההודיה בשנים הודיה בבית דין, ולפיכך אין דנין בו דין שטר:

ה. כבר באינו: שההודיה בבית דין, או עדות בבית דין — כמלוה הכתובה בשטר, ולפיכך כותבין ונותנין לבעל

מגדל עוז

עדים אלו וכו׳, עד ונשבע היסת, כתב הראב״ד ז״ל: דבריו מבולבלים מאד, וסוף דבריו אינן משוים עם דברי הרב, שכתב בסוף גט פשוט, עד כאן לשונו; ואני אומר: כבר כתבתי בסמוך דרך הגמרא, ודרכו, ואם חולק — יחלוק ומה בכך, אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, ועיקר ההלכה בסנהדרין פרק זה בורר: ואם כשהודה בפניהם כו׳, עד לחייב איש אחר, עיקר

דינו; במה דברים אמורים? בשלא קבל את הדין עד ששלחו והביאוהו, כמו שבארנו; אבל שנים שבאו לדין, ותבע אחד מהן את חברו, ואמר: מנה לי בידך, ואמר לו הנתבע: הן, יש לך בידי, בין שאמרו הדיינין: חייב אתה לתן לו, בין שאמרו: צא תן לו, ויצא ואמר: פרעתי, — נאמן, וישבע היסת שפרעו; לפיכך אם התובע חזר לדיינים, ואמר: כתבו לי הודייתו, — אין כותבין לו, שמא פרעו. וכן מי שנתחייב שבועה בבית דין, ויצא ואמר: נשבעתי, — נאמן, ואין משביעין אותו שנשבע; היו העדים מעידין אותו שלא נשבע, — הוחזק כפרן לאותה שבועה, ואינו נאמן לעולם לומר: נשבעתי, עד שיודה לו בעל דינו, או יביא עדים שנשבע בפניהם:

ו. שנים שבאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמרו לו: צא ותן לו, ויצא וחזר ואמר: פרעתי, ועדים מעידים אותו שלא פרעו — הוחזק כפרן לאותו ממון; אמרו לו: חייב אתה לתן לו, ויצא וחזר ואמר: פרעתי, ועדים מעידין אותו שלא פרעו, — לא הוחזק כפרן, שזה נשמט מהן עד שיחקרו דינו; לפיכך אם חזר פעם אחרת, וטען שפרעו זה הממון שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים שמכחישין אותו פעם שניה, — הרי זה נשבע היסת שפרעו, ונפטר;

מגדל עוז

בהלכות פרק זה בורר, והבאור — פרק י' דהלכות גרושין: בית דין של שלשה כו', עד ולפיכך אין דנין בו בשטר, הכל בסנהדרין פרק זה בורר (דף כ"ט): כבר בארנו שההודאה כו', עד והביאוהו כמו שבארנו, ההלכה פרק קמא דמציעא (דף י"ז), והבאור — בזה הפרק: אבל שנים שבאו לדין וכו', עד שמא פרעו, בשבועות פרק שבועת הדיינין, ומייתי לה פרק קמא

לפיכך היו בקיאי הדעת שבספרד, כשיודה הלוה, או כשיתחייב שבועה בבית דין, — אומר לו בפני בית דין: הוו עליו עדים שלא יפרעני, או שלא ישבע לי, אלא בפני עדים:

ז. מי שהודה בבית דין שאני חייב לזה התובע מנה, ואחר כך אמר: נזכרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו, והדי עדים, — הרי זו עדות מועלת, ועושין על פיהם, שהרי לא הכחיש עדיו, ואינו כאומר: לא לויתי לעולם:

ח. יש לטוען בבית דין, לחזור ולטעון טענה אחרת, להכחיש הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו האחרונה, ואף על פי שלא נתן אמתלא לטענה הראשונה, ואף על פי שיצא מבית דין וחזר, יש לחזור ולטעון ולהפך כל הטענות שירצה, עד שיבאו עדים; אבל מאחר שיבאו עדים, ויכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה, — אינו יכול להשיאו לטענה אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה; ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת; והוא שלא יצא מבית דין; אבל אם יצא מבית דין, — אינו יכול לחזור ולטעון אחר שבאו עדים, שמא אנשים רעים למדוהו טענות של שקר, וכן כל כיוצא בזה:

מגדל עוז

דמציעא שם: מי שנתחייב שבועה בבית דין כו׳, עד שנשבע בפניהם, כך הורו הגאונים ז״ל פרק קמא דמציעא שם, ופרק זה בורר: שנים שבאו לדין כו׳, עד בפני עדים; פרק קמא דמציעא שם: מי שהודה בבית דין שנתחייב, עד לא לויתי לעולם, בתשובת הגאונים ז״ל: יש לטוען בבית דין לחזור כו׳, עד סוף הפרק, פרק חזקת הבתים (דף ל״א):

פרק שמיני

א. כל המטלטלין בחזקת זה שהן תחת ידו; אף על פי שהביא התובע עדים שהמלטלטלין הללו ידועין לו; כיצד? בגד זה או כלי זה שבידך, או שבתוך ביתך, שלי הוא, או הפקדתיהו אצלך, או השאלתיהו לך, והרי העדים שהן יודעין אותו מקודם ברשותי, והנתבע אומר: לא כי, אלא אתה מכרתו לי, או נתתו לי במתנה, — הרי זה הנתבע נשבע היסת, ונפטר:

ב. טען שהוא משכון בידו, — יכול לטעון עד כדי דמיו, ונשבע בנקיטת חפץ, ונוטל, כמו שבארנו:

ג. במה דברים אמורים? בדברים שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר, כגון בגדים, ופירות, וכלי תשמיש הבית, ודברים של סחורה, וכיוצא בהן; אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר, אף על פי שהן תחת ידו של זה, ואף על פי שלא השאילו כלי זה, ולא שכרו לו בעדים, — הרי הן בחזקת בעליהן; כיצד? ראובן שהיה לו כלי העשוי להשאיל ולהשכיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו, והרי אותו

מגדל עוז

פרק שמיני

כל המטלטלים כו', עד וניטל כמו שבארנו, פרק הזהב: במה דברים אמורים בדברים שאינן עשויין כו', עד ואתה מכרתו לי, פרק חזקת הבתים (דף מ"ה): אין כל הדברים האלו אמורין, עד שהרי אין לו טוען, פרק הגוזל בתרא (דף

הכלי תחת יד שמעון, וראובן טוען: שהוא שאול או שכור, ושמעון טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, אתה משכנתו בידי, — אינו נאמן, אלא ראובן נוטל כליו, ונשבע היסת על טענת שמעון, ואפילו מת שמעון — הרי ראובן נוטל כליו; והורו הגאונים: שישבע היסת, שטוענין ליורש:

ד. במה דברים אמורים? כשהיה כלי זה נראה ועומד ביד שמעון; אבל אם ראובן טען ואמר לשמעון: כלי פלוני יש לי בידך, ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים שהוא ידוע לי, ואמר לו שמעון: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, — נאמן, ונשבע שמעון היסת, ונפטר, מתוך שיכול לומר: לא היו הדברים מעולם, ואין בידי כלום — נאמן לומר: שישנו אצלי, ואתה מכרתו לי:

ה. אין כל הדברים האלו אמורים, אלא שהיה בעל הכלי טוען: אני הפקדתיו אצלך, או השאלתיהו אצלך; אבל אם טען: שכלי זה היה שלי, ונגנב, או אבד, או נגזל, והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שתחת ידו אומר: איני יודע, אבל אחרים מכרוהו לי, או נתנוהו לי במתנה, אף על פי שהוא מדברים שעשוין להשאיל ולהשכיר, —

מגדל עוז

קי"ד): יצא לבעלים חזקה כו', עד כמו שבארנו בהלכות גנבה, ההלכה — פרק הגוזל עצים, והבאור — פרק ה': טען אתה מכרתו לי, עד כדין כל הנשבעין ונוטלין, פרק כל הנשבעין (דף מ"ו): מי שהיו בידו דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, עד שאדם עשוי למכור את כליו; כתב הראב"ד ז"ל: לא ידעתי למה? אם בשביל שטוענין ללוקח, והלא הראשון שזה בא מכחו לא היה יכול לטעון, ועוד: הרי לא טען רבא ליורש בספרא דאגדתא,

מעמידין אותו ביד זה שהוא בידו, ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו טוען:

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה מכליהן שנגנבו, — ישבע זה בנקיטת חפץ כמה הוציא, ויטול, ויחזור הכלי לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה; טען: אתה מכרתו לי, או נתתו לי במתנה, אף על פי שיצא לו שם גנבה, אם לא היה מדברים העשוין להשאיל ולהשכיר — הרי זה נשבע היסת, ויעמוד הכלי בידו; מכאן אתה למד: לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, אף על פי שיכול לומר: שלקחתן הן בידי, וישבע היסת ויפטר, אם אמר: שלך הן, אבל חייב אתה לי כך וכך, — ישבע בנקיטת חפץ, ואחר כך יטול, כדין כל הנשבעין ונוטלין:

ז. מי שהיו בידו דברים העשוין להשאיל ולהשכיר, אף על פי שהודה ואמר לו: יודע אני שהיו שלך, אבל פלוני מכרם לי, או נתנם לי במתנה, — אין מוציאין אותן מידו, אפילו הביא זה עדים שהיו ידועין לו, שאדם עשוי למכור את כליו:

ח. טען זה עליו ואמר: שאני השכרתים לך, או השאלתים

מגדל עוז

עד כאן לשונו; ואני אומר: זה הדין עיקרו פרק כל הנשבעין, ושם בארו ר"י אלפס ז"ל בשער השני, מן השערים שחבר באותה הלכה; וטענת הלוקח שאמר הראב"ד ז"ל — אין אנו צריכין לכך, שהרי הוא בעצמו טוען, וכדאיתא פרק הגוזל בתרא, גמרא מתניתין דהמוכר כליו וספריו ביד אחר, דקיימא לן טעמא התם דוקא משום דיצא לו שם גנבה בעיר כו', כדאיתא התם, אבל הכא דליכא האי טעמא, — לא; והא דלא טען רבא בספרא דאגדתא, דכיון דאין הלה טוען — לא טענינן ליה אנן, ועוד

כך, — מוציאין אותן מידו; ואם היו מדברים שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר, — הרי זה נשבע היסת שלא השאיל לו, ולא השכיר לו, אלא מפלוני לקח, ויעמיד כליו בידו:

ט. אל תטעה בין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר, לדברים שדרכן להשאיל ולהשכיר, כמו שטעו רבים וגדולים, שכל הדברים ראוין להשאיל, ודרכן להשאיל, אפילו חלוקו של אדם, ומצעו, ומטתו, ראוין להשאיל; אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר, הם הכלים שבני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשיתן, כדי להשאילן ולהשכירן, וליטול שכרן, והרי הן לבעליהן כמו קרקע, שאוכל פירותיה, והגוף קיים; כך אלו הכלים, עיקר עשייתן כדי להנות בשכרן, כגון הזרות הגדולות של נחשת, שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון כלי נחשת המ״ח בזהב, ששוברין אותו לכלה להתקשט בו, שעשיית אלו הכלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים, כדי להנות כנגדן, או להשכירן וליטול שכרן; וכן אם היה לאדם משאר

מגדל עוז

אני אומר: מעו״ס לא שמעתי טוענין ללוקח, אלא דומיא דטוענין ליורש, ושניהם בקרקע המוחזק, ולא במטלטלי כלל, והרוצה לחלוק על זה-צריך להביא ראיה, וזו אינה צריכה לפנים: טען זה עליו ואמר, עד להשאיל ולהשכיר, פרק כל הנשבעין (דף מ״ו): וכלי שהפסדו מרובה, עד ככל הכלים, במציעא פרק המקבל (דף קט״ז), ובבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף מ״ה): ראיה לדברינו שהרי רבא כו׳, עד סוף הפרק, פרק המקבל: כתב הראב״ד ז״ל: אחר כל ההתראות והאזהרות האלה, אשר

הכלים, ויש לו עדים שהוא משכירו תמיד, ומשאילו, והוחזק לו שהוא להשאיל ולהשכיר, — הרי הוא ככלים העשוין להשאיל ולהשכיר:

י. וכלי שהפסדו מרובה משכרו, ובני אדם מקפידין עליו שלא ישאילוהו, — הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר, כגון סכין של שחיטה; לפיכך אפילו באו בני אדם והעידו, שהשאילו או השכירו זה, — אין מבטלין בהן חזקתן, אלא הרי הוא ככל הכלים; ראיה לדברינו: שהרי רבא הוציא זוג שעושין בו הסרבל, וספר הגדה, בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר, ולולי שנתברר לו בעדים, שהן מדברים העשוים להשאיל, — לא הוציא מתחת ידי יתומים, הא שאר הזוגות ושאר הספרים, — אינן בכלל דין זה, אף על פי שהן ראוין להשאיל ולהשכיר, ודבר זה עיקר גדול בדין, והוא דבר של טעם, שראוי לסמוך עליו, ולדון בו, וברור הוא למוצאי דעת, וראוי לדיין לשום אותו לנגד עיניו, ולא ילוז:

מגדל עוז

התרה זה המחבר, ואשר שם לרבים וגדולים טיעים, — חזר הדין לכל דבר שאין כל אדם מקפיד עליו מלהשאילו, או מפני בלאות, הרי הוא מדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר, עד כאן לשונו; ואני אומר: התרה והזהיר, ועדיין אין העם נזהרין לגמרי, וכל שכן אם לא הזהיר, ואם הטעה אחרים, לא בדברים, אלא במעשים שראה אותם עושין, ובהדיא גמרינן בגמרא: אין מחניפין בדברי תורה:

פרק תשיעי

א. האומן — אין לו חזקה בכלים שתחת ידו, אחד כלים העשוים להשאיל ולהשכיר, ואחד שאר כלים; כיצד? ראה כליו ביד האומן, והביא עדים שהן יודעין שהכלי זה שלו, והוא טוען ואומר: לתקן נתתיו לך, והאומן אומר: לא בא לידי אלא במכירה, או מתנה, או שטען: אתה נתתו לי, אתה מכרתו לי, אחר שבא לידי לתקנו, אף על פי שמסרו לו שלא בעדים, — בעל הכלי נאמן, ומוציאין אותו מיד האומן, וישבע בעל הבית היסת על טענתו; ויש גאונים שדנו: אף על פי שלא הביא בעל הבית עדים, שזה הכלי שלו, הואיל וראה כליו ביד האומן, והרי האומן מודה לו שהיה שלו, ומכרו לו, — נאמן; אבל אם אמר: לא היו דברים מעולם, ושלי הוא הכלי, — נאמן האומן, ונשבע היסת; ואם הביא בעל הבית עדים שהכלי הזה ידוע לו, — אין האומן נאמן; ודין זה פלא הוא בעיני:

ב. לא ראה הכלי ביד האומן, אלא טען ואמר: כלי פלוני נתתיו לו להתקן, והאומן אומר: חזרת ומכרתו, או נתתו לי, — האומן נשבע היסת, ונפטר, מתוך שיכול

מגדל עוז

פרק תשיעי

האומן אין לו חזקה, עד כמו שבארנו, בבבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף מ״ה מ״ו), והבאור — בזה הפרק: לפיכך אם טען האומן כו׳, עד כמו שבארנו, ההלכה — פרק חזקת הבתים (דף מ״ה מ״ו), והבאור - פרק י׳ דהלכות שכירות:

לומר: לא היו דברים מעולם, ואפילו מסרו לתקן בעדים — האומן נאמן, מתוך שיכול לומר: החזרתיו, שהמפקיד אצל חברו בעדים, — אינו צריך לו להחזיר בעדים; לפיכך נשבע האומן היסת, ונפטר, ואין מחייבין אותו להוציא הכלי; ואם הוציאו, הואל ונראה, — הרי בעל הבית מביא עדים שהוא שלו, ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו שבארנו; לפיכך אם טען האומן ואמר: שתים קצצת לי בשכרי, ובעל הבית אומר: לא קצצתי לך אלא אחת, אם היה הכלי נראה בפניהם, הואיל והאומן אין לו בו חזקה, ואינו יכול לטעון שהוא לקוח בידו, — הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ על הקציצה, כמו שבארנו בשכירות, ונותן; ואם אין הכלי נראה בפניהם, הואיל והאומן נאמן לומר: לקוח הוא בידי, — יכול לטעון עד כדי דמיו, ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל, כדרך כל הנשבעין ונוטלין, כמו שבארנו:

ג. אומן שירד מאומנותו, ובן האומן, — הרי הן כשאר כל אדם, ויש להן חזקה בכל המטלטלין, כמו שבארנו:

ד. מי שנכנס לביתו של חברו בפני בעל הבית, ויצא, וכלים טמונין תחת כנפיו, והעדים רואין אותו, ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו: החזיר לי כלים שהשאלתיך, והרי העדים, והוא אומר: לקוחין הן בידי, — אינו נאמן, ונשבע בעל הבית היסת על טענתו, שלא מכרן, ולא נתנן, ויטול כליו:

מגדל עוז

ואם אין הכלי כו׳, עד בכל המטלטלין כדרך שבארנו, פרק חזקת הבתים שם, והבאור — שם פרק ח׳: מי שנכנס לביתו של חברו, עד ואין דעתי נוטה לזה, הכל בשבועות פרק כל הנשבעין (דף מ״ו): מי שלקח קרדום ואמר, עד הרי הוא כשאר המטלטלין; כתב הראב״ד ז״ל: אנו מפרשים ואגוריה לדיקלא

ויחזרו בית דין הכלים לבעל הבית; במה דברים אמורים? בבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו, וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו — אין דרכו להצניע, ואותן הכלים אין דרך בני אדם להצניען, לפיכך חייב להחזיר, לפי שלא הצניען אלא לכפור בהן; אבל בעל הבית העשוי למכור את כליו, אף על פי שאין זה צנוע, ואין דרך אותן הכלים להטמינן תחת הכנפים, — הרי זה נשבע היסת, שהן לקוחין בידו; וכן אם יצא בהן מגולין בפני עדים, אף על פי שאין בעל הבית עשוי למכור את כליו, — הרי זה נאמן לומר: לקוחין הן בידי, שמא נצטרכו לו מעות ומכר, ובלבד שלא יהיה מדברים העשוים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר, — לעולם הן בחזקת בעליהן, כמו שבארנו, ואף על פי שהוציאן מגולין, ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכור את כליו, הואיל ויש לו עדים שזה הכלי עשוי להשאיל ולהשכיר בלבד - ידוע הוא לו, — מוציאין אותן מיד זה על כל פנים, עד שיביא ראיה שמכרו לו, או נתנו לו במתנה, כדין קרקעות:

ה. אפילו מת זה שהכלי תחת ידו, — מוציאין אותו מיד היורש בלא שבועה, שכיון שאין לאביו לטעון שלקחו, או שהוא משכון, כך אין זה יכול להשביעו; ואם טען היורש טענת ודאי, ואמר: בפני נתנו לאבי, או מכרו לו, — הרי בעל הבית נשבע היסת, כשאר כל הנשבעין; וכבר בארנו:

מגדל עוז

פלגיא, בלקיטת הפירות, כמו הגודר בתמרים, ולקט הפירות והלך לו, עד כאן לשונו; ואני אומר: בפרק כל הנשבעין, וריש פרק חזקת הבתים (דף ל"ג), דקא מייתי לה, — גרסינן בה: האי מאן דנקיט נרגא ותובליא, ויש"ג «מגלא ותובליא»

שיש מי שהורה : שישבע בעל הבית היסת, ואחר כך יחזיר כליו מיד החורש , ואין דעתי נוטה לזה :

ו. מי שלקח קרדום , ואמר : הריני הולך לגזור דקלו של פלוני שמכרו לי , וכרת הדקל, — הרי זה בחזקתו , שאין אדם מעיז פניו , וכורת אילן שאינו שלו ; ואם טענו הבעלים : שלא מכרוהו , — נשבע זה הכורת היסת שהוא שלו , ונפטר , וכיון שנכרת--הרי הוא כשאר כל המטלטלין; וכן היורד לשדה חברו , ואכל פירותיה שנה או שנתים , והבעלים טוענין : שזה ירד שלא ברשות , וגזלן הוא , ואכל, והרי העדים שאכל , והיורד אומר : ברשותך ירדתי לאכול פירותיה, — הרי זה האוכל נאמן , ונשבע היסת על כך , חזקה היא : שאין אדם מעיז פניו ואוכל פירות שאינן שלו , אף על פי שהקרקע בחזקת בעליהן , אין הפירות בחזקת הבעלים, שאין אדם מוכר פירות שדהו בשטר, כדי שנאמר לזה שאכל : הבא שטרך , ואין צריך לומר : שאם אכל פירותיה שנים רבות , שמתוך שיכול לומר : לקוחה היא בידי,— נאמן לומר: לפירות ירדתי , וישבע היסת :

ז. שנים שהיו אוחזין בכלי אחד , או שהיו רוכבין על גבי בהמה אחת , או שהיה אחד רוכב , ואחד מנהיג , או יושבין בצד ערמה של חטים , ומונחות בסמטא, או בחצר של שניהם , זה אומר : הכל שלי, וזה אומר : הכל שלי,—

מגדל עוז

ואמריכן איזיל ואגוריה לדיקלא פלניא כו' , ולא ראיתי ולא שמעתי גודרי תמרים בכרגא ומגלא , אלא היא גרזן : וכן היורד לתוך שדה חברו , עד לפירות בלבד ירדתי וישבע היסת , בתשובות הגאונים ז"ל : שנים שהיו אומנין כו' , עד תורי השני ותקפה מן הראשון כו' , עד חולקין ; וכתב הראב"ד נ"ל : אין טעם לזה ,

כל אחד משניהן נשבע בנקיטת חפץ: שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלוקו, ושבועה זו — הקנת חכמים הוא, כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חברו, ונוטל בלא שבועה:

ח. זה אומר: כולה שלי, וזה אומר: חציה שלי, האומר כולה שלי — ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים, והאומר חציה שלי — ישבע שאין לו בה פחות מרביע, וזה נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביע: מכאן אתה למד: לכל הנשבעין ליטול, בין שבועה קלה, בין שבועה חמורה, שאינו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנוטל, אף על פי שטוען יותר:

ט. היו שנים אדוקים בטלית, זה אומר: כולה שלי, וזה אומר: כולה שלי, — זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין, ויש לכל אחד לגלגל על חברו: שכל מה שנטל — כדין נטל:

י. היה זה אוחז בחוטין שבשפת הטלית, וזה בחוטין שבשפת האחרת, — חולקין כלה בשוה, אחר שנשבעין: וכל חלוקה האמורה כאן — בדמים, לא שיפסידו עצמו של כלי, או של טלית, או שימיתו הבהמה:

יא. היה אוחז האחד את כולה, וזה מתאבק עמו, ונתלה בה, — הרי זו בחזקת האוחז את כולה:

מגדל עוז

עד כאן לשונו: ואני אומר: לפי מה שקבלתי מדעת רבותינו בעלי התוספות ז״ל, שכל אלו הדינין, פרק קמא דמציעא (דף ב׳), הוי כל זמן שלא יצאת מתחת ידם לדינו — אמרינן: כל דאלים גבר, ועוד לי בזה טעם, כי אם זה נתחזק מזה היום, וזה

יב. באו שניהם אדוקין בה, ושמטה האחד מיד חברו בפנינו, ושתק השני, אף על פי שחזר וצוח, — אין מוציאין אותה מידו, כיון ששתק בתחלה — הרי זה כמודה לו; חזר השני ותקפה מראשון, אף על פי שהראשון (לא) צוח מתחלה ועד סוף — חולקין:

יג. באו שניהם אדוקין בטלית, ואמרנו להם: צאו וחלקו את דמיה, יצאו, וחזרו, והרי היא תחת יד אחד מהן, זה טוען: הודה ונסתלק ממנה, וזה טוען: שמכרתיו לו, או נתגבר עלי וחטפה, — המוציא מחברו עליו הראיה, ואם לא הביא ראיה — ישבע זה שהוא שלו, ויפטר, וכן כל כיוצא בזה:

פרק עשירי

א. בהמה או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה — אינה בחזקת זה שתפסה, מאחר שהיא ידועה לבעלים; כיצד? הביא התובע עדים: שהבהמה הזאת

מגדל עז

מזה למחר, הואיל ולא באו לידינו, — אמרינן: כל דאלים גבר, וזה טעם ראוי ונכבד, וכן כתבו רבינו, ויש לנו ראיות בזה בתוספות: באו שניהם אדוקין כו', על סוף הפרק, ריש בבא מציעא (דף ו'):

פרק עשירי

בהמה או חיה כו', עד וישבע היסת על טענה זו, פרק הכותב, ופרק קמא דמציעא: היתה הבהמה שמורה

ורועה לו, וזה התופס טוען: אתה נתתה לי, אתה מכרתה
לי — אינו נאמן, שאין היותה תחת ידו ראיה, שהרי היא הלכה
מעצמה, ונכנסה ברשותו; לפיכך אם לא הביא ראיה —
תחזור הבהמה לבעליה, וישבע היסת על טענה זו:

ב. היתה הבהמה שמורה, או מסורה לרועה, אף על פי
שהביא זה עדים שהיא שלו — הרי היא בחזקת זה שהיא
תחת ידו, ואם טען: אתה מכרתה, או נתתה לי, — ישבע
התופס היסת שהיא שלו, ויפטר:

ג. לפיכך מי שתפס בהמת חברו שהיתה שמורה, או ביד
רועה, והבעלים טוענין: היא יצאת מעצמה, ובאה אצלך
או פקדון היא בידך, או שאולה היא לך, והתופס אומר: כן
הוא, אינה שלי, אבל אתה חייב לי כך וכך, או אתה משכנתה
בידי על כך וכך, או הזקת אותי נזק, שאתה חייב לשלם
כך וכך — יכול לטעון עד כדי דמיה, מתוך שיכול לומר:
לקוחה היא בידי, וישבע בנקיטת חפץ, ויטול:

ד. וכן העבדים שיכולין להלוך — אין בחזקת זה שהן תחת
ידו, אלא כיון שהביא הטוען עדים, שזה ידוע שהוא
עבדו, והלה טוען: אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה —
אינו נאמן, ויחזור העבד לבעליו, וישבע הטוען שלא מכר
ולא נתן; הביא זה הנטען שתפס העבד עדים, שיש לזה
העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש
בו כדרך שהעבדים משמשין את רבו, הואיל ולא מיחה בו
בכל אלו השנים — הרי זה נאמן, ומעמידין אותו בידו, אחר

מגדל עוז

כו', עד ישבע בנקיטת חפץ ויטול, בכתובות פרק הכותב:
וכן העבדים שיכולים, עד דבר הנשמע, פרק חזקת הבתים (דף
ל"ו), והבאור — פרק שבועי: ספינה וכיוצא בה כו', עד סוף

שישבע היסת שלקחו ממנו, או נתנו במתנה; אבל עבד קטן שאינו יכול להלוך על רגליו, מפני קטנותו — הרי הוא כשאר המטלטלין, וכל מי שיהיה ברשותו—הרי הוא בחזקתו, והמוציא מחבירו עליו הראיה:

ה. הטוען את חברו ואמר: בגד או בהמה שבידך, שלי הוא, או שאול, או גזול, או הפקדתיו אצלך, או שכור לך, והנטען אמר: לא כי, אלא זה ממוני וירושתי, והביא הטוען עדים, שהעידו: שהן יודעין שזה החפץ, או הבהמה, ידוע שהיא היה לזה, חזר הנטען ואמר: כן היה שלך, אבל אתה נתתו לי, או מכרתו לי, וזה שאמרתי ירושתי—לא שירשתיו מאבותי, אלא שהוא שלי כאילו ירשתיו — הרי זה נאמן, ונשבע היסת, שכבר בארנו: שיש לטוען לחזור לטעון דבר הנשמע:

ו. ספינה וביוצא בה, שהיו שנים נחלקין עליה, זה אומר: כולה שלי, וזה אומר: כולה שלי, ובאו לבית דין, ואמר אחד: תפסוה עד שאביא עדים — אין תופסין אותה; ואם תפסוה בית דין, והלך ולא מצא עדים, ואמר: הניחוה בינינו, וכל המתגבר יטול, כשהיה דינה מקדם—אין שומעין להן, ואין מוציאין אותה בית דין מידן, עד שיביאו עדים, או עד שיודו זה לזה, או יחלקו ברצונם, ובשבועה, כמו שבארנו:

מגדל עוז

ספרק כמו שבארנו, פרק קמא דמציעא, ובבבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף ל״ד):

פרק אחד עשר

א. כל הקרקעות הידועות לבעליהן, אף על פי שהן עתה תחת יד אחרים - הרי הן בחזקת בעליהן; כיצד? ראובן שהיה משתמש בחצר, כדרך שהעם משתמשין בחצרותיהן, דר בה, ושוכרה לאחרים, ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון, וטען עליו, ואמר לו: חצר זו שתחת ידך שלי היא, ושכורה היא בידך, או שאולה, והשיבו ראובן: שלך היתה, ואתה מכרת לי, או נתת לי במתנה, אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו - נשבע ראובן היסת, ויעמוד במקומו: אבל אם הביא שמעון עדים, שחצר זו שלו היתה הרי היא בחזקת שמעון, ואומרים לראובן: הבא ראיה שמכרה לך, או נתנה לך, ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזיקין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון:

ב. במה דברים אמורים שמצריכין ראובן להביא ראיה, או יסתלק? בשלא נשתמש בה זמן מרובה; אבל אם הביא עדים שאכל פירות קרקע שלש שנים רצופות, ונהנה בכולה, כדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע, והוא שיהיה אפשר לבעלים הראשונים שידעו בזה שהחזיק, ולא מיחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, וישבע ראובן היסת שמכרה לו

מגדל עוז

פרק אחד עשר

כל הקרקעות הידועות כו', עד אתה הפסדת על עצמך, בבבא בתרא פרק חזקת הבתים (דף ל"ג): לפיכך אם

שמעון, או נתנה לו, ויפטר, מפני שאומרים לו לשמעון: אם אמת אתה טוען שלא מכרת, ולא נתת, למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות, ולא שטר משכונה, ולא מחית בו?: טען ואמר: מפני שלא הגיע אלי הדבר, שהרי הייתי במדינה רחוקה, — אומרים אי אפשר שלא יגיע לידך הדבר בשלש שנים, וכיון שהגיע לך, היה לך למחות בפני עדים, ותודיע אותם: שפלוני גזל אותי, למחר אתבעט בדין, הואיל ולא מחית, אתה הפסדתה על עצמך; לפיכך אם היתה מלחמה ושבוש דרכים, בין המקום שהיה בו ראובן, ובין המקום שהיה בו שמעון, אפילו אכלה ראובן עשר שנים - מוציאין אותה מתחת ידו, וחוזרת לשמעון, מפני שיכול לומר: לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי:

ג. הביא ראובן עדים, שהיה שמעון בא בכל שנה, ועומד במקום זה שלשים יום או פחות — אומרים לשמעון: מפני מה לא מחית כשבאת? אבדת זכותך; טען שמעון ואמר: טרוד הייתי בשוק, ולא ידעתי שזה בתוך חצרי — הרי זו טענה, שבכל שלשים יום יהיה אדם טרוד בשוק; ואם עמד יותר משלשים יום, ולא מיחה - אבד את זכותו; ויראה לי: שהדין זה אינו אלא בכפרים, שהעם טרודין בשווקים שלהן:

ד. ומפני מה אין אומרים לראובן: אם אמת הדבר שמכר לך, או נתן במתנה, למה לא נזהרת בשטר שלך? מפני שאין אדם נזהר בשטרו והולך כל ימיו, וחזקה: שאין אדם נזהר בשטר אלא עד שלש שנים, וכיון שרואה שאין אדם ממחה בו - שוב אינו נזהר:

מגדל עוז

היתה מלחמה כו', עד אבדת זכותך, פרק חזקת הבתים (דף

ה. הרי שמיחה שמעון במדינה רחוקה, מפני מה לא יטעון ראובן ויאמר: לא שמעתי שמיחה בי, כדי שאזהר בשטרי? מפני שאומר לו: חברך יש לו חבר, והחבר יש לו חבר, וחזקה שהגיע אליך הדבר, וכיון שידעת שמיחה בך, בתוך ג' שנים, באמת היה לך שטר, ולא נזהרת בו, אתה הפסדת על עצמך:

ו. לפיכך אם מיחה שמעון בפני עדים, ואמר להם: אל תוציאו דבר זה מפיכם — אין זה מחאה; אבל אם אמרו העדים מעצמן: אין דבר זה יוצא מפינו — הרי גם זו מחאה, שהדבר שאין אדם מצוה עליו — אומרו שלא בכונה; וכן אם צוה לעדים ואמר להם: אל תודיעוהו, או שאמרו הן מעצמן: אין אנו מודיעין אותו, — גם זו מחאה היא, אף על פי שאינן מודיעין אותו — מודיעין הם לאחרים, ודבר זה יגיע אליו:

ז. כיצד המחאה? אומר בפני שנים: פלוני שהוא משתמש בחצרי, או בשדי — גזלן הוא, ולעתיד אני תובע אותו בדין; וכן אם אמר להם: שכורה היא בידו, או משכונה, ואם יטעון עלי שמכרתי או נתתי, אני תובע אותו בדין, וכן כל כיוצא בזה — הרי זו מחאה, אף על פי שלא מיחה במדינה זו שהחזיק בה זה; אבל אם אמר להן: פלוני שמשתמש בחצרי, גזלן הוא, — אין זו מחאה, שהרי ראובן אומר: כששמעתי אמרתי שמא חרף אותי בלבד, ולפיכך לא נזהרתי בשטרי:

ח. מחאה בפני שנים — מחאה; וכותבין אף על פי שלא אמר להם כתובו; וכיון שמיחה בשנה ראשונה, — אינו צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה; אבל צריך שלא יהיה בין

מגדל עוז

ל"ח), ובכתובות פרק הכותב: טען שמעון ולמר טרוד הייתי כו',

מחאה למחאה ג' שנים גמורות; לפיכך צריך למחות בסוף כל ג' שנים, ואם מיחה ועמד ג' שנים גמורות, ואחר כך מיחה, — אינה מחאה:

ט. הביא ראובן עדים שזה שטען בעל השדה קבין פירות שדה זו, ונתנם לי — תעמוד השדה ביד ראובן, ואפילו טען: ששמעון מכרה לו, או נתן לו היום, שאילו לא מכר או נתן — לא היה משמש את ראובן בשדה זו, ונותן לו פירותיה:

י. טען שמעון ואמר: אמת היה הדבר, ולפירות הורדתיו, ושכו הוו הפירות, אבל דגוף לא מכרתי — נאמן, וחוזר לשמעון, אלא אם כן אכלה ראובן בפניו ג' שנים, ולא מיחה בו, כמו שבארנו:

פרק שנים עשר

א. שלש שנים שאמרנו — מיום ליום; אפילו הוו חסרים יום אחד, — לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה; במה דברים אמורים? בקרקעית שהן עושין פירות תמיד, כגון הבתים, והחצרות, והבורות, והשיחין, והמערות,

מגדל עוז

עד סוף הפרק, הכל פרק חזקת הבתים (דף ל'):

פרק שנים עשר

שלש שנים שאמרנו כו', עד גמורות ביום ובלילה או הסתלק, ההלכות כולן — פרק חזקת הבתים (דף כ"ח וכ"ט),

והחנויות, והפונדקות, והמרחצאות, והשובכות, ובתי הבדין, ושדה בית השלחין שמשקין אותם תמיד, וזורעין בה ונוטעין, והגנות והפרדסין, וכן עבדים המהלכין, כמו שבארנו: אבל שדה הבעל, שהיא שותה מימי גשמים בלבד, ושדה אילן, — אינה מיום ליום, אלא כיון שאכלו ג׳ תבואות ממין אחד, — הרי אלו כשלש שנים; כיצד? היתה שדה תמרים, וגדר ג׳ גדרות, או שדה ענבים, ובצר ג׳ בצירות, או שדה זתים, ומסק ג׳ מסיקות, — הרי אלו כשלש שנים, והחזיק, ואפילו היו האילנות רצופין, ולא היה ביניהן הריחק כראוי, שהרי סופן ליבש, הואיל ואכלן שלשה תבואות — החזיק:

ב. הביא עדים שהיה דר בחצר זו ג׳ שנים, או ששכרה ג׳ שנים, — הרי זו חזקה; טען בעל החצר ואמר: שמא לא שכן בה ביום ובלילה, או שמא אלו שהשכירו להם, לא שכנו בה ביום ובלילה, — הרי זו טענה, אומרים למחזיק: או תביא עדים ששנים אלו גמורות ביום ובלילה, או

מגדל עוז

והאמירה, — פרק י״א: אפילו באו שנים ואמרו לנו וכו׳, עד כדי שיעידו לו; כתב הראב״ד ז״ל; ונתכוון לו השכר, עד כאן לשונו; ואני אומר: הלכה זו פרק חזקת הבתים, וטעם הראב״ד ז״ל משום נוגע בעדותו הוא, ואין כאן מקומו, אלא בסנהדרין בהלכות עדות, וכבר כתב כללו ופרטו לשם, והחכים יפה שלא זכרו בכאן כלל, שלא להקרא דיינא דשפלא, כיון דהאי מילתא דפשיטא טפי, דהכי מתמהים בגמרא פרק חזקת הבתים, על מאן דמקשו: הכי נוגעין בעדות! ואמר: דייני דשפלא הכי דייני, מי לא עסקינן דנקטי אגר ביתא בידייהו, ואמרי למאן נכתביה, עד כאן, ועוד שלא היה מהני נתן או לא נתן לאותו,

תסתלק; אפילו באו עדים ואמרו: לנו שכר, ואנו דרנו בה ביום ובלילה, וטען בעל השדה ואמר: יביאו עדים שדרו בה ביום ובלילה, — צריכין אלו השוכרין להביא ראיה שדרו בה תמיד, שזה הדבר תלוי בהן, ואינו תלוי בטענת המחזיק, כדי שיעידו לו:

ג. היה זה המחזיק, או העדים שדרו בה, — מן הרוכלין המחזרין בעיירות, וכיוצא בהן, — טוענין אותו כהלכה, וכשיביא עדי חזקה אומר לו: הבא עדים שהיית מחזיק בה ביום ובלילה; במה דברים אמורים? בחצרות ובתים וכיוצא בהן, שהן עשויות לדור בתוכן ביום ובלילה; אבל החנויות של תגרים, וכיוצא בהן, שאין דרין בהן אלא ביום, כיון שדר בה ג׳ שנים ביום, — הרי זו חזקה:

ד. שלש שנים שאמרנו — צריך שיהיו רצופות זו אחר זו; הרי שהחזיק בשדה, וזרעה שנה, והובירה שנה, וזרעה שנה, והובירה שנה, אפילו עשה כן כמה שנים, — לא החזיק: היה דרכן של בני אותו המקום להוביר, אף על פי שמקצתן זורעין שנה אחר שנה, ומקצתן זורעין שנה,

מגדל עוז

וזהו אמתת דעתו ז״ל שלא הזכירו: היה זה המחזיק וכו׳, עד ביום ובלילה, פרק חזקת הבתים (דף ק״ט): במה דברים אמורים בחצרות ובתים וכיוצא בהן וכו׳, עד הרי זו חזקה; כתב הראב״ד ז״ל: אין דרך הגמרא כן, דלרבויי מפוזרות קאמר, ולא לרבויי מקוטעות, עד כאן לשונו; ואני אומר: תמה אני אם דבר זה יצא מפיו? שהרי עיקר זאת שכתב ריש פרק חזקת הבתים, דגרסינן: אמר רב הונא: שלש שנים שאמרו, והוא שאכלן רצופות, ואקשינן: מאי קא משמע לן? תנינא: חזקתן ג׳ שנים מיום ליום! ומהדרינן: מהו דתימא מיום ליום, לאפוקי מקוטעות,

ומובירין שנה, — הרי זה החזיק, שהרי הוא אומר: לא הובירתי אותה, אלא כדי שתעשה הרבה בשנת הזריעה:

ה. שני שותפין שהחזיקו בשדה שש שנים, הראשון אכלה ראשונה ושלישית וחמישית, והשני אכלה שניה ורביעית וששית, — לא עלתה חזקה לאחד מהם, שהרי בעל קרקע אומר: כיון שלא ראיתי ולא שמעתי, שהחזיק בה אדם אחד שנה אחר שנה, מפני זה לא מחיתי; לפיכך אם כתבו אלו השותפין שטר ביניהן, שישתמשו בה שנה אחר שנה, כיון שעבר ג' שנים, — עלתה להן חזקה, שהשטר יש לו קול, והואיל ולא מיחה — אבד זכותו; והוא הדין לעבד שהחזיקו בו שנים, ונשתמשו בו שנה אחר שנה, אם כתבו שטר ביניהן, — הרי החזיקו:

ו. אכלה שנה זה המחזיק, ומכרה, ואכלה הלוקח שנה, ומכרה ללוקח שני, ואכלה שנה, אם מכרו זה לזה בשטר, — שלשתן מצטרפין, והרי זו חזקה, מפני שלא מיחה; ואם מכרו שלא בשטר, — אינה חזקה, שהבעלים

מגדל עוז

ולעולם אפילו מפוזרות, קא משמע לן; וגרסינן עלה: אמר רב חנא, ומודה רב הונא באתרא דמוברי באגי כו', ואותו כבר כתבו ר"מ ז"ל בסמוך, כדכתיבנא בע"כ, ועיניך רואות, אבל זה שבין ידינו הוא בשמעתא לפנינו, רחוק, אנה דגרסינן: אמר מר זוטרא: אי טעין ואמר ניתו סהדי דדרו ביה תלת שני ביממא ובליליא, — טענתיה טענה, ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזרין בעיירות, דאף על גב דאיהו לא טעין, — אנן טענינן ליה, ומודה רב הינא בחנותא דמחוזא, דלימּמא עבידן, ליליא לא עבידן, עד כאן, וזה פשיט לעין כל, ואיך אאמין שהרמב"ל ז"ל אמרו? : שלש שנים שאמרנו צריכות שיהו רצופות וכו', עד

הראשונים אומרים: כיון שלא עמד בה איש אחד שלש שנים, — לא הוצרכתי למחות:

ז. אכלה האב שנה, והבן שתים, האב שתים, והבן שנה, האב שנה, והבן שנה, והלוקח מן הבן שנה, — הרי זו חזקה, והוא שלקח בשטר:

ח. אכלה בפני האב שהיה בעל השדה, שנה, ובפני בנו שתים, או בפני האב שתים, ובפני הבן שנה, או בפני האב שנה, ובפני בנו שנה, ובפני לוקח מן הבן שנה — הרי זו חזקה, והוא שמכר הבן זו השדה בכלל שדותיו, שהרי לא הכיר המחזיק שנמכרה, ולפיכך לא נזהר בשטרו, אבל אם מכר הבן שדה זו בפני עצמה, — אין לך מחאה גדולה מזו:

ט. נרה שנה אחר שנה, אפילו כמה שנים, הואיל ולא נהנה בה, — אינה חזקה; וכן אם פתח בה שביבי המים, ופתח ושדד בלבד, הואיל ולא אכל פירות, — אינה חזקה:

י. זרעה, ולא הרויח כלום, אלא זרע כור, ואסף כור, — לא החזיק, שהרי לא נהנה:

מגדל עוז

בשנת הזריעה, ריש פרק חזקת הבתים (דף כ"ט), והיא אותה שייעדתי לך בסמוך להראותך באצבע, ועיניך רואות ממנה, כי לדקו דברי ר"מ ז"ל בכל מקום, וזה פשוט: שני שותפין שהחזיקו כו', עד התפיס, הכל פרק חזקת הבתים: שדה אילן שהיו בו שלשים אילנות וכו', במה דברים אמורים באכל הוא מקלט הפירות וכו', עד אף על פי שלא אסף כל פירותיה; כתב הראב"ד ז"ל: דעת אחרת היה לו, כי ראה בגמרא: והיא דבנו בזויי, וסבר כי הוא לשון בזה ושלל, וטעה, כי הוא כמו

יא. אכלה שחת – לא החזיק; ואם היה המקום דרכן לזרוע לשחת, מפני שדמיו יקרין, – הרי זו חזקה:

יב. אכלה ערלה שביעית וכלאים, אף על פי שנהנה בעבירה – הרי זו חזקה:

יג. היה המקום שהחזיק בו סלע, או חלמיש, שאינו ראוי לזריעה, – צריך להנות בו בדבר הראוי לה, כגון ששטח בו הפירות, או יעמיד בו בהמה וכיוצא בזה; ואם לא נהנה בו בכל אותן השלש שנים בדבר הראוי לו – לא החזיק:

יד. היה מעמיד בהמה במקום מסויים מחצר חברו, או שהיה מגדל שם תרנגולין, או מעמיד שם תנור וכירים ורחים, או שנתן שם זבלו, בין שהעמיד שם מחיצה, בין שלא העמיד, אם נשתמש בדברים אלו וכיוצא בהן שלש שנים ביום ובלילה, וטען על בעל החצר ואמר: אתה נתת לי מקום זה, או מכרתו לו, – הרי זו חזקה:

טו. שדה שהיא מוקפת גדר, ובא זה שהחזיק בה, וזרע חוץ לגדר, ונהנה בכל מקום שאינו שמור, אף על פי

מגדל עוז

בזעה בזועי, והוא לשון פזור, שאכל שלש מכאן, ושלש מכאן, ומכאן הוציאו המפרשים זה הפיזור שכתב ה"א, עד כאן לשונו; ואני אומר גם בזו: שלא יצא מפיו, מכמה טעמי, חדא: כי הדין שכתב ר"מ ז"ל — לא מן המפרשים ה"א, אלא לשון הגמרא פרק חזקת הבתים גמרא פיסקא דרבי ישמעאל אומר כו', דגרסינן מדרבי ישמעאל נשמע לרבנן מאי היא, דתניא: היו שלשים אילנות ממטע עשרה לבית סאה, ואכל עשרה בשנה זו, ועשרה בשנה זו, ועשרה בשנה זו, — הרי זו חזקה, לאו אמר רבי ישמעאל חד פירא הוי חזקה לכולהו, הכא נמי הני הוו חזקה

שאכלו שנה, — לא עלתה לו חזקה, שהבעלים טוענין ואומרין: כיון שראינו שזורע במקום מופקר, אמרנו: כל מה שזרע, חית השדה תאכלנו, ולפיכך לא מחיתי, והוא הדין לכל הזורע מקום שאינו שמור, אלא רגל חיה ויד כל אדם מצויין בו:

טז. אכלה כולה, חוץ מבית רובע,—החזיק בכולה, חוץ מאותו בית רובע, שלא נהנה בו. אפילו היה חלמיש בתוך השדה, הואיל ולא נשתמש בו כראוי לו,—אין לה בו חזקה:

יז. החזיק אחד באילנות, ואכל פירותיהן, ואחד החזיק בקרקע, וזרעה, ואכל פירותיה, וכל אחד משניהם טוען: שהכל שלי, ואני לקחתיו, זה שהחזיק באילנות ואכלן ג' שנים — יש לו האילנות, וקרקע שצריכין לו, והוא

מגדל עוז

להני, והני הוו חזקה להני, והכא משמע היכא דלא אפיק, אבל אפיק, ולא אכל — לא הוי חזקה, והוא דבזעיא בזוזי; ובספרים הישנים והישרים שבספרד גורסים «דבזייה בזוייה» עד כאן, אלמא הדין שכתב — מפורש בלשון הגמרא, ואיך יתעלם דבר זה מהראב"ד ז"ל; ועוד דא"ה פירושא, היינו כטורא מכאן כו' שבספרו שכתב ר"מ ז"ל תחלת זאת הפיסקא, כדי לסדר עליו בד"א כו', שבין ידינו, ועוד דאתמהה: וכי ר"מ ז"ל מפי הספרים גמר! מפי סופרים גדולים וחכמים דייק, וגמר שמעתא מפומיה דרביה; ועוד: שהרי כל דבריו על פי רבו רבינו הרב רבי יהוסף בן מיגאש ז"ל, ופירושיו מפורסמים בזאת המסכתא בין החכמים, והוא פירשו פירוש רחב, וגורס «והוא דבזי בזויי, והני מילי היכא דלא אפיק בהדי הדדי, אבל אפיק ולא אכל — לא הוי חזקה» מוקדם ומאוחר מן הגירסאות שלנו, ופירש בזי בזויי — לשון פיזור, שאכלן מפוזרין, וז"ל: כי כשאכל עשר מהי

במלא האורה וסלו, חוצה לכל אילן ואילן, וזה שהחזיק בקרקע — יש לו שאר הקרקע:

יח. וכן האוכל כל פירות אילן ג׳ שנים, וטען על בעל האילן: אתה מכרת לי אילן זה, וקרקעו, — הרי זה יש לו קרקע כעובי האילן, עד התהום:

יט. שדה אילן שהיו בו שלשים אילנות, בתוך בית ג׳ סאין, ואכל עשרה בשנה ראשונה, ועשרה בשנה שניה, ועשרה בשנה שלישית, — הוחזק בכל; והוא שהיו עשרה שאכל — מפוזרות בכל בית השלש סאין, ולא הוציאו שאר האילנות פירות; אבל אם הוציאו שאר האילנות פירות, ולא אכלן, — לא הוחזק אלא במה שאכל:

כ. במה דברים אמורים? בשאכל הוא מקצת הפירות, ובזזו העם שאר הפירות; אבל אם מניח פירותיהן

מגדל עז

בכל שנה — לא אכל העשר כולן ממקום אחד, אלא מפוזרין מכאן אחד, ומכאן אחד, דהוי ליה כמי שאכל כולן, שאלו אכלן ממקום אחד — לא היה מחזיק בשאר האילנות, דלא שייכי בהני, השתא דאכלן להני עשרה מפוזרין, כולהו שייכי בהדדי, וכמאן דאכל לכולהו דמי, והני מילי דלא אפיק הני אילני כלל פירי, אבל אפיק ולא אכל, אלא הני עשרה בלחוד, כיון דהוו פירי ולא אכליכהו — לא הויא חזקה, עד כאן לשונו; ור״מ ז״ל כלל השתי גירסאות, ופירוש רבותינו ז״ל בפסקו דרך קצרה, והכותב לשון זאת ההשגה, — לא ירד לסוף דעתו, ולא העמיק להשוות דעתו עם דעת רבו, ולא ראה הנסחאות, או ראה ולא הרגיש בדקדוק סוגיא ביניהן, והפליג דעתו לדעת אחרת, ועשאו טועה, והיה לו לכתוב כי ר״מ ז״ל רוח אחרת עמו, וימלא

עליהן, הואיל ואכל אילן מכאן, ואילן מכאן, מכל השדה — החזיק בכל השדה, אף על פי שלא אסף כל פירותיה:

פרק שלשה עשר

א. ואלו שאין מעמידין הקרקע בידן, אף על פי שאכלוה ג׳ שנים: האומנין, והאריסין, והאפטרופין, (והשותפין), והאיש בנכסי אשתו, והאשה בנכסי בעלה, ובן בנכסי אביו, והאב בנכסי הבן, שכל אחד מאלו, — אין מקפידין זה על זה; לפיכך אין אכילתן ראיה, אף על פי שלא מיחו בהן הבעלים, אלא תחזור הקרקע לבעלים, שהביאו ראיה: שזאת הקרקע ידועה להן, וישבע היסת שלא מכרו, ושלא נתנו, כמו שבארנו:

ב. וכן ראשי גליות של אותו זמן, והגזלן — אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי זרוע; וכן חרש שוטה וקטן — אין אכילתן ראיה, מפני שאין להם טענה, כדי שתעמוד הקרקע בידן, אלא תחזור לבעלים; וכן המחזיק בנכסיהן — אין אכילתן ראיה:

ג. כיצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן שאכל

מגדל עוז

אחרי רבו, וכשרוצה לחלוק עם רבותיו, או עם אחרים, — כתב אותו בפירוש, כמו שכתבתי בהקדמה:

פרק שלשה עשר

ואלו שאין מעמידין בקרקע, עד כמו שבארנו, הפלכית —

שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהוא לקיחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, ובן הביא עדים: שראובן ידוע שהוא שותפו, או אריסו, או אפטרופיסו, ומפני זה לא מיחה, — תחזור השדה לשמעון, וישבע היסת שלא מכר, ולא נתן, והוא הדין לשאר; אבל אם לא הביא שמעון ראיה, שראובן היה שותף או ארים, אלא ראובן הודה מעצמו, ואמר: הן, הוא שותפי, ומכר לי, הואיל ואכל שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שותפי מעולם, — הרי זה נאמן כשאר כל אדם:

ד. האומנין כיצד? כגון שהיו בונין בה, או מתקנין אותה שנים רבות, ירדו מאומנותן, אם אכלו אותן שלש שנים מאחר שירדו מאומנותן, — יש להן חזקה:

ה. האריסין כיצד? כגון שהיה ארים לאביו של בעל השדה, או לאנשי משפחתו, שכיון שהוא ארים של בתי אבות, — אין ממחין הבעלים בידו; אבל אם זה הוא שנעשה ארים תחלה, הואיל ואכלה כולה שני חזקה — מעמידין אותה בידו, ואומרין לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה, ולא מחיתם בו:

ו. ארים של בתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו, — יש לו חזקה, שאין מורידין אריסין אחרים לנכסי אדם, והוא שותק; אבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה — אין לו חזקה, שמא ממונה על האריסין עשו אותו; וארים שירד מאריסותו, ואכלה שלש שנים מאחר שירד — החזיק:

ז. האפטרופסין כיצד? בין שהיה אפטרופום על שדה זו, בין על שאר נכסים, בין שמינה אותם בית דין, בין שמינה

מגדל עוז

פרק חזקת הבתים (דף מ"ב), והבאור — ריש פרק חמד

אותם אבי יתומים, וגדלו היתומים, והניחו אותן, בין שמינה אדם אפטרופוס על הוצאתו והכנסתו, הואיל והן משתמשין ברשות- אין להן חזקה ; עברו האפטרופין ממנויין, ואכלו שלש שנים.אחר שעברו — הרי זו חזקה :

ח. השותפין כיצד? אם היה שותף בשדה זו, ואין בה דין חלוקה, אף על פי שאכל את כולה האחר מהן כמה שנים — הרי היא בחזקת שניהם ; ואם יש בה דין חלוקה, ואכלה האחד כולה שני חזקה — יש לו חזקה, שהרי אומר לשותפו: אם באמת שלא מכרת, ולא נתת, היאך אכלתי את כולה, ואתה שותק, ולא מחית כל שלש שנים! ; וכן האיש שאכל בנכסי אשתו שני חזקה, אף על פי שהתנה עמה: שאין לו פירות בנכסיה, ואפילו התנה עמה כשהיא ארוסה, שלא ירשנה, ואחר כך אכל, ובנה, והרס, ועשה כל מה שעשה , וכן האשה שאכלה פירות בנכסי בעלה, ונשתמשה בהן כחפצה כמה שנים , אף על פי שיחד לה שדה במזונותיה, ואכלה שדות אחרות—אין אכילתן ראיה ; וכן הבן שהוא סומך על שולחנו של אביו, ונחשב בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו, שני חזקה—אין אכילתן ראיה:

ט. ובן שפירש מאביו, ואשה שנתגרשה, אפילו ספק גרושין— הרי הן כשאר כל אדם :

י. ראשי גליות שהיו בימי חכמים, לפי שהיה בהן כח לרדות את העם - אין אכילתן ראיה ; וכן אחר שהחזיק בנכסיהן, אפילו אכל כמה שנים- אין אכילתן ראיה, לפי שאינן ממחין.

מגדל עוז

עשר בהלכות אלו : וכן ראשי גליות וכו', עד סוף הפרק, הכל

מפני שידן תקפה, כל זמן שירצו – מסלקין זה ממנה; אבל נשבעין היסת שלא מכרו ושלא נתנו, ואם הן החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא מכר – נשבע היסת שלא מכר להם, ולא נתן להם:

יא. הגזלן כיצד? מי שהוחזק גזלן על שדה זו, או מי שהוחזקו אבותיו, שהן הורגין נפשות על עסקי ממון, אף על פי שאכל שדה זו כמה שנים – לא החזיק, ותחזור שדה לבעלים:

פרק ארבעה עשר

א. כל אלו שאין אכילתן ראיה, אם הביאו עדים שמכרו להם הבעלים שדה זו, או נתנה להן במתנה – ראייתן ראיה, חוץ מן הגזלן, והבעל בנכסי אשתו; באי זה נכסים אמרו? בנכסי צאן ברזל, או בשדה שיחד לה בכתובתה, ובשדה שכתב לה בכתובתה, ובשדה שנתן לה בשום משלו, אבל בנכסי מלוג – יש לו ראיה, כמו שבארנו בהלכות אשות:

מגדל עוז

פרק חזקת הבתים (דף ל"ו):

פרק ארבעה עשר

כל אלו שאין אכילתן, עד אין לו חזקה, פרק חזקת הבתים (דף מ"ז): כתב הראב"ד ז"ל: יש כאן שבוש, ואומר אני: שאם מכרה לישראל, שישבע היסת, אף על פי שבא

ב. כיצד הגזלן אין לו ראיה? כיון שהוחזק גזלן על שדה זו, אף על פי שהביא ראיה, שהודה הבעל בפני עדים שמכר לו שדה זו, ולקח דמים, והבעלים אומרים: לא מכרנו, אלא מפני היראה הודינו לו — מוציאין את השדה מידו, ואין לו כלום; ואם העידו העדים, שבפניהם מנה לו כך וכך — מוציאין את השדה מיד הגזלן, ומחזירין לו הבעלים את הדמים, כמו שבארנו בהלכות גזלה:

ג. בן האומן ובן האריס, ובן האפטרופוס, שאכלו שדה זו שני חזקה, אם טענו שהבעלים מכרו להן, או נתנו להן-יש להם חזקה, ואם טענו שהיא ירושה להם מאביהם, שאכלוה שני חזקה — אין להם חזקה; ואם הביאו עדים שהודו הבעלים לאביהם שמכרוה להם, או נתנוה—מעמידין את השדה בידן:

ד. בן הגזלן, אף על פי שהביא ראיה שהודו הבעלים לאביו שמכר — אינה ראיה, כמו שבארנו:

מגדל עוז

מחמת העכו״ם, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה רווחת היא, פרק חזקת הבתים, וראינו בה כמה פירושים, לגאונים ולמפרשים ראשונים ואחרונים, במחלוקת זה, וכיוצא בו בעניינים רבים, אבל אין בהם שיבוש חלילה, אלא אלו ואלו דברי אלקים חיים, והרוצה לשבשם -- יביא ראיה כנגדם: טען זה הישראל, עד שבפני לקחה ממך, פרק חזקת הבתים: אין מחזיקין בנכסי קטן וכו׳, עד אחר שהגדיל; כתב הראב״ד ז״ל: אינו כן, אלא אפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל -- אינה חזקה, וכן נראה מן הגמרא, עד כאן לשונו; ואני אומר: לשון הגמרא פרק חזקת הבתים, והמפרשים נחלקו בו מחלוקת ישנה, מימי קדם קדמתה, וגם רבותינו בעלי התוספות ז״ל נחלקו בה, ויש לכולם פנים בהלכה: מי שהחזיק בנכסי יתומים

ו. טען ישראל הבא מחמת עכו״ם, ואמר: בפני לקחה העכו״ם שמכר לי, מזה ישראל המערער עלי — הרי זה נאמן, וישבע היסת על כך, מתוך שיכול לומר: אני לקחתיה ממך, והרי אכלתיה שני חזקה — יכול לומר מפלוני לקחתיה, שבפני לקחה ממך:

ז. אין מחזיקין בנכסי קטן, ואפילו הגדיל; כיצד? אכלה בפניו כשהוא קטן, שנה אחת, ושתים אחר שהגדיל, וטען אתה מכרת לי, אתה נתת לי — אין זה כלום, עד שיאכל שלשה שנים רצופות אחר שהגדיל:

ח. מי שהחזיק בנכסי קטן שנים רבות, וטען ואמר: משכונה הן בידי, ויש לי חובה עליהן כך וכך, הואיל ואילו רצה אמר: לקוחים הן בידי, — נאמן, שהרי אינה מוחזקת שהיה לאביו של זה, והרי זה גובה משבחה מה שטען, ותחזור ליתומים; אבל אם יצא עליה קול שהוא של

מגדל עוז

שנים רבות כו׳, עד ותחזיר ליתומים; כתב הראב״ד ז״ל: דמעשה דרבה בר שרשום — מוקי לה בשאינה ידוע שהיתה של אביו. ואם כן למה ליה למימר: מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידו, לימא: דאי בעי אמר דידי היא; ועוד: משום קלא מבטלין מגו, וחזקה דממונא, ואיהו הוא מוחזק, ואבוהון דיתמי — לא הוה מוחזק, אלא ודאי בחזקת אבוהון הות, מיהו כיון דאכלה שני חזקה בחיי אבוהון בלא מחאה — איכא מגו, ואי לאו קלא — היה מהימן במגו, והשתא דאיכא קלא — לא אמרינן, ומיקמי ארעא בחזקת אבהתא, והאי דינא דקושטא, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם בדקדוק זה נחלקו רבותינו בעלי התוספות זכרונם לברכה, פרק חזקת הבתים ברשב״ם ז״ל, ויש לכלם פנים בהלכה,

יתומים, — אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן, ותחזור השדה וכל הפירות שאכל — ליתומים, עד שיגדלו, ויעשה עמהן דין:

ט. אכלה שני חזקה בחיי אביהן, מתוך שיכול לומר: לקוחה היא בידי מאביהן, — נאמן לומר: חוב יש לי על אביהן, וגובה אותו מן הפירות, וגובהו שלא בשבועה, מתוך שיכול לומר: שלי הן:

י. בורח שברח מחמת סכנת נפשות, כגון שהיה אנס מבקש להמיתו, — אין מחזיקין בנכסיו, אפילו אכל המחזיק כמה שנים, וטען שלקח, — אין אכילתו ראיה, ואין אומרין לבעל השדה: למה לא מחית? מפני שהוא מתעסק בנפשו; אבל הבורח מחמת ממון, — הרי הוא ככל אדם, ואם לא מיחה, — מחזיקין בנכסיו:

יא. מחזיקין בנכסי אשת איש; כיצד? אכלה מקצת שני חזקה בחיי הבעל, ושלש שנים אחר מיתת הבעל, וטען ואמר: מכרתה לי את ובעליך, — מעמידין אותה בידו

מגדל עוז

ומכל מקום לא עלה על דעת ר"מ ז"ל זה שטוען עליו, דאם כן אתמהה! היכי נפק עליה קלא דאכיל ארעא דיתמי? אלא פירשה כפירש רבותינו ז"ל, שלא היתה מוחזקת לאביו בשעת מיתתו, ואף על פי שלא אכלה קודם מותו שלש שנים, מכל מקום הטעם: לפי שכבר אכלה המחזיק בלא מחאה אחר מיתתו שלש שנים, והם הם הדברים שכתב ר"מ ז"ל בסמוך, כמו שאברר בעזרת האל, והם ברורים בעיני, שאם אתה אומר גם כן שבחזקת אביהם היתה כשמת, כמו שכתב הראב"ד ז"ל, מאי מגו איכא? הרי אין מחזיקין בנכסי קטן, ועוד אתמהה! בקדמיתא היכא נפק קלא כו', והוא שכתב ר"מ בסמוך: אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים — אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין

מתוך שיכול לומר: ממך לקחתיה אחר מות בעליך, שהרי אכלה שני חזקה אחר מיתת הבעל, ולא מיחת בו; אבל אם אכלה בחיי בעלה כמה שנים, ולא אכלה שני חזקה אחר מיתת בעלה, — אין לו חזקה:

יב. כל חזקה שאין עמה טענה, — אינה חזקה; כיצד? הרי שאכל פירות שדה זו כמה שנים, ובא המערער ואמר לו «מאין לך שדה זו? שלי היא» השיבו ואמר לו «איני יודע של מי הוא, וכיון שלא אמר לי אדם כלום, ירדתי לתוכה» — אין זו חזקה, שהרי לא טען שלקחה, ולא שנתנה לו, ולא שירשה: ואף על פי שלא טען, — אין מוציאין אותה מידו, עד שיביא זה המערער עדים, שהיא שלו; הביא עדים, — תחזור לו השדה, ומוציאין מזה כל הפירות שאכל, ואין פותחין לזה המחזיק תחלה, ואין אומרין: שמא שטר היה לך ואבד, עד שיטעון מעצמו, ואם לא טען, — יחזיר כל הפירות שאכל; וכן האוכל שני

מגדל עוז

בנכסי קטן, ותחזור השדה בכל הפירות שאכל ליתומים, עד שיגדילו ויעשה עמהם דין, עד כאן לשונו, כדאמר ליה אביי, דהא כפק עליה קלא, והוא נכון: אכלה שני חזקה בחיי אביהם כו׳, עד מתוך שיכול לומר שלי היא; כתב הראב״ד ז״ל: נראה מדבריו אפילו יצא עליו קול שהיא של יתומים, וזהו טעות גדולה דאיהי היא; ועוד אני אומר: שלא יועיל שום מגו לגבות לכתחלה בלא שבועה, מידי דהוה אנשבע על המשכון, ואמרו הגאונים: שהוא נשבע ונוטל, ורבה בר שרשום דקא בעי למפטר נפשיה משבועה, — אתר אכילה קאמר, בין תבין, עד כאן לשונו: ואני אומר: תמה אני גם על אלו הלשונות, שהיא מפרש דברי ר״מ ז״ל ודעתו לפי רצונו, ומקשה, והלא עיניך רואות: כמה ברר דבריו ז״ל בסמוך, והעתקתי לשונו, דאם יצא עליה קול — שהיא

חזקה, מחמת שיש שטר בידו, ונמצא השטר בטל, — בטלה החזקה, ותחזור השדה עם כל הפירות — לבעלים:

יג. הבא מחמת ירושה, — צריך להביא ראיה שדר אביו בשדה זו, או נשתמש בה אפילו יום אחד, וכיון שאכלה הוא שלשה שנים מחמת אביו, — מעמידין אותה בידו; אבל אם לא הביא ראיה שדר בה אביו כלל, — תחזור השדה וכל הפירות למערער, שיש לו עדים שהוא שלו, שהרי אינו טוען עליו שמכר או נתן לו, ולא נודעה קרקע זו לאבותיו; הביא ראיה שנראה בה אביו, — אינה כלום, שמא בא לבקר אותה, ולא קנאה, אלא צריך להביא ראיה שדר אביו בה, אפילו יום אחד:

יד. הרי שאכל שדה זו שנים רבות, ובא המערער ואמר לו: מה לך ולשדה זו? הודה ואמר לו: יודע אני שהיתה שלך, אבל פלוני מכרה לי, והוא לקחה ממך, ואמר לו המערער: פלוני שמכר לך — גזלן הוא, הואיל והודה שהיא שלו, ושלא לקחה ממנו, — תחזור השדה וכל

מגדל עוז

של יתומים, אלא ודאי המחלוקת ישנה כמו שכתבתי, ומפרש אותה פירוש רבותיו, דכי אמרינן אין מחזיקין בנכסי קטן, הני מילי היכא דידיעא דהאי ארעא דאבוהון — דיתמי הוה, וקא טעין איהו דזבנה, אבל היכא דלא ידיעא, אלא איהו הוא דקא מודי דארעא דאבוהון הוה, וקא טעין דזבנה מיניה, — אמרינן בהא מיגו, ואף על גב דלא אכלה שני חזקה בחיי אבוהון דיתמי, דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, אלו דברי רבנו בפירושיו, ועל דרך זה כתב ר"מ ז"ל זה הדין, והדין דין אמת, וזה פירוש נכון, והרוצה לחלוק, — יחלוק, אבל צריך להביא ראיה מעצמו, אבל לא ידון דעת שכנגדו כרצונו, ואם לא הביא — חוזר לסברא, ונהרא נהרא ופשטיה: בורח שברח, עד מחזיקין בנכסיו, פרק

הפירות למערער, אף על פי שאין לזה המערער עדים שהיא שלו, וכן כל כיוצא בזה; הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר לו — דר בה אפילו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח ממך, ואחר כך מכרה לי, — מעמידין אותה בידו, שהרי יש לו טענה עם חזקתו, ואילו רצה טען ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה:

פרק חמשה עשר

א. מי שערער על שדה זו, והביא עדים שהיא ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממנו, והביא עדים שאכלה שני חזקה, — אומרין לו: בתחלה קיים שטרך, אם נתקיים, — הרי טוב, וידון בשטר, ואם אי אפשר לו לקיימו, — סומכין על עדי חזקה, וישבע היסת שלקחה:

מגדל עוז

חזקת הבתים (דף ל"ח), ומייתי לה פרק ב' דכתובות (דף ט"ז), מחזיקין בנכסי אשת איש כו', עד יחזיר כל הפירות שאכל, פרק חזקת הבתים (דף כ'): וכן האוכל שני חזקה, עד כל הפירות לבעלים, כך הורו הגאונים ז"ל: הבא מחמת ירושה כו', עד סוף הפרק, פרק חזקת הבתים (דף מ"א):

פרק חמשה עשר

מי שערער על שדה כו', עד ישבע היסת שלקחה, פרק גט פשוט (דף ק"ע): עדי חזקה שהעיד אחד כו', עד והפירות

ב. עדי החזקה, שהעיד אחד משניהם: שאכלה חטים שני חזקה, והשני העיד: שאכלה שעורים, — עדותן קימת, שאין העד מדקדק בזה; העיד האחד: שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד: שאכלה שניה ורביעית וששית, — אין עדותן מצטרפת, שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה, ותחזור הקרקע והפירות:

ג. מי שירד לשדה בחזקת שהוא יורש, ואכל פירותיה, ונמצא יורש אחר שהוא קרוב ממנו, וראוי לירושה, בין שנמצא בעדים, בין שהודה לו זה שירד תחלה, — חייב להחזיר כל הפירות שאכל:

ד. שנים שהיו עוררין על השדה, זה אומר: שלי, וזה אומר: שלי, ואין לאחד מהן ראיה או שהביא כל אחד מהם עדים שהיא שלו, או של אבותיו, או שהביא כל אחד משניהם עדים: שאכלה שני חזקה, והשנים שהעידו בהן אלו — הן השנים עצמן שהעידו בהן אלו, — מניחין אותה בידיהן, ואם בא שלישי, ותקף עליהן, וירד לתוכה, — מסלקינן אותו ממנה:

ה. הביא האחד עדים: שהיא של אבותיו, ושאכלה שני חזקה, והרי היא תחת ידו, והביא האחד עדים: שאכלה שני חזקה, והרי היא תחת ידו, נמצאת עדות החזקה של שניהם מוכחשת, — מעמידין אותה ביד זה שהעידו עליו עדי החזקה, שהיא של אבותיו, ומורידין אותו לתוכה; חזר השני והביא אף הוא עדים שהיא של אבותיו, שהרי נמצאת גם עדות זו מוכחשת, — חוזרין בית דין,

מגדל עוז

אבעלים, פרק חזקת הבתים (דף נ״ו): מי שירד לשדה כו׳,

ומסלקין ממנה אף הראשון, ומניחין אותה ביד שניהם:

ו. זה אומר: של אבותי, וזה אומר: של אבותי, זה הביא עדים שהוא של אבותיו, וזה הביא עדים שאכלה שני חזקה, — תחזור לזה שהביא עדים שהוא של אבותיו, ויחזיר הפירות שאכל, שהרי לא טען כלום, ואין אכילתו ראיה, שכל חזקה שאין עמה טענה על הבעלים — אינה כלום: חזר זה המחזיק, ואמר: כן, של אבותיך היתה, ואתה מכרתה לי, וזה שטענתי תחלה: שהיא של אבותי, כלומר: שאני סומך עליה, והרי היא שלי כשל אבותי, או שאמר; של אבותי, שלקחוה מאבותיך, — הרי זו טענה נבונה, שהרי נתן אמתלא לדבריו הראשונים, ומעמידין אותה בידו; ואם טען בתחלה ואמר לו: של אבותי, ולא של אבותיך — אין שומעין לו בטענה זו האחרת, וכן כל ביוצא בזה:

ז. ראובן שהיה בתוך שדה, ובא שמעון וערער עליו, ואמר ראובן: שדה זו — מלוי קניתיה, ואכלתי אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלא שטר זה מקוים בידי שאני לקחתיה מלוי, מהיום ארבעה שנים, חזר ראובן ואמר, וכי תעלה על דעתך ששלש שנים בלבד יש לי משקניתיה! שנים רבות יש לי משלקחתיה, ואני קדמתיך, הרי טענת ראובן טענה, שאדם קורא לשנים רבות "שני חזקה" לפיכך אם הביא ראובן עדים שאכלה ז' שנים, שנמצא שאכל שני חזקה קודם שלקחה שמעון, — מעמידין אותה בידו: אבל אם אכלה פחות מז' שנים, — תחזור לשמעון, שאין לך מחאה גדולה מזו, שהרי מכרה קודם שהחזיק ראובן:

מגדל עוז

עד מסלקין אותו ממנה, פרק חזקת הבתים (דף ל"ג), ומייתי

ח. זה אומר: של אבותי, והביא עדים, וזה אומר: של אבותי, ואין לו עדים, תחזור לזה שהביא עדים, ומוציאין מזה כל פירות שהורה בהן שאכלן, אף על פי שאין עליו עדים שאכל, שהרי הוא אומר: שמחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיא של אבותיו של זה הטוען, וכן כל כוצא בזה:

י. הביא המערער עדים: שזו השדה שלו, וזה שבתוכה טוען: ממך לקחתיה, ואכלתיה שני חזקה, והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער ואמר: היאך תטעון שלקחת ממני היום ג׳ שנים, ובאותו הזמן לא הייתי במדינה זו? – מצריכין זה שבתוכה להביא ראיה: שזה פלוני שמערער – היה עמו במדינה בזמן הזה, שטוען שמכר לו בו, אפילו יום אחד, כדי שיהיה אפשר שימכור, ואם לא הביא מסלקין אותו:

יא. מי שהלך למדינת הים, ואבד דרך שדהו, בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותה – לארבעה אנשים, בין שהיו הארבע שדות קנויות מאחד, – הרי כל אחד מהן דוחהו, ואומר: שמא דרך שלך – על חברי הוא, לפיכך יקנה לו דרך במאה מנה, או יפרח באויר; וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד שקנה אותן מארבעה, – אין לו עליו דרך, שהרי אומר לו: עתה אם אחזיר לכל אחד

מגדל עוז

לס פרק קמא דמציעא: הביא האחד עדים שהיתה וכו׳, עד

שטרו — אין אתה יכול לעבור על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד מהן כל זכות שיש לו. אבל אם היה בעל ארבע שדות המקיפו איש אחד, והוא בעל המצר שלה מתחלה ועד סוף, — הרי זה אומר לו: מכל מקום דרכי עליך, ילך לו בקצרה, באי זו שדה שירצה בעל השדה, וכן כל כיוצא בזה; ואם החזיק בדרך, ואומר: זו היא דרכי, — אין מסלקין אותו ממנה, אלא בראיה ברורה:

פרק ששה עשר

א ראובן שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי השטר, ובא לוי לערער על השדה, ולטעון שראובן גזל אותה ממנו, — אין שומעין לו, ואין משגיחין על ראיות שיביא על אותה שדה, והרי אבד כל זכותו, שאומר לו: היאך תעיד על המכר, ותבא ותערער?, וכן אם העיד לוי בשטר שכתוב בו: השדה פלוני של ראובן — מצד מזרח

מגדל עוז

מסלקין אותו, הכל פרק חזקת הבתים (דף ל"ד): מי שהלך למדינת הים, עד סוף הפרק, פרק בתרא דכתובות (דף ק"ט):

פרק ששה עשר

ראובן שמכר שדה כו' עד ודקדקו בו, פרק בתרא דכתובות

או מערב, הואיל ועשה השדה סימן לאחר, והעיד בשטר — אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער, שאומרים לו: היאך תעיד בשטר זה, שכתוב בו: השדה הזאת מצד פלוני, ותחזור ותערער עליה!:

כ. טען העד ואמר: תלם אחד הוא שעשיתי סימן, ולא כל השדה, ואותו התלם הסמוך למצר בלבד, הוא של ראובן, — הרי זו טענה הנשמעת, ויש לו לערער על כל השדה, חוץ מאותו התלם; ואין כל הדברים אמורים, אלא באחד מעדי השטר שבא לערער; אבל הדיין שקיים השטר, — יש לו לערער, מפני שיכול לטעון ולומר: לא ידעתי מה היה כתוב בשטר, מפני שיש לדיינין לקיים השטר, אף על פי שלא קראוהו; אבל העדים — אין חותמין על השטר, אלא אם כן קראוהו כולו, וידקדקו בו:

ג. בא שמעון ונמלך בלוי, ואמר לו: הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך אקנה אותה, אמר לו לוי, לך וקנה אותה, טובה היא, — יש לו ללוי לערער עליה, ולא אבד זכותו, שהרי לא עשה מעשה, ויש לו לומר: רצוני היה, שתצא מתחת יד ראובן שהוא אלם, כדי שאתבענה בדין, ואקח שדי:

ד. ראובן שערער על שמעון, ושמעון אמר: איני יודע מה אתה סח, אלא שדה זו מלוי לקחתיה, והרי עדים שאכלתיה שני חזקה, אמר לו ראובן: והלא עדים יש לי: שבערב באת אלי, ואמרת לי: מכור לי שדה זו, — אין זו ראיה, ויש לו לשמעון לומר: רציתי לקנות ממך, כדי שלא תערער, ולא תטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע

מגדל עוז

(דף קנ"ו): ראובן שערער על שמעון כו', עד מקום

אם היא שלך, או אינה, וכן כל כיוצא בזה; ואם לא טען שמעון טענה זו, — אין טוענין לו:

ה. ראובן שערער, והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שבתוכה טוען: אתה מכרתה לי, ואכלתיה שני חזקה, וראובן אומר: בגזל אכלת, בין שלא היו עדים שאכל כללי בין שהיה שם עד אחד שאכלה ג׳ שנים, — אינו חייב להחזיר הפירות שאכל, שהרי הוא אומר: שלי אכלתי, ואין עליו עדים שמחייבין אותו בפירות, שהרי מעצמו הודה, וזה העד שהעיד שאכלה ג׳ שנים — ליפות כחו של אוכל הוא בא, ואילו היה עמו אחר — היתה השדה עומדת בידו, לפיכך ישבע ראובן היסת שלא מכר, ותחזור לו השדה, וישבע שמעון היסת שאינו חייב לו כלום בפירות שאכל, ויפטר:

ו. היו שני עדים מעידים על שמעון: שאכלה פחות משני חזקה, — יחזיר כל הפירות שאכל, ואפילו היה עד אחד — חייב להחזיר על פיו, שהרי אינו מכחיש העד, אלא אומר: אמת העיד, ואכלתי שני שנים, ושלי אכלתי, נמצא מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע, ומשלם:

ז. כל המחוייב להחזיר הפירות, אם לא היו ידועין, ואין בית דין יכולין לשער אותן, כשער הבתים, וכיוצא בהן, שהוא ידוע, אלא היו פירות אילן, או פירות שדה, שאינן ידועין, — הואיל ואין כאן טענה וראיה, — ישלם מה שיודה בו שאכלו, ומחרימין על מי שאכל יותר ולא ישלם:

ח. כל המחזיר קרקע מתחת ידו, אם שכרה לאחרים כשהיה מחזיק בה, והיו השוכרין קיימין, — מוציאין

מגדל עוז

שאינו שלו, פרק חזקת הבתים (דף ל״ח): אסיר לאדם לטעון

מהן השכר פעם שניה, ונותנין לבעל הקרקע, וחוזרין ותובעין זה ששכר להם מקום שאינו שלו:

ט. אסור לאדם לטעון טענת שקר, כדי לעוות הדין, או כדי לעכבו; כיצד? היה נושה בחברו מנה, — לא יטעננו מאתים, כדי שיודה במנה, ויתחייב שבועה; היה נושה מנה, וטענו מאתים, — לא יאמר: אכפור הכל בבית דין, ואודה לו במנה ביני לבינו, כדי שלא אתחייב לו שבועה:

י. הוו שלשה נושין מנה מנה באחד, וכפר בהן, — לא יהיה אחד תובע, ושנים מעידים, וכשיוציאו ממנו יחלקו; ועל דברים אלו וכיוצא בהן – הזהיר הכתוב ואמר: [1] מדבר שקר תרחק:

מגדל עוז

כו׳, עד סוף הפרק, פרק שבועת העדות (דף ל״א):

נגמרו הלכות טוען ונטען בעזר האל:

הלכות נחלות

מצות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות;
ובאור מצוה זו – בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. סדר נחלות – כך היא: מי שמת, – ירשוהו בניו, והם קודמין לכל, והזכרים קודמין לנקבות:

ב. בכל מקום אין לנקבה עם הזכר ירושה; אם אין לו בנים – ירשנו אביו; ואין האם יורשת את בניה, ודבר זה – מפי הקבלה:

ג. וכל הקודם בנחלה, – יוצאי ירכו קודמין; לפיכך מי שמת, בין איש, בין אשה, אם הניח בן, – יורש הכל; לא נמצא לו בן, – לעולם מעיינין בזרעו של בן, אם נמצא לבנו זרע, בין זכרים, בין נקבות, אפילו בת בת בת בנו, עד סוף העולם, – היא תירש את הכל; לא נמצא לו זרע בן, – חוזרין אצל הבת; היתה לו בת – תירש את הכל;

מגדל עוז

פרק ראשון

סדר נחלות כך הוא כו', עד ראש הדורות, פרק יש נוחלין (דף קט"ו): משפחת האם אינה קרויה משפחה, עד ואינו יורש כלל, פרק יש נוחלין (דף ק"ח), ומייתי לה ביבמות

לא נמצאת לו בת בעולם — מעיינין על זרע הבת, אם נמצא לה זרע, בין זכרים, בין נקבות, עד סוף העולם, — הוא יורש הכל; לא נמצא לה זרע בת — חוזר הירושה לאביו; לא היה אביו קיים, — מעיינין על זרע האב, שהן אחי המת; נמצא לו אח, או זרע אח, — יורש את הכל; ואם לאו, — חוזרין אצל אחות, נמצאת לו אחות, או זרעה, — יורש הכל; ואם לא נמצאת לו זרע אחים, ולא זרע אחות, הואיל ואין לאב זרע — תחזור הירושה לאבי האב; לא היה אבי האב קיים, — מעיינין על זרע של אבי האב, שהן אחי אביו של מת, והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של זכרים — קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו; לא נמצאו אחים לאביו, לא הם, ולא זרען, — תחזור הירושה לאבי האב; ועל הדרך הזאת, — נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן; נמצאת אומר: הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת, והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה — קודמין לאבי אביה; ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו; והאח קודם

מגדל עוז

פרק הבא על יבמתו: האשה אינה יורשת את בעלה כלל הבעל יורש וכו', עד ואף על פי שהבעל חרש הוא יורש את אשתו; כתב הראב"ד ז"ל: איני מודה בזה משמעתא בתרא דמי שמת, ושאר הראיות הפך זה אין להם עמידה, עד כאן לשונו; ואני אומר: לא ירדתי לסוף דעתו בזה, כי שמעתין דסוף פרק מי שמת (דף קמ"ג) — הינו דאין אדם יורש אשתו בקבר, וכן הבן בנכסי האם, דבהדדי איתנהו, וכבר כתבו ר"מ ז"ל סוף זה הפרק, ואדרבה מינה: הא לאו בקבר, ודאי ירית לה, והכי אמרינן לעיל פרק יש נוחלין, וביבמות פרק כילד: וירש אותה,

כאחות, וכל יוצאי ירכו של אח — קודמין לאחות, ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה — קודמין לאבי אביה; אבי האב — קודם לאחי האב של מת, ואחי אביו — קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו—קודמין לאחות אביו, ואחות אביו קודמת לאבי אבי אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אחיו — קודמין לאבי אבי אביו; ועל דרך זו — הולך ועולה, עד ראש הדורות, לפיכך אין לך אדם מישראל, שאין לו יורשין:

ד. מי שמת, והניח בת, ובת הבן, אפילו בת בת בת הבן, עד סוף כמה דורות, — היא קודמת, ותירש הכל, ואין לבת כלום, והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו, וכן כל כיוצא בהן:

ה. מי שהיו לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הזקן, נמצאו שלשת בני בניו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי, שכל אחד ואחד מהן—

מגדל עוז

מלמד שהבעל יורש אשתו, וכן בכל דוכתא, וכן ראינו כל הראשונים והאחרונים פוסקין, והוא אינו מבורר הדברים, ודברים שבלב אינן דברים, אלא שלבי אומר לי כי רצה לומר: שהבעל יורש את אשתו דבר תורה, ולא מדברי סופרים, וקרא לאו אסמכתא בעלמא נינהו, אלא ראיה גמורה, ואם לזה כיון בדבריו אלה, רואה אני להם מקום, והראיות העומדות והמתקיימות בזה הדרך יכול להיות; כתב בארנו בהלכות אשות, שאין הבעל יורש אשתו, עד אין הבעל יורשה; כתב הראב"ד ז"ל: מה שאמרו בירושלמי, נראה שהוא חולק עליו, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר הלכה זו פרק קמא דקדושין, ומייתי לה ביבמות

יורש חלק אביו, ועל דרך זו חולקין בני האחים, ובני אחי האב, עד ראש הדורות:

ז. משפחת האם — אינה קרויה משפחה, ואין ירושה אלא למשפחת האב; לפיכך האחים מן האם — אין יורשין זה את זה, ואחין מן האב — יורשין זה את זה; ואחד אחיו שהוא מאביו בלבד, או אחיו מאביו ומאמו:

ח. האשה — אינה יורשת בעלה כלל, והבעל — יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים, והוא קודם לכל בירושתה, אף על פי שהיא אסורה עליו, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ואף על פי שהיא קטנה, ואף על פי שהבעל חרש הוא יורש את אשתו:

ט. כבר בארנו הלכות אשות, שאין הבעל יורש את אשתו, עד שתכנס ברשותו, ושאין הפקח יורש את החרשת שנשאה כשהיא חרשת, אפילו נתפקחה; ושם

מגדל עז

פרק האשה רבה, וזה הירושלמי שהראב"ד ז"ל סומך עליו - לא ידעתיו, ולא השיב עליו, אם הוא חולק, אם לאו, ואפילו חולק, לא נחוש אליו, הואיל והבבלי מסכים בזה, כאשר הסכימו המפרשים וזכרונם לברכה בכל המקומות, והבאור - פרק כ"ב, וגם אני עיינתי שם המקומות שבגמרא; שוב מצאתי בהשגות: המגרש את אשתו, ולנה עמו בפונדקי - צריכה הימנו גט שני כו', מי לא אמרינן ליורשה, ומה התם דודאי גרושה, וספק החזירה-יורשה, הכא דודאי אשתו היא, וספק גרושה—לא

בארנו: שהוא יורש את נכסי אשתו שבאו לירושתה והוחזקו, בין נכסים שהכניסה לו בנדוייתא, בין נכסים שלא הכניסה לו; ומי שנתגרשה ספק גרושין ומתה, — אין הבעל יורשה:

י. בעל שנשא קטנה, שאינה צריכה מיאון, — אינו יורשה, שהרי אין כאן שום אשות; וכן שוטה שנשא פקחת, או פקח שנשא שוטה — אינו יורשה, שהרי לא תקנו חכמים להן נשואין:

יא. בעל שמתה אשתו, ואחר כך מת אביה, או אחיה, או אחד מן המורישין אותה, — אין הבעל יורש אותן, אלא יירש אותן זרעה — אם היה לה זרע, או תחזור הירושה למשפחת בית אביה, שאין הבעל יורש נכסים הראוי לבא לאחר מכאן, אלא לנכסים שכבר באו לירושתה קודם שתמות:

יב. וכן אין הבעל יורש את אשתו והוא בקבר, כשאר היורשין של משפחת האב; כיצד? בעל שמת, ואחר כך מתה אשתו, — אין אומרין הואיל והבעל היה קודם לכל

מגדל עוז

כל שכן, עד כאן לשונו; וכמדומה לי שזה הוא לשון הירושלמי, ואני חפשתי עליו פרק הזורק, אשר שם נשנית משנה זו, ולא מצאתי דברי רבי אליעזר אלו כלל, ואפילו יהיה, מאן לימא לן דהלכה כרבי אליעזר, וכי תימא רבי אליעזר האמורה הוא, ? מכל מקום יש לי לומר: כי הטעם בפונדקי משום גט ישן, כדאסיקנא התם, ואם כן הוה ליה הגט פסול, והיא אשתו לכל דבר, ומן הדין שהבעל ירשנה, דהא נשאה, כדמוקי להתם, משום דלבו גס בה, אבל היכא דספק איננה מגורשת, מנא לן:

אדם בירושתה, כך יורשי הבעל – יקדמו לשאר יורשי האשה, אלא יורשי האשה ממשפחת בית אביה – הם היורשים אותה, אם מתה אחר בעלה:

יג, וכן אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מאביו; כיצד? מי שמת, ואחר כך מתה אמו, – אין אומרין: הואיל ואילו היה הבן קיים – היה קודם, אף יורשין של בן קודמין ליורשיה של אשה זו, ונמצאו אחיו מאביו – יורשין את אמו של זה, אחר מותו של זה, אלא זרע בנה הוא שירשנה, אם היה לו זרע, ואם אין לו זרע – תחזור ירושתה למשפחת בית אביה; אבל אם מתה האם תחלה, ואחר כך מת הבן, אפילו היה קטן בן יומו, ולא כלו לו חדשיו, הואיל וחיה אחר אמו שעה אחת, ומת, – הרי זה נוחל את אמו, ומנחיל הנחלה ליורשיו ממשפחת אביו:

מגדל עוז

בעל שכנסה קטנה כו׳, עד לא תקנו להם חכמים נשואין, ביבמות פרק חרש (דף קי״ג קי״ד): בעל שמתה אשתו וכו׳, עד אם מתה אחר בעלה, בבא בתרא פרק יש נוחלין (דף מ״ד): וכן אין הבן יורש את אמו כו׳, עד למשפחת בית אביה, בנדה פרק יוצא דופן: אבל אם מתה תחלה כו׳, עד סוף הפרק, פרק יש נוחלין (דף קי״ד):

פרק שני

א: **הבכור** נוטל פי שנים בנכסי אביו, שנאמר: [1] לתת לו פי שנים; כיצד? הניח חמשה בנים, ואחד מהן בכור, — הבכור נוטל שליש הממון, וכל אחד מהארבעה פשוטים – נוטל שתות; הניח תשעה בנים, הרי (האחר) הבכור נוטל חמישית, וכל אחד מן השמונה פשוטים — נוטל עשירית, וכן על החלוקה הזאת חולקין לעולם:

ב. בכור שנולד אחר מיתת אביו — אינו נוטל פי שנים, שנאמר: [2] והיה ביום הנחילו את בניו וגו', כי את הבכור בן השנואה יכיר:

ה. קטן בן יום אחד– ממעט בחלק בכורה, אבל לא העובר; ובן שנולד אחר מיתת אביו–אינו ממעט בחלק בכורה:

ו. בן שנסתפק לנו אם הוא בכור, או פשוט, כגון שנתערב עם אחר - אינו נוטל פי שנים: וכיצד עושין? אם הוכרו ולבסוף נתערבו - כותבין הרשאה זה לזה, ונוטלין חלק בכורה עם אחיהם; ואם לא הוכרו, כגון שילדו במחבואה אחת– אין כותבין הרשאה, ואין כאן חלק בכורה:

[1] דברים כ"א [2] שם

מגדל עוז

פרק שני

הבכור נוטל פי שנים, עד חולקין לעולם, בבבא בתרא פרק יש נוחלין (דף קכ"ב קכ"ג), ובבכורות פרק יש בכור (דף ע"ו): בכור שנולד וכו', עד השנואה יכיר כו', בבבא בתרא

י. מי שהיו לו שני בנים, בכור, ופשוט, ומתו שניהם בחייו והניחו בנים, הבכור הניח בת, והפשוט הניח בן – הרי בן הפשוט יורש בנכסי הזקן שליש, שהוא חלק אביו, ובת הבכור יורשת שני שלישים, שהוא חלק אביה; וכן הדין בבני האחין, ובני אחי האב, ובכל היורשין, אם היה אבי אחד מן היורשין בכור – נוטל חלק בכורה שלו, זה היורש מחמתו:

ח. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסי האם; כיצד? בכור ופשוט שירשו אמן, – חולקין בשוה, בין שהיה בכור לנחלה, בין שהיה פטר רחם:

ט. בכור לנחלה – הוא הנולד לאב, ראשון, שנאמר: [1] כי הוא ראשית אונו; ואין משגיחין על האם, אפילו ילדה בנים, הואיל וזה ראשון לאביו–יורש פי שנים:

יד. שלשה נאמנים על הבכור: חיה, ואמו, ואביו, חיה מיד שאם אמרה: זה יצא ראשון – נאמנת; אמו כל שבעת ימי הלידה–נאמנת לומר: זהו הבכור; אביו–לעולם, אפילו אמר האב, על מי שלא הוחזק בנו כלל: הוא בני, ובכורי הוא – נאמן; וכן אם אמר על המוחזק לנו שהוא בכורו: אינו בכור – נאמן:

[1] ויקרא כ"א

מגדל עוז

פרק יש נוחלין (שם), ובנדה פרק יוצא דופן (דף מ"ד): קטן בן יום אחד כו', עד אינו ממעט בחלק הבכורה, בבכורות פרק יש בכור שם, ובבתרא פרק יש נוחלין, ובנדה פרק יוצא דופן (שם): בן שנסתפק לנו כו', עד היורש מחמתו, בתרא פרק יש נוחלין (דף קכ"ב), ובבכורות פרק יש בכור: אין הבכור נוטל כו', עד יורש פי שנים, פרק יש נוחלין, ופרק יש בכור (דף כ"א):

טו. האב שנשתתק – בודקין אותו, כדרך שבודקין לגטין, אם רמז, או כתב שזה בנו בכורו, – הרי זה נוטל פי שנים:

טז. העידו עדים שהן שמעו, אביו של זה אומר דברים כך וכך, שהרי אותן הדברים יודע מבלכן, שזה בנו בכורו – הרי זה נוטל פי שנים, אף על פי שלא אמר האב בפרוש: זה בני בכורי:

יז. שמעו מן האב שאמר: זה בני בכור – אינו נוטל פי שנים בעדות זו, שמא בכור לאמו הוא, ולזה נתכוין האב, עד שיאמר: בני בכורי:

מגדל עוז

שלשה נאמנין על הבכור כו׳, עד אינו בכור, בקדושין פרק בתרא (דף ע״ד), ובבתרא פרק יש נוחלין: האב שנשתתק כו׳, עד פי שנים, בגטין פרק מי שאחזו קורדיקוס (דף ע״א); העידו עדים שהם שמעו, עד סוף הפרק, פרק יש נוחלין (דף קכ״ו):

פרק שלישי

א. אין הבכור נוטל פי שנים, בנכסים הראוין לבא לאחר מיתת אביו, אלא בנכסים המוחזקין לאביו, שבאו לרשותו, שנאמר: [1] בכל אשר ימצא לו; כיצד? אחד ממורישי אביו שמת לאחר מיתת אביו, — הבכור והפשוט יורשין כאחד; וכן אם היתה לאביו מלוה, או היתה לו ספינה בים, — יורשין כאחד:

ב. הניח להם פרה מושכרת, או מוחכרת, או שהיתה רועה באפר, וילדה, — הבכור נוטל בה ובולדה פי שנים:

ג. שחט אחד ממכירי אביו, בהמה, ואחר כך מת אביו, — נוטל פי שנים במתנות של אותה בהמה:

[1] דברים כ"א

מגדל עוז

פרק שלישי

אין הבכור נוטל כו', עד והפשוט כאחד, בבכורות פרק יש בכור (דף כ"א): וכן אם היתה לאביו, עד יורשין אותה כאחד; כתב הראב"ד ז"ל: דבר זה למד ממסכת ערכין פרק השג יד (דף י"ח), עד כאן לשונו; ואני אומר: כי מעייכת בה — לא משכחת בה משנה כלל, ולא מיתניא התם, אלא הכי תנן לה התם: אפילו מת אביו, והניח לו רבוא, וספינתו בים, ובאה לו ברבואות, — אין להקדש בכן כלום, עד כאן; ומתמהינן עלה בגמרא: ספינתו בים, ובאה לו ברבואות,

ד. אין הבכור נוטל פי שנים, בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביו, אלא מעלה אותו השבח בדמים, ונותן היתר לפשוט; והוא שישתנו הנכסים, כגון כרמל שנעשו שבלים, וכפניות שנעשו תמרים; אבל שבחו מחמת עצמן, ולא נשתנו, כגון אילן קטן שגדל ועבה, וארץ שהעלתה שרטון, — הרי זה נוטל בשבח פי שנים; ואם מחמת הוצאה השביח, — אינו נוטל:

ה. אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, אף על פי שהוא בשטר, אף על גב שגבו קרקע בחוב אביהם; היה לאב מלוה ביד הבכור, — הרי זה ספק, אם נוטל בה פי שנים, הואיל וישנה תחת ידו, או לא יטול, הואיל ומחמת

מגדל עוז

אמאי? עשיר הוא! ומשני: אמר רב חסדא בשהיתה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים, ואי מההיא לחודא — לא מני יליף מינה מידי, אלא לא למדה מזאת לבדה, אלא זה רמזא דמוחכרת ומושכרת, ומלאה בתלמוד פרק יש נוחלין, בשמעתין דבכור נוטל פי שנים, כמו שאני כותב בסמוך בס״ד: הניח להם אביהם בהמה מוחכרת כו׳, עד פי שנים; כתב הראב״ד: זה המחבר פסק כרבי, ואין הלכה כרבי, עד כאן לשונו; ואני אומר: פרש יש נוחלין היא, דגרסינן: תנו רבנן בכור נוטל פי שנים בזרוע ובלחיים ובקיבה ובמוקדשין, הניח להם אביהם פרה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים, או שהיתה רועה באפר, וילדה בכור, — נוטל פי שנים, ומהדרינן עלה באמר מר כו׳, ואקשינן עלה: השתא מוחכרת ומושכרת דלאו ברשותיה דאב קיימא, אמרת שקיל, רועה באפר מבעיא! ומהדרינן: הא קיימא

אביו ירשנה, ועדין לא באה לידו של אביו, לפיכך יטול ממנה חצי חלק בכורה:

ו. בכור שמכר חלק בכורה קודם חלוקה, — ממכרו קיים, מפני שיש לבכור חלק בכורה קודם חלוקה; לפיכך אם חלק עם אחיו קודם במקצת נכסים, בין בקרקע, בין במטלטלין, ונטל חלק כפשוט, — ויתר בכל הנכסים, ואינו נוטל בשארן אלא כפשוט; במה דברים אמורים? בשלא מיחה; אבל אם מיחה באחיו, ואמר בפני שנים: ענבים אלו שאני חולק עם אחי בשוה — לא מפני שמחלתי בחלק בכורה, — הרי זו מחאה, ולא ויתר בשאר נכסים; ואפילו מיחה בענבים כשהן מחוברים, ובצרום וחלקום בשוה, —

מגדל עוז

לן דמוחכרת ומושכרת דומיא דרועה באפר, מה רועה באפר, שבחא דאתי ממילא, ולא חסרי בה מזוני, אף מוחכרת ומושכרת שבחה דאתי ממילא, ולא קא חסרי לה מזוני, ומני רבי היא, דתניא: אין הבכור נוטל פי שנים, בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן, רבי אומר אני: הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהם, עד כאן; ופירש רבינו יהוסף הלוי בן מיג"ש ז"ל, דטעמא לאו משום דסבירא לן: בכור נוטל בראוי כבמוחזק הוא, אלא משום דסבירא לן: דשבח ששבחו נכסים, הואיל ונכסים גופייהו ברשותיה הוו, אף על גב דשבח לא אתיא לידיה מחיים — מוחזק הוי, עד כאן לשונו; וכן פירשו רבים וגדולים, ועל זה סמך ר"מ ז"ל, ועל דעת רבותיו נשמתם עדן, והדין עמו, וזה פשוט, כי אפילו ר"י אלפס ז"ל שחלק על הפוסקים כרבי, — כתב להדיא דבמאי דאתי לידיה, הלכתא

לא ויתר בשאר נכסים: אבל אם דרכום, וחלק עמהן בשוה ביין, ולא מיחה בהן משנעשה יין, — ויתר בשאר הנכסים; הא למה זה דומה? למי שמיחה בענבים וחלק עמהם בשוה בזתים, שהרי ויתר בכל, וכן כל כיוצא בזה:

ז. מי שיבם אשת אחיו, — הוא יורש כל נכסי אחיו המוחזקים; וכל הראוין לבא לאחר מכאן, — הרי הוא בהן ככל האחים, שהרי בכור קרא אותו הכתוב, שנאמר: [י] והיה הבכור אשר תלד, יקום על שם אחיו המת, ולא ימחה שמו מישראל; וכשם שאינו נוטל ממנו בראוי כבמוחזק, כך אינו נוטל בשבח ששבחו נכסים אחרי מות אביו, משעת מיתה, עד שעת חלוקתו עם אחיו בנכסי אביו; ואפילו השביחו נכסים אחר שיבם, וקודם שיחלקו, — הרי הוא בשבח כאחד מן האחין; אף על פי שנוטל מן הנכסים אלו

[י] דברים כ״ב

מגדל עוז

כוותיה, ובכך נמצאו דברי ר״מ ז״ל מוסכמים מפי חכמים: שחט אחד ממכירי אביו כו׳, עד של אותה הבהמה, פרק יש נוחלין: אין הבכור נוטל פי שנים, עד שנעשו תמרים, בבכורות פרק יש בכור (דף נ״א): אבל אם שבחו מחמת עצמן וכו׳, עד בשאר נכסים, פרק יש נוחלין (דף קכ״ד): ואפילו מיחה בענבים כשהם מחוברים וכו׳, עד וכן כל כיוצא בזה; כתב הראב״ד ז״ל: יש לנו דרך אחרת בכל זה, עד כאן לשונו; ואני אומר: כי יבא דברו ונכבדנו מאמרו, בפנים הנאמרים בגוף ההלכה, פרק יש נוחלין, כי הפירושים רבים, והדעות מרובות, וכולם דברי אלהים חיים: מי שייבם אשת אחיו כו׳, עד ומת האב בחיי כולם, ביבמות פרק כיצד (דף כ״ד), ופרק החולץ (דף מ׳): כבר בארנו בהלכות שכנים שהבכור כו׳, עד נוטל

שני חלקים, חלקו, וחלק אחיו שיבם אשתו, הואיל ומת האב בחיי כוקן:

ח. כבר בארנו בהלכות שבנים: שהבכור נוטל שני חלקים שלו כאחד, במצר אחד; אבל היבם שחלק עם אחיו בנכסי אביו – נוטל חלקו וחלק אחיו, בגורל, ואם עלה גורלו בשני מקומות – נוטל בשני מקומות:

ט. שומרת יבם שמתה, אפילו עשה בה אחד מן האחים מאמר, – משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג, וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל – יורשין כתובתה, עם חצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל – חייבין בקבורתה, הואיל והן ירשו כתובתה, כמו שבארנו במקומו:

מגדל עוז

בשני מקומות, ההלכה — ביבמות פרק כילד שם, ופרק החולץ שם, ופרק יש נוחלין, והבאור — פרק י״ב: שומרת יבם שמתה וכו׳, עד סוף הפרק, כמו שבארנו במקומו, ההלכה — פרק החולץ, והבאור — פרק כ״ב דהלכות אשות:

פרק רביעי

א. האומר זה בני, או זה אחי, או זה אחי אבי, או שאר היורשין אותו, אף על פי שהורה באנשים שאינן מוחזקין שהן קרוביו, הרי זה נאמן, וירשנו, בין שאמר כשהוא בריא, בין שאמר כשהוא שכיב מרע, אפילו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו — בודקין אותו כדרך שבודקין לגטין:

ב. היינו מוחזקין בזה שהוא אחיו, או בן דודו, ואמר: אינו אחי, ואינו בן דודי — אינו נאמן; אבל נאמן הוא על מי שהוחזק שהוא בנו, לומר: אינו בני, ולא ירשנו; ויראה לי שאפילו היו לבן, בנים, אף על פי שאינו נאמן עליו לומר: אינו בני — לענין יחוס, ואין מחזיקין אותו ממזר על פיו — נאמן הוא לענין ירושה, ולא ירשנו:

ג. האומר, זה בני, וחזר ואמר: עבדי הוא, — אינו נאמן; אמר: עבדי, וחזר ואמר: בני, אף על פי שהוא משמשו כעבד, — נאמן, שזה שאמר: עבדי, כלומר: שהוא לי כעבד; ואם היו קורין לו עבד בן מאה זוז, וכיוצא

מגדל עוז

פרק רביעי

האומר זה בני כו׳, עד ואמר בני הוא אינו נאמן, פרק יש נוחלין (דף קכ״ז): העדים והשפחות אין קורין וכו׳,

בדברים אלו, שאין אומרים אותן ביחוד אלא לעבדים, — הרי זה אינו נאמן:

ה. העבדים והשפחות — אין קורין להן אבא פלוני, ואימא פלונית, שלא יבא מן הדבר תקלה, ונמצא זה הבן נפגם; לפיכך אם היו העבדים והשפחות חשובין ביותר, ויש להן קול, וכל הקהל מכירין אותן ואת בני ועבדי ארוניהם, כגון עבדי הנשיא, — הרי אלו מותר לקרות להן אבא ואימא:

ז. כל היורשין — יורשין בחזקה; כיצד? עדים שהעידו: שזה מוחזק לנו שהוא בנו של פלוני, או אחיו, אף על פי שאינן עדי יחוס, ולא ידעו אמתת היחוסין, — הרי אלו יורשין בעדות זו:

ח. יעקב שמת, והניח ראובן ושמעון, ולא הוחזק לו בן אלא שניהם, תפס ראובן לוי מן השוק, ואמר: גם זה אחינו הוא, ושמעון אומר: איני יודע, — הרי שמעון נוטל חצי הממון, וראובן שליש, שהרי הודה שהם שלשה אחין, ולוי נוטל שתות; מת לוי — יחזור השתות לראובן, נפלו ללוי נכסים אחרים, — יחלקו אותן ראובן ושמעון, שהרי ראובן מודה לשמעון שלוי זה אחיהן; השביח השתות מאליו, ואחר כך מת לוי, אם שבח מגיע לכתפים הוא, כגון ענבים שהגיעו להבצר, — הרי השבח הזה, כנכסים

מגדל עוז

על לקרות להן אבא ואמא, מפורש בברכות פרק היה קורא

שנפלו לו מאחרים, ויחלוקו בהן; ואם עדיין לא הגיעו להבצר, — הרי הן של ראובן לבדו; אמר שמעון, אין זה אחי, ונטל לוי בחלק ראובן, כמו שבארנו, ואחר כך מת לוי — לא יירש שמעון ממנו כלום, אלא ראובן לבדו יירש השתות, עם שאר נכסים אחרים שהניח לוי, והוא הדין בכל היורשין, שיודו מקצתן — כיורשין אחרים שלא יודו מקצתן:

פרק חמישי

א. זה הכלל ביורשין: כל שני יורשין שאחד מהן יורש ודאי, והשני ספק, — אין לספק כלום; ואם היו שניהם ספק, שמא זה הוא היורש או שמא זה היורש, — חולקין בשוה:

מגדל עוז

עד כל היורשין — יורשין וכו', בעדות זה, פרק בתרא דקדושין (דף ע"ח), ופרק חזקת הבתים והרבה מקומות: יעקב שמת, עד של ראובן לבדו, פרק יש נוחלין (דף קל"ד קל"ב): אמר שמעון אין לוי זה אחי וכו', עד סוף הפרק, פרק המפקיד (דף ל"ט), ופרק חזקת הבתים, והבאור — בזה הפרק:

פרק חמישי

זה הכלל ביורשין וכו', עד חולקין בש"ה, ואת היא הקדמה לדרך הירושות בספק ודאי. ועיקרם פרק מי שמת (דף

ה. כבר בארנו בהלכות אשות, דין הבנות עם הבנים במזונותיהן, ובפרנסתן, ושם בארנו: שהמזונות-מתנאי כתובה, בזמן שהנכסים מרובין — אין לבנות אלא מזונותיהן, והבנים ירשו הכל, ויתפרנסו הבנות בעשור נכסים, כדי שינשאו בו לבעליהן; ובזמן שהנכסים מועטין — אין לבנים כלום, אלא הכל למזון הבנות:

ו. מי שנפל הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע אם האשה מתה תחלה, ונמצאו יורשי הבעל יורשין כל נכסיה, או הבעל מת תחלה, ונמצאו יורשי האשה יורשין כל נכסיה, כיצד דינם? מעמידין נכסי מלוג — בחזקת יורשי האשה, והכתובה עקר ותוספת-בחזקת יורשי הבעל, וחולקין בנכסי צאן ברזל, יורשי האשה נוטלין חציין, ויורשי הבעל חציין; אבל אם נפל הבית עליו ועל אמו, — מעמידין נכסי האם בחזקת יורשי האם, שהן יורשין ודאין, אבל יורשי הבן — ספק הם, שאם מת הבן תחלה — אין לאחיו מאביו בנכסי אמן כלום, כמו שבארנו:

ז. נפל הבית עליו, ועל בן בתו, אם האב מת תחלה—בן בתו ירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי הבן, ואם בן

מגדל עוז

קע"ה), ומייתי מקצת פרק החולץ (דף ל"ח): כבר בארנו בהלכות אשות כו', עד הבנות, ההלכות-פרק מי שמת, והבאור הראשון - פרק י"ב ופרק ב', והבאור השני - פרק י"ב: מי שנפל עליו הבית כו', עד ויורשי הבעל חציין, פרק מי שמת (דף קנ"ח קנ"ט): אבל אם נפל כו', עד כלום, כמו שבארנו, ההלכות-פרק מי שמת שם, ומייתי בבא ראשונה

בתו מת תחלה, – אין הבן יורש את אמו בקבר, כמו שבארנו, ונמצאו הנכסים של יורשי האב; לפיכך יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת; וכן אם (נשבה) האב, ומת בן בתו במדינה, או שנשבה הבן, ומת אבי אמו במדינה– יחלוקו יורשי האב, עם יורשי בן הבת:

ח. נפל עליו הבית ועל אביו, או שאר מורישין, ועליו כתובת אשה ובעלי חוב, – יורשי האב אומרין: מת הבן תחלה, ולא הניח כלום, ואבד החיב, ובעלי חובות אומרים: האב מת תחלה, וזכה הבן בירושתו, ויש לנו לגבות מחלקו, – הרי הנכסים בחזקת היורשין, ועל האשה ובעלי חובות להביא ראיה, או ילכו להם בלא כלום:

ט. דין אלו שמתו תחת המפולת, או שטבעו בים, או שנפלו לאש, או שמתו ביום אחד, וזה במדינה זו, והאחר במדינה אחרת, – דין אחד הוא, שבכל אלו וכיוצא בהן, – אין יודעין מי הוא שמת תחלה:

מגדל - עוז

במציאה פרק המפקיד (דף ל"ט), והמאור הוא פרק א': נפל עליו ועל בן בתו, עד עם יורשי בן הבת, ההלכה - סוף פרק מי שמת שם, והמאור פרק א': וכן אם נשבה האב כו', עד סוף הפרק, סוף פרק מי שמת שם:

פרק ששי

א. אין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו, ולא לעקור הירושה מן היורש, אף על פי שזה ממון הוא, לפי שנאמר בפרשת נחלות: "והיתה לבני ישראל לחקת משפט, לומר: שחוקה זו לא נשתנה, ואין התנאי מועיל בה, בין שצוה והוא בריא, בין שהיה שכיב מרע, בין על פה, בין בכתב, — אינו מועיל:

ב. לפיכך האומר: איש פלוני בני בכורי, — לא יטול פי שנים, פלוני בני לא ירש עם אחיו — לא אמר כלום; איש פלוני ירשני, במקום שיש לו בת, בתי תירשני, במקום שיש לו בן, — לא אמר כלום, וכן כל כיוצא בזה; אבל היו לו יורשין רבים, כגון בנים רבים, או אחים, או בנות, ואמר כשהוא שכיב מרע: פלוני אחי ירשני, מכלל אחי, או בתי פלונית תירשני מכלל בנותי, — דבריו קיימין, בין שאמר על פה, בין שכתב בכתב; אבל אם אמר: פלוני בני ירשני לבדו, אם אמר על פה, — דבריו קיימין; אבל אם כתב כל נכסיו לבנו, — לא עשהו אלא אפטרופוס, כמו שבארנו:

ג. אמר: פלוני בני ירש חצי נכסי, ושאר בני החצי, — דבריו קיימין; אבל אם אמר: הבכור ירש כפשוט, או

מגדל עוז

פרק ששי

אין אדם יכול להוריש כו', עד אלא אפטרופים כמו שבארני, ההלכות — פרק יש נוחלין (דף קכ"ו), והבאור — פרק ו'

שאמר: לא יירש פי שנים עם אחיו, — לא אמר כלום, שנאמר: [1] לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור, כי את בן השנואה יכיר:

ד. ואם היה בריא, — אינו יכול להוסיף, ולא לגרוע, לא לבכור, ולא לאחד משאר היורשין:

ה. במה דברים אמורים? כשאמר בלשון ירושה; אבל אם נתן מתנה, — דבריו קיימין; לפיכך המחלק נכסיו על פיו לבניו, כשהוא שכיב מרע, ריבה לאחד, ומיעט לאחר, והשוה להן הבכור, — דבריו קיימין: ואם אמר משום ירושה, — לא אמר כלום:

ו. כתב בין בתחלה, בין באמצע בין בסוף: משום מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף, — דבריו קיימין; כיצד? תנתן שדה פלוני לפלוני בני, ויירשנה, או שאמר: ירשנה, ותנתן לו, ויירשנה; או ירשנה, ותנתן לו, הואיל ויש שם לשון מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף, — דבריו קיימין; וכן אם היו שלש שדות לשלשה יורשין, ואמר: יירש פלוני שדה פלוני, ותנתן לפלוני שדה פלוני, ויירש פלוני שדה פלוני, — קנו, אף על פי שזה שאמר לו בלשון ירושה — אינו זה שאמר לו בלשון מתנה, והוא שלא ישהא בין אמירה לאמירה

[1] דברים כ״א

מגדל עוז

דהלכות זכייה ומתנה: אמר פלוני בני יירש כו׳, עד כמו שבארנו בהלכות אבות, כל ההלכות פרק יש נוחלין, והבאור – ריש פרק י״ג: הגוי יורש את אביו וכו׳, עד לפי מנהגם, פרק קמא דקדושין (דף י״ז): כל הנותן נכסיו לאחרים כו׳, עד ונוהג כשורה, פרק יש נוחלין (דף קל״ג): ישראל שהמיר כו׳,

כרח הבור, אבל אם שהה — צריך שיהיה לשון המתנה מעורב בשלשתן:

ז. כיצד? אם היה לשון המתנה באמצע, — יאמר: פלוני ופלוני יירשו שדה פלוני ופלוני, שנתתים להן במתנה, ויירשום; ואם היה לשון המתנה בתחלה, — יאמר: תנתן שדה פלוני ופלוני, לפלוני ופלוני, ויירשום; ואם היה לשון המתנה בסוף, — יאמר: יירש פלוני ופלוני (ופלוני), שדה פלוני ופלוני (ופלוני), שנתתים להן במתנה:

ח. ירושת הבעל, אף על פי שהיא מדבריהם, — עשו חזוק לדבריהם כשל תורה; ואין התנאי מועיל בה, אלא אם כן התנה עמה כשהיא ארוסה, כמו שבארנו בהלכות אשות:

ט. העכו״ם יורש את אביו דבר תורה; אבל שאר ירושותיהן — מניחין אותו לפי מנהגם:

יא. כל הנותן נכסיו לאחרים, והניח היורשין אף על פי שאין היורשין נוהגין בו כשורה — אין רוח חכמים נוחה הימנו, וזכו האחרים בכל מה שנתן להן; מדת חסדות היא: שלא יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירין בו הירושה מן היורש, אפילו מבן שאינו נוהג כשורה, לאחיו חכם ונוהג כשורה:

יב. ישראל שהמיר — יורש את קרוביו הישראלים כשהיה:

יג. צוו חכמים: שלא ישנה אדם בנו בין הבנים בחייו, אפילו

מגדל עוז

על״ וכן המנהג תמיד במערב ק׳ שהלכה רווחת בכל מקום בתלמוד, וזבכורות בפרט: אף על פי, שמסמא ישראל הוא;

אפילו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה, כאחי יוסף עם יוסף:

פרק שביעי

א. אין היורשין נוחלין, עד שיביאו ראיה ברורה שמת מורישן; אבל אם שמעו בו שמת, או שבאו עכו״ם משיחין לפי תומן, אף על פי שמשיאין את אשתו על פיהם ונוטלת כתובתה — אין היורשים נוחלין על פיהם:

ב. האשה שבאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת ותנשא, ותטול כתובתה — אין היורשים נכנסים לנחלה על פיה; אמרה מת בעלי ונתיבמה, הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה, שנאמר: [1] יקום על שם אחיו המת, והרי קם:

ג. מי שטבע במים שאין להם סוף, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו, אף על פי שאין משיאין את אשתו לכתחלה—

[1] דברים כ״ה

מגדל עוז

והמנהג הנראה בגאונים ז״ל: לגו חכמים בו׳ עד סוף הפרק פרק קמא דמסכת שבת:

פרק שביעי

אין היורשים נוחלין כו׳, עד על פיהן, במציעא פרק המפקיד (דף ל״ח ל״ט): האשה שבאה ואמרה מת בעלי כו׳, עד אחיו המת, במסכת יבמות פרק האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים: מי שטבע במים שאין להן סוף, עד הרי היורשין נוחלין על פיה; כתב הראב״ד ז״ל: ויש מי שאומר: שהיא אינה נוטלת כתובתה, שאין אני קורא בה: כשתנשאי לאחר

הרי היורשין נוחלין על פיהם; וכן אם באו עדים, שראוהו שנפל לגוב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שנדקר במלחמה ומת, או שנהרג, ולא הכירו פניו, אבל היו לו סימנים מובהקין בגופו, והכירו אותם, בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך- יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו, שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו, אלא מפני אסור כרת, אבל לענין ממון, אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים, ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת - הרי אלו נוחלין על פיהם; וכזה מעשים בכל יום, בבל בתי דינין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה:

ד. שבוי שנשבה, ושמעו שמת, וירדו יורשיו לנחלה, וחלקו אותה בינידם- אין מוציאין אותה מידן; וכן הבורח מחמת סכנה; אבל היוצא לדעת, ששמעו בו שמת, וירדו יורשיו

מגדל עוז

תעלי מה שכתוב ל כי, עד כאן לשונו; ואני אומר: סוף מסכת יבמות הורו הגאונים ז"ל כדברי ר"מ ז"ל, והחולקים חולקים: וכן אם באו עדים, עד בדבר זה, גם זו הוראת הגאונים ז"ל: שבוי שנשבה ושמעו שמת, עד וכן הבורח מחמת סכנה; כתב הראב"ד ז"ל: תמה אני על דבריו, רבותינו אמרו אפילו בלא שמעו בו שמת — מורידין קרוב לנכסיו, והוא אומר אפילו בשמעו בו שמת, אם ירדו לנחלה — אין מוציאין מידם! עד כאן לשונו; ואני אומר: אדרבה אני תמה הפלא ופלא, אם הלשון הזה יצא מפיו! שהרי עיקר הלכה זו במציעא פרק המפקיד (דף ל"ח), גמרא שמעתין דשבוי שנשבה כו', וכן שלשה שמות מפורשים שם: נכסי שבוין, ונכסי נטושין, ונכסי רטושין, ומה שכתב הראב"ד ז"ל, — נקראין נכסי שבוין, זה שכתב עתה ר"מ ז"ל אות באות — הן נקראין נכסי נטושים,

לנכסיו, וחלקום — מוציאין מידן, עד שיביאו ראיה שמת מורישן:

ה. שבוי שנשבה, וברח מחמת סכנת נפשות — חייבים בית דין להתעסק בנכסיהן; כיצד עושין? כל המטלטלין יהיו מופקדין ביד נאמן, על פי בית דין, ומורידין לתוך הקרקעות קרובין הראוין לירושה, כדי לעבוד את הקרקעות, ולהתעסק בהן, עד שיודע שמתו, או עד שיבואו; ולכשיבוא השבוי והבורח, — שמין אלו הקרובים שהורדו מה שעשו, ומה שאכלו, כמנהג כל האריסין של אותה המדינה; ולמה לא יעמידו בית דין אפוטרופוס לעולם, בין במטלטלים, בין בקרקעות, עד שיבואו הבעלין, או עד שיודע בודאי שמתו? לפי שאין בית דין חייבין להעמיד אפוטרופים לגדולים שהן בני דעת:

ו. נשבה השבוי, וברח המסוכן, והניח קמה לקצור, וענבים

מגדל עוז

והשנים פירשן לפנינו בזה הפרק, כמו שאכתוב בסמוך בע"ה, דגרסינן התם: ומורידין קרוב לנכסי שבוי, תנאי היא, דתניא: היורד לנכסי שבוי — אין מוציאין אותן מידו, ולא עוד, אלא אפילו שמע שממשמשין ובאין, וקדם ותלש ואכל, — הרי זה זריז ונשכר, ואלו הן נכסי שבוין: הרי שהיו אביו או אחיו, או אחד ממורישיו, והלכו להם למדינת הים, ושמעו בו שמת; היורד לנכסי נטושין — מוציאין אותן מידו, ואלו הן נכסים נטושין: הרי שהיו אביו או אחיו, או אחד מן מורישיו, הלכו להן למדינת הים, ולא שמעו בו שמת, וקפץ וירד לתוך הנחלה, אמר רבי שמעון בן גמליאל: שמעתי שהנטושין כשבוין; היורד לנכסי רטושין — מוציאין אותן מידו, ואלו הן נכסי רטושין: הרי שהיו אביו או אחיו, או אחד ממורישיו כאן, ואינו יודע להיכן הלכו, עד כאן לשון הברייתא; ושקיל וטרי עלה תלמודא

לבצור, תמרים לגדור, וזתים למסוק, — בית דין יורדים לנכסיו, ומעמידין להן אפטרופוס, וקוצר ובוצר, וגודר ומוסק, ומוכר הפירות, ומניחין דמיהן עם שאר המטלטלין בבית דין, ואחר כך מורידין הקרוב לנכסיו, שאם ירד תחלה, שמא יתלוש אלו הפירות שהן כתלושין, ויאכל אותן; והוא הדין בחצרות, ופינדקיות, וחנויות, העשויות לשכר, ואינן צריכין עבודה, ולא טורח, ואין אדם נותן אותם באריסות, — אין מורידין להם יורש, שהרי גובה השכר ואוכל; אלא כיצד עושין? בית דין מעמידין להן גבאי, ויהיה השכר מונח בבית דין, עד שיביא ראיה שמת, או עד שיבוא ויטול שלו:

ז. ואין מורידין הקרוב לעולם, אלא לשדות, ולגנות, וכרמים, וכיוצא בהן, שיהיה בהן כארים, כדי שלא יפסדו, ונמצאו בורים ונשמים:

מגדל עוז

טיבא, מאי שנא דהני קרי להו כטושין, ומאי שנא הני דקרי להו רטושין?; עתה ראה גם ראה: מה אשיב שואלי דבר על התימא הזה, להאמין שיצא מפי הקדוש ז"ל? לכן אמרתי: אחד מן התלמידים אמר על שמו: אבל היוצא לדעת וכו', עד ויטול את שלו, פרק המפקיד שם, ומקצתה דברי גאון שכתבו שם ר"י אלפס ז"ל: אין מורידין לעולם הקרוב וכו', עד בורים ושממים; כתב הראב"ד ז"ל: אני איני אומר כן, כשאמרו שמין להם כארים, — לא אמרו, אלא כשיבא וימצא שם פירות, אבל כל מה שאכל עד שלא בא — שלו היא, עד כאן לשונו; ואני אומר גם על זה: שלא יצא מפיו, דהא בההיא שמעתא דפרק המפקיד גופה (דף ל"ח ל"ט), בתר שקלא וטריא דמאי שנא כטושין, ומאי שנא רטושין, — גרסינן: וכולן שמין להן כארים; ושיילינן: אהייא קאי? אילימא אצבוין, השתא זריז ונשכר הוי,

ח. מי שיצא לדעת, והניח נכסיו, ואין ידוע להיכן הלך, ולא מה אירע לו, — אין מורידין קרוב לנכסיו; ואם ירד, — אין מסלקין אותו; ואין בית דין צריכין להטפל בו, ולהעמיד לו אפטרופים, לא לקרקע, ולא למטלטלין, שהרי לדעתו יצא, והניח נכסיו; וכיצד יהיה דין נכסי זה? מטלטלין — יעמדו ביד זה שהן תחת ידו, עד שיבא זה ויתבע, או עד שימות, ויתבעו היורשין:

ט. והקרקעות — מי שהניחו שבן — אין לוקחין ממנו שכר; ושדה או כרם שהיה בהן ארים, — ישארו כמו שהניחו, עד שיבא; ושדה או כרם שהניחם בורים, — ישארו בורים, שהרי הוא ברצונו אבד ממונו, ואבדה לדעת, — אין אנו מצווין להחזירה:

י. שמעו בו שמת, — הרי בית דין מוציאין כל המטלטלין, ומניחין אותן אצל נאמן על פיהן, ומורידין הקרוב לשדות ולכרמים בהן כארים, עד שיביא ראיה ברורה שמת, או עד שיבוא:

מגדל עוז

מאי דאשכח מיבעיא! כו', עד דאוקימנא כרבי שמעון בן גמליאל, דאמר: נטושין כשבויין, והכי קאמר: כשבוין, ולא כשבוין, כשבוין, דאין מוציאין אותו מידו, ולא כשבוין, דאילו התם זריז ונשכר, ואילו הכא שיימי ליה כארים, ושקלי וטרי עלה טובא, עד דאסיקנא: כי היכי דלא נפסדינהו, ושיילינן; וכולן לאתויי מאי? לאתויי הא דאמר רב נחמן בר יצחק אמר שמואל: שבוי שנשבה - מורידין קרוב לנכסיו, יצא לדעת, — אין מורידין קרוב לנכסיו, עד כאן; הנה עיניך רואות דברי ר"מ ז"ל תלמוד ערוך הם: מי שיצא לדעת כו', עד סוף הפרק, פרק המפקיד (דף ל"ט):

פרק שמיני

א. כשמורידין קרוב לנכסי השבוי, או בורח, או לנכסי היוצא לדעת, ששמעו בו שמת — לא יורידו קטן, שמא יפסיד הנכסים; ואין מורידין קרוב לנכסי קטן, שמא יטעון ויאמר: זה חלקי המגיע לי בירושתי, ואפילו קרוב מחמת קרוב, — אין מורידין; כיצד? היו שני אחים, אחד גדול, ואחד קטן, ונשבה הקטן, או ברח — אין מורידין הגדול לתוך שדהו, מפני שהקטן אינו יכול למחות, ושמא יחזיק זה האח, ולאחר שנים יאמר: זה חלקי שהגיע לי בירושתי, ומחמת ירושה באתי; ואפילו בן אחיו של זה הקטן הנשבה, — אין מורידין אותו לנכסיו, שמא יאמר: שמחמת אבי ירשתי חלק זה:

ב. לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן, אפילו קרוב מחמת אחי האם, שאינן ראוין לירש, הרחקה יתירה היא זו, ואפילו יש ביניהן שטר חלוקה, בין בבתים, בין בשדות - לא ירד; ואפילו אמר: כתבו עלי שטר אריסות — לא ירד, שמא יאבדו השטרות, ויארכו הימים, ויטעון ויאמר: שזה חלק ירושה בא לו (מחמתו, או) מחמת מורישיו; מעשה באשה אחת: שהיו לה ג' בנות, ונשבית הזקנה,

מגדל עוז

פרק שמיני

כשמורידין קרוב כו', עד מחמת אבי ירשתי חלק זה, פרק המפקיד שם: לעולם אין מורידין קרוב כו', עד מחמת מורישו, במציעא פרק המפקיד שם, ובכתובות

היא ובת אחת, ומתה בת שניה, והניחה בן קטן, ואמרו חכמים: אין מורידין זו הבת הנשארה לנכסים, שמא מתה הזקנה, ונמצאו שליש נכסים אלו לקטן, וְאין מורידין קרוב לנכסי קטן; וכן אין מורידין לזה הקטן בנכסים, שמא עדיין הזקנה בחיים, ואין מורידין קטן לנכסי שבוי; אלא כיצד עושין? מתוך שצריך להעמיד אפוטרופוס לחצי של קטן — מעמידין אפוטרופוס על כל נכסי הזקנה; אחר זמן שמעו שמתה הזקנה, אמרו חכמים: תרד הבת הנשארה לשליש הנכסים, שהוא חלק ירושתה, וירד הקטן כשליש שהוא חלקו מנכסי הזקנה, והשליש של בת השבויה — מעמידין לו אפטרופים, מפני חלק הקטן, שמא מתה גם הבת השבויה, ויש לזה הקטן חצי השליש שלה, וכן כל כיוצא בזה:

פרק תשיעי

א. האחין שעדיין לא חלקו ירושת אביהן, אלא כולן משתמשין ביחד במה שהניח להן, — הרי הן כשותפין לכל דבר; וכן בשאר היורשין, — הרי הן שותפין

מגדל עוז

פרק הנושא: מעשה באשה אחת כו', עד סוף הפרק, פרק המפקיד שם:

פרק תשיעי

האחין שעדיין כו', עד השכר לאמצע, פרק מי שמת (דף קמ"ג): היו היורשין גדולים, עד השביחו לאמצע,

בנכסי מורישן, וכל שנשא ונתן כל אחד מהן בממון זה, — השכר לאמצע:

ב. היו היורשים גדולים וקטנים, והשביחו הגדולים את הנכסים, — השביחו לאמצע; אמרו: ראו מה שהניח לנו אבא, והרי אנו עושין ואוכלין, — השבח של משביח; והוא שיהיה השבח מחמת הוצאה שהוציא המשביח; אבל שבחו נכסים מחמת עצמן, — השבח לאמצע:

ג. וכן אם היתה אשתו של מת, היא היורשת בכלל אחיותיה, או בכלל בנות דודיה, והשביחה הנכסים — השבח לאמצע; ואם אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי, והריני עושה ואוכלת, והשביחה הנכסים מחמת הוצאה, — הרי השבח שלה:

ד. מי שירש את אביו, והשביח הנכסים, ונטע ובנה, ואחר כך ידע שיש לו אחין במדינה אחרת, אם קטנים

מגדל עוז

במציעא פרק המפקיד (דף ל״ט), ובבתרא פרק מי שמת שם: אמרו ראו מה שהניח לנו אבא וכו׳, עד השבח לאמצע; כתב הראב״ד ז״ל: אין זו הגירסא שלנו, ולא של הרב ז״ל, וזה שבוש הוא, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם את זה לא יצא מפי הראב״ד ז״ל לעולם, כי המשנה שלמה, ותלמוד ערוך הוא בבבא בתרא, פרק מי שמת שם, דתנן: הניח בנים גדולים וקטנים, השביחו גדולים את הנכסים, — השביחו לאמצע, ואם אמרו: ראו מה שהניח לנו אבא, והרי אנו עושין ואוכלין, — השביחו לעצמן, עד כאן; ואמרינן עלה בגמרא: אמר רב חביבא בריה דרב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא: לא שנו אלא שהשבחו נכסים מחמת נכסים, אבל שבחו נכסים מחמת עצמן, — שבחו לעצמן; ואקשינן עלה: איני והא אמר רבי חנינא: אפילו הניח להם אביהם אודייני, — השכר לאמצע, והא אודייני דמחמת

הן, — השבח לאמצע, ואם היו גדולים, הואיל ולא נודע שיש לו אחין, — שמין לו כאריס; וכן אח שירד לנכסי קטן, והשביח, — אין שמין לו כאריס, אלא השבח לאמצע, שהרי לא ברשות ירד:

ה. אחד מן האחין שלקח מעות, ועשה בהן סחורה, אם היה תלמיד חכם גדול, שאינו מניח תורתו שעה אחת— הרי השכר שלו, שאין זה מניח תורתו, ומתעסק לצורך אחיו:

ו. אחד מן האחין שמנהו המלך גבאי, או סופר, שמכנים ומוציא בממון המלך, וכן כל כיוצא בזה מעבודת המלכים, אם מחמת אביהן מנהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים, — הפרס שיטול, וכל השכר שישתכר בעבודה — לכל האחין; ואפילו היה חכם ביותר, וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מנוהו, — הרי זה לעצמו:

מגדל עוז

עלמו הוא! ופרקינן: שאני אודייני, דנטירותא הוא דעבידא, ואפילו קטנים נמי מלו מנטרי בה, עד כאן; ור״י אלפס גורס מימרא דרב חביבא, והשמיט קושיא דרבי חנינא ופירוקא, משום דלא נפקא ליה מינה, אלא מילתא דפשיטות, ועוד דלישנא דמתניתין משמע הכי, דקתני: והשביחו גדולים, ולא קתני והשביחו סתמא, דמשמע גדולים דוקא הוא דמלו משבחי, אבל קטנים לא מלו משבחי, וכן הוא בכל הספרים שראיתי; אלא ודאי הכותב הזה מתחיל היה, ולא עיין גמרא מתניתין קמייתא, אלא גמר פיסקא בתרייתא, ואם אמרה כו׳, דגרסינן עלה עובדא דרב ספרא שבק אבוה כו׳, ולא ידע ללכת אל עיר: וכן אם היתה אשתו, עד השבח שלה, פרק מי שמת שם: מי שירש את אביו וכו׳, עד שמין לו כארים; כתב הראב״ד ז״ל:

ז. אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית, וקנה עבדים בשמו לבדו, הלוה לאחרים, והיה שטר החוב בשמו לבדו, ואמר: מעות אלו שהלויתי, או שקניתי בהן עבדים אלו, שלי לבדי הן, שנפלו לי מבית אבי אמי, או מציאה מצאתי, או מתנה ניתנה לי, — עליו להביא ראיה שנפלה לו ירושה אחרת, או מצא מציאה, או זכה במתנה. וכן האשה שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו אונות, שהן שטרי ממכר עבדים, ושטרי חובות — יוצאות על שמה, ואמרה: שלי הן, שנפלו לי מבית אבותי, — עליה להביא ראיה שנפלו לה לירושה; וכן אלמנה שהיה נושאת ונותנת בנכסי יתומים, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, ואמרה: מירושה נפלו לי, או מציאה מצאתי, או מתנה ניתנה לי, — עליה להביא ראיה; ואם יש לה נדוניא, ואמרה: מנדונייתי לקחתי, — נאמנת; אבל אם אין לה

מגדל עוז

ואם ידע, מה בכך? הלא מורידין קרוב לנכסי קטן שבוי, אלא אם כן יצא לדעת, ולא נוה, דהיינו רעישין, עד כאן לשונו; ואני אומר: גם זה לא יצא מפיו, דאטו שבוי מאן דכר שמיה הכא? ועוד לאו היינו עובדא דפרק המפקיד (דף ל"ט מ'), דמרי בר איסק אתא ליה אחא מבי חוזאה, אמר ליה: אחוך אנא, פלג לי, אמר ליה: לא ידענא לך כו', עד אייתי סהדי דאחוה הוא, אמר ליה רב חסדא: זיל פלוג ליה, אמר ליה: נפלוג לי נמי בפרדיסא ובוסתני דשתל, אמר ליה: שפיר קאמר לך, דתנן: הניח בנים גדולים וקטנים כו', ושקלינן וטרינן עלה טובא, עד דאסיקנא: אהדרוה לרב חסדא, אמר להו: מי דמי? התם ברשות בית דין נחית, הכא לאו ברשות בית דין נחית, ועוד: קטן היא, ואין מורידין קרוב לנכסי קטן; אהדרוה לקמיה דרבי אמי, אמר ליה: לא סיימו קמאי

נדוניא, ולא הביאה ראיה, — הרי הכל בחזקת היורשין:
ח. במה דברים אמורים? באחים ובאלמנה, שאין חלוקין בעיסתן; אבל אם היו חלוקים בעיסתן, שמא מעיסתו קמין, ועל האחין להביא ראיה שהן משל אמצע; וכן אם מת זה הנותן והנושא בתוך הבית — על האחין להביא ראיה, אף על פי שלא היו חלוקין בעיסתן:
ט. אחד מן האחין ששטר חוב יוצא מתחת ידו, — עליו להביא ראיה שאביו נתנה לו בכתיבה ומסירה, או שצוה לו בו כשהוא שכיב מרע, ואם לא הביא ראיה, — הרי הוא כאמצע:
י. במה דברים אמורים? באחין, מפני שחזקתן שימטין זה מזה; אבל אחר שטען: שנתן לו, או שקנהו מבעליו, — גובה בו ואינו צריך להביא ראיה:
יא. אחד מן האחין שנטל מאתים זוז ללמוד תורה, או

מגדל עוז

דקטן הוא, עד כאן; וכתב ר״י אלפס: והלכתא כרב חסדא, וקושיא דאביי ליתה, משום דקטן הוה, ואין מורידין קרוב לנכסי קטן, הילכך אף על גב דלא ידע דאיתיה דנחיל, — השבית לאמצע, אבל גדול דלא ידע דאיתיה דנחיל גביה — לא השבית לאמצע, אלא שמין לו כארים, עד כאן לשונו; ותהו לשון ר״מ ז״ל אות באות, ועיניך רואות, מעתה אתה תבחר ולא אני, אם יש להטות ימין ושמאל, להאמין כי יצא דבר זה מפי קדוש זה תם ושלום, ותם ליה ולגוזריה; תדע: שאפילו אחד מבקיאי תלמידיו ירגיש שזה היה דעת ר״מ ז״ל, שהרי סמך לו: וכן את שירד לנכסי קטן וכו׳, עד לא פחות ולא יתר, אחד מן האחים וכו׳, עד בעיסתן, הכל פרק חזקת הבתים (דף כ״ב), והצבות הראשונות — גם פרק מי שמת: אחד מן האחים וכו׳, עד הרי הוא לאמצע, פרק גם פשוט (דף קמ״ג): במה דברים

ללמוד אומנות, – יכולין האחין לומר לו: אם אין אתה אצלנו – אין לך מזונות אלא לפי ברכת הבית, שאין הוצאת מזונות האחד לבדו, כהוצאת מזונותיו בין רבים:

יב. מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים, – אין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים, ולא הקטנים נזונים מזונות הגדולים, אלא חולקים בשוה; נשאו גדולים לאחר מיתת אביהן, – ישאו הקטנים כן מכלל הנכסים, ואחר כך יחלוקו; נשאו הגדולים בחיי אביהן, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן: הרי אנו נושאין כדרך שנשאתם אתם, – אין שומעין להן, אלא מה שנתן להם אביהם – נתן:

יג. השיא האב את בנו, ועשה לו משתה, והיתה ההוצאה משל אב, ונשתלחה שושבינות לזה הבן בחיי האב, כשהיא חוזרת לאחר מיתת האב – חוזרת לאמצע; אבל

מגדל עוז

אמורים באחים מפני שמזקתן וכו', עד ואין צריך להביא ראיה; כתב הראב"ד ז"ל: והיאך גובה בו? הא קיימא לן דבעינן כתיבה ומסירה, והנה הוא הולך על דרך פירוש רבו, שמפרש אינו צריך ראיה, דמאי למימר: שטר היה לי ואבד, והאי פירושא לא דייק מגופה דהא שמעתא, ומשמעתא דסנהדרין, במעשה דההיא סבתא דנפק שטרא מתותי ידה, עד כאן לשונו; ואני אומר: מחלוקת ישנה היא גם בין רבותינו בעלי התוספות ז"ל, ולכולם יש פנים בהלכה, וראיות רבות שונות לפי השיטות, ומאחר שהוא לא פירש דבריו, למה אפרשם אני? די לי בשלי, להוכיח כי דברי ר"מ ז"ל מפורשים בתלמוד, פרק גט פשוט שם, כפירוש רבו: אחד מן האחים שנטל כו', עד בין רבים, פרק מי שמת (דף קמ"ד): מי שמת והניח כו', עד מה שנתן להם אביהם נתן, פרק יש נוחלין (דף קל"ט): השיא האב את בנו,

הוציא הבן במשתה משלו, — אינה חוזרת, אלא מחלק הבן שנשתלחה לו בלבד:

יד. האב ששלח שושבינות בשם אחד מבניו, כשתחזור השושבינות לאותו הבן — הרי היא שלו; אבל אם שלחה האב בשם בניו סתם, כשתחזור — תחזור לאמצע; ואין זה שנשתלחה לו חייב להחזירה, עד שישמחו עמו הבנים כולן, שהרי כולן שושבינין, שבשם כולן נשתלחה; לפיכך אם שמח במקצתן — מחזיר חלק זה ששמח עמו בלבד, והרי הוא לאמצע:

טו. גדול האחין שהיה לובש ומתכסה מלבושין נאים, אם יש לאחים הנאה ממנו, כדי שיהיו דבריו נשמעין, — הרי זה לובש מתפיסת הבית:

מגדל עוז

עד והרי הוא לאמצע: כתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי מהו ולמה לאמצע והלא אינו מחזיר לו אלא חלקו וכשישאו האחרים נשים יחזיר להם חלקם עד כאן לשונו: ואני אומר הלכה זו פרק מי שמת דף קמ"ד והפירוש הזה נכון בה כי מתפיסת הבית יצא ולתפיסת הבית חזר; והסברא שאומר הראב"ד ז"ל אדרבה איפכא מסתברא, כי יכולין לומר ומי יודע מה יולד יום, או שמא לא ישאו בתולות או לא יזדמן או יצא דבר אחד מכל הדברים המונעין חזרת השושבינות ונמצאו אלו מפסידים חלקנו, לפיכך נחלוק מיד: גדול האחין שהיה לובש כו', עד סוף הפרק פרק יש נוחלין, דף קל"ט:

פרק עשירי

א. שני אחים שחלקו, ובא להן אח ממדינת הים, וכן שלשה אחין שחלקו, ובא בעל חוב, ונטל חלק של אחד מהן, אפילו נטל זה קרקע, וזה כספים, — בטלה מחלוקת, וחוזרין וחולקין השאר בשוה:

ב. מי שצוה בשעת מיתתו: שיתנו לפלוני דקל, או שדה מנכסיו, וחלקו האחין, ולא נתנו לפלוני כלום, — הרי המחלוקת בטלה; וכיצד עושין? נותנין מה שצוה מורישן; ואחר כך חוזרין וחולקין בתחלה:

ג. האחין שחלקו, — שמין להן מה שעליהן, אבל מה שעל בניהן ובנותיהן, שקנו להן מתפיסת הבית, — אין שמין וכן מה שעל נשותיהן, שכבר זכו בהן לעצמן; במה דברים אמורים? בבגדי חול; אבל בבגדי שבת ומועד, — שמין מה שעליהן:

ד. מי שהניח יתומים, מקצתן גדולים, ומקצתן קטנים, ורצו לחלוק בנכסי אביהן, כדי שיטלו הגדולים חלקן—

מגדל עוז

פרק עשירי

שני אחים שחלקו כו׳, עד וחולקין השאר בשוה, פרק קמא דנזיקין (דף ט׳), ובבתרא פרק בית כור (דף ק״ו): מי שצוה בשעת מיתתו וכו׳, עד חוזרין וחולקין בתחלה, פרק קמא דכתובות (דף ק״ט): האחים שחלקו שמין כו׳, עד מועד ושבת

מעמידין בית דין אפטרופוס לקטנים, ובורר כהן החלק היפה: ואם הגדילו — אינן יכולין למחות, שהרי על פי בית דין חלקו להם; ואם טעו בית דין בשיתא, ופחתו שתות — יכולין למחות, וחולקין חלוקה אחרת אחר שהגדילו:

ה. מי שמת, והניח יורשין גדולים וקטנים — צריך למנות אפיטרפוס, שיהיה מתעסק בחלק הקטן, עד שיגדיל, ואם לא מנה- חייבין בית דין להעמיד להן אפוטרופוס, עד שיגדילו, שבית דין הוא אביהם של יתומים:

ו. צוה המוריש ואמר. ינתן חלק הקטן לקטן, ומה שירצה יעשה בה- הרשות בידו: וכן אם מנה המוריש אפטרופוס על הקטנים, קטן או אשה, או עבד- הרשות בידו; אבל אין בית דין ממנין אפטרופוס לא אשה, ולא עבד, ולא קטן, ולא עם הארץ, שהוא בחזקת חשוד על העבירות; אלא בודקין על אדם נאמן, ואיש חיל, ויודע להפוך בזכות היתומים, וטוען טענתם, ושיש לו כח בעסקי העולם, כדי לשמר נכסים ולהרויח בהן, ומעמידין אותו על הקטנים, בין שיהיה רחוק, בין שהיה קרוב לקטן, אלא שאם היה קרוב — לא ירד לקרקעות:

ז. בית דין שהעמידו אפטרופוס, ושמעו עליו שהוא אוכל ושותה, ומוציא הוצאות יתר מדבר שהיה אמוד בו, — יש

מגדל עוז

שמין מה שעליהם, פרק קמא דנזיקין (דף י"א): מי שהניח יתומים, עד אחר שהגדילו בקדושין, פרק האיש מקדש (דף מ"ג), ובכתובות פרק אלמנה נזונית (דף ק'), ובגטין פרק השולח (דף ל"ד): מי שמת והניח יורשים גדולים כו', עד שיגדיל; כתב הראב"ד ז"ל: והוא שחלק להם בחייו, שאם לא

להן לחיש לו, שמא מנכסי יתומים הוא אוכל, ומסלקין אותו ומעמידין אחר; אבל אם מנהו אבי יתומים - אין מסלקין אותו, שמא מציאה מצא; אבל אם באו עדים שהוא מפסיד נכסי יתומים - מסלקין אותו, וכבר הסכימו הגאונים: שמשביעין אותו, הואיל ומפסיד; והוא הדין לאפטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה שמועתו טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחזר להיות זולל וסובא, והולך בדרכי החשד, או שפרץ בגדרים ובאבק גזל - בית דין חייבין לסלק אותו ולהשביעו, ולמנות להן אפטרופוס כשר; וכל הדברים האלו, כפי מה שיראה לדיין, שכל בית דין ובית דין הוא אביהן של יתומים:

ח. קטן שהגדיל, אפילו היה אוכל ושותה יותר מדאי, ומפסיד והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין ממנו ממונו, ואין מעמידין לו אפטרופוס, אלא אם כן צוה אביו או מורישו, שלא יתנו לו - אלא אם כן יהיה כשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן מרובה; והשוטה והחרש - הרי הן כקטנים, ומעמידין להן אפטרופוס:

מגדל עוז

חלק, יניח הכל ביד הגדולים, והם ישביחו לאמצע, וטוב להם, עד כאן לשונו; ואני אומר: כן הוא מדוקדק בגטין פרק הנזקין (דף כ"ב), וכן כתב ר"י אלפס ז"ל פרק המפקיד בשם גאון ז"ל, והחלוק שכתב הראב"ד ז"ל — סברא היא; ואם לא מנה כו', עד סוף הפרק, פרק הנזקין:

פרק אחד עשר

א. מעות של יתומים שהניח להן אביהן – אינן צריכין אפטרופים, אלא כיצד עושין בהן? בודקין על מי שיש לו נכסים ש"ש להם אחריות, ויהיו עדית, ויהיה איש נאמן, ושומע דברי תורה, ומעולם לא קבל עליו נדוי, ונותנין לו המעות בבית דין- קרוב לשכר ורחוק להפסד, ונמצאו היתומים נהנין משכר המעות; וכן אם אין לו קרקע – ינתן להן משכון, זהב שבור, שאין בו סימן, ונוטלין בית דין המשכון, ונותנין לו המעות קרוב לשכר ורחוק להפסד; ולמה לא יקחו משכון כלים של זהב, או חלי של זהב? שמא של אחרים הוא, ויתנו סימן ויטלוהו אחר מותו, אם ידע הדיין שאין זה אמוד; וכמה יפסקו בשכר? כפי מה שיראו הדיינין, או שליש השכר, או חציו, אפילו רביע

מגדל עוז

פרק אחד עשר

מעות של יתומים כו', עד שיעמידו להם, במציעא פרק איזהו נשך (דף ע'): כל המטלטלין של יתומים, עד וכן כל כיוצא בזה, בכתובות פרק אלמנה ניזונת (דף ק'): כשמעמידין בית דין להן אפטרופוס כו', עד שמא לא יצליח זה שקנו, בגיטין פרק הנזקין (דף נ"ב): ואין רשאין לדון ולחוב, עד כל זמן חוב קיים; כתב הראב"ד ז"ל: לא זו הדרך, אלא שהוא דן לזכות, ואם זכה, — זכו בו היתומים, ואם חב, — לא חב

השכר ליתומים , אם ראו שזו תקנה להם – עושין ; לא מצאו אדם שיתנו לו המעות רחוק להפסד וקרוב לשכר– הרי אלו מוציאין מהן מזונות מעט , עד שיקנו להן במעות קרקע , וימסרו אותו ביד אפטרופוס שיעמידו להן :

ב. כל המטלטלין של יתומים – שמין אותן ומוכרין אותן בבית דין ; ואם היה השוק קרוב למדינה–מוליכין אותן לשוק , ומוכרין אותן , ויצטרפו דמיהן עם המעות של יתומים :

ג. מי שהיה בידו שכר של יתומים , אם יניחו כאן עד שימכר , שמא יחמיץ , ואם יוליכו לשוק , שמא יארעו אונס בדרך , – הרי זה עושה בו כדרך שהוא עושה בשלו וכן כל כיוצא בזה :

ד. כשמעמידין בית דין להן אפטרופוס – מוסרין לו כל נכסי הקטן , הקרקע , והמטלטלין שלא נמכרו ; והוא מוציא ומכנים, ובונה וסותר , ושובר , ונוטע, וזורע , ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים , ומאכילן ומשקן , ונותן להן כל ההוצאה כפי הממון , וכפי הראוי להן , ולא ירויחו להן יותר מדאי , ולא יצמצם עליהם יתר מדאי :

מגדל עוז

ליתומים , שאין להם רשות לאפטרופין לתבוע ליתומים , לא לכתחלה , ולא דיעבד , עד כאן לשונו ; ואני אומר : לשון הגמרא מסיק פרק שני דקדושין (דף מ"ב) : לדון על מנת לזכות , גם בגטין פרק הנזקין (דף נ"ב) ובכמה מקומות בתלמוד , ואנחנו כך קבלנו פירושה כדברי ר"מ ז"ל , ומכל מקום פירש הראב"ד ז"ל מסולסל : אין האפטרופין רשאין להוציא וכו', עד שמשתרין: כתב הראב"ד ז"ל : יש מי שאומר הלכה כרבי , דאמר : אף הוא נותן דמי עצמו , ויוצא , דבהא פליגי , דתנא קמא סבר ;

ה. כשיגדילו היתומים, — נותן להם ממון מורישן, ואינו צריך לעשות להן חשבונות, מה שהכנים והוציא, אלא אומר להן: זה הנשאר, ונשבע בנקיטת חפץ, שלא גזלן כלום; במה דברים אמורים? כשמנוהו בית דין; אבל אפוטרופוס שמנהו אבי יתומים, וכן שאר המורישן — אינו נשבע על טענת ספק; יש לאפטרופים ללבוש ולהתכסות מנכסי יתומים, כדי שיהיה מכובד, ויהיו דבריו נשמעין, והוא שיהיה ליתומים הנאה בנכסיהן בהיות דבריו נשמעין:

ו. יש לאפטרופוס למכור: בהמה, ועבדים, שפחות, שדות וכרמים — להאכיל ליתומים; אבל אין מוכרין ומניחין המעות, ואין מוכרין שדות לקחת עבדים, ולא עבדים לקחת שדות, שמא לא יצליח; אבל מוכרין שדה, לקחת שורים לעבודת שדות אחרות, שהשורים הן עיקר כל נכסי שדות:

ז. אין האפטרופין רשאין למכור ברחוק, ולגאול בקרוב, למכור ברעה, ולגאול ביפה, שמא לא יצליח זה שקנו;

מגדל עוז

אין כסף גומר בזה, ורבי סבר: גומר, וקיימא לן גומר, הילכך הלכתא כרבי, עד כאן לשונו; ואני אומר: עיקר זאת ההלכה בגטין פרק הניזקין שם, והמחלוקות רבות, וכולן דברי אלהים חיים: האפטרופין תורמין ומעשרין כו', עד והרוצה לתקן יתקן; כתב הראב"ד ז"ל: אין הדעת נוחה הימנו שיהא האפטרופוס חבר מוכר טבל, להכשיל בני אדם בנכסי היתומים, אבל יניח המותר על מזונותיהם לשנה, עד שיראה מקום רינת במכירתן, ואחר ימכור, והטעם: שאינו שליח אלא לצורך

ואין רשאין לדון ולחוב על מנת לזכות ליתומים, שמא לא יזכו, ונמצא החוב קיים:

ח. אין האפטרופין רשאין להוציא עבדים לחרות, אפילו לקחת מן העבד דמים שיצא לחירות; אבל מוכרין אותן לאחרים, ולוקחין מהן הדמים, על מנת שיוציאוהו לחרות, ואותן האחרים, — הן שמשחררין אותם:

ט. האפטרופין תורמין ומעשרין נכסי יתומים, כדי להאכילן, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור; אבל לא יעשרו ולא יתרומו, כדי להניח פירות מתוקנין, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן — יתקן:

י. האפטרופין עושין לקטנים לולב, וסוכה, וציצית, ושופר, וספר תורה, ותפלין ומזוזות, ומגלה; כללו של דבר: כל מצות עשה שיש להם קצבה, בין שהוא מדברי תורה, בין שהוא מדברי סופרים, — עושין להם, אף על פי שאינן חייבין במצוה מכל אלו המצות אלא כדי לחנכן; אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפריון שבוים, מפני שמצות אלו — אין להן קצבה:

יא. ומי שנשתטה, או שנתחרש, — בית דין פוסקין עליו צדקה, אם היה ראוי:

מגדל עוז

מעה, עד כאן לשונו; ואני אומר: דברי ר"מ ז"ל הם בגמרא בתלמוד ערוך פרק הנזקין שם, ומה שפירש הראב"ד ז"ל, — עלה טובה קא משמע לן, אמנם הדין דין הוא, ותמוה דעתו, במוכרין החברים על ידי האחרים, שהם עמי ארצות או סרסורין, ואין כאן מכשולים: האפטרופין עושין לקטנים כו', עד אין להם קצבה, פרק הנזקין שם: ומי שנשתטה וכו', עד אם היה ראוי, פרק נערה שנתפתתה; אף על פי שאין האפטרופין צריכין

יב. אף על פי שאין האפטרופים צריך לעשות חשבון, כמו שבארנו, — צריך לחשוב בינו לבין עצמו, לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות, שנאמר [1] סולו לרוכב בערבות וגומר, [2] אבי יתומים וגומר:

[1] תהלים ס"ח [2] שם

מגדל עוז

כו', עד סוף הפרק, הבאור — למעלה בזה הפרק עצמו, והאורך בזה—עלה טובה קמשמע לן, להיות נקי מבשם ומישראל, וכן בכל כיוצא באלו:

נגמרו הלכות נחלות בעזר האל:

הערה לענין ראשי גליות שבבבל

בהלכות סנהדרין פרק ד׳. ובאיזה מקומות אחרים נמצאים דברים אחדים על אודות ראשי הגליות, אשר על פי דעת חז"ל (סנהדרין) הוו עומדים כאלו במקום מלך; ויען הדברים האלה יוכלו להיות נסבה לאיזה טעות וספקות, כי תצא טענה בדויה אשר אחינו בני ישראל העיזו אז את פניהם לתת להם ראש בעת הגלות נגד רצון הממשלה אשר אז, או לכל הפחות מבלי ידיעתה — לזאת אמרנו טוב כי נציג בזה איזה ענינים בהמשך אל הענין הזה מספרי דברי הימים. אשר ירוץ כל קורא בהם.

במסעות של רבי בנימין מטודילה (דף ס"א) כתוב „ובראשם של כלם רבי דניאל בן חסדאי, הנקרא ראש גלות וגם אדון לנו, ויש לו ספר היחוס עד דוד המלך וקוראים אותו היהודים אדונינו ראש הגולה, וישמעאלים קוראין אותו סיידנא בן דוד, ויש לו שררה גדולה על כל קהלות ישראל תחת יד עלאמיר אל מומנין ארון הישמעלים, כי כן צוה ליראו ועשה לו חותם על כל קהלות ישראל הדרים תחת יד תורתו. וכן צוה לכל בר אינש ישמעאלים ויהודים או מכל אומה שבכל מלכותו, שיקום לפניו ויתן לו שלום, וכל מי שלא יקים לפניו מלקין אותו מאה מכות; והולכים עמו פרשים מן הגוים ומן היהודים בכל יום שהוא הולך לראות פני המלך הגדול, ומכריזין לפניו „עשו דרך לאדונינו בן דוד כראוי לו", אומרים בלשונם אעמלוא טרוק לסאידנא בן דאוד, והוא רוכב על סוס ומלובש בגדי משי ורקמה ומצנפת גדולה על ראשו ועל המצנפת סודר לבן גדול ועל הסודר רביד; וכל קהלות ארץ שנער ופרס ופרסאן ושבא הוא אלימן…

הערה לענין ראשי גליות שבבבל

ראש הגולה נותן להם רשות בכל הקהלות האלו לשום על כל קהל וקהל רב וחזן, כי הם באים אליו לקחת הסמיכה ורשות; ומביאים לפניו דורונות ומתנות מאפסי ארץ, (בלתי ספק באופן זה היה גובה המס למלך) אבל העת שמקיימים ראש הגולה הוא מוציא ממון גדול על המלך ועל השרים ועל הסגנים ביום שעושה לו המלך הסמיכה על השררה, ומרכיבים אותו במרכבת המשנה אשר למלך ומביאים אותו מבית המלך הגדול לביתו בתופים ובמחולות, והוא עושה הסמיכה לראשי הישיבה»

על פי דעת יאסט (עיין קורות בני — ישראל, חלק ד ספר י"ל וט"ו וחלק ה ספר י"ח), המיוסדת על מקומות רבים בתלמוד, נראה כי לא לבד אשר לא בכח הישיבות והרבנים עלו ראשי — הגליות למרום עמדתם, כי גם לא היה ביניהם שלום ואהבה: ונהפוך הוא כי היו ראשי הגליות, הסומכים. אך בתוקף הממשלה, כמעט תמיד במריבה וקטטה עם הרבנים, ופעמים רבות הצירו להם מאד (עיין סנהדרין).

ואם כן תוכן דברי הרמב"ם ז"ל בהמשך אל ראשי-הגליות הוא זה: הנה נאמר כי הסנהדרין פסקה מלדון דיני נפשות ק"פ שנה לפני החרבן; מלקות מן התורה ועונשי בית דין כדומה לזה יכלו לדון רק בית דין הנסמך בארץ ישראל; ואם כן אם ישאל השואל אי זה הדרך עבר הדין והכח לבבל, אשר שם דנו דיני מלקות ועונשי סמוכין וכדומה לזה — אז ידע נא כי כח ראשי הגליות לא היה דין סנהדרין, ולא עלתה לממשלתה על פי הסנהדרין, כי אם היתה דינא דמלכותא, כי מלכי פרס מלאו את ידם בזה

הערה לענין ראשי גליות שבבבל

כאשר יקרה עד היום לפעמים בארצות אזי' למען יגבו המס והתשורות למלך באופן הזה בנקל ; ויען כח המלך ודינו בעניני הישוב חמור מכח הסנהדרין , כנודע מדיני נפשות , לכן לא חל האסור אשר שמו לרבנים שלא לדון דיני נפשות בחוץ לארץ על ראשי הגלות , אשר הורמו ואשר הוקמו על ידי מלכי פרס .

אבל חלילה לעברים מיום גלותם מעל אדמתם לתת להם ראש מבלי ידיעת המושל עליהם , אשר זה הוא נגד הד"ת , ובפרט אין שום המשך כלל וכלל מעניני ראשי הגליות אל עמדתנו בארץ רוסי' המעטירה .

הערה לפרק י׳ מהלכות מכירה

דף רל״ב חלק רביעי

פרק י׳ בראשיתו מהלכות מכירה, יראה בעיני הקורא לפי ההשקפה הראשונה, כנגד כל דין ויושר אשר בלב האדם; ולכן נזכיר נא בזה אשר כבר נאסרה בתורתנו הקדושה, לא לבד גזלה כי גם עושק וחמס וכל אופני הלחץ והדחק בין איש לרעהו (עיין ויקרא ה, כ״א – כ״ו ; י״ט י״ג ועוד רבות); הרמבים ז״ל בעצמו, כבר אמר בהלכות גזלה אבדה (א, י״א י״ג) אשר בענין חמס כזה, עובר החמסן על זכשה לאוין שבתורה; ולכן אם יתבענו הנלחץ לדין ישראל כל עוד שבית המקדש היה קיים), היו עונשין אותו ק״ך מלקיות; ובפרק י״ב מהלכות מכירה אמר הרמב״ם ז״ל גם כן, אשר אונאה במקח וממכר אסורה — וחוזרת בבית דין לבעליה, ומה גם בגזל וחמס ביד רמה כזה.

ולכן בפרק הנ״ל כל הענין סובב, רק על כח ודין «מוצא שפתיך תשמור», ותוכן המאמר גמר ומקני בכתי ספק הוא זה: אם גם אנסו אחד למכור, לא יוכל להפיל דבריו ארצה אם לא מראש מסר מודעה נגד זה; אבל בכל האופנים יכול להביא בדין את האנס, אשר על פי דין תורה, כל זמן שבית המקדש היה קיים ענשוהו כראוי; ואף גם זאת מוטל עלינו, רק אם האנס לא היה נודע כחמסן, אבל אם כבר גלוי ומפורסם כגזלן, אז אין מן הצורך אף למסור מודעה, כי אם בטלה המכירה לגמרי (ועיין בפרק הזה, משנה ד׳ וה׳)

הערה להעתקת תיבת גוי

במקומות רבים בהרמב"ם, השארנו התיבה גוי, והעתקנוה לפעמים עובד כוכבים ומזלות, ולפעמים בלתי ישראלי; כל יודע ומבין בספרי העברים, יודע גם כן, אשר בתיבת גוי לבדה, אין כל ענין תעוב ושקוץ, כי אם הוראה הראשונה «עם, לאום, אומה» כן נמצאנה בספרי הקדש מוסבת לפעמים גם על האומה הישראלית בעצמה, וכמו כן עד היום נראה בסדור תפלתנו «שומר גוי קדוש, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ», וכן רבות.

אבל כמו כן נמצא בתורה הקרושה גוי, גם בהמשך אל עובדי הכוכבים אשר לפנים וכמו כן גם חז"ל השתמשו בשם הזה על האומות אשר בימיהם; ויען נמצא בדיני רז"ל ענינים הכוללים רק הרעיון בלתי ישראלי, מבלי איזה התחברות מתעוב ושקוץ לזה, כמו דרך משל בענין עשיית מלאכה בשבת על ידי גוי, ולעומת זה יש דינים הנאמרים בהמשך אל הגוי באשר הוא מתנגד אל האמונה והפך התורה, כמ דרך משל בעניני חוקי הגוים, אשר אם גם החוקים ההם בעצמם לא היו דבר עבירה לעבודת כוכבים ומזלות, בכל זאת לא יהיו מתאימות אל השגתנו היום מענין צניעות וחסידות; לזאת שמנו את לבנו לתת בהעתקתנו שורש דבר ובאור התיבה גוי, על פי ענין וענין בשלש אלה. «בלתי ישרא

הערה להעתקת תיבת גוי

בלתי מאמין, ועובד כוכבים ומזלות: ולכן אל נא יחשוב הקורא חלילה כי על פי העתקתנו, לפעמים כזה ולפעמים כזה, יהיה בלתי ישראלי ועובד כוכבים שוים; אין זאת, בלתי אם יעיין היטב על כל ענין ודבר לאשורו, יראה כי יבא הכל על מקומו בשלום:

הערה לזמן ההוה

ע"פ חז"ל בספרי הרמב"ם ז"ל בדינים השייכים לימים אשר כבר עברו ·

הרמב"ם ז"ל השתמש תמיד ככל הפוסקים הראשונים בזמן ההוה תחת העבר, כי או היה לנגד עיניו שמוש הלשון מדקדוק בספרי דברי הימים, או אולי בדברו בהתפשטות הגשמיות מדיני התורה והתלמוד, ידמה כאלו בעצמו יחיה בימים ההם אשר עוד יהודה וישראל על אדמתו; אבל למען לא תצא מזה שום טעות. כי בדברו בזמן ההוה מעניני דינא דמלכותא, יוכלו לחשוב כי ברצונו לקיים סדר תקון המדינה אשר לפנים גם עתה בזמן הזה, לכן נציג לפניך פה איזה ראיות ברורות כי כנים אנחנו אשר לא זו הדרך ·

הערה לזמן ההוה

הלכות שקלים פרק א׳ מ"ח

"השקלים אינם נוהגין אלא בפני הבית, ובזמן שבית המקדש קיים נותנים את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ, ובזמן שהוא חרב, אפילו בארץ ישראל אין נוהגין". כנודע בימי הרמב"ם ז"ל כבר לא היה בית המקדש קיים, והוא ידבר מענין הזה כאלו לא ידע מזה מאומה.

שם פרק ד׳ ה׳

"תרומת הלשכה מה יעשה בה, לוקחין ממנה תמידין של כל יום והמוספין וכל קרבנות הצבור".

גם השאלה וגם התשובה, ישתמשו בלשון ההוה כאלו היה עוד בית המקדש קיים וקרבנות קרבין, בעת כתבו הדברים האלה.

הלכות קדוש החדש פ"א ו

"בית דין מחשבין בחשבונות, כדרך שמחשבין האצטגנינים שיודעים מקומות הכוכבים ומהלכם, וחוקרין ומדקדקין עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו, שהוא ליל שלשים, או אי אפשר, אם ידעו שאפשר שיראה, יושבין ומצפין לעדים כל היום כולו".

הערה לזמן ההוה

אבן בפרק הזה בעצמו, וכן גם בהלכות סנהדרין (פרק ס' ו' ז') כתב הרמב"ם ז"ל שקביעת החדש והעתים היה נוהג רק בזמן שהיה בית דין סמוכין, והסמיכה ההיא כבר בטלה ימים רבים לפני הרמב"ם ז"ל כנודע מדברי הימים, וכעדות הרמב"ם ז"ל בעצמו (עיין קדוש החדש ה' ג' י"ג).

הלכות נזירות פרק ט' א

"המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים, והקריב מהן והותירו, יביאו במותרן קרבנות נזירים אחרים".

בפרק הזה, כבכל הבאים אחריו, ידברו כולם בזמן ההוה מדינים אשר יכלו למצוא מקום להתגדר בו רק בזמן שבית המקדש היה קיים.

הלכות ערכין וחרמין ד' ט

"לפיכך אין ראוי לאדם להקדיש שדהו לפני היובל בפחות מב' שנים".

כמשנה הזאת, אשר בה ברור ומפורש הלשון בזמן ההוה, כן גם כל ההלכה תשים את משטרה רק על הזמן שבית המקדש היה קיים.

הערה לזמן ההוה

הלכות בכורים ב' ד

"אין מביאין בכורים משקין, חוץ מזתים וענבים בלבד, ואם הביא משקין, אין מקבלין ממנו".

הלכות ביאת המקדש ו' ט

"נכנס המצורע להר הבית לוקה שמונים".
כל איש ואיש יודע, אשר דיני נגעים אינן נוהגין אחרי חרבן בית המקדש.

הלכות אסורי מזבח

"המקטיר אברי בהמה טמאה על גבי המזבח—לוקה".
וכן כל ההלכה תשתמש בלשון הוה, וכן כל ההלכות השייכות לקרבנות.

וככן עוד נשאר לנו רק להעיר את הקורא, אשר לא לבד בשמוש הלשון בדברי הימים יבוא ההוה במקום העבר, אבל גם המלות "בזמן הזה" נמצאים לפעמים בהמשך לא זמן חכמי התלמוד; אך בימי הרמב"ם ז"ל בעצמו כבר לא מצאו מקום להתגדר בו, כאשר נראה זאת באר היטב מענין דין ראשי גליות ומלקיות (עיין הערתנו לענין הזה).

הערה לזמן ההוה

אי לזאת מצאנו נכון לפנינו להעתיק לפעמים דין ההוה בזמן העבר , אבל גם במקום אשר עזבנו את זמן ההוה על מקומו , עוד לא חפצנו בזה לאמר כי באמת זמן ההוה הוא , כי אם הלכנו בזה בעקבות שמוש הלשון אשר בכתב הנעתק .

הערה לענין טומטום ואנדרוגינוס

בחלק הראשון (דף תקפ"ט), בחלק שני (דף תל"ג), בחלק שלישי (דף קמ"ח) בהעתקה, ובחלק רביעי (דף תקנ"ג) בהעתקה וכדומה נמצאים איזה דינים בהמשך על טומטום ואנדרוגינוס; למותר יהיה לבאר פה מה זה ענין הברואים האלה, ודי לנו בזה אם נאמר, כי אם גם ע"פ חקירות המבינים בטבע, חדשים מקרוב באו, לא הכריעו, כי ימצא באמת נברא אשר יתאחדו בו שני ההפכים מזכר ונקבה. בכל זאת יקרה מקרה אנשים, אשר גופם היה בתבנית זרה, עד אשר גם הרופאים היותר מומחין לא יכלו להבחין אם נצרך לחשבם למין הראשון, או למין השני, ויצאו מזה בחכמת הרפואה וכוחים גדולים; וכן גם אין שום ספק, אשר אופן זר כזה בתבנית הגוף מסבב השתנות מזגי, ולא לבד שמכריע בכל תכונת הנפש אשר לאדם, כי גם כל תשוקותיו וכל חייו הם כחיי איזה נושא, אשר הוא כממוצע, בין האיש, ובין האשה.

הערה לחלק א׳ פרק א׳ ב׳ ג׳ וד׳

בפרקים הראשונים מהלכות יסודי התורה ידבר הרמב״ם ז״ל על עניני חכמת הטבע, בשומו נגד עיניו דעות החוקרים אשר בימיו, באופן אשר עתה בימינו אלה, איזה ענינים ידמו לנו כזר ונפלא, ד״מ דעתו על חיי הכוכבים ועצמות הגלגלים וכו׳; לעומת זה תראה לנו דעתו מהתחלקות והתפרדות הדברים אשר נקראו אז בפי כל «יסודות» היינו אש, רוח, מים, אדמה, כמה עמקה ורחבה חכמתו גם בזה.

והנה למען לא יחשוב הקורא, כי המאמרים ההם הם בהתנגדות מוחלטת לחכמת הטבע החדשה, מחובנו להעיר בזה, א׳ דבר הרמב״ם ז״ל (ב, ג י״א) שם אשר יתן לקורא רק כללים גדולים (ולא הפרטים) כטפה מן הים וכמר מדלי, כי על פי דעת חז״ל הנאור אסור ללמד לקטן טרם נראה כי הוא מוכשר לקבל החכמה (ב ג׳ י״א: י׳ י״ג); ואם כן לדהיות אשר לפנינו רק הכלל הגדול ולא מופתיו ובאוריו אין לנו לערוך עמו דין ודברים אחרי אשר נודע לנו בברור כי מטרת מגמתו בזה הוא לכבוד הבורא ברוך הוא, כאשר יאמר הוא בעצמו «כדי שיהיה פתח למבין לאהוב את השם»; והשנית: מחובנו לשום לנגד עינינו דרך האמונה כבאר בזה כמה פסוקים בתנ״ך, כמו (תהלים קל״ט, ברלשית ג י״ט, קהלת י״ב) וכל הנעתקים בפרקים האלה, והנתונים ל

הערה לחלק א' פרק א' ב' ג' וד'

כפתח לבא בהיכלי חכמת האלהות, באופן אשר בפרקים האלה, הגדולים אלינו עד מאד בהמשך אל האמונה פנימה, לא נוכל להלחם על אודות דברים פרטים המתנגדים בהשקפה הראשונה לחכמת הטבע אשר בימינו אלה, כי הרמב"ם ז"ל בעצמו שם נגד עיניו רק מטרת מגמת האמונה וקדוש השם, ולא לבא להתגדר פה בחכמת הטבע.

הערה לענין לשון גוזמא

לפעמים נמצא בספרי הרמב"ם ז"ל איזה עניני לשון גוזמא אשר העתיקם ז"ל מהתלמוד, ואשר לכל יודע ומבין בספרי ארצות הקדם אין בהם שום זר ונפלא, ורק לבני איירופה יוכלו להיות נראים כקשים לאוזן, ד"מ כל שאינו מוריד דמעות על אדם כשר ראוי להקבר בחייו; וכמו כן כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, וכאלה רבות, כדברים האלה נמצא גם בתלמוד (שבת דף ק"ח), יד לעין תקצץ כו' (שבת דף קי"ג), פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם (שם קי"ד), תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה (שם קי"ט), כל עיר שאין בה תנוקות של בית רבן מחייבין אותה, רבינא אמר מחרימין אותה. וכמו כן בשלחן ערוך הלכות נטילת ידים, החולץ מנעליו וכולי, ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל ידיו אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח ממנו, ואם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו», וכן רבות.

אכן למען לא ישאר שום ספק וטעות בזה, הננו רואים את עצמנו מחוייבים בדבר לבקש את הקורא כעיין בהרמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרין, אשר שם לא לבד שלא

הערה לענין לשון גוזמא

ימצא החטאים האלה במספר חטאי עונשי מות, כי גם אינם בעונשי מלקות, וכן נראה בברור אשר שמוש הלשון המובא למעלה, הוא רק לשון גוזמא הנהוג בארצות הקדם, להורות כי מאד מאד צריך להזהר לבל עבור חז על זה וד"ל.

לוח הטעות

חלק שלישי

עמוד ,	שורה ,	טעות ,	תקון ,
ב׳ ,	ט׳ ,	רשעתו ,	רשעו ,
ד׳ ,	ו׳ ,	בבמו ,	בכמו ,
ח׳ ,	ס׳ ,	שבהם ,	שבה ,
——	ט״ו ,	לפניהם ,	לפניהם ,
י״ד ,	ו׳ ,	עשקו ,	עושקו ,
ל״ד ,	ד׳ ,	חסר וצ״ל	עם הסמוכים ,
ל״ו ,	א׳ ,	שיסמכו ,	שיסכימו ,
מ״ו ,	ג׳ ,	בעבד ,	כעבד ,
נ״ה ,	א׳ ,	תנאי ,	תנאים ,
פ״ה ,	יו״ד ,	חסר וצ״ל	מזכה במקומו ,
פ״ז ,	א׳ ,	וד ,	זה ,
פ״ט ,	י״ב ,	דיני ,	דינו ,
קב״א ,	ד׳ ,	תיבת «גדול»	יתיר ,
ק״ל ,	ג׳ ,	לא ,	ולא ,
ק״נ ,	ו׳ ,	חסר מין	מצוה ד׳ ,
——	ח׳ ,	מאריך ,	ומאריך ,
קנ״א ,	ו׳ ,	למו ,	עלמו ,
קס״ג ,	ו׳ ,	לדק ,	לדקה ,
קס״ו ,	ג׳ ,	צ״ל ,	בלא טעם ,
קפ״ח ,	ד׳ ,	מהרימין ,	מחרימין ,
ק״צ ,	ו׳ ,	וכן נשיא ,	ובן נשיא ,

קצ"ג ,	א' ,	מכל הדברים ,	מכלל הדברים ,
רכ"ז ,	ל' ,	במוקה ,	במוקת ,
רל"ב ,	כ' ,	לא הזיק ,	לא הזיקה ,
רל"ג ,	ז' ,	קוטע ,	קוטס ,
———	ט"ו ,	מטם ,	משם ,
רנ"ב ,	כ' ,	שבועה ,	שבועת ,
———	י"ג ,	שבועה ,	שבועת ,
רנ"ה ,	י"ח ,	אדם ,	אדם ,
רע"ה ,	ו' ,	תם ,	מת ,
רע"ו ,	ח' ,	בחרסים ,	בחרסיה ,
רפ"ב ,	י"ב ,	חסר ונ"ל	ועברה המש והזיקה ,
———	ה' ,	שהזיקה ,	שהזיק ,
רפ"ט ,	י"ב ,	בדמים ,	בדמיה ,
רצ"ה ,	ו' ,	סיבת « כואח » יתיר ,	
רצ"ח ,	ס' ,	משלם ,	משלם ,
ש"א ,	ב' ,	יום ,	יום ,
ש"ח ,	כ' ,	יודלין ,	יורדין ,
שמ"ו ,	י"ב ,	באונסים ,	באונסיה ,
שמ"ז ,	ל' ,	ועשאוהו ,	ועשאהו ,
ש"נ ,	כ' ,	איני ,	אינו ,
———	ס' ,	מכר ,	מכרה ,
שנ"א ,	ו' ,	אל ,	אלא ,
שנ"ד ,	ו' ,	באמתריות ,	באמריותו ,
שס"ג ,	י"ב ,	מהזיר ,	מחזיר ,
שס"ז ,	ו' ,	כגוולה ,	גזולה ,

שס"ז ,	כ"א ,	והסמיר ,	ומסמיר ,
שפ"א ,	י"ד ,	בעניין ,	בענין ,
שפ"ח ,	ד' ,	בפני ,	מפני ,
ש"צ ,	י"א ,	לפיקח ,	לפיכך ,
שצ"ח ,	יו"ד ,	לעצמו ,	לעצמי ,
ת"א ,	ט"ז ,	משקלותם ,	משקלותיה ,
ת"ב ,	ב' ,	מחריזין ,	מכריזין ,
ת"ח ,	ז' ,	לדחזיר ,	להחזיר
תכ"ב ,	ט"ז ,	נפלה ,	נפל ,
תכ"ו ,	ג' ,	מנוח אלו ,	מנוה זו ,
תל"ח ,	נ' ,	בשער ,	בשאר ,
תמ"ג ,	ד' ,	חסר וצ"ל שהרי לא נשאר ,	
ת"נ ,	ט"ו ,	אתו ,	אותו ,
תנ"ד ,	ג' ,	שנבנס ,	שנכנס ,
——	כ' ,	הכנים לבעל ,	הכניסן בעל ,
——	י"ד ,	דחפו לעליון ,	כאן התחלת משנה ו' ,
תנ"ז ,	ט'	טיבה «את»	יתיר ,
תנ"ח ,	כ' ,	דבר ,	הדבר ,
תס"א ,	י"א ,	שהיא ,	שהיה ,
ת"ע ,	ד' ,	מבניהם ,	מביניהם ,
תע"ב ,	ו' ,	ועד ,	ועמד ,
תע"ג ,	י"א ,	מזריע ,	מזרע ,
תע"ח ,	יו"ד ,	הורג ,	ההורג ,
תע"ט ,	ט' ,	שישה ,	שישהה ,
תפ"ב ,	ג' .	ככאה ,	הככאה ,

תצ"ב,	י"ג,	טסמנו,	סקמנו,
תצ"ד,	י"ח,	ואמר כת,	ואמר כך,
תצ"ו,	ט"ז,	שכיח ,	שכיחה,
תק"י,	ה',	מוכגח ,	נוכג ,
———	י"ד,	פסול ,	פוסלת ,
תקט"ז,	ד',	כרמת ,	כרמא ,
תקכ"ח,	ו',	ואלו ,	ואינן ,
תק"ל,	ח',	יוח ,	יתח ,
———	י"ד,	כאל ,	וכאל ,
תקל"א,	י"ג,	צ"ל	דנין ,
תקל"ב,	י"ט ,	ומנימין ,	ומניסין ,
תקל"ג,	ט' ,	ואכשן ,	ואכשי ,
———	י"א ,	מי ,	מן ,
———	י"ט ,	אם ,	ואם ,
תקל"ה,	כ' ,	בנותיכם ,	בנוסיכם ,

כלכות ממרים כמאמרה בדפוס ולכן באה באחרונה בשני מספר הדפין .

מחלק רביעי

עמוד	שורה	טעות	תקון
ב'	ד'	וחלב	בחלב
כ"א	ט'	בארץ	הארץ
—	י"א	ארבעת	ארבעה
כ"ז	ט'	וחלבון מבפנים	וחלמון מבפנים
כ"ח	ט"ז	מן תיבת "היו" עד "מותרות"	שבשורה י"ז יתיר
ל"א	ט"ו	חסר ול"ל :	ממכה זו
ל"ו	י"א	כנכד	כנגד
ל"ז	ג'	בה	בא
מ'	ב'	יוכל	יכול
מ"ב	ח'	חסר ול"ל	שכל בשר שילא
נ"ד	ג'	ומלא חלל	ומלא חללן
נ"ח	ט"ו	המעים	המעי
ס"א	י"א	חסר ול"ל	של שמאל
ס"ב	ט"ו	מבשרס	מבשרה
ס"ג	ג'	בכשירות	בכשרות
—	כ"א	מרובה	מרובא
ס"ה	א'	וכחלב	ובחלב
ס"ו	י"ב	שיפרוש	שיפרוט
ע'	ח'	שגתבשל	שנתבשל
—	י"ז	כיס	כא

ע'א ,	ט"ז ,	שמט ,	שמוט ,
ע'ב ,	ל' ,	אסור ,	אסורה ,
ע'ג ,	יו"ד ,	פלטן	פילטן ,
ע'ו ,	ה' ,	במיני ,	ממיני ,
ע'ח ,	י"א ,	אסור ,	אסורה ,
פ' ,	ל' ,	אסורה ,	אסור ,
פ"א ,	ל' ,	תאכלו את פריו	,
צ'ד ,	י"ח ,	תיבת « שהרי » יתיר	,
צ'ו ,	יו"ד ,	החלב ,	חלב ,
צ'ז ,	ט"ז ,	חסר וצ"ל וכן כל כיוצא	,
צ'ח ,	יו"ד ,	סומכין ,	וסומכין ,
צ'ט ,	י"ח ,	השמוט ,	השמוטה ,
ק' ,	ג' ,	שהטפל ,	שהתפל ,
ק'א ,	א' ,	ויוצא ,	ויוציא ,
ק"ב ,	י"ד ,	טורד ,	טורק ,
———	ט"ו ,	שהיא ,	שהוא ,
ק'ח ,	י"ב ,	הכליות ,	הקליות ,
———	י"ח ,	חסר וצ"ל בשמן—אסורין	,
ק"ט ,	א' ,	ומתקנין ,	ומתקנן ,
———	י"ד ,	שהבשול ,	שהבשר ,
ק'ד ,	י"ג ,	זכוכות ,	זכוכית ,
קכ"ג ,	ו' ,	השחיטה ,	השחיטה ,
קכ"ד ,	נ' ,	מתקיץ ,	מתקיון ,
———	י"ז ,	חסר וצ"ל	זה הוא ,
קכ"ה ,	ט"ו ,	בתוך ,	בתוך ,
קכ"ו ,	י"ד ,	שהוא ,	שהיא ,

לוח הטעות

קל,	ט"ו,	חסר אין	מגנה ו',
קל"ב,	ז',	אתה,	אותם,
קל"ג,	א',	בה,	בהן,
———	ד',	מחשבות,	מחשבה,
קל"ד,	י"ט,	אחד,	אחת,
קל"ט,	ד',	נעקרה,	נעקר,
קמ"א,	ב',	"נקבים"	יתיר,
———	ד',	בה,	בהם,
———	—,	אגרפין,	אלטרפין,
———	ט',	איסור,	איסר,
קמ"ו,	י"ט,	גררו,	גוררו,
קמ"ט,	ט',	אמרין; דרך,	אומרין לרך,
קנ"א,	א',	מעים,	מעיה,
———	יו"ד,	ומוסר,	ומותרת,
קנ"ב,	ג',	ואין,	ואינה,
קנ"ה,	י"ב,	שהעלה,	שהעלתה,
———	י"ג,	העלה,	העלתה,
ק"ם,	י"א,	שאובאים,	שאובעים,
קמ"ד,	א',	מותר,	מותרת,
———	י"ח,	ראה,	ראתה,
קמ"ה,	ד',	בגבו,	מגבו,
קמ"ז,	יו"ד,	תיבת "של" מיותר,	
קמ"ט,	ב',	ואם לקחה,	וכן אם לקחה,
ק"ע,	ה',	הרי זה מותר,	הרי זו מותרת,
———	ז',	הרי זה טרפה,	הרי זו טרפה,

קע"ב,	י"ז,	והמזירוה והשליכוה ,	והמזירום והשליכום ,
קפ"א,	ס' ,	כגון שהלכה ,	כגון בהמה שהלכה ,
קפ"ג,	ז' ,	אם מן העור ,	אם היו מן המום ,
רכ"א ,	א' ,	הורה ,	הורו ,
רמ"ג ,	ז' ,	הלוך ,	הולך ,
רנ"ה ,	ו' ,	שם ,	בה ,
רנ"ט	ה' ,	שהכה ,	שהכישה
רע"ב	,	לתוך ,	לתוך ,
——	י"ד ,	חסר וצ"ל בידו—חייב בדמיו ,	
		— הואיל ,	
רע"ט ,	ט' ,	אך ,	אף ,
רפ"א ,	י"ג ,	ודבד ,	ודבר ,
רפ"ב ,	ט"ז ,	מינו ,	מינה ,
רצ"ז ,	י"ח ,	שכופר ,	שכופה ,
רצ"ט ,	ב' ,	ומני ,	ומיני ,
ש"ח ,	ו' ,	חסר וצ"ל עד כדי שירמה ,	
ש"ב ,	ס' ,	בפועל ,	כפועל ,
——	י"ד ,	משחבר ,	משתבר ,
ש"נ ,	ג' ,	כתן ,	נתון ,
שנ"ט ,	ה' ,	הב יכה ,	הבריכה ,
שע"ו ,	ו' ,	צ"ל ציון המשנה י"א ,	
ש"פ ,	ח" ,	טוב ,	טיב ,
שצ"א ,	י"ט ,	חסר	וצ"ל או עוף ,
שצ"ח ,	י"ג ,	הואיל ,	הועיל ,
——	י"ח ,	שיעמוד ,	שיעמיד ,

ת׳	י"ג	אינו	ואינו
ת"ה	ג׳	אינו	אינן
——	ד׳	בזה	בה
ת"ז	ט"ו	האלהים	לאלהים
תכ"ב	ג׳	ממון—חברו	ממון חברו—
תל"ג	י"ג	נופלין	נופלת
תל"ו	י"ד	קיימין	קיימים
תמ"ט	ט׳	אחד גובה	אחר גובה
תפ"ג	ה׳	יכולה	יכולת
תצ"ג	ו׳	חסר וצ"ל	מכל מק וס׳
תצ"ט	י"א	מחלה	מחילה
ת"ק	כ"ז	בידם	בידים
תק"ב	ה׳	הכסא א	הכסא או
——	י"ד	תיבת «מכה» מיותר	
תקי"ב	יו"ד	בדבר	בלבד
——	כ"ג	לנטרף	הנטרף
תקי"ח	א׳	כנאה	הונאה
תקכ"ו	א׳	ואם יביא	ואם לא יביא
תקל"ד	ז׳	רביעי «ההפסד»	מכון יוסר
—	—	לסיום «הספר»	
תקנ"ח	י"ב	והלא	והלה
——	י"ג	והלא	והלה
תקס"ד	י"א	בדם	בהם
תקע"ב	י"ב	מוחל לי	מחול לי
תקע"ג	יו"ד	חסר, וצ"ל אחר תיבת «בהם»	
—	—	והוא שההיה מותרת לו, אבל	

תקע"ו, י"ז, משלט, משלחנו,
תקצ"א, י"א, המכלים, המבלים,
תקצ"ד, ט', מהאנם, מהאגם,
תקצ"ה, ה', לו, לא,
תר"א, ה', במדת, כמדת,
תרי"ט, ט', חסר וצ"ל כל שכרו,
תרכ"ד, י"א, חסר וצ"ל שברי ה"א חייב,
תרמ"ב, ט"ו, בשביעה, משבועה,
תרמ"ו, ד', חסר וצ"ל, בכל עת שירצה,
ואיזה מסכת שירצה,
—— י"ב, חרי, כרי,
תרנ"ו, י"ב, שהפקדתי. שהפקידו,
—— י"ח, תיבת « עם » מיותר,
תרנ"ז, יו"ד, חסר וצ"ל למטה לוגין, לוג
ומחלה שמרים ולוג,
תרפ"ז, ד', והלוה, ומלוה,
תרפ"ח, ג', ואפילי, ואפילו,
תרצ"ד, י"ב, חסר וצ"ל לפי שלא התנה,
תרצ"ז, ח', פרות, פירות,
תש"י, י"א, תריעה, תריה,
תש"ך, ב', ה"א, היא,
—— י"ז, חסר וצ"ל עשו בדבר,
תשכ"ג, י"ב, תיבת « שרולה » מיותר,
תשכ"ו, ו', לוקח, לקוח,
תשל"ב ט"ו, הלא. הליא,

לוח הטעות

תשל"ה,	י"א,	חסר וצ"ל ישבע המלוה ויטול — אומרים לו הבא מעותיו, ואמר כך ישבע ויטול,	
תשנ"ג,	א',	משאד,	משאר,
תשמ"ז,	ט"ו,	בני חורין,	בעל חוב,
תשמ"ח,	ט',	חסר וצ"ל שאני עתיד לקנות, — וחזר ולוה מלוי מאתים, וכתב לו שאני עתיד לקנות, וקנה,	
תשע"ה,	יו"ד.	במנה,	במאה,
——	י"ח,	נכסי,	בנכסי,
תשפ"ט,	ג',	לו,	לא,
תש"צ,	ה'.	חסר וצ"ל תן לו ואני ערב, או מכור לו ואני ערב,	
תשצ"א,	א',	תיבת · או · מיותר,	
תת"ה,	י"ב,	טוע,	טוען,
תת"ז,	ק',	כרואיות,	כראויות,
תתי"ז,	י"ז,	חסר וצ"ל טענו שהוא חייב,	
תתל"ט,	ב',	שהמלטלטלין,	שהמטלטלין,
תתמ"ב,	יו"ד,	עושיין,	עושין,
תתמ"ה,	כ',	האל,	הואיל,
תתנ"ג,	י"ב,	איני,	אינה,
תתנ"ז,	י"ג,	חרי,	הרי,
תת"ס,	ב',	הזקה,	חזקה,
תתס"ב,	ה',	בתחום,	בתהום,
תתס"ו,	ג',	לכם,	להם,

לוח הטעות

תתמ"ז,	ס"ג,	חסר וצ"ל אבל בן הגמון	,
תתע"ה,	ס',	שכיא ,	שכוא ,
תת"פ ,	ב',	מנום ,	מנוס ,
תתק"א	ס'	פלוניו ,	פלוני ,

נוסף על זה נמצאים איזה טעיות במספר הדפין אשר נבקש בכלל כל אחד ואחד מהקוראים לרשום אותם על ספר עד עת מצוא למען יוכלו לתקין : ד"מ .

חלק א	תחת דף	195	צ"ל	295
——	תחת דף	941	צ"ל	491
חלק ב	תחת דף	332	צ"ל	233
חלק ג	תחת דף	713	צ"ל	137

Bayerische
Staatsbibliothek
München

A. hebr. 2001. 85-4